BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
21 A
8

Digitized by Google

14-25.a.11

Digitized by Google

Dom. Prof. Rom. Soc. Iesu

FRANCISCI PETRARCHAE DE REMEDIIS vtriuſque Fortunæ,

LIBRI DVO.

Editio Quinta, prioribus longè caſtigatior.

Cum Indicibus locupletiſsimis.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Excudebat Eſaias le Preux.

M. D. C. XVI.

BIBL. DOM. PROF. ... IHS

[illegible]

Digitized by Google

DE ORIGINE VITA, CONVERSATIONE: ET STVDIORUM ſuorum ſucceſſu, ipſiuſmet Auctoris Epiſtola.

Fran. Petrarcha poſteritati S.

FVERIT tibi forſan, de me aliquid auditũ, quanquã & hoc dubium ſit, an exiguũ, & obſcurum lõgè nomẽ, ſeu locorũ ſeu temporũ peruẽturum ſit. Et illud forſitã optabis noſſe, quid hominis fuerim, aut quis operũ exitus meorũ, eorum maximè, quorum ad te fama peruenerit, vel quorum tenue nomen audieris? Et de primo quidem variæ erunt hominum voces, ita enim fermè quiſque loquitur, vt impellit non veritas, ſed voluptas, nec laudis, nec infamiæ modus eſt. Veſtro de grege vnus fui autem mortalis homuncio, nec magnæ admodum, nec vilis originis, familia

(vt de ſe ait Auguſtus Cæſar)antiqua. Natura quidem,non iniquo neque inuerecũdo animo, niſi ea conſuetudo contagioſa nocuiſſet,Adoleſcentia me fefellit, Iuuenta corripuit,Senecta auté correxit,experimentóque perdocuit,verũ illud,quod diù ante perlegeram:quoniam adoleſcentia, & voluptas vana ſunt:immò ætatum, temporumq. omniũ cõditor,qui miſeros mortales de nihilo tumidos,aberrare ſinit interdũ, vt peccatorũ ſuorum,velſerò memores ſeſe cognoſcãt.Corp⁹ iuueni,non magnarum viriũ,ſed multæ dexteritatis obtigerat:forma nõ glorior excellẽti,ſed quæ placere,viridioribus annis, poſſet: colore viuido,inter candidum,&ſubnigrum: viuacibus oculis,& viſu per longum tempus, acerrimo,qui,præter ſpem ſupra ſexageſimũ ætatis annũ me deſtituit, vt, indignanti mihi ad ocularium confugiendum eſſet auxiliũ.Tota ætate ſaniſſimũ corpus. ſenectus inuaſit, & ſolita morborum acie circumuenit. Honeſtis parentibus,Florentinis origine,fortuna mediocri&(vt verũ fatear)ad inopiam vergẽte,ſed patria pulſis. Aretij in exilio natus ſum, anno huius ætatis vltimæ, quæ à CHRISTO incipit,M. CCC.IIII. die Lunę, ad auroram,Cal.Auguſti. Diuitiarum contẽptor eximius, non quòd diuitias non optarẽ, ſed labores,curáſque oderam,opum comites inſepa-

inſeparabiles, non vt iſta cura eſſet, lautarum facultas epularum: ego autem tenui victu, & cibis vulgaribus vitam egi lætius, quàm cum exquiſitiſſimis dapib⁹ omnes Apitij ſucceſſores. Conuiuia quæ dicuntur (cùm ſint cômeſſationes, modeſtię & bonis morib⁹ inimicæ) ſemper mihi diſplicuerunt: laborioſum, & inutile ratus ſum, ad hunc finem vocare alios, nec minus ab aliis vocari. Cõuiuere autem cũ amicis adeo iucundum, vt eorum ſupetuentu nec gratius habuerim, nec vnq: a u volens, ſine ſocio cibum ſumpſerim. Nihil mihi magis quã pompa, diſplicet, non ſolùm quia mala, & humilitati cõtraria, ſed quia difficilis, & quieti aduerſa eſt. Amore acerrimo, ſed vnico, & honeſto, in adoleſcentia laboraui, & diutius laboraſſem, niſi iam tepeſcentem ignem, mors acerba, ſed vtilis, extinxiſſet. Libidinum me prorſus expertem dicere poſſe optarem quidé, ſed, ſi dicã mentiar: hoc ſecurè dixerim me, quanquã feruore ætatis & cõplexionis, ad id raptũ, vtilitatem illam tamen ſemper animo execratum. Mox verò ad quadrageſimum annum appropinquans, dum adhuc & caloris ſatis eſſet, & virium, non ſolum factum illud obſcœnum, ſed eius memoriã omnem ſic abieci, quaſi nunquam fœminam aſpexiſſem. Quod inter primas felicitates meas memoro, Deo gratias agens, qui me adhuc integrũ,

& vigentem, tam vili, & mihi ſemper odioſo ſeruitio liberauit. Sed ad alia procedo. Senſi ſuperbiam, in aliis, non in me, & cum paruas fuerim sẽper, minor iudicio meo fui. Ita mihi perſæpe, nocuit aliis nunquam. Amicitiarum appetentiſſimus honeſtarum, & fideliſſimus cultor fuit, intrepidè glorior, quia ſcio me verũ loqui, indignãtiſſimi animi, ſed offenſarum obliuioſiſſimi, beneficiorũ permemoris. Principum, ac Regum familiaritatibus, & Nobiliũ amicitiis, vſque ad inuidiam, fortunatus fui. Sed hoc eſt ſuppliciũ ſeneſcentiũ, vt ſuorũ ſæpiſſimè mortes fleãt. Maximi Regũ, & meæ ætatis, amarunt, & coluerunt me, cur autem, neſcio, ipſi viderint. & ita cum quibuſdã fui, vt ipſi quodammodo mecum eſſent, & eminentiæ eorum nullum tędium, cõmoda multa perceperim. Multos tamen eorum, quos valdè amabã, effugi, tantus fuit mihi inſitus amor libertatis, vt cuius, vel nomen ipſum, libertati, vel illi eſſe cõtrarium videretur, omni ſtudio declinarem. Ingenio fui æquo potius, quã acuto, ad omne bonum, & ſalubre ſtudium apto: ſed ad moralem pręcipuè philoſophiã, & ad poeticam prono. Quã ipſam, proceſſu tẽporis, neglexi, ſacris literis delectatus, in quibus sẽſi dulcedinẽ abditam, quam aliquando contẽpſerã, poeticis literis, non niſi ad ornatum, reſeruatis. Incubui vnicè, inter multa, ad

notitiam

notitiam vetuſtatis, quoniam mihi ſemper ætas iſta diſplicuit: vt, niſi me amor charorum in diuerſum traheret, qualibet ætate nat⁹ eſſe ſemper optauerim, & hãc obliuiſci niſus, animo me aliis ſemper inſerere. Hiſtoricis itaq. delectatus ſum, non minus tamẽ offenſus eorũ diſcordia: ſecutus in dubio, quo me vel veri ſimilitudo rerum, vel ſcribentium traxit auctoritas. Eloquio, vt quidam dixerunt, claro, ac potenti: vt mihi viſum eſt, fragili, & obſcuro: neque verò in communi ſermone cũ amicis, aut familiaribus, eloquentiæ vnquam cura me attigit: mirórque eam curam Auguſtum Cæſarẽ accepiſſe. Vbi autẽ res ipſa, vel locus, vel auditor aliter poſcere viſus eſt, paulò anniſus ſum, idq. quàm efficaciter, neſcio, eorũ, ſit iudicium corã quibus dixi. Ego modò benè vixiſſem, qualiter dixiſſem, parui facerem: vẽtoſa gloria eſt, de ſolo verborum ſplẽdore, famam quærere. Tempus mecũ ſic, vel fortuna, vel voluntas mea, nunc vſque partita eſt. Primum illum vitæ annum, neque integrum Aretij egi, vbi in lucẽ natura me protulerat: ſex ſequẽtes, Anciſę, paterno in rure, ſupra Florentiam quatuordecim paſſuum millibus, reuocata ab exilio Genitrice: octauum Piſis: nonũ, ac deinceps, in Gallia Tranſalpina, ad læuam Rhodani ripam (Auinio vrbi nomẽ) vbi Romanus Pontifex, turpi in exilio, CHRISTI

tenet Eccleſiam,& tenuit diù:licèt,ante Te, paucos ãnos Vrbanus V.eam reduxiſſe videretur in ſuam ſedem:ſed res,vt patet,in nihilum rediit,ipſo,quod grauiùs fero, tũc etiam ſuperſtite,& quaſi boni operis pœnitẽte. Qui, ſi modicum plus vixiſſet,haud dubiè ſẽſiſſet, quid mihi,de eius abitu videretur. Iam calamus erat in manib⁹,ſed ipſe cõfeſtim glorioſum principium ipſum,cum vita deſtituit infœlix. Quam fœliciter ante Petri aram mori, & in domo propria potuiſſet. Siue enim ſucceſſores eius,in ſua ſede mãſiſſent,& ipſe boni operis auctor erat:ſiue abiiſſẽt,& tãtò ipſi⁹ clarior virtus,quantò illorum culpa conſpectior. Sed hęc lõgior,atque incidẽs eſt querela. Ibi igitur,vẽtoſiſſimi amnis ad ripam,pueritiam ſub parentibus:ac deinde ſub vanitatibus meis,adoleſcẽtiam totam egi:nõ tamẽ ſine magnis digreſſionibus. Namque hoc tẽpore Carpentoras ciuitas parua, & illi ad oriẽtem proxima,quadriennio integro me habuit,in que his duabus aliquantulum Grammaticæ,Dialecticæ,ac Rhetoricæ,quãtum ætas potuit,didici,quantum ſcilicet in ſcholis diſci ſolet:quod,quãtulũ ſit,clariſſime lector, intelligis. Inde ad Montem Peſſulanum legũ ad ſtudium profectus,quadriẽnium ibi alterum:inde Bononiã, & ibi triennium expendi,& totum Iuris ciuilis Corpus audiui futuras

rus magni prouectus adoleſcēs, vt multi opinabantur, ſi cœpto inſiſterē. Ego verò ſtudiū illud omne deſtitui, mox vt me Parentū cura deſtituit, non quia Legū mihi nō placeret auctoritas, quę, abſq. dubio, magna eſt, & Romanæ antiquitatis plena, qua delector: ſed quia earū vſus nequitia hominū deprauatur: itaq. piguit perdiſcere, quo inhoneſtè vti nollē, & honeſtè vix poſsē, &, ſi vellem, puritas inſcitię tribuēda eſſet. Itaque ſecundū & vigeſimū annum agēs, domum redij: domum voco, Auinionenſe illud exilium, vbi ab infantię meę fine fueram. Habet enim cōſuetudo proximā vim naturæ. Ibi ergo iā noſci ego, & familiaritas mea à magnis viris expeti cœperat. Cur autem, neſcire nunc me fateor, & mirari: tūc equidem nō mirabar vt qui mihi more ætatis, omni honore digniſſimus viderer. Ante alios expetitus, fui à Columnenſium clara, & generoſa familia: quæ tūc Romanam curiam frequentabat, dicam melius, illuſtrabat: à quibus accitus, & mihi, neſcio, an & nunc, at tūc certè indebito in honore habitus, ab illuſtri, & incōparabili viro Iacobo de Colūna, Lōberienſi tunc Epiſcopo, cui neſcio an parē viderim, ſeu viſurus ſim, in Vaſconiam ductus, ſub collibus Pyreneis, æſtatē prope cœleſtē, multa & domini, & comitum iucunditate tranſegi, vt ſemper tempus illud, memorādo,

ſuſpirem.Inde rediens,ſub fratre eius Ioanne de ColumnaCardinale,multos per annos,nō quaſi ſub domino,ſed ſub patre, immo ne id quidem,ſed cū fratre amātiſſimo, immò mecum,& propria mea in domo fui. Quo tēpore iuuenilis me impulit appetitus, vt & Gallias,& Germaniam peragrarem: & licet aliæ cauſæ fingerentur,vt profectionē meam,meis maioribus approbarem, vera tamen cauſa erat,multa videndi ardor, ac ſtudium. In qua peregrinatione Pariſios primum vidi, & delectatus ſum inquirere, quid verum, quidue fabuloſum de illa vrbe narraretur:inde reuerſus,Romam adij,cuius videndæ deſiderio ab infantia ardebam, & huius familiæ magnanimum genitorem, Stephanum de Columna, virum cuilibet antiquorum parem, ita colui, atque ita ſibi acceptus fui, vt inter me, & quemlibet filiorum,nil diceres intereſſe. Qui viri excellentis amor, & affectus vſque ad vitæ eius extremū, vno erga me ſemper tenore,permanſit,& in me nunc etiam viuit, neq. vnquam deſinet,niſi ego ante deſidero. Inde etiam reuerſus, cum omnium,ſed in patris illius tædioſiſſimæ vrbis faſtidium, atque odiū, naturaliter animo meo inſitum, ferre nō poſſim:diuerticulum aliquod,quaſi portū, quærens, reperi vallem perexiguam,ſed ſolitariā, atque amœnam,quæ Clauſa dicitur, quinde-

cim paſſuum millibus ab Auinione diſtantẽ: vbi fontium rex omnium Sorga oritur. Captus loci dulcedine, libellos meos, & meipsũ illuc tranſtuli. Longa erit hiſtoria, ſi pergam exequi, quid ibi, multos ac multos egerim per annos, Hæc eſt ſumma, quod quicquid ferè opuſculorum mihi excidit, ibi vel actũ, vel cœptum, vel conceptum eſt: quæ tam multa fuerunt, vt, vſque ad hanc ætatem, me exerceant, ac fatigent. Fuit enim mihi vt corpus, ſic ingenium magis pollẽs dexteritate, quàm viribus. Itaque multa mihi facilia cogitatu, quæ executione difficilia prætermiſi. Hic mihi ipſa locorũ facies ſuggeſſit, vt Bucolicũ Carmẽ, ſylueſtre opus, aggrederer, & Vitæ ſolitariæ libros duos, ad Philippum ſemper magnũ virum, ſed paruum tunc Epiſcopum Cauallicẽſem, nunc magnum Sabinenſem epiſcopum Cardinalem, qui mihi iam ſolus omnium veterum ſuperſtes: nõ me epiſcopaliter, vt Ambroſius Auguſtinũ, ſed fraternè dilexit, ac diligit. Illis in montibus vaganti, ſexta quadam feria, maioris hebdomadæ, cogitatio incidit, & valida, vt de Scipione Africano illo primo, cuius nomẽ, mirum vnde, à prima mihi ætate charum fuit, poeticum aliquid Heroico carmine ſcriberem. Quod tũc magno cœptũ impetu, variis mox diſtractus curis, intermiſit ſed ſubiecti de nomine, Africæ nomen libro

dedi:operi neſcio,qua vel ſua,vel mea fortuna,dilecto multis,antequam cognito. Illis in locis morā trahenti(dictu mirabile)vno die, & ab vrbe Roma Senat⁹, & de Pariſiis Cancellarij Studij ad me literę peruenerūt,certatim me ille Romā,ille Pariſius,ad percipiendam lauream poëticam euocantes:quib⁹ego iuueniliter gloriabundus, & me dignum iudicans,quo me dignum tanti viri iudicarent: nec meritum meum, ſed aliorum librans teſtimonia:parumper tamen hæſitaui, cui potius aurem darem.Super qua,conſilium Ioānis de Columna,Cardinalis ſupranominati, per literas expetij.Erat enim adeòvicinus,vt cum ſibi ſero ſcripſiſſem,die altero,ante horā tertiam,reſponſum eius acciperem:cuius cōſilium ſecutus, Romanæ vrbis auctoritatem, omnibus præferendam ſtatui:& de approbatione conſilij eius,mea duplex ad illum extat epiſtola.Iui ergo,& quamuis ego,more iuuenum,rerum mearum benigniſſimus iudex eſſem,erubui tamen,de meipſo teſtimoniū ſequi,vel eorum à quibus euocabar,quod procuídubio non feciſſent,niſi me dignū oblato honore iudicaſſent. VndeNeapolim primùm petere inſtitui,& veni ad illum ſummum, & regem,& philoſophum Robertū,non regno, quam literis clariorem: quem vnicū regem, & ſcientię amicum, & virtutis, noſtra ætas

habuit

habuit, vt ipſe de me, quod ſibi viſum eſſet, cenſeret, à quo qualiter viſus, & cui quam acceptus fuerim, & ipſe nunc miror, & tu, ſi noueris, lector, puto mirabere. Audita autẽ aduentus mei cauſa, mirum in modum exhilaratus eſt, & iuuenilem cogitans fiduciam, & forſitan cogitans honorem, quem peterẽ, ſua gloria non vacare, quòd ego eum ſolum iudicem idoneum, è cunctis mortalibus, elegiſſẽ. Quid multa? Poſt innumeras verborum collationes, variis de rebus, oſtenſámque ſibi Aphricam illam meam, qua vſq; adeò delectatus eſt, vt eã ſibi inſcribi, magno pro munere poſceret. Quod negare nec potui, certè nec volui. Super eo tãdem, pro quo venerã, certũ mihi deputauit diem, & à meridie ad veſperam me tenuit: & quoniam, creſcente materia, breue tempus apparuit, duobus proximis diebus idem fecit, ſic triduò excuſſa ignorantia mea, die tertio, me dignum laurea iudicauit. Eam mihi Neapoli offerebat, & vt aſſentirer, precibus, etiam multis, vrgebat. Vicit amor Romæ, venerandam tanti Reges inſtantiam. Itaque inflexibile propoſitum meũ cernens, literas mihi, & nuncios ad Senatũ Romanum dedit, quibus de me iudicium ſuum, magno fauore profeſſus eſt: quod quidẽ tunc iudicium regium, & multorum, & meo in primis iudicio conſonũ fuit. Hodie & ipſius,

& mecum, & omnium idem ſentientium, iudicium non probo. Plus in eum valuit amor, & ætatis fauor, quàm veri ſtudium. Veni tamen, & quamlibet indignus, tāto tamen fretus, fiſuſq. iudicio, ſummo cum gaudio Romanorum, qui illi ſolēnitati intereſſe potuerūt, Lauream Poëticam, adhuc ſcholaſticus rudis adeptus ſum: de quibus etiam, & carmine, & ſoluta oratione, epiſtolæ meæ ſunt. Hæc mihi Laurea, ſcientiæ nihil, plurimum verò quæſiuit inuidiæ. Sed hæc quoque hiſtoria longior eſt, quàm poſcat hic locus. Inde ergo digreſſ⁹, Parmam veni, & cum illis de Corrigia, viris in me liberaliſſimis, atque optimis, ſed inter ſe malè concordibus, qui tunc vrbē illam tali regimine gubernabant, quale nec ante in memoria hominum habuerat ciuitas illa, nec ætate hac, vt auguror, habitura eſt: aliquantulum tempus peregi, & ſuſcepti memor honoris, ſollicitū q. ne indigno collatus videretur: cum die quodam in montana conſcendens, fortè trans Entiam amnem, Rheginis in finibus, ſyluam, quæ Plana dicitur, ab iſſem, ſubitò, loci ſpecie, perculſus, ad intermiſsā Africā ſtilum verti, & feruore animi, qui ſopitus videbatur, excitato, ſcripſi aliquantulum die illo, poſt cōtinuis diebus, quotidie aliquid: donec Parmam rediens, & repoſitam, ac tranquillam nactus domum, quæ poſtea empta, nunc

nunc etiam mea eſt, tanto ardore opus illud non magno in tempore ad exitum deduxi, vt ipſe quoque nunc ſtupeam. Inde reuerſus ad fontem Sorgiæ,& ad ſolitudinem tranſalpinã redij,cum iam quartum,& triceſimum ætatis annum poſt terga relinquerem: diuq. & Parmæ,& Veronæ verſatus,& vbique, Deo gratias,charus habitus,multò amplius quàm valerem. Lõgum poſt tempus,viri optimi,&cuius,neſcio, an è numero dominorum quiſquã ſimilis,ſua ætate vir fuerit, immò verò ſcio, quòd nullus,Iacobi de Carrharia iunioris famæ pręconio,beneuolentiam adeptus,nũciis quoque & literis,vſque trans alpes, quando ibi eram,& per Italiam, vbicunque ſui,multos per annos, tantis precibus fatigatus ſum, & in ſuam ſollicitatus amicitiam,vt quamuis de fœlicibus nil ſperarem,decreueram tãdem ipſum adire, & videre, quid ſibi hæc magni, & ignoti viri, tanta vellet inſtantia. Itaque ſerò quidem Patauium veni, vbi ab illo clariſſimæ memoriæ viro,non humanę tantùm, ſed,ſicut in cœlum fœlices animæ recipiuntur, acceptus ſum,tãto cum gaudio,tãtaq. inæſtimabili charitate, ac pietate, vt quia æquare eam verbis poſſe non ſpero,ſilentio opprimẽda ſit. Inter multa,ſciens me clericalem vitam à pueritia tenuiſſe,vt me non ſibi ſolum, ſed etiam patriæ arctiùs aſtringeret,me Canoni-

cum Paduæ fieri fecit,& ad ſummam, ſi vita ſibi longior fuiſſet,mihi erroris, & itinerum omniũ finis erat. Sed,heu,nihil inter mortales diuturnum,& ſi quid dulce ſe obtulerit amaro mox fine concluditur:biennio nõ integro cum mihi,& patriæ & mundo cum dimiſiſſet, Deus abſtulit, quo nec ego,nec patria, nec mũdus(nõ me fallit amor)digni eramus. Et licet filius ſibi ſucceſſerit prudentiſſimus, & clariſſimus vir, & qui per paterna veſtigia,me charum ſemper,atque honoratum habuit:ego tamen,illo amiſſo,cũ quo magis mihi,prę ſertim de ætate,conuenerat,redij rurſ9 in Gallias, ſtare neſcius:non tàm deſiderio viſa millies,reuiſcẽdi,quàm ſtudio,more ęgrorũ,loci mutatione,tædiis conſulendi.

INDEX

INDEX CAPITVM LIbri prioris,

Operis Franciſci Petrarchæ de Remedio vtriuſque Fortunæ.

De ętate florida. 43
De forma corporis. 47
De valetudine corporis. 50
De ſanitate reſtituta. 51
De viribus corporis. 52
De velocitate corporis. 54
De ingenio. 55
De memoria. 57
De eloquentia. 59
De virtute. 62
De virtutis opinione. 64
De ſapientia. 67
De religione. 71
De libertate. 72
De patria glorioſa. 75
De origine generoſa. 80
De origine fortunata. 85
De lauto victu. 86
De conuiuiis. 91
De veſtitu cultúque corporis. 95
De ocio & quiete. 98
De ſuaui odore. 102
De dulcedine muſica. 106
De choreis. 109
De pilæ ludo. 113
De ludo aleæ & calculorum. 114
De ludo taxillorum proſpero. 116
De hiſtrionibus. 119
De ludo palæſtrarum. 121

De variis ſpectaculis. 125
De equo agili. 130
De canibus. 133
De numeroſa famulatu. 136
De magnificentia ædium. 139
De artium munitione. 140
De ſupellectili precioſa. 143
De gemmis. 144
De gemmarum poculis. 153
De gemmarum ſignis. 158
De tabulis pictis. 160
De ſtatuis. 162
De vaſis corinthiis. 165
De librorum copia. 169
De ſcriptorum fama. 175
De magiſterio. 179
De variis titulis ſtudiorum. 180
De titulis negotiorum. 184
De militari dignitate 186
De amicitiis regum. 188
De amicorum abundantia. 190
De amicis incognitis niſi per famam. 193
De amico vnico fideli. 196
De diuitiarum copia. 199
De inuentione. 202
De inuentione theſauri. 203
De fœnore. 204
De fertilitate terræ. 206
De viri dariis. 210
De gregibus & armentis. 213
De elephantibus. 214
De delectatione ſimiæ. 215
De pauonibus. 216
De piſcinis. 218
De auiariis auibusque loquentibus. 222

De con-

De coniugij claritate,	215
De vxore formoſa.	228
De vxore fœconda & facunda.	229
De optima dote.	230
De gratis amoribus.	232
De ortu filiorum.	241
De filio infante feſtiuo.	242
De inſigni natorum forma.	243
De filij fortitudine.	246
De filiæ caſtitate.	247
De optimo genero.	249
De ſecundis nuptiis.	250
De natorum coniugio.	251
De nepotibus.	253
De adoptione filij.	255
De excellenti præceptore.	266
De inſigni diſcipulo.	258
De patre bono.	260
De matre amantiſſima.	261
De piis fratribus boniſque ſororibus.	262
De bono domino.	264
De ſerenitate aëris.	267
De proſpera nauigatione.	269
De carceris exitu.	271
De tranquillo ſtatu.	281
De votiua portus apprehenſione.	274
De potentia.	276
De gloria.	278
De beneficiis in multos collatis.	280
De amore populi.	283
De occupata tyrannide.	285
De regno & imperio.	288
De exercitu armato.	297
De claſſe Inſtructa.	300
De machinis & baliſtis.	301

De theſauro repoſito. 303
De vindicta. 304
De ſpe vincendi. 308
De victoria. 311
De inimici morte. 312
De ſpe pacis. 314
De pace & induciis. 315
De pontificatu. 318
De felicitate. 321
De ſpe bona. 322
De hæreditatis exſpectatione. 328
De alchimia. 331
De promiſſis aruſpicum. 333
De læto rumore. 338
De filij vel amici expectatione. 339
De expectatione meliorum temporum. 343
De aduentu principis. 345
De famæ ſpe. 346
De gloria ex ædificiis ſperata. 349
De ſperata gloria ex conuictu. 351
De multiplici ſpe. 352
De pace animi ſperata. 354
De ſpe vitæ æternæ. 355

Franciſci Petrarchæ de Remedijs vtriuſque Fortunæ, indicis libri prioris,

FINIS.

INDEX CAPITVM.
Libri poſterioris.

De deformitate. 370
De imbecillitate. 375
De aduerſa valetudine. 377
De ignobili patria. 378
De originis obſcuritate. 380
De obſcœna origine. 387
De ſeruitute. 391
De paupertate. 396
De damno. 398
De tenui victu. 405
De originali inopia. 408
De numeroſæ prolis grauitate. 408
De amiſſa pecunia. 413
De vadimonio. 423
De temporis amiſſione. 424
De aduerſo ludo taxillorum. 428
De ſponſa alteri adiudicata. ibid.
De vxoris amiſſione. 429
De importuna vxore. 433
De raptu coniugis. 435
De vxore impudica. 436
De vxore ſterili. 442
De filia impudica. 443
De aduentitio dedecore 445
De infamia. 447
De quæſito ex indignis laudib. pud. 451
De amicis infidelibus. 453
De ingratis. 454
De ſeruis malis. 458
De ſeruis fugitiuis. 461
De vicinis importunis. 462

** iij

De inimicitiis. 464
De prærepta facultate vindictæ. 466
De odio populari. 468
De inuidia. 469
De contemptu. 470
De promiſſi muneris tarditate. 472
De repulſis. 473
De iniuſto domino. 476
De indocto præceptore. 479
De diſcipulo indocili ac ſuperbo. 481
De nouerca. 482
De duritie paterna. 483
De filio contumace. 487
De diſcordi fratre. 489
De amiſſo patre. 491
De amiſſa matre. 492
De amiſſo filio. 493
De infantis caſu miſero. 495
De filio qui alienus inuentus eſt, 497
De amiſſo fratre. 500
De morte amici. 503
De abſentia amicorum. 505
De graui naufragio. 507
De incendio. 509
De graui negotio. 511
De duro itinere. 513
De ſterilitate annua. 516
De villico malo ac ſuperbo. 519
De furtis. 520
De rapinis. 522
De dolo malo. 523
De habitatione anguſta. 525
De carcere. 526
De tormentis. 528

De

De iniuſto iudicio. 330
De exilio. 533
De patria obſeſſa. 597
De patria euerſa. 540
De metu perdendi in bello. 541
De ſtulto & temera. colle. 543
De inconſulto & præcipiti ma.mi. 544
De infauſto prælio. 945
De bello ciuili. 548
De diſcordia fluctuante. 550
De ambiguo ſtatu. 553
De vulneribus acceptis. 554
De rege ſine filio. 557
De amiſſo regno. 559
De proditione. 563
De amiſſa tyrannide. 564
De perditis arcibus. 569
De ſenectute. 572
De podagra. 582
De ſcabie. 584 De vigilia. 586
De inquietudine ſomniorum. 588
De celebritate nominis. 589
De dolore malis ex hominum moribus. 593
De minutis tædiis rerum variarum. 594
De terræ motu. 604
De peſte latiſſime ſæuiente. 607
De triſtitia & miſeria. 608
De ægritudine dentium. 616
De ægritudine tibiarum. 606
De cæcitate. 620
De auditu perdito. 624
De tædio vitæ. 627
De grauitate corporis. 628
De grauis ingenij tarditate. 630

De inopi & infirma memoria. 632
De eloquentiæ defectu. 633
De amiſſione linguæ. 636
De virtutis inopia. 638
De auaritia. 641
De inuidia, 642
De ira. 643 De gula. 645
De torpore animi. 646
De luxura. 647
De ſuperbia. 648
De febribus. 650
De dolore iliaco. 651
De totius corporis dolore. 653
De furore. 666
De veneno. 667
De metu mortis. 669
De voluntaria in ſeipſum manu. 677
De morte. 684
De morte ante diem. 690
De morte violenta. 695
De morte ignominioſa. 698
De morte repentina. 700
De ægrotante extra patriam. 701
De morte extra patriam. 702
De morte in peccatis. 709
De moriente ſollicito, quid de patrimonio ac liberio futurum ſit. 712
De moriente anxio quid vxor ex mortuo ſit actura. 715
De moriente ſollicito, quid poſt ſe patriæ euenturum ſit. 717
De ſtudio famæ in morte. 710
De moriente ſine filiis. 721
De moriente qui metuit inſepultus abiici 724
FRAN-

FRANCISCI PE-
TRARCHAE
Elogia.

IOANNIS BOCATII.

FRANCISCVS Petrarcha cœleſtis homo profectò & noſtro æuo Poëta clariſſimus, nonne ſpreta Babylone occidentali atque Pont. Max. beneuolentia, quam omnes fere Chriſtiani ſummoperè cupiunt & procurant, & pileatorum orbis cardinum aliorúmque Principum, in Vallem clauſam abiit inſignem Gallię ſolicitudinem, locum vbi Sorgia fontium rex oritur, & ibidem omnem ferè floridam iuuentutem ſuam villici vnius contentus obſequio, meditando atque componendo conſumpſit. Fecit equidem, ſtant veſtigia ſtabúntque diù, parua domus & hortulus, & dum Deo placet, teſtes viuunt plurimi. Et paulo pòſt. Credámne igitur tantæ dementiæ fuiſſe Platonem, vt Franciſcum Petrarcham vrbe pellendum iuſſerit? qui à iuuentute ſua cœlibem vitam ducens, adeò ineptæ Veneris ſpurcitias horret, vt

Digitized by Google

noſcentibus illum,ſanctiſſimum ſit exemplar honeſti. Cui mendacium lętalis eſt hoſtis,qui vitiorum omnium execrator eſt, & venerabile veritatis ſacramentũ, virtutum decus & lætitia,& catholicæ ſanctitatis norma, pius, mitis,atque deuotus,& adeò verecundus, vt inde dicatur Parthemias alter. Eſt & inſuper Poeticæ gloriæ facultatis,Orator ſuauis & facũdus,cui cum omnis pateat Philoſophiæ ſinus,eſt illi ingenium, præter humanum perſpicax, memoria tenax, & rerum omnium, prout homini poteſt eſſe notitia plena,ex quo opera eius,tàm proſaica quàm metrica, quæ plura extant, tanto ſplendore refulgent,tanta ſuauitate redolent,tanto florido ornatu ſpectabilia ſunt,& lepôre ſonantium verborum melliflua, & ſententiarum ſucco mirabili ſapida,vt cœleſtis ingenij artificio potiùs,quàm humani fabrefacta credantur. quid multa dixerim?profectò hominem ſuperat, & in lõgũ mortalium vires excedit. Neque ego has laudes prædico,quaſi antiquum hominem,& lõgis ante ſeculis defunctum commẽdem,quinimmò,dum Deo placet,viuentis atque valentis merita refero,quẽ morſores egregij, ſi nõ literulis meis creditis,oculata fide,videre poteſtis. Nec dubito vt ex eo contingat,quod vt plurimum famoſis viris contingere cõſueuit, vt ait Claudianus: Minuit præſentia famam. imò

imò audacter aſſero, quia huius ſuperet præſentia famam, tanta enim morum maieſtate, tanta ſuauis eloquentiæ facundia, tanta etiam vrbanitate & compoſita ſenectute conſpicuus eſt, vt de eò quod apud Senecam moralẽ Philoſophum de Socrate, dici poſſit. Auditores ſcilicet eius, plus ex moribus, quàm ex verbis traxiſſe doctrinæ.

Ampliſſimum hoc quidem, & liquidò veritati datum, etſi amicitiæ atque amori mutuo attributum videri poſſit, apud eos nẽpe, qui ſtulta æmulatione, alienas laudes in ſuſpicionem rapiunt libenter. ſyncera verò illa atque ſubtili teſtificatione Magni illius D. Eraſmi Roterodami, quid poteſt eſſe laudabilius? cuius quidem de hoc noſtro, verba hęc ſunt.

DES. ERASMI ROTERODAMI.

ITaq; reſtoreſcẽtis eloquẽtię Princeps, apud Italos videtur fuiſſe Franciſcus Petrarcha, ſua ætate celebris ac magnus, nunc vix eſt in manibus, ingenium ardens, magna rerum cognitio, nec mediocris eloquendi vis.

Ex his ſiquidem intelligi maximè poteſt, ornamenta illa innumerabilia quæ dicendi magiſtro (à quo Philoſophia abeſſe nocuit) & neceſſaria & propria sũt, PETRARCHAE cumulatè adfuiſſe. Quòd verò raro in mani-

bus ſit,id petulantiæ huius ſeculi tribuēdum puto,quo aures teretes & religioſas, verborū volubilitate demulcere, quam ſententiarum pondere prehenſare magis conſuetum,Certè virum hunc emunctiſſimi iudicij,multa & in ſe & in aliis deſideraſſe, aliam quoque in eius mente reconditam habuiſſe eloquentiæ ſpeciem,quā exprimere nec illi nec alij vlli hactenus conceſſum,in Libro,quo de Sua ipſius & aliorum Ignorantia grauiter ſanè & probè diſputat,facile deprehēditur. id quod nec Ludouicus Viues,vir in omni literatura ſingularis,nec Franciſcus Floridus præcocis & elegantiſſimi ingenij iuuenis,cēſuris ſuis diſſimularunt,quorum verba adſcribam.

LVDOVICI VIVIS.

FRāciſcus Petrarcha ab hinc annos paulo plures ducentos Bibliothecas tàm diù clauſas reſerauit primus, & puluerem ſitúmque è monumentis maximorum autorum excuſſit : quo nomine plurimum ei Latinus ſermo debet : Non eſt omnino impurus,ſed ſqualorem ſui ſeculi non valuit prorſum detergere,&c.

FRANCISCI FLORIDI Sabini.

QVid tu? cenſés ne Dantem , Franciſcū Petrarcham,& Ioannē Bocatium La-

tinæ linguæ fuiſſe imperitos? minimè quidē. immò & plurimum laudis inter eos meruit Petrarcha, qui primus apud Italos (niſi fallor) Latinam linguam diù ſepultam, ex ruderibus & vetuſtate, in lucem aſſerere adortus eſt quod tamē cum parum fœliciter ſuccederet, vel quia bona optimorum librorum pars deſideraretur, vel quòd opus maius eſſet quàm quod ab vno exactè perfici poſſet, ad Hetruſcā linguā ſe inuitus contulit, quod ipſe edito de hac re carmine confitetur: tātum abeſt vt quiſquam inficiari valeat. Nec aliud ſanè clamant eius opera latinè ſcripta, quę ſummum ingenium, nec mediocrem eruditionē oſtendunt.

Horum iudicium multo magis confirmat elogium illud Maximi illius Hiſtorici Pauli Iouij, qui & parcus alieni operis laudator, ſeuerę quoque auris arbitrio ſemper ſuperbus, Hetruſcæ tamē eloquentiæ palmā PETRARCHAE tribuit, ac Gottica barbarie adobrutarum literarum Latinarum, alterum facit quaſi parentem & aſſertorem. inquit enim:

PAVLI IOVII NOVOcomenſis.

Franciſcus Petrarcha eodē ciue magiſtroque ſuo Dante, Etruſcæ linguæ faculeate

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

conſtitutam planè, & certis adornatam numeris, flagranter excepit, tanta ingenij ſolertia duriora molliendo & ſingulari ſuauitate, variis modis flectendo numeros vt enatam dudum, & vix dum flores oſtendentem eloquentiam, ingenti cultura, ad abſolutæ maturitatis fructum, ſummúmque ideò exactæ elegantiæ faſtigium perduxerit, eámque laudem ſit conſecutus, vt in eo poeſis genere amatorióque præſertim, caſtitate, candore, dulcedine nobilium Poetarum & primus & vltimus, ſanis à ſcribendo deterritis, exiſtimetur. Sed tanti viri iudicium illudens fortuna grauiter fefellit, quum hæc æternæ fœlicitatis ſpiritum habitura, tanquam temporaria deſpiceret, vt ex latina Aphrica, vnde ei in Capitolio inſignis laurea præmium fuit, certiorem & nobiliorem gloriam adſequeretur. Sed debeamus plurimum ingenuo ſudore ſemper æſtuanti, dum literas à multo æuo miſerè ſepultas, è Gothicis ſepulchris excitaret, modo enim tanquam Italicæ linguæ conditorem & Principem, ab incomparabili diuini ingenij virtute veneremur.

Ioannis Heroldi.

IN doctrina & differendi ratione PETRARCHA hic noſter, religione

pius,grandis verbis,ſententiis admodum inſtructus, totus grauis apparet : in Hiſtoriis ſi omninò perfectum neges, ſatis tamen elegantem,nuſquam infantem reperies. In Epiſtolis eſt acer,vehemens, nõnunquam dulcis & perfacetus, legendus quidem omnibus, præſertim de Rebus Senilibus, habet enim quo ingenium non ſolum acuatur, verumetiam & ali poſſit. Quis igitur neget, vel hunc PETRARCHAM, vel etiam alios viros huic ſimiles, à Rebus publicis benè inſtitutis, meritò coli? quum etiam in maximis Reipub. occupationibus ſtudia doctrinæ nunquam intermiſerint: ſemper aliquid elucubrauerint negotiis obruti: vel à regendis rebus publicis,tôtos ſe ad rerum cognitionem tranſtulerint, vt hominum mentes excellentiſſimorum ſuorum ingeniorum inuentis, ad honeſtatem virtutéſque fingerent, omnéque ſuum tempus ea vna in re conſumpſerint. Quis credet Ciceronem ipſum conſeruatæRomę,quam linguę Latinę ac Philoſophię aſſertę glorię fructum legiſſe vberiorem? quid enim rogo, ea ex vrbe, quam ex ferro & facibus truculentiſſimi parricidæ Catilinæ, eripuerat vigilantiſſimus Cos, præter ſtupendas illas ruinas, extat? cum tamen Oratoris illius

clariſſimi in dicendo maieſtas, ac Philoſophi ſummi, præclara tot literarum monumenta, in ipſo Vrbis interitu,non modò Latini ſermonis puritatem, verum penè ipſam etiam ciuitatem Rémque pub.tueantur, teſtimonium ac exemplar optimorum ſuorum conſiliorum exhibeant.

Digitized by Google

FRANCISCI PETRARCHÆ, PHIloſophi, poetæ, oratoriſque clariſſimi, de Remedijs vtriuſque Fortunæ, ad Azonem Corregium, Principem Parmenſem, amicum ſuum.

EPISTOLARIS PRÆFATIO.

CVM res, fortunáſque hominum cogito, incertóſque, & ſubitos rerum motus, nihil fermè fragilius mortalium vita, nihil inquietius inuenio: ita cunctis animantibus Naturam, miro remedij genere cõſuluiſſe video, ignorantia quadam ſui; nobis ſolis memoriam, intellectum, prouidentiam; diuinas, ac præclaras animi noſtri dotes, in perniciem, & laborem verſas. Tam ſuperuacuis enim ſemper, nec inutilibus modò, ſed damnoſis, atque peſtiferis curis obnoxij, & præſenti torquemur, & præterito, futuróq; angimur; vt nil magis metuere videamur, quàm, ne quando fortè parum miſeri ſimus. Tanto ſtudio miſeriarum cauſas, & dolorum alimenta conquirimus, quibus vitam, quæ, ſi ritè ageretur, feliciſſima prorſus ac iucundiſſima rerum erat, miſerandum, ac triſte negocium efficimus: cuius initium cæcitas, & obliuio poſſidet; progreſſum labor, dolor exitum, error omnia. Quod ita eſſe, quiſquis vitæ ſuæ curſum, acri iudicio remetietur, intelliget. Quem quietum, quæſo? Quem tranquillum? Quem non laborioſum magis, atque anxium diem egimus? Quod vnquam tam ſecurum, aut tam lætum mane vidi-

mus, vt non ante crepuſculum, ſollicitudo, mœrórque ſurriperet? Cuius mali etſi ipſis in rebus multa inſit occaſio, niſi tamen nos fallit amor, noſtri cauſa maior; ſiue [vt ingenuè fateamur] culpa omnis in nobis eſt. Vt verò ſileam reliqua omnia quibus vndique trudimur, quod illud eſt bellum, quamque perpetuum, quod cum Fortuna gerimus, cuius nos poterat facere virtus ſola victores? Nos ab illa, volentes, ſcienteſque deſciuimus. Soli igitur imbecilles, exarmati, non æquo Marte cum implacabili hoſte congredimur; quos illa viciſſim, ceu leue aliquid, attolit, ac deiicit, & in gyrum rotat, ac de nobis ludit: vinci tolerabilius foret; nunc etiam ludibrio habemur. Id verò quid aliud, quàm leuitas, & mollicies noſtra fecit? Idonei viſi ſumus, qui pilæ in morem, huc illuc tam facilè iactaremur, animalia æui breuiſſimi, ſollicitudinis infinitæ, quibus inſciis, cui puppim littori, cui animum conſilio applicemus, pro conſilio interim ſit pendere, ac præter præſens malum, & à tergo, quod doleat, & ante oculos ſemper habere, quod terreat. Quod, præter hominem, animantium nulli accidit, quibus, præſentia euaſiſſe, pleniſſimam ſecuritatem tribuit. Nobis ob ingenium, & acumen animi, ſemper, quaſi cum Cerbero tricipiti hoſte, luctandum eſt. Vt ratione caruiſſe propè melius, in noſmetipſos, ætherea naturæ præſtantioris arma vertentibus, huic malo obſtare ſubdifficile eſt, vetuſtate iam, & conſuetudine radicato: enitendum tamen; in quam rem, præter generoſi animi conatum, cui nihil eſt arduum, nihil inexpugnabile, & ſapientum hominum crebra colloquia [quamuis id genus iam rareſcat] & multò maximè iugis lectio, ac peruigil, ſcriptorum-

que

que nobilium monumenta profuerunt, modò ſalubribus monitis conſenſus animi non deſit: quem vnum in terris, ſani conſili viuum fontem aſſeuerare non verear. Quamobrem ſi vel plebeijs ſcriptoribus, pro affectu nudo, gratiam aliquando habitam ſcimus, ſiue pro eo, quòd iter apparuiſſe ſequentibus viſi erant, quanta [oro te] gratia, claris, ac probatis Scriptoribus eſt habenda; qui multis, ante nos ſęculis, in terram verſi, diuinis ingeniis, inſtitutíſque ſanctiſſimis nobiſcum viuunt, cohabitant, colloquuntur? Interque perpetuos animorum fluctus, ceu totidem lucida ſydera, & firmamento veritatis affixa, ceu totidem ſuaues, ac felices auræ, totidem induſtrij, ac experti nautæ, & portum nobis quietis oſtendunt, & eò voluntatum noſtrarum lenta carbaſa promouent, & fluitantis animæ gubernaculum regunt, quoad tantis procellis agitata conſilia, tandem ſiſtat, ac temperet. Hæc eſt enim vera philoſophia; non quæ fallacibus alis attollitur, & ſterilium diſputationum ventoſa iactantia per inane circunuoluitur; ſed quæ certis, & modeſtis gradibus compendio ad ſalutem pergit. In hoc te ſtudium hortari, amicum fortè, ſed profectò neceſſarium non eſt. Nam te variæ lectionis, multiplicíſque notitiæ auidum fecerat fortuna, quæ [vt aiunt] magnæ rerum partis imperium tenet; turbibo quodam, ac profundo negotiorum, & curarum pelago iactandum dedit. Cæterùm non vt legendi otium, ſic noſcendi deſiderium eripuit, quominùs ſemper literatorum hominum delectatus amicitia, & conuictu, & occupatiſſimis diebus, otioſas horas, quoties licuit, furatus, quotidie inſtructior, quotidie rerum memorabilium doctor fieri velles: vbi illa, quæ

nulli cedis, memoria, ſæpè te pro libris vti ſolitum, ipſe tibi ſum teſtis. In quod, ſi ab ineunte ætate pronus eras, eò nunc putandus es pronior, quo ſerotinus, matutino viatore feruentior, atque animo ſaltem promptior eſſe ſolet; quandoquidem hæc vulgaris eſt querela; creſcere iter, diemque decreſcere; quod vtrique nobis in hoc vitæ tramite accidit, ad veſperam propinquantibus, & vitæ multùm ſupereſſe cernentibus. Non mihi igitur es hortandus, vt facias quod ſemper auidiſſimè feciſti. Admonuiſſe ſuffecerit, vt intendas animum, ne qua te hinc humanarum rerum cura dimoueat, quæ pleroſque mortalium, poſt egregios labores, in ipſa conſummatione maximorum operum auertit. Hoc adiecto, vt quia ſimul omnia, vel legere, vel audire, & meminiſſe non potes, vtiliſſimis quidem, & (quando breuitas eſt amica memoriæ) breuiſſimis quoque te fulcias. Non quod ego ſuadeam operoſiora illa, & maiora ſapientiæ conſulta negligere, quibus te in ordinario (vt ita dicam) fortunæ certamine tueare; ſed vt his interim breuibus, ac præciſis ſententiis, quaſi quibuſdam expeditis, atque continuis armis, contra omnes inſultus, omnémque repentinum impetum, hinc illinc iugiter ſis inſtructus. Duplex enim eſt nobis duellum cum fortuna, & vtrobique quodam modo par diſcrimen. Cuius non niſi partem vnicam vulgus nouit, eam ſcilicet, quæ vocatur aduerſitas. Philoſophi, etſi vtranque nouerint, hanc tamen ipſam difficiliorem arbitrantur. Itaque notum illud Ariſtotelis in Ethicis, ſuo iure diffinientis: Difficilius eſſe triſtia ſuſtinere, quàm à delectabilibus abſtinere. Quem ſecutus Seneca ad Lucilium ſcribens: Maius eſt, inquit, difficilia perſtringere, quàm

quàm læta moderari. Quid dicam? Auſímne tantos inter viros hiſcere? Durum quidem, & temeritatis parata ſuſpicio, nouo homini vetuſta tangenti. Hinc authoritate igitur, hinc ętate permoueor; ſed alterius magni cuiuſdam, & antiqui viri ſuccurrit authoritas. Neque enim impetrari poteſt, quin quale quidque videatur ei, talem quiſque de illo opinionem habeat. Marci Bruti ſunt verba ſcribentis ad Atticum, quibus vix aliquid verius dici reor. Quid enim de re qualibet iudicare poſſum, niſi quod ſentio? niſi fortè compellar, vt iudicio iudicem alieno; quod qui facit, iam non ipſe iudicat, ſed iudicata commemorat. Ego itaque reuerenter tantorum hominum omniúmque ſic ſentientium iudicia prætereuectus, ſi de proprio loqui velim. Scio quidem aliàs variè de virtutibus diſputatum, neque ſemper difficilioribus principatum dari; neque fortuitò vltimum inter virtutes locum obtinuiſſe modeſtiam; ſiue eam temperantiam dici mauis. Quantùm tamen ad id de quo agitur, attinet, difficilius proſperæ Fortunæ regimen exiſtimo, quā aduerſæ; aliquantóque, fateor, apud me formidoloſior, & [quod conſtat] inſidioſior eſt Fortuna blanda, quàm minax: quod, vt ſic opinor, non me ſcribentium fama, non verborum laquei, nodíque ſophiſmatum, ſed rerum experimenta; vitęque huius adigunt exempla, & magnum difficultatis argumentum, raritas. Nam qui damna, qui pauperiem, qui exilium, qui carcerem, qui ſupplicium, qui mortem, & peiores morte, graues morbos, æquo animo tulerunt, multos vidi: qui diuitias, qui honores, qui potentiam, nullum. Ita ſæpenumerò, me ſpectante, contra omnem aduerſę Fortunæ violentiam inuictos, ludo facili

proſperior ſtrauit; humaniq́ue robur animi, quod minæ non fregerant, inflexére blanditiæ. Neſcio enim quomodo, mox vt mitior eſſe cœperit Fortuna, incipit mens emollita tumidior fieri, & tuæ ſortis obliuionem, adiuncta proſperitate, concipere. Neque de nihilo dictum eſt, iámque apud noſtros homines in prouerbium venit: Magni laboris eſſe, ferre proſperitatem, Neque caſu Flaccus ait: *Bene ferre magnam diſce Fortunam.* Difficilem nempe cenſebat artem, quæ, niſi ſtudio adhibito, neſciretur. Cæterùm Seneca ipſe Fortunæ partem illam, quæ ſibi difficilior viſa erat, & eſt, haud dubiè, prima fronte rigidior, breui admodum ſermone perſtrinxerat. Is libellus paſſim in manibus vulgi eſt. Cui ego nil addere, nil detrahere meditor, quod & magno ingenio conflatum opus, noſtram dedignatur limam; & mihi meis rebus intento, nec comere aliena, nec carpere eſt animus. Sed quoniam & virtus, & veritas publicæ ſunt, neque ſtudium antiquitatis obeſſe debet poſteritatis induſtriæ, cui excitandæ, atque adiuuandæ noſcitur inſtitutum; de hoc ipſo teçum loqui aliquid, quodq́ue ille Gallioni ſuo tunc præſtitit, id Azonio meo nunc, quantum hoc defeſſo iam, & occupato ſemper ingenio dabitur, præſtare propoſitum eſt mihi, inſuper & partem alteram ab illo, ſeu obliuione, ſeu iudicio prætermiſſam, attingere. Vtrique autem, ſciens, pauca permiſcui, non Fortunæ cuiuſpiam, ſed virtutis, aut vitij, excellentiæ, aut defectus; quod etſi extra propoſitum ipſa quidem, effectu tamen haud diſſimili, & lætos quoque, mœſtóſque animos factura viderentur. Quibus in rebus, quo me geſſerim ingenio, tu cenſebis, occupationum memor, ac temporis,
qui

qui pauciſſimis diebus cœptum, perfectúmque opus, admirans videris. Ego ſolus fidei iudex ſum. Studui hercle non vt vnum quodque mihi ſpecioſius, ſed vt tibi, atque aliis [ſi tamen alius quiſquam hæc attigerit] vtilius viſum eſt conquirere: denique finis meus is, qui ſemper in hoc genere ſtudiorum fuit, non tam ſcilicet, ſcribentis laus, quàm legentis vtilitas; ſi qua ex me percipi, aut ſperari poteſt, ad id maximè reſpexi; ne armarium euoluere ad omnem hoſtis ſuſpicionem, ac ſtrepitum ſit neceſſe; quin mali omnis, & nocentis boni, atque vtriuſque Fortunæ remedium breue, ſed amica profectum manu, quaſi duplicis morbi, vt non inefficax antidotum, in exigua pixide omnibus locis, atque temporibus ad manum [vt aiunt] & in promptu habeas. Nam [vt dixi] vtraque Fortunæ facies metuenda, veruntamen vtraque toleranda eſt; & hæc quidẽ frœno indiget, illa ſolatio; hîc animi elatio reprimenda, illîc refouenda, ac ſubleuanda fatigatio. Hanc ergò varietatem cogitanti mihi, non modò, cùm de hoc vellem aliquid ſcribere, tu occurrebas dignus eo munere, quo vterque noſtrûm communiter vteretur, vt ait Cicero, ſed etiam tu me ſolus, vt ſcriberem, excitabas, non quidem verbo, vt qui cœptorum nihil conſcius ſis tantorum, ſed rebus ipſis, & in vtranque partem abundante materia. Multos in equuleo Fortunæ habitos, multos in deliciis ſcimus; multos magno impetu rotatos, nec ſcandentium deſunt exempla, nec ruentium, nec ſum neſcius, quoſdam ex altiore faſtigio prolapſos. Quot Romani Imperatores; quot externi Reges, vel hoſtium, vel ſuorum manibus, è ſummo ſolio detracti, vitam ſimul, & imperium amiſêre? Anne omnia à ve-

tuſtate mutuemur? & exules nuper, & captiuos, & in acie cæſos & domi capite truncos, [quodque duriſſimum relatu eſt] & laqueo enectos, fœdéque laniatos Reges nouimus. Tibi, cui cor regium natura dederat, nec dedit regnum Fortuna, nec abſtulit; ad quem, in cæteris, illa tam variè egerit, vix, quod ſciam, noſtra ætas inuenit. Iam imprimis valetudine proſperrima & corporis viribus dudum fretus, vſque ad ſtuporem omnium, qui te norant, intra non multos annos, ter deſperatus à Medicis, ter vitam ac ſalutem tuam in ſolo Medici cæleſtis auxilio poſuiſti: ſic ab illo tandem ſanitati redditus, vt penitus tuum illum priſtinum robur amiſeris; non inferiore miraculo dexteritatis eximiæ atque inſolitæ grauitatis; vt qui olim penè Aëripes fuerit, nunc accliuis, aut ſeruorum manibus equi tergo impoſitus, aut humeris nixus, lentis terram paſſibus metiaris. Patria tua vno propè tempore te dominum vidit, atque exulem, ita tamen, vt nihil obſcurior exilio videretur. Nulli ferè noſtrorum hominum par principum fauor, nulli par fuit iniuria; vt cùm paulò ante certatim in amicitiam tuam niterentur, iidem ipſi de nulla alia re concordes, in tuum mox exitium, quaſi communicato conſilio conſpirarent. Et pars quidem tuum caput inſidiis peteret, auro prius, ac gemmis, largifluiſque muneribus, tot per annos propitiæ, ac fauentis Fortunæ, & [quæ hominibus grauior iactura eſt] Amicis, atque clientibus, vniuerſaque familia, duris quidem, ſed diuerſis tormentorum, ac mortium generibus ſpoliatum: pars, quæ clementior fuit, illud ingens patrimonium, terras, homines, domos, oppida inuaderet, vt qui modò te viderant, mox è ſummis opibus ad

inopiam

inopiam redactum, ceu aliquod Fortunæ prodigium mirarentur, Amicorum [vt dixi] pars periit. In ſuperſtitibus periit fides fugitque [quod aſſolet] cum proſperitate fauor hominum, vt dubitare poſſes, an amicorum priùs, an fidei fleres interitum. Acceſſit in medio rerum æſtu ægritudo penè vltima, & tam morti proxima, vt quem viuere amplius non poſſe, perſuaſum eſſet, extinctum fama vulgaret. Et hic morbus, hæc paupertas, hic laborum cumulus, pulſum patria procul domo, in alienis terris, ac laribus circumtonante bello, ſemiobſeſſum oppreſſerant: ne, quod omnino interim tibi cum his amicis, ſi quos aut virtus fecerat, aut Fortuna dimiſerat, ſeu colloquij, ſeu literarum poſſet eſſe commercium, nihil omnium præter carcerem defuit, ac mortem; quanuis nec carcer defuerit, dum fidiſſima coniunx, & pars tuorum viſcerum nati omnes, nateque ab hoſtibus capti, eſſent; nullo prorſus tibi relicto ſolatio tantę prolis. Nec mors quidem, dum & tu ſecum aſſiduè luctareris, & vnus ex filiis iam tunc teneram, & inſontem animam in carcere poſuiſſet. Quid multa? Impletum in te vno vidimus, quod de duobus ſummis viris Caio, Mario Magnóque Pompeio legimus; quid boni ſcilicet, & quid mali poſſit, haud vnquam leta triſtibus miſcentem in te tuiſque pignoribus, ſecretim explicuiſſe Fortunam, cuius olim, cum blanditias non tam inſolenter, vt plerique felicium, tum verò minas nuper, atque impetum, tam forti, támque inuicto animo tuliſti; vt vel ad hoc vnum inutilis, qui antea tuum nomen oderant, te amandum, mirandúmq; prębueris. Habet enim hoc proprium virtus vt in amorem ſui bonos erigat, in ſtupo-

rem malos. Idque cùm omnis virtus habeat, tũ prę cipuè fortitudo, cuius inter Fortunæ turbines, ac tenebras rerum terribiliũ, & tranquillitas gratior, & lux ipſa conſpectior eſt. Mihi verò nõ ſolùm ad antiquum tui amorem [quod impoſſibile factu rebar] multùm nouę beneuolentię adieceris: ſed aliò feſtinantem calamum, ad hæc non ſuo tempore ſcribenda, deflexeris; vt & in ſcriptis meis animi tui vultum, velut in ſpeculo contempleris; & ſi quid tibi minus excultum apparuerit, quod bona fide diſpliceat ad hunc modum formes: atq; ita te inſtituas, vt ſeu ſolitis, ſeu nouis artibus, quæ innumerabiles ei ſunt tecum poſthac Fortuna variauerit, nulla te ſpecies rerum turbet. Sed paratus ad omnia, promptus ad ſingula, dulcia pariter & amara deſpicias. Fidentiſſimè ab aduerſo Maronianum illud exclamans:

-------Non vlla laborum
O Virgo, noua mi facies, inopinánue ſurgit;
Omnia percepi, atque animo mecum antè peregi.

Nec me fallit, vt in corporibus hominum, ſic in animis multiplici paſſione affectis, medicamenta verborum, multis inefficacia viſum iri. Sed nec illud quoque me præterit, vt inuiſibiles animorum morbos, ſic inuiſibilia eſſe remedia. Falſis opinionibus circumuenti, veris ſententiis liberandi ſunt; vt qui audiendo ceciderant, audiendo conſurgant. Ad hæc, qui, quæ habuit, libens egenti obtulit amico, quantulumcunque eſt, pleno amicitię functus eſt munere. Animum enim ſpectat amicitia, non rem; quæ parua licèt, magni amoris indicium eſſe poteſt. Ego quidem, vt magnificum quodque tibi opto, ſic quid aptius hoc tempore largiar, non habeo; quod ſi validum ſenſeris, ipſa, quæ pretium rebus facit, vtilitas commendabit.

dabit. Si inualidum, excuſabit amor noſtri. Sic autē ad legendū venies, quaſi quatuor illæ famoſiores & conſanguineæ paſſiones animi; ſpes, ſeu cupiditas, & gaudium, metus, & dolor, quas duę ſorores, æquis partubus proſperitas, & aduerſitas peperêre, hinc illinc humano animo inſultent: quæ verò arci præſidet ratio, his omnibus vna reſpondeat, clypeóq;, & galea, ſuíſque artibus, & propria vi, ſed cæleſti magis auxilio circunfrementia hoſtium tela diſcutiat: ea mihi de tuo ingenio ſpes eſt, vt vnde victoria ſtet, facilè iudices. Non te diutiùs traham; ſed, vt propoſitum meum noſcas, index operis epiſtola præmittenda erat, quam ſi adcribendam duxeris, vtrunque metiens, videto, ne longior præfatio libellum breuē, non aliter quàm prægrādē caput, exiguum corpus premat. Nihil eſt enim, ſine menſura, ac partium proportione formoſum.

De Ætate Florida. *DIALOGVS I.*

INTERLOCVTORES,

Gaudium. & Spes; Ratio.

Quid, demens, tantùm gaudes iuuenilibus annis,
Cùm fugiat volucri læta iuuenta pede?

GAVDIVM, ET SPES.

Aetas florida eſt; multùm ſupereſt vitæ. *RATIO.* En prima mortalium vana ſpes, ꝙ multa hominū millia & fefellit & fallet. *G.* & *S.* Florida eſt ætas. *R.* Inane gaudiū & breue: flos iſte, dum loquimur, areſcit. *G.* & *S.* Ætas integra eſt. *R.* Quis integram vocet, cui multū deeſt, & quantulū ſit, quod reſtat, incertum eſt? *G.* & *S.* Atqui lex eſt certa viuendi. *R.* Quis hāc legem tulit, aut ꝙ iſtud legitimū tēpus eſt vitæ? Iniquiſſima verò lex, quæ non omnibus vna eſt; immo tā varia, vt nihil incer-

tius hominum in vita, quàm ipſius vitæ modus ſit. *GAV.* Eſt tamen & modus aliquis, & vitæ meta, quam ſapientes ſtatuerunt viri. *RA.* Metam vitæ ſtatuere, non qui accipit, ſed qui dat illam Deus poteſt. Intelligo autem: ſeptuageſimū, aut ſi natura potentior eſt, octuageſimum cogitatis annum; atque ibi metam figitis, quò prouectos maneat labor, & dolor: niſi fortè longiùs ſpem promouit is, qui ait: Numerus dierum hominum, vt multum, centum anni; quò, quàm rari veniant, videmus: ſed vt ſit omnium, quod paucorum eſt, quantulum tamen nunc etiam id eſt? *GAV.* Multum ſanè. Eſt enim iuuenum vita ſecurior, & à ſenectute remotior, & à morte. *RA.* Falleris. Etſi nil tutum homini, illa tamen periculoſior vitę pars, quam ſecuritas nimia reddit incautam. Nil eſt alteri vicinius, quàm mors vitæ. Cùm diſtantiſſimæ videantur, contiguæ ſunt: ſemper illa præterlabitur: ſemper hæc inſtat. Quocunque fugeritis præſtò eſt, & ceruicibus imminet. *GAV.* Iuuenta nunc ſaltem præſens eſt, & ſenectus abſens. *RA.* Nil mobilius iuuenta, nihil inſidioſius ſenectute. Illa non ſtat, mulcendoque fugiens abit: iſta per tenebras, atque ſilentium pedetentim ſubiens, improuidos ferit: & dum longinqua fingitur, in foribus eſt. *GAV.* Ætas in aſcenſu eſt. *RA.* Inſidioſiſſimæ rei fidis. Aſcenſus iſte, deſcenſus eſt. Vita breuis, tempus inſtabile, furtim, nullo pedum ſtrepitu, inter ſomnum, & locos effluit: &, O, ſi hæc temporum celeritas, vitæque breuitas, vt in fine, ſic in principio nota eſſet; nunc intrantibus infinitum quiddam, exeuntibus nihil; & quod ſęcula videbantur, vix totidem ſunt momenta. Sic tum demum fraus noſcitur, dum vitari nequit; vnde eſt, quòd ſæpè

fruſtrà huic conſulitur ætati: incredula ſimul & inexperta eſt,& contemptrix alieni conſilij,inops ſui. Itaque iuueniles errores, licet innumerabiles, & immenſos, his ipſis tamen occultos, & incognitos,quorum ſunt;nil melius, quàm ſenectus detegit: & diſſimulantium, conniuentiúmque luminibus ingerit; nec prius, quod eſſe debuiſtis, aduertitis, quàm, quod eſſe voluiſtis, effecti eſtis; fieríque iam aliud non poteſtis. Quod,ſi quis in tempore, aut per ſemetipſum intelligere poſſet, aut docenti credere; ille mihi vnus ex millibus præclarus, ac felix ſurgeret adoleſcens; nec tam multis anfractibus ageret vitam, cuius vnica tuta, & recta per virtutem via eſt. *G.* Ætas indecerpta eſt. *RA.* Quomodo indecerpta eſt,quæ, ex quo eſſe cœperit, aſſiduè carpitur; & quæ minutiſſimis portiunculis, dum datur, eripitur? Si quidem motu perpetuo cælum rotat, momenta horas; horæ diem rapiunt? is alium diem trudit, iſque alium: & nunquam quies. Sic menſes prætereunt, ſic anni, ſic & ætas currit, & properat: & vt Cicero ait: Volat: Quodque ait Maro, *Celeres neque commouet alas.* Ita ceu naui iter agẽtibus,nec ſentientibus, qui vehuntur, ſæpè nec cogitantibus,finis adeſt. *GAV.* Ætas incipiens, ab extremo procul abeſt. *RA.* Intra breuis viæ ſpatium nihil eſt procul. *GAV.* At nulla pars à fine diſtantior, quàm principium. *RA.* Nulla quidem: ſed tunc rectè diceretur; quando omnes æquis ſpatiis viuerent. Nunc pluribus viis,& ſæpiùs prima ætas in mortem incidit: quo fit, vt plerunque vicinior ſit extremo, qui remotior videbatur. *GAV.* Certè florentiſſima eſt Ætas. *RA.* Etſi ad hoc pauci animum aduertant, tamen, ex quo loqui cœpimus, mutatio aliqualis inceſſit, & mo-

dò per ſingulos ſyllabarum tractus, vitæ aliquid excidit: aliquid de caduco ætatis flore ſubtrahitur. Quid autem[quæſo]plus habet hic mollis, & nitidus adoleſcens, quàm ille durus, & ſquamoſus ſenex præter hunc, quem loquimur, ætatis breuem ſcilicet, & caducnm, immo aſſiduè cadentem florem? Vbi quid tam dulce, tam iucundum non inuenio; cùm ſciat dicto citiùs ſe futurum, quod ille nunc eſt; vel ſi neſcit, inſaniat. Niſi fortè è duobus aliàs capitali ſimul ſupplicio addictis, ille fœlicior eſt habendus, qui nouiſſimè iuſſus eſt dare colla ſecuribus, qui mihi quodammodo ipſa dilatione miſerior videatur: quanquam non eſt par horum conditio, & illorum: huic enim interuenire aliquid poteſt, vnde collegæ ſupplicium euadat, & viuat: iuuenem ſenio eripere ſola mors poteſt. Ad ſummam, paruo temporis in ſpatio non ſtat magna felicitas, & ingentibus animis, breue nihil, optabile eſt. Expergiſcimini conſopiti: tempus eſt; caligantéſque oculos aperite. Aſſueſcite iam tandem æterna cogitare, & amare, & optare; ſimul autem peritura contemnere. Condiſcite ab his ſponte diſcedere, quæ nobiſcum diu eſſe non poſſunt, & animo illa relinquere, antequàm relinquamur. *G.* & *S.* Ætas eſt ſtabilis, viréntque. *R. A.* Mentiuntur, qui neſcio quam ætatem ſtabilem dicunt. Nil volubilius tempore; tempus verò eſt vehiculum ætatum omnium; & hoc ſtabile fingitis? O vanitas: nihil eſt ſtabile; nunc maximè raperis.

De

De Fortuna corporu eximia. DIALOGVS II.

Diſcite Mortales fragili non fidere forma,
Quæ caſtis damno moribus eſſe ſolet.

GAV.

FOrma corporis eximia eſt R.A. Nihilo firmior eſt illa, quàm tempus, cum eo veniẽs, cum eodem fugit. Siſte ſi potes, tẽpus, poterit forſan & forma conſiſtere. GAV. Forma corporis egregia eſt. R.A. Fragili niteris fundamento. Corpus ipſum vmbrę in morem præterit: tu momentaneũ corporis accidens tibi manſurum ſpondes? Ruere queunt accidentia, ſtante ſubiecto; nequeunt illo ruente, non ruere. Atqui cunctis ex qualitatibus, quæ mortali cum corpore fugiunt, nulla velocior, quàm forma; quę mox vt amœnum floſculum oſtenderit, ipſos in oculos mirantium, atque laudantium euaneſcit; breuis hunc pruina peruſſerit, leuis hunc aura decuſſerit, ſubitò vel inimicæ manus vngue decerpitur, vel prætereuntis morbi calce deprimitur. Denique gloriare, & exulta, vt libet; venit, ecce, magnis paſſibus, quæ te velo tenui latentem deteget: quanti eſſet forma viui hominis, mors oſtendit; nec mors ſola, ſed ſenectus, & paucorum ſpatium annorum; immo vel vnius lucis repentina febricula. Poſtremò vt nihil externum incidat, per ſeſe ſtando, durandoque conſumitur; & in nihilum redit; neque tantum gaudij veniens tulit; quantùm fugiens fert doloris. Hæc [ni fallor] expertus erat aliquando formoſus ille Romanus Princeps Domitianus; qui amico ſcribens; ſcias, inquit, nec gratius quicquã decore, nec breui⁹. Quamuis, etiãſi durabile, perpetuũmq; na-

turæ donum eſſet, non intelligo, quid tanto pere expetendum habeat iſte non ſolidus, nec in ipſo homine, niſi ſuperficie tenus, fulgens decor, multáque fœda contegens, & horrenda leuiſſimæque curis obtentu, ſenſibus blandiens & illudens? Veris igitur, ac manſuris bonis delectari conuenit; non falſis, atque labentibus, *GA*. Forma corporis elegantiſſima eſt. *RA*. Habes velum oculis, laqueum pedibus, alis viſcum; haud facile, ſeu vera diſcernere, ſeu virtutem ſequi poteris, ſeu in altum euolare animo: multos ad honeſta pergentes forma detinuit, detorſitque cōtrariam in partem. *GAV*. Forma corporis mira eſt. *RA*. Bene ais, mira. Nam quid hac vanitate mirabilius? quot delectabilibus abſtinent formoſi iuuenes? quot ſuſcipiunt labores? quanta ſibi inferunt ſupplicia, vt formoſiores non ſint quidem, ſed appareant: vnius formæ ſtudio, & valetudinis, & voluptatis immemores? Quantum verò, inter comendum, tempus effunditur? quot honeſta interim? quot vtilia? quot poſtremò neceſſaria negliguntur? Tuum igitur breue, caducúmque bonum, & inane gaudium, ſine inuidia tibi habeto, Habes hoſtem tuum domi [quodq; peius eſt] delectabilē, ac blādum. Habes raptorem quietis, ac temporis: perpetuúmque tortorē: habes materiam laboris; vberrimam diſcriminum cauſam; fomenta libidinum; nec minorem querendi odij, quàm amoris aditum. Fies muliercul[illegible] forſan amabilis, odioſus viris, aut fortè ſuſpectus. Nulla re magis, quàm forma corporea coniugalis zelus accenditur: Nulla enim res ardentiùs appetitur, quàm forma. Nulla animum mouere potentior, atque ideo nulla ſuſpectior. *G*. Forma corporis magna eſt. *R*. Solet hęc ſtultos adoleſcentes, quò non expedit, vrgere,
dum

dum bono ſuo, vt libitum, ſic licitum, frui putant; neque, quid deceat, attendunt? quæ ſæpè iam multis acerbi, ac turpis interitus cauſa fuit. *GAV.* Forma corporis rara eſt. *RA.* Ad breuiſſimum tempus erit: quando oris habitus hic, colorque mutabitur. Cadet flaua cæſaries, reliquiæ albeſcent; teneras genas, & ſerenam frontem ſquallentes arabunt rugæ; lætas oculorum faces, & lucida ſydera mœſta teget nubes; leue dentium ebur, ac candidum, ſcaber ſitus obducet, atque atteret, vt non colore tantùm, ſed tenore alio ſint; recta ceruix atque agiles humeri curueſcent; guttur leue criſpabitur; aridas manus, & recuruos pedes ſuſpiceris tuos non fuiſſe. Quid multa? Veniet dies, quo te in ſpeculo non agnoſcas. Et hæc omnia, quæ abeſſe multùm exiſtimas; ne quid improuiſis monſtris attonitus, non prædictum dicas, hinc iam tibi, ſi viuis, dicto citiùs euentura denuncio; qui ſi mihi nunc credis, nunc te parciùs miraberis transformatum. *G.* Interim forma clara eſt. *R.* Quid hic dicam breuiùs, quàm illud Apuleij Medaurenſis: *Expecta pauliſper, & non erit.* *G.* Forma corporis hactenus excellens eſt. *R.* Quàm mallem formam animi excellentem. Eſt enim & ſua animæ pulchritudo, multò ſuauior; certiórque, quàm corpori; & ipſa quoque ſuis legibus decore ordinis, atque apta ſuarum partium diſpoſitione ſubſiſtens. Illam optare; illi operam impēdere dignum erat, quam nec dies longa detereret; nec morbus extingueret, nec mors ipſa. Nunc caduca miramini. *G.* Certè nunc ſaltem inſolita forma eſt. *R.* In hac, vt in aliis multis, optanda mediocritas. Sin hac tali forma, nec tibi placueris, nec niſi quà decet, aliis, placere curaueris, vſúſque ſuc-

Digitized by Google

ris caſtè, ſobriè, modeſtè, non exigua tuę laudis acceſſio eſt futura. *G.* Præclara facies animum honeſtat. *R.* Immo quidem exprobrat, & ſæpiùs in periculum trahit. Quid verò attinet gloriari eo, quod neque tuum ſit, neque diutiùs ſeruare poſſis? Quod habuiſſe, nulli; proieciſſe multis glorioſum fuit? Mitto alios; Spurinam non naturalis forma nobilitat, ſed accerſita deformitas. *G.* Vt virtus animi corporis formæ iuncta ſit, ſtudeo. *R.* Si id effeceris, tum demum verè mihi tunc vndique fortunatus fueris; formáque clarior videbitur, & virtus gratior. Quamuis enim errare, ſibi viſum eſſe, qui ait, *Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus*, ſcribat Seneca; mihi tamen iure reprehenſus videretur, ſi dixiſſet, maior, aut perfectior, aut altior. Nunc quia dicendo, gratior, nō rem ipſam, ſed ſpectantium iudicia reſpicit, non mihi viſus eſt errare Vergilius, qui hoc ait. Et ad ſummam, vt nihil in ſe ſolidum habet formæ gratia, nihil optabile; ſic, ſi vltrò obuenerit, virtuti addita, neque vtriuſque de pretio error ſit, hanc illius ornamentum dici patiar, vel non inamœnum viſui; breue tamen, ac fragile: ſolam verò, pondus animæ dixerim, atque infauſtum triſtis inſigne ludibrij.

De Valetudine corporis proſpera.
DIAL. III.

Sæpiùs ægrotat mens ſano in corpore, nuſquam
Peiùs habet mala mens, corpore quàm valido.

GAV.

QVid, quòd valetudo proſpera eſt. *RA.* Quicquid de forma modò diximus, repetitum puta. *GAV.* Valetudo corporis firma eſt. *RA.* En ſenectus ab aduerſo, mille morborum

borum armata generibus: contra valetudinem interea voluptas militat; familiare certamen. *G.* Valetudo corporis tuta eſt. *R.* Inconſulta iucunditas: quæque negligentes, & incautos facere ſoleat poſſeſſores ſuos; & ſæpè morbos accerſere, quos valetudini propriæ diffidentis intentio declinaſſet. *G.* Valetudo corporis bona eſt. *R.* Bene vtere: alioqui leue bonum; quin & graue malum; ſi [vt ſolita eſt] culpæ cuiuſpiam cauſa ſit. Multis periculoſa, & peſtilens ſanitas fuit, qui tutiùs ægrotaſſent. *G.* Valetudo corporis optima eſt. *R.* Res pergrata, multúmque vtilis, ſeu corpore quid agendum, ſeu animo eſt. Sed, vt quarundam radicibus herbarum ineſt vis veneni, quæ dum aliarum rerum immixtione purgata eſt ſalubre poculum è pluribus fit, quod ex vno peſtiferum fuiſſet: ſic corporea ſanitas, ne noxia, ſit habenti, non aliter quã adiuncta animi proſpera valetudine, temperanda eſt. Nuſquam peius, quàm in ſano corpore æger animus habitat.

De Sanitate reſtituta. DIAL. IIII.

Eſt melius valeas animo, quàm corpore, multis,
Crede mihi, nocuit conualuiſſe malis.

GAV.

Longa ægritudine liberatus gaudeo. *RA.* Gratiorem fateor ſanitatem redditam, quàm retentam. Ingratiſſimi mortales bona veſtra vix aliter, quàm perdendo cognoſcitis; & perdita ergò vos cruciant; & recuperata lætificant. *G.* Grauiſſima febris me deſtituit. *R.* Grauiſſimas febres Medici dicunt, quæ ipſis in oſſibus, & medullis æſtuant. Quantò illæ ſunt grauiores, quæ in anima intus latent: his te ma-

ximè liberatum velim. *G.* Ægritudo abiit. *R.* Ægritudo præſens ſæpè profuit; dum debilitatis viribus corporis animæ ſanitatem peperit. Conſequenter igitur, & digreſſa nocuit, & animæ lumen imminuit, & corporis auxit inſolentiã: quãuis mala quamuis peſſima ægritudo videatur; optabile malum tamen, quod mali remedium ſit maioris. *G.* Tandem ægritudo longior finem habet. *R.* O ſtultiſſime; ſic tu reris mortem effugiſſe, ad quam curris aſſiduè: nunc propinquior morti es, quàm dum illi contiguus videaris. Irremeabile vobis eſt iter; neque vlla eius in parte ſubſiſtitur, neque diuerſorium, neque lentior vſque greſſus; & ſomnus & vigilia, & labor, & requies, & morbus, & ſanitas, æquè ſunt gradus ad mortem. *G.* Ancipiti ægritudine abſolutus ſum. Creditricem habes infallibilem: dilata ſolutionis dies eſt; ſed non caſſa ratio. Habes ægrotare iterum, & mori.

De Viribus corporis. DIAL. V.

Inſanit, qui robuſto de corpore fidit;
Excellit vires corporis ingenium.

GAV.

VIrium ſatis; immo multùm contigit. *R.* Quæ de forma, ac valetudine dicta ſunt, relege. Similium ſimilis diſciplina eſt. *G.* Multùm eſt virium. *R.* Vide, ne quid aggrediare viriũ fiducia, quò imbecillis appareas. *G.* Abundè eſt virium. *R.* Taurina gloria. *G.* Plurimum eſt virium. *R.* Pluſculum elephanti. *G.* Virium nimis eſt. *R.* Facilè crediderim id quidem. Sẽper exceſſus autẽ in vitiũ vergit, ſeu ipſum eſt vitium. *G.* Nimis eſt virium. *R.* Nimietas hæc, ſi ad mediocritatem redeat,

bene

bene erit. Quid ſi ad defectum tranſeat? Quid ſi hoc robur fragilitas inſignis excipiat? Crede mihi, nullæ tantæ vſque corporum vires, quę vel labore immodico, vel morbo acri, vel cuncta vincente ſenio, non frangantur: infatigabilis, & inuicta vis animi eſt. G. Ingens robur eſt corporis. R. Nemo Milone robuſtior; clariores multi. G. Vaſtum & prævalidum corpus eſt. R. Præſtantiſſima rerum virtus, mole corporea non eget, in animis habitans. G. Nihil his viribus difficile. R. Immo impoſſibilia permulta, atque illud imprimis, vt qui corpore ſpem poſuit, in altum ſcandat. G. Iam ſupra hominum vires ſunt. R. Hac in re qui ſuperior cunctis hominibus euaſerit, multis tamen animantibus inferior erit. G. Nihil his viribus metuendum. R. Immo nunc maximè. In magnam enim virium fiduciam, magnis viribus accingitur fortuna; & interdum ex æquo congredi indignans, vt oſtendat quàm fragile animal eſt homo [dum ſibi etiam robuſtiſſimus videtur] giganteos viros leui prælio confecit. Herculem ab omnibus inuictum vis latentis mali vicit. Milonem ipſum cunctis celebratum, & cognitum palęſtris, arbor vna detinuit, lacerandúmque feris obtulit. Sic robur illud eximium, ſine exemplo, fiſſę quercus robori impar inuentum eſt. Tu viribus tuis fidis? G. Vires immenſæ ſuppetunt. R. Omne immenſum laborat mole ſui. G. Vires in augmento ſunt. R. Natura fermè rerum omnium hæc eſt, vt cùm ad ſummum peruenerint, deſcendant, idque non æquo greſſu. Aſcenſus enim lentior, deſcenſus præceps; hæ quoque vires cùm creſcere deſierint, non conſiſtent; & primò quidem clanculùm, poſt apertiùs tandem ruent. O-

mnes res mortalium, præter animum ſolum, æquè fugiunt; ſed non æquè omnium fugæ veſtigia apparent; niſi fortè minùs euntanimalia, quæ vel tenebris, vel tacito repūt niſu; vel, quoniam id quoque traditur, itineris indicium caudis premunt. G. Corporis mei viribus glorior. R. Quid faceres tuis? Cogita verò quantarum ipſe ſis virium; iſtæ enim non tuæ ſunt, ſed hoſpitij, immò carceris vires tui. Vanum eſt autem, cùm ipſe ſis fragilis, forti habitaculo[dicam melius]forti aduerſario gloriari. G. Viribus meis lætor. R. Quid hic dicam? niſi poëticum illud? *Non longum læta@ere, inque lætitiæ locum venient querelæ.* Meminiſti, vt is ipſe tam validus, quem bis modò memoraui, de ſuis viribus in ſenectute conqueritur.

De Velocitate corporis. DIAL. VI.

Currimus ad mortem citiùs, vel tardiùs omnes
At pretium vitæ, qui bene currit, habet.

GAV.

SEd pernicitas multa eſt. R. Refert, quónam curſus intendatur; multos ſua velocitas in exitium tulit. G. Pernicitas mira eſt. R. Currite mortales, vt libet; cæli velocitas vos præcurrit, & ad ſenium, & ad mortem applicat. Illud vobis curſum eripiet, motum illa. G. Pernicitas ſumma eſt. R. Eò tendit, vbi deſinat. G. Pernicitas inaudita eſt. R. Illò properat, vbi tarditas multa erit. G. Pernicitas infinita eſt. R. Sit quanta libet: vbi ſe exerceat, non habebit. Siquidem puncti vicem terra omnis obtinuit. G. Pernicitas inæſtimabilis eſt. R. Hæc ingenij laus eſt, cui maria & cælum, & æternitas, & naturæ ſpatia, receſſúſque, & arcana

arcana rerũ omnium patent. Corpus puncti,momentíque ambitu circunſcriptum,quò ſua pernicitas latura atq; vbi diſpoſitura eſt? Nónne enim vt latiſſimè pateat hoc ſpatium, ſeu temporum, ſeu locorum,nihilominùs quocúnque ſe flexerit, ad ſepulchrum currit? Illæ ſaltem anguſtiæ ſine vllis,aut aſtrologicis cõiecturis,aut geometricis demonſtrationibus notæ ſunt. Ita eò curritur, vbi profectò non curritur. *G*. Incredibilis mihi modò pernicitas eſt. *R*. Cùm omnes homines exceſſeris,lepuſculum non æquabis. *G*.Pernicitas ſtupenda eſt. *R*. Hæc pleroſque pendentibus,& præruptis locis comitata,plano calle deſtituit;quoſdam per propugnacula turrium, per antennas nauiũ, per confraga montium innocuè volitantes, poſt leui pedis offẽdiculo,in via publica prolapſos,extinctóſque nouit ætas noſtra. Anceps eſt,contráq; naturam inſueta,grauium corporum hæc leuitas, volucrémque hominem non diu factura. Nam etſi inoffenſa proceſſerit,feſſa tamen citò deſinet:breue robur hominis,breuiórque pernicitas. *G*.Valde nunc agilis ſum. *R*. Et aſellus agilis iuuenta,& ſenio piger pardus. Spatio leuitas ingraueſcet. Prima ætas ſtimulos habet, frœnos vltima:quicquid es,non eris diu;& ſi eſſe cupis,cura vt ſis bonus.Senium virtus ſola non metuit.

De Ingenio. DIAL. VII.

Serpentina placet prudentia,callida vulpis
Aſtuta mens eſt inſidioſa nimis.

GAV.

AT ingenium eſt velox. *R*. Ad virtutes vtinam. Alioqui quò velocius, eò propius ruinæ. *GAV*. Ingenium expeditum eſt.

R.A. Si & bonis artibus applicabile, pretioſa animi ſuppellex; ſi minus, oneroſa, periculoſa, laborioſa. *G.AV.* Ingenium peracútum eſt. *R.A.* Ingenij non acumen, ſed æquabilitas, atque conſtantia, veram laudem, & perpetuam merentur: quorundam acumen tenui cuſpide frangitur; primóque molimine deficiet: validiſſima etiam, ſi ad vltimum extenuentur, infirma ſunt; ſic robur omne tenuitas atterit. *G.AV.* Acutiſſimum ingenium eſt mihi. *R.AV.* Nihil ſapientiæ odioſius acumine nimio. Nihil verò philoſophanti moleſtius quàm ſophiſta: ideò inuiſam Palladi finxere veteres araneam, cuius ſubtile opus, ac tenues telæ ſunt, ſed fragiles, nullique vſui. Vt mucronis ergo, ſic ingenij acies ſit; non penetret modò, ſed ſubſiſtat. *G.AV.* Promptum, & verſatile ingenium eſt. *R.A.* Hoc Mar. Catoni Cenſorio tributum eſt, quòd literis ſimul, atque armis, bellicíſque omnibus, & vrbanis, ac ruſticis artibus æquè foret idoneus; quod ex parte Græci ſuo tribuunt Epaminondæ; Perſæ autem Cyro. Tuum hoc verſatile quonam vergat, nec verſutum ſit, neue aliquid non agile, ſed leue potiùs, & inconſtans habeat, caueto. Aliud eſt enim non poſſe conſiſtere, aliud facilè ire poſſe, quò velis. *G.AV.* Ingenium eſt excellens. *R.A.* Multùm refert, quo in genere excellas: huius enim quoque verbi ſignificatio vaga eſt: verúmque eſt, vbi intenderis ingènium, valere. Malo igitur ingenium bonum, quàm excellens; quòd illud in malum flecti nequit; hoc in diuerſa volubile eſt. Nam & Criſpus Lucium Catilinam magna vi animi fuiſſe, ait; ſed ingenio malo, prauóque. *G.* Ingenium magnum eſt. *R.* Bonum cupio; & modeſtum, magnitudo

ſola

ſola ſuſpecta eſt. Sępè magnum ingenium magnorum initium malorum fuit. Raro autem magni errores, niſi ex magnis ingeniis prodiere.

De Memoria. DIAL. VIII.

Eſt aliquid, bene qui meminit, ſed ſæpe tenaci
Accidit ingenio, quod meminiſſe dolet.

G A V.

MEmoria ingens data eſt. *R.* Ampla ergo domus tędij, & Atrium fumoſarum imaginum, vbi multa diſpliceant. *G.* Memoria eſt multarum rerum. *R.* Multis in rebus pauca delectant, plurima cruciant, & ſæpè delectabiliũ mœſta recordatio eſt. *G.* Rerum adeſt variarum memoria. *R. A.* Si bonarum, bene, ſi malarum, quid hinc gaudes? parúmne triſte eſt, vel tuliſſe mala, vel vidiſſe, niſi vel quotidie recurſent, vel ſub oculis ſint ſemper? *G.* Memoria diuerſarum rerum ſuppetit. *R.* Et culparum, & delictorum & ſcelerum, & ignominiarum, & repulſarum & dolorum, & laborum, atque diſcriminum; quamuis huic vltimę voluptas quędam [vt aiunt] ſit adiuncta memorię. In quo tamen intelligitur, non tam pręteritorum malorum cogitatio, quàm prę ſentis boni delectatio iucunda eſſe. Itaque neminem laboris, ac periculi meminiſſe iuuat, niſi quietum, aut ſecurum: paupertatem lętè meminit, ſed diues: morbum, ſed incolumis; ſed liber, carcerem; ſed ſolutus, vincula; ſed reuerſus, exilium. Sola ignominię memoria, in mediis licet honoribus triſtis eſt. Adeò nihil delicatius, vel incurabilius, quàm fama. *G A V.* Memoria multiformis eſt, & multorum temporum. *R. A.* In recordatione multiplici multiplex moleſtia,

Quædam nempe conſcientiam vellicant, quædam pungunt, quædam vulnerant. Alia confundunt, alia exterrent, alia deiiciunt: vnde fit, vt memorantium ora rubor, pallórque viciſſim in ſilentio occupent, quod peſſimis hominum plerunque accidit, inceſſúſque ſit varius, vox incerta, & quæ ſunt eiuſmodi, animi memoria laborantis indicia. *G*.. Memoria prompta eſt. *R*. Mallem, voluntas pia, caſtúmque deſiderium & honeſta conſilia, & actus innocui, & vita probri neſcia. *G*. Memoria apprimè tenax eſt. *R*. Vnde hæc igitur obliuio cæleſtium præceptorum; quæ tam pauca ſunt numero? Vnde obliuio Dei vnius? Vnde obliuio ſuimet? *G*. Memoria admodum tenax eſt. *R*. Terrenarum, & inutilium rerum credo: quónam verò, & quò vaga hæc, volatiliſque memoria? quæ cùm cælum, terrámque peragrauerit, in ſeipſam neſciens reuerti, quod vnum neceſſarium, ac ſalubre erat, obliuiſcitur. In qua ei ſi fortè aliquid delectationis interdum, ſæpè tamen anxietatis eſt plurimùm, nec immeritò. Themiſtocles, cùm ei quidam memorandi artem à Simonide tunc inuentam polliceretur: Malle ſe ait obliuionis artem, quàm memoriæ diſcere. Et licèt hoc ille ſuo quodam iure reſpondiſſe videatur, vt qui naturæ dono illo ſupra fidem excelleret: cuiúſque memoriam innumeræ quidem rerum, atque verborum imagines prægrauarent; ferè tamen omnibus conuenit: ita omnes & dediſcenda diſcitis, & diſcenda dediſcitis; in his tantùm, quorum vtilis eſſet obliuio, memoriam exercentes, inque id naturæ finibus non contenti, inſaniam arte laxatis. *G*. Memoria omnipotens eſt. *R*. Titulus hic vni ſuus

ſuus eſt Deo. Multipotens dicere voluiſti. Si qua tamen inſignis memoriæ vis eſt [quod omni curioſitate melius fuerit] damnoſa reiiciat, ſtringat vtilia, neque tam ſedulò, quæ delectent, aggreget, quàm quæ proſint. *G.* Memoria optima eſt. *R.* Optimo nihil eſt melius, quòd ſi fidem dicto quæris, vt in optimis te memorem præbeas oportet. Memento peccati tui, vt doleas, memento mortis, vt deſinas, memento diuinæ iuſtitiæ, vt timeas, memento miſericordiæ, ne deſperes.

De Eloquentia. DIAL. IX.

Eloquio multi adiuti, multi periêre.
Heu quantùm miſeris lingua nocere poteſt.

GAV.

AT præclarum eſt eloquium. *R.* Magnum, fateor, inſtrumentum gloriæ, ſed anceps, cuſpide gemina. Et hoc quoque qualiter vti ſcias, refert plurimùm. *G.* Eloquium torrens eſt, & rapidum. *R.* Haud ineptè quidam ſtulti, atque improbi eloquentiam furioſi gladio æquiparant, vtrumque enim publicè inermem eſſe expedit. *G.* Eloquium clarum eſt. *R.* Clarum aliquid variè dicitur. Clarus ſol, clarum incendium. *G.* Prefulgidum eloquium eſt. *R.* Et lugubres cometæ & infeſti gladij, & hoſtiles galeæ fulgent. Vt fulgore eloquentiæ glorioſus ſit, ſanctitate & ſapientia temperetur. *G.* Copia eloquij ingens eſt. *R.* Siquidem iuncta modeſtiæ, magnum aliquid ſupráque communem hominum menſuram, non inficior, alioqui mutum eſſe præſtabat. *G.* Eloquentiæ ſatis eſt. *R.* Satis eloquentiæ, parùm ſapientiæ fuiſſe in homine illo ſce-

leſtiſſimo apud Criſpũ legis:neq; is quidẽ gloriã eloquentię quæſiuit vllã,quanquam altiore iudicio non eloquentia. ſed loquacitas illa fuit. Verus enim orator, hoc eſt, eloquentiæ magiſter, niſi vir bonus, eſſe non poteſt. Quòd ſi bonus & ſapiens, putabas ad oratorias laudes, perfectúmque munus eloquentiæ hunc verborũ impetum, qui ſępe procacibus, atque inuerecundis vberior eſt, ſiue hanc ipſam etiã dicendi peritiam ſatis eſſe; fallebaris: linguæ volubilitas, atque verborum copia & ars etiã quędam, ſceleratis, piiſque communia eſſe poſſunt. Id quod quęris, bonorum eſt, nõ omnium quidem ſed pauciſſimorum: ita vt mali omnes huius laudis extorres ſint, ad quam ſcilicet, animi bona, quibus carent, virtus & ſapientia requiruntur. Quod, vt ſic eſſe nõ intelligas, dicã. Sed memineris duarum, de quibus loquor, rerũ: diffinitiones in mentem redeant, quarum altera Catonis, Ciceronis eſt altera. Ille ait: Orator eſt, vir bonus dicendi peritus. Iſte autẽ nihil eſt, inquit, aliud eloquentia, niſi copioſè loquens ſapientia. Ex his vides ad oratoris, atque eloquentię eſſentiam, & bonitatem, & ſapientiam exigi: nec tamẽ ſufficere, niſi & peritia adſit, & copia. Ita, vt primę illę duę virum bonum, ſapientémq; duntaxat: hæ autem ſolę nec bonum, nec ſapientem nec loquentem quidem efficiant, ſed loquacem. Omnes verò coniunctę perficiant oratorem, eiúſque artificium: quòd profectò rarius, atque altius eſt quàm putent, qui in multiloquio ſitum ſperant. Tu ergò ſi oratoris nomen, & eloquẽtiæ veram laudem quęris, virtuti & ſapientię primũ ſtude. G. Eloquentia plena atque perfecta eſt. R. Pleno atque perfecto nihil deeſt: deerit autem multum, ſi premiſſa defuerint. Antè igitur quàm de v-

de vniuerſo pronuncies, hoc vnum tacitus tecum volue. *G.* Eloquentia ſumma eſt. *R.* Supra ſummum nihil eſt: his ergo ceſſantibus, iam ſumma non erit, ſed caducum quiddam, & informe, cui fundamentum faſtigiúmque detraxeris. *G.* Eloquentia dulcis & ornata eſt. *R.* Dulcedo, & ornatus iſte neſcio quid blandum ſeu doloſum, non virile, nec ſincerum præfert: ſed non pluris eſt apud rectos iudices ſuauis, & compta viri fallacis oratio, quàm vel meretricis fucus, vel mellitum virus, vel phrenetici robur, vel auari aurum: quicquid eſt quanuis appareat, ac mulceat, ſi principium eſſentiale defuerit, nihil penitus, aut nihilo proximum videri debet. *G.* Eloquentiæ fiducia magna eſt. *R.* Magna ſæpe fiducia magnis periculis viam fecit, vt animum attollat, atque adiuuet, frœnum accipiat, ſeſe norit, quod agẽdum inſtat, examinet abſit inſolentia pariter, & contemptus. Sin progreſſa liberiùs, virium obliuiſci cœperit, iam non fiducia, ſed temeritas, & audacia eſt, qua nihil eſt à ſapiente remotius: hæc in rebus omnibus agendis, vt aſpectu pretioſior, ſic affectu periculoſior ignauia eſt. Illa enim domi pigros, & inglorios tenet hæc impellit ardentes, & quos æſtimabatur promotura, præcipitat: hæc ſæpe bellaciſſimos viros oſtendit imbelles, cautiſſimos probauit incautos, vtque ad te redeam, qui diſertiſſimi videbantur, infantiſſimos patefecit. *GAV.* Eloquentia ingens eſt. *R.* Vt ſit hiſtorico fides, inter vitia iufinita eloquentiam habitaſſe, veríque locum teneat authoritas, neque dubium ſit, quod eloquentiæ princeps in Rhetoricis ſcribit, eloquẽtiã ſine ſapiẽtia eſſe nõ poſſe: quæ vt liquet, ſuperioribus aduerſatur: iſta tamen quolibet modo ſumpta eloquentia, cer-

te quò maior, eò dãnoſior funeſtiórq; ſi ſola eſt. *G.* Eloquẽtia ſingularis eſt. *R.* Hęc eſt, quæ ſingulares viros, & Græcos, & noſtros in perniciem traxit: quod ita eſſe Demoſthenes, & Cicero, & Antonius nõ negabunt. *G.* Eloquentia plauſibilis eſt. *R.* Si innocẽter abſque iactantia vtare: vix vlla re citiùs multitudinis amorẽ tibi concilies, & gloriam quæras, ſi quo, niſi meræ virtutis artificio, quæri poteſt. ſin arroganter atque improbè, perfacilè tibi diſcrimen, & multorum odia tibi conflaueris. Sapientis dictum eſt cuiuſdam: Mors & vita in manu linguæ. Non vnius verò tantùm hominis, ſed multorum. Quorundam linguæ totas euertêre Reſpub. euerténtque. Peſſimum, nocentiſſimúmque hominis mali membrum, lingua eſt. Nil hac mollius, nil durius. *G.* Eloquentia ſonora eſt. *R.* Et ſonorum fulmen. *G.* Eloquentia florida eſt. *R.* Et floridum Aconitum. Denique verſa, vt libet, & reuerſa, & gloriæ habes viam arduam, & inuidiæ pronam valde.

De Virtute. DIAL. X.

Virtutem iactas, vitiorum pondere preſſus;
Affectus, Virtus eſt, cohibere ſuos.

GAV.

NVnquid non ſaltem licet de virtute gloriari? *RA.* Vt liceat, in illo tantùm licet, qui virtutis & omnis boni auctor ſolus, atque largitor eſt. *GAV.* Magna eſt animi virtus. *RA.* Vide autem, ne quò maior creditur, minor ſit. *GAV.* Spectata virtus in rebus dubiis eſt. *RA.* Proprium eſt virtutis, non quid actum, ſed quid agendum ſit, nec quid adſit ſibi, ſed quid deſit attendere: vnde eſt, vt ſæpe illam non de quæſito gloriantem, ſed de quęrendo ſollicitam videa-

videamus. Dicerem, ſi liceret, auaram, aut certè auaritiæ ſimilem eſſe virtutem. Iugiter ſitit, quotidie inardeſcit, quò plus quæſierit, eò ſibi pauperior videtur, & plus appetit. Nullus ei deſiderij modus eſt. Nullus ſat magnus cumulus meritorum. *GAV*. Virtus ſupra humanum morem eſt. *RA*. Vereor ne ſuperbiæ ſit iſta profeſſio, non virtutis. *GAV*. Virtus longè clariſſima eſt. *RA*. Fundametum veræ virtutis, humilitas, nec tanta claritas vlla eſt, quam elatio non obſcuret. Scit ille, qui clariſſimus creatus, ſéque ipſum efferens, non obſcurus tantùm, ſed princeps meruit fieri tenebrarum. Quod ſi illi accidit, quid alij de ſe ſperent? *GAV*. Virtus eximia eſt. *RA*. Non ſolet eſſe virtus iactatrix, aut miratrix ſui, ſed imitatrix alieni. Itaque ſemper anhelans, ſemper altiùs aſpirans, dum ſe comparat, paruipendit. *GAV*. Virtus conſummata eſt. *RA*. Nunquam hoc virtus de ſe iudicat, non confidit, nihil arrogat. Scit hoc tempus eſſe militiæ, non triumphi, atque adeò nunquam torpet, & ſemper in actu eſt: ſemper, quaſi nunc incipiens, accingitur. Quæ omnia perfeciſſe, ſéque vndique conſummatam credit, crede mihi, non eſt virtus, error eſt virtuti obuius, atque aduerſus. Quiſquis ad ſummam perueniſſe credit, in hoc primum fallitur, quòd vbi credit eſſe, non eſt. Deinde, quòd illinc ferentem viam aberrando, deſerit, dúmque quod nō habet, anticipat, quod habere potuiſſet, ſponte ſua negligit: ſiquidem nil tam profectui aduerſum, quàm perfectionis opinio. Nemo ſtudet agere, quod peregiſſe ſe putat. Error hic ſæpe magna parantibus obſtitit, iámque alta prenſantibus. *GAV*. Virtus pro humana capacitate plena eſt. *RA*. Si omnem vitam ante oculos

ponis, pérque dies ſingulos actum, ac verborum, & cogitatuum rationem à te ipſo exigis, incorruptus rerum arbiter tuarum, videbis quantùm vacui in animis ſit, quantum vitia occupent. *G.* At ſaltem communis, & mediocris eſt virtus. *R.* In rebus altiſſimis vix mediocritas locum habet: verum habeat, non tamen hæc gaudij materia, ſed laboris, ac ſtudij eſt. Nam quod ad ſumma diſponitur, donec eo peruenitur, non quieſcet. *G.* Aliqua eſt virtus. *R.* Huius quoque iudicium linque aliis. Et ſi qua eſt virtus, non ibi finis gaudij, ſed in illo, ad quem vera per arduum virtus ducit. Eam nempe philoſophiam profitemur, quę non fruendum virtutibus, ſed vtendum docet. Nondum plenè igitur gaudendi tempus eſt, tot nunc etiam vitæ periculis circunfuſis. ſed optandi potiùs, ſperandique. Gauiſurum te, ſperare potes, ſic tamen, vt metuas doliturum. *G.* Si quid boni eſt, ſentio vnde ſit & in illo gaudeo: quicquid autem deeſt, ſcio vnde poſcendum ſit, & de illo ſpero. *R.* Hæc eſt virtus, & iam tutum iter ad verum gaudium inueniſti.

De Virtutis opinione. DIALOG. XI.

Conſcia mens prauı, non claro nomine gaudet,
Diſplicet ingenuis gloria falſa viris.

GAV.

QVisquis ego ſum, opinio de me hominum bona eſt. *R.* Opinio rem non mutat. *G.* Bonum me communis habet opinio. *R.* Quid ſi malus tu, nonne opinio falſa eſt? Scientem certè falſo gaudere, dementia eſt. *G.* Opinione vulgari bonus dicor. *R.* Nihil eſt, quod non ſibi fingere poſſit opinio. Bonum autem, ſeu malum, quod in animis habitat, neque diuerſis opinio-

opinionibus, neque ſermunculis variatur. Non ſi cuncti igitur te mortales bonum dixerint, bonus fies. *GAV*. Bonum mihi ſaltem eſt nomen. *RA*. Melius eſſe nomen bonum, quàm diuitias multas Hebræorum Sapiens ait, Idémque alibi: Melius nomen bonum, quàm vnguenta pretioſa, & valorem boni nominis: & odorem famæ his verbis expreſſit, comparatione ſcilicet auri, & vnguenti. Quomodo autem, ſeu nomen ſeu aliud quicquam eſſe poteſt bonum, ſi ſit falſum? Qualecunque igitur ſit nomen impij, non fit ideò minor impietas. Non inani igitur nomine glorietur, ſed illud eiuſdem Sapientis audiat: Nomẽ, inquit impiorum putreſcet. Et illud alterius: Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtrę. Illa ſi intus tibi obſtrepit, quid tibi proderunt adulantium ſuſurri, quid blanditiis, aut fictionibus partum nomen? E radice mala nihil boni oritur. Neque hinc ortum nomen bonum dixeris, cùm verum dicere non poſſis. *GAV*. Bene de me ſentiunt ciues mei. *RA*. Non refert, quid de te alij ſentiant, ſed quid tu. *GAV*. Bene de me loquuntur ciues. *RA*. Noli credere; quid loquantur neſciunt, & cupidè mentiuntur, pruritu quodam linguæ, in vtranque partem nimio, & conſuetudine in naturam verſa. *GAV*. Bene de me pluri miloquuntur. *RA*. Ignorantibus credere, quid eſt aliud, quàm volentem falli? *GAV*. Bene de me loquitur vicinia. *RA*. Dulciloquio forſan, aut muneribus delinita, aut de te aliquid ſperans. Nunquam, vel amanti crediderîs, vel ſperanti. *GAV*. Vicini mei nomen meum celebrant. *RA*. Alter alterum decipit, omnes te. *GAV*. Bonum mihi teſtimonium ciues dant. *RA*. Eſt intus in anima teſtis incorruptior, certiórque: Conſcien-

tiam tuam interroga: illi crede. *GAV.* Bene de me homines opinantur. *RA.* Opinio ambiguæ nomen eſt rei: certiſſima res eſt virtus. *GAV.* Ego ipſe mihi vir bonus videor. *RA.* Ergò es malus. Boni enim, ſibi diſplicent, ſéque accuſant. *GAV.* Et mihi videor, & aliis bonus. *RA.* Quid ſi tu malus, illi autem ſtulti? *GAV.* Bene de me ſperant ciues. *RA.* Cura ne ſpes ciuium falſa ſit. Turpe eſt de ſe ſperantes, cùm poſſis aliud, fruſtrari. *GAV.* Credo ſim, de quo non fruſtrà ſperent multi. *RA.* Si id eſſes, id non crederes. Malum eſt alios, peſſimum autem ſeipſum fallere. *GAV.* Omnes me virum bonum putant. *RA.* Quid ſi tu contrarium ſcis? *GAV.* Omnes me virum bonum dicunt. *RA.* Et tu credis omnibus? Num te autem dici pudet, quod non es? ſed eſt hoc nobis inſitum inter cuncta mirabile, de nobis noſtriſque de rebus, quamuis occultis, plus cuicunque, quàm nobis credere, iuxtáque Flacci ſententiam, Et mendacem timere infamiam, & falſa gloria delectari. *GAV.* Totum vulgus vna voce me laudat. *RA.* Nulla pronior ad errorem, atque ad præcipitium via eſt, quàm per vulgi veſtigia. Quicquid penè vulgus laudat, vituperio dignum eſt. *GAV.* Cunctis hominibus placeo. *RA.* Placentes hominibus Deus ſpernit & placere hominibus, diſplicere eſt Deo: contraria contrariis gaudent. *GAV.* Viri boni nomen habeo. *RA.* Vitæ conſtantia, honeſtate, ſeruandum eſt alioqui facilè euaneſcet: ventus eſt enim. *GAV.* Multæ ſunt in populo laudes meæ. *RA.* Seuiſti in agro arido arbores caducas. *GAV.* Magnæ inter doctos etiam laudes meæ ſunt. *RA.* Si veræ, durabunt, &, vt ait Cicero, radices agent, & propagabuntur. At ſi fictæ, celeriter tanquam floſculi decident. *G.* Omnes vno ore meam prædicant

dicant virtutem. R. A. Non in hominum ſtatu, neque in propria virtute, quanuis vera, ſed in ipſo virtutum omnium authore gloriandum. Qui contrarium facit, non modò non aſſequitur aſſertione hominum, quod non habet, ſed id ipſum, quod habet, vel imminuit, vel amittit. G. AV. Vulgus omne me prædicat. R. A. Dixi, & repeto, quicquid vulgus cogitat, vanum eſt, quicquid loquitur, falſum eſt, quicquid improbat, bonum eſt quicquid approbat, malum eſt, quicquid prædicat, infame eſt, quicquid agit, ſtultum eſt. I nunc, inſanorum ſermunculis gloriare.

De Sapientia. DIALOG XII.

Eſt Sapiens, qui diſſimulat ſapientiam habere,
Eſt ſapiens vitam qui tenet innocuam.

G AV.

SApientiam conſecutus ſum. R. Rem magnam, ſi vera eſſet, & inſeparabilem à virtute. Si illam igitur approbaſſes: hæc probata eſſet: ſed vtraque opinione aliquantò facilior eſt quàm re. G. Sapiens ſum. R. Crede autem mihi, nunquam, ſi verè eſſes, hoc diceres. Sapiens enim quantum eſt, quod ſibi deſit, intelligit, non gloriatur itaque, ſed ſuſpirat. G. Sapientem me profiteor. R. Bene irent res, ſi tot eſſent ſapientes, quot ſapientiæ profeſſores. Nunc illud perdifficile eſt, hoc vero facillimum. G. Sum ſapiens. R. Si verè ſapiens eſſe vis noli id quidem opinari. Credere ſe ſapientem, primus ad ſtultitiam gradus, proximus eſt profiteri. G. Studio ad ſapiẽtiam perueni. R. Vtique ſic ad illam peruenitur. Sed an tu perueneris, recogita. Non eſt enim res ſtudij breuis, egens aliquot annorũ vt reliquæ artes, tota, vel longiſſima opus eſt vi-

ta. Si quis[vt aiunt]tota die currens peruenit ad veſperam; ſatis eſt. Notum eſt illud Platonis, vt alia multa præclariſſimum,quod Ciceroni placet, & mihi:Beatum, cui etiam in ſenectute contigerit, vt ſapientiam, veráſque opiniones aſſequi poſſit. Has tu an calle medio obuias habueris, an neſcio quo pennato equo vectus ante tempus attigeris,incertum,tam citò ſapiens euaſiſti? *G.A.* Sapientiæ perfectionem cœlitus accepi. *R.A.* Eſt, fateor,cœleſte donum ſapientia, ſed magnus certè vir erat, & cœli amicus,qui dicebat: Non quòd iam acceperim,ideò perfectus ſum. *G.AV.* Sapientiam cupida mente comprehendi. *R.A.* Vt pecuniæ, rerúmque multarum, mala, ſic ſapientiæ cupiditas bona eſt. Sed an tu tantæ rei capax ſis,videto. Certè,ille idem: Ego me,inquit,non arbitror comprehendiſſe. Et ille quoque permagnus erat, qui cum Deo de ſeipſo loquens,ſic aiebat:imperfectum meum viderunt oculi tui. Hoc eſt proprium Sapientis, imperfectionem ſuam noſſe, ac fateri. *G.AV.* Sapiens dicor. *R.A.* Non te tuæ,neque alienæ vnquam voces, ſapientem fecerunt, ſed res ipſa. *G.AV.* Sapiens vulgò dicor. *R.A.* Vulgus inſanos ſapientes dicere,& ſapientes inſanos, iure ſuo didicit,quod eſt,vt falſa pro veris, veráque pro falſis habeat. Nihil eſt à virtute vel à veritate remotius,quàm vulgaris opinio. *G.AV.* Omnes prædicant me ſapientem. *R.A.* Ad famam fortaſſe aliquid, ad ſapientiam nihil omnino,Sentio autem: ſuperſcriptionibus inniteris literarum,quibus nihil eſt liberalius:non ſatis eſt facere ſapientes,qui non ſunt, ſed egregios & inſignes faciunt, ac verecundos:ſereniſſimos inſuper,& illuſtres,vt iam ſimplex ſapientiæ titulus ſit pudori, qui quàm paucis conueniat, ſtupor eſt: obſoleuit tamen in-

ter

ter titulos clariores, quos qui ſcribendo ſic accumulant ſciunt ſe mentiri. Sed vrbani, vel mendacio fieri volunt. Vos qui legitis non veros modò ſed citra verum ſiſtere illos rati publico errore fallimini. Nemo eſt qui de ſuis rebus interroget. Omnes aliis de ſe credunt. Vis autem noſcere quàm ſis ſapiens, verte oculos retrò. Recordare quoties in hoc vitæ curſu ceſpitaueris, quoties aberraueris, quoties offenſo pede cecideris, quot pudenda, quot dolenda, quot pœnitenda commiſeris; tunc, ſi audes, te dicito ſapientem: credo autem, non audebis. *G. AV.* Scio me ſapientem. *R. A.* Literarum forſan vis dicere. Sunt enim planè literati aliqui verè, licet pauci; ſapientes autem pene nulli. Aliud eſt ſapienter loqui aliud ſapienter viuere, aliud dici, aliud eſſe ſapientem. Fuére, qui dicerent ſapientem nullum. Id quàm verum falſúmve ſit, non diſputo. Certè nimis prærupta ſententia eſt & ad deſperationem prona, & ſtudio aduerſa ſapientiæ. Hebræi Sapientem Salomonem ſuum prædicant qui, quàm ſapiens eſſet, turba coniugum pellicumque teſtatur, multóque maximè Diis alienis cultus exhibitus. Romani Sapientem Lælium, & Catonem. Græcia ipſa dum floruit ſeptem habuiſſe dicitur Sapientes. Ij quoque hoc titulo indigni ſequentibus viſi erant Qui excuſant, dicunt nō eos illum ſibi titulum aſſumpſiſſe, ſed ab errātibus populis treditum, poſſediſſe. Vnus tantùm fuit, ſua poſſeſſione, ſuoq; ſapiens iudicio, ſtultiſſimus omnium Epicurus. Quem titulū cū Metrodoro participare voluit nec honori ſicum amici donū ille reſpuit, ſeq; etiam Sapiētē dici, æquanimiter tulit, vt ſua illa, qualis qualis gloria, error eſſet alterius. Vn⁹ quoq; ſapiēs Socrates oraculo dict⁹ Apollinis, forsā ideò, vt vnū illū

ſapienti proximum, falſo teſtimonio, falſus Deus ad amentiam, atque inſolentiam irritaret. Hæc de antiquis ſapientibus dixerim. Felicior ætas noſtra quæ non vnum, duóſve, vel ſeptem, ſed in ſingulis vrbibus, ceu pecudum, greges numerat ſapientum. Nec mirum ſanè, multos eſſe, qui tam facilè fiant. Venit iuuenis ſtultus ad templum, præceptores illum ſui prædicant, celebrant, ſeu amore ſeu errore: tumet ille, vulgus ſtupet, plaudunt affines & amici. Ipſe iuſſus, in cathedram ſcandit, cuncta iam ex alto deſpiciens, & neſcio quid confuſum murmurans, tunc maiores certatim, ceu diuina locutum, laudibus ad cælum tollunt, tinniũt interim campanæ ſtrepunt tubæ, volant annuli, figuntur oſcula, vertici rotundus, & niger pannus imprimitur. His peractis deſcendit ſapiens, qui ſtultus aſcenderat. Mira prorſus transformatio, nec Naſoni cognita. Sic fiunt hodie ſapientes. Verus ſapiens fit aliter. *G.* Sapiens ſum. *R.* Solent qui de ſe magnificè ſentiunt, præfidenter maiora viribus aggredi, inque niſu medio prolapſi, ſuo vel periculo vel pudore condiſcere, quàm iuſti fuerint rerum æſtimatores ſuarum. Præſtat igitur [mihi crede] falſas opiniones abiicere, inſolentiam deponere, inſipientiam circunſpicere, & optare, ne qua experiendæ ſapientiæ neceſſitas incidat, quæ declaret te de nihilo gloriatum. Hæc rectior, tutiórque quærendæ ſapientiæ via eſt. *GAV.* Credo ego ad ſapientiam perueniſſe. *RA.* At, ſi mihi obſequeris, ad illam potiùs aſſurgendo, nitendoque peruenies, quàm credendo. Nihil altiùs aſcendit, quàm humilitas operoſa.

De Religione,

Orphanos, viduaſque inuiſere, ſpernere mundum,
Hac Chriſto vera Religione places.

GAV.

RELigione glorior perfecta. *R.* Religio optima, ac perfecta vna eſt, ſupra Chriſti nomen, ſupraque petram firmiſſimam fundata: reliquæ omnes ſuperſtitiones vanæ, & deuia, & errores ſunt, quibus eſt iter ad tartarum, atque ad mortem, non hanc momentaneam, ſed æternam. Et quot putas, quantique viri huius veræ religionis inopiam mirabilem paſſi ſunt, cunctis in rebus altis altiores? Habent illi, quod æternum gemant, habes tu vnde glorieris, & gaudeas, non in te quidem, ſed in eo, qui te ſumma in re tantò maioribus preferre dignatus eſt, qua nil maius, nil melius tibi tribui poterat in hac vita, de qua loqui aliquid vberius non grauarer, ni res ipſa cœleſti lumine penè iam omnibus nota eſſet. *G.* Piis ſacris initiatus ſum. *R.* Pia ſacra religionis huius ſunt tantummodo, reliquarum omnium ſunt furores, ritusq; ſacrilegi. Neque tamen initiatum eſſe ſufficit. Maius eſt fortè, quàm putas, deuoto licet animo dulce negotium. Non enim Deum noſſe ſatis eſt. quod & dæmones faciunt, qui oderunt. Amor, & cultus exigitur, his ex rebus conſtans, quæ vtinam tam bene implerentur ab hominibus, quàm ſciūtur. *G.* De vera religione mihi placeo. *R.* Placere ſibi, ſuperbire eſt. Hæc autē vera religio, quæ te Deo religat; Deum tibi, humilitatē piis mentibus inſerit. inſolentiā extirpat. Sic tibi igitur gaudere permiſſum, vt quātò lętior, quātoq; religioſior. tātò ſis melior, & operib. bonis affluētior. Illi gratias

agens, qui tibi ex hac mortali vita rectum iter oſtendit ad æternam vitam. *GAV*. Veram Religionem [Deo gratias] ſum adeptus. *RA*. Bene agis, Deo gratias. Cuſtodi autem illam bene ab erroribus, à negligentia, à peccatis, & ſic habe, ſi hanc aſſecutus es, & in ea te exerceas, vt dignum eſt, ceſſare controuerſiam, de qua modò litigauimus, cũ ſit ſcriptum ſacris in literis: Pietas eſt ſapientia: & per alium: Initium ſapientiæ eſt timor Domini. Neque id ipſum tacitum in prophanis. Cuius rei Lactantius meminit Inſtitutionum ſecundo. Affirmat, inquit, Hermes, eos qui cognouerunt Deum, non tantùm ab incurſibus dæmonum tutos eſſe, verùm etiam ne fato quidem teneri. Vna, inquit, cuſtodia pietas. Etenim pius homo, neque dæmoni peſſimo, neque fato ſubiacet. Deus enim liberat pium ab omni malo. Namque vnicum atq; ſolum bonum eſt hominibus pietas. Quid ſit autem pietas oſtendit alio loco his verbis: Pietas. n. ſcientia eſt Dei. Eandémque ſententiam Aſclepium in ſermone quodam regio latiùs explicaſſe confirmat. Vides, vt obſtinatiſſimi duo pagani veſtram circumuelant veritatem: tanta eſt veri vis, vt linguas ſæpe hoſtium ad ſe trahat.

De Libertate. DIALOG. XIV.

Non liber, qui peccatis inſeruit, habetur,
Libertas, ſed vbi Spiritus eſt Domini.

GAV.

IN Libertate natus ſum. *RA*. Non qui naſcitur liber, ſed qui moritur, liber eſt. Multùm fortunę licet in naſcentem, in extinctum nihil. Expugnat vrbes munitiſſimas, armatos fundit exercitus, potentiſſima regna ſubuertit. Inexpugnabilis arx, ſepulchrum. Illic regnum vermibus

mibus,non fortunæ. Itaque limen illud ingreſſi ſoli mortalium,vitæ huius ab inſultibus tuti ſunt. Tu te liberum iactas,& ignoras,non dico ad ſepul crum,ſed an liber hodie in cubiculum ſis iturus. Libertas veſtra tenuiſſimo niteris filo, ſicut alia, quibus fiditis,omnia, tremula ſemper, & caduca eſt. *GAV*. Liber ſum. *R.A*. Idcircò te[vt reor] liberum dicis, quia dominum nullum habes, ſed Annęum audi Senecam: Bona,inquit,ætas eſt,forſitan habebis. Neſcis, qua ætate Hecuba ſeruire cœpit, qua Crœſus, qua Darij mater, qua Plato, qua Diogenes? His ille te admonet exemplis. Multa ſunt alia, vel tacita Senecæ, vel ignota. Nunquid non Attilium Regulum meminiſti: indignum prorſus hoc ludibrio; paſſum tamẽ: Nun quid tibi recentior annis Valerianus excidit? quorum ille modò dux, hic autem princeps populi Romani,moxque ille Carthaginenſium, hic Perſarum ſeruus: ille truci ſupplicio peremptus; hic longa & miſera contabuit ſeruitute. Quid Macedoniæ, Numidiæque Reges? hinc Perſen, hinc Siphacem memorem atque Iugurtham? regni omnes è culmine, Romana lapſos in vincula, Mitto veteres regum caſus. Ætas tua quoſdam è regia truſit in carcerem,eundemque vna hora,& primũ regem, & vltimum ſeruum vidit. Siquidem eò quiſq; miſerior ſeruus eſt quò felicior liber fuit. Noli igitur libertate tumeſcere, quoniam non ex liberis modò,ſed ex regibus,tam ſubitò ſerui fiũt. Nec miraberis cùm ſecundum Platonis ſententiam, non minùs ex ſeruis etiam reges fiant, Mutantur aſſiduè res humanæ. Nihil ſub cœlo ſtabile. Quis in tanta vertigine firmum aliquid,ac manſurum ſperet? Neque verò te liberum hinc duxeris, quòd eſſe dominum tibi nõ vides, quòd po-

rentibus ortus ingenuis, nec in acie captus nec ve nundatus ſis. Sunt vobis inuiſibiles animorum do mini, & in ipſa hominum origine latens peſtis eſt. Naſcendi genus obnoxium peccato, qua nulla grauior ſeruitus fingi poteſt. Sunt occulti hoſtes, & bella clandeſtina: ſunt, quæ miſeras animas nun dinentur, quas [heu] vili pretio venditis. voluptates fœdiſſimæ dominarum, quę vos inenodabili la queo vinctos tenent. Ite nunc, & libertate gloriamini. Sed vos cæci, nihil, niſi corporeum videtis. Vnde eum, qui vni mortali ſubeſt domino ſeruum dicitis: Illum verò, qui mille immortalibus tyrannis opprimitur, liberum iudicatis: eleganter, vt reliqua. Profectò autem liberum non facit fortuna, ſed virtus. *G.* Liber ſum. *R.* Planè. Si prudens es, ſi iuſtus, ſi fortis, modeſtus, ſi innocens, ſi pius. Horum ſiquid abfuerit, pro ea te parte ſeruum ſcito. *G.* In libera patria natus ſum. *R.* vrbes quoque tu liberas, tua ætate, perexiguo flexu rerum, poſt paululum ſeruas noſti. Quòd ſi vel notiora, vel clariora ſunt vetera, Lacedæmon & Athenæ liberrimæ vrbes ciuile primùm, mox externum paſſę ſunt iugum. Hieroſolyma ſancta vrbs, & libertatis æternę mater, temporaliter & Romanis ſeruiuit, & Aſſyriis nunc ſeruit Ægyptiis. Roma ipſa non ſolùm libera, ſed domina gentium, ſuorum primùm ciuium, poſt etiam viliſſimorum hominum ſerua fuit: nemo vnquam libertati, nemo vel imperio ſuo fidat.

De

De Patria glorioſa. DIALOG. XV.

Quid refert, qua ſis patria ſatus? omnibus vna
Quærenda eſt nobis, non peritura domus.

GAV.

GLorioſa in patria natus ſum. *R.* Plus negotij habes, vt in lucem venias. Fulgent minutiora etiam aſtra per noctem. & Bootes ad ſolis radios habet, & lucifer. *G.* Clariſſimæ patriæ ciuis ſum. *R.* Bene, ſi virtutum hoſpes, vitiorum hoſtis: fortunæ enim eſt illud, hoc tuum. *G.* Patria mihi felix ac nobilis eſt. *R.* Refert qua nobilitate. Hanc numerus incolarum, hanc inſignis opum magnitudo, hanc ſpectata fertilitas, hanc ſitus ipſe nobilitat. Salubris aer, clari fontes, mare proximum, tuti portus, opportuni amnes. Nobilis patria vulgò dicitur vini ferax, olei, frumenti, frequens armentis, ac gregibus, auri ſcatebris, & argenti. Bonam terram dicitis, vbi fortes equi, vbi pingues boues, vbi teneri hœdi, vbi dulcia demum poma naſcuntur: vbi autem boni viri, id nec quæritis quidem, nec quæſitu dignum ducitis, æſtimatores egregij. Atqui ſumma patriæ laus, ſola virtus eſt ciuium. Rectè ergo Virgilius gloriam, ac felicitatem cùm deſcriberet Romanam, nihil horum, ad quæ ſola reſpicitis, dignatus attingere, vnam vrbis, & imperij magnitudinem, atque altitudinem attigit animorum. Felicem denique prole virum dixit. Ea eſt enim vera vrbium felicitas, vera nobilitas. *GAV.* Præclara ciuibus bonis patria eſt. *RA.* Quid ſitu obſcurus? Quid ſi claritas ipſa te prodet, eque latebris eruet, & in apertum trahet? promptiùs in luce notaberis. *GAV.* Famoſiſſima eſt patria. *RA.* Non tam

infamis eſſet Catilina niſi tam famoſa in patria natus eſſet. Caio etiam & Neroni, alter infamiæ aceruus Imperium acceſſit, & mundi natos in vertice fortunæ fauor extulit, quò latiùs noſcerentur. *G. AV*. Nobiliſſima in patria viuo. *R. A*. Multorum aut contemptui patens, aut inuidiæ: ſine altero in magna vrbe vix viuitur, illud tutius, hoc clarius malum. Vtriuſque autem hæc ipſa, quam prædicas natalis ſoli nobilitas, cauſa eſt. Tot inter oculos nullæ ſunt latebræ. *G. AV*. Notiſſima ex patria ſum. *R. A*. Malim per te patria, quàm tu propter patriam notus ſis: niſi verò per te fulſeris, quid tibi lux patriæ præter tenebras allatura eſt? Multos habuit claritas magnæ vrbis obſcuros, quos abunde claros, parui ruris obſcuritas habuiſſet. *G. AV*. Inclyta mihi patria eſt. *R. A*. Eſt quæ ſuas ſibi laudes habeat, tuáſque participet, quicquid bene geſſeris, prima quodammodo patriæ laus erit. Fuit qui Themiſtoclis gloriam Athenis aſcribere niteretur, qui planè, pergrauiter, & vt talem virum decuit, reſpondit. Cùm enim ſibi, Seriphi anguſtæ, & ignobilis Inſulæ quidam incola inter iurgia obieciſſet, non eum ſua, ſed patriæ gloria clarum eſſe, Neque hercle ait, aut ego obſcurus, ſi Seriphius aut tu ſi Athenienſis, clarus eſſes. Non ſplendori patriæ ſed virtuti propriæ fidebat. Viriliùs planè quàm Plato, maior licet ille philoſophus. Sed exiſtunt interdum in magnis etiam ingeniis magni, & mirabiles errores. Is ergo inter cætera, magnæ ſuæ felicitatis claritatem patriæ aſcribebat. Vt enim totum noris hac in parte excellentis viri animum, aiebat Plato ſe pro multis gratias agere. Rectè id quidem, modò intelligat, cui quibúſue pro donis gratię ſint agendæ. Ille verò naturæ gratias

tias agebat. Primùm quòd hominem eum, non mutum animal, quòd marem, & non fœminam, quòd græcum, & non barbarum, quòd Athenienſem, & non Thebanum, denique quòd Socratis ætate, non alio tempore genuiſſet, vt ſcilicet eſſet à quo doceri poſſet, atque inſtrui. Vides inter gratulandi gloriandique cauſas, vt Athenienſem quoque ponat originem. Quid hic dicam forſan expectas? Ego verò, & ſi de hoc vno ſermo ſit inſtitutus, quando tamen tanti viri mentio incidit, quid de hoc toto illius ſermone, & aliis ſit viſum, & mihi etiam videatur, dicam ſimiliter. Scio quoſdam, claros, & diſertos viros incunctanter aſſerere, nihil vnquam ab aliquo eſſe dictum deliriùs, quorum in ſententiam, quin [vt dici ſolet] eam pedibus, parum abeſt. Nam quid quæſo attinet his gaudere? Quæro enim quid ſi barbarus, quid ſi mulier natus eſſet? An non multi barbari multis græcis, & virtute, & ingenio meliores extiterunt? An non fœminæ aliquæ & rerum gloria, & inuentione artium quibuſdam viris optabiliores? Quid denique ſi Bos; quid ſi Aſinus naſceretur? quid ad hunc ipſum de quo loquimur, Platonem? qui tam non Plato eſſet, ſed id potiùs quod natura parens edidiſſet, niſi fortè Pythagoricæ credebat inſaniæ; è corpore in corpus animas commigrare, quo nihil vnquam certè ſtultiùs, nihil impudentiùs, non dicam à Philoſopho, ſed ab homine dictum fuit, nihil magis veritati diſſonum, ac pietati, nihil demum à quo religioſæ aures magis abhorreant. Quid deinde, an Athenienſem naſci, clarum adeò, vt non æquè clarum eſſe poſſet alibi, Thebis etiam natum eſſe? An non Homerus, & Pythagoras ipſe, & Democritus, & Anaxagoras, &

Ariſtoteles,& mille alij alibi, quàm Athenis nati, clarique habiti, non minùs quàm qui nati ſunt Athenis? Ac ne à Thebis abeam, quas ſpernere Graij ſolent; an non ſi ingenium quæratur, Thebis natus eſt Pindarus, quem imitatione inacceſſibilem Flaccus ait? Si rerum claritas geſtarum, Liber pater, atque Hercules, tam famoſi, vt Alexander Macedo contemptor omnium fermè mortalium, illos duos, vt altiſſimum, atque vltimum ſignum gloriæ ſibi proponeret imitandos? Sin vtrunque, nónne recenti memoria, & penè ante oculos, erat, Thebanus Epaminondas ſummus philoſophus, ſummus dux, Græcorumque omnium, recto ſubiudice, omnis æui princeps? Hic eſt qui Lacedæmones penè funditus euertit,& Athenienſes Platonis ſic exterruit, vt eo mortuo, quaſi ſummo terrore liberati, illicò ſe in luxum ignauiamque reſoluerint: quo adhuc etiam apud Thebas florente, quot Athenis inertium,& ſtultorum millia fuerint, quis facile animo metiatur? Non igitur quòd Athenis, ſed quòd talis natus eſſet, ac genitus, h.e. tali ingenio talique animo, tali denique & parentum indulgentia, & rerum temporalium facultate, vt erudiri poſſet,& ad omne bonum opus inſtitui, gratias agere decuit tam anxiè doctum virum illi Deo, qui hæc ei dederat, non Socrati, non Athenis, cuius in ſchola & in qua vrbe, quot & iniqui fuerint, & indocti opinari promptius ſit, quàm noſcere. Et vt vrbem ſileam habuit ſchola illa inter multos Alcibiadem & Critiam, illum patriæ hoſtem, hunc ſæuiſſimum tyrannorum, quibus quid præceptor Socrates contulerit, Plato ipſe reſpondeat, vel ſic intelligens, quàm inane eſt, quòd terreni doctrina præceptoris diſcipulorū auribus inſtrepit, niſi gratia magiſtri

magiſtri cœleſtis aſpiret, ſine qua nihil omnino Socratem potuiſſe, quanquam Dei mendacis oraculo, vt prædictum eſt, ſapientiſſimum iudicatum, inter duas tamen ſimul vxores procaciſſimas anus, ipſe vel alius quantumlibet eum excuſet ineptiſſimè conuerſatum. Sed hæc & reliqua incidenter, præter vnum illud, quo Platonem talem virum hac eadem vanitate glorioſæ patriæ implicitum fuiſſe cognoſceres, non vt magni comitis clypeo tuum tegas errorem, ſed vt accuratiùs illum vites, cui ſuccubuiſſe ſumma etiam cernis ingenia. *GAV.* Ampla in patria vitam ago. *RA.* Multa ſunt amplæ vrbis incommoda, diſtat templum, diſtat forum. Illud animo nocet, hoc corpori, diſtant opifices, atque amici. Qua quidem nulla durior diſtantia, quos laborioſum viſere, negligere inhumanum. Audis, vt de hoc queritur Flaccus: *Cubat hic in colle Quirini, Hic extremo in Auentino, viſendus vterque.* Quocunque ire decreueris, ceu peregrè profecturus, domui tuæ diſpone, quando, & an redeas, incertum, & ipſe reditus cum labore eſt. Sæpe etiam cum errore, ferro, ac magnete iter agitur, hac eas faciliùs, hac rectiùs, hac curiam, hac theatrum vites, hac balneum effugias, hac macellum, hi & mille alij ſunt vrbium ſcopuli, inter quos nauigans, domum tuam, quaſi alterum orbem petis, vix te ad illam peruenturum ſperans. Et hoc quoque apud ipſum Flaccum legis: *Vt Philippus orator, Domum dum redit, foro nimium diſtare carinas, Iam grandis natu ſequitur.* Hæ paruo in oppido modeſtiæ ceſſant omnes. Quicquid quæritur, iuxtà eſt. *GAV.* E paruo oppido in immenſam vrbem commigraui. *RA.* E tranquillo portu procelloſum ſponte pelagus ingredi temeritas

eſt. Nec miror, ideò quia læti euentus. Fecit hoc tamen & gens Claudia, è Sabinis Romam petens, è Tuſculo Marcus Cato, ex Arpino Marius, & Cicero, ſucceſſitque feliciter. Sed vbinam tales viri? non tutò quidem in exemplum trahitur, quicquid raris, & ſummis ingeniis attentatum eſt. Poſtquàm tamen ſoluiſti funem, omni ſtudio inter difficultates enitere, inter alta conſurge conſilio cœptum regens. [quod hic boni dixerim] plures erunt ad virtutem ſtimuli. Erunt fortè quos ad gloriam ſequi velis. Erit vbi te exerceas, vbi cum paribus poſſis de laude contendere, pudebitque teſtium tantorum. Multis ſæpè, quod vis animi non dabat, contulit vis pudoris, & ad ignauiam profligandam ſæpè plus ſpectator valuit, quàm virtus. Et hi hercle quorum proximè memini, & accitus Curibus Numa Pompilius, Corduba profectus Seneca, Leptique veniens Seuerus, multique alij ex aliis locis, vbique futuri magni viri, vt aliquantò maiores Romæ eſſent, æmulatio virtutis, & illuſtrium copia exemplorum præſtitit. Stude ergò, quòd vnicum bonum eſt in hac tua commigratione, ne pereat, neu nil aliud migrando quæſieris, quàm vt te coram pluribus, nouæ patriæ fulgor nudet.

De Origine generoſa. DIAL. XVI.

Quid fruſtrà exultas clarorum nomine auorum?
Et falſum nomen nobilitatis habes.

GAV.

ORigo generoſa eſt. *RA.* Rurſum mihi redis ad ineptias, quid ad te? *GAV.* Propago vetus, & glorioſa eſt. *RA.* Alieno gloriari ridiculoſa iactantia, auorum merita, ne potum

rum degenerantium notæ ſunt, nec aliud magis poſterorum maculas aperit, quàm maiorum ſplẽdor, ac gloria. Sæpe alteri commodum virtus alterius tulit. Veram laudem, niſi de proprio ſumpſeris, ab alio non expectes. *G.* Magna eſt nobilitas antiquorum meorum. *R.* Mallem per te alij, quàm tu per alios noſcereris. Verùm age aliquid & tu, vnde ſis nobilis. Nam & illi, niſi aliquid egiſſent laude dignum, nunquam nobiles fuiſſent. *GAV.* Multa ſanguinis eſt claritas. *RA.* Omnis propemodum ſanguis eſt concolor, ſicubi fortè alter altero clarior inuentus ſit, non id nobilitas efficit, ſed ſanitas. *GAV.* Magna eſt claritas parentum. *RA.* Quid ſi maior obſcuritas tua eſt? Corpus ſemper, & patrimonium ſæpe à parentibus accipitis, claritatem, & qui habet, rarò in filium transfert, & qui non habet, aliquoties in filio illam videt. Quantùm patre clarior Cæſar, quantùm obſcurior Africani filius? Qui ſi per manus tradi claritas poſſet quàm clarus futurus eſſet, intelligis. Sed amare illum potuit pater, illuſtrare non potuit, infinitam ſuæ lucis eclipſin paſſus in filio. Sic quod pretioſiſſimum habet hæreditas, iudicio teſtantis eximitur, nec niſi de viliſſimis rerum eſt tanta illa ſolemnitas teſtamenti. Mille ego nunc tales clariſſimorum hominum obſcuriſſimos hæredes enumerem, ſi vacet, & ſi expediat ſummam tenes. *GAV.* Ingens claritas gentis eſt. *RA.* Nil tibi amplius ea claritas præſtabit, quàm vt latere nequeas ſi velis. Ita inprimis iucundiſſimum tibi vitæ latibulum, & ſecretus rerum trames eripitur. Quicquid ages, erit vulgi fabula. Qualiter domi viuas, & quid cœnes, noſſe vicinorum ſtudium, & veluti exploratores ad te pater auúſque

remiſerint, ſic totum rei familiaris arcanum, & quotidiani victus ratio. Quid cum filiis, quid cum ſeruis, quid denique cum vxore; & ad vnum actus omnes, ac verba, de rebus licet minimis inquirentur, quoque altiùs ſtomacheris, ab his maximè quorum nihilo intererit. Hic igitur tuæ claritatis eſt fructus, vtque ſi vel modicum aberres, dedecus gentis, & monſtrati deſertor itineris, longè inexcuſabilis habeare. Hoc eſt enim ſuum ac perpetuum gentilitiæ claritatis, reliqua illa communia, vndecunque partum decus infeſtant, quoniam difficile eſt clara recondere. *GAV.* Clariſſimè natus ſum. *RA.* Stulte, claritas non naſcendo quæritur, ſed viuendo: ſæpe etiam, quod miraberis, moriendo. *GAV.* In multa luce natus ſum. *RA.* Turpitudinem caue, quæ obiectu lucis inſignior fit, atque conſpectior. Id ni feceris, in tenebris natum fuiſſe melius foret. Adulteri, & fures, & omnis turpium cohors tenebras quærunt. Sola lucem non refugit fœda hæc, falſa nobilitas, cognoſcique appetit, cui vnum vitandæ infamiæ conſilium ſit, neſciri. *GAV.* Antiqua nobilitas eſt generis. *RA.* Antiqua igitur virtus fuit, ſine qua vera nobilitas non eſt. *GAV.* Peruetuſta nobilitas eſt. *RA.* Vetuſtas nimia claritatem rebus eripit, & parit obliuionem. Quot fuerunt nobiles familiæ, quarum hodie memoria nulla eſt? Quot tu ipſe florentiſſimas vidiſti, quæ paucis annis fermè ad nihilum rediere? Vnde præſagium facias de his modò florentibus, déque his nunc primùm erumpentibus, capútque tollentibus. Omnia tempus imminuit, conſumitque. Seneſcunt non modò familiæ, ſed vrbes, mundus ipſe [niſi fallimur] ad extremum vergit. Tu qui vetuſtate gloriaris, vide ne.

de ne gloriam ipſa vetuſtas extinxerit, neu iam radix aruerit, cuius floribus vis ornari. Omne quod in tempore oritur, cum tempore occidit. Veſtraque nobilitas tempore incipit tempore deſinit; & quam longa dies peperit, longiorque auxit, longiſſima ſubruit. Fieri poteſt, vt quo te nobilem fingis eſſe deſieris, eſſes forte nobilior, ſi ſerius incepiſſes. G. Inueterata nobilitas eſt. R. Inanis ambitio; nec ſuo merito, ſed aliorum obliuione ſubnixa. Confuſa nempe ſunt omnia & perplexa ſucceſſionum ſeries. Hæc inter tibi accidit, non nobilior vt eſſes, ſed ignotior. Origo cunctorum vna eſt. Vnus parens humani generis, vnus fons vniuerſorum, qui viciſſim modò turbidus, modò nitidus ad vnumquemque veſtrum peruenit, ea lege, vt quod paulò antè clarum erat, mox obſcurum fiat, & quod obſcurum, clarum. Ita non de fonte dubitatio eſt, ſed quibus alueolis hæc clari ſanguinis [vt dicitis] ad vos vnda profluxerit. Hinc eſt, vt qui heri arabat, hodie militet, & qui per vrbes medias ardentem cornipedem aureis habenis regere ſolitus, ſuperbus inceſſerat, per ſquallentem campum pigros boues humili pugione ſollicitet, verumque Platonicum illud libet opinari, neminem regem non ex ſeruis oriundum, neminem ſeruum non ex regibus. Ita verò viciſſitudo hæc, & conditio ſtatuum humanorum variabilis atq; inconſtans eſt, vt iterabilis quoque ſit ſemel & pluries ne mireris, ſi vel arator ad militiam; vel miles redeat ad aratrum. Ingens rerum mortalium rota eſt, Et quia tractus eſt longior, breuis hunc vita non percipit, quod niſi ſic eſſet, & ligones regum, & agreſtium diademata cernerentur. Nunc hominum memoriam occupatam, intentámque aliis

tempus fallit. Et hæc eſt illa tota veſtra nobilitas, qua tumidi, clariſque inceditis, vanum genus. *GAV*. Auorum clara proſapia eſt. *R*. Quouſque vagaberis? de te agitur. Tu mihi neſcio quos in tuum locum ſubſtituere niteris, qui pro ſe fortè aliquid, pro te nihil: niſi ipſe tuis teſtibus cauſam inſtruxeris, reſponſuri ſint. Proinde aui iſti vel proaui clari fuerint, tum ſcilicet, dum è vulgari acie virtutum ſeſe alis attollere cœperant. Ea nobilitas radix vltima, ſed perge altius, exquire acriùs, proauorum atauos obſcuros inuenies, & ignotos. Ad ſummam, hæc nominum, atque imaginum claritas, & perbreuis eſt, & quantulacumque eſt, tua certè non eſt. Deſine igitur tuum nomen alienis obumbrare virtutibus, ne, vnoquoq; ſuum repoſcente, nudus ipſe de proprio rideare. *GAV*. Nobilis ſum. *RA*. Quantùm ſit nobilior ruſticus vir fortis, quàm ignauus nobilis, ſcies, quum libraueris, quantò ſit melius nobilitatem fundare, quàm euertere. Si exemplis eges, domi militiæque affluunt, paſſimque legentibus occurrunt, vt per te ipſum menſor, cenſorque reliquorum fias. Ex omnibus duo paria hominum expendiſſe ſuffecerit. Altera igitur in lance Marium & Tullium, in altera horum aduerſarios Aulum & Clodium conſtitue, quò examen vergat, & quãtùm Roma cedat Arpino, quis tam cæcus, vt non videat? *GAV*. Nobilis natus ſum. *RA*. Iam dixi. Verus nobilis non naſcitur, ſed fit. *GAV*. Inſignis nobilitas, ſaltem iſta vulgaris à parentibus eſt relicta. *RA*. Ipſa claritas non naſcendo quæritur, ſed viuendo. Vnum hic quoque bonum video. Familiaria virtutum exempla non deerunt, & domeſtici duces, quorum pudeat deſeruiſſe veſtigia. Id ſi labi ſinis, quid niſi famoſum, & difficile

malum

malum eſt nobilitas ? Neſcio autem quomodo difficilior eſt ſuorum imitatio, quàm exterorum: fortè ne videatur hæreditarium bonum virtus. Non libens dico,ſed res ipſa loquitur. Rarò excellentis viri filius excellens fuit.

De Origine fortunata. DIAL. XVII.

Indulget Fortuna malis,vt lædere poſſit,
Fit caſus leuior,ſi minùs altus erit.

GAV.

IN magna genitus ſum fortuna. *R.* Vitam ab inquietudine auſpicatus es : haud equidem impropriè tempeſtatem Fortunam vocant nautæ. Magna quoque fortuna,magna eſt tempeſtas: magna verò tempeſtas,& conſiliis magnis eget,& viribus. Habes non lætitiæ materiam, ſed curarum. *G.* In ampliſſima fortuna natus ſum. *R.* Tunc fortè felicius cenſes magno in mari,quàm exiguo in flumine natum eſſe:quod ſi nemo ſanus dixerit, quid perinde felicius habet naſci in palatio,quàm in caſa? vbique ortos terra parens excipit. *G.* In magna fortuna natus ſum. *R.* Aduerſo ſydere voluiſti funem:quòd ſi in tempeſtate dies acta eſt, cura vt nox te inueniat in portu. *G.* In alto natus ſum. *R.* Turbinibus rerum pates, latitandi ſpe prærepta. Scitum eſt illud Lyrici poetæ: *Sæpius ventis agitatur ingens Pinus , & celſæ grauiore caſu Decidunt turres , feriúntque ſummos fulmina montes.* Vt clarum fatear in alto naſci , nec tranquillum certè, nec tutum eſt. Altitudo quantalibet humana per ſe ipſam inquieta eſt , perpetuóque fremens tonitru. Vnde miror quid ita diſpliceat Senecæ, Mecœnatis illud : Ipſa enim altitudo attonat ſumma. Nam cùm alij hoc verbo vſi ſint,cur ſolus il-

le reprehenditur? Nil præterea tam altum, quod non & ſolicitudini, & labori, & inuidiæ, & pauori, & mœrori, & in finem morti peruium ſit. Et ſanè omnem faſtum, eminentiámque mortalium ſola mors in planum redigit. *G.* Alto & magno in ſtatu natus ſum. *R.* Iam primùm ex alto graues lapſus, & magno rara quies in pelago eſt: nec in imo præcipitium metuas, nec naufragium in ſicco. *G.* Principium fortunatum fuit. *R.* Finem reſpice, vt reliquis, ſic fortunæ ſuo multùm licet in regno. Quò fortunatius principium, eò finis eſt incertior. Nónne vides, vt res hominum turbinis more voluuntur? vt quietum mare tempeſtas turbida, lucidum mane, nubilus veſper inſequitur? vt inter initia planum iter in confragoſum deſinit, ſic proſperitatis inſolentiam improuiſa calamitas, & læriſſimæ curſum vitæ mœſta mors claudit, & ſæpè primordio diſſimillimus finis eſt. *G.* In alto cœpi. *R.* Vide vbi deſinas. Vita omnis à fine deſcribitur, & finem planè ſenties, qui principium non ſenſiſti. *G.* In ſumma fortuna editus ſum. *R.* Et ſeruorum filios in ſolio vidimus, & filios regum in ergaſtulis.

De Lauto victu. DIAL. XVIII.

Fæcundi calices, amor immoderatus edendi,
Eneruant vires corporis, atque animi.

GAV.

IN lautiſſima educor familia. *R.* Multũ tibi hoc videtur, parum eſt, eritque mox nihil. An ideò magis tibi quàm duro agricolæ vermes parcent, an cibo molliore veſcentur auidiùs? Non iocor tecũ, nec te terreo. Scis, etſi fortè diſſimules, te illi conuiuio præparatã eſcã, & fortè iam cœnæ tempus inſtare, certè autem longiùs abeſſe iam non poſ-

non poſſe. Nam & breuis eſt lux, famelicíque conuiuæ, & quæ menſam inſtruit mors impigra, quid tibi tunc lautitiæ iſtæ profuturæ ſint videris. G. Lautiſſimè ab infantia educatus ſum. R. O peſſima pueritiæ rudimenta, neglectis bonis artibus, exquiſitis cibis, & peregrinis poculis aſſuefactus à puero præclariſſimam in ſpem adoleuiſti. Sapores atque odores noſſe, mirarique doctus eximiè, opiparas menſas, & vaſa aurea venerari, neque ſero, vt virorum fortium mos fuit, famem ſitimque communibus lenire, ſed ambitioſa ſemper nauſea, & damnoſis ſtomachi ſarcinis manè illis occurrere, cùm tot in heremo ſancti viri eſurierint, tot in caſtris glorioſi duces, parcè, ſobriè, atque aſperè vixerint. An ſi tibi gemmis atque epulis obſeſſo, hinc Curius, Fabricius, Corũcanus lecta ſuis manibus olera cœnantes fictilibus, atque arantes ad veſperam ieiuni; Quintius ac Serranus, aut poſt hos Cato Cenſorius conſul in Hiſpaniam nauigans, vnde triumphator rediit, non alio quàm quo remiges vino vſus, omnes notiſſimi hoſtes voluptatis occurrerent: illinc Paulus atque Antonius fontis ad ripam miſſum cœlitùs partientes panem, non verecundia ac dolore faucibus hæreret iners cibus, & attoniti guſtus titillatio illa lenteſceret? Cogitares ab his viris victu tam tenui tamque humili labore gaudentibus, & ſeruatam patriam, ſubactóſque nobiliſſimos reges ac populos; & [quæ victoriarum difficillima eſt] carnem propriam, ac mundum, & inuiſibiles hoſtes animæ debellatos: te inter amplas dapes, ac ſuperbam requiem vili perdomitum voluptate? GAV. Lautiſſimus victus eſt. RA. Sentio: omne in eo eſt, vt ad fundum miſeriæ curioſitas fœda perueniat: nihil eſt actum ci-

bi ac potus elegantia, niſi accedat & copia, immo verò redundantia, atque faſtidium. Nec ſuccurrit, vt Auguſtus Cæſar, qui fortaſſis paululũ te lautior eſſe potuerat, cibi [ſic enim de illo traditur] minimi fuit, & vulgaris ferè. Sileo quibus veſci ſolitus, ne quaſi ruſticanus paterfamilias contemptui tibi ſit, intérque faſianos, & ficedulas ac pauones tuos, illius principis ſecundarius panis, & caſeus bubulus, & minuti piſciculi rideantur. At quantò meliùs faſiani iſti veſtri, & menſarum decus eximium, & gulæ ſumma felicitas apud Colchon ſemper, & Phaſidem latuiſſent, quàm huc ad corrumpendum orbem noſtrum, & irritandas illecebras aduolaſſent! Quantò fuit honeſtior ætas illa, de qua Naſo ait. *Piſcis adhuc illis populis ſine fraude natabat: Oſtreaque in conchis tuta fuêre ſuis. Nec Latium norat, quam præbet Ionia diues: Nec quæ pygmæo ſanguine gaudet, auis.* G. Vino fruor electiſſimo. *R.A.* Malè, ſed propriè, ais, fruor: hic eſt finis veſter, ad hoc nati eſtis. Quantò autem tutiùs ſitim veſtram vinum debile, vel lymphis debilitatum, ſiue purus etiam riuus extingueret? Certè princeps ille, de quo nunc loquebar, vini quoque parciſſimus [nam & id ſcribitur] fuit, ter non amplius ſuper cœnam bibens, dum in caſtris eſſet. Vos ter decies ante cænam bibitis, & in cœna centies, nec numero quantitas cedit, & caſtra ipſis vinoſiora ſunt vrbibus. Nulla niſi ab ebriis vel expeditio, vel certamen. Non bibebat ille interdiu, vos diebus, & noctibus non ceſſatis. Ille ſitiens pro potione, perfuſum aqua frigida panem, vel lactucula thyrſum, vel ſuccoſi pomi morſum, vel fruſtum cucumeris capiebat, at vos ſitim omni lenocinio aucupantes, illam vinis ardentibus, & bibendo

aliam

aliam ſitim parituris extinguitis[dicã veriùs]accenditis. Nec in animum venit, bibere vos ſanguinem terræ, ac venenum cicutę, dum ſic vinũ bibitis, vt Alexandro Macedoni ſcripſit Androcides. Quibus ſi ille præceptis obtemperauiſſet, profectò amicos in temulentia non interemiſſet, vt ait Pli. nec ipſe inſuper tandem in temulentia periiſſet. Hæc eadem cibi indifferentis ac potus parcitas in cunctis ferè claris ducibus, atque principibus fuit, & in Iulio Cæſare ſingularis; quæ quantùm veſtræ ſit præferenda libidini, ſomnus veſter illorum induſtriæ, & geſtarum rerum gloriæ collatus, indicio eſt. *G.* Lautiſſimo fruor victu. *R.* Si honeſtis etiam rebus frui vetitum, quãtò magis inhoneſtis, ac turpibus? Nec te pudet: in eo, quod ad caduci corporis ſeruitium ſpectat, immortalis animæ fructum ponis. Epicureum dogma, ſed infame, olimque reiectum, denique cunctis ex voluptatibus, quæ corporeis ſenſibus obrepunt animæ illas eſſe fœdiſſimas, diffinitũ eſt, quæ tactu, guſtúque ſeſe ingerunt, quòd illæ maximè vobis cũ belluis ſint communes, & in belluinos mores rationale animal incuruent, quo nihil abiectius humana ſors patitur. *G.* Lautis, & variis cibis delector. *R.* Et delectare, & fruere, ſi nil melius noſti ſi nil peius; pudeat more pecudis pabulo gaudere, aut reconditorium ferculorum fieri, & ſuum dolio munus eripere: denique ſic habeto non poſſe te hanc, quam probas, vitam diu pati, faſtidio eſt vicina ſacietas, ieiunium cibos condit. Nil niſi dulce ac ſapidum guſtat fames. Nil tam lautum, quod non nauſea reddat inſipidum ac ſordidum. Ipſi etiam, qui delectationi huic intendunt, appetitu & raritate illam acui fatentur, vt reliquas copia frequentiáq; cõ-

tundi, & in nihilum ſæpè, & in contrarium verti. Ipſe demum profeſſor voluptatis Epicurus tenuem victum, quaſi vnicum ſuæ profeſſionis auxilium & laudauit & coluit. Quódque ſobrietati ac modeſtiæ tribuunt honeſti viri, hoc ille tribuit voluptati, vt quamlibet viuendi viam eligas diuerſis finibus vnum callem conuenire noueris, vno victu vtendum, tenui ſemper ac modico, niſi quem honeſtis ex cauſis rara fortè licentia, ſed illæſa ſobrietate laxauerit. Victus hic ſiccos, & validos, & aſpectu placidos facit, & odore corporis nec ſibi nec aliis moleſto. Confer his madidos, æſtuantes, tremulos, olentes, & vt Ciceronis vtar verbis, confer & ſudantes, & ructantes, tunc videbis quid inter frugalitatem interſit, & crapulam, & ſi non virtus vt aſpectus ipſe monſtrabit recta quonam vergat electio, vt vix ſit quiſpiam tã gulæ ſeruus, qui acriter re diſcuſſa non ſobrietatem longè illi præferendam fateatur. Si hæc ſpernis vt leuia, nunquid & morbos hinc naſcentes, mortémque contemnes? Quæ licèt per ſe ipſam magnis animis contemnenda ſit; naturaliter atq; honeſtè, ſeu certè non turpiter inuecta, ſic turpibus cauſis accerſita morte, nil fœdius, nilque formidabilius. An verò non audis eccleſiaſticum conſultorem? Noli auidus eſſe, inquit, in omni epulatione, & non te effundas ſuper omnem eſcam. In multis enim eſcis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vſque ad choleram. Propter crapulam multi perierunt, qui autem abſtinens eſt, adiiciet vitam. *G. AV.* Lautis, & multiplicibus vtor cibis. *RA.* Aſellum tuum, ſi nimis preſſeris, opprimes, ſi molliùs paueris, calcitrabit, venter verò depoſitarius malæ fidei eſt, non inefficax conſilium videtur ad omnes, &

nes, & præſertim gulæ illecebras comprimendas, exitum contemplari.

De Conuiuiis. DIAL. XIX.

Sæpe bonos mores rapiunt conuiuia, menſâ;
Sæpe perit probitas, ingenuúſque pudor.

GAV.

Conuiuiis glorior. *RA.* Lautus victus voluptatis, conuiuia ſunt furoris. Quid enim niſi pompaticus furor eſt, multos diuites, à negotiis honeſtioribus fortaſſis abſtractos, honorifico tædio vnum in locum cogere, & multos ventres, aut vacuos meliùs manſuros, aut ſuo gratiùs implendos arbitrio, exquiſitis & nociuis cibis infarcire; vbi, vt vni morem geſſeris palato, multis tædio fueris atque faſtidio? Raro enim inter conuiuas conuenit, verúmque deprehenditur quod ait ille: *Tres mihi conuiuæ propè diſſentire videntur: Poſcentes vario multùm diuerſa palato. Quid dem? quid non dem?* Quid des, Flacce, ſeu quid facias? niſi vt penitùs nihil des, & hanc curam illis linquas, quibus nulla cura altior eſt. Agant quodlibet, qui agere nil aliud ſciunt. Nam ſi tres diſcordant, quid centum facient, aut mille? Vix ſine tacitis ſaltem abeunt lamentis. Hoc malè ſapuit, illud malè oluit, hoc præferendum fuit, illud gelidum, illud intempeſtiuum. Hoc mœſto oblatum, hoc irato vultu. Crudum illud, hoc lacerum. Ille famulus ſegnis, hic præceps. Hic ſurdaſter, hic contumax. Hic clamore offendit, hic ſilentio. Ille illotis vaſis aquam tepidam, hic vinum molle porrexit. His querelis non tam aulæ, quàm viæ reſonant, & plateæ, nec immeritò. Nam quid attinet iucundiùs domui ſuæ pranſuros, precibus fatigare, aut quorſum &

remiſerint, ſic totum rei familiaris arcanum, & quotidiani victus ratio. Quid cum filiis, quid cum ſeruis, quid denique cum vxore; & ad vnum actus omnes, ac verba, de rebus licet minimis inquirentur, quoque altiùs ſtomacheris, ab his maximè quorum nihilo intererit. Hic igitur tuæ claritatis eſt fructus, vtque ſi vel modicum aberres, dedecus gentis, & monſtrati deſertor itineris, longè inexcuſabilis habeare. Hoc eſt enim ſuum ac perpetuum gentilitiæ claritatis, reliqua illa communia, vndecunque partum decus infeſtant, quoniam difficile eſt clara recondere. *GAV.* Clariſſimè natus ſum. *RA.* Stulte, claritas non naſcendo quæritur, ſed viuendo: ſæpe etiam, quod miraberis, moriendo. *GAV.* In multa luce natus ſum. *RA.* Turpitudinem caue, quæ obiectu lucis inſignior fit, atque conſpectior. Id ni feceris, in tenebris natum fuiſſe melius foret. Adulteri, & fures, & omnis turpium cohors tenebras quærunt. Sola lucem non refugit fœda hæc, falſa nobilitas, cognoſcique appetit, cui vnum vitandæ infamiæ conſilium ſit, neſciri. *GAV.* Antiqua nobilitas eſt generis. *RA.* Antiqua igitur virtus fuit, ſine qua vera nobilitas non eſt. *GAV.* Peruetuſta nobilitas eſt. *RA.* Vetuſtas nimia claritatem rebus eripit, & parit obliuionem. Quot fuerunt nobiles familiæ, quarum hodie memoria nulla eſt? Quot tu ipſe florentiſſimas vidiſti, quæ paucis annis fermè ad nihilum rediere? Vnde præſagium facias de his modò florentibus, déque his nunc primùm erumpentibus, capútque tollentibus. Omnia tempus imminuit, conſumitque. Seneſcunt non modò familiæ, ſed vrbes, mundus ipſe [niſi fallimur] ad extremum vergit. Tu qui vetuſtate gloriaris, vide ne.

dè ne gloriam ipſa vetuſtas extinxerit, neu iam radix aruerit, cuius floribus vis ornari. Omne quod in tempore oritur, cum tempore occidit. Veſtraque nobilitas tempore incipit, tempore deſinit, & quam longa dies peperit, longiorque auxit, longiſſima ſubruit. Fieri poteſt, vt quo te nobilem fingis eſſe deſieris, eſſes fortè nobilior, ſi ſeriùs incepiſſes. *G.* Inueterata nobilitas eſt. *R.* Inanis ambitio, nec ſuo merito, ſed aliorum obliuione ſubnixa. Confuſa nempe ſunt omnia, & perplexa ſucceſſionum ſeries. Hæc inter tibi accidit, non nobilior vt eſſes, ſed ignotior. Origo cunctorum vna eſt. Vnus parens humani generis, vnus fons vniuerſorum, qui viciſſim modò turbidus, modò nitidus ad vnumquemque veſtrum peruenit, ea lege, vt quod paulò antè clarum erat, mox obſcurum fiat, & quod obſcurum, clarum. Ita non de fonte dubitatio eſt, ſed quibus alueolis hæc clari ſanguinis [vt dicitis] ad vos vnda profluxerit. Hinc eſt, vt qui heri arabat, hodie militet, & qui per vrbes medias ardentem cornipedem aureis habenis regere ſolitus, ſuperbus inceſſerat; per ſquallentem campum pigros boues humili pugione ſollicitet, verumque Platonicum illud libet opinari, neminem regem non ex ſeruis oriundum, neminem ſeruum non ex regibus. Ita verò viciſſitudo hæc, & conditio ſtatuum humanorum variabilis atq; inconſtans eſt, vt iterabilis quoque ſit ſemel & pluries ne mireris, ſi vel arator ad militiam; vel miles redeat ad aratrum. Ingens rerum mortalium rota eſt, Et quia tractus eſt longior, breuis hunc vita non percipit, quod niſi ſic eſſet, & ligones regum, & agreſtium diademata cernerentur. Nunc hominum memoriam occupatam, intentámque aliis

tempus fallit. Et hæc eſt illa tota veſtra nobilitas, qua tumidi, clariſque inceditis, vanum genus. *GAV*. Auorum clara proſapia eſt. *R*. Quouſque vagaberis? de te agitur. Tu mihi neſcio quos in tuum locum ſubſtituere niteris, qui pro ſe fortè aliquid, pro te nihil: niſi ipſe tuis teſtibus cauſam inſtruxeris, reſponſuri ſint. Proinde aui iſti vel proaui clari fuerint, tum ſcilicet, dum è vulgari acie virtutum ſeſe alis attollere cœperant. Ea nobilitas radix vltima, ſed perge altius, exquire acriùs, proauorum atauos obſcuros inuenies, & ignotos. Ad ſummam, hæc nominum, atque imaginum claritas, & perbreuis eſt, & quantulacumque eſt, tua certè non eſt. Deſine igitur tuum nomen alienis obumbrare virtutibus, ne, vnoquoq; ſuum repoſcente, nudus ipſe de proprio rideare. *GAV*. Nobilis ſum. *RA*. Quantùm ſit nobilior ruſticus vir fortis, quàm ignauus nobilis, ſcies, quum libraueris, quantò ſit melius nobilitatem fundare, quàm euertere. Si exemplis eges, domi militiæque affluunt, paſſimque legentibus occurrunt, vt per te ipſum menſor, cenſorque reliquorum fias. Ex omnibus duo paria hominum expendiſſe ſuffecerit. Altera igitur in lance Marium & Tullium, in altera horum aduerſarios Aulum & Clodium conſtitue, quò examen vergat, & quãtùm Roma cedat Arpino, quis tam cæcus, vt non videat? *GAV*. Nobilis natus ſum. *RA*. Iam dixi. Verus nobilis non naſcitur, ſed fit. *GAV*. Inſignis nobilitas, ſaltem iſta vulgaris à parentibus eſt relicta. *RA*. Ipſa claritas non naſcendo quæritur, ſed viuendo. Vnum hic quoque bonum video. Familiaria virtutum exempla non deerunt, & domeſtici duces, quorum pudeat deſeruiſſe veſtigia. Id ſi labi ſinis, quid niſi famoſum, & difficile

malum

malum eſt nobilitas. ? Neſcio autem quomodo difficilior eſt ſuorum imitatio, quàm exterorum: fortè ne videatur hæreditarium bonum virtus. Non libens dico, ſed res ipſa loquitur. Raro excellentis viri filius excellens fuit.

De Origine fortunata. DIAL. XVII.

Indulget Fortuna malis, vt lædere poſſit,
Fit caſus leuior, ſi minùs altus erit.

GAV.

IN magna genitus ſum fortuna. *R.* Vitam ab inquietudine auſpicatus es: haud equidem impropriè tempeſtatem Fortunam vocant nautæ. Magna quoque fortuna, magna eſt tempeſtas: magna verò tempeſtas, & conſiliis magnis eget, & viribus. Habes non lætitiæ materiam, ſed curarum. *G.* In ampliſſima fortuna natus ſum. *R.* Tunc fortè felicius cenſes magno in mari, quàm exiguo in flumine natum eſſe: quod ſi nemo ſanus dixerit, quid perinde felicius habet naſci in palatio, quàm in caſa? vbique ortos terra parens excipit. *G.* In magna fortuna natus ſum. *R.* Aduerſo ſydere voluiſti funem: quòd ſi in tempeſtate dies acta eſt, cura vt nox te inueniat in portu. *G.* In alto natus ſum. *R.* Turbinibus rerum pates, latitandi ſpe prærepta. Scitum eſt illud Lyrici poetæ: *Sæpius ventis agitatur ingens Pinus, & celſæ grauiore caſu Decidunt turres, feriúntque ſummos fulmina montes.* Vt clarum fatear in alto naſci, nec tranquillum certè, nec tutum eſt. Altitudo quantalibet humana per ſe ipſam inquieta eſt, perpetuóque fremens tonitru. Vnde miror quid ita diſpliceat Senecæ, Mecœnatis illud: Ipſa enim altitudo attonat ſumma. Nam cùm alij hoc verbo vſi ſint, cur ſolus il-

le reprehenditur? Nil præterea tam altum, quod non & ſolicitudini, & labori, & inuidiæ, & pauori, & mœrori, & in finem morti peruium ſit. Et ſanè omnem faſtum, eminentiámque mortalium ſola mors in planum redigit. *G.* Alto & magno in ſtatu natus ſum. *R.* Iam primùm ex alto graues lapſus, & magno rara quies in pelago eſt: nec in imo præcipitium metuas, nec naufragium in ſicco. *G.* Principium fortunatum fuit. *R.* Finem reſpice, vt reliquis, ſic fortunæ ſuo multùm licet in regno. Quò fortunatius principium, eò finis eſt incertior. Nónne vides, vt res hominum turbinis more voluuntur? vt quietum mare tempeſtas turbida, lucidum mane nubilus veſper inſequitur? vt inter initia planum iter in confragoſum deſinit, ſic proſperitatis inſolentiam improuiſa calamitas, & lætiſſimæ curſum vitæ mœſta mors claudit, & ſæpè primordio diſſimillimus finis eſt. *G.* In alto cœpi. *R.* Vide vbi deſinas. Vita omnis à fine deſcribitur, & finem planè ſenties, qui principium non ſenſiſti. *G.* In ſumma fortuna editus ſum. *R.* Et ſeruorum filios in ſolio vidimus, & filios regum in ergaſtulis.

De Lauto victu. DIAL. XVIII.

Facundi calices, amor immoderatus edendi,
Eneruant vires corporis, atque animi.

GAV.

IN lautiſſima educor familia. *R.* Multũ tibi hoc videtur, parum eſt, eritque mox nihil. An ideò magis tibi quàm duro agricolæ vermes parcent, an cibo molliore veſcentur auidiùs? Non iocor tecũ, nec te terreo. Scis, etſi fortè diſſimules, te illi conuiuio preparatã eſcã & fortè iam cœnæ tempus inſtare, certè autem longiùs abeſſe iam non poſ-

non poſſe. Nam & breuis eſt lux, famelicíque conuiuæ, & quæ menſam inſtruit mors impigra, quid tibi tunc lautitiæ iſtæ profuturæ ſint videris. G. Lautiſſimè ab infantia educatus ſum. R. O peſſima pueritiæ rudimenta, neglectis bonis artibus, exquiſitis cibis, & peregrinis poculis aſſuefactus à puero præclariſſimam in ſpem adoleuiſti. Sapores atque odores noſſe, mirarique doctus eximiè, opiparas menſas, & vaſa aurea venerari, neque ſero, vt virorum fortium mos fuit, famem ſitimque communibus lenire, ſed ambitioſa ſemper nauſea, & damnoſis ſtomachi ſarcinis manè illis occurrere, cùm tot in heremo ſancti viri eſurierint, tot in caſtris glorioſi duces, parcè, ſobriè, atque aſperè vixerint. An ſi tibi gemmis atque epulis obſeſſo, hinc Curius, Fabricius, Corũcanus lecta ſuis manibus olera cœnantes fictilibus, atque arantes ad veſperam ieiuni: Quintius ac Serranus, aut poſt hos Cato Cenſorius conſul in Hiſpaniam nauigans, vnde triumphator rediit, non alio quàm quo remiges vino vſus, omnes notiſſimi hoſtes voluptatis occurrerent: illinc Paulus atque Antonius fontis ad ripam miſſum cœlitùs partientes panem, non verecundia ac dolore faucibus hæreret iners cibus, & attoniti guſtus titillatio illa lenteſceret? Cogitares ab his viris victu tam tenui tamque humili labore gaudentibus, & ſeruatam patriam, ſubactóſque nobiliſſimos reges ac populos; & [quæ victoriarum difficillima eſt] carnem propriam, ac mundum, & inuiſibiles hoſtes animæ debellatos: te inter amplas dapes, ac ſuperbam requiem vili perdomitum voluptate? GA. Lautiſſimus victus eſt. RA. Sentio: omne in eo eſt, vt ad fundum miſeriæ curioſitas fœda perueniat: nihil eſt actum ca-

bi ac potus elegantia, niſi accedat & copia, immo verò redundantia, atque faſtidium. Nec ſuccurrit, vt Auguſtus Cæſar, qui fortaſſis paululũ te lautior eſſe potuerat, cibi [ſic enim de illo traditur] minimi fuit, & vulgaris ferè. Sileo quibus veſci ſolitus, ne quaſi ruſticanus paterfamilias contemptui tibi ſit, intérque faſianos, & ſicedulas ac pauones tuos, illius principis ſecundarius panis, & caſeus bubulus, & minuti piſciculi rideantur. At quantò meliùs faſiani iſti veſtri, & menſarum decus eximium, & gulæ ſumma felicitas apud Colchon ſemper, & Phaſidem latuiſſent, quàm huc ad corrumpendum orbem noſtrum, & irritandas illecebras aduolaſſent! Quantò fuit honeſtior ætas illa, de qua Naſo ait. *Piſcis adhuc illis populis ſine fraude natabat: Oſtreaque in conchis tuta fuêre ſuis. Nec Latium norat, quam præbet Ionia diues: Nec quæ pygmæo ſanguine gaudet, auis.* G. Vino fruor electiſſimo. *R.A.* Malè, ſed propriè, ais, fruor: hic eſt finis veſter, ad hoc nati eſtis. Quantò autem tutiùs ſitim veſtram vinum debile, vel lymphis debilitatum, ſiue purus etiam riuus extingueret? Certè princeps ille, de quo nunc loquebar, vini quoque parciſſimus [nam & id ſcribitur] fuit, ter non amplius ſuper cœnam bibens, dum in caſtris eſſet. Vos ter decies ante cœnam bibitis, & in cœna centies, nec numero quantitas cedit, & caſtra ipſis vinoſiora ſunt vrbibus. Nulla niſi ab ebriis vel expeditio, vel certamen. Non bibebat ille interdiu, vos diebus, & noctibus non ceſſatis. Ille ſitiens pro potione, perfuſum aqua frigida panem, vel lactuculæ thyrſum, vel ſuccoſi pomi morſum, vel fruſtum cucumeris capiebat, at vos ſitim omni lenocinio aucupantes, illam vinis ardentibus, & bibendo

aliam

aliam ſitim pariturìs extinguitis[dicā veriùs]accenditis. Nec in animum venit, bibere vos ſanguinem terræ, ac venenum cicutę, dum ſic vinū bibitis, vt Alexandro Macedoni ſcripſit Androcides. Quibus ſi ille præceptis obtemperauiſſet, profectò amicos in temulentia non interemiſſet, vt ait Pli. nec ipſe inſuper tandem in temulentia periiſſet. Hæc eadem cibi indifferentis ac potus parcitas in cunctis ferè claris ducibus, atque principibus fuit, & in Iulio Cæſare ſingularis, quæ quantùm veſtræ ſit præferenda libidini, ſomnus veſter illorum induſtriæ, & geſtarum rerum gloriæ collatus, indicio eſt. *G*. Lautiſſimo fruor victu. *R*. Si honeſtis etiam rebus frui vetitum, quātò magis inhoneſtis, ac turpibus? Nec te pudet: in eo, quod ad caduci corporis ſeruitium ſpectat, immortalis animæ fructum ponis. Epicureum dogma ſed infame, olimque reiectum, denique cunctis ex voluptatibus, quæ corporeis ſenſibus obrepunt animæ illas eſſe fœdiſſimas, diffinitū eſt, quæ tactu, guſtúque ſeſe ingerunt, quòd illæ maximè vobis cū belluis ſint communes, & in belluinos mores rationale animal incuruent, quo nihil abiectius humana ſors patitur. *G*. Lautis, & variis cibis delector. *R*. Et delectare, & fruere, ſi nil melius noſti ſi nil peius; pudeat more pecudis pabulo gaudere, aut reconditorium ferculorum fieri, & ſuum dolio munus eripere: denique ſic habeto non poſſe te hanc, quam probas, vitam diu pati, faſtidio eſt vicina ſacietas, ieiunium cibos condit. Nil niſi dulce ac ſapidum guſtat fames. Nil tam lautum, quod non nauſea reddat inſipidum ac ſordidum. Ipſi etiam, qui delectationi huic intendunt, appetitu & raritate illam acui fatentur, vt reliquas copia frequentiáq; cō-

nes, & præſertim gulæ illecebras comprimendas, exitum contemplari.

De Conuiuiis. DIAL. XIX.

Sæpe bonos mores rapiunt conuiuia, menſá;
Sæpe perit probitas, ingenuúſque pudor.

GAV.

Conuiuiis glorior. RA. Lautus victus voluptatis, conuiuia ſunt furoris. Quid enim niſi pompaticus furor eſt, multos diuites, à negotiis honeſtioribus fortaſſis abſtractos, honorifico tædio vnum in locum cogere, & multos ventres, aut vacuos meliùs manſuros, aut ſuo gratiùs implendos arbitrio, exquiſitis & nociuis cibis infarcire; vbi, vt vni morem geſſeris palato, multis tædio fueris atque faſtidio? Rarò enim inter conuiuas conuenit, verúmque deprehenditur quod ait ille: *Tres mihi conuiuæ propè diſſentire videntur: Poſcentes vario multùm diuerſa palato. Quid dem? quid non dem?* Quid des, Flacce, ſeu quid facias? niſi vt penitùs nihil des, & hanc curam illis linquas, quibus nulla cura altior eſt. Agant quodlibet, qui agere nil aliud ſciunt. Nam ſi tres diſcordant, quid centum facient, aut mille? Vix ſine tacitis ſaltem abeunt lamentis. Hoc malè ſapuit, illud malè oluit, hoc præferendum fuit, illud gelidum, illud intempeſtiuum. Hoc mœſto oblatum, hoc irato vultu. Crudum illud, hoc lacerum. Ille famulus ſegnis, hic præceps. Hic ſurdaſter, hic contumax. Hic clamore offendit, hic ſilentio. Ille illotis vaſis aquam tepidam, hic vinum molle porrexit. His querelis non tam aulæ, quàm viæ reſonant; & plateæ, nec immeritò. Nam quid attinet iucundiùs domui ſuæ pranſuros, precibus fatigare, aut quorſum &

ſumptus inutilis, & ſuperuacuus labor, atque vnum in atrium turba conueniens, niſi vt te viciniæ oſtentes, & quaſi de conuiuiis tuis pedeſter agas voluptuarium triumphum? Sic tubis cymbala concrepant, vtque appareat pompæ omnia tribui, charitati nihil. Finge poſtridie vnum aliquem conuiuarum tantulo egere, quanti ſua conſtitit paropſis, nunquam id à conuiuij domino impetrabit. Nempe non id illi præſtitum, ſed ſibi. Quæ quamuis ita eſſe non ſit dubium: ſolent tamen, vbi ad menſam ebrij deierant, affirmantque aliquid, percuſſis epulis, his fermè verbis vti: Per hanc, inquiunt, quam ſimul facimus charitatem: quibus ritè reſpondeatur. Immo verò per hanc ebrietatem, & hanc crapulam. Vera enim charitas demum eſſet, ſi ieiuni, & ſicci, quæ in veſtram perniciem effunditis, in vſum pauperum verteretis, tunc charitatem, non impropriè iuraretis, nunc ad veſtra conuiuia faſtidioſi diuites coguntur, famelici pauperes excluduntur. Vobis ſcilicet æſtimantibus glorioſum claris hoſpitibus abundare. Nec deeſt, præter vulgus [fontem omnis erroris] author inſignis. Eſt enim vt mihi videtur, ait Cicero; valde decorum patere domos hominum illuſtrium hoſpitibus illuſtribus. Planè, vir egregie, qui referre vicem valeant, ſed egentibus clauſas eſſe. Qua in re haud indignè forſitan notatum à Lactantio Ciceronem nouimus, qui profectò illud melius alibi ſed eodem libro: Hoc maximè, inquit, officium eſt, vt quiſque maximè opis indigeat, ita ei potiſſimùm opitulari, Quod contrà fit à pleriſque; à quo enim plurimùm ſperant, etiam ſi ille his non eget, tum ei potiſſimùm inſeruiunt. Bene nunc ais, Cicero, & verè.

verè:nam & ita fieri debet, & à plurimis contrà fit. Sed [vt ad rem redeam] ſi querelis, ac faſtidio conuiuarum vis carere, conuiuiis abſtine. Habent vtcunque fortaſſis, qui conuiuio interfuére, quod arguant, quod grauentur: qui hoc ipſum arguit, quòd conuiuio non interſit, non iam ille conuiua eſt: ſed impudentiſſimus paraſitus, cuius lingua non pluris exiſtimanda quàm gula eſt: quæ non modò non metuenda eſt, ſed optanda, nonnunquam, dicente Satyrico.

Nam quæ comœdia,

Mimus quis melior p'orante gula?

Tales aliqui apud Comicos deſcribuntur; lætíque riſum excitant, quid, niſi coràm auditi, queat facere? Hæc denique ſumma eſt: conuiualem cenſuram, non conuiuando euaſeris paraſiticos morſus ac rabiem ridendo, & contemnendo fugaueris: non eſt alia ad quietem via. *G.* Conuiuiis vaco. *R.A.* Pulchrum tibi ſtudium elegiſti: quid huic guſtui conueniat, quid illi; quibus aut compeſcenda fames ferculis, aut irritanda ſalſamentis. En præclaram vtilemque Philoſophiæ partem; quis primus, quis ſecundus, & quis tertius ingratum ſtomachum cibus premat, quis vini fumus cerebro grauiores nebulas effundat? *G.* Conuiuiis delector. *R.* Si ſic accipiatur, vt verbum ſonat, & vt ſenſerũt maiores noſtri, nominis huius authores, non modò non arguam, ſed laudabo. Dulce eſtenim, & optabile, & honeſtum amicis conuiuere: ſed commeſſationem conuiuium appellatis, turpiſſimæque rei pulcherrimum nomen imponitis, quaſi verò non poſſit cum amicis viui aliter, quàm comedendo & bibendo & non meliùs cogitando, & loquendo, cùm & docto homini, & erudito [vt ait Cicero ipſe] viuere ſit, cogitare, & nil

nil profectò ſit dulcius noto ac fido colloquio amicorum. Nolite ergo rem fœdam pulchro velo tegere. Tranſlucet enim,& quod conuiuium dicitur, commeſſatio eſſe cognoſcitur. Audite potiùs Apoſtolum Paulum,clara voce,à malis nos, inter cætera,commeſſationibus, & ebrietatibus dehortantem,& videte ne ad turpia,nominū ſplēdore rapiamini. .Conuiuia me delectant. *R.* Dic quod eſt, Comeſtiones, potationes,epulationes, viſcerationes.Hæc ſi delectat accipere,vilis tu,vilis rei debitor:at ſi dare,ſtultus tu,ſtultæ ſollicitudinis ſeruus es. *G.* Conuiuiis gloriam quæro. *RA.* Mos eſt veſter quærere ibi,vbi,quod quæritis non eſt. *G.* Spero gloriam conuiniis. *R.* Falſa eſt gloria, verus error. Alexandrum Macedonem conuiuiis indulſiſſe vſque ad funeſtam ebrietatem legimus. Lucium Verum vſque ad profluuium amentis impenſæ,flebilemque Imperij iacturam. Quæro alios duos,quem mihi ſanum principem,quem ſobrium regem his intentum dabis? Nam philoſophos ac poetas egregios memorare neceſſarium non eſt,multoque minùs ſanctos viros,& omnino omnes grande aliquid,piùmve animo agitantes; quibus omnibus,haud dubiè,tota ea res infamis, & inuiſa eſt. *GAV.* Gloria mihi apud vulgus, & multorum gratia ex conuiuiis parta eſt. *RA.* Viliſſimæ mercis ingens pretium, coquum fieri, vt gulæ complaceas alienæ. Credo autem ſunt quos gula vrget, frenat inopia: his nihil eſt gratius, quàm aliena cura & impenſa freno illo abſolui, quodque per ſe nequeunt, per alios adipiſci. Qui hoc eis præſtant, clari apud illos, dum id faciunt, & famoſi ſunt. Finge deſinere ſimul deſinent clari eſſe. Tandem,vt ego quoque iam deſinam, hæc ſumma eſt: conuiuarum

uiuarum conditio delicata eſt, & querula, longéque difficilis. De paratiſis breuem accipe regulam: dum illos affatim paueris, rodent, arridebũt, plaudent manibus, laudabunt, virum optimum liberalémque, patriæ patrem dicent. Nihil ad vltimum Graiæ adulationis omiſerint, de qua Satyricus loquens adulandi gentem prudentiſſimam, & comedam nationem aſſeruit, & reliqua pueris quoque notiſſima: ſin aliquando ceſſaueris, & quidem ſponte, auarum, ſordidum, miſerum, diffamabunt. Sin inopia homunculum non malum certè, ſed ſtolidum, & ineptum, téque, tuámque domum fugient, vt ſcopulum. Tunc intelliges illud Flacci:

Diffugiunt cadis cum fæce ſiccatis amici.

De his quidem loquitur amicis. Veri enim maximè in aduerſis hærent, & illas domos auidiùs frequentant, quas fortuna deſeruit. His ineptiis, hiſque difficultatibus vt occurras in tempore, & conuiuas tumidos, & ſcurras aridos, horúmque omnium voces, & ſententias diſce contemnere: & ſic habeto; nihil loci recto eſſe iudicio, vbi totum voluptati tribuitur, nil virtuti. Caducum denique, malis artibus partum nomen, eámque vulgò, quæ gloria dicitur, apud doctos infamiam eſſe, non gloriam.

De Veſtitu cultúque corporis. DIAL. XX.

Vile quid exornas nitido tam corpus amictu,
Quod cras fortè auidis vermibus eſus erit?

G. V.

AT egegiè veſtior. *R.* Quæ pura ſunt, nuda videri amant. Mos eſt fœda coloribus abdere. *G.* Exquiſitiſſimè induor. *R.* Pu-

debit cultus exterioris, quoties, quid eo tegatur, cogitabis. Inſana enim ambitio eſt fimum tegere purpura. *GAV.* Mundiſſimè veſtior. *RA.* Non audiſti, quid illi vir fortiſſimus apud Criſpum dicat: Munditias mulieribus, laborem viris conuenire. *GAV.* Veſtitus inſignis ac mollis eſt. *RA.* Superbiæ vexillum, nidúſque luxuriæ. *GAV.* Veſtis ſingularis, ac inſolita eſt. *RA.* Non obiiciam tibi ſacros pauperes ſeminudos, & rigidos, atque hirſutis togis hybernum frigus arcentes. Scio quidẽ quòd peccatrix opulentia ſanctam ſpernit inopiã. Ille idem ditiſſimus hominum Auguſtus, cuius altercatione retrò tertia memini, veſte non temerè alia, quàm domeſtica vſus eſt, ab vxore & ſorore & filia, neptibúſque confecta. Nam & hoc quoque de illo ſcriptum eſt. Sic ille cunctorum dominus, paucas quidem, ſibique iunctiſſimas fœminas fatigabat. Tu fortaſſis, aliorum ſeruus, diſiunctiſſimas fatigas gentes. Tibi nent, tibi pectunt, tibi texunt Belgæ, tibi Perſæ, tibi Seres, tibi Indi, tibi Tyrius murex natat, tibi fragrans bacca hiſpidis pendet arbuſculis, tibi oues albicant Britannicæ, tibi indica ſandix rubet, vterque tibi ſudat Oceanus. Auguſto autem vxor & filia ſororque cum neptibus. Eò vſque decreuit virtus, creuitque ſuperbia: ſic contrario delectaris; exempla modeſtiæ viluerunt. In victu igitur ac veſtitu multi, optimo principum contempto, poſt peſſimos abiêre: Caium dico & reliquos, quorum ventri ac tergo, nec ciuilis vnquam nec virilis, nec Romanus certè nec humanus, ſed inſanus, & nunc fœmineus, nunc diuinus ab omni autem parte perfuſus, atque monſtrificus cultus fuit. *GAV.* Exquiſitiſſimè induor. *R.* Operoſior ornatus, & ſuperſtitioſæ curæ intentus formoſis formę gratiam

gratiam imminuit, & fulgore ſuo, deformium mendas prodit, oculoſque prætereuntium ad ſpe- ctandum excitat. Itaque nulla re peiùs ſibi conſulit deformis homo, quàm dum formoſus vult videri. Veſtis inſignior, cultuſque corporis qui ad formam quæritur, riſus mouet. *GAV.* Electiſſimis coloribus exornor. *RA.* Natura rerum humana arte non vincitur. Sępe etiam, quaſi indignans ſe tentari, quò maiore niſu premitur, tegitúrque, eò magis ac magis attollitur, eminétque: natiuam mortalis corpuſculi fœditatem, nec colores alterant, nec odores: quin, aut magis conſpectam efficiunt aut ſuſpectam. *GAV.* Pretioſis, ac variis ornamentis ambior. *RA.* Pone in feretro aureo pallidum cadauer, gemmis illud oſtróque circunda, quò plus ornatus, & plus erit horroris, neu quod loquor ad iniuriam trahas, origo nominis inquirenda eſt. Siquidem à cadendo dicitur cadauer, cur non vt mortui, ſic viuentis rectè dicitur? Nempe illud cecidit, hoc caſurum eſt, caditque continuè. *GAV.* Nouus, & inſolitus cultus eſt mihi. *RA.* Non eſt locus vt defleam, vtque execrer ludibria hæc habituum externorum, quos vobis ab extremis mundi finibus furibunda præſens ætas intulit. Sed dij homineſque malè oderint has belluas humana effigie, ferino animo, lingua latina, barbaricoue habitu, compto fœmineam ad mollitiem capillo, moribus, ad aprinam duritiem, horridis, atque incultis, hinc obſcœna corporum impudentiſſimè detegentes, illinc mentium leuitatem, vano vertice volucrum plumis extantibus, apertiſſimè deſignantes. An verò tam vigiles magiſtri, an tam dociles diſcipuli plus odij mereantur in dubio eſt, quorum ingeniis effectum vides, vt

Digitized by Google

inter mimos, ducéſque, inter ſcorta & matronas, propè iam nil interſit aſpectu. Nec dum ſiſtit, ſed in dies ſerpens creſcit, & variatur inſania.

De Otio & Quiete. DIALOG. XXI.

Nulla eſt certa quies, cunctis crux vna ferenda eſt:
Poſt, licea ſtabili, fata, quiete frui.

GAV.

OTium, quiéſve è laboribus obtigit. *R.* Duo humanæ vitæ bona gratiſſima, niſi vſus immodicus mala illa grauiſſima fecerit, quod multis fecit, & totidem corporis, atque animi peſtes, tumorem corpori parientes, animoque rubiginem. *GAV.* Otio fruor iucundiſſimo. *R.A.* Vtor dic. Nulla hic re fruendum, ſed vtendum multis, habet doctrina ſalubrior. *GAV.* Delectabile otium eſt mihi. *R.* Refert multùm hoc ipſum otium qua le ſit. Duas nempe ſpecies otij diffiniunt; operoſi alteram, atque ipſa in requie laborantis, ac circa honeſta ſtudia ſolliciti: quo nil eſt dulcius. Alteram inertis, & languidi, & ſolam requiem comple xi, quo nil fœdius, nil ſimilius eſt ſepulchro. De primo igitur ſæpè magna quædam opera, & mundo vtilia, & ſuis authoribus glorioſa proueniunt. De ſecundo autem nihil vnquam, niſi inglorius torpor, ac marcidus. Primum illud, ritè philoſophantibus, hoc ſecundum, pigris, ventri, ſomnoque deditis peropportunum, vbi, nullo interpellante, edant licenter, ac dormiant. *G.AV.* Optata perfruor quiete. *R.* Quies illa qua perfruendum erit, vllum finem habitura non eſt hic. Vide ergò, qua gaudeas quiete. *G.* Quietem optatam reperi. *R.* Quietem dicis, an accubitum vis dicere, an ſomnum, quẽ mortis conſanguineũ poëtæ quidã, alij mortis imaginẽ dixêre, Vtriq; perpropriè. *G.* Dormio, &

mio,& quieſco. *R.A.* At qui & euntes ſæpe animo quieſcunt, & ſedentes iacenteſque animo laborant. Et ſomnus ipſe animalium quies dictus, ſuos habet abditos dolores, viſionumq; ac phantaſmatũ turbidos tumultus, atque horribiles, de quo Deũ familiariter alloquens ſanctus, & afflictus vir ille queritur. *GAV.* Otioſus in thalamo requieſco. *R.A.* Vter, quæſo, putas dulcius quieſceret an Vacia ſuo in rure dormiens, an Scipio in Africa cum hoſtibus pugnans? Cato cum anguibus Regulus cum vtriſque? Nec quies ſine gaudio, nec ſine virtute verum gaudium eſſe poteſt. *GAV.* Reiectis laboribus grato recreor ſopore. *R.A.* Labor eſt materia virtutis, & gloriæ: hunc qui reiicit illas reiicit. Contrà, vitij, & infamiæ materia ſopor eſt nimius, qui multos ad perpetuum ſoporem vrget, atque præcipitat. Fouet ille libidinem, corpora prægrauat, eneruat animos, fuſcat ingenia, ſcientiam minuit, memoriam extinguit parit obliuionem. Non ſine cauſa inſomnes induſtriique laudantur, Somno non laudatos cernimus, ſed inflatos. Proinde vt ſomnum quidam mortem dicunt, ſic vitam alij dixêre vigiliam, Inter mortem verò, & vitam vide quid eligas: vigilandum certè, quod ſapientibus placet, ad hoc ſaltem, vt longior vita ſit. *GAV.* Longo, & minimè interrupto fruor ſomno. *R.A.* Bene, ſi non curis mordacibus auaritia, ambitione, metu, mœrore, aut amore impio. Malè autem, ſi non honeſti ſtudij cura cuiuſpiam ſopor abrumpitur. Profectò populis ſtertentibus, vigilant reges, ſopitoque duces vigilant exercitu, quod & res docet, & Ilias probat Homerica. Nobilioribus animis curæ vigiles impendent ſed ſobriæ ac ſalubres. Auguſtum Cæſarem principum maximum atque optimum, ſomni breuis ac

cepimus, eiúſque etiam crebriùs interrupti. Tu contrario gloriaris. *GAV*. Profundè dormio. *RA*. Et guloſi & libidinoſi, & iracundi, brutis animantibus, viuis tamen; ſomnolenti ac ſopiti, duntaxat mortuis comparantur, & quod ad illam partem temporis attinet, nihil differre felices à miſeris, philoſophicam ſcis eſſe ſententiam. Iure igitur, vt pars illa pro viribus euitanda, quæ ſolam inter homines differentiam ſomniorum linquit, ſic ſectanda contraria eſt, nil difficultatis allatura volentibus. Si pro leui enim gloria, aut lucro exiguo, & bellatores, & mercatores, & nautæ totis ſub dio noctibus peruigilant, illi quidem inter hoſtium inſidias, hi quolibet hoſte peiores, inter fluctus, ac ſcopulos, tu propter veram gloriam, lucrúmque ingens, inter Dei laudes, ac libellos tuos partem noctium vigilare non poteris? *GAV*. Vigiliis defeſſus ſomno totus incubui. *RA*. Sic eſt: non mutatis ſtilum: cuncta ferè vno modo agitis, & quæ Deus ipſe, vel natura, vel ars aliqua vobis ad obſequium dedit, in veſtrum dedecus damnumque conuertitis, potum cibumque ad ebrietatem, & crapulam, otium & quietem ad ſomnolentiam, & marcorem, valetudinem ad voluptates, formam corporis ad libidinem, robur ad iniurias, ingenium ad fraudes, ſcientiam ad ſuperbiam, eloquentiam ad diſcrimen, domicilium, ac veſtitum ad pompam inanemque iactantiam, opes ad auaritiam & luxum, prolem & coniugium ad metum & ſollicitudinem immortalem. Ite nunc, ſtupete, & querimini de fortuna, & malis veſtris ingemiſcite: de bonis mala facitis, deque cœleſtibus donis, compedes vobis ac laqueos, & vincula animæ conflatis. *G*. Somno placidò delector. *R*. At non modò reges, & duces, & principes, & Philo-

ſophi,& poëtæ:inſuper & familiarum patres vigilant ac nocte conſurgunt,quod ad ſanitatem atque œconomiam, & philoſophiam vtile ait Ariſtoteles. Sed fures etiam,& inſidiatores[quodque eſt mirabilius]inſani,& amatores, quos ſuarum mulierculatum memoria,& deſiderium excitat:tu verò non virtutis amore ſomnum oderis, vitiis amicum? vtque elegantet ait Flaccus,

Vt iugulent homines ſurgunt de nocte latrones.
Vt teipſum ſerues,non expergiſceris?

Pudeat ſemper tantùm in vobis poſſe turpes cauſas,& nil poſſe pulcherrimas.G.Nullo vnquam interpellante,totis noctibus quieſco.R.Videtur quidem Ariſtoteles,quod ſuperiùs attigi ita vitam hominis partiri,vt dimidiam partem ſomno tribuat, dimidiamque vigiliæ,dum pro parte dimidia nõ differre ſtudioſi vitam ait à ſtulti vita.Et ſiquidem pro ſomno noctem,pro vigilia diem vult intelligi: recta,fateor,ac vera eſt diuiſio: æquis enim partibus tempus inter ſeſe diuidunt.At ſi ſic accipitur, æquas ſpatio inter partes,differentia certè alia ingens eſt. Nulla enim acrior,nulla altior cogitatio eſt,quàm nocturna, nulla pars temporis ſtudentibus aptior.Si autem ſomnum ipſum dimidiam tēporis partem dicit,mirabile dictum eſt,ex ore tam ſtudioſi,tam docti hominis. Abſit enim ab anima bene inſtituta,&ſtudiis intenta,dimidium tēporis dormire:cùm quartum ſuffecerit quibuſdā & tertium voluptuoſis quoque ſufficiat.Noctu quidem ſurgere qualibet anni parte conſilium eſt.Abſit vt noctē,non hybernam modò:ſed æſtiuam totā dormiant,qui grande aliquid moliūtur.Cęterū ſemel illā fregiſſe ſufficiet fortaſſis,quodque vigiliarum anticipatum erit breui[ſi res poſcat]meridiana vi-

maior multò latiúſque ſenſibilis, quàm aromatum, ſi terantur, aut ſulphurum, ſi crementur. De his odoribus non nares, ſed mens iudicat. *GAV*. Bonis odoribus delector. *RA*. Si ſenſui pares, & voluptati inhias, vt dictum eſt, aut obſcœnum, aut inane. Si valetudinis curam geris: excuſabile; modò condimentum rerum omnium modus adſit. Confortat enim tabeſcentem ſpiritum odor leuis, ſed ad omnia valet illud Comicum: Nequid nimis. Eſt autem [vt in multis] in hoc quoque naturarum varietas infinita, non ſolùm inter hominem atque hominem, ſed inter gentem & gentem. Siquidem vera fama eſt, quámque magni non reſpuunt authores, gens. quæ Gangis fontem accolit, omnis cibi expers, ſolo mali ſylueſtris odore alitur, peregrè profecturi, nil, niſi bonum illud malum, ac vitale circumferunt, tam fætoris impatientes, vt ſicut eos purus nutrit, ſic infectus odor interimat. Delicata complexio, quæ ſic viuat, & pereat. Hinc gens omnis ad ortum ſolis obuerſa, cœlique mollitie delinita, vt ciborum negligentior, ſic egentior, atque appetentior eſt odorum, & inde nimirum hæc primùm curioſitas nos inuaſit. Aſſyrij, Arabes, & Sabei veſtris armis edomiti, ſuis vos odoribus domuêre, quibus aliquandiu rigida patrum & inuicta ſobrietas obſtitit vſque adeò, vt quingenteſimo & ſexageſimo quinto anno vrbis conditæ graui edicto à cenſoribus caueretur, ne quis in vrbem ipſam vnguenta externa conueheret. Non multò autem poſt, modernorum vitiis [vt aſſolet] veterum ſcita rumpentibus, in ſenatum ipſum, edicti talis authorem, victrix laſciuia penetrauit. *GAV*. Libenter bene oleo. *RA*. Peregrini odores atque omne artificium bene olēdi, proprij naturalis, nō boni odoris argumenta, & la-

tentium ſunt ſigna defectuum. Ob hoc ipſum, atque ob illam, nedum viro, ſed ne honeſta quidem fœmina digna curam, ſolitam ſenſum viri fortis offendere. Meminiſti adoleſcentis illius, qui dum, vt erat vnguento illitus, pro collata præfectura Veſpaſiano principi gratias acturus, ante eum ſtaret, ille, hauſto mox odore, ſubſtomachans, acri ſupercilio, vocè aſpera; Mallem, inquit, allium oboleuiſſes; ſic increpitum ſine honore, inhibitis, ſeu reſciſſis iam conceſſæ gratiæ literis, bene olidum dimiſit. Ita cùm ſemper dedecori ſint odores huiuſmodi, interdum etiam damno ſunt, maximè vbi morum grauis, ac maſculus cenſor ſit. Quid? quòd quibuſdam fuêre periculo. Nam & illud noſti, vt Plantius Senatorij vir ordinis, triumuirali proſcriptione, metu mortis Salernitanis latebris abditus, vnguenti proditus odore, ſibi quidem perniciem, proſcriptoribus autem ſuis excuſationem ſæuitiæ quæſiuit. Nam quis non iure cæſum diceret eum, qui eo tempore Reip. tantoque priuato diſcrimine vnguenta etiam nunc oleret? *G.* Artificioſis odoribus aſſueui. *R.* Deſueſce, ſi conſilium meum vis. Turpius eſt enim artificioſis, quàm ſimplicibus aſſueuiſſe. Omne quod turpe eſt, quo artificioſius, eò ſit turpius. Honeſtatis ornamentum ars, inhoneſtatis eſt cumulus. Adde quod & fœdius hodie quàm olim: quamuis enim Roma [vt dixi] & quam Græcorum Romam propè dixerim, Lacedæmon, huic peſti ex Aſia venienti, quaſi armatæ hoſtium legioni, ferreis moribus atque edictis obſtiterint, ad extremum tamen molles vnguentorum ſimulque vitiorum acies fefellit excubias, in Europam tranſiit, & fortiſſimas gentes vicit. Et quoniam ſingula proſequi longum eſt; ex vnius aſpertimi, atque laborioſiſſimi viri mollita

lita duritie, de reliquis coniecturam facito. Siquidem in medio bellorum æſtu ille inuictus, ac barbarus, cruento cum exercitu vnctus eſt Annibal. Penetrabilia vnguenta, ſed penetrabiliora ſunt vitia. Itaque eneruati ducis ac militum, quorum tam ſtupenda primordia fuerant, qualem decuit exitus fuit. Quo effectum eſt, vt cùm multùm Africani ſemper virtutibus, Annibalis tamen vnguentis aliquid deberetis: expediebat illis vt ſicci eſſent, vobis vt vngerentur. Ex illo ſanè multis ſæculis ſic iſte mos inualuit, vt labor ſtupórque ſit legere, quæ de hac re in vtriuſque literis ſcripta ſunt. Et quid pluribus morer? vſque ad illius pedes, quò nil altius, vnguentum venit, quod ipſe qui omnem mollitiem animorum atque omnes illecebras voluptatum extincturus aduenerat, paſſus eſt non vnguento quidem ſed pietate delectatus, ac lachrymis offerentis. Iam verò pedetentim vſus hic abiit, vt cùm in multis ætas veſtra maiorum gloriæ impar ſit, in hoc excellere videatur, quòd vnguentaria non eſt, & qui his capitur non communi temporum, ſed proprio quodam animi vitio laborat. *G. V.* Bonis odoribus illicior & delector. *R. V.* Fieri non poteſt, quin quæ delectabilia ſunt natura, & illiciant, & dum præſentia ſunt, delectent. Sapientis Hebręi dictum eſt; Vnguento & variis odoribus delectatur cor. quãuis vnguento quidem non tam mihi delectatio videatur ineſſe, quàm faſtidium. Sed vt inſit odoribus, meo certè conſilio abſentibus reſtituendum, contemptu & obliuione, præſentibus vtendum modicè, neque vllum his ſtudium impendendum, ne te, vel tacitus vltimarum, viliumq; rerum mancipium fateare. Néue hunc articulum longiùs traham, inhoneſtis odoribus, vt rebus omnib.

virilem effœminantibus animum, vetitis, ac ſecluſis, in reliquis Auguſtini ſententiam amplector, qui de illecebra odorum inquit: Nõ ſatago nimis, cùm abſunt, non requiro, cũ adſunt. nõ reſpuo; paratus eis ſemper carere. Idẽ fac ne quãdo bonis odorib. malè oleas, aut odioſis mũditiis odioſus ſis.

De Dulcedine Muſica. DIAL. XXIII.

Eneruant animos Cythara, Cantúſque, Lyraque,
Et vox, & numeris brachia meta ſuis.

GAV.

CAntu delector, ac fidibus. *RA.* Ah quantò melius lachrymis atque ſuſpiriis! Præſtat enim flendo ad gaudium, quàm gaudendo ad gemitum peruenire. *GAV.* Cantibus, ſoniſque permulceor. *RA.* Et ferę cantu falluntur, & volucres, illud mirabilius; muſica quoque dulcedine piſces tangi. Nota tibi Arionis, & Delphinis eſt fabella; tam pro vera habita, vt ipſis annalibus ſit inſerta. Multi quidem ſcriptorum illuſtrium meminêre miraculi; elegantiùs nemo quã Herodotus, Graiæ pater hiſtoriæ: aſtipulantur imagines æneæ, illic, vbi tãto pariculo incolumis primùm terris appulſus eſt. natantis piſcis tergo inſidens fidicen. Ad hæc Syrenes cantu fallere creduntur, illud verò nõ creditum, ſed cõpertum, vt quotidie blãdis verbis homo hominem fallit: & ad ſummam, nihil ad fallendum voce aptius. *G.* Muſica ſuauitate delinior. *RA.* Et aranea [vt aiunt] antequã mordeat, & medicus linit antequàm feriat, & auceps, & mulier, quem fallere vult, delinit; & prędo, quem perimit, & Polypus, quem demergit, amplectitur. Et quidẽ peſſimi hominum nũquam terribiliores ſunt, quã dum ſe geſtu, & voce leniſſimos oſtendunt, quod imprimis de Domitiano principe lectum eſt. Via

vlla eſt ſine ſuſcipione delinitio. *G.AV*. Cātu gaudeo, & exaltor. *R.A*. Caue. Nam ſcriptum eſt: Extrema gaudij luctus occupat: & rurſus: Ante ruinam exaltabitur ſpiritus. *G*. Cano dulciter. *R*. Neſcis an vltimum. Ipſe prædulciter morti proximus olor canit. Plures enim gaudio, quàm triſtitia periere: ſolito dulciùs canentem inter ipſa ſoni ſuſpiria expiraſſe, recens fama eſt. *G*. Cantu ac tibiis delector. *R*. Non immeritò quidem. Singuli enim dies te, & horæ, & momenta ad ſepulchrum vehunt, quò cum cantu ferri, veſtet etiam mos eſt: & antiqui tibiis efferebantur. Vnde illud Statij Pampinij:

Tibia cui teneros ſuetum producere manes.

Tibi vtraque funeris pompa placet, illuc [te licet ire non ſentias] abſque vlla requie properanti. *G*. Cantu moueor. *R*. At quid refert? Eſt haud dubiè in animis hominum generoſis maximè, potentiſſima muſica; ſed effectus ſupra fidē varij: vtque omittam, quibus res non eget, hos ad lætitiam inanem, hos ad ſanctum & deuotum gaudium, piáſq; nonnunquam lachrymas mouet. Quæ varietas in diuerſas ſententias magna traxit ingenia. Nempe Athanaſius, vanitates fugiens, canendi vſum in Eccleſiis interdixit. Ambroſius pietatis exercitum appetens, vt caneretur, inſtituit, Auguſtinus vtrūque ſe paſſum, & difficile hinc ſibi negotium dubietatis exortum, inter confeſſiones ſuas piè meminit. *G*. Delectat canere. *R*. Graia olim delectatio, nūc & veſtra. Apud illos quidē cātus, ac fidiū ignarus quiſquis eſſet, indoctus habebatur: quod Themiſtocli Attico, Grecorum clariſſimo, eo ꝙ lyrā in epulis recuſaſſet, accidiſſe: Epaminōdā vere The-

banum, hanc fortaſſis infamiam declinantem, præclarè fidibus cecinisſe author eſt Cicero. Mirum, & Socrates talis ſenex fidibus operam dedit: ne miremur Alcibiadem ab auunculo Pericle tibiæ ſtudio traditum, apud illos honeſtiſſimo, vt, inter liberales artes, hanc quoque condiſceret. Sed verecundum pueri laudemus ingenium, qui cùm ab inſigni tibicine, ad id ipſum accito, oblatas tibias ori applicuiſſet, & collecto ſpiritu genas inflaſſet, animaduerſa deformitate vultus, erubuit, atque abiectas tibias aſpernatus fregit, meruitque, licet tenera ætas, exemplo eſſe, vt totius populi conſenſu tunc Athenis tibiarum vſus obſoleſceret. Ad vos, ſi non illud ardens muſicę ſtudium peruenerit, omnium principum mentes occupaturum: occupauit tamen aliquorum animos, peſſimorum maximè. Caius quippe cantandi ſtudioſiſſimus, ſaltandique fuit. Nero quantùm citharæ ſtudio deditus fuerit, & quantam curam vocis habuerit, incredibile dictu eſt. Id enim ſtultum eſt, penituſque ridiculum, quòd nocte illa, quæ ſibi vitæ vltima, mundo autem reſpirandi vel modicum, prima fuit, inter querelas quas vicina mors, & pręſens metus dolorque dictabant, illud crebrius, atque miſerabiliùs defleuit, non quòd tantus princeps, ſed quòd tantus muſicus periret. Mitto alios: ad hanc veſtram, quæ nunc agitur, ætatem, licet paratior, venit tamē aurium voluptas, qua caſtè, ac ſobriè delectari, humanitas quædam; capi autem, & molliter inuiſcari, vanitas multa eſt. *GA.* Suauibus vocum modis cum delectatione detineor. *RA.* O ſi audires ſanctorum ſuſpiria! O ſi hinc aures tuas damnatorum gemitus, & lamenta percellerent! Hinc beatorum iubilus, & cantus angelici, atq; illa cœleſtis harmonia [quā Pythagoras ponit,

Ariſtoteles euertit, Cicero noſter inſtaurat, tibi autem pietas, fidéſque ſuggerit eſſe ibi perpetuas ac prædulces voces, & ſi non cœlorum, at cœleſtium incolarum, primam illam, & æternam cauſam, ſine fine laudantium, Si hæc, inquam, omnia tuis auribus inferrentur, quàm clarè diſcerneres, quis concentus dulcior, quíſve ſalubrior? Nunc ſurdo ſenſui ſoni iudicium committis, de quo hactenus, parua quidem res nonnullis fortè videbitur, magnos tamen viros exercuit. Nec ſine cauſa diuini Plato vir ingenij, muſicam arbitratus eſt ad ſtatum, ſiue correctionem morum Reip. pertinere.

De Choreis. DIAL. XXIV.

Conuincunt mollem ſpectata tripudia mentem,
Ille locus caſto ſæpe pudore vacat.

GAV.

CHoreis gaudeo. *R.* Mirabar niſi fidium cantus, & tibiæ choreas ſuſcitarent & præſcripto de more, vanitatem vanitas ſequeretur, verùm maior, multóque deformior. Ex cantu enim dulcedo aliqua, & ſæpe vtilis, ac ſancta percipitur; ex choreis nihil vnquam, niſi libidinoſum, ac inane ſpectaculum, honeſtis inuiſum oculis, viro indignum. *G.* Choreis cupidè interſum. *R.* Corpus animum tegit, ac detegit, manuum iactatio, pes mobilis, oculus vagus, ac petulãs, tale aliquid arguunt in animo eſſe, qui non cernitur. Itaque cauendum valde eſt modeſtiæ cultoribus, ne quid effœminatum agant, aut loquantur. Occulti enim affectus, & pectorũ latebræ ſæpe paruis indiciis patescũt, motus, ſeſſio, accubit⁹, geſt⁹, riſus, inceſſus, ſermo, ſigna ſũt animi. *G.* Dulcedinẽ quãdã ex cho-

reis capio. *R.A.* O dulcedo ridicula! Finge enim te choream ducere, vel cernere, neque tibicinem audire, atque ita ſtultas mulierculas, & viros, mulierculis molliores, in ſilentio circumferri, redire, ineptire: quid quæſo vnquam abſurdius, aut delirantius vidiſti? Nunc motus inconditos, lyræ ſonus aut tibiæ, hoc eſt, amentia vna aliam tegit. *GAV.* Choreis delector. *RA.* Non tam ibi delectatio præſens eſt quàm ſperatæ delectationis auſpicium: Veneris præludium illud quidem; ſono ſtupidas ac miſellas circumducere, atque vrgere, & ſtringere, ac ſpecie vrbanitatis atterere: liberæ ibi manus, liberi oculi, liberæ volant voces, pedum ſtrepitus & multorum cantus diſſoni, & tubarum clangor, concurſatio, & puluis, &c., quæ ſæpe ludis additur hoſtis pudicitiæ, & amica ſcelerum nox ipſa. Hæc ſunt, quæ timorem ac pudorem pellunt; hi ſunt libidinum ſtimuli; hæc laxamenta licentiæ. Et hæc eſt, ne me falli facilem putes, illa delectatio, quam ſimpliciter, & velut innocuè, chorearum appellatione profitemini, & ludi tegmine, crimen obnubitis. Etſi enim ſolos inter viros, ſeu ſolas inter fœminas hæc nonnunquam fiant; illic tamen ſeparatim exercentur. Quidve, congreſſi iterum acturi ſint, ſimul diſcunt; ceu diſcipuli, qui magiſtro abſente, quid, eo reuerſo, loqui debeant, meditantur. Tolle radicitùs hanc ſpeciem ingenioſam, atque improbam: tolle libidinem, ſuſtuleris & choream. Crede mihi, cum Dauid rege, nemo ante dominum ſaltabit, ne quem fortè ſua vxor irrideat; cùm tamen nullus irrideatur ante dominam ſaltans, ſiue etiam pandurizans. *GAV.* Delectabiles ſunt choreæ. *RA.* Sententiam meam tenes. Si delectant, propter aliud delectant; per ſe enim tota quidem

inſul-

inſulſa res eſt, & plus tædij allatura, quàm gaudij. Nam, quid omnino eſt aliud, in gyrum volui, quàm excire vertiginem, ſineque termino viam ire inter locales ſeptem motus, quos Plato dinumerat, hos. ſ. ante, retro, dextrorſum, ſiniſtrorſum, ſurſum, deorſum, ac circuitum? ſolus ſeptimus infinitus eſt. Atque hunc ideò, quæ perpetua ſunt; hoc eſt, cœlum, ſeruat, & ſydera; hunc in terris perpetuus hominum agit furor, in cunctis ferè actibus, atque conſiliis. Nec vllus Orpheus Ixioneam rotam ſiſtit; ſed viſibilibus in choreis, vbi animorum volubilitas corpora ſecum voluit. Et idcircò, cùm de omnibus dici poſſit, de his propriè dicitur, quod ſcriptum eſt: In circuitu impij ambulant. Hic ludus multorum dedecorum cauſa fuit. Sæpe ibi matrona diu ſeruatum decus perdidit. Sæpe infelix virguncula ipſo nuptiali die didicit quòd meliùs ignoraſſet. G. Honeſto tripudio libenter exerceor. R. Vellem aliud genus exercitij delegiſſes. Sed quò pergas, & quid velis, video, interdictum tolli, veniam dari, normamque præſcribi. Quando igitur ſic affectus es, ſeu is morbus, ſeu conſuetudo eſt, qua mala, nihil peius; bona, nihil eſt melius: ea tibi in his omnibus lex erit, vt quibus carere penitùs non potes, modeſtiſſimè vtaris, ac rariſſimè, ne quid vlla in re molle, vel fœmineum agas, ſed vbique, non ſuis etiam in finibus, virilis rigor emineat, ſitque tripudium, vel quiſquis erit is ludus, fatigati animi relaxatio; & exercitium corporis, non voluptas eneruatrix mentium. Exemplo libentiùs abſtinuiſſem: ſummorum virorum imitatio non omnibus tuta eſt. Non omne pennatum animal, aquilam ſequi poteſt. Imitatorum alij contrariũ faciunt, alij verò aliud, nõnulli

idem aliter. Pauci ad plenum, quod imitantur, effingunt. Cato hic vltimus, Reip. curis preſſum animum vino leuare ſolitus fertur. Fecit idem apud Græcos Solon. Hos aliquis ſequi volens, vnum ſemper officium aget; bibet: quodque illis modicum, ac rarum, huic immenſum, & continuum: quod illis remedium, huic erit ebrietas. Facilè idem in rebus aliis poſſet oſtendi; ſed hoc vnum intelligis, quid eſt, quod nunc tecum verear? Ex quo tamen damnatæ rei patrocinium vt ſuſciperem, coëgiſti, ſummi viri exemplum, quod vel non ſequaris, vel non mutes, accipe his ipſis, quibus apud Senecam eſt, verbis, in eo libro, in quo tranquillitatem animi, ſtilo inquirit: Scipio, inquit, triumphale illud, & militare corpus mouet ad numeros, non molliter ſe infringens, vt nunc mos eſt; etiam in inceſſu ipſo, vltra muliebrem mollitiem fluentibus, ſed vt antiqui illi viri ſolebant, inter luſum, ac feſta tempora, virilem in modum, tripudiare: non facturi detrimentum, etiam ſi ab hoſtibus ſuis ſpectarentur. Quibus in verbis, quid de ſua iam tunc ætate ſentiret, perſpicis. Felix, qui non vidit tuam: quamuis autem ille, & tripudij & vini remiſſionem probet; veniendúmque nonnunquam vſque ad ebrietatem dicat. Quod à tam rigido ingenio dictum miror: Si fideli conſilio vti vis, vino parcè vtere, tripudio abſtine. Alia ſunt honeſtiora remiſſionum genera, quibus faſtidienti, feſſóque animo medeare; in omnibus tamen optimum fuerit, quod hic vltimum dixit, attendere: & quæcunque ages, ita agere, tanquam te hoſtes tui videant, atque obſeruent. Multò quidem eſt ſatius ſic viuere, vt abſtinentiam, & grauitatem tuam inimici ſtupeant; quàm vt laſciuiam amici

excuſent,

excuſent. Clarior fama eſt cui nec verum crimen obiicere quiſquam poteſt, nec falſum audet, quàm cui obiicitur, ſed purgatur. Accuſatorem perfecta virtus exterret, mediocris irritat. Quod ad ſobrietatem attinet, malim te Cæſari ſimilem, quẽ vini parciſſimum. ne inimici quidem negauerint. [vt Trãquillus ait] quàm Catoni [non Cenſoriũ illum ſenem loquor, de cuius ſobrietate iam diximus] ſed Vticenſem, cui obiectam ebrietatem, Seneca ſic refellit, vt dicat, faciliùs effecturum, quiſquis obiecit, crimen honeſtum, quàm turpem Catonem. Quod ad id verò, de quo agitur; nullo modò tripudies malim, quàm vt Scipio: quòd ſi te illuc vrget animus, quò nolim his te ſaltem ducibus vti velim, vt ſi penitùs tibi inſedit illud Lyricum;

Nunc eſt bibendum, nunc pede libero
Pulſanda tellus; &c.

Sic vinum bibas, vt Cato, ſic terram pede pulſes, vt Scipio.

De Pila ludo. DIAL. XXV.

Exerce corpus luſu, non membra fatiga;
Nam cunctis debet rebus ineſſe modus.

GAV.

AT delectat pilæ ludus. *R.* En aliud clamandi ludibrium, ſaltandíque. *GAV.* Libenter pila luſito. *R.* Odioſa vobis [vt videtur] eſt requies, vndique labores aucupamini; decoros vtinam. Nam ſi exercitio ludus hic quæritur; vtrùm, precor, honeſtiorem fatigationem furibunda iactatio, in qua nihil animo geri poteſt, an ambulatio tranquilla præſtaret vſui, & membrorum motus vtilis, & ingenij agitatio honeſta eſt?

Quem morem, philoſophorum quidam ſic fecerunt ſuum, vt hinc ſecta famoſiſſima nomen ſumpſerit. An tu verò Dionyſium Syracuſium, quàm Stagiritem Ariſtotelem ſequi mauis? quando, vt ſtudioſa deambulatione philoſophum, ſic tyrannum ludo hoc turbido delectari ſolitum accepimus, quamuis & modeſtos interdum animos voluptas hæc cœperit. Itaque & quintus Mutius Scæuola ille augur eleganſtiſſimè hoc ipſum fecit, & diuus Auguſtus poſt finem ciuilium bellorum ab exercitiis campeſtribus ad pilam tranſiit. Et M. Aurelius Antoninus [vt de eo ſcribitur] pila luſit apprimè. Nec tamen, vel quia ille diuini, atque humani iuris peritiſſimus, vel hi doctiſſimi, atque optimi principes fuerunt, ideò ludus præceps & clamoſus placet. Si quidem motus omnis vehementior præſertim ſi clamore permixtus ſit, honeſtum dedecet ingenium.

De Ludo aleæ & calculorum. DIAL. XXVI.

Alicus ex oſſa ſpellſt luſorius karaxz:

Ludus habet laudem, ſi moderatus erit.

G A V.

ALeæ ludus, & calculorum placet. R. Damnoſum illud, hoc inane, vtroque tamen, idem ille Scæuola, quódque altius, Auguſtus Cæſar altero vti ſolitus fertur. Neque rurſus, ideò, quòd ille à ceremoniis Deorum, atque hominum legibus, quas excellentiſſimè calluit, iſte à curis ſummi imperij, quod diutiſſimè atque optimè rexit, tale ſibi interdum laboris diuerticulum elegiſſet, hoc in te probauerim. Sunt enim & doctis ac magnis viris appetitus quidam peregrini, & ſui, quorum ſi, vt in doctrinis, ſic in moribus imitator fueris, facilè labi queas: neque enim omnium, qui laudantur, laudè digna ſunt omnia.

omnia. *G.* Aleæ ludo delector. *R.* Quis non delectetur ſuprà pictam tabulam, conſignatas numeris oſſium quadraturas, criſpanti cubito iactare, quáque ille direxerit, trepidantibus digitis, rotundas in aciem tabellas mittere? Glorioſum exercitium & præclarū nomen, & currus, & laureas meriturum. *GAV.* Calculis libens ludo. *R.* O puerile ſtudium! O perditum tempus! O curæ ſuperuacuæ! O ineptiſſimi clamores, ſtulta gaudia, iræque ridiculæ; deliros ſenes impendere alueolo; & pauculis lignis vagis, ac furtim inſidiantibus, atque latrocinantibus! Vnde latruncularius ludus apud veteres dicebatur, quo luſiſſe Simiam, author eſt Plinius. Miraris? Atqui propriè ludus eſt Simiæ, miſcere calculos ac transferre, & poſt illidere, raptim iactare manus ac trahere, inſultare aduerſario, & colliſis dentib. minari, iraſci, altercari, fremere, viciſſimq; interim [vt Flacci verbo vtar] caput ſcalpere, vngues rodere, & ad ſummam, omnia facere, quæ prætereuntibus riſum excutiant. Nunquid enim horum aliquid, aut vllum penitus amentiæ genus omittitis? Nonne ita torquemini, quaſi, vel veſtra, vel publica ſalus in dubio ſit? Multi, credo, prælio viciſſent, ſi quam ligneis aut eburneis impenderunt curam, veris militibus impendiſſent. Vix rei vllius tam intenſum támque ineptum ſtudium inuenias. Sed hoc eſt in regno ſtultitiæ commune, vt quarū rerum minor eſt fructus; & cupiditas & delectatio maior ſit. *G.* Alea delector. *R.* Oſtendam tibi ſi conſilio vti voles generoſam atque honeſtam aleam, qua olim Athenis docti homines, ſi ſunt, vt feſtis, ſcilicet diebus in concilio amicorum quiſque de literis aliquid in medium proferat, non ſophiſma lubricum, vt illi, ſed ſolidum, pro in-

genio proferentis, ad virtutem, aut beatam vitam pertinens. Dehinc collatione facta ſine inuidia, ſine ira, qui inferiores, doctiorum iudicio vſi erunt, facili quidem multentur pecunia; hoc in philoſophicas vertatur cœnas. Sic res vna, conuiuio ſumptum: exercitium ſtudio, calcar ingenio miniſtrabit: quòd hinc victos excitet, hinc victores. Hoc aleæ genere, quo antiqui Saturnalia, vos pia feſta, & quo illi Atticas, vos Romanas noctes inſtruite. Habes ludum, quo & ludere iuuet, & luſiſſe non pudeat.

De Ludo taxillorum proſpero. DIAL. XXVII.

Amittit nummos, animi ſed damna lucratur,
Tempus taxillis, qui terit omne ſuum.

GAV.

IVuat ad taxillos ludere. *R.* O vorago ingens, inexplebilis! O patrimoniorum fluxus triſtis, ac ſubitus! O animi tempeſtas, & famæ nubes, & ſcelerum ſtimulus, & ad deſperandum via! Superiores, vtcunque ludi ſunt, hic merus eſt dolor. *G.* At mihi proſper ludi huius euentus fuit. *R.* Taxillorum nullus euentus proſper: mali omnes, & miſeri. Nam, & qui perdit, affligitur, & qui vincit, illicitur, inque inſidias protrahitur. *G.* Proſperè luſi. *R.* Præſens ſæpe proſperitas futuræ calamitatis augurium fuit; & ſuas hæc peſtis habet illecebras. Si qui talis ludunt, omnes perderent nemo vnquã luderet. Nunc lucrantur aliqui: ſed lucrum illud arra eſt dãni. *G.* Luſi, & vici. *R.* Bene; niſi in cãpũ redis. Alioqui nullus cãpus planior: nullo in cãpo volubilior eſt fortuna. *G.* Luſi, & vici. *R.* Ludes iterum & perdes. Quod viciſti autem, hinc atque il-

que illinc mille deripient : quod perdideris, nemo reſtituet. Adde quòd ſi quid eſt iuſtitiæ, quod vincis, non ſit tuum. At quod perdis, etſi non fiat alterius, tuum tamen eſſe deſinit. Multa ſunt vndique, quæ ab hac inſania bonam mentem dehortentur, ac retrahant, niſi vos impetus quidam auaritiâ pulſus vrgeret. *G.* Vici in ludo taxillorum. *R.* Scito autem te ab exactore impio fœdus centeſimum accepiſſe, reſtitues quod viciſti, & de tuo adiicies, vt non ſit, qui repetat, per ſeipſum euanuerit, túque inſomnis, felix eſſe deſieris. *GAV.* Vici, & diues factus ſum. *RA.* Cùm nulla ſit ſtabilis pecunia, ſed ſua potiùs rotunditate verſatilis; tum præcipuè, quæ taxillis quæritur. Taxillorum ludus nihil vlli donat, eorum maximè, qui familiariùs illum colunt, ſed mutuat aliquid, & extorquet, eò ſemper inimicior, quò blandior viſus erat. Nulli enim amarior eſt iactura, quàm lucri dulcedinem deguſtare orſo. *GAV.* Luſi, & lucratus ſum. *R.* Gaudere lucro taxillorum tale eſt, ac ſi dulci gaudeas veneno. Vtrunque mox per venas erumpet. *GAV.* Ludo proſpero delectatus ſum. *RA.* Peior eſt delectatio peccati, quàm peccatum ipſum. Sunt qui mala conſuetudine penè coacti, peccant; neque poſt peccatum gaudent; ſed triſtantur; &, ſi fieri poſſet, non peccaſſe maluerint. Quoſdam vidimus, inter ipſas libidinum flammas, quandam velut glaciem doloris ac pœnitentiæ ſentire; &, ſi dici liceat, velle ſimul & nolle: peiorem licet in partem mali vſus quadam vi, detortos, quos haud improbè quis ſperet, vſu excuſſo, ad meliorem ſemitam poſſe conuerti. At, qui de peccato exultant, quid de his oro, reliquum ſpei eſt? *GAV.* Delector taxillorum ludo. *R.* Spero fore, ne ſemper

neu diu etiam delecteris: voluitur aſſiduè fundatarum ſtatus vrbium. Tu ſtabiles talos putas. Crede mihi, voluentur, & ſecum in lachrymas gaudium tuum voluent. Neque enim ſic voluentur, vt vidiſti: tunc inane tibi gaudium, nunc veros gemitus parabunt. *G.* Delectat ludere. *R.* Delectatio funeſta, & turpis, corruptique animi. Ita enim, & conuitio dignus es. Nam quis quæſo ingenuus, ſeu quis homo, & non potiùs trux bellua, delectari queat ludi nomine, abundante nequitia, atque impietate fœdiſſima? Vbi præter hominum vultus, nil humanum ſit, vultúſque ipſi iracundia ac mœrore obſiti, confuſiſque clamoribus efferati, nec iã ſint humani. Vbi decor nõ morum, non modeſtia ſit verborum, non amor erga homines, non erga Deum reuerentia: ſed iurgia, & rancores, & doli, & periuria, & rapinæ: vulnera & extremum, homicidia quoque. Nil in Deum ſæuius poteſt humana temeritas, diuini nominis blaſphemiis, quibus, ante omnes ſcelerum officinas, ille infelix ludus ſcatet. Vbi, quos fortè tacitos pudor tenet, crebrò tamen ſuſpectantes, quid labiis cordis agant, ſciũt ipſi. Quis hunc ludũ verus homo, non dicam tractare manibus, ſed ſpectare oculis poſſit; & non angi prorſus, fugarique ſcelesti ſpectaculi fœditate? *G.* Delector tamen hoc ludo. *R.* Vide, ne Cretenſium imprecatio in tuum caput inciderit, mala conſuetudine delectari, quo nil dictu leuius, nil euentu grauius, propiúſque exitio eſt. *G.* Delector taxillorum ludo. *R.* Abiicienda eſt delectatio inhoneſta; &, ſi non virtutis, at ſaltem famæ ſtudio, & pudoris cura. Nam vix illud in actibus hominum inuenias, vbi tam clarè mores, & vitia detegantur. Vidiſti alacriter in prælium deſcenſuros, in hoc ludo tremere, atque

que orare flebiliter,& ſuum numerum inuocare. Quoſdam alibi magnanimos,ac tranquillos illic, pro parua pecunia,& precari,& iraſci, & in finem furere. Quàm multa, pro paucis nummis ſæpe ibi fecerunt viri fortes,quæ,pro ingenti theſauro, alibi non feciſſent? Ibi enim vitiorum omniũ,ſed imprimis iræ,atque auaritiæ regnum eſt. Meminiſti,vt Naſo in eo libro,quo inhoneſtam quidem, ac ſuperuacuam artem docet,vtile tamen interdum aliquid interſerit: Amatrices monet, vt ob animi vitia celanda, ludo hoc, aut ſimili abſtineant,ne conſpectæ ira tumidæ,aut auaritia inexhauſtæ, amatoribus diſpliceant ſuis. Quantò id viris digniùs præcipitur,ne non modò hominum, ſed Dei oculos omnia videntis,& bonos animos, moreſque ingenuos amantis,offendant? *G.* Luſi, vici,gaudeo. *RA.* Ludus turpis,damnoſa victoria, gaudium inane. *G.* Vici,gaudeo. *RA.* Omne de ſuo malo, gaudium ſtultum eſt. Proinde Tartareus quiſpiam ludi huius inuentor fuit:cuius inſcij ludibrio ac noxæ;ſcientes verò,miraculo ſubiaceãt, ac ſtupori. Nam quid mirabilius quàm quòd veteri prouerbio vulgatum,verúmque iugi experientia deprehenditur? Omnes huiuſmodi ludi magiſtros nudos eſſe,atque inopes,& egenos.

De Hiſtrionibus. DIAL. XXVIII.

Sunt ſcurræ fatui,ſed inutilis aulica turba;
Delicti Dominis,quos leuis aura capit.

GAV.

DElector hiſtrionum iocis. *R.* Nobilior multò delectatio illa eſt, quæ de modulatione muſica,liberali, ſcilicet, quadam arte percipitur:hæc ſolius vanitatis,&impudentiæ plena eſt. *GAV.* Hiſtrionibus delector. *RA.* Malim pau-

peribus, malim amicis humilibus, malim tandem ſolitudine delecteris. *G. H.* Hiſtriones mihi riſum mouent. *R.* Quid tu illis? quoties de ſe dominum ridentem riſit Hiſtrio? quoties ſe mirantis amentiam admiratus, finxit aliquid, quo falsò illum, verè ſe autem delectaret? *G.* Hiſtriones doctos habeo. *R.* Habes de quibus rideas, quique te rideant, & te rodant. Peſtis diuitum peruetuſta, quæ ab Ethruſcis orta, Romæ creuit, adeò, eóque fiduciæ eſt euecta, vt Æſopus hinc quæſitum patrimonium incredibile, atque immenſum, filio dimiſerit: & Roſcius vagam, ſparſámque rem, arte collegerit, de Hiſtrionica librum ſcribens, in quo artem ſuam oratoriæ, ſéque perinde Ciceroni æquare non erubuit: eam, ſcilicet, ob cauſam, quòd affectus animi, conceptúſque abditos, quos Cicero verbis ornatis variè pronunciaret, ipſe alio modo, ſed effectu pari, geſtibus aptis exprimeret. Et ſanè fuit ille mirus artifex; nec ſcio, quid tam durum eſſe, vel tam triſte potuerit, quod non facilè leniiſſet; non dico, qui facillimi, atque mitiſſimi Ciceronis amicitiam ingenio meruit, dignúſque, pro quo tantus orator verba faceret, & de quo ſcriptum opus, memoriæ poſterorum traderet, eſt habitus: ſed qui tetricum, ac ſuperbum Syllæ animum inflexit, & ab illo omnium contemptore admiſſus in gratiam, annulóque aureo donatus eſt, qui tot graues, & ſeueros ſenes, ſenatúmque illum, per quem frena orbis agebantur, quoties voluit, ad riſum, ac lætitiam coegit; qui populum Romanum, tantum & tam varium, ſic illexit, vt diurnum ſalarium de Publico mille denarios, ſine gregalibus, ac miniſtris, ſolus ipſe perciperet. Magna merces, quamuis exigua fingatur moneta: nō ſine mira quadam, & inſolita agilitate animi hoc

fieri

fieri poſſe conſenſerim, vt ſi quis vſquam Roſcius affuerit, non tibi fortè ſit vetitum, quod Ciceroni licitum fuit; non ſolum ludis interdum, ſed familiaritate eius, & ingenio vti. Eſt enim ingeniis inter ſe quanquam ſtudio & profeſſione diſtantibus, multa cognatio. Vbi verò hunc quærimus? multùm breui tempore nobiliſſimæ artium retro ceſſere, ne dicam hiſtrioniam, quæ eò rediit, vt nunc illi deditos, corrupto guſtu, falſoque iudicio eſſe non ſit dubium: profectò enim conſequens eſt, vt quibus mala bene ſapiunt, bona illis ignota ſint, & curis nobilibus inſuetos eſſe, qui vilibus delectantur. ... Multi quotidie me frequentant hiſtriones. *R.* Frequentare te deſinent, quum tu diues, aut largus [dicam rectiùs] quum tu ſtultus, & prodigus eſſe deſieris. *GAV.* Magna mihi acies hiſtrionum eſt. *R.* Immò muſcarum, quæ te vnctum comitentur, ſiccúmque deſtituant: nec deſtituiſſe ſuffecerit, niſi hunc plauſum par ſequatur infamia. Sunt linguæ, quibus quies, ac ſilentium, pœna eſt: nunquam verò, niſi de aliis loqui iuuat, aut falsò laudant aut liuidè detrahunt, & quorum nequeunt mordere diuitias, famam mordent. Vna eſt hiſtrionum, atque paraſitorum lex, vtriq; blanditiis armati, poſt fortunam eunt. Verum illis ventrē impleſſe ſatis eſt. His alia fames cibi mētio, iniurię genus eſt: implenda cupiditas, fundo carens.

De Ludo palaſtrarum. DIAL. XXIX.

Et lucta, & curſu, ſaltu, & certare palaſtra,
Hac bene conneniunt, ſed moderata viris.

GAV.

Palæſtricis delector ludis. *R.* Si ſpectator vanus; ſi luctator inſanus. *G.* Palæſtricis exercitiis vaco. *R.A.* In ſingulis verbis, cuius domini mancipium ſis, apparet. Nempe hæc, vt ſu-

periora, corpori ſeruiunt, quod, vt paulò ante commemini & aliquantò honeſtiùs ſine impetu & ſine ſtrepitu fieri poteſt. Et eſt agitatio quædam animi nobilior, quam ſi noſſes, hos corporeos conatus & ſperneres, & odiſſes: ſed vos animum, quaſi hoſpitem degenerem, atque inuiſum corpus, vt dominum generoſum, ac dilectū colitis: illi feritis, illi metitis, illi aratis. Iure id quidē; illud iniuſtiùs, quòd eò omnia refertis, curáque animi poſthabita noctes illi inſomnes agitis: illi ſuſpiratis; vota illi facitis, ingenuáſque artes illi diſcitis: illi demum obſequimini ac ſeruitis ſumptuoſiſſimo dominorum omnium, atque ingratiſſimo; cui, nec vnquam ſatis aliquid; nec, ſi quid aliquando defuerit, vlla vnquam memoria ſit accepti: huic tamen tali domino quicquid iuſſerit, paretis: atque eſuriente animo, huic vni non tantùm neceſſaria, ſed ſuperuacua vndique, ac nocitura conuehitis: neque ea ſolùm quæ ad victum pertinent, ac veſtitum, de quibus ſuo egimus loco: ſed quæ ad ludos etiam, variámque libidinem: non videntes, quàm veſtris aduerſa conſiliis ipſa ſit veritas, quæ diſertiſſimo Ciceronis ore loquitur: vnde appareat, quòd qui corpus negligit, non ſe ille, ſed fragile caducúmque domicilium; at qui animum, ille ſeſe verè negligit. Neque enim ait, tu is es quem fortuna iſta declarat; ſed mens cuiuſque, is eſt quiſque; non ea figura quæ digito demonſtrari poteſt. *GAV*. Palæſtræ delector exercitio. *RA*. Quadrigarum feruor, & equorum ſtrepitus, & ardentes rotæ per anguſtias inoffenſæ, & luctantium plauſus, atque colliſio, oleum, ſudor, puluis mirabilis, ſed illa quidem oculorū ſeu aurium, ſeu narium voluptas, hebetatique ſenſus iudicium ingens: qui, ſi ſanus, integérque eſſet,
non

non clamorum, atque tumultuum officinæ, quas palæſtras vocant: ſed obſeruatio diligens palæſtræ huius, quam naſcentes ingrediuntur, quam viuentes atterunt, vnde digrediuntur obeuntes, atque vtilior quædam, honeſtiórque ſuauitas delectaret. G. Studio deditus ſum palæſtrico. R. Fuit hæc quidem apud veteres non vltima gloria; ſed tam magna, vt ſeni illi Rhodio Diagoræ, qui & ipſe palæſtrita inſignis fuerat, cùm duo vno die filios palæſtricis inſignitos victoriis conſpexiſſet, quaſi nihil clarius iam reſtaret quò aſpirare poſſet in vita, Amicus alter Lacedæmonius ſenex diceret, Morere Diagora: nunc enim in cœlum aſcẽſurus es: tam magnum, támque altum cenſebat, tres ſimul vnius familiæ palæſtritas eſſe. Leuicula prorſus, & grecula verę laudis æſtimatio, ſed cõmunis adeò, vt magna etiam turbaret ingenia. Vnde & Plato tantus philoſophus, Olympionices clarus fuit, inque hac arte multis notus euentibus, adoleſcens tamen. Amplitudo quidem [vnde Platonis nomen ortum putant] robúrque corporis, & ætatis feruor, iuuenilem animum impulerant ad experimentum virium: vbi cùm ſummis quoque par eſſet, acceſſu temporis cognito, quid ageret, ad meliora ſe tranſtulit; Socratique ſimilis fieri maluit, quàm Miloni. & ſanè multa ætas excuſat. Facilè teneris annis ignoſcitur. Vanitatis excuſatio nulla eſt viro. G. Palæſtre ſtudium delectat. R. In hoc ſæpe viliſſimus omnium ſuperior fuit, & corporea mole, animi virtus eſt oppreſſa. Quem tu mihi ducum vel heroum proferes, quẽ Milo non ſuperet? qui per ſtadium, bouem viuum geſtans humeris, cucurrit, eundémque, nudæ ictu manus occiſum, vno die ſolus, haud grauatim integrum comedit. Mira res dictu, ſed apud Hiſtori-

cos vulgata. Quis huic igitur in palæſtræ ſuæ regno par occurrerit? Atqui nihil indignius, quàm generoſos ſpiritus tali belluæ ſuccumbentes cernere & iccircò nobilibus animis, bene ſibi fidentibus, ſummoperè prouidendum eſt, ne ſua ſponte deſcendant, vbi ab ignauiſſimis vinci queant. Quin tu, ſi contentionibus gaudes id tibi ſume certamen, in quo ſemper ferè ſuperior, qui melior, non de corporum viribus, aut omninò de re vlla, vbi peior idem eſſe poſſit, & victor. Non de opibus ergò, non de dignitate, non de potentia, ſed de ſcientia, ac virtute contende, atque eo animo, non vt cuiuſquam famæ obſtrepas, ſed, vt alienæ laudis æmulatio tibi ſit calcar ad gloriam, Nullæ ibi ſint penitus partes inuidiæ, ſed virtutis. Habes & hic exemplum Catonis huius vltimi de quo Criſpus: Non diuitiis, inquit, cum diuite, neque de factione cum factioſo, ſed cum ſtrenuo de virtute, cum modeſto de pudore, cum abſtinente de innocentia certabat. Honeſtiſſimum hoc palæſtræ genus, quo te exerceas non tantum olympiæ, ſed vbique; non minùs in thalamo, quàm in foro, nec minùs in otio, quàm in actu, neque cum præſentibus modò: ſed cum abſentibus quoque, cúmque ætatum omnium, ac terrarum viris illuſtribus. Semper enim memorabile, ac magnificum illud Scipionis apud Liuium, iudicaui: Maximo, inquit, cuique id accidere animo certum habeo, vt ſe, non cum præſentibus modò, ſed cum omnis æui claris viris comparet. Tu quoque, vel de grege præſentium ſi occurrat, quod vix ſpero, vel ex omni memoria vetuſtatis, quemlibet tibi parem delige: cum quo non vlnis, aut cæſtibus, ſed ingenio, ac virtute luctabere, ſine metu

peri-

periculi, ſed immarceſcibilis ſpe coronæ. Hoc de palæſtris conſilium: hæc ſententia mea eſt.

De Variis ſpectaculis. DIAL. XXX.

Si tauros te tam iuuat expugnare feroces,
Fac contra carnem bellageras propriam.

GAV.

DElector variis ſpectaculis. R. Circo forſan, & theatro: quæ duo loca bonis ſemper aduerſa moribus fuiſſe notiſſimum; quò, quiſquis malus ierit redibit peſſimus. Nā bonis, iter illud ignotum eſt: qui ſi caſu aliquo ignari adeant, contagio non carebunt. GAV. Circo delector, atque arena. RA. Atqui delectationes aliæ vanum, ſeu libidinoſum aliquid habuere, hæc vtrumque ſuperadditámque ſæuitiam, & inhumanitatem habet, bonis animis rem indignam. Neque excuſat, quòd iiſipſis Romani olim flos hominum, delectati ſunt, recto namque iudicio vrbs illa, alioqui abundantiſſima bonorum omnium, atque illuſtrium exemplorum, nihil omnino reprehenſibilius habuit, reliquiſque deformius, ſibique inuicem quàm hinc diſcordiarum ciuilium, hinc ludorum ſtudium immodicum: quaſi non ſufficeret bellorum cruor domi, militiæque; niſi cruenta pax eſſet, cruentæque etiam voluptates: niſi circo fortaſſis honeſtius quis theatrum dixerit, cui pariter inhiantes videas, non modò populum, ſed ſenatum: atque ipſos mundi dominos, imperatores Romanorum. Sic ſpectaculis capiebantur illi etiam, qui humano generi ſpeculum facti erant. Rem mirabilem dicam, ſed cognitam, vulgatámque. Sic cunctorum animos theatralis furor ille peruaſerat, vt non modò coniuges Cæſarum, aut filias, ſed virgines

quoque veſtales in publicum, atque in turbas educeret, quarum pudicitia nihil exactius, nihil fama tenerius, nihil conſeruatione ſecretius, vſque adeò, vt in eis omnis motus, omnis cultus, omnis ſermo laſciuior nota dignus, ac ſupplicio haberetur; & tamen his ipſis in theatro locum aſſignaſſe legitur, non quicunque, ſed ſummus, atq; optimus principum Auguſtus Cæſar. Neque minor eſt ideò error quò magni errant, ſed maior potiùs atque conſpectior. *GAV.* Libenter ſcenicos ludos ſpecto. *RA.* Rem, quæ nec honeſtè geritur, nec honeſtè cernitur, nec facilè dictu eſt an luſor infamior, an ſpectator, & an ſcena ſit turpior an orcheſtra, niſi quòd in illam ſæpe quidem paupertas, in hanc vero ſemper vanitas trahit. In omni ſanè delicto plurimùm intereſt, vtrùm inopia an libidine, ſeu ſuperbia quis delinquat. *GAV.* Amphitheatri ſpectaculis oblector. *RA.* Damnoſa vndique, & publicè priuatimque nocens delectatio: quod facilè colliges, ſi in animũ redeat ex hiſtoriis rei huius initium progreſſúſque, quanto publici cenſus impendio, quantáque inſaniæ proxima ducum cura, quanto demiſſa populi ſtudio, ac labore conſtiterit. Equidem & tot vana dinumerare difficile eſt, & tam vulgata ſuperfluum, mille ſimul gladiatorum paria, non ludo tantùm ſatis multa, ſed prælio: elephantorum tigridúmque, & leonum, ac pardorum greges, onagrorum quoque equorúmque ferocium, atque animalium diuerſiſſimi generis è toto orbe tranſmiſſos, omnium terrarum ſyluis, omniumq; gentium venatibus, Romano famulantibus theatro. Adde illam ædificandi luxuriem, exemplò carentem non imitatione cariturã, conuectas terra, pelagoq; marmoreas columnas in ludorũ vſum,

& at-

& artificum ſummis ingeniis expolitas, & verticibus ſuperbas, auro rutilante frondentibus; cuius princeps inſaniæ nominandus eſt Scaurus. Is, qui ædilis in theatri ſcenā opus dierum paucorū, & quod paucis lignis ac funib. attolli poterat, ſuffecturum oculis populi, talibus gaudentis, trecentarum ſexaginta talium columnarum monſtra intulit, fecitq. opus [vt ſcriptū tenes] maximū omniū, quæ vnquā fuere humana manu facta, nō tēporanea mora, verùm etiam æternitatis deſtinatione; quo promeruit, vt veriſſimè diceretur, proſcriptione primùm graui ciues; idem poſt, ædilitate leuiſſima, mores bonos, in exilium pepuliſſe; vt qui multi perditi temporis inani plebeculæ, multarúmque inutiliū impenſarum P.R. author, & exemplum fuit. Sed, ô mirum dicti! mox furorē hunc vicêre ſequentiū furores, quib. effectum eſt vt miraculo operum, ac numero fateri oporteat præter Romam nihil mirandum fuiſſe in toto orbe terrarū. Nam & hoc itidem ſcriptū vides. Penetrata terræ intima, perfoſſæ ſilices, egeſtæ rupes abditæ, aduerſi amnes in fiſtulas coacti, incluſum, aut excluſum molibus iratum æquor ſuſpēſa iuga montium, tentatíque mariū receſſus; deniq; ſtratū latè, ſignatúmque nepotibus iter inſaniendi, & impleta in vobis ſpes auorum, nunquā ſcil. defuturā eſſe luxuriā. Et, vt cumulatius malū ſit, publicis damnis accidit calamitas priuatorum qui ſpectandi cupidine compediti, & quotidiani interim quæſtus immemores, neque diem labi ſentiunt, neque armatam, tergóque inſtantem reſpiciunt egeſtatem. Sic viciſſim, & priuata in publicam, & publica pernicies in priuatam vertitur. Neque vero patrimoniorum iactura grauior, quā morum; vbi libido diſcitur, humanitáſque dedi-

ſcitur. Proinde quid de ſpectaculis ſperaretis, iam inde ab exordio primus regum veſtrorum Romulus omen fuit, qui in his rigidam, tetricámque illam Sabinarum pudicitiam circumuenit: etſi vtcunque matrimonij honor, texit iniuriam. At quàm multis hoc poſtmodum, non ad coniugiū, ſed ad ſtuprum, vagámque licentiam fuit via? Ad ſummam enim hoc teneas velim pudicitiam ſpectaculis ſæpe ſtratam, ſempérque impulſam. Et, vt ſileam viros, quibus is ſcelerum furor eſt, vt penè iam adulterio glorientur, multarum ibi fama periit, pudórque: multæ inde domum impudicæ, plures ambiguæ rediêre: caſtior autem nulla. Iam verò, quæ corporum clades, ne quid prorſus deſit infortunij, quæue, non ſingulorum modò, ſed populorum ſtrages, indicio ſunt, & riſus ſubitò verſus in gemitum, relatáque funera theatris, & plaudentium choreis mixtæ lugentium cohortes. Audiſti, vt Curio is, qui ciuili bello pro Cæſaris partibus in Aphrica occubuit, Scaurum, quem opibus æquare non poterat, ingenio ſuperaret, non marmoreum [vt ille] ſed ligneum theatrum duplex tamen, & penſibile meditatus, populum victorem gentium ludis victum & periculis plaudentē ſuis, mira arte ſuſpendit: vt ridentes interiùs, ſtupentéſque ipſi exteriùs, ſpectatoribus riſui fierent, ac ſtupori. Et miramur, Imperij ſpe obiecta vnius, licet magni exulis, animū flectere potuiſſe, qui oculorum leui, breuique voluptate propoſita, tot millia ciuium volubili ſpectaculo circumuoluit? At nemo ibi periit, dicet aliquis: ſed perire potuêre, & periêre alibi innumeri. Néue attingam nouas ſimul, ac veteres ruinas, quibus ſæpe multi mortem ſimul, ac tumulum inuenere: ſub Tyberio principe, celebri ſpectaculo apud

Fide-

Fidenam vrbem amphitheatri lapſu, oppreſſa, viginti hominum millia meminiſti. Hi ſpectaculorum fructus, hi ſunt exitus. *GAV*. Spectaculis cum voluptate detineor. *RA*. Aut fictis amoribus, aut veris odiis. Primum equidem non eſt viri: ſecundum verò, nec hominis, ſpectare. Quis ferrum iugulo lætus exceperit? Quis feruido vulnere plus cruoris effuderit? Quis minùs conſpecta morte palluerit? Quid crudelitatis ad ſcholam ire iuuat? Non egetis præceptoribus; nimis dociles malorum eſtis. Plura per vos domi diſcitis, quàm neceſſe eſt. Quid, ſi tam promptis ingeniis artifices ſcelerum, ac magiſtra errorum, plebs acceſſerint? Multos; quos mites natura fecerat, ſæuitiam ſpectacula docuêre. Mens hominis in vitium prona; non vrgenda vtique, ſed frenanda eſt; ſi ſibi linquitur, ægrè ſtabit: ſi impellitur, præceps ruet. Multùm mali auribus inuehitur, ſed multò plus oculis; illis; quaſi feneſtris, bipatentibus, in animum mors irrumpit: nil potentiùs in memoriam deſcēdit, quàm, quod viſu ſubit; facilè audita prętervolant, conſpectarum imagines rerum hærent etiam inuitis: nec tamen niſi volentibus ingerunt, niſi perrarò, atque ocyùs abituræ. Quò pergis igitur? Quis te rapit impetus? vt ad horam gaudeas, vnde ſemper doleas, vt videas ſemel, quod vidiſſe millies pœniteat. Iugulari ferro hominem, aut ferarum dentibus, vnguibuſque diſcerpi aut tale aliquid, quod & vigilem turbet, & ſopitum terreat. Neſcio quid hic dulce, ſeu non quid potiùs amarum, aut triſte ſentitis, nec vllum in vobis maius inſaniæ argumentum video, quàm quòd quotidie vos ad mortem miſeris delinimentis illectos, & velut ſtygio ſopore demerſos, dulcedo amara, & delectatio inamœna præcipitat. Vna eſt enim vobis

lex rerum fermè omnium. Quicquid cupitis, quicquid molimini, quicquid agitis, contra vos eſt.

De Equo agili. DIALOG. XXXI.

Vtile equus animal ſæpe eſt, ſed inutilis vſus;
Cum ſtulto Domino eſt forma labore prior.

GAV.

EQuo agili delector. *RA.* Ferociſſimo, & inquietiſſimo animante, inſomnique, & inexplera voragine. *GAV.* Equo libens circumuector. *RA.* Non multò eſt peius, mari turbido quàm frementi equo rapi. Nullum animal inſolentius domino ſuo eſt, nec ineptè iam equorum domitoribus in prouerbium venit, bis equum malè facere; quòd nimis hinc humilis, hinc ſuperbus ſit, qui illis viribus, eaque pernicitate pro vili cibo fieri alterius domarique, & duris ſtringi faſciis nodiſque, & fune vinciri, freno frenari, ferro calciari, pertuſa clauis vngula; ferro vrgeri, ferratum ferre victorem, turpem carcerem, ac graue ſeruitium pati poſſit. Inde autem, quaſi indomitus non tantùm pro libero ſeſe gerat, ſed, vt domini ſui hoſtis, agat omnia. Si currendum eſt, ſtimulo non audit. Si ſubſiſtendum, frena mordicùs rapit. Si fremendum, torpet. Si latendum, fremit. Obſequioſum illud [vt perhibent] fidumque animal, de quo tam multæ iactantur fabulæ, animal nobile, regium, optabile, colendum, dignúmque quod enormi pretio comparetur, anxia nutriatur cura: Immò verò animal, quod, ſi conferantur cum obſequiis tædia, nemo ſapiens emat, nemo diligēs paſcat animal, & otij impatiens, & laboris illo timidū, hoc deiectū, nunc impetuoſū animal, nunc ignauū, nunc audax, nunc trepidū, nunc volatile, nunc caducū, hinc culicē metuens, atque vmbrarum

rum, hinc dominum ſuum ſpernens, diuerſiſque illum viis in diſcrimen trahens. Quis contumaciam, quis morſus, aut calces explicet? Quis hinnitus, & aſcenſionis impatientiam, ac ſeſſionis? Equidem, quot equorum mores, totidem equitū conſtat eſſe pericula. *GAV.* Equorum ſtudio detineor. *RA.* Mirarer, niſi ingentes viros, vſque ad ludibrium, captos hoc ſtudio meminiſſem. Quis Alexandrum Macedonem non audiuit amato equo tumulum erexiſſe, vrbemque de equi nomine appellatam? Sed nihil in illo mirabile viuente, impetus, & animi feruor fecit. Mirabilior in Augusto, quãuis minor ineptia, neq; enim vrbem equo ille ſuo inſtituit, ſed ſepulchrum, idque ipſum illi grauitati atque ingenio impar fuit. Nam diui Iulij monſtroſus ſonipes, an ab ipſo, an ab alio ante ædē Veneris, marmorea ſit conſecratus effigie, dubitari poteſt. Minor multò, vel ætate, vel gloria, verùm opibus ac Cæſareo nomine penè æqualis Antoninus Verus. Vt ſileā quem victū quémue amictū equo, quem immodicè amabat, exhibuit; certè & viuenti ſimulachrū aureū fieri fecit, & mortuo ſepulturā [quo grauiùs ſtomachemur] in Vaticano extrui, tot inter ſacra oſſa ibi condita, & condenda. Vix credibilia loquimur, vera tamē. Horū ſimiliūq; cōſcius vates, heroum animas apud inferos quoq; equorum ſtudio deditas facit, nec minor ideò, ſed maior eſt vanitas, quæ tam magnos ad ſe animos trahere potēs eſt. Néue quis priſcā tantū, nō modernā amentiā ſuſpicetur, redeat ad memoriā, nec lōgè ſeu loco, ſeu tempore requirēdus, adhuc enim viuit, nec dū ſenuit, & in terra Italica vobiſcū degit, quem nominare non eſt neceſſe fortunæ vtique vir ingentis, nec parui ingenij conſiliique vir, alioqui magni animi, nec inſulſi, vbi

quid ſeriò agendum incidit.; qui tamen ægrotant equo, quem amabat aureum puluinar, ac ſericum cubile ſubſtrauit. Cumque ipſe interim podagra vinctus, atque immobilis, Medicorum legibus regeretur, nihilominùs tamen, aut ſeruorum vectus manibus, aut equo altero vix iniectus, & ſuos Medicos ſecum ducens, equum ægrum ſuum bis terque quotidie viſitabat, illi ſuſpirans, atque anxius, aſſidebat, illum leniter manu tractans blando murmure ſolabatur. Quid multa? Nullum medicinæ genus intentatum, nil languenti amico debitum prætermiſſum fuit. Fabulam fortaſſe poſteritas vocet; vera res, & magno in populo nota eſt. Sic vir fortis curam equi geſſit, vt propriam, ſic extinctum luxit, vt filium. *GAV.* Delectat equitare. *RA.* Eſt id quidem vtile interdum, & celeritati adminiculum, & fatigationi remedium, & nobilitatis inſigne; nec inficior, glorioſum vulgò extantem inſigni equo vehi, & cunctis excellere, nec vertice ſolo, ſed humeris, & toto pene corpore ſupra eſſe. Contrà verò laborioſiſſimus, & ſæpe domino ſuo peſtifer immitis equus.. Optes iter pedibus agere, tam nulla eſt reſpirandi, vel minimùm, facultas, equeſtre periculum pedeſtre luto, ſeu puluere permutatum velis. Proinde multos media de morte rapuerunt equi, multos in mortem impulerunt, aut alliſerunt, aut corporibus oppreſſerunt. Quid, quòd non vltimum belli ſemen equi ſunt? Tolle equos, peregrinos terris incurſus, partemque maximam bellicæ cladis abſtuleris: vt, quod de ventis in natura, quodque de Iulio Cæſare in hiſtoria eſt quæſitum; expediénſne fuerit, aut flare ventos, aut Cæſarem naſci? & de equis ſimiliter quæri poſſit. Tam multa ſunt vtrinque contraria. Nec immeritò Theſ-

tò Theſſalia, quæ prima equos reperit, domuitq́;, prima aureum, argenteumque nummum cudit, prima pelagus rate tentauit. Martis ſeminarium viſa eſt; quod non ſemel, tot pòſt ſæculis, multo claroque ſanguine patuit. *GAV*. Quàm me, putas, iuuet poëta noſter, vbi nobilis equi ſpiritum, moréſque deſcripſit? *RA*. Nec te terret Hebræorum vates, vbi ait: Ab increpatione tua Deus Iacob, dormitauerunt, qui aſcenderunt equos. Excute ſingula; non tam illud lene, quàm hoc aſperum.

De venatu & aucupio. DIALOG. XXXII.

Quid iuuat optandum venatu perdere tempus,
Quærere cùm poſſis commodiora tibi?

GAV.

AT canibus gaudeo. *RA*. Nunc intelligo adoleſcentis imberbis gaudium, de quo Flaccus,

Gaudet equis, canibúſque, & aprici gramine campi.

Vide autem ne, & quod ſequitur, ſis,

Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æru.
Sublimis, cupidus, & amata relinquere pernix.

Hunc te.n. eſſe metuo, qui gaudium tuum in fugaciſſimis rebus loces. *GAV*. Canibus, ac volucribus delector. *RA*. Hoc inſaniæ deerat. Non ſatis eſt currere, ac vagari, volare etiam inſtituis. *GAV*. Rides me; non volabo equidem, ſed volantibus delectabor. *RA*. At illæ delectationem tuam deſpicient abeuntes, nec te noſcent, & ingratæ ſe vocanti ſurdas exhibebunt, quid implumis facies? Ablata voluptas tua eſt. Finge redeant: damnoſa redit occupatio; iterũ clamabis, & oblitus melioris negotij, diem perdes: iterum retrò accliuis & oculos

fixus in nubem, poſt auiculam tuam flebis; quaſi nil neceſſarij operis vita ferat, ex commodo otioſi & lenti, vos volucrum ſeruos eſſe gloriamini. Natura vobis duas manus fecerat, vos hanc freno curuatis, hanc vnguibus occupatis. Sic inutiles vndique, &, volandi ſtudio, manci effecti, ne nihil agere videamini, multo cum ſtrepitu ante diem ſurgitis, & quaſi ſint hoſtes in limine, præcipitanter erumpitis; tota dehinc luce iactamini ſtagnis, ſyluis ac vepribus, implentes cuncta clamoribus diſſonis, & incondito vlulatu, inque hoc ſpiritum, nulli maiori rei habilem, effundentes: ſpiritum, quo maiores veſtri bello terrebant hoſtes, pace iuſtitiam defendebant. Serò autem, re veluti bene geſta, domi ſedetis altercantes, quàm bene, vel auis hæc volauerit, vel illa digeſſerit; quot ſint caudæ, quot alarum plumæ ſuperſtites, quot emiſſæ. Nonne hæc omnis ſcientia veſtra eſt? Hic amor, hæc felicitas, & hoc totum, quod creatori Deo, quod altrici patriæ, quod parentibus, quod amicis redditis? Accipitres, aut herodios veſtros ſonantes in nubibus, & laniatæ prædæ paululum & ſudorem, & puluerem, nocturnam perditæ lucis hiſtoriam. In hac.n. indefeſſi ſemper, & validi; delicati autem, & imbecilles ad ſeria. Liuij hiſtorias, & Ciceronis orationes, ſacraſque [nec pudet] literas, prolixitatis arguitis. Quis hæc inoffenſis auribus audiat? Quis vos ferat, ad aliud natos, in his viuere, ſi modò viuitis, hoc agentes? *GAV*. Canibus atque auibus delector. *RA*. Atqui ducum, & illuſtrium multos equis, quoſdam canibus delectari ſolitos audiuimus, eò vſq; vt Adrianus Imperator non equis ſolùm, ſicut hi, quos ſuprà memoraui, ſed canibus quoque buſta conſtruxerit; oppidumque inſuper eo loci,

vbi.

vbi vrſam proſpera venatione peremerat, manu ſua, ſæpe & mactare ſolitus leonem: quibus nullum ferè: vnde & irriſum ferunt à Vergilio Marcellinum Auguſti nepotem, quod dare his operam adoleſcentulus videretur. *GAV.* Venatu libenter exerceor. *RA.* Fuit hæc quondam Latinorum, nunc Gallorum ars propria eſt; quod & res probat, & illorum ſcriptores aliqui gloriantur. Itaque vt ſileam Reges, quorum tota vita venatio eſt; ſummus apud illos regum, quantùm ab armis otij fuit, venatu [vt vides] aſſiduo ſemper exercitus ad extremum morti proximus, venatu etiam laſſitudinem ſenectutis, atque incommoda refouet. Mirum dictu, in rege præſertim literato, nec à ſtudiis melioribus abhorrente: ſed gentilitium hoc illi erat [vt perhibent] ſitque gentilitium, ſinite. Neque hanc gloriam Gallis Itali eripiant, neque velint de vanitate contendere. Nam, ſi errore depoſito, in rem ipſam figis oculos, ſeminobilium vltimi ordinis exercitium hoc videbis, quos à rebus arduis torpor quidam, & ignauiæ comes diffidentia; ab humilibus autem pudor, ac ſuperbia dehortantur, & retrahunt. Ad honeſtum igitur nihil idonei; ſyluas colunt, non vitam ſolitariam acturi, cui non minùs, quàm politicæ ſe ineptos ſciunt, ſed feris, ac canibus, & volucribus conuicturi; quod non facerent, niſi illis ſimilitudine aliqua iuncti eſſent: qui, ſi ex hoc voluptatem quandam, ſeu ſolam temporis fugam quærunt, vtrinque ſtulti, voti compotes forſan euaſerint. Sin, neſcio quam, ſeu ingenij, ſeu magnificentiæ gloriam aucupantur, errant. Quænam, quæſo, non principibus modò, ſed ingenuis eſt gloria, mechanicis, immò & ſeruilibus delectari artibus?

atque negotiis? Vna horum excuſatio. Nam qui liberalibus ſtudiis, quæ maiores coluerunt ſui, atque omnino literis indixerunt bellum, quonam potiùs, quàm ad hoſtilia caſtra transfugerent? Sed pudebit forſitan, ſi ad antiqua reſpiciant, ſeque cum maioribus metiantur, ac comparēt. Sæpe quidem legere potuerunt & Platonem philoſophantem, & Homerum poëtantem, & Tullium orantem, & Cæſarem triumphantem, venantem, puto, non legerint.

De numeroſo famulatu. DIAL. XXXIII.

Si grauis oblectat te turba domeſtica, curis:
Non requiem capies, nec bene tutus eris.

GAV.

MAgno circumuehor famulatu. *RA.* Obſideor dicere voluiſti. *GAV.* Magnus circunſtat ordo famulorum. *RA.* Dic, quod eſt, hoſtium: à quibus [quo nihil eſt durius] nequeas cauere, quin latebras domus introſpiciāt, prodantque conſilia, quæ nouerint, vt effundant, quique, præter furta continua, quod nulli vnquā accidit obſeſſo, veſtiendi tibi interim, paſcendique ſint, inque ipſis penetralibus habendi. Durum, ac dubium belli genus, pace carēs, & induciis; vbi ſub tuis ſignis, hoſtilis muros habet exercitus. *G.* Serui mihi multi ſunt. *R.* Multi ſerui, multæ lites, multęque diſcordiæ, multa denique bella domeſtica, quorum, vel ſpectator fœdus, vel laborioſus compoſitor ſis oportet. Intérque reos, & accuſatores medius, ſeruis tuis ſeruias, iudex factus ex domino. *G.* Multos ſeruos habeo. *R.* Curioſiſſimū animal ſeruus ad inquirendum: negligentiſſimū ad obſequēdū: quid agas, & quid cogites, noſſe vult: quid iubeas,

iubeas,ignorare. *GAV.* Seruos multos habeo. *R.* Meliùs pauci ſeruiunt, quã multi; ſiue ideò, quòd gratum obſequium turbam vitat, ſiue quòd, vbi multi ſunt, alter alterius reſpiciens manus, quieſcit: laborem fugere, vt induſtriis pudor, ſic inertibus gloria. Quod ita eſſe norũt omnes: nullus cõſulit. Nemo eſt qui non multitudine delectetur. *G.* Mihi multi domi ſerui ſunt. *R.* Vbi ſerui multi, multus ſtrepitus, pauca ſeruitia, & ſecretum nullum. Quot ſeruorum linguæ, tot præconum tubæ, quot ſeruorum aures, atque oculi, tot domorum rimulæ, quibus illa etiam, quæ in fundo ſunt, facilè dilabuntur: pertuſum vas ac futile, ſeruilis animus nihil continet. Quicquid infuderis mox effluet. *G.* Multos ſeruos domi habeo. *R.* Multos ſibilos, linguaſque vipereas, domeſticaſque pacis virus abditum, multos quoque profundos, & capaces ventres, ac lubrica guttura, procellam aulæ, thalamo dedecus, peſtem penu, voraginémque perpetuam. Paucos ſeruos bene regere difficile eſt, multos impoſſibile. *G.* Multi mihi ſerui domi ſunt. *R.* Meliùs ſolitudo tibi eſſet. Nihil eſt peius, quàm dum malarum qualitatem rerum quantitas adiuuat, aut numerus: pauci ſerui mali, multi autem peſſimi. *GAV.* Multi mihi ſeruiunt. *RA.* Rectè quidem, ſi promiſſio, & res ipſa, quæ promittitur, vnum eſſent. Nunc inter vtranque quid interſit ſentiunt experti. Promittunt, fateor, promiſſiſque Deos teſtes vocant; ne ſoli, ſcilicet, ſolos fallant. Exige autem promiſſi fidem, nulla erit. Multùm eſſet, & abundè fidei ſatisfactum, modò ne violarentur, néve afficerentur iniuriis, quibus eſt obſequium promiſſum. Nunc promiſiſſe ſat eſt: quid, quod præter ſeruiendi votum, omniũ quoq; notitiam profitentur? Vbi ad experientiã ventum

eſt, norunt pauciſſima: volunt nihil, niſi quod venter, ſoporque ſuaſerit ac libido. Nil humilius nilque abiectius horum ingreſſu, nil inſolentius, nilque inſidius progreſſu, nil inimicius demum, nil odioſius eorum egreſſu. Durum eſt cogitare [ne dicam pati] vt per dominorum domos inflati, elatique ambulant, ſeruitiumque polliciti, dominium vſurpant, exercentque tyrannidem, & quaſi ad vaſtandum conducti, non tantùm deuorant vniuerſa, ſed ſpargunt, gulamque largitionibus adiuuant. De alieno prodigi, auariſſimi ad rapinam: quos, quando ad ſe pudor, aut neceſſitas reflectit, vt ſe ſeruos eſſe meminerint, quã ſuperbè, quam querulè, quantoque cum murmure ſeruiant, quis ignorat? vt meritò poſſit, non pretio emptum modò ſed gratuitum quoque ſeruitium huiuſmodi faſtidiri. Ad extremum, qui clandeſtinas domi agebant, vbi limen exceſſerint, cum inuiſis dominis apertas inimicitias linguis agunt, armis, ſi liceat, acturi. Et ſi quis horum fortaſſis conuiciis abſtinet; non id prioris amor domini, ſed ſequentis timor efficit, cui ob hoc vilis, ſuſpectuſque fieri metuit, de ſe ſimilia coniectanti. Quibus ex rebus, niſi oculos timor obſtrueret, ſole clariùs cerneretur, quantò ſit ſatius omni tali ſeruitio caruiſſe. *GAV.* Vtrunque mihi latus ſerui ambiunt. *RA.* Serui, nomine, re [vt dixi] hoſtes acerrimi, atque impij: & abſque his viuere ſuperbia veſtra non poteſt. Inque hoc [vt in multis] malo veſtro miſeri gaudetis; in hoc maximè diuitias optatis, in hoc terras, & maria pererratis; in hoc aurum, & cumulatis & ſpargitis, vt acies hoſtium veſtrorum denſior ſit in dies, atque inimicior: an fortaſſe non ita eſt, an aliud concors diuitum habet opinio? Nulla ferè alia ſe mediocris

fortu-

fortunæ bene inſtitutam domum, opulentiſſimæ Perſarum, aut Lydorum regię cedere, cùm in multis excedat, quàm quod illa plures paſcit, & lautiùs. *GAV*. Seruorum me circumfuſa tegit cohors. *R.A*. Immò ſub obtentu ſeruitij, vrget, & comprimit, ſonoriſque compedibus vinctum trahit, vt & tibi iure optimo dici poſſit; Quid feciſti miſer, vt tot cuſtodibus indigeres? *GAV*. Serui me vndique circumuallant. *R.A*. Nulla fugæ, nulla ſpes igitur eſt ſalutis. Malo quidem ſuo pertinaciter delectari, deſperatæ dementiæ eſt. Atqui ob hoc vnum & optanda paupertas, & amanda erat, vt cùm cæteris opum malis nexibus, tum vel maximè te ſeruorum dolis, ac faſtidio liberaret.

De Magnificentia ædium.

DIALOG. XXXIV.

Quid ſtruis eductas immenſis ſumptibus aulas?
Sis memor, extinctum te breuis vrna teget.

GAV

MAgnificentiſſimę mihi ſunt ædes. *R*. Quid hic dicam, niſi Tullianū illud: Ornanda dignitas, domo, non ex domo tota quærenda nec domo dominus, ſed domino domus ho neſtanda. *G*. Ornatiſſimæ ædes ſunt. *R*. Quid hinc tumes? Architecti laus eſt, non tua. *G*. Ædibus ampliſſimis habito. *R.A*. Vbi fures latitent, tu vageris, ſerui luxurientur, vulgus hæreat, liguriant paraſiti, multiplicis tædij capax locus. *GAV*. Maximis ædibus habito. *R.A*. Vna eſt vrbium, & domorum lex: non ſtatim meliùs habitat, qui latiùs: neque enim quàm latè habites, ſed quā lætè requiritur ad beatā vitā. Sæpe vel in palatiis regū, labor, dolórque habitant, vel in tuguriis inopum quies, & gaudium: quòd ſi amplitudo domus, aut formæ

præſtaret, nobiliſſima artium eſſet architectura. *G.* Regiis ædibus habito. *R.A.* Quaſi verò curas, morboſque locus arceat, ſiue ad prehendenda turrium faſtigia, mors egeat ſcalis. Nonne in regia Tullus Hoſtilius habitabat, quando ictus eſt fulmine? In regia quoque Tarquinius Priſcus, quando percuſſus eſt ferro? In regia denique Superbus, quando pulſus eſt regno? Nullus locus periculis inacceſſus, nullum limen morti clauſum. *GAV.* Habitatio mihi propria atque perpetua eſt. *R.A.* Immò verò parui temporis incolatus: inſtat dies commigrandi. Ciuem fingis aduena es, conductum habitas. Veniet, qui te nudum laribus his exturbet. *G.* Clara quidem, & auguſta domus eſt. *R.A.* Hinc digreſſo fuſca erit, & anguſta; ſed & nunc, ſi verè domum tuam reſpicis, obſcura, & arcta illa prorſus, & caduca eſt; quæque in dies, tantis adminiculis vix fulta, ſubſiſtat, aſſiduè fatiſcens, caſuſque ſui nuncia, & quæ certè, nec à ruina vltima longè ſit, nec interim generoſum incolam delectet, vt domus, ſed angat vt carcer; vbi moras oderit, vnde optet abſolui. I nunc ergò, vel alienis ædibus, vel tuo carcere gloriare.

De Arcium munitione. DIALOG. XXXV.

Quas auri pondus fortes non vinceret arces?
Nulláque non metuit ſaxea fata domus.

GAV.

MVnitiſſimis arcibus habito. *R.A.* In ędibus aliquid boni eſt: in arcibus mali multùm. Illę protegunt ab æſtibus, à ventis, ab imbribus: hæ animum poſſidentis ſollicitudinum procellis obiiciunt, & ſecuritatem pollicitæ, curas afferunt, & pauores. *GAV.* Arx mihi præualidis mœnibus cincta eſt. *R.A.* An excidit illud

Spar-

Spartani dictum? qui amico patriæ muros oſtentanti:ſi hos,inquit,fœminis extruxiſtis,rectè quidem,at ſi viris,turpiter. *GAV*. Arcem habeo fortiſſimam. *RA*. Quid,niſi impatientia, & ſuperbia, & auaritia veſtra fecit,vt arcibus opus eſſet? Quanto erat honeſtius, æquo iure cum hominibus viuere, & in plano, cultiſque in agellis habitare, quietos carpentem ſomnos, quàm te rupibus hiſpidis incluſiſſe,nocturnis excubiis vlulantem,teque tua miſeria ſuſpectum, & inuidioſum omnibus reddidiſſe? An & Publicolæ factum excidit; qui, quamuis inter primos, vrbem Romam ſeruitio regio liberaſſet; ſentiens tamen ſeipſum ſitu ædium ſuſpectum plebei, vt ſeipſum [licet indigna]ſuſpicione liberaret,domum ſuam de monte depoſuit? *GAV*. Arx inexpugnabilis eſt mihi. *RA*. An & illud vetus prouerbium non audiſti? Nullum inexpugnabilem locum eſſe, in quem aſellus onuſtus auro poſſit aſcendere. Trahit oppugnationem arx munita,non impedit. Reſtitit aliquantulum Senonum inſultibus arx Tarpeia: Pœnorum Tarentina, donec vtrique, opportuno remedio ſuccurſum eſt: illi Camillus affuit: huic Fabius. Sed an gemina arx Locrenſis ab ipſo defendi quiuit Hanibale? Profectò nec Ilion ipſum, nec Byrſa defendi potuit: nec Corinthus, quæ vna peruetuſtam inexpugnabilis famam habuerat; ſed hanc ſibi Mummius victor eripuit. Nonne ante hos ſeptuaginta annos Pręneſtina arx; qua neſcio an vlla vſquam fortior eſſet, atque munitior, ab illo magno hoſte, quia armis non poterat, blanditiis, ac promiſſis fallacibus capta fuit, & diruta, & vix tandem, velut è longæua febre, fragilior reſurrexit? Ad ſummam, nihil inexpugnabile, tutum nihil ab humanis fraudibus eſt. *GAV*. Arce

ſubnixus munitiſſima, nil timeo. *RA.* Arces peſtiferam multis confidentiam præbuêre. Multi, qui tuti ſine arcibus in pace vixiſſent, arcium fiducia, auſi ſunt, vnde ipſis in arcibus periere; vt illic potiſſimùm audacia domaretur, vnde orta erat. Non ſunt ad audendum irritandi animi, ſed frenandi. Omnis magna ſecuritas, niſi de Deo oritur, ſtulta eſt. *GAV.* Habito in arce munitiſſima. *RA.* Vt ſit aliquid. Arx hæc tua, quid eſt aliud quæſo, quàm refugium quoddam, & degeneres latebræ ad perferendam obſidionem: quod [vt ait Liuius] miſerrimum eſt in bello? Quando vnquam audiuiſti, vbi vnquam legiſti Iulium Cæſarem, vtrumque Africanum, Magnum Pompeium, Marium, Alexandrum, Pyrrhum Hanibalem, alióſque viros magni nominis, ſeſe arcibus, continentes, & non potiùs arcibus inſultantes? Arces ſcito non receptacula fortium, ſed inertium eſſe latibula. Certè hac ætate Stephanus Columnenſis, æui omnis illuſtribus viris par, cùm in eius auxilium, ad famam ſui nominis veniſſet nobilis quidam vir externus, & incognitus, eſſentque die quadam graui, & ancipiti prælio, & ingenti turba hoſtium circunuenti, ille periculum videns, acceſſit propiùs, &, vbi, inquit, O Stephane, arx tua eſt: Ille ſubridens, vt qui nec domum propriam quidem Romæ haberet: manu ad pectus appoſita; Hæc quidem, inquit, Arx mea eſt. Vocem ſuo authore digniſſimam. Sic eſt autem, ſancti & deuoti viri omnem ſpem in Deo habent: Iuſti, ac ſolliciti in virtute; fortes, & bellicoſi in armis. Timidi, & ignaui in muris, atque arcibus.

De

De Supellectili pretioſa. DIAL. XXXVI.

Eſt luxus, ſi multa nimiumve tet arte ſupellex,
Temporibus priſcis parcior vſus erat.

GAV.

IN ampla domo ſupellex eximia eſt. *R.* Superuacuo in ſpacio, pondus inutile. Illa furibus latebras dabit, hæc prædam; vtraque periculum tibi alimentum incendio, atque liuori. *G.AV.* In domo ſpecioſa ſupellex copioſa eſt. *RA.* Illa, cùm te loco moueris, deferenda eſt. Hæc ſi vti volueris, ſæpiſſimè transferenda eſt, & plus difficultatis allatura, quàm voluptatis, & plus oneris quàm honoris. *GAV.* Multa mihi varij generis ſupellex domi eſt. *RA.* Iuge bellum non cum furibus modò; ſed cum muribus, tineiſque: & araneæ, & rubigo, fumuſque, & puluis, & imber in vos dimicant. O diuites delicati, quibus armis hos hoſte s arcebitis? *GAV.* Pretioſiſſima eſt ſupellex. *RA.* Non rei pretium, ſed contemptus, diuitem facit. Alioqui & quærendo cupiditas creſcit, & paupertas cupiendo. Ita fit, vt nihil magis inopem faciat, quàm auari opes: quarum ſi æſtimatio exacta, veríque iudicij ſequax contemptus, acceſſerit, ea demum veris diuitiis vera eſt via. Ego te diuitem, dum varia miraberis, non putabo; quanuis aurea ſtellantiq́ue gemmis ardentibus, tectum omne, ſupellectili, opertum refertúmque tibi videam. *GAV.* Inuidioſa ſupellex, & præfulgida eſt. *RA.* Pro captu oculorum; ſeu forſitan animorum: verè autem oneroſa rerum colluuies, ac turbida. Sed auaritiâ nihil vſquam iniquius, nihilq́ue miſerius; cuius famem, & quærenda excitant, & quæſita non ſapiunt; dúmque ſperata fulgebunt, poſſeſſa ſordeſcunt. Itaque, ſæpe diuitias

dum quæſiſſe putaueris, ſollicitudinem, & nauſeam quæſiuiſti: hæ nunc tibi charæ ſarcinæ, ſi vel chariores aliæ ſe oſtẽderint, vel ſtuporem aſſiduitas dempſerit, viles erũt. Eſto autem; charæ ſint, & maneat ſtupor; nónne etiam error manet, iſque difficilis, atque perpetuus? Si quidem quærendi ſtudium vnum fuit, ſeruandi labor eſt multiplex: nunquam deerit, quod reuiſas, quod numeres, quod complices, quod excutias, quod abſtergas, quod oculos ſimul, & mulceat & offendat. *G. A V.* Supellex immenſa eſt. *R. A.* O hominem, qui impedimentorum ſuorum magnitudine delactetur!

De Gemmis. DIALOG XXXVII.

Gemma valet tanti, quantò dilectior illa eſt,
Qua cœli ſedes vnio certa patet.

G. A V.

GEmmarum fulgor, & ſpecies delectant. *R. A.* Rerum, fateor terreſtrium, & mortalium, vanitatis pars non vltima: exiguo in lapillo patrimonia magna claudentium: cuius pretium inſtabile, & incertum, quotidiéque varium; quod à ſola mercantium fama, & diuitum inſanorum credulitate dependeat; vnde diu ſpretæ, inopinis pretiis attolluntur, & gemmarum famoſiſſimæ, ſubita premuntur infamia: neſcio quibus notis erumpentibus, non tam ipſis, de quibus agitur, in rebus, quàm in opinione hominum iſta callentium. Præclara quidem illa prudentia, quæ neglecto cultu Dei, atque animi, & vtriuſque notitia, internoſcendis lapidum venis inuigilat. Sed ſic eſt mos. Neque nunc primùm in pretio ſunt, qui his pretia vafrè fingunt. Vera enim pretia, vel nulla ſunt penitus, vel ignota: quàm verò periculoſa vanitas,
quàm

quàm tremulum, quánque anceps iudicium ipſos inter artifices, facile eſt iudicium, memoria repetentis id, quod nuper accidit: vt perbreuem gemmam [carbunculus is erat] decem millibus aureorum ille vir fortunæ maioris, quàm ingenij, cùm emiſſet, diu ſe cunctatum fuiſſe iactabat. quòd naturalem & communem modum fulgor excedens, ſuſpitionem faceret, eius artificij peritiſſimo cuidam, cuius conſilio vtebatur non veram gemmam eſſe, ſed vitreum aliquod, ſeu quidvis aliud in eam ſpeciem, non natura genitum, ſed, neſcio qua ſupernaturali, & mira quadam arte conflatum. Quæ quidem hæſitatio, quid niſi confeſſio quædam erat, vitrum tale viſui pulchrius eſſe, quàm gemmam? quanuis forſan illa ſolidior ſit. De hoc tamen ipſi iudicent, qui, vel in hoc quæſtu pecunias aliò vertendas honeſtiùs, vel in hoc, cognitu melioribus debitum tempus perdunt. Quòd ſi iſta cunctatio iuſta fuerit; quid hinc ſequatur, quis non videt? Quænam ſcilicet ambitio & quanta ſit cæcitas, non rei formam, ac ſubſtantiam, ſed nudum nomen tanta mercede captantium. G. Nil mihi gemmis eſt charius. R. Credo hercle, nō virtus, non fama, non patria, non vita ipſa: vtque illa duo ſileam, quibus vobis nihil eſt vilius, duo hęc vltima, cúmque his, diuitias ingentes, & quicquid pretioſiſſimum iudicatis, vnius gemmæ pretio, atque amori ſuccubuiſſe monſtrabo; & exilio illam, & inopia, &, ſi ita res tuliſſet, morte ſeruatam. Cui enim, quæſo, non eſt notum Nonij conſilium? Romanus hic Senator fuit, vir locupletiſſimus, gemmámque habuit viginti millibus æſtimatam; gemmę nomen Opalus. Mittit hunc India colorē penè omnium varietate præfulgidum.

Huius fama excitatus, accenſúſque cupidine Antonius Triumuir, homo omnium ſuperbiſſimus, atque auariſſimus; & cui, quicquid natura libitũ, fortuna licitum feciſſet, cum iniuſto gemmæ deſiderio [vt fit] crudele poſſeſſoris odium concepit; hinc in illo publico proſcriptionis incendio; quo tot patriæ lumina periere, Nonij nomen arſurum cum reliquis, ob hoc vnum crimen, quòd formoſæ tyrannoque placitæ dominus rei eſſet, inſertũ eſt. Ille autem, cui ponticus ſaltem fiber exemplo eſſet, vt pernicioſæ iactura ſarcinulæ libertatem redimeret, ac ſalutem illam ipſam ſibi [vt auguror] præſenti diſcrimine chariorē ſic amplexus aufugit, vt ea ſalua, nulla ſibi, vel patrimonij, vel patriæ cura eſſet, cum illa paratus exulare, & mendicare, & ad extremum mori. Quis non magni æſtimet, ad quam vir ſenatorius ſic affectus ſit? Et profectò fatendum alterum, aut magni pretij rem fuiſſe, aut parui animi poſſeſſorem. Sed quid horũ? verius [vt diffiniam] non expectas? Etſi autem huius, ac reliquorum ſimile iudicium, ceu contagium animorum, latè ſerpens, vulgi mores infecerit: magna tamen ingenia, nec nummis delectari, nec omninò alia, quam virtutis pulchritudine tangi decet: niſi, vt per hæc breuia, quæ delectant oculos, experrecta mens, in amorem, ac deſiderium æternæ pulchritudinis rapiatur, quo de fonte, quicquid eſt pulchrum, prodit. *GAV.* Excellentibus gemmis allicior. *RA.* Hanc excellentiam non natura fecit, ſed opinio, quæ apud quoſdam Carbunculo palmam dedit; apud alios Adamanti. Iſta vulgo, ac pleriſque gemmariis æui huius æſtimatio; iſta veteribus quibuſdam rerum Scriptoribus probatur: ſecundum quos, non modò gemmarum, ſed rerum omnium terrenarum

narum pretioſiſſimus Adamas. Regum olim, atq; non omnium, ſed præcellentium gemma fuit; hodie, quia nullius rei tantùm, & tam velox, quã luxuriæ, & ſuperbiæ incrementum eſt; multorum, non regum, etiam eſſe cœpit; & iam plebis in digitos ſenſim venit. Huic proximam Indicam, atque Arabicam margaritam locant; & huic itidem Smaragdum neſcio quidem, qua ordinis iniuria. Nam ſi illorum rubor, palſorq; gratus eſt, cur nõ æquè horum candor vigorque oculis blandiatur? Iuſtiórque nunc etiam Saphyri querela; quo vix aliud terra parit cœlo ſimilius ſereno. Verùm [vt dixi] furor hic hominum, non natura nobilitat: diuitum nugæ inanes, atque otioſorum fabulæ; qui facilè iſta contemnerent, ſi quo vnquam honeſtiore pacis aut belli negotio tenerentur. *G.* Fulgidæ animum mouent gemmæ, & ſuauiter candidæ margaritæ. *RA.* Mouent, ais? immò ſternunt, calcant, molliunt & eneruant. Qua de re, ſi pergam virorum, ac mulierum exempla congerere; non te docebam ſed obtundam. Vnum ex omnibus; & id maximum, attingam; vt intelligas, quàm periculoſus iſte furor ſit infirmioribus animis; qui eminentiſſimos, fortiſſimóſque peruaſerit. Magnus Pompeius continentiſſimus Romanorum ducum, horum dico, nouiſſimorũ; qui quantùm magnitudine geſtarum rerum cæteris antecellunt tantùm modeſtiâ virorum, vitæque frugalitate maioribus cedunt ſuis; victor ab Hiſpania pacato rediens occidente; compreſſiſque prædonibus, & in vnum coactis locum; cui Conuenarum nomen ob hoc inditum; in ſæculum id durat illic pyreneis in montibus, locorum forſan aſperitate, modeſtiam adiuuante, atque ætatis, victoriæque ſuperbiam compeſcente,

maſculum trophęum; purámque,& rigidam ſui oris imaginem erexit, verè tunc magnus atque magnificus, quanuis adoleſcens annis, moribus ſenex, maturúſque animi. Idem poſtea; captis piratis, & oriente perdomito, quaſi cum loco mutatus, ac tempore, atque alia parte orbis ipſe alius reuerſus, non militarem, ſed fœmineum, ſeu diuinum potiùs in morem, vultus ſuos non iam viriles, ſed ſolito molliores, non ære fictos, aut marmore, ſed inſuetis, atque exquiſitiſſimis margaritis in triumpho tulit. Exprobratio non leuis, Eoi faſtus vnum in caput expoſiti, non ſine inſultatione quadam victoris omnium populi, atque excuſatione principum ſequentium. Quid non enim à Tyrannis Roma iam ſerua pateretur; quæ libera, ciuis amantiſſimi talem hanc inſolentiam aſpexiſſet? Neque reliqua triumphi illius ha milia magis, aut ſobria: non arma, & equi domitarum gentium [vt mos erat] non captiui memorantur, aut currus, aut phaleræ: quod viliſſimum in eo legimus, Aurum fuit, gemmæ omnia, & margaritæ. Inter multa, alueus ingens ibi, & ingentium theſaurorum ordo bicolor, ita vt ſingulæ gēmis è ſingulis conſtarent, & vaſa aurea, & veſtes, & ſtatuæ, quin & luna quędam ſolido ex auro immenſi ponderis, lectique auri, & coronæ plurimæ, magnis, & candidis margaritis intextæ. Denique mons aureus illic fuit, formæ illæ mirabiles in quadrum ductæ, ceruis, ac leonibus, & figuris variis animantium frequens, nec non arboribus, atque omni pomorum genere conſitus, ramos aureos tegentibus margaritis, montis in vertice. Iiſdem ex rebus horologium artificio vbique vincēte materiam, voluebatur; mirabile prorſus oſtentū his, qui mirari inania didicerunt. At his rebus, inquies,

quies, delector. Credo id quidem, téque hunc triumphum, & cupidè ſpectaturum reor, & cupidiùs ducturum, & cupidiſſimè poſſeſſurum: id tibi paſſionati ſtatus animi ſuadet. Crede autem & tu mihi; hæc, quæ viſum vſque adeò delectāt, ſemper animæ, & ſępe corpori nocuerunt. Illius certè, quem loquimur, triumphantis gloriæ, nil vnquã magis obfuit, nõ Theſſalicus dies, non Ægyptia calamitas: ibi enim fortunæ ſuccubuit nõ totus, hic vitio totus, ibi aliena vis, aliena perfidia: hic ſua fragilitas, ſua fuit ambitio. Illic ergo potẽtiã, & vitã, hic animi popularis, modeſtiæq; inſignis, famam; magniſque laboribus partum Magni nomen imminuit. Mirum dictu, tanto victorioſior contra Hiſpanos, bellicoſam gentem, quàm contra imbelles, & inermes Aſiaticos apparuit, eóque mirabilius, quòd in ipſa quoque Aſia, aliquandiu integer, atque inuictus; cùm ſe in templo Hieroſolymæ omniũ opulentiſſimo verè erectum atque abſtinentiſſimum præbuiſſet: ad vltimum, vrgenti vitio non reſtitit; neque iam amplius vir ſingularis, atque vnicus, vt ſemper fuerat, ſed quaſi vnus ex multis, captus, deiectúſque eſt: is gemmarum fulgor, ea vis margaritarum, idque auri pondus fuit. Vicerat iam antè pari prælio Alexandrum Aſia, ſed parum eſt, vitiis victum ſuis, vincere. Illud magnum, viciſſe victorem ſui, poſt quem nullus fermè ducum ſtetit inter Aſiæ delicias, quæ in orbem Latium tranſuectæ, veſtra vos in patria vicerunt. Nempe, ſi fateri verum vultis, vbique gentium victores, Aſiatica victoria victi eſtis. I nunc, & amicos oculorum, animorum hoſtes, & victrices virorum fortium gemmas cole. G. Gemmis delector ardentibus. *R.A.* **At hic variis, ille pallentibus: multiplex au-**

petitus, vna vanitas. Audiſti, vt Pyrrho illi, qui cũ Romanis bellum geſſit, Achates fuit lapis, olim pretioſiſſimus, hominum iudicio. Nunc eodem, quo pretia rebus fiunt, variante, viliſſimus: in quo quidem ſpecies rerum diuerſarum repręſentari ſolere oculis, fama eſt: hominum, iumentorum, fluminum, nemorum, volucrum, ferarúmque; nulla penitus manuartificis ſed naturæ. In annulo ſanè regio [vt Solini verbo vtar] non impreſſis, ſed ingenitis figuris. Muſæ nouem & Apollo erat choreæ nobilis citharista; ſparſis ita, nexiſque inuicem gemmæ notis, vt tot imaginum, in tam paruo ſpacio, vnaquæque ſuis diſcerneretur inſignibus; præclaris vt ei erat annulus; addiditque gratiæ, regis nomen. Pluris enim fiunt res illuſtrium, Sed quid, oro illi contulit Achates ſuus, an bello inuictum, an non dicam mortis, non hoſtili gladio, ſed ſaxo, quod fœminea etiam torſit manus exemptum fecit? Quid inquam, vel hunc Pyrrho profuit habuiſſe? vel hoc nocuit caruiſſe Fabricio, Curióque; quibus ille victus atque Italia pulſus eſt ducibus? Affirmare auſim neutri horum vnquam ſeſſurũ animo fuiſſe vt horrentem galeam rigidúmque, nec auro, nec gemmis, inſignem gladium, annulo regio permutaret. Sic mollia quæque deſpiciunt viri fortes; quomodo verò annulum regis ambirent, qui ſola virtutis fiducia regem ipſum, & regias opes, regnúmque contempſerant? Contrà autem vos, animorum diffidentia, cuncta miramini, &, quaſi beatos factura, concupiſcitis, virtus ſola contemnitur. Eſt & gemmæ alterius fama vetuſtior; quam Samiorum Tyrannus Polycrates habuit; ferunt fuiſſe Sardonicem. Is lapillus, inter multa pretioſa, ditiſſimi hominis pretioſiſſimus habitus: quamobrem, qui

qui nihil vnquam ſenſiſſet aduerſi, palàm obſequentis, & clanculùm inſidiantis fortunæ inuidiam placaturus, nauigio in altum prodiit, annulúmque ipſum, in quo gemma erat, manu propria demerſit. Vel ſic ſaltem ſemel doliturus in vita; viſus ſibi callidè tranſegiſſe cum fortuna, ſi tot lætis hoc vnum triſte penſaret. Illa verò, nec falli facilis, nec mulceri, mala bonis æqua lance componens, pluſculum exigebat pro diuturno fauore, breue quidem, ſed prædurum; vt qui per omnem vitam feliciſſimus ſibi, atque aliis viſus eſſet, in morte miſerrimus videretur, eſſetque miſerrimus: hinc vitiis, hinc ſuppliciis omnibus vnum caput vrgentibus. Itaque, velut oblatum reſpuens [ô fortunæ ludos] piſce quodam internuncio, qui tunc ore annulum excipiens, captúſque illicò, menſæque eius appoſitus fuerat, annulum illi ſuum, non ſine quodam ſpectantium ſtupore reſtituit. Eam gemmam multis poſt ſeculis Auguſtus Cæſar, & pretio tactus, & miraculo, inſertã aureæ coronæ ad ædẽ Concordię dedicaſſe fertur. Hic rurſus interrogo; quid hoc, vel tyranno profuit habuiſſe, patriã affligenti, vel Pythagoræ obfuit caruiſſe communẽ ſibi cum illo patriã, & domum propriam, & amicos morum eius odio relinquenti? Nempe tyrannus ille patibulo affixus, omnium iudicio cum ſummum ſupplicium pateretur, maiore etiam dignus erat. Iſte philoſophus in pace obiens, pro Deo cultus; domus eius pro templo habita eſt. Tantùm inter illius gemmam atque huius pallium interfuit. Neque verò ſeu Polycrati tunc Sardonix ille, ne morſu volucrum ſemeſus in cruce marceſſeret, ſeu modò Ioanni Galliarum regi, ne acie victus in manus hoſtium deueniret, ſuus valuit præſtare

carbunculus; quem die illa in digito eius inuentum, ereptúmque ſibi, & poſt annos ab amico quodam, orbe alio redemptum, remiſſúmque, cernere fuit; ac tangere rem pretij infiniti, ſed nullius efficaciæ, nulliuſque operæ: niſi cuius, & reliquæ id genus. Gemmas enim lucidas non nego, ne ſenſui contradicam. Nego vtiles, nego vllam vim habere, niſi illam, quæ vulgò etiam fertur. Poſſunt feras auarorum quoque diuitum conſtringere, atque arculas exhaurire. *GAV*. Vtcunque in pretio ſunt gemmæ, hæque animum delectant. *RA*. Atqui dementiæ ſummæ eſt, multam curam rebus impendere, quæ, etſi aliquid videantur, in ſe nihil ſunt. Hoc eſt enim errore oculorum, ac præſtigio delectari. Quid in his laboras? quæ, non dico, felicitati non conferunt; ſed nec miſeriæ detrahunt præſentes, neque contrario, abſentes. Etſi multa equidem hic à multis, & mirabilia ſcripta ſint, non veritati rerum, nec vtilitati legentium, ſed ſtupori operam dantibus; præcipuæque à Magis, qui his nugis libros integros implere [tantùm erat otij] potuerunt. Mihi tamen hac in parte cum Plinio ſecundo planè conuenit, & ſcripſiſſe eos ego quoque non ſine contemptu, & riſu generis humani arbitror; vt, & ſtultam credulitatem vanis opinionibus implicarent, & ſeipſos noſtris ineptiis oblectarent. *GAV*. Delector gemmis, quibus credibile eſt aliquam vim ineſſe. *RA*. Quænam illa ſit, audiſti: vt ſi alia, quantula tamen illa eſt, mercatorum, ac ſcriptorum collata mendaciis, non Graia tantùm arte confictis, ſed veſtra etiam aſſenſione auctis, atque firmatis; quæ multò eſt ſatius vel prudenter arguere, vel magnificè contemnere, quàm callere omnia

nia gemmarum pretia, virtutéſque, & vitia. Hic enim à Plinio [cuius multa placent] valde diſſentio. Ille quidem falſas deprehendendi artes ſeu notitiam quandam pollicetur, quando, inquit. Etiam luxuriam aduerſus fraudem muniri decet. Mea verò ſententia, non munienda, neque armanda luxuria eſt. Sed inermis, & ſola, circulatorum inter armatas acies deſerenda, vt circunuenta ſæpius, & illuſa, quando aliter non poteſt, ſaltem damnis, & fraudibus caſtigetur.

De Gemmarum poculis. DIAL. XXXVIII.

Fictilibus raro vaſis aconita bibuntur;
Pocula ſunt magna qualibet apta ſiti.

G. AV.

IVuat gemmis bibere. R. Cauari gemmas ad pocula, luxuria vetus eſt: non vitrum modò, rem fragilem, ac profectò pulcherrimam mundiſſimámque deſpiciens, ſed argentum, ipſúmque aurum, humanæ olim cupiditatis vltimam metam. Inuentúmque aliquid, quo auaritiam luxus excederet. Non ſat digna mali cauſa. Vidit hoc Poëta, dum diceret.

Hic petit excidiis Vrbem miſeróſque penates:
Vt gemma bibat, & Sarrano dormiat oſtro.

Malum ingens, nec iuſtitiæ tantùm, ſed humanitati obuium. Et vt ſcires vnde ortum, addidit, *Vt gemma bibat,* En ciuilium par furorum cauſa, vt cùm calix argenteus diuino cultui ſatis eſſet, aureus humano vſui parùm ſit, niſi pretium faciẽte periculo, gemmæ etiam, peregrino artificio, excauentur, quibus bibat infelix homuncio; & polluta mendaciis, atque ſpurcitiis lábra, iucundiùs applicet, res & potui incommoda voluptatem in-

interpellãte metu,& apparatui operoſa,& cuſtodiæ difficilis,& ſaluti anceps,& venenis apertiſſima. Verum namque eſt illud alterius Poëtæ,

Nulla aconita bibuntur
Fictilibus: tunc illa time, cùm pocula ſumes
Gemmata.

G. Gemma bibere glorioſum reor. R. A. Superbia, dum ſe attollat, nec deſcenſum cogitat, nec ruinam: carè libentiùs bibitis, quàm ſecurè, ambitioſè, quàm ſapidè. Sic vitia vitiis vincuntur, & gulam parciùs aliquantò ſollicitat vini ſapor, quàm inſolentiam ſcyphi color. Obſtupeſcitis ad gemmarum radios: hunc ſtuporem nullo non pretio æſtimandum arbitramini: non tantùm pecuniæ, ſed virtutis. Nónne enim ille Virgilianus euerſor patriæ, hoc ipſo, de quo loquor, pretio, gemmam quærit, iuſtitia, ſcil. & pietate, properans his amiſſis, illam adipiſci, & vt gemma bibat, ciuem, atque hominem obliuiſci? G. A V. Libenter gemmatis vtor poculis. R. A. Eſt fortaſſe alia deſiderij tam intenſi radix, neque ſolus fulgor allicit, ſed aliqua latens virtus. Nam quis omnes gemmarum vires, atque virtutes explicet? Ita, dico, ſi omnium, quæ de his dicuntur aut ſcribuntur, pars ſeptima vera eſſet; ſed nec ſeptuageſima vera eſt, neque profectò centeſima. Quòd ſi [vt Plinius ait] nulla fraus vitæ lucroſior, quis miretur, ſi & nulla numeroſior? Non quòd gemmarum, quàm cæterarum rerum crebrior ſit contractus; quippe quas raritas pretioſas facit; ſed quòd nuſquam rarior eſt veritas; neque etiam alicubi, vel experiendi minor copia vel maior licentia mentiendi, vel mendacij fructus vberior, vel impudentia liberior, vel conſuetudo frequentior. Quòd, ſi quid ex omnibus verum

proſſu

prorſus eſt, an illud forſitan verum erit; quod & Magorum authoritas & ſuper illam fundata vulgi habet opinio, ebrietati reſiſtere Amethyſtos? Parúmne igitur cauſę ſit, cur ebrioſorum poculis hæc gemma deſeruiat? Ludo tecum. Sæpe ira iocos parit. Nempe vt hoc vni tribuant, quid aliæ meruêre? niſi quod voluptatis ingenium fuit, vt cum guſtu bibentis delectetur viſus, atque hinc illinc ſenſibus delinitis, ambitioſior, lætiorque ſit ebrietas. Hæc [ni fallor] & verior rei huius, & certior cauſa, cùm in reliquis, tum in hac ipſa quę aduerſus ebrietatem, quaſi belli dux eligitur, de qua triumphare ſobrietas ſola poteſt, vti vino modico, iuxta illius conſultoris optimi ſententiam, eóque ipſo non ad voluptatem, ſed ad vtilitatem, & ſtomachi ægritudines depellendas, vino inquam exiguo, & fragili, lymphiſque perdomito. Meri autem potentis incendium, atq; impetũ, ſeu fuga euadere, ſeu aquarum diluuio extinguere ac frenare. Scire & meminiſſe, in vino magno, ac feruido potúque crebro & nimio multam pudoris ac doloris pœnitentiæque materiam ineſſe; eam quocumque te verteris, oculis ingeri, neque à quoquam ſanæ mentis poſſe diſſimulari. Hæc ſunt arma contra monſtrum illud vtilia. Quis hic Amethyſto, ſeu gemmis omnino vllus eſt locus? Mentiti ſunt id Magi, fuerúntque qui crederent, vt hoc ſponſore ſobrietatis, intrepidi biberẽt. Perfidè quidem Magi, atque impudenter, vt plurima; ſtultè credulum vulgus, vt omnia. Summa igitur rerum eſt: nihil aliud vobis hanc, reliquáſq; conciliat, quàm voluptas difficultatibus excita: & incenſa ſed multò maximè ſuperbia, & conditionis obliuio, timórque animi lethifer, quo cũ nil peius ſit hominum vitæ, miror quid ita nil gratius. Nor-

dico, virtus, bonum ingens, veſtro illi iudicio, ſed nec vita ipſa, nec ſalus, nec ſecuritas, non opes, nō denique voluptates iiſdem vobis æſtimatoribus ſummum bonum. Cuncta hæc vni ceſſere ſuperbiæ. Hæc præter cætera, vos gemmarum cupidos fecit, quæ ſemper inutiles, ſæpe damnoſæ ſunt, neceſſariæ vero nunquam. Hac hortante igitur, effectum eſt, vt occupati ſemper, ac trepidi, ſed exculti, domorum menſas templorum inſtar altarium habeatis aureas atque gemmatas: hoſtiæ ipſæ purpureæ, ac vitiatæ, auaritiæ, luxuriæque ambitionis atque ſuperbiæ cultus expoſitæ; quæ in vos omnes, ac ſingulæ ſæuiunt, primas ſibi partes[vt eſt dictum]vendicante ſuperbia. Auaritia quippe quod nomen ſonat, vtcunque fortaſſis auro contenta, quieſceret, luxuria, epulis, & voluptatibus ſuis: Sola ſuperbia non quieſcit, quandiu aliquid ſupra ſe videt; vt quæ ab initio rerū Deo par eſſe tentauit. Hæc eadem vos cogit laborioſè gemmas quærere, ſtudioſéque vel nectere, vel cauare, vt prodeuntes, ſedentéſque in foro inque conuiuio, radiantes, ac ſtellati, cœlo ſemper inuidiam faciatis. Hac duce igitur[vt ad rem redeam] in habitaculo, & in veſte, ciboque, & potu, & rebus omnibus, quæ humanæ neceſſitati, ſeu iucunditati inuentæ erant, ſpecioſum aliquod, fulgidúmque periculum miſcuiſtis; eóque creſcendo malum prodiit, vt ex gemmis, non modò iam pocula, ſed pelues, ac lebetes, & mortaria, & ahena conſpiciamus. Victrix plaude ſuperbia, gemmea pocula requirebas, omne tibi ex eadem materia vaſorum genus tui offerunt miniſtri. Neque iam minus eſt commune, gemmam hos in vſus, quàm in vſum frugum terram fodere, ſic conſuetudo facta eſt vobis, quæ luxuria maioribus veſtris fuit.

G. Cryſtallinis poculis libens vtor. *R. A.* Parco iam gemmis: concreta illas glacies excuſat, neſcio quid plus vitro habens: æquè enim frangitur, & ſarciri nequit, niſi quòd quæſitu difficilior, &, vel de longinquo veniens, vel quæ propinqua eſt, inter alpium ſcopulos, rupéſque inuias, & algentes, tenui fune pendentibus eruenda: ob eamque rē charior, veſtráſque cupiditates irritare potentior. Itaque Neronem legis infelici percitum rumore, ceu damnis ex omnibus, cryſtallinos duos calices, forte eliſos, grauiſſimè doluiſſe, ſeu quòd alter, puto, verior hiſtoriæ ſenſus habet, ita feruidum præcipiti, & ętati ſuæ infenſum, & poſteris inuidentem, ne quis vnquam ex his biberet; manu propria colliſiſſe. En fortunæ durioris expiatio; nil inuentum, in quo grauiùs ſæuitiæ magiſter iracundiam exerceret, in cryſtallum ſæuit, quo nullæ tunc ſibi deliciæ chariores. Excuſatio minorum, dicat aliquis, imitari principem, ſed Neronem ſequi nemo bonus optauerit. *G.* Cryſtallinis gaudeo. *R. A.* Nec attendis, quàm caducâ, quàm fragilis delectatio tua ſit: ſed mos eſt veſter; naturæ propriæ ſimilia exoptatis, cùm & imbecillitas veſtra firmum aliquid, cui hæreret, & noſtri melior pars cœleſtis, altum aliquid, quod deſpectaret, & optare & quærere debuiſſet. Vtrique debilia atque ima quæritis. Bene autem habet, quòd murrhina hodie lautitiis exceſſere. Veterum furor incredibilis, eadem illa victoria, quæ peregrina multa vobis intulit, ipſo de quo diximus, triumphante Pompeio in Italiã, inque vrbē Romam tranſuectus; ex Aſia ſemen inutile, ſed terræ creditum præfertili, coloniſque impigris, itaque in breui actum, vſque adeò, vt murrhini vnius pretium ſeptuaginta videas talenta, calicíſque

illius ab amante quodam cupidè conuulſum den tibus labrum,& miri amoris mirabiliorem exitū, vt cicatrix illa nobilitans vaſculum,& famæ eius & pretij eſſet argumentū. Non igitur hac in parte luxuria, qua nulli ceditis ætati neq; ſuperbia minor eſt veſtra, quàm maiorum. Sed vtriuſque ſubducta materia eſt: murrhinis non ſolùm vſui veſtro deficientibus, ſed ignotis; pro quibus noua luxuriæ ſpecies inuaſit. Auellanæ radix ad pocula generoſum lignum, ipſamque cicatricibus honeſtandum, furor nunc præcipuus Galliarum. Venerunt hos in vſus nuper arbores aliæ peregrinis nominibus, aduenis & nothis, aliis atq; aliis. ſed eadē vanitate; veniéntque; nec vllus erit nouitatū modus, donec veſtris poculis murrhinorum iactātia victa ſit. In vno planè, fateor, auorum ceſſiſtis inſaniæ, quòd illi ſuccinos, nullo vſu; ſola ſed habendi libidine, mirabantur, interque delicias numerabant. Vnde & Nero ipſe; non principum modò, ſed hominum ſæuiſſimus, malè dilectæ, & peius occiſæ coniugis flauos crines hoc ſub nomine ceu titulum meditatus eximium adoptaſſe legitur, carmine edito, Fuit namque[quod ſtupeas]trux illud ingenium amicum Muſis, in quo illos, quòd aurei viderentur, ſuccinos ſuos dixit. O feroces, at que infauſtæ blanditiæ, decorúmque, & laudatum caput, calce impia ad inferos detrudendum. At vos ſuccinos, & habetis, & ſpernitis, aut certè modeſtiùs colitis, & parciùs æſtimatis.

De Gemmarum ſignis. DIAL. XXXIX.

In varijs rebus miramur acumina mentis:
Neſcere nec rerum diſcimus artificem.

GAV.

Signis gemma expreſſis mulceor. *RA.* Acceſſi

[non inficior] ad naturæ decus quidam artis ornatus,& minutos in vultus,inque ſignorum vſum gemmas ſculpi. Subtiliora quidem inter ingenij opera numeratum vbi & Amethyſtus inter lapides, vel impreſſioni facilis, vel ſucceſſu proſper [vt perhibent]& inter artifices primum ſibi Pyrgoteles ſumpſit nomen: eò quòd vnus è cunctis, ſui generis idoneus Alexandro viſus eſt ſculpendæ ſui oris imagini: qua poſtmodum diuus Auguſtus vſus eſt, cum gemma illa, qua erat vti ſolitus, in iocos hominum abiiſſet, vt Sphinx ænigmatica diceretur,ita vt præter exactionum difficultates, ipſa quoque ſigni perplexitas verecundiſſimo Principi parere videretur inuidiam. Huic proximus, vel ingenio, vel ætati Apollonides fuit & Cronius poſt hos, magni nominis, in hac arte, Dioſcorides fuit;cuius cùm opus exprimeret;nomen ſiluiſſe Plinium miror. Hic eſt enim,qui ipſius diui Auguſti ſculpſit effigiem,qua ad extremum,&ipſe dum vixit,& poſt eum, multi principum vſi ſunt:ea,vel Cæſarei oris veneratio,vel admiratio fuit artificis. Et nunc ego tanto de gemmis habito ſermone,quas ſeu natura integras,ſolidáſque voluptatibus veſtris exhibet, ſeu ars cauat, quæro ex te, quantò ampliùs delectare animum deberet, ſine pretio, aut labore parabilis ſplendor æthereus? Immò ne is quidem,ſed qui huius,& illius fons,ac principium lucis eſt. Rutili Carbunculi,virides Smaragdi,ſereni Saphyri, candidæ Margaritæ ſic alliciunt,nec ſolis fulgor,aut ſyderum,nec terræ viror,aut arborum,nec ſerenitas aëris, nec candor nitidus tangit Auroræ. Stupetis facies manu hominum gemmis inſculptas,nec artificis ſtupetis ingenium,immò verò neque illum veneramini, totque iam

claris ad verum viis, agnoſcit is, qui gemmas ipſas, quique ingenium, qui manus, quique oculos fecit, quibus hæc cernerentur, atque intelligerentur, & fierent. O ſemper vilium miratores rerum, ſempérque nobilium contemptores!

De Tabulis pictis. *DIAL. XL.*

Sydera ſi ſpectes cœli; & naſcentia terræ;
Pictoris nunquam te manus afficiet.

GAV.

Pictis tabulis delector. R. Inanis delectatio, nec minor vanitas, quàm magnorum hominum ſæpe fuit: nec tolerabilior, quàm antiqua. Siquidem omne malum exemplum tunc fit peſſimum, quando illi, vel authorum pondus adiungitur, vel annorum vndicunque ortæ conſuetudinis robur ingens conſueuerit, & vt bona in melius, ſic mala in peius ætas prouehit. Sed vtinam, qui maiores noſtros vanis in rebus facilè vincitis, eoſdem in ſeriis æquaretis, virtutémque cum illis, & gloriam miraremini, cum quibus pictas tabulas ſine fine miramini. *GAV.* Valde vtique pictas tabulas miror. R. O mirus humani furor animi, omnia mirantis, niſi ſe; quo, inter cuncta, non ſolùm artis, ſeu naturæ opera, nullum mirabilius! *GAV.* Pictæ delectant tabulæ. R A. Quid de hoc ſentiam, ex iam dictis intelligere potuiſti. Omnis quidem terrena delectatio, ſi conſilio regeretur, ad amorem cœleſtis erigeret, & originis admoneret. Nam quis vnquam, quæſo riui appetens, fontem odit? At vos graues, humi accliues, affixique, cœlum ſuſpicere non audetis, & obliti opificem illum ſolis ac lunæ, tanta cum voluptate tenuiſſimas picturas aſpicitis, atque, vnde tranſitus erat ad alta, deſpicitis, illic metam figitis intel-

intellectus. *GAV*. Pictis tabulis delector vnicè. *RA*. Penicello, & coloribus delectaris, in quibus & pretium & ars placet ac varietas, & curioſa diſperſio. Sic exanguium viui geſtus, atque immobilium motus imaginum. & poſtibus illum erumpentes effigies, ac vultuum ſpirantium lineamenta ſuſpendunt. vt hinc erupturas paulo minùs prę ſtoleris voces, & eſt hac in re periculum. quod his magna maximè capiuntur ingenia. Itaque vbi agreſtis læto, & breui ſtupore prætereat. illic ingenioſus ſuſpirans ac venerabundus inhæreat. Operoſum ſanè; neque tamen huius eſt operis; ab initio artis originem, ac incrementa retexere, & miracula operum & artificum induſtrias, & principum inſanias, & enormia pretia; quibus hæc trans maria mercati. Romæ in templis deorum, aut Cæſarum in thalamis, inque publicis plateis, ac porticipibus conſecrarunt: neque id ſatis, niſi ipſi huic arti dextras, atque animos maiori exercitio debitos, applicarent: quod iam ante nobiliſſimi philoſophorum Græciæ fecerant. Vnde effectum, vt pictura diu quidem apud vos, vt naturæ coniunctior, ante omnes mechanicas in pretio eſſet. Apud Graios verò [ſi quid Plinio creditis] in primo gradu liberalium habetur. Mitto hæc; quoniam & intentæ breuitati & præſenti propoſito quodammodo ſunt aduerſa: videri enim poſſunt morbum ipſum cuius remedium poſ licebat, alere, & rerum cl ritas. ſtupentis amentiam excuſare. Sed iam dixi nihil errori detrahit errantium magnitudo. Immò hæc quidem ideò attigerim, vt liqueret mali huius quanta vis eſſet, ad quam tot, tantiſque ſit ingeniis conſpiratum; cui & vulgus errorum princeps & conſuetudinum genitrix, longa dies, cumulúſque ingens omnium

malorum ſemper authoritas, acceſſerint; vt voluptas ſtupórque animos altiore furtim contemplatione dimoueat, diſtrahatque. Tu autem, ſi hęc ficta, & adumbrata fucis inanibus, vſq; adeò delectant, attole oculos ad illum, qui os humanum ſenſibus, animam intellectu, cœlum aſtris, florib. terram pinxit; ſpernes, quos mirabaris, artifices.

De Statuis. DIALOG. XLI.

Ingenio factas ſtatuas miraris, & arte:
At caueas animo ſint ſimulachra tuo.

GAV.

AT delector ſtatuis. RA. Artes variæ, furor idem; ipſarumque fons vnus artium, vnus finis, diuerſa materia. GAV. Delectant ſtatuæ. RA. Accedunt hæc quidem ad naturam propiùs quàm picturæ. Illæ enim videntur tantùm, hę autem, & tanguntur, integrumque, ac ſolidum, eoque perennius corpus habent: quam ob cauſam picturæ veterum nullæ vſquam, cum adhuc innumerabiles ſuperſint ſtatuæ: vnde hæc ætas [vt in multis] erronea, picturæ inuentrix vult videri; ſiue, quod inuentioni proximum, elegantiſſima conſummatrix limatrixque, cum in genere quolibet ſculpturæ, cúmque in omnibus ſignis, ac ſtatuis longè imparem ſe negare [temeraria quamuis impudenſque] non audeat. Cùm præterea penè ars vna, vel ſi plures, vnus vt diximus, fons artium; Graphidem dico; atque ipſæ, proculdubio, ſint coæuę pariterque floruerint. Siquidem vna ætas, & Apellem, & Pyrgotelem, & Lyſippum habuit; quod hinc patet, quia hos ſimul ex omnibus, Alexandri magni tumor maximus delegit; quorum primus, eum pingeret, ſecundus ſculperet, tertius fingeret, atque in ſtatuam excuderet, edicto vetitis vniuerſis, qualibet ingenii, artiſque fiducia

facien-

faciem regis attingere. Nec minor hic ideò furor quàm reliqui. Immò verò omnis morbus eò funeſtior, quò ſtabiliore materia ſubnixus. *GAV.* At me ſtatuæ delectant. *RA.* Non te ſolum, aut plebeis comitibus errantem putes, quanta olim dignitas ſtatuarum, quantúmue apud antiquos, clariſſimoſque hominum ſtudium, deſideriumque rei huius fuerit: & Auguſti, & Veſpaſiani, ac reliquorum, de quibus dicere nunc longum eſſet, & impertinens, Cæſarum, ac Regum, virorumque ſecundi ordinis illuſtrium ſolers inquiſitio, & repertarum cultus, & cuſtodia, & conſecratio, indicio ſunt. Accedit Artificum fama ingens non vulgò, aut mutis duntaxat operibus, ſed, latè ſonantibus ſcriptorum literis, celebrata; quæ tam magna vtique, parua de radice naſci poſſe non videtur. Non fit de nihilo magnum tamen; magnum eſſe, vel videri oportet, de quo ſeriò magni tractant. Sed his omnibus ſuprà reſponſum eſt. Eo autem ſpectant, vt intelligas, quanto niſu obſtandum tam vetuſto, & tam valido ſit errori. *GAV.* Variis delector ſtatuis. *RA.* Harum quippe atrium, manu naturam imitantium, vna eſt, quam plaſticen dixere. Hæc gypſo, & ceris operatur, ac tenaci argilla: quæ cognatis licet artibus cunctis, amicior ſit virtuti, aut certè minùs inimica, modeſtiæ imprimis, & fragilitati; quæ magis fictiles, quàm aureas Deorum atque hominum formas probant. Quid hic tamen delectabile? Quid, quò cereos, aut terreos vultus ames, non intelligo. *GAV.* Nobilibus ſtatuis delector. *RA.* Auaritiæ conſilium agnoſco; pretium, vt auguror, non ars placet. Vnam tu auream, artificij mediocris, multis æneis, atque marmoreis, multoque maximè plaſticis præferendam duxeris. Haud inſulsè

quidem, vt ſe habet, exiſtimatio rerum præſens: hoc eſt autem aurum amare, non ſtatuam, quæ, vt, ex vili materia nobilis, ſic puro rudis ex auro fieri poteſt. Quanti verò tu ſtatuam æſtimares, ſiue illam regis Aſſyrij ex auro, ſexaginta cubitorum, quam non adoraſſe, capitale fuit, quamque hodie multi vltrò ſuam vt facerent, adorarent: ſiue illam cubitorum quatuor, quam ex ingenti topazio [mirum dictu] reginæ Ægyptiæ factam legis, puto, non anxiè quæreres cuius eſſet artificis, contentus de materia quæſiuiſſe. *G AV.* Artificioſæ oculos delectant ſtatuæ. *RA.* Fuere aliquando ſtatuæ inſignia virtutum, nunc ſunt illecebræ oculorum. Ponebantur his, qui magna geſſiſſent, aut mortem pro Rep. obiiſſent. Quales decretæ ſunt Legatis à Rege Veientium interfectis. Quales liberatori Italiæ Affricano, quas illius magnitudo animi, ac ſpectata modeſtia non recepit, quaſque poſt obitum recuſare non potuit. Ponebantur ingenioſis, ac doctis viris, qualem poſitam legimus Victorino: nunc ponitur diuitibus magno pretio marmora peregrina mercantibus. *GAV.* Artificioſæ placent ſtatuæ. *RA.* Artificium ferè omnis recipit materia. Sentio autem: vt tua hæc omnis delectatio plena ſit ingenii, materiæq; nobilitas iuncta, perficiet. Neque hic tamen aurum; quamuis Phidiaſque conuenerit, vera delectatio vlla eſt, aut vera nobilitas. Fæx terræ, licet rutila, incus, mallei forcipes carbones, ingenium, laborque mechanicus. Quid hinc viro optabile, vereque magnificum fieri poſſit, cogita? *GAV.* Nō delectari ſtatuis non poſſum. *RA.* Delectari hominum ingeniis, ſi modeſtè fiat, tolerabile, his præſertim qui ingenio excellunt. Niſi.n.obſtet liuor, facilè quiſque

quod

quod in ſe amat, in alio veneratur. Delectari quoque ſacris imaginibus, quæ ſpectantes beneficij cœleſtis admoneant, pium ſæpe, excitandiſque animis vtile. Prophanæ autem, etſi interdum moueant, atque erigant ad virtutem, tum tepentes animi, rerum nobilium memoria recaleſcunt; amandæ tamen aut colendę ęquo ampliùs non ſunt: ne, aut ſtultitiæ teſtes, aut auaritiæ miniſtræ, fidei ſint rebelles aut religioni veræ, & præcepto illi famoſiſſimo, Cuſtodite vos à ſimulacris; profecto autē ſi hic quoque illum aſpicis, qui ſolidam terram, fretum mobile, volubile cœlum fecit, quique non fictos ſed veros, viuoſque homines & quadrupedes terræ, piſces mari, cœlo volucres dedit. Puto, Vt Protogenem, atque Apellem, ſic ętiam Polycletum ſpernes, & Phydiam.

De Vaſis Corinthijs. DIAL. XLII.

Non ubi tam placeant cuiuſuis vaſa metalli;
E ligno ſapiat non minùs ipſe cibus.

G. A V.

QVem non moueant vaſa Corinthia? *R. A.* Aſſuetum cœleſtibus, terrena non quatiunt: ſic collata illis modicum, ſic nihil, ſic denique tædium, atque faſtidium graue ſunt. Quomodo autem animus memor originis, cauernis terreſtribus inhiet? aut magni faciat quod ex illis effoditur, dum cœlum, ſolémque, ac ſtellas & ſeipſum videt, ſupremúmque horum omnium artificem contemplatur? *G. AV.* Corinthiis delector. *R. A.* Neſcis te non gelido tantùm, & exanimi terræ partu, ſed officinæ nigrantis, ac ſquallentis fabri opere, ad poſtremum Romanæ prædę reliquiis delectari? Ad hiſtorias redi: Mummius dum Corinthum, armis captam, direptámque, flammis

abſumeret aureis, ſimulque argenteis, atque ęneis quæcunque victorum fortè manus euaſerant, ſtatuis, quarum abundantiſſima olim illa vrbs fuit, pari incendio liquefactis, omnium metallorum venæ vno ibi torrente fluxerunt; vnoque ex omnibus iam nobiliore metallo, & pretioſioribus vaſis exordium, & à clade vrbis nomen luxuriæ partum fuit; non quòd furor in ea vrbe conſurgeret, quæ ruebat, ſed venturo furori materia parabatur. Ad hunc modum tunc Corinthus huius fons fuit inſaniæ. Nunc Damaſcus; inde hodie vaſa mittuntur veſtros captura oculos, animoſque. *GAV.* Vaſis Corinthiis delector. *RA.* Mirarer magis, niſi Auguſtum modeſtiſſimum licet, atque grauiſſimum Principem, lectum eſſet apud egregios ſcriptores, delectatione hac vſque adeò correptum, præcipitemque actum, vt proſcriptione Triumuirali condemnaſſe aliquos, nullam aliam ob cauſam, niſi huiuſmodi vaſorum deſiderio putaretur, atque eius ad ſtatuam, famoſo epigrammate appoſito, ad æternam laudati ducis infamiam, Corinthiarius diceretur: quod ſi credimus, inter hunc optimum, peſſimumque omnium Antonium, hac in parte quid interſit? niſi quòd hunc ad iniuriam cauſa mouit humilior, & eſt omne peccatum eò maius, quò & maior, qui peccat, & minor cauſa peccandi: nec peccantis magnitudo, atque imperium, linguæ, vel calami vulnus euadunt, iudiciiſque hominum eximuntur; illos magis in ſe acuunt, atque irritant. Non parcit regum maculis vulgus loquax, &, ſi palàm meruit, clàm libertate vtitur, & in cauernis ſibilat, gannit in tenebris, dubias voces in nubibus, acres verſus in triuiis ſerit, ſubſcribit ſtatuis, nutu loquitur, ſilen-

ſilentio exclamat,minatúrque oculis, lingua ferit. Sic ſæpe;leuibus in cauſis,graues contrahuntur infamiæ,& claris quoque nominibus obſcura cognomina. Idque ſi principum maximo euenire potuit,quid priuati ſperent,quibus eſſe debeat amica mediocritas,inimica luxuria? *GAV.* Corinthiis delector. *RA.* At, ſi pectus erroribus, oculíque fulgoribus clauderentur, liquidò appareret, quantùm fictilia præferenda corinthiis; quantùm, vel paratu faciliora, vel iucundiora vſu, ſecuriora ſeruatu,vel diuinis, humaníſque cultibus aptiora; quod ad ſecuritatem attinet, ſi vera hæc Cæſaris nota eſt, proſcripti illi ſecuriùs vixiſſent ſi Corinthiis caruiſſent. At quo ad diuinum cultum, tum propitiam magis hominibus fuiſſe diuinitatem, dum fictilibus coleretur,nec mihi dubium,nec Senecæ. Quod verò ad humanum vſum fictilia Tuberonis, quanuis vt probrum graue ad populum, cæcis domino nocuiſſe ſuffragiis, certum ſit, & præturæ repulſam peperiſſe; Maximoque Valerio factum populi populariter excuſanti, indigna fuiſſe publico munere videantur; ego tamen hic quoque cum Seneca ſentio,apud quem illa multis laudibus efferuntur. Sunt enim parſimoniæ antiquæ,& Romanis aptiſſimæ moribus, quibus vt modeſti patrisfamilias priuata domus, ſic bene inſtitutæ vrbis honeſta Reſp. regi debet, vt frenato greſſu metam teneat eius, qui in terris eſt, compoſiti, ac tranquilli ſtatus. Itaque ſi Q. Ælius Tubero fictilibus ſuis ante cellam Iouis expoſitis, quibus ille frugalitatem,atque ſobrietatem [vtque ait Seneca] paupertatem in capitolio conſecrabat, oculos populi iam laſciuientis offendit, non eſt ciuis egregij culpa, ſed tempo-

rum. Iam tunc res ab illa priſca ſeueritate ad hanc mollitiem inclinabat, quæ primùm pateras, ſcyphoſque aureos geminatos, diſcum argenteum corymbiatum, lancem pampinatam, pateram hederatam mirari cœpit, & reliqua quæ Caius Imperator Claudio miſit, Imperatori poſt futuro; deinde alias atque alias furorum ſpecies, quæ magnificentiæ tribuuntur, nouiſſimè autem his diebus non hederas modò, vel pampinos, vel corymbos, ſed ipſas cum incolis ſuis ſyluas, omnę genus arborum, ac ferarum, & volucrum, & hominum vultus, & quæcunque vel oculus vidit, audiuitque auris, vel mens finxit, in auro expreſſa, vel argento, longa iam conſuetudine non miratur, gemmis inhians, de quibus paulò antè tractauimus. Quid multa? Ipſum iam vileſcit aurum, creſcente ſuperbia. Pridem verò, quæ laudas, Corinthia viluerunt, contemptuſque de vera rerum vilium æſtimatione, laudabilis futurus, de falſa nobilium admiratione damnabilis factus eſt. *GAV.* Ego verò corinthia nunc etiam miror. *RA.* Corinthus veſtris vſta facibus, ſuo vos vſſit incendio, & murorum excidium ſuorum, in veſtros animos vlta eſt. Neque id nouum: ſæpenumero victores bellorum externorum, ſimul externis vitiis victi eſtis. Sic vos Scipio Aſiaticus, & Manilius Volſco, Aſiæ victores, Aſiaticis deliciis lectiſque purpureis atque aureis veſtibus, exquiſitaque ſupellectili [quodque viliſſimum] epulis, cociſque peſſundedit. Sic Pompeius gemmis, ac margaritis: ſic vos Mummius tabulis pictis atque Corinthiis ſubiugauit; Vt, dum de hoſtibus Duces veſtri, & de vobis, veſtriſque de moribus, hoſtilia triumpharēt. *GAV.* Cupidè Corinthiis vaſis vtor. *RA.* Neque vaſa Corinthia, neque

que aurea meliorem tibi cibum faciunt. neque Samia peiorem; neque omninò de qualitate rerum, ſed ex morbo animi. hæc veſtra cupiditas orta eſt; ſeu ipſa potiùs morbus eſt animi. cui vt conſulens conualeſcas, pro inutilium tot vaſorum curis, vnam arripe vtilem ac ſalubrem: vt ſcias, ipſe tuum vas in ſanctificatione, & honore [ſicut ſcriptum eſt] non in paſſione deſiderij, poſſidere.

De Librorum copia. DIAL. XLIII.

Res bona librorum, ſi quis bene nouerit vti,
Copia: ſed fatuos copia ſæpe facit.

GAV.

Librorum copia magna eſt. *RA.* Opportunè admodum de his ſermo oritur. Nam, vt quidam diſciplinæ, ſic alij voluptati, & iactantiæ libros quærunt. Sunt qui hac parte ſupellectilis exornent thalamos, quæ animis exornandis inuenta eſt; neque aliter his vtantur, quàm Corinthiis vaſis aut tabulis pictis, ac ſtatuis, cæteriſque de quibus proximè diſputatum eſt. Sunt qui obtentu librorum auaritiæ inſeruiant, peſſimi omnium non librorum vera pretia, ſed quæſtus mercium æſtimantes. Peſtis mala, ſed recens, & quæ nuper diuitum ſtudiis obrepſiſſe videatur. quæ vnum concupiſcentiæ inſtrumentum, atque vna ars acceſſerit. *GAV.* Librorum larga copia eſt. *RA.* Operoſa, ſed delectabilis ſarcina, & animi iucunda diſtractio. *GAV.* Ingens eſt copia librorum. *RA.* Ingens ſimul laboris copia, & quietis inopia: huc illuc circumagendum ingenium, his atque illis prægrauanda memoria: quid vis dicam? Libri, quoſdam ad ſcientiam, quoſdam ad inſaniam deduxêre, dum plus hauriunt, quàm

digerunt, vt ſtomachis, ſic ingeniis nauſea ſæpius nocuit, quàm fames, atque vt ciborum, ſic librorum vſus, pro vtentis qualitate limitandus eſt. In rebus omnibus, quod huic parum, illi eſt nimium. Itaque ſapiens non copiam, ſed ſufficientiam rerum vult. Illa enim ſæpe peſtilens, hæc ſemper eſt vtilis. *GAV.* Immenſa copia librorum eſt. *RA.* Immenſum dicimus, quod menſura caret, ſine qua humanis quid in rebus rectum, ſibique conueniens, tu metire. Eſt in his etiam, quæ optima iudicantur, immenſitas, atque immoderatio fugienda, ſempérque præ oculis habendum illud comicum, *Ne quid nimis.* *GAV.* Librorum inæſtimabilis multitudo eſt. *RA.* Maiórne tibi, quàm Ptolomæo Philadelpho regi Ægypti? quem Alexandrinæ bibliothecæ quadraginta librorum millia coaceruaſſe compertum eſt, qui tamen, diuerſis ex locis, diu magno ſtudio quæſiti, ſimul omnes arſerunt, quod elegantiæ regum, curæque opus egregium fuiſſe ait Liuius, quem Seneca reprehendit, non id elegantiæ, curæque regiæ opus dicens, ſed ſtudioſæ luxuriam: immò ne id quidem, ſed ſeipſam, conquiſitis ſpectaculis, inaniter oſtentantis. Et Liuij tamen dictum; & Ptolomæi factum, vtcunque forſitan regiæ opes excuſent. Et in longum publicis vſibus proſpiciēs regis intentio; in hoc certè laudabilis, quòd ſacras literas, mundo non vtiles modò, ſed neceſſarias ſumma diligentia, atque impenſa, per electos ad tantum opus viros, in Græcam linguam, ex Hebraico fonte transfudit. At quid facias, priuatis non æquantibus, ſed ſuperantibus apparatus regios? Sereno equidem Sammonico doctrinæ viro ingentis, ſed maioris curæ, plurimarum literarum; ſed plurium voluminum, duo & ſexaginta

ta millia librorum fuiſſe legimus; quos omnes Gordiano Iuniori, cuius patri fuiſſet amiciſſimus, ille moriens reliquit: magna prorſus hæreditas; & multis ſuffectura ingeniis? Num verò [quis dubitet] oppreſſura? Quid hic autem, quæſo, ſi nil aliud egiſſet in vita, nullum illi vel ſcribendi ſtudium fuiſſet, vel quærendi labor, nihil omnium, tot voluminibus comprehenſorum, legere atque intelligere laboraſſet? At non ſatis habuit negotij libros ipſos, ac librorum titulos, & authorum nomina, & librorum formas, numerúmque cognoſcere? Pulcha verò ars, quæ de philoſopho librarium facit. Crede mihi, non eſt hoc nutrire ſcriptis ingenium, ſed necare mole rerum, atque obruere, vel fortaſſe mediis in vndis, more Tantaleo, ſiti animam torquere, rebus attonitam, deguſtantem nil; atque omnibus inhiantem. *GAV.* Libri innumerabiles ſunt mihi. *RA.* Et errores innumeri, quidam ab impiis, alij ab indoctis editi, illi quidem religioni ac impietati, & diuinis literis, hi naturæ, ac iuſtitiæ; moribuſque, & liberabilibus diſciplinis, ſeu hiſtoriæ rerúmque geſtarum fidei; omnes autem vero aduerſi, inque omnibus, & præſertim primis, vbi maioribus agitur de rebus, & vera falſis immixta ſunt; perdifficilis, ac periculoſa diſcretio eſt. Vt ad plenum authorum conſtet integritas, quis ſcriptorum inſcitiæ, inertiæque medebitur, corrumpenti omnia, miſcentique? Cuius metu multa iam [vt auguror] magnis operibus clara ingenia reflexerunt, meritoque id patitur ignauiſſima ætas hæc, culinæ ſollicita, literarum negligens, & cocos examinans non ſcriptores. Quiſquis itaque pingere aliquid in membranis,

manuque calamum verſare didicerit, ſcriptor habebitur, doctrinæ omnis ignarus, expers ingenij, artis egens. Non quæro iam, nec queror orthographiam, quæ pridem interiit, qualiter cunque vtinam ſcriberetur, quod iubetur, appareret ſcriptoris infantia, rerum ſubſtantia non lateret. Nunc confuſis exemplaribus, & exemplis, vnum ſcribere polliciti, ſic aliud ſcribunt; vt quod ipſe dictaueris, non agnoſcas: an ſi redeat Cicero, aut Liuius, multique alij veterum illuſtrium, ante omnes Plinius ſecundus, ſua ſcripta relegentes intelligent, & non paſſim hæſitantes nunc aliena credent eſſe, nunc barbara? Inter humanarum inuentionum tot ruinas, literæ ſacræ ſtant, cum maiore hominum ſtudio, tum vel maximè protegente ſua ſancta poëmata, ſuas ſanctas hiſtorias, diuinaſque ſuas leges authore illarum Deo, ſuamque perennitatem ſuis inuentionibus largiente. Reliquarum nobiliſſimæ pereunt, etiam magna ex parte periere: ſic ingentis damni nullum eſt remedium; quia nullus eſt ſenſus; neque id nouum hac in re, & virtutum & morum, damna ingentia negliguntur, cùm tanto ſtudio minoribus occurratur, literarum iacturam, inter minimas numeratis. Sunt, qui numerent inter lucra. Fuit nuper non in agris, aut in ſyluis, ſed in maxima, florentiſſimaque, & [quod ſtupeas] vrbe Italiæ, neque is paſtor aratorue, ſed vir nobilis, magnique, apud ſuos ciues loci, qui iuraret, ſe magno pretio empturum, ne quis vnquam ſuam patriam literatus incoleret, aut intraret. O vox ſaxei pectoris! Fertur tale aliquid ſenſiſſe Licinius infeſtus literis [vt ſcriptum eſt] quas virus, ac peſtem publicam nominabat. Sed

origo

origo illum ruſtica forſan excuſet. Etſi enim vſque ad Cæſareum nomen aſcendiſſet, naturam tamen non exuerat. Verum eſt enim illud Flacci: *Fortuna non mutat genus.* Sed quid de nobilibus veſtris dicam? qui non modò perire literas patiuntur, ſed exceptant votis. Equidem hic rei pulcherrimæ contemptus, atque odium breui vos in profundum ignorantiæ demerſerint. Accedent [ne à propoſito deerremus] & ſcriptores nulla frenati lege, nullo probati examine, nullo iudicio electi; non fabris, non agricolis, non textoribus, non vlli ferè artium tanta licentia eſt; cùm ſit in aliis leue periculum, in hac graue, ſine delectu tamen ad ſcribendum ruunt omnes, & cuncta vaſtantibus, certa ſunt pretia. Nec verò hæc ſcriptorum magis humano more lucra captantium, quàm ſtudioſorum, publiciſque rebus præſidium culpa eſt; quibus nulla vnquam rei huius cura fuit: oblitis, quid Euſebio Paleſtinæ Conſtantinus iniunxerit, vt libri ſcil. non niſi ab artificibus, iiſque antiquariis, & perfectè artem ſcientibus, ſcriberentur. *GAV.* Librorum bona copia eſt. *RA.* Quid, ſi capax animus non eſt? Meminiſti Sabinum illum, apud Senecam, ſeruorum ſuorum ſcientia gloriantem? Quid inter te, atque illum intereſt, niſi quòd aliquantò tu ſtultior, vterque equidem alieno; Verùm ille ſeruorum, & certè ſuorum; at tu librorum nil ad te pertinentium ingenio gloriaris. Sunt qui quicquid in libris ſcriptum domi habent, noſſe ſibi videantur. Cumque vlla de re mentio incidit, hic liber, inquiunt, in armario meo eſt; hoc tantùm, idque ſufficere opinantes, quaſi ſimul in pectore ſit, elato ſupercilio conticeſcunt: ridiculum genus. *GAV.* Libris affluo. *RA.* Quàm mal-

lem ingenio, & eloquentia, & doctrina multóque maximè innocentia & virtute. Sed hæc venalia non habentur, vt libri; &, ſi haberentur, neſcio an emptores totidem reperturi ſint, quot libri. Illi enim muros veſtiunt, hæc animos; qui, quando oculis non videntur, ab hominibus negliguntur. At profectò ſi librorum copia doctos faceret, aut bonos; doctiſſimi omnium, atque optimi ſæpe eſſe poſſent, qui ditiſſimi, cuius ſæpe contrarium videmus. *GAV.* Adminicula ad diſcendum libros habeo. *RA.* Vide autem, ne impedimenta ſint potiùs; nonnullis, ad vincendum, multitudo bellatorum, ſic librorum multitudo multis ad diſcendum nocuit, & ex copia, vt fit inopia orta eſt. Qui, ſi vltrò adſint, non abiiciendi equidem, ſed ſequeſtrandi erunt, vtendumque melioribus, & cauendum, ne qui forſan in tempore profuturi eſſent, intempeſtiui obſint. *GAV.* Multi & varij mihi ſunt libri. *RA.* Fallit ſæpe viarum multiplicitas viatorem; &, qui vno calle certus ibat, hæſit in biuio, multoque maior eſt triuij error, aut quadriuij. Sic ſæpe, qui librum vnum efficaciter elegiſſet, inutiliter multos aperuit, euoluitque. Multa ſunt oneroſa diſcentibus, doctis pauca ſufficiunt. Nimia, vtriſque ſunt importuna; ſed fortioribus humeris ſubuectantur agiliùs. *GAV.* Librorum nobilium magnum numerum contraxi. *RA.* Librorum numero nemo [qui nunc occurrat] præter regem illum Ægyptium, nobilitatus eſt; neque id ſibi tam numerus dedit, quàm famoſa tranſlatio. Haud dubiè mirum opus, tot ingeniorum, niſi poſt, vnius ingenij miraculum maius eſſet. Calle alio niti oportet, vt ex libris gloriam quæras, non habendi, ſed naſcendi; neque bibliothecæ, ſed memoriæ

moriæ committendi, cerebróque, non armario concludẽdi ſunt, alioqui, vel librario publico, vel armario ipſo glorioſior nemo erit. *G. AV.* Egregios multos libros ſeruo. *R. A.* Multos in vinculis tenes, qui ſi forſitan erumperent, & loqui poſſent, ad iudicium te, priuati carceris, euocarent. Nunc flent taciti multa quidem, nominatim illud, quòd perſæpe vnus iners affluit auarus, quibus multi egeant ſtudioſi.

De Scriptorum fama DIALOG. XLIV.

Scriptorum tot ſunt monumenta, quot aurea cælo
Sydera: at in paucis ſtat tibi vera ſalus.

GAV.

Qvid, quòd ipſe libros ſcribo? *R. A.* Morbus publicus, contagioſus, inſanabilis. Omnes ſibi vſurpant ſcribẽdi officium, quod paucorum eſt. Vnus hoc correptus malo, multos inficit: æmulari enim pronum; imitari arduum; vnde in dies creſcit ægrotantium numerus, ſimulque vis ægritudinis ingraueſcit; quotidie plures, quotidie peiùs ſcribunt; quoniam ſequi facilius, quàm aſſequi. Scitum, æque compertum, & cum tempore clarius eſt illud ſapientis Hebræorum: Faciendi plures libros nullus eſt finis. *G. AV.* Scribo. *R. A.* Suis vtinam ſe finibus tenerent homines, rerúmque ordo conſtaret, qui mortalium temeritate confunditur; ſcriberent, qui ſciunt, & qui poſſunt; alij legerent, vel audirent. Iſtáne parua enim animi voluptas intelligere eſt, niſi manus ad calamum præſumptuoſa feſtinet: & quiſquis libri particulam intellexit, ſeu intellexiſſe viſus eſt, ſibi illicò libros ſcribere videatur idoneus? Hæreret vtinam memoriæ vnum Ciceronis noſtri dictum, in Tuſculani ſui veſtibu-

lo,ne quem lateat, claro ſcil.ac patenti loco poſitum: Fieri enim, inquit, poteſt, vt rectè quis ſentiat,& id,quod ſentit eloqui politè non poſſit, & ſequitur: Sed mandare quemquam cogitationes ſuas literis, qui eas, nec diſponere, nec illuſtrare poſſit,nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis eſt intemperanter abutentis,& otio,& literis. Sunt quidem Ciceroniana iſta veriſſima,ſed ea iam vſq; adeò vulgaris abuſio eſt, vt nemo non ſibi vni dictum putet; quod illi olim ſacratiſſimo exuli, qui non de areſcentibus riuulis, ſed de ipſo veri fonte potauerat, quæ ſcribebat, dictum eſt,& ſæpius repetitum. Scribe: cui præcepto contemptores præceptorum omnium, omnes obediunt omnes ſcribunt. Quod ſi in his, qui alienos ſcribunt libros,magni diximus eſſe periculi quanti putas in his,qui proprios recenteſque,quib.dubias atq; damnatas mundo inuehunt diſciplinas? Seu, quod in his malum eſt leuiſſimum, ſtilo obtundunt incondito, ac agreſti; ſic, vt cui vis deſit ingenij iactura ſaltem temporis, laborque auriũ, tædiumq; non deerit. Hic veſtrarum hodie non alius fructus inuentionum,aut inficere aut afficere:reficere autem,aut nunquam aut perrarò. Omnes tamen aſſiduè libros ſcribunt,nec vlli ætati tãta vel ſcribentium, vel differentium copia; tanta ſcientium atque eloquẽtium fuit inopia. Horum de libris accidit,quod ibidem Cicero idem ait. Ita que ſuos libros, inquit, ipſi legunt cum ſuis; nec quiſquam attingit,præter eos qui eandem ſcribẽdi licentiam ſibi permitti volunt. Quod quidem Ciceronis ætate rarum fuit,nunc commune. Omnes igitur attingunt, quia, ſcilicet, eandem licentiam volunt omnes, ſic ſe mutuò cohortantur,impelluntq; ſcribentes inania, & laudantes,laudemque

que ſimilium, falſis de laudibus aucupantes. Hinc illa igitur ſcribentium audacia rerúmque confuſio, ne tu valde tibi placeas, libros ſcribens. *G. AV.* Scribo libros. *R.* Meliùs fortaſſis illos legeres, optimè autem in vitæ regulam lecta conuerteres. Tunc eſt vtilis notitia literarum, dum in actum tranſit, ſéque ipſam rebus approbat, non verbis; alioqui verum ſæpe deprehenditur, quod ſcriptum eſt ſcientiam inflare. Clarè, velocitérque intelligere, multa ſimul, & grandia, eademque tenaciter meminiſſe, & ornatè eloqui, & artificioſè ſcribere, & pronunciare ſuauiter: hæc omnia niſi ad vitam referantur, quid ſunt aliud quàm inanis inſtrumenta iactantiæ, inutiliſque labor ac ſtrepitus? *G. AV.* Libros ſcribo. *R.* Forſan vtiliùs arares campum, gregem paſceres, telam texeres, maria nauigares. Multi quos natura mechanicos fecerat, illa inuita atque obluctante philoſophantur; contrà, aliquos philoſophiæ aptos natos in aruis, aut paſcuis, in ſcamnis opificum aut nautarum tranſtris, fortuna detinuit. Vnde effectum, quod mirentur cauſarum inſcij, vt in mari medio aut rure in ſyluis inque officinis acria & erecta reperiantur ingenia, cùm in ſcholis exigua ac deiecta ſint; difficilè enim vincitur natura ſi vincitur. *G.* Scribo ardenter. *R.* Quantò ardentiùs olim multi, quorum ardor ſic extinctus eſt vt ſcripſiſſe illos niſi id alij ſcriberent, neſciretur. Nullum opus humanum ſemper durat, & mortalis labor nihil efficit immortale. *G.* Scribo multa. *R.* Quantò plura alij? Quis Ciceronis libros aut Varronis enumeret? Quis Titi Liuij aut Plinij opera metiatur! Græcorũ vnus ſex millia librorũ edidiſſe traditur. O ardentẽ ſpiritũ, ſi vera res eſt! O longũ otium, ac tranquillum! Certè ſi vnum, duóſve, aut

omnino paucos libros bene ſcribere, multi negotium eſt laboris: tot vnum millia ſcripſiſſe, non tam facile eſt credere, quàm mirari. Summi tamen atteſtantur authores, quibus non credere durum ſit; quique hunc numerum non auditu ſibi, nec viſu ſolo, ſed eorum librorum lectione compertum dicant; quos, ſi vnum omnes legere potuiſſe mirabile, quantò mirabilius eſt ſcripſiſſe! Longum eſt enumerare qui viri apud nos, qui verò apud Græcos, & quę ſcripſerint, quorum nullus ad plenum ſtudiorum fortunatus fuit. Sed horum aliqua, illorum autem magna pars, quorundã omnia periere. Tu, de tuis, quid pręſagias, videto.

.Scribo, & ea mihi interim voluptas vnica. *R.* Si, vt ingenium exerceas, ſcribendoque, aliis, te doceas: ſi, vt obliuiſcaris temporum, pręteritiq; memoria, tędium effugias, excuſo; ſi, vt ſcribendi morbo quidem occulto, & inſanabili medeare, miſereor. Sunt namque [ſi neſcis] qui nõn ſcribunt, niſi quia nequeunt deſinere, & velut ex pręcipiti decurrentes, volentéſque ſubſiſtere, rapiuntur. *GAV.* Scribendi impetus ingens eſt. *R.* Melancholię ſpecies infinitas ferunt; alij lapides, iactant, alij libros ſcribunt, huic ſcribere furoris initium eſt, huic exitus. *G.* Scripſi multa, & ſcribo. *R. A.* Si poſteris profuturus, nihil ſatius: ſi tibi nudum nomen quęſiturus, nihil vanius. *GAV.* Multa ſcripſi. *R. A.* O pręclaram inſaniam & mirantur, ſi membranę ſolito chariores ſunt! *GAV.* Scribo, & hinc famam ſpero. *R. A.* Dixi iam meliùs forſitan arares, aut foderes, meſſem ſperans. Humi enim tutiùs, quàm in vento ſeritur. Atqui famę ſtudium, & pertinax ſcribendi opera, vt quoſdam claros, ſic innumerabiles ſtultos, atque inopes in ſenium miſit; nudoſque,

&Ioqua-

& loquaces ſpectaculum vulgo fecit. Ecce, dum ſcribitis, melioribus curis idoneum tempus elabitur. Extra vos rapti ſopitique, non aduertitis, donec ſero vos ſenectus excitet ac paupertas. G. Scribo autem famæ cupidus. R. Mirum ſtudium, de labore ventum quærere. Certè ego ventos optare, nauticum putabam.

De Magiſterio. DIAL. XLV.

Quàm pulchrum ducis, ſi diceris eſſe magiſter;
Solus magiſterij nomina Chriſtus habet.

GAV.

AT magiſterio inſignitus ſum. RA. Mallem, fateor, diſciplinam: magiſtro enim indiſciplinato & rudi nihil eſt turpius. GAV. Magiſter ex merito factus ſum. RA. Vt magiſter dignè ſis, non niſi diſcipulus meruiſti: obſequentem, atque humilem te, docilemque præberis oportet; alioqui aberraſti in via quæ ad magiſterium ducebat: etſi non ignorem quoſdam ſine magiſtro, ad ſcientiæ gradum altiſſimum conſcendiſſe, idque de ſe ipſis viros magni nominis prædicaſſe literiſque mandaſſe. Sed his labor & ingenium, & diſcendi ardor & intentio, & aſſiduitas, & perſeuerantia pro magiſtro fuit; nec internus in ſilentio magiſter defuit. * At nunc mihi de communibus ſermo eſt. GAV. Magiſter dicor. RA. Multis, ne magiſtri veri eſſent magiſterij falſum nomen obſtitit, dumque de ſe plus omnibus, quàm ſibi, dúmque, quod dicebantur, ſed non erant, eſſe crediderunt; quod eſſe poterant non fuerunt. G. Magiſterio clarus ſum. R. Vidiſti vini acidi tabernam, picturis, aut floribus vernis inſignẽ: vbi ſitiens viator falli poſſit. Sed nũquid & caupo ſuis fallitur artib.? Sũt certè aliqui ſic fallaciis aſſuefacti, vt lõge

vſu fallendi alios, ad extremum & ſe fallere incipiant; quódque diu ſuaſere aliis, aliquando perſuadeant ſibi, & quod falſum ſciuerint, verum credant. Tu, vt libet magiſterio gloriare; quod ſi digno obtigit, nihil noui: ſin indigno, duo hæc mala ſecum attulit, vt & diſcere pudeat, & notior ignorantia tua ſit.

De Variis titulis ſtudiorum. DIAL. XLVI.

Quid doctrinarum titulo lætaris inani?
Nota eſt indocto nulla Camæna tibi.

GAV.

Titulis multis ac variis exornor. *R.* Fœcunda frondium eſt vanitas, ſed inanis fructuum. *G.* Titulis multis abundo. *R.* Si veris, grauis ſarcina: ſin falſis fœda, & pudenda. Quid opus eſt titulis, quibus aut labor inſit aut dedecus? Virtus vno, ſeu potiùs nullo titulo contenta, ipſa ſibi eſt titulus. *G.* Theologiæ titulum ſum adeptus. *R.* Erant olim huius ſcientiæ profeſſores: hodie [quod indignans dico] ſacrum nomen prophani, & loquaces Dialectici dehoneſtant; quod, niſi ſic eſſet, non hæc tanta, tã ſubitò pullulaſſet ſeges inutiliũ magiſtrorũ. *G.* Philoſophię titulũ merui. *R.* Philoſophia non ſapientiã, ſed amorẽ ſapientiæ pollicetur. Quiſquis hanc igitur vult, amando conſequitur. Non eſt, vt quidã putant, operoſus, aut difficilis hic titulus; dummodò verus amor ſit, & vera, quã ames ſapientia; philoſophus verus eris. Verã ſanè ſapientiam, non niſi purgatæ, piæque animæ, vel intelligere poſſunt, vel amare. Ad id ergo res rediit, quod eſt ſcriptum: Pietas eſt ſapientia. Philoſophi autem veſtri huius ſcientiæ contemptores, aut ignari; vt de Theologis nunc di-

cebam, ad verboſam, nudámque Dialecticam ſunt redacti. Itaque de Deo illi: hi autem de natura temerariè fabulantes, illi omnipotentiſſimam maieſtatem ventoſis ſophiſmatibus circumſcribunt, & ſubſannanti, ridentíque Deo ſuæ inſolentis inſcitiæ leges ponunt, Iſti verò de naturæ arcanis ita diſputant quaſi è cœlo veniant, conſilióque Dei omnipotentis interfuerint; obliti, quod ſcriptum eſt: Senſum domini quis nouit? Aut quis conſiliarius eius fuit? Neque noſtrum audientes Ambroſium, qui ſæpè id multis ac validis argumentis; eo autem libro, in quo fratris obitum luget præciſè admodum, breuitérque: Philoſophi, inquit, de cœlo diſputantes, quid loquantur, ignorant. *GAV*. Artes profiteor multas. *RA*. Facillimum id quidem: multas noſſe difficilius: melior ſanè, tutiorque confeſſio quàm profeſſio eſt. Illa enim humilitatis, & pœnitentiæ; hæc leuitatis, & inſolentiæ plena eſt. Multò certè facilius indulgentiam confeſſi quærunt, quàm ſcientiam profeſſi. *GAV*. Diuinæ, atque humanæ ſapientiæ titulum conſecutus ſum. *R*. Sapientia titulis non eget; per ſe ipſam clara eſt. Quis lucernam, quæſo, vnquam ſoli, vt videretur, adhibuit? Multi, & cum his titulis obſcuri; & abſque his, clariſſimi euaſere. Sæpe nullum bonis; clarum, malis mercibus ſignum fuit. *G*. quid quòd poëtica laurea comam conſtruxi? *R*. Superior vnus eſt labor, verum quærere; ſed hic duplex, quærere, & ornare atque ad aurium oblectationem fingere, magna res eſt ardua, difficilis, eoque rariſſima: veri nempe poetæ vtrique operam dant. Communes verò primum negligunt contenti phaleris, *G*. Rarum laureę partum decus. *RA*. Quæſitum, vnde Rempublicam, rémque familiarem vni poſt habeas curæ. Quæſi-

tum iter ad inopiam, ni ſedenti vltrò prodiga tibi opes conuehat fortuna: quæſitum vnde aliis amens, aliis inſolens videare. G. Mihi ipſe lauream coronam decerpſi. R. Virentiſſima arbor, ſi decerpitur, confeſtim, niſi ingenio vberi, vigiliiſque ſtudio rigetur, aruerit. G. Parta mihi laurea. R. Partus labor, partus liuor, ſeu illa ſtudiorum, ſeu armorū merces eſt: tener ille ramulus, animo nihil omniū, ſignū vertici præbuit inane, oſtendens te multis, quos meliùs latuiſſes. Quid aliud, quàm te morſibus obiecit inuidiæ? pace, belloque, multis inſignia nocuere. G. Artem oratoriam ſum profeſſus. R. Mirum audio: ea nempe in deſuetudinem abiiſſe iam pridem viſa erat; vt, quæ immenſis & innumerabilibus rebus conſtat: vnde fit, vt Oratores ipſis etiam vatibus rariores ſemper fuerint: proinde fuere, qui dicerent; Oratoris proprium, de omni re copioſè, ornatéque poſſe dicere: quanuis ea ſententia, velut arrogantiſſima ſit reiecta: quantis ſanè de rebus, & ſi non de omnibus dicere habeat Orator; adhibita in ſingulis artificioſa, & dulci quadam eloquentia; quæ, per ſe ipſam, magna res eſt; æqua ſi lance librareris, obſtupeſces, téque fortaſſe profeſſionis temerariæ pœnitebit; vt caueas, ne dum ſcire, vel infinita, vel omnia vis videri; nihil ſcire videaris; & quod ſæpe accidit, ſub ſcientię profeſſione, multiplicis ignorantia deliteſcēs neceſſariò in apertum exeat. G. At liberaliū ſum Profeſſor artium. R. Sępe etiam plus habet ea res audaciç, quàm doctrinę. Ad vnam quanque artium breuis eſt vita. Vnus tu ſufficis omnibus? Vna ars vni ingenio ſatis eſt, vt ad ſummum ęſtuando, & anhelando perueniat. Multas deguſtaſſe, quantū cœpti neceſſitas expoſcit, ídq: ipſum noſſe, quàm profeſſum eſſe, modeſtius. Addam, quod doctiſ-

doctiſſimis viſum eſt, vnam ipſam omni ex parte cognoſcere, nulli etiam illuſtrium, contigiſſe. De ſola nempe Rhetorica notum illud Senecæ: Magna, inquit, & varia res eſt eloquentia, nec adhuc vlli ſic indulſit, vt tota contigerit. Satis felix eſt, qui in aliquam eius partem receptus eſt. Id ſanè quibus viris & quantis teſtibus verum probet, audiſti. Quod cùm ita ſit, quid agant, & quid audiant, cogitent, agmina profeſſorum penè iam vulgus æquitia, tam ruditate, quàm numero; quę, nō vna quidem parte, ſed nec vna arte contentę ex ęquo omnes inuadunt. O fiducia ingens! ſed iam publica. G. Quid de medicinæ tandem, iuriúmque profeſſione dictura es? R. Ad hoc ægri tui, clientéſque reſpondeant; quid illis vnquam ad ſalutē corporis, victoriámque cauſarum titulus iſte profuerit; tibi ad lucrum forſitan ſæpe profuit. In hoc artes, ſiue artium nomina quæritis; &, quod ſcientiæ defuerit, ſuppletur titulis, atque habitu; verúmque illud Satyrici.

Purpura vendit
Cauſidicum, vendunt amethiſtina.

Nec id minus.

Vt redeant veteres, Ciceroni nemo ducentos
Nunc dederit nummos, niſi fulſerit annulus ingens.

Poſtremò hæc tibi horum omnium ſumma erit, eſſe quoſdam raros, quorum ſolida, & honeſta ſint ſtudia, horum finis eſt veritas ac virtus. Hæc eſt rerum notitia, morumque correctio; &, vel vitæ mortalis ornamentum, vel æternæ aditus. Reliquorum verò quæ ingens turba eſt; pars gloriam petit, præmium inane, ſed fulgidum: maiori autem parti vnus fulgor pecuniæ, finis eſt; præmium non exiguum modò, ſed ſordidum, &

labori impar nec ingenuo dignum niſu. Hiſque omnibus titulus, vt dixi, habitus non ſpernendus quidem: ad id enim, quod intendunt, valet. Nēpe omnium penè mortalium, & præſertim vulgi, horum ope egentis, animus, iudiciúmque vmbris eluditur. Magna pars rerum opinionibus agitur. At virtuti deditos, titulis gloriari, alienum prorſus, atque abſonum: immò verò ne poſſibile quidem reor. . . Multa profiteor. *R*. Præſtat vnum bene facere, quàm multa promittere. Bene irent res humanæ, ſi, quod profitentur homines, id eſſent.

De Titulis negotiorum. DIAL. XLVII.

Si te virtutes capiunt, quid quæris in aula?
Scis Dominos dubiam ſemper habere fidem.

GAV.

PRocurator Regis ſum. *R*. Ergo hoſtis populi. *G*. Procurator fiſci ſum. *R*. Et Reipub. inimicus. *G*. Negotiorum geſtor regius ſum. *R*. Sua negotia gerere, laborioſum eſt; quid cenſeas aliena, præcipuéque potentium? quibus placuiſſe perpetua ſeruitus, diſplicuiſſe diſcrimen, ſupercilium graue paratúmque, pro leui etiam offenſione, ſupplicium. *GAV*. Negotia regis ago. *RA*. Rationem duro ſub iudice redditurus; niſi omnium ſpoliis, tuóque odio, & crimine vix implendam. *G*. Regia negotia procuro. *R*. Vide ne cùm procuratio ipſa difficilis, tum difficilior ſit ratio, tanquā inextricabilis; vt quod de multis vidimus, patrimonium, famam, tuúmque caput implicet. *GAV*. Regius procurator ſum. *RA*. Diſplicendum multis; ad extremum domino; quódque periculoſius, Deo: proque leui regis emolumento, grauia regni mala, & ingentia damna populorum vel diſſimulanda, vel perpetranda. *GAV*. Procurator regius

gius factus ſum. *R.* Quo primùm die inuiſum hoc officium domus tuæ limen attigit, tibi viuere deſiiſti; libertas inde, & quies, & iucunditas abiere; pro his ſeruitus, labor, occupatio, metus, dolor, afflictio. & mordaces ſubierunt curæ. Iam non viuis, etſi ſpires: occupatorum enim vita, mors eſt: qui, cùm miſeri omnes ſint, illi ſunt omnium miſerrimi, qui pro aliis, maximéque pro regibus, aut tyrannis, ſeu quibuſcunque potentibus occupantur. *G.* At ſum iudex. *R.* Sic iudica quaſi mox ab alio iudicandus. Vnus eſt omnium iudex, Vnum tribunal incorruptum: ante illud ſtabitis mortales. Quid falſi corio iudicis, ſellæ iudiciariæ, impreſſo, & barbarica admonitione iuſtitiæ opus eſt? Ea in ſella quiſquis iudicum ſedet: vbi, ſi iniuſtè iudicabitur, nec pecunia, nec gratia, nec falſi teſtes nec indignæ preces, nec inanes minæ, nec diſerti proderunt patroni. *GAV.* Conſul patriæ meæ ſum. *R.* Difficillima gloria, rarum eſt quidem ſic conſulere, vt proſis & placeas: vt ſit enim in verbo veritas, in conſilio fides, in commiſſo ſilentium, in oratione ſuauitas, euentum fortuna moderabitur, is conſilio pretium dabit. *G.* Præfectus vrbis ſum. *RA.* Belluam indomitam [vtque ait Flaccus] Capita multorum tenui frenas loro, atque immēſam ſolus agitatam magnis fluctibus puppim, regis. parua domus ægrè regitur. magnæ vrbis, quàm difficile ſit regimen, videto. Parúmne tibi curarum domi erat; qui publicas adoptaſti? Quid, quòd non difficile modò iam officiũ, ſed vile eſt: præfectum vrbis, villicum Satyricus vocat, ſtatum notans temporum illorum: qui, ſi tunc villicus, quid niſi nunc Syluicus, ſeu Syluanus ſit. Cœperat ea ætate villa eſſe Roma, iam Sylua eſt. *G.* Sum præſes prouinciæ. *RA.* Honorato exilio damnatus o-

tium domeſticum, externa ſollicitudine permutaſti. Dulce nihil aut tranquillum ſperes; amara, & turbida præſidentium ſors, feſtis diebus ludiſque, & conuiuiis carentur, muneribus clauſum limen, & apertum litibus tectum iocis vacuum, plenum querimoniis, ac iurgiis. Quicquid languidum, quicquid ægrum, quicquid marcidum in prouinciæ viſceribus latet, totum tibi tractandũ, curandúmque obtigit: durum opus, quanti nempe negotij ſit, multos corrigere; hinc patet, quòd ſeſe corrigunt pauciſſimi.

De Militari dignitate. DIAL. XLVIII.

Nulla fides pietaſque viris, qui caſtra ſequuntur;
Eſt cupidis belli, mortis aperta via.

GAV.

MIlitari cingulo exornatus ſum. R. Pauca ne tibi vitæ mala viſa erant, niſi militiam addidiſſes; qua vel inquietus ſemper, vel inglorius, vel periculo expoſitus, vel contemptui ſis oportet. G. Militiam ſum profeſſus. RA. Hanc naſcendo profitemini: quid profeſſione alia opus erat? Hic ferro corpus, hic animum dolis, hic argutiis linguam armat. Nemo veſtrûm eſt inermis, hic ferit, hic ædificat, hic declamat, ille cauſas orat, hic pedibus, ille equo, ſeu carpento vehitur, hic currit, hic nauigat, hic paret ille imperat. Nemo veſtrûm otioſus. Quænam hæc noua militia eſt? Hic in caſtris, hic in roſtris, hic in ſcholis, hic in nemore, hic in agro, hic in pelago, hic in palatio, hic domi, hic peregrè vitam agit: omnes militãt, neq. homines modò, ſed militare in ſyluis Catulũ, Flaccus ait. Et militantiũ quidẽ multa ſunt genera. Militia vna eſt vita hominis ſuper terram; quam, qui militiam diffiniuit, ille mihi demum

vero, & acri iudicio rem librauit, modò militiæ prælium addidiſſet. G. Armatæ militiæ ſum aſcriptus. R. Quid armaris exteriùs? intus in anima bellū eſt. illam vitia obſident atque oppugnant. Quis hic ferro locus, niſi illud ad ornatum corporis, non ad animæ tutelam induitur? Sunt enim, qui dicant, nihil pulchrius viro armato. Ecce quid pectus, & quid caput ferreū pulchrius habeat, quàm pacificum, & inerme, non video. Quando autem hæc voluptas tibi eſt, age, ferro membra conſtringito; imbrem, ſolémque galea excipies, ferro indutus, clypeo operiere, humi dormiens, claſſico excitabere: adeptus tibi magnum aliquid videbare, ſed errabas anceps, & cruentum officium elegiſti. Multæ ſunt autē fraudes ſpei, multæ ſunt, fateor, catenæ, quæ animos, boni illius, quod omnia appetunt, inconſultè auidos, in exitium trahunt: neque inficior, quoſdam militia ad ampliſſimas opes, ſiue etiā ad ſummū imperium perueniſſe. Crede autē mihi, plures ad inopiam, ad carcerem ad ſeruitutem, ad violentam, ſubitámque mortem, eodem tramite peruenerunt. Tu, ex quo militiam profiteri animus fuit, niſi dehoneſtare artificium tuum vis, ſemper animam in numerato habeas, oportet: ſempérque aures tuas Cæſarea vox illa circumtonet: Diſce ferire; Diſce mori. Syllaba vna breuis, aut longior, tua facta variabit; vel occides; vel occides. Ad vtrumlibet, horis, locíſque omnibus te paratum exhibe. Hæ artes deliciæ tuę erunt. Sine verò ſatyricum loqui, præmia militiæ numerantem: innumerabilia: equidem præfatus vix pauciſſima colligit, in quib. prima, & ſumma licentia eſt peccandi; pręmiū hercle, non tam iuſtis viris optabile, quàm armatis legibus [vt aiūt] inter arma ſilentibus. G. Militiæ filium aſcripſi.

R. Eſt id fermè vſitatum, vt militis filius, miles ſit. Non poteſt enim, niſi quam habet hęreditatem filio pater dare, Arcum, ſcutum, gladium & bellū, & quod ludum conficit auro tincta calcaria. Sed quod patri diximus, ſibi filius dictum ſciat. G. Belli dux, victoriis clarus ſum. R. Quantò meliùs pacis dux, virtutibus clarus, eſſes. GAV. Multa bella confeci. R. Quietem tibi, atque aliis abſtuliſti: clarum opus! Victoriis ac triumphis notus ſum. R. Sæpe malum bono notius, & atra tempeſtas ſerenitate famoſior; denique paraſti buſto titulos, & vulgo fabulam; tibi nihil.

De Amicitiis Regum. DIAL. XLIX.

Iacturam famæ, & rerum dat curia Regum;
In domibus Regum, rara auis eſt probitas.

G. AV.

QVæſiui mihi Regum amicitias. R. Hominū verò amicitia rara eſt. Tu tibi Regū fingis amicitias, quos fortunæ ſplendor, tumórque animi, omnium imparium contemptores facit. G. Regibus charus ſum. R. Vilis ergo tibi eſt anima, virtus, fama, quies, otium, ſecuritas: notus eſt mos Regum. Vix diligunt, niſi, qui his omnib. neglectis, & abiectis, illorum ſe ſæuitiæ, ac libidinis, & auaritię ſeruum fecit. Si ergo es charus Regibus, non eſt, quod amplius de te quæram; vilis es tibi. G. Ego autem bonitate, ac virtute ſum charus regibus. R. Quid reſpondes Criſpo? Nam regibus, inquit, boni quàm mali ſuſpectiores ſunt: ſemperque his aliena virtus formidoloſa eſt. G. Regi meo bonis artibus ſum charus. R. Quibus, quæſo, aucupio an venatu [horum enim ſtudioſum, in præcedenti te colloquio quodam notaui.] An verò militia, de qua proximè diſputatum eſt: quæ,

niſi

niſi largo ſanguine,magniſq; periculis honeſtetur non militię.ſed militaris ignauię nomen tenet,nō Regū modo iudicio ſed vulgi. G.Bonis artib.regi charus ſum. R. Vanitate an periculo an criminibus?fortaſſis homicidio,veneficio, lenocinio,proditione,blanditiis,atq; mendaciis, mala peſte,ſed publica quanquam vſus excuſet, & commendet vrbanitas.Hæ ſunt quidem artes promerendis regibus aptiores; quibus inimicius nihil eſt,quàm virtus,& literæ. In his igitur nulla ſpes ad amicitias regū;odij potiùs cauſa ſunt. Sic inter ſapientiā ac fortunā rara eſt pax. G.Magnus apud regem ſum. R. Maiórne,quàm apud Alexandrū Lyſimachus apud Tiberium Seianus? vtriuſq; magnitudinem,& ruinam noſti. Etſi de primo varient ſcriptores,linquo alios longa eſt hiſtoria. G. Charus ſum regi meo. R. Meliùs eſſes incognitus, meliùs forſitan odioſus:fugeres, quod nunc ſequeris diſcrimen.Peior eſt auibus inuitantis aucupis blanda modulatio, quàm villici ſonitus deterrentis. GAV.Meo ſum charus regi. R.Sunt.quorum dubites periculoſiórne ſit charitas,an odium:peiores ſerpentibus; quibus inſunt veneni mixta remedia.In his verò nil,niſi peſtilens ac nociuum ineſt.ſeu oderint,ſeu diligant; propè par malum, niſi quòd odium fugat amor detinet. Et ad ſummam, regum amicitiis, præter regna ipſa nil vnquam inquietius,nilque periculoſius:etſi hoc periculum non ignorem, fruſtrà ſæpe multis optatum,ſæpe magnis emptum,quæſitumque periculis. Sic eſt vſus hominum:ſic periculis emitur periculum multis verum, magnis maximum. Mira res, bonum ingens ſpernitur gratuitum; magnis malis malum quæritur. G. Spero me Regi meo charum. R. Id,de quo ſperas,quale ſit,cogi-

ta: fundamentum fragile, tremulum caducum crebræ, notæque regum indicant ruinæ: Vertex nubiloſus, turbidus, inquietus: quod ſic eſſe vita Regum probat triſtis, occupata, difficilis. Vide ergò, vbi ſtruxeris: vt fortuna, ſic voluntas regum varia, & inconſtans, ac ſemper incerta: quanquam nec ſtantibus illis, boni aliquid iſta res habeat, mali multùm. G. Amicitiam regis mei, multis periculis ac ſudore promerui. R.A. Heu quantò tutiùs, quantóque faciliùs Regis omnium amicitiam meruiſſes.

De Amicorum abundantia. DIAL. L.

Non tecum qui ſunt, veri ſunt ſemper amici:
Qui manet aduerſis rebus, amicus erit.

G. A V.

Amicitiis abundo. R. Mirum tibi vni rei huius abundantiam eſſe; cuius quidem, cunctis hominibus penuria tanta ſit, vt, ex omnib. ſæculis vix pauciſſima memorentur amicorũ paria. G. Mihi amicitiæ multæ ſunt. R. Fucatæ igitur. Veræ enim amicitiæ rarum bonum vſq; adeò, vt qui vnam, longa licet in ætate quæſierit, negotiator rerum talium ſat induſtrius habeatur. G. Amicitiis felix ſum. R. Hoc ſcire non potes, niſi rebus aliis ſis infelix. Verum enim eſt illud:

Felix ſe neſcit amari

G. Amicitię certæ ſunt. R. Ergò & aduerſitas certa eſt. Verum eſt enim illud quoque:

Amicus certus in re incerta cernitur.

G. Amicitiæ multæ ſunt. R. Huius rei iudicium experientiæ committe, non famæ, multa mentiri ſolitæ: pauciores erunt fortaſſis, quàm reris. G. Amicitiarum nimis magna copia eſt. R.A. Mitte ſuperuacua in rebus omnibus: qui quod ſatis eſt, habet, amplius non requirat. G.A V. Amicorum ſatis-

ſatis magna copia eſt. *R.* At id ipſum neque populo Romano tum, dum maximè floreret, neque vlli mortalium contigiſſe, apud illuſtrem legis hiſtoricum. *G.* Amicitiæ multæ ſunt. *R.* Dixi iam fictæ igitur, aut equidem imperfectæ [vt philoſophis placet] quoniam fieri poteſt, vt vno tempore cum altero amicorum ſit gaudendum, flendúmq; cum altero: aut inter illos, orto odio; vel hinc fidem, vel illinc, vel vtrinque; deſerere ſit neceſſe. *GAV.* Copia eſt vtilium, ac delectabilium amicorum. *RA.* Sentio; ad vulgares amicitias deſcendis, quæ tamen, ipſæ ſimul plures eſſe vix poſſunt; quod multis retribuere; familiaritérque conuenire operoſiſſimum ſit, animo præſertim in executione cuiuſpiam difficilis, atque ingẽtis operis occupato. *GAV.* Amicos, qui proſint, & delectent, habeo. *RA.* Caducæ amicitiæ, quarum delectatio, vel vtilitas, fundamentum eſt. Nam, & ſtantibus illis tremunt, & recedentibus, ruunt. Id non poſſibile tantùm, ſed perfacile; immò verò propè neceſſarium; quòd hæc plærunque vel fortunam ſequuntur, vel ætatem, fortunæque gratiam, quibus nihil incertius. At, quæ in virtute fundantur, immortales ſunt, eò quod virtus ipſa quiddam ſtabile, firmúmque ſit, & [vt verbo vtar Ariſtotelis] manſurúmque; quoniam mori nequit. Ideò, quos propter honeſtum dileximus, diligimus vel extinctos. *GAV.* Amicos ni fallor, fidos habeo, *RA.* Vide autem, ne fallaris, néve experiri cupias. Nam ſæpe, cuius rei fuerat dulcis opinio, amarum fuit experimentum. *GAV.* Amicos, puto bonos habeo. *RA.* Vnde id putes, etiam atque etiam examina; atque illud imprimis, quantùm ipſe ames. Sunt enim, qui non amant, & amari putant, quo nihil eſt ſtultius; iſque communis error diuitum; amorem pretio emi credunt,

eſt, quod mirari debeas, vaſe exhauſto, illos abſcedere, qui ſolam vini dulcedinem ſequebantur. Aduerſitas ſimulatorem abigit, fæx potorem. *G.* Innumerabiles habere videor amicos. *R.A.* Bene ais, videor. Vnde tibi autem hæc opinio, cùm omnium veræ amicitiæ ratæ ſint; innumerabiles tuas eſſe? Perſuaſum autem debet eſſe in primis, niſi inter bonos, amicitias non conſtare; hinc iam certiùs æſtimabis, quot, non dicam tibi, ſed humano generi amicitiæ puræ ſint, cùm numerare cœperis, quot ſint boni. *G.* Amicos habeo complures. *R.A.* Notos dic idque, quàm veraciter ſis dicturus, in dubio eſt. Nullum enim animal, nulla merces difficilior cognitu quàm homo. *G.AV.* Amici multi ſunt mihi. *R.A.* Contubernales forſan, aut conuiuæ. Hi enim niſi epulæ defuerint, non deerunt. Amici autem ſemper pauci, ſæpe nulli, ſæpe [quod iniquiſſimum eſt] amici nomen, domeſticus hoſtis tenet, &, ſub velo fictæ beneuolentiæ, familiares inſidię deliteſcunt. *G.* Supra neceſſitatem ſunt amici. *R.A.* Apprimè neceſſarius ferè omnibus, maximeque potentibus, deeſt ſemper; qui ſcil. inter tot aſſentatorum mendacia, verùm loqui audeat; & velit: qua in re multis, amico vtilior hoſtis fuit. *G.AV.* Multos habeo amicos. *R.A.* Crede mihi, pluribus indiges, ſanctiorque eſſet orbis terrarum, & quietior ſi tot eſſent amicitiæ, quot feruntur. *G.AV.* Amicum habeo. *R.A.* Multum eſt. Nil amico charius, nil rarius.

De Amicis incognitis niſi per famam. DIAL. LI.

Munera ſi dederis, multos numerabis amicos.
At tu ſæpe manum contrahe, nullus erit.

G.AV.

FAma præſens, abſentes mihi peperit amicos. *R.A.* Eſt id quidem aliquando viſum, vt non

ſolùm incognitos, ſed hoſtes quoque fama faciat amicos. Fecit Maſiniſſam Scipioni: vt qui in omni Carthaginenſium equitatu primus eſſe conſueuerat, in omni Romanorum equitatu, aduerſus Carthaginem primus eſſet: neque hoſtes tantùm proprios; ſed prædones; qui publici omnium mortalium hoſtes ſunt, eidem illi famæ ſplendor attraxit; qui Linterni ad eum in exilio habitantem, facto agmine venientes, ſic, vt primo aſpectu terribiles viderentur; vbi ſe ſuſpectos intellexerunt, poſitis minis, atque armis, & dimiſſis ſatellitibus, inſuetam manſuetudinem induti; ſoli prædonum principes acceſſerunt, eumque ceu numē aliquod, domumque eius, vt templum deuotiſſimum venerati; dextra illa victorioſa multis oſculis fatigata, affixiſque muneribus domus in limine, qualis Deorum aris affigi mos tunc erat, quaſi ingenti lucro aucti, quòd virum illum conſpexiſſent, & tanquam cœleſti viſione, alacres abierunt. Hoc illi vni contigit. Quære alium: vbi eum, quæſo reperies? Vt tamen aliis accidat, & nominis claritas abſentem conciliet amicum [multùm enim in rebus, non inficior, poteſt fama] nuquid tamen non verendum erit, ne [quod ait quidam] Minuat præſentia famam? quam multi, quos abſentes ſtupuerāt, coràm poſitos contempſerunt? Tenera res eſt iudicium humanum: facilè flectitur. *G.* Fama mihi amicos trans alpes, & trans maria quæſiuit. *R.* Veſtra ferè omnia friuola æquè, & inania ſunt. Nam quis vſus aut quis fructus fuerit illius, à quo nec viſus, nec videndus, quémue, nec videris, nec viſurus vnquam ſis? Vitia veſtra præſentes quoque amicitias inutiles faciunt & infidas; quamuis non ſint illæ quidem, ſed dicantur amicitiæ. Quid nunc igitur de his tuis amicitiis ſperes? Vide. Obſequium amicor

micos parere ait Comicus. Immò hercle veri ami ci vix multis obſequiis pariuntur. Tu credis amicum paucis fortè, & ne tuis quidem verbis, quæſiuiſſe? bonæ ſpei es. *G*. Fama ab extremo terræ mihi attulit amicum. *R*. Fama contraria illum tibi aufferet, eoque faciliùs, quò patentiores malis quàm bonis relatibus aures ſunt. *G*. Fama mihi bonum peperit amicum. *R*. Vnde ſcis, quàm bonus ſit, quem nũquam videris, rogo; cùm illi ipſi, quos quotidie vides, atque alloqueris, quales ſint tanto in tempore, nondum ſcias. Sæpe vos credulitas veſtra circunuenit: libenter creditis, quod optatis. Multùm fidei famæ tribuitis mendaci. Speras eius animum videre, cuius nunquam frontem videris, cùm ſint inter notiſſimos quoque, tot pectorum diuerſoria tot latebræ? Difficile eſt enim amicum, niſi in magna aduerſitate, cognoſcere; operoſius eſt illum noſſe, quàm quærere. Vna ſæpe hora paucis verbis quæritur, qui vix multis annis, atque experimentis agnoſcitur. Voco autem amicum, vt vulgus. Verus enim, non antè quæritur, quàm probetur. Nec amicum probant aliorum verba; certè nec propria ſed experta charitas fidéſque. *G*. Amicum mihi de longinquo fecit fama. *R*. De te aliquid mentiendo, quiſpiam tibi amicum dedit. De te vera loquendo, vel forſitan mentiendo itidem, tibi hunc ipſum alter eripiet. Quibus viis fiunt creſcuntque omnia, eiſdem facilè reſoluuntur. Et natura vult, vt citò aucta, citò deſinant.

De Amico vnico fideli. DIAL. LII.

Verus amicitiæ cultor, pretioſior auro eſt,
Et gemmis. Sed enim, dic mihi, vbi inuenias?

GAV.

AMicum vnum fidum, & expertum habeo. *R*. Sæpe, & experiendo, veſtrum errat acumen; &, dum vos ipſos peritiſſimos iudicatis, in hoc ipſo ac perinde, cęterarum rerum, in æſtimatione fallimini. *G*. Scio ego [non æſtimo] amicum mihi eſſe fideliſſimum. *R*. Et quot putas idem credentes; immò, vt ſibi videbantur, & ſcientes; cũ ad arctiſſimum ventum eſſet examen, ſeſe luſos inuenerunt? Vnde verò tot quotidie de amicis prodeunt querelæ? niſi quia, quos fidiſſimos habebatis, inueniſtis infidos. Nullius rei tam difficilis, quàm humani animi coniectura æſtimatioque eſt. *G*. Nihil coniicio, nihil æſtimo, vt dixi, ſed ſcio amicum veriſſimum me habere. *R*. Habes rem, aut optimam, aut peſſimum errorem. *G*. Nullum rei huius errorem habeo, ſed amicum multis, ac magnis expertum caſibus. *R*. Habes ergò rem dulciſſimam, ſanctiſſimamque; qua vna, poſt virtutem ſolam, nihil homini melius in hac vita, ſeù natura, ſeu caſus aliquis, ſeu labor, ac ſtudium dedit. Dulces, fateor parentes, dulces filij, dulces fratres: poſſunt tamen amareſcere; nec parentes ideò, nec fratres quidem deſierunt eſſe, nec filij cum dulces eſſe deſierint; at amicus ſolus [dum ſit verus] dulcis, & charus eſſe non deſinit. Chari inquam, ſunt parentes; nonne autem Iupiter Saturnum regno patrem expulit? Nicomedes, Pruſiam Bithyniæ regem, ſuum patrem, conſilia licet necandi filij agitantem, vita priuauit: & Ptolomæus, hinc philopator dictus, patre, ac matre, inſuper & fratrę occiſis; ad vltimum & vxore Euridice interfecta, regnum Ægypti ſcortorum ſic rexit arbitrio, vt nihil in regno proprium haberet, præter nudum, & inane regis nomen? Nonne & Oreſtes Clytemneſtram matrem? Agrippinam Nero? Antipa-

ter Theſſalonicem interfecit? Chari filij:nonne Theſeus Hippolytum caſtiſſimum?Philippus rex Macedoniæ, Demetrium filium adoleſcentem optimum iuſſit occidi? Nonne & Ptolomæus alter, aduerſum pietati nomen, & ipſe quoque fidiſſimus rex Ægypti,duos? Et Herodes rex Iudææ,vnum? Et Conſtantinus Romanorum Imperator vnum quoque,Criſpum filium interemit?Nonne Maleus, dux Carthaginenſium Carthalonem filium crucifixit? Quin & matres, quarum amor hinc intenſior, hinc mitior ſexus, in filios ſæuierunt.Nota omnibus Medea.Quid Laodice Cappadociæ regina,quæ regnandi cupiditate,filios quinque mactauit?Chari,inquam, parentes [repeto enim]chari filij,chari fratres. At [vt vno exemplo omnis claudatur impietas] Phraates rex Parthorum,omnium regum ſceleſtiſſimus, omniumque mortalium regnandi, non cupiditate, ſed rabie, furiiſque actus, Orodem ſenem, & afflictum patrem, ad hæc & triginta fratres ſuos, dicti regis filios,ſuumque inſuper filium occidit,ne quis ſupereſſet in Parthia qui regnaret.Sed vetuſta hæc. Nunquid non & recentiore memoria inter patrē, & filium,de regno,in Britannia certatum audiuimus? & nudiuſtertius inter fratres in Hiſpania decertari vidimus? quanquam talium odiorum, & maximè fraternorum, crebra adeò, & noua & vetera ſint exempla, vt penè laborioſius ſit exquirere, qui amici fratres fuerint, quàm qui hoſtes,vtrunque poſtponimus:Remedia enim nunc, non exempla colligimus. Quid Præterea?An non chari coniuges, charæ vxores? Sed interrogabis Agamemnonem & Deiphobum; &, de veſtris, Claudium Cæſarem, ac minorem percunctaberis Affricanum.Hi tibi, quàm chari fuerint vxoribus

ſuis dicent: contrà verò Octauiam ſciſcitare, & Arſinoem, quid illa de Nerone ſuo, hęc de ſuo ſentiat Ptolomæo. Illa de adoptiuo, hæc de naturali fratre, vtraque de marito. illa quidem in ſeipſa, hæc in filiis experta, teſtabitur. Eminentia, vt vides, & clara decerpimus: vulgus: & vrbes. & communem vitam hominum, his plenam querimoniis, præterimus. Quibus ita ſe habentibus, cùm in omni genere illorum, qui chariſſimi videantur, odiis ſæpe latentibus, ſæpe etiam manifeſtis, multa inſit amaritudo; ſola amicitia odiis vacat. Nemo vnquam non dicam occidit, aut perdidit amicum, ſed ne læſit quidem volens. Quamobrem ſi amicum verum, qualem prædicas inueniſti, magnas te diuitias inueniſſe credito; illud vide, [vt magna pars hominum rebus dedita vilibus, nobiliumque contemptrix, & agris, aut mercibus, quàm amicitiis, ac virtutibus colendis intentior] quod optimum nactus es, negligas. Si tantam curam impenditis cuſtodiæ auri, & argenti, atque orientalium lapillorum, quæ ſunt terræ fæces, & pelagi purgamenta; quanta diligentia amici cultui impendēda eſt, rei pretioſiſſimæ, ac diuinæ? Ne qua vnquam re offenſus, ne quo vnquam verbo alienatus effugiat, ſerumque audias illud eccleſiaſticum: Sicut qui dimittit auem de manu ſua, ſic reliquiſti proximū tuum, & non eum capies, non illum ſequeris, quoniam longè abeſt. Effugit enim, ſicut caprea de laqueo, quoniam vulnerata eſt anima eius; vltrà eum non poteris colligare. Proinde ingens bonum habes, ac ſuaue; operoſum tamen, ac difficile, quæſitu, inquam, operoſum, & cuſtodia. Magnus theſaurus eſt amicus, ſed magna ſeruandus cura, magno, ſi pereat, lugendus fletu.

De

De Diuitiarum copia. DIALOG. LIII.

Quando foramen acus poterit penetrare camelus,
Tunc poterit diues regna videre poli.

GAV.

SEd abundo opibus. R. Iam non miror, ſi & amicitiis abundare viſus eras. Non eſt nouum, neque inſolitum, locupletũ limina vulgaribus amicitiis & ſimulatis obſequiis frequentari. G. Opum magna vis eſt mihi. R. Anceps, & oneroſa felicitas, & quæ plus inuidiæ ſit habitura, quàm gaudij. G. Diuitiæ exundantes ſunt. R. Non ſtatim ideò exundans quies, exundanſque iucunditas: vix diuitem inuenias, qui, non ſibi meliùs fuiſſe in mediocritate, vel honeſta etiam paupertate, fateatur. G. Multæ mihi accreuere diuitiæ. R. Securitas, gaudium, tranquillitas decreuere, quæ, ſi cum illis creſcerent, non amari tantùm diuitias peterem, ſed hortarer. G. Opes multas habeo. R. Habes rem quæſitu difficilem, cuſtoditu anxiam, amiſſu flebilem. G. Magnæ mihi diuitiæ ſunt. R. Sparſæ ſi fuerint, decreſcent, ſeruatæ non te diuitem, ſed occupatum, non dominum facient, ſed cuſtodem. G. Diuitias habeo ingentes. R. Vide ne potiùs habeare; hoc eſt, ne non diuitiæ tuæ ſint, ſed tu illarum, neque illæ tibi ſeruiant, ſed tu ipſis. Nam, ſi neſcis, plures multò ſunt, qui habentur, quàm qui habent, multoque crebriores, quos propheticus ſermo notat; Viros diuitiarum, quàm diuitias virorum; ſic vos veſtra cupiditas, vilitaſque animi, de dominis ſeruos facit. Vſus quidem pecuniæ notus eſt, vt naturæ neceſſaria comparentur; pauca ſimul, & exigua, longéque facilia: quicquid exceſſerit, graue eſt; nec iam diuitiæ, ſed vincula, ſed compedes; nec iam corporis

ornamenta, ſed impedimenta animi, & ſollicitudinum, atque formidinum acerui. *G.* Diuitiis plenus ſum. *R.* Caue ne te rumpant. Omnis enim plenitudo quærit exitum. Multis mortem attulere diuitiæ, requiem ferè omnibus abſtulere. *G.* Opes habeo immenſas. *R.* Bonis moribus rem aduerſam. Nimiæ opes, non modò ſingulorum hominum, ſed populi Romani corruperũt mores, miramque illam, & eximiam fregere virtutem; qui tam diu clarus, & tam diu iuſtus, atque integer, quàm diu pauper fuit: in egeſtate victor gentium, &, quod eſt glorioſius, victor ſui; domitorque vitiorum; à diuitiis victus eſt, atq; peſſundatus; nota loquor. Quid nunc tibi de diuitiis ſit ſperandum, vides. *G.* Diuitiis affluo. *R.* Quantum mallem virtutibus abundares. *G.* In diuitiis requieſco. *R.* Conſopiti eſtis in vepribus, miſeri. Grauis ſopor, qui non ſentit aculeos. Venit ecce, quæ vos excitet & exponat luce clariùs, id, quod ſcriptum eſt: Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis.

De inuentione Aurifodinæ. DIALOG. LIV.

Quærit auara manus lucrum per ſaxa, per ignes;
Abdita nec tellus tuta manere poteſt.

GAV.

AVrifodinam inueni. *RA.* Hæc ſpes opum, multis inopiæ, nonnullis exitij cauſa fuit: dum, neglectis omnibus aliis curis huic vni deditis, & laboris plurimùm, & lucri modicum res habuit; dum ad hanc auri cupidinem cœlo, & ſole derelicto, in tenebris æuum agere didicerunt, cœco, & noxio, ante tempus, vapore conſumpti. *GAV.* Aurifodinam caſus obtulit. *RA.* Vt auer-

auerſus à contemplatione cœleſtium, terreſtribus inhies; neque tantummodò humi accliuis, ſed ſub terra merſus, infeliciùs viuas, & breuiùs. *G.* Aurifodinam ingredior. *R.* Nero Cæſar, ſuprema illa ſua nocte terribili, & miſera, ſed ſibi debita, vt quoddam ſpecus ingrediens, ignominioſam mortem & ludibria populi perſequentis euaderet, à ſuis admonitus, negauit viuum ſub terram ſe iturum. Tu nullo metu impellente, ſed auaritia rapiēte, viuus is ſub terram: neque hinc te almum cœli limen retinet, illinc atræ telluris horror excludit. Quid mirum; per omnes terras quærendę diuitiæ, homines fatigant, quando & ſub terram quæſitæ, & effoſſæ, tartareos exagitant manes. Vtque ait Naſo:

Itum eſt in viſcera terræ.
Quaſque re. ondiderat, ſtygiiſque admonerat vmbris,
Effodiuntur opes irritamenta malorum.

G. Aurifodinam inueni. *R.* Vetus eſt verbum: Sæpe vnus leporem mouet, alter capit. Inueniſti prædam, quàm plurimi concupiſcant; vnus rapiat, & tu ille forſitan vnus non ſis. Circum optabila fit concurſus, & periculum eſt, inueniſſe vnum, quod cupiant multi, nullus partiri velit. Hæc eſt cauſa, cur, cùm Italia [vt ait Plinius] metallorum omniũ fertilitate nullis cedat terris, interdictum id vetere conſulto patrum, atque occultatum eſt, vt Italiæ parceretur. *G.* Auriferam terrã fodio. *R.* Labor certus, euentus ambiguus. Quid; ſi multum inuenias, ſed non tibi? quid, ſi tibi inueniſſe peius ſit, & nihil inueniſſe erat melius? Humano ſæpe gaudio mœror eſt proximus. *G.* In aurifodinam deſcēdi. *R.* Inter homines quæri ſolet, quod inuentum, mergat in tartara; tu apud tartarum quæris, quod

te tollat ad ſuperos. *G.* Aurifodinam reperi. *R.* Pronum iter ad inferos inueniſti.

De inuentione Theſauri. DIAL. LV.

Collige theſauros quos nulla arugo peredit;
Nec tinea, nec quos fur malus abripiet.

GAV.

THeſaurum reperi. *R.* Caue dolos, & inſidias fortunæ. Hamis eſca prætenditur: Viſcus, & laquei blandum aliquid præ ſe ferunt. *GA.* Theſaurum inueni. *R.* Multis theſaurus mors fuit: vt nullum corpori periculum ſit, diſcrimen eſt ingens animæ. Non ſatiant opes deſiderium, immò nec mitigant, ſed accendunt: humana cupiditas ſucceſſibus inardeſcit, & creſcente auro, creſcit auri ſitis, & quærendi ſtudium, minuiturque virtus, quæ vna mors animæ eſt. *G.* Theſaurum mihi ſors obtulit. *R.* Pondus infeſtum, contrariumque modeſtiæ. Nil ſibi non arrogat, quem repens fortuna beauerit. *G.* Inſcius in theſaurum incidi. *R.* Tutiùs forſan in colubrum incidiſſes. Cùm enim diuitiæ auri, & argenti; virtutum inopiam afferre ſoleant; idque ſit omnibus proprium, tum præcipuè repentinis; quòd aliæ, ſi ſenſim nocent, dum & vero aliquid detrahunt in dies, & opinionibus falſis robur adiiciunt, hæ ſubitum pariunt ſtuporem, improuiſoque impetu mentem turbant. *G.* Theſaurum inuentum domi abdidi. *R.* Quod in hac tua lætitia ſummum eſt, inueniſti grauem, & inutilem terræ fæcem: pudeat cœleſtis naturę animum his attolli. *G.* Theſaurus inſperatus obtigit repentè. *R.* Hũc manſurum credis; at repentè deſinet. Quæcunque ferè citò creſcunt, citò occidunt. Subitæ opes, quaſi felicitas ſomniantis,

Di

De Fœnere. DIAL. LVI.

Ingens eſt vſura malum, mala peſtis in Vrbe;
Impia non aliud tartara maius habent.

GAV.

PEcuniam in tuto fœnore poſui. *R.* Eſt & qui bene inuentis, malè vtitur, & qui malè inuentis, peiùs & peſſimè. Tu pecuniam inueniſti non vt diues fieres; ſed vt malus, non tam malus [vt auguror] futurus, ni pecuniam inueniſſes. Sũt enim, qui ſucceſſibus nequiores fiunt; non Dei munus agnoſcentes, neque illi ſaltem ſimiles, de quo ſcriptum eſt: Confitebitur tibi, cùm benefeceris ei; ſed apertam ſibi cœlitus nequitiæ ſemitam exiſtimantes. Inueniſti ergò pecuniã, qua dedecus mercareris, & exanime metallum animæ tuæ ſarcinam faceres infelix. *G.* Fœnus bene poſui. *R.* Malum non bene poni dixeris, ſed deponi. Siquidem malum pondus excuſſeris bene erit; alioqui, vbicunque poſueris, dum ad te pertineat, malum eſſe non deſinet. *GAV.* Fœnus optimum bene collocaui. *RA.* Quomodo bene collocetur malum videris. Sanè quantò opimius malum, tantò eſt peius. Notum illud Dauidicum: Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum. Quantò ergò ditior fœnerator, tantò & nequior, tantò maior auaritia, maior impietas. *GAV.* Fœnori ſtudeo. *RA.* An nulla artium erat, cui meliùs ſtuderes? An erãnt multæ, ſed huic aptius erat ingenium? An quid rei eſt, vt huic vni ſtudio animum applicares, quo, neſcio, an aliud vſquam fœdius inuenire potueris, aut vilius; aut tam miſeri prorſus & deiecti animi, tanquam inertis iudicium? Tot vndique patent artes: tot viuendi viæ: peſſimam omnium elegiſti: quòd quietior viſa eſt, ſedere, ſcil. & numerare dies, ac velociſſimi finem menſis expe-

ctare;non intelligens, tibi quoque horas dieſque, & menſes, & annos currere; vt nexis tuis, ſic & tibi terminum inſtare;ſic inquam illis,vt tibi; ſic tibi vt naturæ debitum ſoluas, turpiter parta deſtituens,& incertus tui. Extorques ergò pauperibus, quo ignotos dites, & futuri ſemper metuens iudicij & obſcœnæ interim non dominus; ſed cuſtos pauidus rapinæ,fame preſſus,& infamia. Mirarer in vrbibus politicis huic flagitio locum eſſe, niſi eſſet & reliquis.Itaque,cum paulò ante hoc tempus fœneratores,vt leproſi,à conſortio hominum ſegregati agerent, nec tantùm ad eos nullus accederet,niſi egenus,ſed etiam vt malè olentes;atque contagioſi ab obuiis vitarentur,nunc iam nō modò cū populo,ſed cū principibus conuerſantur,& matrimonia contrahūt,& dignitates adipiſcūtur. Tanta vis eſt auri,immò quidem, quod pro monſtro audias,ipſi,quos Deus omnipotens male perdat,principes fœnerantur,tam leuis animæ,famæque iactura,tam ſuauis,vndecunque quæſitæ pecuniæ odor eſt. *G.* Fœnerari iuuat. *R.* Turpis delectatio,& miſera. *G.* Fœnerari ſolitus ſum. *R.* Si Catoni credimus,hominem occidiſti. *G.* Fœnerator ſum. Artificium aliud non didici. *R.* Hic auaritiæ clypeus,hæc cauſa prætenditur;quòd,ſi diſcere volenti,quoque difficile eſt;quid diſcat inuitus. *G.* Semper Fœnerator. *R.* Semper igitur miſer eris, ſemper cupidus,ſemper inops,

De Fertilitate terræ. DIALOG. LVII.

Si vinu largis agri prouentibus,eſto
Munificus,largo ſemine ſis melior.

GAV.

FErtilis ager eſt mihi. *RA.* Vim fœcundatoris intellige, doniſque cœleſtibus ſic vtere, ne diſpliceas largienti, quod ita demum rite fa-

facies,ſi & ſobrietatem & modeſtiam fertilitas nõ excludet,& vbertatis in partem,egeni venient atque amici. Nil ſoli dulce,nil ſapidum. *G.* Agrum fertilem exquiſitiſſimè colo. *R.* Non homo terræ, ſed terra homini ſeruire debuerat,hominum culpis effectum eſt,ne terra poſſeſſori ſuo ſine labore, reſpondeat. Inculta meſſem horridam, lappas, & tribulos paritura, hanc ferro ſollicitare mirisque blanditiis mollire. , mortalis coëgit indigentia. Hinc fluxit initium ſanctiſſimæ, & innocentiſſimæ quondam vitæ. Nunc vni ex multis; & priſco labori,& nouis vitiis obnoxiæ,poſtquam nihil inuidiæ, atque auaritiæ inaceſſum, ruſticas etiam caſas vrbana piacula perſuaſere. Certè vltimos hominum,ruſticos malos fuiſſe conuenit; vnde illud poëticum

Extrema per illos iuſtitia excedens terris veſtigia fecit.

Sed verendum,ne qui mali fuerant nouiſſimi,primi ſint,vt ſi vnquam eſſet ad virtutem reditus & ad priſcos mores,in hoc quoque ſint vltimi. Nunc ad ipſam agriculturæ artem redeo,quæ magnis olim tractata viris atque ingeniis in pretio fuit, in qua vt multis in rebus,altum locum Cato Cenſorius tenet,de quo cùm veriſſime ſcriptum ſit,optimus ſenator,optimus orator,optimus imperator, tandem laudis ad cumulum illud eſt additum, ſine æmulo,ſine ſine exemplo ſui temporis agricola:quem puderet igitur cum Catone terram colere, quis omnino ſibi turpe aliquid duceret quod pulchrum ille ſibi duxiſſet, qui præter corporis atq; animi virtutes rerumq; geſtarum gloriam etiam de Hiſpania triumphaſſet? Quis ſollicitare atque hortari boues erubeſceret, quos in ſulcum vrgeret illa vox,quæ tot magnos exercitus in prælium accendiſſet,tot ancipites cauſſas diſertiſſimè

peroraſſet? quis raſtrum atque aratrum faſtidiret, quod illa triumphalis ac philoſophica manus attingeret? quæ inſignes de tot hoſtibus victorias peperiſſet, tot de rebus optimis præclaros libros ſcripſiſſet, ſiue ad Philoſophiam, ſiue ad hiſtoriam, ſiue ad vſum vitæ ſpectantibus, quales ſunt, quos de hoc ipſo quod nunc loquimur, ſcripſit. Primus equidem colendi agri præcepta collegit in formam artis, ac redegit in literas, ſecutique illum multi alij, quorum quidem humile illud ac depreſſum artificium, nobiliſſimis atque altiſſimis verſibus extulerunt. quos tunc memorans, nec humanæ immemor neceſſitatis, agriculturam certè non improbo. Nunquam tamen, aut ſcriptorum claritas, aut inopiæ metus coget; vt liberalibus, & honeſtis artibus præferendam cenſeam, nec æquandam quidem. Quamuis enim eoſdem, duces ſimul, illuſtres, & agricolas, primum illud imperij tempus habuerit, mutata iam ſpatio res eſt. Neque [vt fragilior nunc natura eſt] ad res tam varias ingenia noſtra ſufficiunt. Hac ætate igitur, excellentibus viris agriculturæ operam dare, non pro arte, vel negotio, ſed pro otio, & curarum alternatione permiſerim; vtque interdum teneros ramos pubeſcentibus gemmis inſerere, luxuriantia folia curua falce compeſcere, laſciuos palmites, prolis in ſpem, ſcrobibus cauis infodere, ſitientibus pratis querulos riuos prono calle diuertere, illos ſinam: ſic fodere pertinaciter, atque arare: totoque animo incumbere terris, niſi neceſſitas cogat, indecorum atque indecens docto fortique viro arbitror, cui nobilioris exercitii deeſſe materia vix poſſit. Natura parens optima: dum multas mortalibus artes daret, ipſa etiam

etiam diſtinxit ingenia, vt cui quiſque erit aptiſſimus, illi inſiſtat. Videbis aliquem, qui mediocri ingenio, tam ſolerter, aut arua ſulcet, aut maria, vt in hac re cuiuſuis acumen philoſophi, nulla ſibi conferri poſſit induſtria. ſtultum, & inglorium fuerit cum alio, non in tua, ſed illius arte contendere, vbi toto maior vertice, minor appareas, & victor in maximis ac multis, paruis in rebus facilè vinci queas. *GAV.* Ager hac mihi æſtate pręfertilis fuit. *RA.* Proximam operire: pręſens ſæpe fertilitas venturæ ſterilitatis arra eſt: rara quidem ſine intermiſſione proſperitas. *GAV.* Diligenter agrum colui. *RA.* Bene, ſi nil melius quod faceres, fuit. *GA.* Colui vineam exquiſitè. *RA.* Lætam cum illa fortè vindemiam pactus, an & cum pruina aut etiam cum grandine pepigiſti? *GAV.* Solito largiùs aruum ſeui. *RA.* Plures paſces grues rure, plures domi mures, volucrum hoſpes, ac vermium, lolij excuſſor areę compactor, horrei architectus, metentium ſeruus, ac terentium. *GAV.* Seui agrum largiter. *RA.* Eſto, in ſpe bona metes: quod ſeuiſti triticum, atque ſollicitudinem: niſi illud eſt verius, quod triticum plurimorum, ſed anxietas tua eſt: &, vt propriè dixerim, ager ipſe eſt animus, cultus intentio, ſemen cura, meſſis labor: hanc vberrimam percipies. *GAV.* Rus optimè colui. *RA.* Dicam, quod mireris. Illi ipſi antiqui agricolæ, viri fortes: quibus gloriæ fuit agricultura, colendum bene cenſuerunt: ſed non optimè: incredibile primò forſan auditu at experientię comprobatione, veriſſimum. Vix enim fertilitas ſumptum æquat: eſtque apud ipſos veteres hominis, atque agri comparatio non inepta, vt vterque, ſi ſumptuoſus fuerit, quamuis & quęſtuoſus, reliqui nihil, aut modicum ſit. Neutrum

Digitized by Google

magni igitur exiſtimandum. *G.* Summo ſtudio terram colo. *R.* Te mallem coleres; ſed terreſtre animal terram amas nec multum tu illam, quam nūc percolis, impinguabis. Cole agrorum, atque arborum quantum vis, neque multos terræ pedes ad vltimum occupabis, neque [vt ait Flaccus]

Harum, quas colis arborum,
Te, præter inuiſas cupreſſos,
Vlla breuem dominum ſequetur.

De Viridariis. DIAL. LVIII.

Del. Stant flores, & amœni gramina campi;
Quæ tamen & molles reddere ſæpe ſolent.

GAV.

AMœna mihi ſunt viridaria. *R.* Habent hæc interdum fateor, honeſtę aliquid voluptatis, nonnunquam etiam inhoneſtæ: æquè igitur ſtudioſos, ac voluptuoſos videas vmbroſis ſeceſſibus delectari. Nam & ingenium locus excitat & ad pœnitentiam quoſdam, alios ad incontinentiam, & laſciuiā exhortatur. Nec de nihilo eſt, quòd ſummus, orator, dum infeſto reo adulteriū obiiceret, amœna, in quibus id commiſſum eſſet. loca deſcripſit, quaſi ad flagitium ſtimulos: non locis ergo, ſed animo gaudendum eſt, ſi talis obtigit, qui bene locis omnibus vti norit. *G.* Secretis viretis affluo. *R.* Secretum Tiberij viretum, & ſeceſſum Capreæ quis ignorat? Pudet, pigetque exequi. quæ itidem omnibus nota ſunt; ille ſenex Hircinus loca illa ſepoſita, quibus probris infecerit. Quanto autem glorioſius, arido in rure exul Scipio Affricanus vixerat; quàm ſuis in voluptatibus princeps ille Romanus? Repeto igitur. Non in locis, neque vllis, præter animum, rebus, habitat omnis veſtra felicitas. Vnde & qui ſolitariam vitam, receſſuſque abditos laudarunt, ſic intelligi voluerūt, ſi hi animus

animus vti ſciret & non aliter. Proinde quem tu de viretis tuis fructum colliges, expectãdum erit, at tũ demũ, quid pronunciẽ, videro. Nã ſi locis tãtũ gloriaris, quæ tua nudius tertius non erant, & tua forſitan cras non erunt, ac, ſi ritè cõſideres, tua etiã nunc non ſunt, alieno proculdubio gloriaris? Quis hic gloriæ tuæ locus? Quid ad te, ſi gelidæ per æſtatẽ alpes? Si Olympus nubibus altior? Si ramoſus, ac frondifer Apẽninus? Quid, ſi lucidus Ticinus? Si amœnus Atheſis? Si ſonorus Sorga? Hæ, ſi laudes ſunt certè non ſunt hominum, ſed locorũ, tuũ ſit expedit, quo lauderis. G. Decoris ſpatior viretis. R. Refert, quænã curę interim tuo in pectore ſpatientur. Nam quid iuuat arcula in eburnea vnguenta olida condidiſſe? quid pulchris in locis turpẽ animũ? Quot in rupib. horridis ſanctiſſimi floruerũt viri? Quot in pratis virentibus turpes adulteri marcuerũt? Adde, quòd nõ animis ſolùm, ſed corporibus, vitæq; hominũ interdũ, locã huiuſmodi nocuiſſe cõpertum eſt; non tantũ hauſtu aeris immodico, ſed ferro etiã, occultóq; impetu. Quis non legit apud Curtiũ, amœniſſimos nemorũ receſſus, & vireta illa Medorũ manu conſita regum, ac Satraparũ curã, & præcipuã [vt prohibent] voluptatẽ? Atqui in illis, iuſſu ebrij, ac veſani regis adoleſcentis, interfectus eſt Parmenio clarus ſenex, & [ni fallor] Macedonũ primus ducũ. Quis non nouit Caietani littoris flexũ illũ, quo nullus ſub cœlo pulchrior, nullus amœnior: illic, iuſſu temulẽti & crudelis Antonij occiſus eſt Cicero. Et poterat vtcunq. tanto viro locus conuenire, vt poſtquã ſcilicet Romæ mori fato vetitũ erat, florido in rure moreretur florentiſſimus oratorũ, vtique optimus. Sed & modus, & author mortis prorſus indignus fuit. Spatiabatur illis fortè tunc in locis Ci-

cero, vrbanas fugiens procellas; &, vel ad philo phiam; vitęque cultum, ſuo more noui aliquid gitabat vel Remp. miſeratus de ſtatu patriæ co ceptum dolorem animi; oculorum oblectatio lenicbat; quando ab illo omnis hoſte virtutis ir miſſi carnifices, talem virum abſtulerunt mūd qualē [vt auguror] ſæcula nulla reſtituent. Sic e igitur loca delectabilia ſæpe inſidiis opportu ſunt, dū licentiùs ibi, laxiúſq; degitur, auerſiſqu magis ſenſibus à circumſpectione periculi. Na & laqueo denſis ſyluis ferę, & viſco volucres faci lius in ramis viridibus capiuntur. *G.* Lætus in viri dariis & curarum vacuus dego. *R.* Lętitia, curarū que vacuitas cautioni ſemper aduerſa eſt, dū ſu nempe quiſque pericula, dum communem hum ni generis ſtatum omnes acriter cogitant, vix au lætus valde; aut curarum vacuus quiſquam viue neque locorum ſpecies, neque opum ſpes obliuio nem attulerit impendentium malorum. *G.* Liben ter in viridariis meis verſor. *R.* Non hercle libentiùs, quàm apri, & vrſi. Non refert autem vbi ſis, ſed quid ibi agas. Nunquam te locus nobilitauerit, ſed tu locum: neque id aliter, quàm pręclarum ibi, & inſigne aliquid moliendo.

De Gregibus, & armentis. DIAL. LIX.

Formoſi pecoris ſi cultor amore traharis,
Te pauper potiùs, quàm pecus, ipſe trahet.

G. A V.

GAudeo gregibus, & armentis. *R.* Brutinum gaudium. *G.* Armentis, ac gregibus abūdo. *R.* Belluina proſperitas, quam belluæ pepe rere. *G.* Amo greges, & armenta. *R.* In omni amore, amantis, & amati ſimilitudo ſuſpecta eſt. *G.* Armenta gregéſque amo. *R.* Amaris omnia, niſi vo inuicem, ac virtutem; quæ imprimis erant aman-

da negligitis,& quæ negligenda diligitis. *G.* Amo armenta gregéſque. *R.* O miſeri rerum vtilium amatores,oſoréſq; nobilium:amatis,quæ ſe,nec amari ſentiunt,nec amantibus vicem reddunt. Cũ interea,nec vos vicem reddatis amantibus;totúmque hoc malum facit auaritia,vt non modò ſeruũ ingenuo, ſed pecus homini præferendum exiſtimetis. *G.* Armentorum gregúmque ingens copia eſt. *R.* Si per te ipſum illos paueris,quid niſi occupatiſſimus paſtor eris? Officium vile,laudatum licet à multis ante alios à Catulo Veronenſi;ſin per alios non tu paſtor,ſed paſtorũ ſeruus paſtorumque dolis expoſitus. Nunc vicinus obfuerit, nunc præcipitium nunc morbus, nunc abactor; quotidie demum aliquid fingendum,vnde damnum tibi dolórque,& illuſio. Magna verò pars mali fuerit illuſor rudis. *G.* Armentis ac gregibus diues ſum. *R.* Laudatæ diuitiæ ſed incertæ,& caſib. multis obnoxia;fraudibus rapinis peſtibus, quæ tam crebræ,támque validæ ſunt,vt ſæpe totos greges, totáque lacerent armenta nota peſtis quàm Lucretius,quámque illum ſequens Maro,deſcripſit. Et quàm multas putas famoſas minus ſcriptorũ penuria ſed damnoſas æquè? *G.* Diues ſum gregibus & armentis. *R.* Vagæ,patentéſque diuitiæ quę [non dicam] arcula,vt aurum,vt gemmæ,ſed ne domo[licet ampliſſima]claudi poſſint;tam nec à ſeruis, nec à furibus nec à feris atrocioribus tutus es,omnibus in tuas diuitias datum ius. *G.* Gregibus & armentis gaudeo. *R.* Gaudes ſemel,doliturus millies nullus dies ſine rumoribus mœſtus ibit. Nunc irruerint Sabæi tulerintque omnia;nec non pueros gladio percuſſerint; vt pecuoſo illi quondã nunciatũ ſeni eſt;nunc bos cornu fregerit,nunc crus equus,nunc vagantẽ lupus agnum,

nunc infectũ gregẽ mors inuaſerit. Non ſat miſe[...] veſtris malis, & mortalitate propria viſi eſtis, ni[...] mortes quoque brutorum animalium lugeretis.

De Elephantibus, & Camelis. DIAL. LX.

Grandia ſunt dominis animalia magna voluptas,
Sæpe tamen famulis damna dedêre ſuis.

GAV.

SVnt mihi Elephantes. R. Cui quæſo vſui, pacis ne, an belli? His, duo illi notiſſimi hoſtes Italiæ, Pyrrhus, & Hannibal, quib. Romanas dũ turbare acies ſperant, ſuas turbauere. Animal gra[...]ue prorſus, & enorme, quódque [vt ex hiſtoriis no[...]ſtri] ſæpe ſuis exitio fuit, aſpectu mirũ, & mole, & ſpecie, & odore, & ſtridore terribile, effectu autem inutile, procuratione difficile. G. Eſt mihi ingens Elephas. R. Fuerunt olim in Italia Elephãtes, non venatu quæſiti illi quidẽ, ſed ab hoſtib. capti, & in triũpho ducti, quoſq; prima fronte terruerant, e[...] quos Italos victores in capitoliũ ſecuti; erepti au[...]tem Pyrrho; Carthaginenſibus verò non erepti [...]tũ, ſed etiam interdicti. Sic. n. in conditionibus pa[...]cis, quam victi petierant, nominatim cautũ; vt, & quos haberent domitos, traderent, & alios nõ do[...]marent; ita ſenſim obſoleuit vſus Elephantũ, non ſolùm in Italia, vbi longè aduenæ, viq́ue aduecti erant; ſed in Africa etiã, & Ægypto, quæ illorum ſunt viciniores origini. Itaq; & in Italia, auorũ me[...]moria, vnicũ Frederico Romanorũ principi, fuiſ[...]ſe, & nũc Ægypti tyrãno, non niſi vnicũ eſſe, fam[...] eſt. Vtrunque verò ad ſpectaculum potiùs, quàm ad vſum. Sic in India atque Æthiopia, exterarũ[...] tædio gentium liberati, ſyluas patrias incolu[...] Elephantes. Tu quis es, qui Elephante gloria[...] videris, alterne Annibal? qui vno vectus Eleph[...]te, vnóque fretus oculo Italiam fatigauit. Eg[...]

hanc belluam, etſi humani æmulam intellectus, ab authoribus proditam, & moribus miris inſignem, habendo tamen inutilem, & ineptam, & regiæ potius luxuriæ, quàm priuatæ fortunæ habilem dico; quæ domum impleat, horreum exhauriat. *G.* At camelos habeo. *R.* Vna eſt penè ratio vtrorúmque, niſi quòd elephas turribus, camelus ſarcinis ferendis idoneus, cóque vtilior aptiórque: ſi conſilium petis, vtere belluis, quas his, vbi vitam agis, mundi partibus, genuit natura, parens prudentiſſima, quæ & belluas, & alia ſuis quæque climatibus aptiora diſtribuit. *G.* Camelum habeo. *R.* Tria millia habuit; & amiſit Iob: & morbi; & raptores, & infecta paſcua, & ruinæ, & mille caſus, veſtra vndique armenta circunſident; campi, & colles, & mœnia perduntur aſſiduè. Quid his facias, quæ non ſtant? Bona veſtra ferè omnia in perpetuo motu ſunt, &, quam, inſita virtute animi, deberetis famam quærere, peregrinorum animantium nouitate ſectamini.

De delectatione Simiæ. DIAL. LXI.

Iucundos tibi ſi præbebit Simia ludos,
Si modus abſuerit, ſimius alter eris.

GAV.

SImia delectabilis eſt mihi. *RA.* Fœdum animal aſpectu, triſte animal effectu, de quo, quid aliud, quàm tædium ſperes? Quicquid domi reperit, aut corrumpet, aut ſparget. Si his, atque huiuſmodi delectaris, vtique delectabilis Simia tua eſt. Monſtruoſam belluam vocat Cicero, nec minus aliquid mirum dicit, quàm vrnam ſortium euertiſſe, idque pro oſtento, Græcorum in hiſtoriis ſcriptum eſſe, iure optimo doctiſſi-

tutæ erant; & præter pēnas nil in pauone placebat [vt Naſo ait.] Neque enim ſanè, quid in hac aue tantopere placeat, inuenio, præter nobilitatem carnium; quæ non putreſcere dicuntur, longum etiam in tempus, ſi ſeruentur; quod & tibi licitum experiri, & expertum ſe aſſerit Auguſtinus. Ita veſtram famem, niſi adſit ambitio, nec cibus ſatiat, nec voluptas. Pauonem certè, cibi gratia, Romæ primus occidiſſe fertur Hortenſius Orator vir eloquio clarus, moribus delicatus, & mollis, vt fœmina, ſed qui morum plurimos, eloquij autem raros habet imitatores. *GAV.* Pullos nutrio. *R.A.* Impedimentum domui, eſcam vulpibus, areę ſuffoſſores, quorum vngulis, & puluerem ſolum ſemper, & nunquam ſuperficies æqua ſit. *GAV.* Gallinarum magnus eſt numerus. *R.A.* Vt ceſſent tædia, penè par fructus, & impenſa erit; magno pretio, longiſque clangoribus exiguum ouum conſtat. *GAV.* Sed abundo opibus. *R.A.* Non mortalis modò ſed volatilis, & fugitiua felicitas tua eſt. *GAV.* Aluearia multa ſunt mihi. *R.A.* Nō minùs in quolibet, quàm vel in magna vrbe negotij, vel in caſtris ſtrepitus eſt, nunc examina fugient, nunc pugnabunt reges, nunc tinnitu æris, nunc iactu pulueris res egebit, vt ſalua ſit. Sæpe omnia expertus, nil perfeceris, qui, cùm ditior eſſe credideris, nudus ſis; proinde, ſi ſeruandi ſtudium, cum melle contuleris; mel amarum voces. *G.AV.* Sed columbis affluo. *R.A.* Atqui apum in thalamis ſiletur per noctem [vt Vergilius ait] In columbario autem, nunquam: vix eſt animal inquietius columbo. *G.* Plena mihi ſunt columbaria. *R.* Sunt qui litigent, & qui gemant, qui diebus domum fœdent, noctibus ſomnum frangant. En magni gaudij materia.

De Piſcinis. DIALOG. LXIII.

Et iuuat, & licitum eſt, piſcando fallere tempus,
Omne tamen tempus perdere piſce, nocet.

GAV.

PIſcinas mihi extruxiſſe gaudeo. *RA*. Non pa rò, feliciùs extruxeris, quàm Salomon. Cùm te ergò conuerteris ad vniuerſa opera, quæ fecerint manus tuæ, & ad labores, in quibus fruſtrà ſudaueris, videbis in omnibus vanitatem, & afflictionem animi; vt vnde gauiſus fueris, fortaſſe doleas, iacturam exiſtimans, & temporis, & impenſæ. *GAV*. Feci mihi piſcinas. *RA*. Non ſatis eſt, gulæ cauſa, omnes terras luſtrare; aquæ etiam tentantur; &, in regno ſuo, piſcibus carcer erigitur. *GAV*. Piſcinas impleui. *RA*. Libertatem piſcibus abſtuliſti, ac naturæ domum; quoſque illa ſanos fecerat, ægrotare docuiſti. *GAV*. Coëgi aquas in piſcinam. *RA*. Vim aquis intuliſſe, in Iulio Cæſare, tanto illo quidem viro, notatum: & ſuperbiæ datum vides. Quid in te igitur ſperes? *GAV*. Piſces in viuario concluſi. *RA*. Pennatas volucres vinculis, & imperio coercetis; quid mirum, ſi pigris quoque piſcibus imperatis? Omnia prorſus in veſtra poteſtate; & veſtris ſubiecta ſunt pedibus, laborioſi, & cupidi mortales, præter vnum animum, quem regere, & frænare, vel non poteſtis, [vel quod eſt verius] non curatis. Itaque vagus, & indomitus ille vos agitat, & in omne vanitatum genus, ac ſcelerum impellit, qui, ſi vobis, immò ſi rationi ſubditus, atque obediens eſſet, ad meliorem finem, rectiori calle vos duceret, præſtarétque, vt multa, quæ cupitis, ſperneretis. *GAV*. Piſces incluſos in piſcinis habeo. *RA*. Cùm omnia ſubdita ſint vobis; vide, quàm

quàm decorum ſit, eſſe vos ſubditos voluptati, rei omnium viliſſimæ, rerum nobiliſſimos omnium, quæ ſub cælo ſunt. Sed ſic eſt, omnibus imperare vultis, vt libidini ſeruiatis. Neque verò nouus hic error, nec plebeius, ſed antiquus & illuſtrium: piſcinas, ac viuaria oſtrearum, primus inſtituit Sergius Orata, Baiano in littore. Sub idẽ tempus, reliquorum piſcium viuaria incepit Licinius Muræna, vterque cognomen, ſeu illud agnomen à piſce ſortitus. En præclaræ agnominum cauſæ, quòd ille ſcilicet Oratam appetit, hic Murænam. En, qui Africani, & Macedonici titulos mereantur, & forſitan non curarum minus hi, ſuis in piſcibus capiendis, & condiendis, inque ſuis viuariis extruendis, ſuſceperant, quàm Scipio, & Paulus in liberanda, atque ornanda patria, ſuiſque victoriis, ac triumphis. Ita penitus verum ſit, quod quidam dicunt, quantitate curas hominum penè pares, qualitate verò longè impares. Atque, vt mala ſemper exempla imitatorum turbis affluunt; ſecuti ſunt Licinium hunc nobiles viri, Philippus, Hortenſius, ac Lucullus, vir alioqui memorabilis; qui viuario ſimplici non contentus, illic prope Neapolin montem ſcindi fecit, non minori ſumptu, quàm quo ſibi villam erexerat, requiem captis piſcibus meditatus, fluctu æquoreo ſciſſæ rupis clauſtris, inſtar tranquilli portus, immiſſo. Quamobrem Magnus Pompeius, vt qui non viuaria, ſed imperia cogitarent, haud illepidè hunc Lucullum, Xerxem togatum; hoc eſt, montium effoſſorem nuncupabat. Quid de aliis? Murænarum viuaria primus fecit Curus quidam, neſcio quis. Nam, cum omnibus Murænis ſuis, adhuc malè noſcitur, quarum illi copia tanta fuit, vt earum ſex millibus

triumphalem cœnam Iulij Cæſaris adornaret: vt hic quoque ſuos imitatores habuit nominatim Hortenſium Oratorem [de quo ſuprà diximus] virum, qui nunquam molli defuit exemplo. Ita veſtræ literæ ſæpe nihil detrahunt inſaniæ. Nonnunquam verò [quod mireris] adiiciunt, dum licere ſibi omnia exiſtimant, qui literas didicerunt, & multa ſibi arrogant, quę ſine literis non auderent. Et hic ergo viuarium habuiſſe dicitur, Baiani tractus in litore, ibíque inter cæteros piſces, ſic Muræ nam vnam dilexiſſe, vt extinctam luxerit. En amor egregius. En docto, grauíque viro dignus fletus, qui nec ſui temporis bella domeſtica, neque proſcriptiones, ac ciuium mortes fleuiſſe legitur; nec Cannenſem, ſi ſuum in tempus incidiſſet, fleturus fuerit ruinam; Murænæ obitum fleuit; tanta hæs leuitas facit, vt iuniori venia debeatur. Antoniæ ætas, ac ſexus excuſabiliorem reddit ineptiam, quæ murenam ſuam, tamen non defunctã, gemuiſſe, ſed viuentem aureis inauribus coluiſſe traditur. Sic, vt Baulos [id erat villæ nomen] ipſis Baianis in finibus, multos, ſpectaculi nouitate cõtraheret. Fuerunt & viuaria cochlearum, & aliæ piſcium vanitates, atque imprimis lupus tyberinus, inter duos præcipuè pontes captus. Sed ſatis multa de alienis erroribus. Tu, quò plures his implicitos vides, eò diligentius caue, ne ſimilibus impliceris; neque tibi nunc vſum piſcium, ſed nimis magnam curam rerum ignobilium interdico.

De Auiarijs, Auibuſque loquacibus. DIAL. LXIIII.

Qui guſtus varios elementa per omnia quærit,
Et mortem, & morbos contrahit ante diem.

G. A V.

AVes varias in auiario concluſi. *R. A.* Iam piſcium minùs mirer ergaſtula. Sunt & volucrum, quibus latior, ac liberior patria cœlũ erat. Inuenit gula venationem, inuenit piſcationẽ, inuenit aucupium; nec cepiſſe ſatis eſt, quas liberas natura creauerat, niſi etiam aſſeruentur. At quantò erat honeſtius gulã cogere, parabilibus atque facilibus cõtentari & ſyluas feris, maria piſcibus, aërémque volucribus linquere, quàm in his tantũ ſtudij ponere, quantùm, ſi captandis in virtutibus poneretur, illas pridem [nã minimè fiunt fugaces] optimo ſtudio quæſitas, intra animi habitũ clauſiſſetis, vnde nec effugere poſſent, nec auferri. *G.* Auibus auiarium impleui. *R.* Rem nequaquam neceſſariam & quęſitu, nec minùs cuſtodia difficilem, peruetuſtam tamen, cuius ante mille quadringentos annos Romæ author fuit Lælius quidam, cognomento Strabo, vir equeſter: non ille quidem Lælius ſapiens habitus; qui ſi auiaria reperiſſet, nomen ſapientiæ perdidiſſet. Quædam ſunt inuentu [vt videntur] vtilia ac iucunda, quæ tamen ingenia alta dedeceant. Qui piſcinas, qui auiaria inuenerunt, quid aliud, quàm gulæ ſtudium habuerunt? quod virtutis cultoribus alienum eſt. *G.* Incluſi pingues turdos, & turtures. *R.* Sed non tardos tortores, tot illecebris irritata gula ſupplicia exigit ſtomachi laborantis, An non ſatyricum illud audiſti?

Pœna tamen præſens, cùm tu deponis amictum
Turgidus, & crudum pauonem in balnea portas.

De pauone loquitur. Formoſa etenim, & famoſa eſt auis; ſed non ſola, quæ præcipitem gulam plectat. Gulæ quidem oblectatio, guſtus breuis; ipſe quoque mox in nauſeam verſurus, ni coerceas. Pœna autem longa, cruditas, indigeſtio, bilis, morbi, ſæpe etiam & mors. I nunc turdis pinguibus, ac turturibus gloriare. *GAV.* Habeo loquaces coruos, ac picas, & pſittacos. *RA.* Lætatus his Auguſtus Cæſar, eos magnis emit pretiis, qui victorem, ac triumphantem Cæſarem ſalutarent. Cumque ſubinde alij, atque alij ingererentur, ſatis ſe ſalutatorum talium domi habere, reſpondit; ponens illi metam vanitati niſi coruus ipſe nouiſſimus, loco illo mirabili, pluris ſe, quàm cæteros redimi coegiſſet. Et hæc quidem in Saturnalibus leguntur. Quid in naturali vicini noſtri Veronenſis hiſtoria? Coruus ille tam docilis è ſutrina; vbi impensè alebatur, in publicum euolare ſolitus, & Tiberium Cæſarem, Druſumque, & Germanicum nominatim, totum denique Romanum populum ſalutaret tanta plebis gratia, tantoque omnium fauore, vt cum eum vicinus, vel inuidia, vel ira percitus, occidiſſet, ingenti omnium mærore occiſor ipſe, ex ea vicinia pulſus primum, deinde etiam à populo interfectus ſit. Coruus autem operoſis exequiis, & ſolemni funere elatus, ac traditus ſepulturæ. O ineffabilis populorum ſemper inſania: in illa vrbe fletum, & ſepultum coruum, & eius interfectorem, Romanum ciuem morte multatum; in qua, nec Africanus maior ſepulchrum habuit, nec minor vltorem, quia [ſi diis placet] coruus hic populum ſalutabat, vt diximus, illi autem non ſalutabant, ſed ſalutem populo, gloriamque contulerant. Adeò gratior vox coruorum, quàm virorum virtus illuſtrium. Neget nunc aliquis

tutum, populi conſenſiſſe iudicio: quanquam veris æſtimatoribus non ſit mirus publicus hic virorum fortium contemptus? cum ab his coruorum, volucrumque loquacium miratoribus, & diuinæ voces, & cœleſtia aſpernantur oracula. *G.* Formoſus eſt mihi pſittacus. *R.* Solus nempe omniũ torque aureo inſignis, niſi phœnix & ipſe eſſet, auium torquatus, & præterea ſuæ vnicus ſpeciei. Verum pſittacus ſalutator magnus & præſertim principum, quaſi illum planè adulatorem fecerit natura. Vnde diſtichon illud innotuit:

Pſittacus à vobis aliorum nomina diſcam,
Hoc didici per me dicere, Cæſar aue.

G. Eſt mihi pica diſertiſſima. *R.* Cùm perrari ſint homines diſerti, tibi diſertiſſima pica eſt? loquax fateor, & ſalutatrix eſt ſedula, vnde & illud.

Pica loquax certa dominum te voce ſaluto,
Si me non videas, eſſe negabis auem.

Certè de huius auis intentione, diſcendique ſtudio, mira, neſcio an vera, narrantur. Illud imprimis vix credibile, propoſitum ei verbum, ſi oblita ſit, angi illam grauiter, & affligi, moleſtiamque animi, tacita meditatione teſtari; ſi ipſum ſibi verbum ad memoriam reducatur, miris modis hilareſcere, At ſi prorſus ſeu verbi difficultate, ſeu memoriæ imbecillitate vincatur, præ dolore etiam interdum mori; vt iam minus mira Homeri mors poëtæ ſit habenda, ſi tamen illa etiam vera eſt. Neque verò picis omnibus hæc docilitas datur, ſed his tantùm, & quæ glande cibum, nomenque percipiunt, & apud vos vulgò glandariæ vocitantur: picarum ſpecies, & forma inſignis & ingenio. *GAV.* Dulciſonam, canoramque luſciniam nactus ſum. *RA.* Et hanc

quoque, ſturnum græci, latiniſque ſermonis dociles inueniri; & turdum inſuper, ſua ętate ſermones humanos imitantem, Romæ fuiſſe author eſt Plinius ſecundus. Quod de ſturno nuper publicè notum fuit, quem ſeriatim plurima verba proferentem humanis accentibus, ſæpe in ipſius Plinij patria, & audire tibi contigit, & mirari. Nam de pſittaco iam trita res eſt, vt mirabilis iam eſſe deſierit. Quoties hunc audiſtis cibos vnum, atque alterum, clara voce, poſcentem? Quoties nutritorē ſuum proprio nomine vocantem, atque, vt perſuaderet, multa illi geſtuum, ac verborum dulcedine blandientem? Quoties ſic ridentem, vt aſtantes in riſum cogeret, nec omninò alitis, ſed veri riſus hominis crederetur? Quæ, quanuis ita ſint, tamen hi omnes, luſciniæ præſertim, multo meliùs [mihi credite] ſuis in ramis canerent, quàm veſtris in caueis; niſi quia veſtra cupiditas nihil æſtimat, niſi quod ſibi proprium fecit; cùm natura fecerit cuncta communia: ſic vltra ſuos fines, atque vltra ſuū nomen tendit auaritia. *G.* Aues innumeras congregaui. *R.* Vt multas, ſiue, vt omnes habeas phœnix, puto, deerit, ſiue vnus, ſiue eſt nullus; ſiue illud in fidem recepimus, quod quidam tradidere; anno vrbis octingenteſimo, Auem hanc ex Arabia in Ægyptum euolaſſe, captámque ibi, & Romam delatam, atque in comitio ſpectaculo, populo expoſitam, ſupremam tandem [vt credibile eſt] mortem obiiſſe; quod vltimum, falſum eſſe non dubitant, qui de primis magni dubitant authores. Ita cùm omnes aues habueris, mirabilem, pulcherrimámque omnium non habebis. Dolens, & indignans iocor: vt quid enim ſemper pueri inanibus gaudiis exultatis? Vtque ait Salomon: Vſque quò paruuli diligitis infantiam? Quin aliquando conuertimini

uertimini ad correctionem meam:vt idem ait;ſi quidem ipſa eadem ſunt,quæ loquor. Sinite ô cęci aues in ſyluis agere,nidificare,& paſci.& canere,& errare.Vos inertis plumas animi ad cœlum pandite,atque humo vos attollite, enitimini non volucres captare,ſed volucres fieri. Tuque,his omiſſis,de quibus loqui pudet,ſi quid habes, quo lætari virum deceat,profer.

De Coniugij claritate. DIAL. LXV.

Viuere coniugio ſine ſi natura dediſſet,
Libertas, ſocia, magna, carere thori.

GAV.

Vxorem duxi nobilem. R.Mallem tibi non tantùm picas ac pſittacos,ſed bubones,ſtrigéſque domi eſſe:illi canerent,iſta iurgabitur;illi aliquid nunciarent;hæc peraget;illos excludere licet,hanc non licet,G.Claro coniugio ornatus ſum. R. Specioſa vinctus es catena,vnde te ſola mors liberet. G. Claro coniugio felix ſum. R. Caſto felicior feliciſſimus cælibatu. G. Pulchro cõiugio illuſtratus ſum. R.Anceps vxoris electio: deformis facilè faſtiditur; Formoſa difficilè cuſtoditur;ea lege,qua inter formam corporis,atq; animi caſtitatẽ lis prope perpetua eſt.Sed vt,quod rariſſimũ eſt,cõtingat;& formæ pudicitia iuncta ſit; vberius tecum agã;accedant & fœmineæ dotes aliæ,nobilitas,cenſus, opulentia,fœcunditas,atq; facundia,famæ integritas,morũ candor;ſcito tuũ limen his immixtam ſubintraſſe ſuperbiam: vt iure Satyricus videatur malle Venuſinam, quàm Corneliam Gracchorum matrem, Africani filiam, paternis triumphis,ac gloria inſolentem.

G.Nobi-

GAV. Nobile coniugium, & honeſtum obtigit. *RA*. Quid de faſtu, faſtidioque ais? Parúmne fœminei mores noti? Diſce ſeruire, diſce pati, diſce charos pellere, vni coniugio vacandum eſt. Amicitiarum ſcopulus, vxor imperioſa; & viri affectu i moderatrix. *GAV*. Generoſa mihi vxor obuenit. *RA*. Grauis ſarcina, duræ compedes, liberos humeros, atque olim liberos pedes prement. Durum dictu, durius cogitatu, duriſſimum perpeſſu. non vnius lucis, ſed totius vitæ hoſpes, forſitanque hoſtis, vacuam præſidiis, inuaſit domum: vnde illam [vt dixi] veteris repudij ſpe ſublatas ſola ſcilicet mors excludat. *GAV*. Coniugem gratam duxi. *RA*. Erras, illa te duxit; diu nimium fueras tuus; acceſſit ſponſo domina, carnifex priuignis, æmula ſocrui, familiæ iugum; coquinæ labor, onus penui, ſumptus arculæ, ornamentum aulæ, diurnum ſpectaculum feneſtræ, lis nocturna cubiculo. *GAV*. Vxor mihi venit amantiſſima, *RA*. Cum amore ſi neſcis, Zelus, & ſuſpiciones, & querelæ ſubeunt; immortale duellum domi habes; ipſis & voluptatibus, & iocis inimicitiæ erumpent. nec ad menſam, nec in thalamo tutus eris, nullum tempus litigio vacabit, media nocte pugnabitur. *GAV*. Exoptatas nuptias contraxi. *RA*. Cum coniuge nuptias, cum pace diuortium. *G.A*. Vxor contigit, cui vnicè placeo. *RA*. Meliùs forſitan diſpliceres: non te amando premeret, atque attereret, & cogitare, & res tuas agere, & ſomnum carpere ſineret: nunc vxori placens, nil, quod tibi placeat, præter illam, ſperes; totum ſibi te vendicat, nec ſufficies totus. Si quò fortè ire velis, fugere te, fugæque cauſas fingere; ſi quid agas, oblitum ſui, ſi quid cogites, iratū ſibi; ſi cibo abſtineas, ſordere res ſuas tibi; ſi ſomno ceſſeris, externa te ve-

nere feſſum dicet. Denique vt vxori placeas, tibi, atque aliis inutilis ſis oportet. *GAV*. Vxorem habeo, quæ me ardenter amat. *RA*. Meliùs amaret caſtè, piè, & ſobriè, ac verecundè: ardens enim amor, quid niſi incendium eſt animæ? qua ardente quiſnam tibi modeſtiæ, quis reuerentiæ coniugali, quis tranquillitati locus, aut quieti? Ardenter te amat vxor; niſi viciſſim ſe amari ſenſerit, tepeſcet, amoremque odio mutabit; ſin æquandus tibi eſt amor; & tu ardeas, neceſſe eſt, vnique deditus ſis amanti, Zelotypæ coniugis vir inſomnis, nunc blanditiis, nunc querelis, fictiſque criminibus excitandus; exercenduſque per noctem; ſeu licentiùs oculum deflexeris, ſeu ridenti lentiùs arriſeris, ſeu vicinam ſalutaueris, ſeu formam alterius laudaueris, ſeu domum ſeriùs redieris; poſtremò aliquid feceris, aut dixeris, quo ſuſpectus, læſique reus ſis amoris; quæ, ſi vita dici debet, quænam mors dicenda ſit, neſcio. Et hæc equidem de ardenti tuo amore ſententia noſtra eſt. *GAV*. Eſt mihi perpetua thori conſors. *RA*. Et ſomni perpetuum exilium. Maritalis lecti rarus, ac tenuis ſopor eſt, hinc voluptas, hinc iurgia, quies nuſquam. *GAV*. Habeo vxorem fideliſſimam. *RA*. Fuiſſe fideles aliquas non nego, vſque etiam ad mortem. Et profectò homini, qui hoc vitæ genus elegerit, magnæ diuitiæ coniunx bona, & fidelis, maior tamen eſt acies aduerſa. Nempe etiam illuſtrium multi, dolo coniugum periere. Sileo Danai truces, & cruentas nuptias, & infamem noctem, miſerámque tot ſimul iuuenum ſtragem. Non hoc illi, quorum ſuprà meminimus, Graius Agamennõ, non Phryx Deiphobus neget, non ex veſtris Africanus minor, non poſtremò recentior Alboinus rex, cu-

ſis colas: quod extra te raptus ſtupeas: quod adores: vnde totus pendeas. Summitte collum iugo, & contentus forma coniugis, curaſque alias, & propriam libertatem procul abiice. Dicebam modò, caue, ne, quo quomodo aliam, præter illam laudes: ne quando ocülos ab illius fronte diuertas: ne ſolito parciùs blandiaris: ſolito minùs inſanias: quicquid reſpueris, capitale erit: omnis ſanitas de fectio. Viue denique ad vxoris edictum, & nutum dominæ ſuſpenſus obſerua: mancipium, non maritus. Hæc facito, ſi tanti exiſtimas aliquandiu formoſam thori ſociam amplecti, leniſque ad tempus cute gaudere, & candido natos ex vtero, tanquam poma nobiliora pulchro de vaſe ſuſcipere. *G.* Vxorem habeo formoſam. *R.* Venenum dulce, compedes aureas, ſplendidam ſeruitutem. *G.* Forma delector vxoris. *RA.* Vana breuiſque delectatio. Nil forma fugacius, & præſertim fœminea: qui vxorem propter formam diligit, citò illam oderit.

De Vxore fœcunda, & facunda. DIAL. XVII.

Garrula ſit tibi ſit coniux, fœcundaque prole,
Nulla quies fuerit nocte diéque tibi.

GAV.

FOecunda mihi vxor eſt. *RA.* Multas tibi curas, multos pariet labores: vxor ſterilis vnica tantùm: at fœcunda quidem, ſarcina domus eſt multiplex. Notum eſt illud comicum.

Vxorem duxi: quam non ibi miſeriam vidi?
Nati filij, alia cura.

G. Non fœcunda tantùm vxor, ſed facunda eſt. *RA.* Hinc filij, & nutrices aderunt: hinc ſales, & verba non deerunt. Habes cum qua diſputes, & declames: & Satyricum non audiſti, vbi ait?

Non habeat matrona, tibi quæ iuncta recumbit,
Dicendi genus, & curtum sermone rotato,
Torqueat enthymema: nec historias ſciat omnes.

Coniugem quęrebas, magiſtram inueniſti, iamq́; aliquid impolitum, commune aliquid loqui, ſine coniugis cenſura, & irriſione non poteris: fruſtraq́ue eiuſdem Satyricum illud optaueris.

Solœciſmum liceat feciſſe marito.

Inter mundi tædia, nullum importunius procaci fœmina, & tacere neſcia.

De opima dote. DIAL. LXVIII.

Intolerabilius nihil eſt, quàm fœmina diues;
Si cupis vxorem ducere, poſce parem.

GAV.

Dote auctus ſum opima. *RA.* Et opima tyrannide: malum malo additum: Superbiæ coniugalis duo ſtimuli: dos, & forma. *GAV.* Multùm dotata vxor eſt mihi. *RA.* Multùm dotata vxore nihil eſt importunius, nihil intractabilius, nil ſibi non licitum arbitratur: quæ ſuas opes mariti comparat egeſtati: quæ virum paſcit, dominam ſe putat eſſe, non ſociam. *GAV.* Magna dos meum ſubiit limen. *RA.* Vnde dos ingreditur, inde libertas egreditur: quod bene prouiderat Lycurgus, cuius lege cautum fuit, vt indotatæ nuberent: adiecta ratio, vt vxores eligerentur, non pecuniæ: ſeueriuſq́ue matrimonia ſua viri coercerent, cùm nullis frenis dotis tenerentur: vtrunque ſapienter. Nam & verè multis in domibus, non viro vxor, ſed pecunia nubit auaritiæ, & eſt vtique magna dos, licentia coniugis, frenum viri. *GAV.* Ingens cum vxore dos obuenit. *RA.* Muta ordinem: immò enim cum ingenti dote vxor ſubiit quam libentiùs excluſiſſes, ſi ſola poſſet excludi.

Planè

Planè coniugium obſcœnum : vbi non ſpe prolis ad cubiculum viri virgo, ſed ad arculam, auaritiæ impulſu, dos concupita deducitur. *GAV*. Magnam mihi dotem vxor attulit. *RA*. Dic veriùs, magnum pretium libertatis tuæ; quæ, ſi tibi chara eſſet [vt decuit] nullo eam pretio vendidiſſes. *GAV*. Ditiſſima mihi vxor obtigit. *RA*. De moribus nihil narras. Nempe nihil, vt reor, de moribus cogitaſti, deque optimis fœminæ dotibus, fide, verecundia, caſtitate, modeſtia. Sunt vobis iſta contemptui & ſolùm in nuptiis veſtris attenditur Dos, & Forma: hoc eſt Auaritia, & Libido, pronubæ matrimoniis his condignæ. *GAV*. Pecunioſiſſima eſt coniunx. *RA*. Vide, an non Themiſtocleum illud conſilium, quo diffinit: Malle ſe virum pecunia, quàm pecuniam viro indigentem, rectè etiam ad fœminas trahi poſſit. *GAV*. Vxor mihi prædiues eſt. *RA*. Quantò melius erat cum inopi requieſcere, quàm laborare cum ſuperba: melius eſurire cum paupercula humili, quàm cum inſolenti diuite litigare. *GAV*. Coniugis dos immenſa eſt. *RA*. Conſequens eſt, vt elatio animi ſit immenſa: timor autem viri nullus. Non audebis vitia reprehendere, dum reſpicis dotem: non præſumes humiliare illam, per quam te memineris ſuperbire, nec faſtidia duntaxat, ac tædia, ſed probra etiam & iniurias tolerabis. An fortè non Aurelij Antonini principis meminiſti illius, qui philoſophi cognomen, ob Imperium non omiſit? qui, cùm vxoris noſceret adulteria, & amici, vt eam, vel occideret, vel ſaltem dimitteret, hortarentur: reſpondebat: Si vxorem dimittimus, reddamus & dotem: dos autem erat Imperium. Vides, vt ingentis viri animum dos frænabat: tuum forſitan

non frænabit? *GAV*. Dos quàm maxima, infinita, inæſtimabilis eſt. *RA*. Dos matrimonij, oneribus upportandis, non auaritiæ æſtibus irritandis, inuenta eſt. Itaque, quò magis illam exaggeras, magis infamas, vt quæ vtrinque mole ſua noceat, & hinc dantis impudentiam, hinc concupiſcentiam accipientis, auctura ſit. *GAV*. Eſt mihi maxima dos vxoris. *R*. Non quanta ſit dos, ſed qualis ſit vxor, refert; & in dote ipſa non quantitas certè, ſed qualitas æſtimanda eſt, vnde ſcilicet profecta, quibus parta modis: multæ magnæ dotes malis artibus ſunt quęſitę. Heliopolitanum, & Punicum morem noſti, quorum nuptis non pietate patria, ſed ſtupris, ac dedecore dos conſtabat.

De Gratis Amoribus. DIAL. LXIX.

Durius in terris nihil eſt, quod viuat, amante;
Vis res, & famam perdere, tutus ama.

GAV.

GRatis fruor amoribus. *RA*. Gratis inſidiis opprimeris. *GAV*. Gratis vror amoribus. *RA*. Bene ais, vror. Eſt enim Amor latens ignis, gratum vulnus, ſapidum venenum, dulcis amaritudo, delectabilis morbus, iucundum ſupplicium, blanda mors. *GAV*. Amo, & viciſſim amor. *RA*. Primum noſſe potes; ſecundum in ambiguo eſt; niſi fortè nocturnum mulierculæ tuæ murmur in teſtimonium tuum trahis. *GAV*. Amor haud dubiè. *RA*. Perſuaſit, vt video: nec magnum perſuaderi volentibus: omnis amans cæcus, & credulus.. Quod ſi idem iuramento amatorio vis ineſſe: ſcriptum ab amante chirographum, tenera in glacie, teſtibus auſtris, in medium profer. Sed, ô inſane, nihil impudicæ præſertim, credas

das' fœminæ: ſexus, ardor, leuitas, conſuetudo mentiendi, fallendi ſtudium, fructuſque fallaciæ; hæc ſingula, multoque maximè, hæc omnia quicquid illius ore prodierit, ſuſpectum faciunt. *G.AV*. Amo quod iure animum delectet, & dulciter ardeo? *R.A.* Credis ex me audire, quod ille Magiſter amorum ait; Vt feliciter ardens gaudeas, & vento tuo nauiges voluptatis? Id quidem non conſilij eſt. Ego verò quò ſuauiùs arſeris, eò cautius ex incendio fugiendum conſulo. Tunc ſunt mala periculoſiſſima, cùm delectant. Sæpe ſuauitatem hanc duriſſimus finis exaſperat. *GAV*. Amo amorque. *R.A.* Vt ſi ita: quid, niſi duplex nodus; nexus arctior, graue diſcrimen: meliùs de te ſperarem, ſi amares tantùm, non etiam amareris: etſi enim facilitatem amoris, atque difficultatem æquè nociuam quidam dicant, quòd facilitate animus capiatur, cum difficultate contendat; egò tamen ita ſentio, nihil ad amandum efficacius, quàm amari: contraque nihil eſſe, quod magis ab amando deterreat, quàm ſcire ſe non amari, nec amatum iri credere: quamuis id non facilè creditura ſit cœca, & cupida mens amantis; qui vnus eſt ex illo grege, de quo ſcribitur: Quod qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt. *G.AV*. Amo ego cum gaudio. *R.A.* Qui quàm malè ſibi eſt, non ſentit, obtorpuit; qui malo ſuo gaudet, inſanit. *G.AV*. Apud me, fateor, delectabile eſt amare. *R.A.* Odioſum mallem, ac moleſtum; quò & fuga mali promptior foret, & propinquior ſpes ſalutis; nunc delectatio morbum alit: ſanus enim fieri reſpuit, quem delectat ægrotare. *G.AV*. Vt libet apud me quidem ingenuum eſt amare. *R.A.* Vt quiſque ſapit, & loquitur; apud me verò ſeruile prorſus, &

languidum, & quod fortiſſimos etiam viros emol liat eneruetque: dicam, quod nemo eſt, qui neſciat, nemo erit, qui audiens, non miretur; ſic magnarum rerum recordatio, vel ſcientibus admiranda eſt. Néue omnia ſequar; quod nec neceſſarium puto, nec poſſibile; duarum toto orbe clariſſimarum gentium duos longè præſtantiſſimos duces, ad memoriam reuoca. Iulius Cæſar victor in Gallis, in Germania, in Britannia, in Hiſpaniis, in Italia, in Theſſalia, in Ægypto, idemque mox in Armenia, in Ponto, in Affrica, & rurſus in Hiſpania ſupremo marte victurus in medio tantarum victoriarum, ab amore regio interim apud Alexandriam victus eſt. Hannibal apud Ticinum, apud Trebiam, apud Traſimenum, apud Cannas victor, ac demum in patria vincendus ſua; priùs apud Salapiam Apuliæ oppidum, quo inexcuſabilior ſit, meretricio amore ſubactus eſt. Quanta tibi videtur mali vis, quæ tam duros animos, tam rigida pectora leni frangat incurſu, tam rapidos pedes, tam fortia brachia fragilibus vinculis liget? Linquo fabuloſa, & vera nimis; In belluas transformatum Iouem; ridiculis Martem vinculis implicitum; duris nentem penſa digitis Herculem. Ad hæc, & Leandrum fluctibus, Biblida lachrymis, Prochryn telis viri, propria cuſpide Pyramum, Hyphin laqueo pereuntem; quódque eſt certius, atque ſonantius, & Græcorum duces de Amore certantes, & notis Troiam flammis ardentem; abſque his omnibus; & mille ſimilibus; ſatis duo illi, quos præmiſimus, ad probandum, de qua agitur, vel magnitudine nominum, vel hiſtoriæ fide, ſufficiunt. *GAV*. Amo. Quid de odio dices, ſi amorem damnas? *RA*. Vt tu accipis, vtrumque

dam-

mabo; neque ideò bonum aliquid dicam, quod aduerſum malo ſit. Duo enim extrema ſibi inuicem aduerſa, pariterque à medio, hoc eſt, à virtute, diſtantia, pariter mala ſunt. *GAV*. Ergò malum eſt amare? Hoc, ego fateor, malo, nihil melius inuenio. *RA*. Credo, Hercle, vt eſt animus; ſed tua opinio rem non mutat. *GAV*. Oderint quos delectat, ego amabo. *RA*. Odium, atque amorem indifferentia dixerim. Nam vt odiſſe vitium, & amare virtutem, æquè laudabile eſt; ſic, ſeu virtutis odium, ſeu vitij amor æquè damnabile. Et, ad ſummam, vix inuenies, quod per ſeipſum ſic laude, vel infamia dignum ſit, quin paucis additis, laus ac vituperatio, altera locum ſumat alterius. Tu, quid ames videris. *GAV*. Quid amem, niſi quod cæteri? *RA*. Non omnes idem amant. Fuerunt, qui amarent Deum tam enixè, vt pro amore hoc, omnia quidem & ſeipſos, vitamque ſuam proieciſſe, lucrum ducerēt. Fuerunt qui non altiùs aſpirantes, pro nuda virtute, aut pro patria idem facerent: numerarem, niſi innumerabiles eſſent. *GAV*. Ego, nec in cœlo fui vnquam, nec virtutem vidi; amo, quæ cerni poſſunt. *RA*. Si nihil amas, niſi quod cerni poteſt, nihil igitur magnum amas. Quid, quod directè obuias præcepto illi vulgatiſſimo? Nolite amare, quæ videntur, ſed quæ non videntur: quæ enim videntur temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna. Vos autem cœci animo deditique oculis, æternum nihil, non dicam amare, ſed nec intelligere, nec cogitare quidem idonei: vobiſcum peritura ſectamini, & pudendos affectus honeſto tegentes velo libidinem dicitis, amorem: illum colitis, illum, fandi licentia, Deum facitis, vt probra veſtra, quæ vix

cœlum tegit, excuſet. Quid enim Deo authore, fit perperam? Ite iam, erigite Deo veſtro aras ac thura porrigite; ille vos ad cœlum euehet. Immò verò cœli Deus illum, & vos trudet in tartarum. *GAV.* Iuueniles ludos in calumniam trahis: amo, da veniam. *RA.* Si ab offenſo poſcenda eſt venia, ipſe tibi ignoſce: neque enim alium, quàm te lædis; & , ah miſer, quos inter ſcopulos fragilem cymbam agis! *GAV.* Iuuat ita viuere nec intelligo quidnam vetet? *RA.* Miſerum eſt peccare, miſerius delectari, miſerrimum excuſare, atque amare peccatum; & tum demum conſumata amentia eſt, cùm ad ſtudium voluptatis, opinio quædam honeſtatis acceſſerit. *GAV.* Amo, nec nec poſſum aliter, nec volo. *RA.* Poſſes nempe, ſi velles, & forſan adhuc, voluentibus annis, voles: ſi quidem, cùm in multis, tam præcipuè in hoc morbo euenit, vt ſæpe virtuti tentatum fruſtrà remedium, vltrò dies longior afferat. *RA.* Age igitur, lude, inſani, ſomno lætare; experrectus flebis. *GAV.* Ego verò non flebo, ſed canam, meque ipſum, more amantium, carminibus conſolabor. *RA.* Eſt hoc quidem, de quo multa dici poſſunt; &, quando huc me trahis, inſiſtam. Inter multas, fateor, mira hæc amantium amentia, non ſolùm apud vulgus, vbi, conſuetudine in naturam verſa, furor omnis excuſabilis, ſed apud vtriuſque linguæ doctiſſimos. Nam & poëtas Graiorum, & veſtros, quædam de alienis, multa de ſuis amoribus plauſibiliter conſcripſiſſe, compertum eſt: atq; vnde morum infamiam merebantur, eloquentiæ gloriam conſecutos. Tolerabilior apud illos Sappho: ætas, ſexus, animi leuitas, puellam excuſant. Sed quid Anacreonti facias? Quid Alceo? quorū vterque,

que non poëta modo inſignis, ſed vir fortis, & rebus geſtis in ſua Rep. clarus fuit. Seu quid ex veſtris, Ouidio, Catullo, Propertio, Tibullo; quorum nullum fermè niſi amatorium, eſt poëma: quanquam, quid poëtas, quibus, neſcio vnde, maior licentia data eſt, & non potiùs, vitæ duces, arguam philoſophos; vbi hercle gaudeas, grauitatis multò plus veſtris fuiſſe, quàm Græcis: vix enim occurret horum aliquis tam perditus, qui [non dicam] tale aliquid fecerit, ſed non liberè totum hoc vanitatis genus irriſerit, atque damnauerit: apud illos tamen, non communes quoſque, ſed ſeueriſſimos philoſophorum, Stoicos, ipſumque [quod miraberis] Platonem, in hoc errore verſatos ſcimus. Amaturum quidem ſapientem volunt Stoici; & ſanè, ſi de amore conueniat, non falluntur. Amabit enim Deum ſapiens, vt dixi, amabit & proximum, amabit virtutem, ſapientiam, patriam parentes, filios, fratres, & amicos; &, ſi verus ſapiens fuerit, etiam inimicos amabit, non propter illos [fateor] ſed propter eum, qui hoc iubet. In his omnibus [oro te] quis locus eſt pulchritudini? Sic enim Ciceronis Tuſculano diffinitum legimus: Amorem ipſum conatum eſſe amicitiæ faciendæ ex pulchritudinis ſpecie. Quis tam cœcus, vt non videat, quid ſibi velit hæc pulchritudo? Rectè ergo quærit illic Cicero; Quis eſt enim, inquit, iſte amor amicitiæ: cur non deformem adoleſcentem quiſquam amat, neque formoſam anum? nimirum ætas, & forma cum delinimentis ſuis, ſunt huius amicitiæ fundamenta; quæ honeſtiùs ſic dicitur, quàm libido: quid ſi tamen apertis, ſaniſque oculis facilè cernitur? Itaque tota res eò redeat, vt, ſit amor quiſquam in rerum natura, ſine ſollicitudine, tu-

cœlum tegit, excuſet. Quid enim Deo authore, fit perperam? Ite iam, erigite Deo veſtro aras ac thura porrigite; ille vos ad cœlum euehet. Immò verò cœli Deus illum, & vos trudet in tartarum. *GAV.* Iuueniles ludos in calumniam trahis: amo, da veniam. *RA.* Si ab offenſo poſcenda eſt venia, ipſe tibi ignoſce: neque enim alium, quàm te lædis; &, ah miſer, quos inter ſcopulos fragilem cymbam agis? *GAV.* Iuuat ita viuere, nec intelligo quidnam vetet? *RA.* Miſerum eſt peccare, miſerius delectari, miſerrimum excuſare; atque amare peccatum; & tum demum conſumata amentia eſt, cùm ad ſtudium voluptatis, opinio quædam honeſtatis acceſſerit. *GAV.* Amo, nec nec poſſum aliter, nec volo. *RA.* Poſſes nempe, ſi velles, & forſan adhuc, voluentibus annis, voles: ſiquidem, cùm in multis, tum præcipuè in hoc morbo euenit, vt ſæpe virtuti tentatum fruſtrà remedium, vltrò dies longior afferat. *RA.* Age igitur, lude, inſani, ſomno lætare; experrectus flebis. *GAV.* Ego verò non flebo, ſed canam, meque ipſum, more amantium, carminibus conſolabor. *RA.* Eſt hoc quidem, de quo multa dici poſſunt; &, quando huc me trahis, inſiſtam. Inter multas, fateor, mira hæc amantium amentia, non ſolùm apud vulgus, vbi, conſuetudine in naturam verſa, furor omnis excuſabilis, ſed apud vtriuſque linguæ doctiſſimos. Nam & poëtas Graiorum, & veſtros, quædam de alienis, multa de ſuis amoribus plauſibiliter conſcripſiſſe, compertum eſt: atq; vnde morum infamiam merebantur, eloquentiæ gloriam conſecutos. Tolerabilior apud illos Sappho: ætas, ſexus, animi leuitas, puellam excuſant. Sed quid Anacreonti facias? Quid Alceo? quorũ vterque,

que non poëta modo inſignis,ſed vir fortis, & rebus geſtis in ſua Rep. clarus fuit. Seu quid ex veſtris, Ouidio, Catullo, Propertio, Tibullo; quorum nullum fermè niſi amatorium, eſt poëma: quanquam,quid poëtas,quibus,neſcio vnde, maior licentia data eſt,& non potiùs, vitæ duces, arguam philoſophos;vbi hercle gaudeas, grauitatis multò plus veſtris fuiſſe, quàm Græcis: vix enim occurret horum aliquis tam perditus,qui[non dicam]tale aliquid fecerit, ſed non liberè totum hoc vanitatis genus irriſerit,atque damnauerit:apud illos tamen, non communes quoſque, ſed ſeueriſſimos philoſophorum, Stoicos, ipſumque [quod miraberis] Platonem, in hoc errore verſatos ſcimus. Amaturum quidem ſapientem volunt Stoici; & ſanè, ſi de amore conueniat,non falluntur. Amabit enim Deum ſapiens, vt dixi, amabit & proximum, amabit virtutem, ſapientiam,patriam parentes,filios, fratres, & amicos; &,ſi verus ſapiens fuerit, etiam inimicos amabit, non propter illos [fateor] ſed propter eum,qui hoc iubet. In his omnibus [oro te] quis locus eſt pulchritudini? Sic enim Ciceronis Tuſculano diffinitum legimus: Amorem ipſum conatum eſſe amicitiæ faciendæ ex pulchritudinis ſpecie. Quis tam cœcus, vt non videat, quid ſibi velit hæc pulchritudo? Rectè ergo quærit illic Cicero; Quis eſt enim,inquit, iſte amor amicitiæ: cur non deformem adoleſcentem quiſquam amat,neque formoſam anum? nimirum ætas, & forma cum delinimentis ſuis,ſunt huius amicitiæ fundamenta; quæ honeſtiùs ſic dicitur, quàm libido: quid ſi tamen apertis, ſaniſque oculis facilè cernitur? Itaque tota res eò redeat, vt, ſit amor quiſquam in rerum natura,ſine ſollicitudine,tu-

pique deſiderio, ſine ſuſpirio, & ardenti cura, ſit hic ſanè permiſſus ſapienti. Vacat enim omni libidine, vt Cicero idem ait, omnique tumultu, atque angore animi, quæ maximè vitanda ſunt ſapientibus. Cæterùm, non, vt fando rerum facies velari, ſic mutari veritas rerum poteſt: ſermo autem nobis nunc, non, niſi de libidinoſo amore ſuſpectus eſt: qui his multiſque aliis magnis malis vacare nullo poteſt modo. Et hæc quidem de Stoicis. Ad Platonem venio, qui philoſophorum princeps, imò [vt aiunt] philoſophorũ Deus. Etſi in hoc multi litigent: in omni autem quæſtione, non plurium, ſed maiorum, meliorúmque iudicio ſtandum eſt, Plato, inquam, vtique ſummus vir, de amoribus ſuis, etiam turpibus, quanquam vero philoſopho nulla libido non turpis, & inconceſſa ſit [pace tanti viri dixerim] multa licentiùs ſcripſit, quàm quibus Platonicum nomen ſcribendum eſſet. Scripſit tamen, & quod nollem, ſcripta extant: neque tam celebris famæ notam, neque iudicium poſteritatis erubuit: curã hãc, metumque omnem vincente impetu paſſionis, animum vrgentis, ſtilique dulcedine calamum excitantis: quę vel in turpi, pudendaque materia, tanta illi eſt, vt Epicureis magis, quam Platonicis in rebus, qua ſi ſolis in luto Platonici radios cernas ingenij. Et hanc ipſam poſt Platonem, multis video cauſam fuiſſe, vt ſcripta relinquerent, quæ vel honeſtiùs non ſcripſiſſent, vel conſultiùs deleuiſſent, & multis, vt idem faciant, futuram eſſe coniicio: ſed famoſiorem attigi. Proinde, quod ad reprehenſionẽ attinet inſaniæ talis, & aliqua diximus, ac multa, & varia dici poſſunt: quod ad remedium verò, non pauca. Nam ad illam, quam dicis conſolationem mali huius quam tibi de carminibus peruenturã

fin-

fingis, breuiſſimum Flacci carmen, ac percunctatio illa pro reſponſo ſit.

Hiſ. éne verſiculis ſperas tibi poſſe dolores,
Atque aſtus, curáſque graues è pectore pelli?

Loquendò, canendoque amor alitur, acceditúrque non extinguitur, nec lenitur, vt, quos memoras cantus, & carmina tuorum, non fomenta, ſed irritamenta ſint vulnerum. *GAV*. Credere iam tandem admonitus, & expertus incipio; quamobrem, ſi libet, omiſſis aliis, ad remedia ſtilum verte. *RA*. Multi olim iſta conquirere niſi ſunt; in quibus Naſo mirus medicus, morbi amantior, quàm ſalutis: cuius quædam leuia, quædam fœda, vel inefficacia, tamen eſt aduertere. Scripſere alij, inter quos Cicero breuiter, potenterque: ad ſummam, pauca hæc ſunt, quæ, de multis electa, probauerim: loci mutatio, quæ, vt corpori, ſic animo ægrotanti, ſalubris interdum eſt. Euitatio omnium, fugaque diligens, quibus amati vultus memoria retraharis, occupatio quoque, traductióque animi ad alias curas, nouaſque ſollicitudines, quibus morbi veteris veſtigia deleantur. Cogitatio vehemens, aſſidua, quàm turpe, quàm triſte, quàm miſerum. Poſtremò quàm breue, quàm labile; quàm nihil ſit omnino; quod difficultatibus tantis appetitur; quàm facilè, quantoque melius vel impleri aliter, aliiſque viis, vel contemni penitus poſſit, atque abiici, interque rerum viliſſima deputari. Multos præterea curauit pudor, quod maximè generoſis animis accidit, dum obſeruetur infamia, irriſióque; dumque ſe digito ſignari, vulgique fabulam fieri dolent, dum ſub oculos redit rei fœditas, fructu vacua, plena dedecore, plena periculis, plena doloribus, ac pœnitentiæ cauſis; ad extremum, proderit excuſa-

tionibus, ac falſis opinionibus reiectis, veras induere, nihil hic naturam, nihil fatum, nihil ſtellas agere, nihil denique, niſi ſolam animi leuitatem atque liberum iudicium. Eſt enim in ægrotantis arbitrio, vt ſanus fiat mox, vt bona fide velle cœperit, & blandæ conſuetudinis nexus dulces abruperit; laborioſum certè, ſed volenti poſſibile. Eſt quidem[vt grauiſſime ait Cicero]illud, quod in omni perturbatione dicitur, demonſtrandum, nullam eſſe, niſi opinabilem, niſi iudicio ſuſceptam, niſi voluntariam. Etenim, ſi naturalis amor eſſet, & amarent omnes, & ſemper amarent, & idem amarent; neque alium pudor, alium cogitatio, alium ſatietas deterreret. Nempe hoc vltimum ſatietas, à quibuſdam inter remedia ponitur: ab aliis autẽ amor nouus, quo, vt cenſent, vetus amor, quaſi clauo clauus, pellitur: quod quamuis Attaxerxi Perſarum regi, quem Aſſuerum ſacræ vocant literæ, & ſuggeſtum ab amicis, & effectum vtile deprehenſum, author expreſſior ſit Ioſephus: de euentu quidem non litigo, de electione pronuncio. Itaque duo hæc vtilia fortaſſis interdum, ſemper certè periculoſa crediderim: ſi neque horum aliquo, neque omnibus conualeſcas, ad morbi cauſas animo recurrendum erit. Hæ verò[ni fallor] primæ omnium, ac maximæ ſunt, valetudo, & forma elegãs, opes, otium, iuuenta. Vt corporis ergo, ſic animi morbis contraria optimè medebuntur. ægritudo, deformitas, inopia, graue negotium, ſenectus errorum iuuenilium caſtigatrix eximia. Hæc mihi ſunt vltima; dura quidem: ſed, pro magnitudine peſtis, optanda remedia.

De

De ortu filiorum. DIALOG. LXX.

Non ſemper miſer eſt ſterilis cui contigit vxor;
Nam patribus nati triſtia ſæpe ferunt.

GAV.

NAti mihi ſunt filij. RA. Geminatum malum, ponduſque domeſticum. GAV. Filij mihi ſunt nati. RA. Laborioſa vxor, laborioſior amica, laborioſiſſima demum proles. GA. Nati filij. RA. Dulcedo amariſſima & fel melle circumlitum. GAV. Nata mihi eſt dulcis ſoboles. RA. Fontem tibi grauium curarum domi natum credito. Nunquam ſine metu atque angoribus vitam ages. GAV. Filios genui. RA. Nec timere, nec ſperare, nec vota facere noueras. En diſces tuo periculo, diſces & parentes orbos miſerari, diſces & in breui vita longas curas texere, teque longiora negotia ordiri: diſces his, quæ nil ad te pertineant torqueri; quæ viſurus nunquam ſis diſponere. Ad poſtremum, diſces amare plus alium quàm te, diſces ardentiſſimè diligere, tepidiſſimè diligi; duras artes. GAV. Filios habeo. RA. Nũc primùm intelligere incipis, quid ipſe debeas parentibus tuis. GAV. Filios procreaui. RA. Seuiſti arborem inexhauſto percolendam ſtudio, quæ te, dum viuas, exerceat, cuius nullos forſitan aut ſeros, & fortaſſe poſt obitum, fructus legas. GAV. Filij mihi ſunt. RA. Si boni, iugis timor, ſin mali, ſempiternus dolor: interim ſolamen ambiguum, certa cura. GAV. Habeo filios. RA. Habes vnde viuus doleas, mortuus agnoſcaris. Habes & vnde ſæpius mori poſſis. GAV. Pater filiorum ſum bonorum. RA. Quantò meliores filij, tantò periculoſior conditio tua eſt. Neſcis, quam dolendi materiam gignendo quæſieris, quos lachry-

mis aditus in tuam domum patefeceris, quantum in te ius morti, miſeriæque præbueris. O matres miſeræ, ait Horatius: O patres miſeri, dico ego. *G.* Optimorum pater filiorum ſum. *R. A.* Optanda mors tibi integro eſt, ne fortè viuus eſſe deſinas, quod delectat, & aliquando cum Neſtore à ſociis quæras, cur tam diu vixeris. *GAV.* Votiua felix læ tuſque ſum ſobole. *R. A.* Felicitas anxia, ſollicitum gaudium, & ſæpe mœſtum, felicitas miſera. Poſſem multos illuſtrium proferre, quorum felicitati nihil magis obſtitit, quàm quod filios habuerunt.

De Filio infante feſtiuo. DIAL. LXXI.

Arboris vt germen ſpem fallit ſæpe coloni,
Si quandoque patri ſpem rapit ipſe puer.

GAV.

INfans filius feſtiuus eſt mihi. *R. A.* Modò ne iſta feſtiuitas in dolorem deſinat, & quò tibi præſens lætior infans tuus fuerit eò mœſtior ſit digreſſus. *G.* Infans eſt mihi bonæ ſpei. *R.* Quid ſi ſit nullius rei? Caduca ante alias ætas illa: ſępe in ipſo flore præciditur. Vtique nil dulcius, ſic ferè nil amarius. *GAV.* Infans eſt mihi blandiſſimus, atque multiloquus. *R. A.* O, ne iſtæ blanditiæ vertantur in lachrymas. Res eſt dulciſſima [fateor] infantuli aſpectus, & alloquium, vtque eſt apud Statium Pampinium:

Syderei vultus, & verba ligatis
Interrupta modis:

quæ, dum audiuntur, mulcent, dum audiri amplius non poſſunt, cruciant: nec ſine ſenſu doloris ad memoriam reuertuntur: ſic humanis in rebus, ſed in nulla magis, dulcedini oppoſita ſemper amaritudo eſt. *GAV.* Delector filio infante iucundiſſimo

diſſimo. R. Non prohibeo delectari, ne naturæ obſtem, ſed in omnibus modum quæro; ſine quo nihil bene agitur. Volo te parciùs gaudere, vt, ſi dolendum fuerit, poſſis & parciùs dolere; & moneo cogitare, facilè fieri poſſe, vt arundineo baculo inſiſtas, vel in caducum te parietem inclinaueris; quod ſæpe dixiſſe fertur Adrianus princeps, cùm Ælium Verum puerum pulchrum, ſed fragilem, adoptaſſet; & tecum canere poſſis Maroneum illud.

Oſtendent terris hunc tantùm fata, neque vltrà
Eſſe ſinent.

G. Gaudeo de infante meo. R. Sic gaude, vt doliturus, ſiue ille, vt dixi, acerba morte defungitur, ſiue, quod eſt multò grauius, quodque ſæpiſſimè accidit, è gratiſſimo infante, fit ingratus, & inobediens adoleſcens. GA. Multùm gaudeo de infante filio. R. Nemo tam ſtultus agricola eſt, qui de flore multũ gaudeat: fructus eſt exſpectandus; tũc gaudēdũ modicè. Interim tēpeſtates grãdines, & vredines metuendæ ſunt, frænãdúmq; metu gaudiũ.

De inſigni natorum forma. DIAL. LXXII.

Forma pudicitiam prodit, forma eruit vrbes;
Forma ſua eſt multis maxima cauſa necis.

GAV.

INſignis eſt natorum forma. RA. Si tuam tibi formam contemnendam, me docente, didiciſti, quanti alienam ſis facturus, intelligis. GAV. Forma filiorum magna eſt. RA. Magnum maribus diſcrimen, fœminiſque quàm maximum. Iam primùm pulchritudo, & caſtitas rarò cohabitant. Nam nec volunt, víxque, ſi velint, liceat: cùm humana omnia, tùm in primis pudicitia hodie malè tuta eſt; præſertim vbi formæ

egregiæ iuncta eſt: ſunt quibus inuidetur, ſed intra ſuos fines ſeſe tenet inuidia, dolet, iraſcitur, nihil vltrà: quidam illæſi, inter multorum odia ſenuere; quidam perpetua; & ad vltimum inconcuſſa vigere tyrannide: quot aſſiduè placato mari nautæ, quot per ſyluas ſaluis mercibus prætereunt mercatores; nec pyrata illis, nec his prædo obuius? Quam tu mihi formoſam intentatã dabis? Caſta licet obſidebitur, oppugnabitur. Quis animus muliebris corruptoribus tot reſiſtet? Admouentur muris ſcalæ blanditiarum; machinæque munerum & latentes ſubterram, fraudum cuniculi: ſi his artibus non proficitur, manu improba vis affertur: ſi fidem quæris, famoſiſſimos raptus ad memoriam refer. Forma multos tentauit, & tentandos præbuit, quoſdam ſtrauit; &, vel in crimen impulit, vel in mortem. Fuit apud Hebræos, exemplum tentationis acerrimæ, Ioſeph; ſed diſcrimen prouidentia cœleſtis in gloriam vertit. Apud Graios, Hippolytus, & Bellerophon: apud vos; Spurina ne tentaretur, propriis ſe manibus deformauit. Non apud primos, virgo Thamar; non apud ſecundos, Graia Penelope; non apud tertios, Romana Lucretia tuta fuit. Non apud omnes, plurimæ, vel tentatæ paſſim, vel oppreſſæ. Hi ſunt formæ fragilis, & caducæ fructus; qui perſæpe, non opulentas tantùm domos, ſed ingentes vrbes, & magna nonnunquam imperia euerterunt. Notæ ſũt hiſtoriæ. Certè, niſi formoſa adeò fuiſſet Helena, Troia manſiſſet incolumis: niſi tam formoſa Lucretia Romanum regnum non tam velociter corruiſſet: niſi tam pulchra Virginia, nec tam citò decemuirale illud imperium defeciſſet; nec Appius Claudius, tantus legifer Romanus, libidine victus, famam in roſtris, vitam in vinclis

finî-

ſiniiſſet: denique ſi formoſæ minùs innumerabiles aut fuiſſent non tot raptæ, aut decerptæ, in tot probra tantáſque animæ ruinas, ex arce pudicitiæ cecidiſſent: quare effectus formæ bonos quos inueneris renuncia, vt cum contrariis comparētur. *G.* Formoſiſſimus filius eſt mihi. *RA.* Forma hæc Meſſalinæ cuiuſpiam cum libidinem excitarit, elige, vtrum vis; aut neget, & amantis imperio occumbendum; aut annuat, & Claudij gladio pereundum erit. Caſtitate igitur mortem, adulterio autem nihil præter exiguam vitæ morulam quæſierit: & hoc ſibi illa inclyta & excellens forma contulerit. In hoc ergò, vt in reliquis, mediocritas bona: ſi extremorum alterum eligēdum eſſet, forma gratior, ſed gibbus eſt tutior. *G.* Eſt mihi nata pulcherrima. *R.* Circunſpice inſidias; vim caueto. Iaſonem putas aut Theſea, aut Paridem vnum eſſe? Mille ſunt. Filiam habere ſollicitudo eſt, labórq;, formā adijce; metus fit, quē niſi morte, aut ſenectute nō fugias: nuptiis namq; alterius in domum metum transferes, non extingues. *G.* Præclara natorū forma glorior & exulto. *R.* Gloriari, & lætari forma ſua iuuenes, vanū vtrique; ſed vulgare eſt. Gaudere autem ſenem forma iuuenum ſuorum; quam vanitate plenam [ni deſipiat] obiectámque periculis videt, ſtultum prorſus, & inſaniæ proximum. *GA.* Cœleſtis filij forma eſt. *RA.* Legiſti reor, Iliados Homericæ librum quartum & vigeſimum, vbi Priamus, de Hectore ſuo loquens: Non, inquit, apparebat mortalis viri filius, ſed Dei: dixit hoc ille, ſed Achilles ei oſtendit hominis illum mortalis filium eſſe, non Dei: & tui nunc filij cœleſtis forma quam memoras, [memento] eripi, fœdaríque poteſt; &, dum durat; quanti pretij ſit, æſtimatio præruptа eſt. Hos

errores tamen,& has nugas,paternus amor immodicus,& recti iudicij hoſtis,parit. *G.* Formoſiſſima mihi filia eſt. *R.* Vt nil aliud,ſumptuoſiſſima domus erit.

De Filij fortitudine. DIAL. LXXIII.

Res non magna viris, ſi fortia corpora ſternant;
Vincere qui didicit crimina, fortis erit.

GAV.

Est mihi filius vir fortis. *R.* Quantò ille eſt fortior,tanto tu timidior ſis,oportet. In nõnullos enim homines plura pericula,quàm in ſui contemptores,hoc eſt viros fortes, congerit fortuna;nec immeritò. Cæteri enim ſeſe abdunt, euitantq; impetum,illi ſe obiiciunt fulminanti. Recurre memoria prçteritum tempus. Fortiſſimos ferè omnes violenta morte conſumptos inuenies. *G.* Fortitudo filij ingens eſt. *R.* Fortitudo pulcherrima virtus eſt;ſed comitata caſibus variis,paratas lachrymas,& inſtructum feretrum habeto; omnibus mors vicina,viris fortibus contigua eſt. *G.* Vir fortiſſimus eſt filius. *R.* Eſt qui patriæ libertatem forſitan , ſtragem hoſtibus, ſibi decus,tibi fletum aliquando,metum ſemper afferat. *G.* Natus mihi fortis,ac magnanimus eſt. *R.* At,quid aliud,interfecto in filio, Creon gemit;niſi magnanimum bellicæ laudis ardorem? Quid Euander in Pallante ſuo,niſi nouam gloriam armorum & prę dulce decus primi certaminis? Quid aliud Priamus Hectorem,pauens,monet: niſi ne Achillem ſolus expectet? Quidve aliud hunc ipſum mater anxia precatur, niſi vt fugiat bellicoſum virum? Quid denique vxor Hectorea, poſt viri mortem fati ignara, timere ſe dicit, niſi probitatem viri miſe-

miſeram,& feruorem animi,non ſe in acie continentem bellatorum, ſed cæteros præcurrentem; quod ipſum iam antè ab initio formidabat, vbi euntem ad bellum,his verbis alloquitur: Demonice, corrumpet te tua vis, neque miſereris filij pueri,& mei miſeræ matris, quæ citò vidua tui ero. Quid poſtremò Achillis genetrix, pro nato, timida dum diceret,

Iam pelago terriſque meus quæretur Achilles;
Et volet ipſe ſequi;

dúmque illum fruſtrà tam feruentis belli motibus ereptum,& imbecillem tranquilli ſenis in regiam inuectum,virgineis latebris occultaret? Omnes hos quidem fletus, & hos metus, nihil aliud,quàm martia vis,& virtus animoſa pepererat. G. Valde mihi magnanimus eſt filius. R. Magnus animus,ſine magna potentia, ſtultitia magna eſt. Magnanimitas recta,hominum eſt paucorum; quamuis & qui potentiſſimi videntur,quàm ſint fragiles,multa etiam præter mortem,ſed præcipuè mors declarat: vt breuiter,veréque dici poſſit. Nil imbecillius homine, nílque ſuperbius. G. Filius eſt mihi magnanimus. R. Gaude ergò: habebis magnorum conatuum plenam domum,otij vacuam,& quietis: & ſæpe optabis,non tam magnanimum filium habuiſſe. Ad ſummam, clara eſt fortitudo,magnanimitas ſpecioſa,vtraque verò laborioſa,& turbida: tuta modeſtia,& tranquilla.

De Filiæ caſtitate. DIAL. LXXIV.

Caſtra pudicitiæ fœdo expugnantur amore;
Ni ſint præſidio quàm benè tuta ſuo.

GAV.

Caſta mihi eſt filia. *RA.* Iucunditas magna

De optimo Genero. D'AL. LXXV.

Non Socer à Genero, non hoſpes ab hoſpite tutus;
Tu ſperas Generum poſſe manere probum?

GAV.

OPtimus genere eſt mihi. R. Debet is eſſe vel filio charior; ſi quidem filium caſus affert, generum electio. Acceptum igitur filiæ fer, quæ nepotum debitrix, filium iam nunc dedit. G. Generum optimum ſors tribuit. R. Sunt hoc in genere & fidei inſignis, & perfidiæ exempla. Raro, vel nunquam tam fidelis patri filius fuit, qui Auguſto Cæſari Marcus Agrippa, quàm Antonino pio Marcus Aurelius, erga quem, vſque ad illius vitæ finem tribus ac viginti annis ita ſe geſſit, vt non modò amorem eius in filiam, ſed imperij quoque ſucceſſionem, vt filius; fide perpetua, ac ſedulitate meruerit. At non talis erga Claudium fuit Nero, licet is quoque non ſuis meritis, ſed matris ingenio principis filiam nactus, & imperium. G. Vnanimem, & concordem generum inueni. R. A. Vide, ne ſpes ſucceſſionis, aut bonorum competitio, concordiam hanc infringat. Quis enim non viuere illum optet, cuius ſibi vtilem vitam videt? Sin, aut vita obſtare, aliquò forſitan aſpiranti, aut vtilior mors eſſe cœpit, ſeu videri; mutantur habitus atque affectus animorum: occultúmque mox odium erumpit. Quantæ ſanè inter ſocerum ac generum poſſint eſſe diſcordiæ, vt ſileam antiquam Danai fabellam; & Numerianum Apri ſoceri ſui dolo nefario interemptum, inſuper Stiliconem cupiditate imperij & defuncti ſoceri, & generi viuentis oblitum, abundè Cæſaris, atque Pompeij notiſſimum eſt exemplum.

De Secundis nuptiis. DIAL. LXXVI.

Vxorem, liber factus, ne quære ſecundam:
Stultus, qui rurſus vincla ſolutus adit.

GAV.

SEcundas nuptias celebrabo. *R.A.* Si noſſes ad liquidum, quid eſt fœmina, quidve de illa magni ſcribant viri, ne primas quidem nuptias celebraſſes. *G.* Secundas nuptias celebrare eſt animus. *R.* Si non te primę nuptiæ domuerunt, iam ſecundas celebra; ſi te nec illæ domuerint, celebrabis & tertias. *G.* Secundis nuptiis intendo. *R.A.* Qui ex primo coniugio prolem habens, nouercam ſuperinducit, ſuis manibus in ſuam domum mittit incendium. Si iuuenta vrget, aut libidinoſa vellicat ſenectus, qua nihil eſt turpius: poſſet forſan [vt ciuiliter hoc potiùs, quàm honeſtè dicam] poſſet, inquam, fortaſſis vtiliùs, niſi peccati materia, vel diuina lege vetitum eſſet, concubinali obſequio ſubueniri, quàm nouercalibus odiis domus tranquilla turbari: quod Tito, ac Domitiano ſuſceptis filiis Veſpaſianus prudentiſſimus princeps fecit. Et ætate hac, Stephanus Columnenſis, haud immeritò inter principes memorandus. *GAV.* Ad ſecundas nuptias intendo. *R.A.* Potes id quidem ſecundum leges humanas, diuinis quidem legibus patientibus magis quàm laudantibus: nota omnibus, quæ de hac re Paulus tractat Apoſtolus. Certè etiam apud Gentiles ipſos, quibus laxior talium libertas, permiſſam rem potiùs quàm probatam, intelligere eſt. Siquidem multorum matrimoniorum experientiam, quaſi legitimæ cuiuſdam intemperantiæ ſignum eſſe, veſtri maiores crediderunt; quæ amplexus Hieronymus, quàm

quàm multa contra ſecundas nuptias, quámque acriter ſcribat, non eſt promiſſæ breuitatis inſerere: quæ quamuis in fœminas, non in viros etiam dici omnia videantur, & haud dubiè ſexus ille maioris ſit debitor caſtitatis, ac pudoris, plus tamen prudentiæ, ac conſtantiæ debent viri. G. Secundis mihi nuptiis eſt opus. R. Mirer, niſi mores veſtros nouerim, non tantùm ſuperuacua, ſed damnoſa etiam, vobis neceſſaria effeciſtis. Tu verò duriſſimi oris ſis: ſi ad te frænandum, vxore opus eſt altera. G. Ad ſecundas nuptias feſtino. R. Age age, dum feruor durat: cùm refixerit, dolebis: non notaſti, quàm dulcis eſt ſopor, in vacuo cubili: ſolum illum fœdum, & miſerum, actum cogitas, qui tranſit, & vulnerat.

De Natorum coniugio. DIAL. LXXVII.

Exitus acta probat: nil lauda ſolis ab ortu:
Sæpe bono auſpicio finis amara venit.

GAV.

NAtorum nuptiis ſobolem propagaui. R. Honeſtior aliquantò hæc quidem cura, quàm ſuperior; & tamen ſæpe vitium propago quàm ſobolis, vtilior fuit. Illa dulci mero doliũ, hæc amaris curis animum impleuit. GAV. Nuptui natam dedi. R. Si prouidè, ſique feliciter, & filiam ſeruaſti, & filium [vt modò dicebam] vel filio melius inueniſti: ſi minùs, & illam perdidiſti, & tibi hoſtem, tyrannum filiæ quæſiuiſti. GAV. Viro filiam collocaui. R. A. Si bonam, dulce pignus, ac ſuaue tibi ereptum, alienis laribus inuexiſti. At ſi malum, graui faſce, quo alium premeres, te leuaſti. GAV. Filiam viro dedi. R. A. Noli nimium hinc gaudere. Multis anxiæ, & infelicis vitæ principium fuerunt nuptiæ; vt læte omnia ſuccedant,

operoſa res eſt coniunx; in laborioſam coloniam, durúmque negotium, quam amabas, miſiſti: naſcentur filij. Domi illi ſuus ſcaturiet fons curarum: finge non naſci, ſed id ipſum miſerum, moleſtúmque. Sic fœcunditas oneroſam, ſterilitas odioſam faciet: manſiſſe tecum forſan optabit, pietatémque tuam hanc oderit. *G.AV.* Filiæ virum dedi. *R.A.* Otioſæ finem vitæ, principium actuoſæ; rei ſarcinam familiaris grauem; mundi notitiam, experientiam ſui ipſius. *G.AV.* Filia virum habet. *R.A.* At perdidit libertatem, virginitatem, requiem: non æqua permutatio. *G.AV.* Dedi filio vxorem. *R.A.* Grauior eſt immiſſa nurus, quàm emiſſa filia: ſemper inteſtinum malum, periculoſius externo eſt. Patefeciſti arcem hoſti forſitan, aut profectò participi; iam non ſolus dominus rerum tuarum: refert qualis intrauerit. *G.AV.* Generoſam filio coniugem quæſiui & diuitem, & formoſam. *R.* Cur, quod ſequitur, ſupprimis, & ſuperbam, & importunam, &, coniugi, vitæque tuæ æmulam? Inter ſocrum, & nurum vetus eſt bellum; nec ſoceri maior eſt gratia ſed metus: vna eſt amborum ratio: Nullum animal tam primi loci appetens, quàm fœmina. Illum ſibi, ſaluis vobis interdictum videns, quid nunc animo voluat, & quid oret, haud difficilis coniectura eſt. *G.AV.* Vxorem filio dedi. *R.A.* Quid ſcis an immortale illi tædium, tibique dederis; an vtrique clandeſtinum fortè diſcrimen? Multæ viros, ſoceróſque perenni confecere faſtidio, quædam veneno ferróque aliæ peremere. Quot habebat filios Ægiſthus, ſi nurum nullam habuiſſet? Inuenta eſt quæ præcipiti libidine dominandi, & ſecundæ ſortis impatientia; quò maturiùs virum, ſéque regnantem cerneret, genitori proprio

cauſa mortis cum fuiſſet ſupra cæſi corpus curam ageret. Si hæc patrum merces quid ſperare debent ſoceri? G. Nuptiis filiæ celebratis gaudeo. R. Quoties hanc celebritatem diſpar fœdat euentus: & cantus, & epulas, & choreas, luctus ſequuntur, & lachrymæ, & tumultus. Ineptum omne gaudium immodicum, ex his præſertim rebus quibus dolor oriri poſſit & ſoleat. G. Vxorem filio ſimul & filiæ virum dedi. R. Sarcinas permutaſti, alienam tuis, alienis tuam humeris curam fers.

De Nepotibus. DIAL. LXXVIII.

Dant multi curas nati, ſerieſque nepotum;
Et plenam norunt expoliare domum.

GAV.

NEpos ex filio natus eſt mihi. RA. Ingens amor filiorum iugis cura: habet tamen & finem, & metam aliquam: ſi vltrà progreditur, nullus ſollicitudinum modus eſt; & ex filio natus, & qui ex illo naſcitur, omnes denique tuā naſcuntur in pœnam: quorum numerus quorſum pergat ſeu pergere poſſit, intelligis. Ille quidem Iſraelitici parens populi, ſi ſic affectus vt tu es, primorum patrum vitæ tempus impleſſet: quāta, quæſo curarum ſarcina humeris feſſi ſenis incumberet? Præter enim fœminas pueróſque, & ſacerdotes atque inhabiles, ſuo de ſanguine, paucis ſeculis ſexcenta, & eò amplius, virorum bellantium millia prodiere. I nunc, & nepotum exercitibus gloriare: in quibus, etſi fortè aliqui ſint felices, innumerabiles miſeri ſint, oportet. Quid ergo? Amandi ſunt non tantùm filij ac nepotes, ſed omnes omninò homines. Amandi, inquam, in illo, in quo fratres eſtis omnes, nec curis tamen, nec

immodico gaudio indulgendum, ne, & in præſens contrariis crucieris affectibus, & aliquando te gauiſũ eſſe pœniteat pudeátque, quem, vt infantulũ valde dilexeris, virum valde oderis, quod perſæpe accidit. *GAV.* Natus eſt, nepos mihi. *RA.* Quid, quòd hunc, quem fauſtum putas, vel nepotis turpitudine, vel vi forſitan fortunæ infauſtum quandoque dicturus es diem? Quid, quòd tibi natus mox forſitan moriturus, & plus triſtitiæ allaturus eſt, quàm attulerit lætitiæ? Multi ſunt varij, ſubiti, & inopi hominum caſus: ſed infantium innumeri. Si omnes viuerent, qui naſcuntur, humanum genus terra non caperet: viuerent, dico non ſemper: nam ſi id facerent, homines non eſſent: ſed vſque in ſenium, vſque ſaltem ad legitimam ætatem. Stultum eſt magnum gaudium de re breui, vtique & incerta, quonam euaſura ſit. Quod & in filiis, & in nepotibus verum eſt, ſed eò magis in nepotibus magiſque etiam nunc in pronepotibus, quò à radice abſunt longiùs. *GAV.* Nati ſunt mihi nepotes ex fratre, ex filia, ex ſorore. *RA.* Hi iam minùs ad te pertinent, hoc gaudium, & hanc patribus curam cede. *GAV.* Natus eſt mihi nepos ex fratre. *RA.* Et Annæo Senecæ Lucanus, non exigua pars Hiſpanæ facundiæ; & Micipſæ Numidarum regi Iugurtha non vltimum exemplum Libycæ perfidiæ, nepos fuit, regni euerſor, fratrum interfector. *GAV.* Natus eſt mihi nepos ex ſorore. *R.* Et Platoni Pſeuſippus ex ſorore nepos & philoſophiæ velut hæres fuit; & Pericli talis nepos Alcibiades, turbator patriæ, & bellorum Græciæ concitator; Tarquinio Superbo Brutus, qui regia illum ſede deiecit, & vir magnus, & patriæ vtilis, ſed aduerſus auunculo. *GAV.* Natus eſt nepos ex filia. *RA.* Ennio Pacu-

iius verecundus, ac grauis vir nepos ex filia, & po ëticæ ſucceſſor fuit. Antonino autem pio, Commodus impudentiſſimus, leuiſſimúſque hominũ. *G.* Eſt mihi ex filia natus nepos. *R.* Romulus Remúſque Numitoris ex filia nepotes auum maternum in Albanum regnum reſtituerunt. Ancus Martius ex filia Numę nepos, auitum regnum Romæ tenuit magna cum gloria. Cyrus autem Aſtyagis nepos ex filia, maternum regno auum expulit Medorum. Quę hiſtorię eò tendunt, vt de hoc nepotum ortu, quantùm ſperari poteſt, tantùm poſſit & metui.

De Adoptione filij. DIAL. LXXIX.

Priuignos, & adoptatos licet eſſe probatos;
Eſt tamen hic multò tutius, vt careas.

G.AV.

ADoptaui mihi filium. *R.A.* Adoptatio pedìſſequa eſt naturæ: & cũ ſit illa nobilior, hæc cautior; quódque illa, ſine conſilio gignentis, caſu quodam, hæc adoptantis certo iudicio operatur. *G.* Adoptione bonum filium quæſiui. *R.* Debuiſti id quidem; ſi neglectum, non vt genitura, ſic electio excuſabilis. Nihil habes in coniugem, nihil in fortunam quod retorqueas. *G.* Filium adoptàui. *R.A.* Opportunum hoc naturæ ſubſidium, ciuili repertum iure multíſque vtile; multis fuiſſe peſtiferum conſtat. Bonum filium adoptauit Nerua; ſed Traianum in ſua adoptione deceptum, quibuſdam ſcriptoribus viſum ſcio. Nã Auguſtum in Agrippæ nepotis adoptione circumuentum, mox ſecuta teſtatur abdicatio; in Tiberij autem, vel adoptione, vel ſucceſſione, non deceptum, ſed ſuorum moribus penè coactum, video; quod & ſermo eius indicat, & præfatio teſtamenti. At Micipſa ille, cuius paulò

antè memini, prorſus infelix adoptator fuit; qui non filium, ſed funeſtum draconem regiæ filiiſq; ſuis immiſerit; quos etſi moriens hortetur ita viuere, ne ipſe meliores filios adoptaſſe videatur, quam genuiſſe; ſæpè tamen meliores adoptantur, quàm gignuntur: neque id mirum, cùm illud experientia, & conſilio muniatur; hoc neutro. Sæpè autem contrà, non peiores modò, ſed peſſimi omnium adoptantur. Fuſca enim, & ambigua merx eſt homo. *G.* Priuignum bonum habeo. *R.* Rarus eſt priuignus bonus, rarior eſt vitricus. *G.* Bonus eſt priuignus mihi. *R.* Vt ſit bonus, quid ad te: niſi forſan; vt coniugis procurator gaudes. Tibi enim quid virtus aliena contulerit, niſi vt tuorum, ſi quos genueris, pandatur ignauia? *G.* Priuignus eſt mihi optimus atque fidiſſimus, & nulli filio ſecundus. *R.* Fieri id quidem poteſt. Talis Auguſto fuit Druſus, ſed non Claudio talis Nero.

De Excellenti præceptore. DIAL. LXXX.

Eſt pudor à docto te nil didiciſſe magiſtro;
Quin age, te docilem redde, peritus eris.

GAV.

EXcellenti præceptore glorior. *RA.* Alieno nec dum deſinis gloriari. Quid ad te enim excellentia præceptoris tui? Crede mihi [quod ſæpè itero] intra te ſit oportet, quod te faciat glorioſum. *G.* Præceptore glorior excellenti. *R.* Sine ipſum interim rebus ſuis, vt videtur, vti, & ſi libet etiam gloriari; quanuis, & ſi excellens verè eſt minimè id facturus ſit; de te autem poſt viderimus. *G.* Eſt mihi præceptor inſignis. *R.* Qualis tu diſcipulus ſis, exſpecto; antè enim quid pro-

nuntiem

nuntiem non habeo. Quàm multos ſtultos, atque hebetes habuiſſe putas ſcholam Socratis, ac Platonis; in quibus multos, abſque præceptore vllo, per ſeipſos in altum euolaſſe, vt præceptores fierent aliorum, qui præceptoribus caruiſſent? Nullum Vergilio præceptorē legimus. Horatius Flaccus de ſuo nihil, niſi quòd plagoſum dixit verborum puerilium, credo meminerat. Cicero autem ſuum laudibus ampliſſimis celebrare voluit, nec valuit. Contrà huius filius, quantis præceptoribus, patre ſcilicet, & Cratippo illius ætatis philoſophorum principe, ſi quid ipſi credimus Ciceroni, quantus nebulo, quámque famoſæ ebrietatis euaſerit notum eſt, qui ſolo patris, vel tacentis aſpectu, doctus ac ſobrius euaſiſſe debuerit. Plato ipſe, etſi, vt ſuprà meminit, Socratis magiſterio glorietur, maior tamen eſt gloria, Socratē exceſſiſſe, quàm ſub Socrate didiciſſe. *G.* Scientificus præceptor eſt mihi. *R.* Scientia præceptoris diſcipulo vtilis eſſe nō poteſt glorioſa non eſſe poteſt: quin etiam [quod mireris] eſt qui tibi famam minuat, ignauiam exaggeret: iactantiæ, excuſationibúſque aditum præcluſiſti. Quicquid ſciueris, præceptori dabitur. Quicquid ignoraueris, tuum erit. Eſt ergo non vnde glorieris, ſed vnde aſpires ad gloriam. Habes & quem ſequi velis atque aſſequi; non quem te eſſe putes, quòd diſcipulus eius ſis. Eſt denique non quod habes, ſed quod habere cupias; & quod ſperes, non ſine ingenti tuo ſtudio, ac labore. *GAV.* Eſt mihi præceptor aſſiduus vir clarus. *R.* At illi, de quo diximus, Ciceronis filio duo erant ſummi viri, quorum alter libris eminus, alter verbis comminùs in eum incubuerat & quid profecerint, audiſti. Quàm multos verò è filiis principum, præceptores ſimul quàm plurimos

philoſophorum pater Socrates. *G. AV*. Præclari diſcipuli ſunt mihi. *R*. Melius ſi modeſti: quanquam vera claritas, ſine virtutis radio, nulla eſt. *G*. Magni diſcipuli curam gero. *R. A*. Triformi congredieris chimeræ: hinc vt puero proſis, hinc vt parentibus placeas: Illinc autem vt Reipub. rationem reddas, quã de tuis manib. exiget: rudemq. illum tibi creditum eruditum repetet. *G. AV*. Pueri nobilis mihi cura commiſſa eſt. *R. A*. Suſpecta eſt ætas, & ſuſpecta nobilitas: illa ſpondet immemorem: hæc ſuperbum. *G. AV*. Puer mihi creditus, me veretur. *R*. Quid dices dum te deſpiciet adoleſcens? Vix fortaſſe vix nouerit: nota fides pueri nota conſtantia eſt. *G*. Puer mihi creditus, me amat. *R. A*. Inexpleto parieti imaginem impreſſiſti: illo creſcente delebitur. Firmus amor ſolidam poſcit ętatem. *G. A*. Clarus puer edocendus in ſortem venit. *R. A*. Inquieta ſors, euentus ambigui: quædam ingenia nullo ſtudio eriguntur. Eſt vbi pater impenſam, præceptor operam, puer tempus amittit: docilem doce, indocilem ne fatiges, néue illum, teque ſimul fruſtrà atteras: ægrè vincit ars naturam. *G. AV*. Diſcipulus tener, nec indocilis obtigit. *R. A*. Etſi in lubrico ſtas atque in fluxo ſtruis age tamen fideliter commiſſum. Si plena ætas acceſſerit, poterit meminiſſe, alioqui ſua erit obliuio, fides tua magnum ſatis ipſa ſibi virtus eſt præmium. Conſcientia bonorum operum nihil eſt dulcius: non te retrahat ab honeſto deſperatio præmiorum; quia nullum, etiam in hac vita recte factum præmio caret, cuius [vt ſapientibus placet] fructus vberrimus eſt feciſſe, atque in ſilentio meminiſſe. *G. AV*. Inueni diſcipulum magnæ ſpei. *R. A*. Et magnæ ſollicitudinis: & profectò ſi bonus fiat, filium tibi cor genuerit, lingua pepererit; ſin malus, hoſtem, qui te, dum

timuiſſe recordabitur, oderit. G. Diſcipuli claritas ingens eſt qua illuſtrari ſpero. R. Moderata claritas oculos delectat, immoderata perſtringit. Præterea nullus te, niſi tu luceas, illuſtrabit, & ſi detegat, verum lumen ab intra eſt. G. Magnus eſt mihi diſcipulus. R. Non maior, puto, quàm Senecæ: præceptorum alios protexit, alios oppreſſit diſcipuli magnitudo: his portus fuit, his ſcopulus.

De Patre bono. DIALOG. LXXXII.

Indulgens Pater eſt, ſacias vt amore rependas;
Obſequióque libens fer patris imperium.

GAV.

Habeo patrem bonum. R. Bonum noſce tuũ, breue eſt. G. Patrem habeo optimum. R. A. Aut ille tibi luctum pariet, aut tu ſibi. G A. Indulgentiſſimus mihi eſt pater. R A. Si naturæ ordo ſeruatur, magni fletus hæreditas te manet, illumque, ſi peruertitur. G. Patrem adhuc habeo. R. Vtere ſedulò, fugitiua iucunditas pater ſenex. G. Patrem habeo grãdæuum. R. Non eſt locus inertiæ: feſtina carpere fructus extremos, tanquam ex arbore ruinoſa. Charo lateri inhære quantùm potes: cupidè illum vide, ceu confeſtim abiturum, cupidiuſque audi, & extremos monitus, memori mente recondito: deſertumque, velut iter acturus, neceſſariis permunito. Egebis illo conſultore, quæreſque eum, nec inuenies domi. G. Patrem habeo decrepitum. R. Propera nouiſſima pietatis officia in illum congerere, dum licet: ſi quid nunc omiſeris, dolebis ſemper. G. Patrem pium habeo. R. Habes, qui ante te mori cupiat, poſt te viuere metuat. G. Habeo patrem optimum. R. Habes, quem, priuſquàm habere deſieris, vix agnoſcas; habes & quem perditum ſuſpires.

De Matre amantiſſima. DIAL. LXXXIII.

Cùm nil ſit natis materno maius amore;
Iam mater ſtudijs eſt veneranda pijs.

GAV.

AMantiſſima mihi eſt mater. R. At tu illi ingis pauor, deſideriumque perpetuum. G. Mater eſt mihi amantiſſima. R. Maximus patris amor, matris vehementiſſimus, vterque talis, tantuſque, vt vix eum, niſi rara admodum, filij, pietas æquauerit. Pulchrum tamen, honeſtumque eſt, inter parentes, & filios, de amore, ac pietate certamen; vincant quibus largiùs charitatis fons cœleſtis affluxerit. At nunc vſque vincere ſoliti ſunt parentes; nec dum adoleſcentium ea eſt pietas, aut maiorum reuerētia, quæ ſperare aliud cogat. quod ſi fortè præter ſpem euenerit, nullum in terris cœlo gratius ſpectaculum fingi queat. G. Eſt mihi mater optima. R. Eſto illi ſaltem bonus filius. Scito te primùm pondus, ac tædium fuiſſe: dehinc acerrimum dolorem: poſt continuum laborem, trepidamque ſollicitudinem. Memento vteri, altricumque vberum. Quot illi ſomnos, quotque ſeu cibos, ſeu locos tuis fletibus abruperis, quot aut metus, aut dolores tuis caſibus pepereris; & fortaſſe nonnunquam periculoſa quoque gaudia. Sæpe enim, vt dolor filiorum mortis, ſic gaudium vitæ, miſeras matres mori compulit. Patuit hoc vltimum eo clarius die, quo reliquiæ cladis ad Traſimenum acceptæ Romam, ſparſo agmine repetebant, duæ matres, filiis, quos in acie cecidiſſe referentibus crediderant conſpectis, inſperati gaudij non capaces, efflarunt ſpiritus: his atque aliis effectū, vt nulla inter homines maior eſſet ingratitudo, quàm

quæ in matrem admittitur. *G.* Adhuc annoſa ſupereſt genitrix. *R.* Quoties hanc rſpicis, ſimul terram intueris. Cogita vnde venias, & quò pergas, quàm te anguſtum habitaculum emiſerit, quàm anguguſtum excipiet, de ventre matris propriæ, in vterum terræ, matris omnium, feſtinas. Inter vtrumque ergò laſſantibus animum, atque raptantibus, ſuperbiæ, atque auaritiæ frenum ſtringe.

De Pijs fratrib. benîſq ſororibus. DIAL. LXXXIV.

Sancta quidem res eſt habilis concordia fratrum;
Quæ tamen in paucis prouenit ipſa locis.

GAV.

Pios fratres habeo. *R.* Rarum; nam parentes ferè ſemper amant, fratres ſæpè inuident, ſæpè deſpiciunt; raramque ideò fratrum gratiã Nafonis ore Veritas clamat; vbi & fratrum, & filiorum, & omnium penè, niſi parentum, notatur impietas. *G.* Fratres mihi ſunt optimi. *R.* Miror planè: bonos eſſe ſat eſt: ſæpè enim mali ſunt: aliquando & peſſimi, eoque peiores hoſtibus, quò minus contra domeſticas inſidias eſt cautelæ. Quantus autẽ ſit amor fratrum, ne latentes eruam; ne præſentes lædam, ſatis notiſſima paria, Mycenæi, Thebanique fratres, ac Romani indicant: quæ quidem infamia, cur vnius vrbis potiùs, quàm totius orbis ſit, non video. Primos mundi fratres aſpice. Alter alterius oppetiit manu; nec dum relatu horridum ſcelus audis. Siquidem Phraates rex Parthorũ, cuius ſuprà mentio eſt habita, præter parricidia in patrẽ ſimul, ac filium admiſſa. xxx. inſuper proprios fratres trucidaſſe legitur: non veritus tanto, ac tali ſanguine, & regnum malè partum ſtabilire, & me-
tum.

tum omnem inuiſi conſortis extinguere. *GAV*. Fratres boni ſunt. *RA*. Nondum,puto,patrimonium diuiſiſtis;tunc erumpet iniquitas. Igne aurum,Auro animus probari ſolet,magna ſæpè,quę videtur pax, pauxillum auri ſi adhibeas, lis erit. *GAV*.Pij ſunt fratres.*RA*.Cęlibatus forſan tuus, aut orbitas illos tibi conciliat.Coniugio detegentur tuo, ſed prole melius, ſpe ſucceſſionis amiſſa; quæ impatientiſſimos quoque multa pati docuit. *GAV*. Amantiſſimos mei fratres habeo. *RA*. Debet id quidem ita eſſe,niſi liuor obſtet,aut timor, aut cupiditas,& habendi ſitis,diuini omnis,humanique iuris,dum expleri ſtudet,immemor. Inter parentes enim,filiôſque quantùm libet ſit amoris, conuerſatio tamen diſpar, diuerſique mores ſunt filij,etſi citò patres videant,ſerò agnoſcunt. Patres etſi filios ſtatim ament, ſerò illos, ſæpe etiam in ſenectute ſuſcipiunt. Fratres antequam naſcantur, & poſtquam nati ſunt in eodem domicilio, eiſdemque incunabilis, æuo pares verſantur, ac moribus, ilicet in lucem editi ſe viciſſim cernunt,vno cibo aliti,iiſdemque parentibus,iiſdemque ſociis, iiſdemque ludis, iiſdemque ſcholis, iiſdemque præceptoribus, ac nutritoribus aſſuefacti pariter putreſcunt, pariter adoleſcunt.Vndique paritas,multiſque,& validis nexibus iunctus amor; niſi aduentitiæ ſoluant cauſæ, duræque mentis aſperitas frangat;quod commune eſt adeò, vt neſciam,an fraterno vllus amor maior eſſe debeat;an vllum odium maius ſit,an indignatio vlla profundior. Tam turbida ſemper æqualitas, tam paris impatiens mens humana. *GAV*. Æquos, pioſque fratres habeo. *RA*. Serua illos æquitate mutua,ac pietate.Delicatiſſima res eſt amor:ſerua illam:difficilè quęritur,facilè perditur.*GAV*.Sed

ſorores habeo bonas. R. Graue pondus, ſed iucundum, ac ferè adoleſcentum primus labor, quo ſe, effecti ſui iuris, exerceant, vnde primam pietatis, atque indolis famam quærant. G. Bonas habeo ſorores. R. Cura vt illæ bonum fratrem habeant, téq; ſuperſtite, etſi communis pater obierit, orbitatem non ſentiant. G. Pulcherrimæ ſunt ſorores. R. Cuſtos rei labilis, vigilantibus oculis; dolos caue, circunfuſa te procorum cohors excitet: difficilis eſt vnius formæ cuſtodia, quid multarum reris? tantò exactiorem pudicitię, quàm auri curam eſſe decet, quantò & pretioſior, & irrecuperabilior illa eſt. Sanè virgineam caſtitatem nulla arte meliùs, quã maturo coniugio præſeruabis. GA. Formoſæ mihi ſorores domi ſunt. R. Ne diutiùs tibi ſint prouide; multas aptiùs ornabunt domos.

De bono Domino. DIAL. LXXXV.

Libertas melior domino quocunque beato;
Libertas ſuperat præmia magna ducum.

GAV.

Dominum bonum habeo. R. An habeas, an veriùs habearis, cogita: ſed loquendi mos eſt: ſic dominum habetis, vt ſcabiem, ſiue vt tuſſim. Multa ſunt, quæ habentur inuitis poſſeſſoribus. Moleſtæ opes, quibus non liceat caruiſſe. G. Bonum dominum habeo. R. Libertatem igitur amiſiſti: hunc & illam, vno tempore, nemo habet. Iam neque ſorores de quibus modò agebas, neque filiæ, neque nurus, neque coniunx demum ipſa, neque patrimonium, neque vita in tutò ſunt, propter vnum, quem habes, dominum, habere ſimul omnia deſiiſti. GAV. Bonum mihi, & patriæ dominum ſors dedit. RA. Incompatibilia, penituſque cõtraria. Nam ſi bonus, non dominus. Si do-

Si dominus, non bonus; præſertim ſi ſe dominum dici velit. *GAV*. Bonus eſt dominus. *RA*. Boni ſunt parentes, boni fratres, ac filij eſſe poſſunt: amici autem ſemper boni: alioqui nec amici ſunt: dominum bonum dici, blandum mendacium, atque adulatio nota eſt. *GAV*. Optimum dominum habemus. *RA*. Rectorem populi fortaſſis & Reip. defenſorem; quo nil actuum humanorum acceptius Deo ferunt. Illum verò non dicam optimum, ſed bonum: & non potiùs peſſimum quis dixerit? qui, quod habent optimum, libertatem, ſummum, ac præcipuum vitæ bonum, ſuis ciuibus eripuit? proque vnius explenda voragine, quæ expleri nequit, tot millia miſerorum, ſiccis oculis intueri poteſt? Neque eum, etſi non iuſtitia aut miſericordia, ſaltem pudor à tam mœſto retrahit ſpectaculo: ſit licet affabilis, ſit blandiloquens, ſit poſtremò munificus in paucos, de multorum ſpoliis. Hæ ſunt autem artes tyrannorum, quos vulgus dominos vocat, carnifices experitur; hæc præſtigia attonitis ingerunt luminibus; hanc hamis, & laqueis prætendunt eſcam; ſic credulos aucupatur. *GAV*. Dominum habeo præpotentem. *RA*. Is in cœlo vnus eſt, qui ſe iure ſuo dominum dixit, & dici voluit. Nam terræ dominus Auguſtus Cæſar, edicto vetuit ſe dominum dici. Ille Deorum Deus; iſte hominum Imperator: ille maieſtatem tenuit; iſte modeſtiam: denique & ſuper hoc populum Romanum grauiſſimè corripuit. Sic enim de ipſo ſcriptum eſt; & domini appellationem, vt maledictum, & opprobrium ſemper exhorruit. Quod ſucceſſorem quoque, longè rebus omnibus imparem, tamen obſeruaſſe compertum eſt; qui licet dominandi auidus, titulo tamen dominationis abſtinuit: atque ita ſe inter ambitio-

nem, & verecundiam medium tenens; eſſe dominus voluit, dici autem noluit. Vt qui ſciret iniuſtum eſſe, quod cuperet, ſaltem exprobrationis iniuriam vitaret. Durum enim, ſuperbumque & graue nomen eſt dominus; illic maximè, vbi amor libertatis, ac ſeruitij pudor eſt. Secutus horum veſtigia Alexander hic Romanus princeps, vt priuato ſibi non altiùs ſcribi voluit. Nam ille alter Macedo, nõ dominus modò, ſed Deus dici voluit, quem ſecuti animo huius temporis latrunculi, vna vrbe, vel altera, vix inſidiis oppreſſa, non tantùm dici volunt, ſed dici homines erubeſcunt, atque ad iniuriam trahunt. *GA.* Dominum habeo verè optimum. *RA.* Verè vnus eſt dominus, quem ſi habes, honeſtiſſima, regniſque felicior ſeruitus tua eſt. *G.* Iuſtum dominum, regemque optimum habemus. *R.* Inter regem & tyrannum non diſcernunt Graij, ſecundum quod poëta noſter, de rege loquens, ait.

Pars mihi pácis erit, dextram tetigiſſe tyranni.

Apud nos autem, vt interſit, nõ niſi propoſitum, vitæque ſeries facit. Qui iuſtitia regit, ac regitur, ille demum verus eſt rex. Atqui ex altiore faſtigio, non ſalutis publicæ ſpeculator; ſed priuatæ libidinis procurator, vel rapinam cogitans, vel vindictã, cupiditati, aut iracundię ſuæ paret; & rapidis, atq; effrenis animi motibus cedit: is malorum dominorum ſeruus, etſi altior cunctis appareat, ſceptroq; aureo, ac veſte purpurea ſuperbus incedat, vtique rex non eſt: ſed propter exercitium, aut ſupplicium populi, promotus prædo, eoq; loci poſitus, vnde liberiori ſæuiens flagello, atque hos probãs, illos puniens, cũctos vexans, & exagitãs; ignarus quidẽ, ac paſſioni obſequẽs: nutu tamẽ illi9, qui mala bonos

vertit

vertit in vſus, iuſtum Dei iudicium, iniuſtis licet, ac ſceleſtis manibus exequatur: quaſi æquam pij iudicis ſententiam, tortor ſæuit. *G.* Iuſtum, piumque regem habet patria. *R.* Rarum bonum & Reip. feliciſſimus ſtatus: niſi præſens gaudium futuri metus rerum felicium, ſemper ſuſpecta breuitas minueret amiſſique deſiderium, mox venturas cumulaturus miſerias, obſeruaretur animis humana nacentium; volubilemque fortunæ rotam, quæ nil proſperum longum ſinit: lenit quidem mali ſenſum conſuetudo, inſueta deiiciũt: vnde optimum, quidam, ſemper proſpero caruiſſe, diffiniũt; quod non dicerent, ſi proſperitas duraret. *G.* Iuſtum habemus, & clementem Regem. *RA.* Illo ſuperſtite mori opta; ne mutatam regni ſortem lugeas. Bonus enim bonum rarò ſequitur. Malum peior, ſæpe peiorem peſſimus.

De ſerenitate aëris. DIALOG. LXXXVI.

Cùm licet, & poſſis cœlo gaudere ſereno;
Fac magis è pura gaudia mente pares.

GAV.

SErenus eſt aër, ac iucundus. *R.* Iam quis arguat cœleſtem humi animũ hærere? In aëre illũ appenditis, & amorem veſtrum in eo ponitis elemento, quo nullum inſtabilius. *G.* Aër ſerenus; atque tranquillus eſt. *RA.* Expecta; dicto citiùs nubiloſus erit, ac turbidus: alio te ſub cœlo poſitum credas. *G.* Serenus, ac tranquillus eſt aër. *R.* Quantò mallem ſerenus, ac tranquillus eſſet animus tuus. Vtilis quidem illa ſerenitas, ſtabiliſque tranquillitas, quam nec nubes occupent, nec quatiant venti. *G.* Serenus eſt aër. *RA.* Non ſerenum omne, ſtatim optimum: immò verò prouincias nebuloſas ſerenis eſſe ſalubriores: & in hoc occidentem

prælatum legimus orienti. *G.* Aër lucidus me delectat. *R.* Delectari in operibus, ac factura Dei minimè vetitum, modò in Deum, velut omnis boni fontem, tota animi delectatio deflectatur, & in rebus temporalibus æternus rerum conditor laudetur. Alioqui attende, quod ſcriptum eſt: Si vidi ſolem, cùm fulgeret, inquit Iob, lunam incedentem clarè, & lætatum eſt cor meum in abſcondito, & oſculatus ſum manum meam ore meo: quæ eſt iniquitas maxima, & negatio contra Deum altiſſimum. *G.* Sereniſſimus eſt aër, talis vtinam ſemper ſit. *R.* Non ſemper modò, ſed diu talem ferre non poſſis. Temporũ viciſſitudo, quàm optimo iure à multis, ſed præcipuè à Cicerone laudata eſt. *G.A.* Sereniſſimus eſt aër, atque vtinam non mutetur. *R.* Neſcis, quàm citò ſui tædium hæc ſerenitas allatura ſit. Nil tam delectabile, quod non identitas inamœnum reddat. Nullum efficacius remedium contra vitæ faſtidia, quàm temporum locorumque varietas. Hac fouetur, & paſcitur mens humana [vt ait Auguſtinus] Qui qualitate rerum non poteſt, ſaltem varietate ſatiatur.

De proſpera nauigatione. DIAL. LXXXVII.

Credere qui temere vaſtis ſe fluctibus audet;
Iam ſe, reſque ſuas interijſſe putet.

G.A V.

NAuigatione vtor proſpera. *R.A.* Sentio: Neptunus tibi laqueos tendit. *G.A V.* Tranquillum ſe mihi præbet mare. *R.* Inſidioſa tranquillitas [vtque ita dixerim] eſca naufragij. Si ſemper turbidum eſſet mare, nullus hominum nauigaret. *G.* Mare mihi blandum, & ſuaue eſt. *R.* Suſpecta ſuauitas: prædonum blanditiæ, minæ ſunt.

Hæc

Hæc facies maris repentè mutabitur:eſſe aliud putes, monſtroque gelidus quæras: Vbi eſt æquor illud,quod laudabam? Vnde verò hi tam multi,tamque horribiles aquarum montes:vnde hic pendentium fremitus procellarum, & minacibus ſpumis ſurgentes fluctus in nubila. Neſciunt niſi experti, quid eſt mare, & quàm ferox bellua, quídve illi à poëta mõſtri nomen impoſitum. Nihil enim monſtroſius in rerum natura:nihil,cui ſit minùs fidei, minúſve conſtantiæ. Nullius rei trãsformatio tam crebra, tam periculoſa, tam ſubita:nihil denique ſeu mollius,dum iacet:ſeu,dum ſurgit, immitius. *G.* Placidum nunc æquor,immotumque eſt. ℞. Terræ ipſæ ſubſidunt,dehiſcuntque. Tu pelago tribuis,vt conſiſtat;ſimulatus torpor:noli fidere:ſæpe fortunam retentare dementia eſt. *G.* Nunc ſaltem placidè nauigaui. *R.* Nullum ferum animal ſic in laqueos ruit,vt non aliquid dulce præſentiat. *G.* Proſperè nauigaui. ℞. *A.* Et ſacrilegi proſperè nauigant,& viri ſanctiſſimi naufragantur. *G.* Nauigaui feliciter. *R.* Crede mihi,ſi perges, infeliciter nauigabis.

De votiua portus apprehenſione. DIAL. LXXXVIII.

Si non viciſti,noli cantare triumphum:
Sæpius in portu merſa carina perit.

GAV.

IAm portum attigi,iam in littore ſedeo. *R.* Multi in portu pereunt,plures in littore:permutaſti periculum:nõ fugiſti. *G.* Terram attigi. *R.* Ita hoc dicis, quaſi terræ diſcrimina vel minora, vel pauciora, quàm pelagi: quamuis occultiora ſint: nónne hoc in æquo poſuit is, qui vtrobique multa,& grauiora pericula,per varietatem,pertulerat: Neque verò ſine cauſa pauper ille ſcrutator aquarum,apud Statium,moriens:

Hyemes Notóſque laudat, & experti meliora pericula ponti.

GAV: In terra ſum. *RA*. Caſibus eò pluribus patens, quò plus hominum terras incolit, quàm maria: ſiquidem maxima pars malorum homo homini eſt: ſic, inde mors peruenit, vnde auxilium debebatur; vt ſileam peſtiferas animantium ſpecies, quibus ea pars rerum ſcatet. *GAV*. Terra ſub pedibus ſaltem ſtabit. *RA*. Atqui ſæpè non ſtetit: vtque antiqua prętercam, Achaiamque, & reliquam Græciam, & Syriam, atque alias; vbi & Vrbes hauſtæ olim funditùs, & collapſi montes, & demerſæ inſulæ: vt omittam veteres veſtrorum montium caſus, Ætnæ, ac Væſeui: apud vos nuper ipſa vrbiũ caput Roma contremuit; quodque ciuilis belli tempore pro monſtro habitum: Alpes hac ætate grauiſſimè tremuerunt, & conuulſæ rupes altiſſimæ, Solis radiis inſuetum à ſeculis præbuere iter. Hiſpaniæ, & Germaniæ bona pars corruit: vidiſti modò ſtantes vrbes; vidiſti ſolidas arces, atque oppida; paucis poſt diebus, miſerabile ſpectaculum, atque terrificum, humi paſſim ſtrata omnia; quin & ſolito mœſtiorem Rhenum ipſum, quaſi flentem, labi, deformatam ruinis vtramque ripam, eamque præcipuè, quæ ædificiis ornatior fuerat, querulis abluentem vorticibus. Deſine iam ſecurus eſſe, vbi ſecuritas nulla eſt. *GAV*. Sub pedibus terra eſt. *RA*. Non tam certa ſedes domicilij, quàm ſepulchri. *GAV*. Ad terram perueniſſe, gaudeo. *RA*. Similibus gaudent; & tu terra es. *GAV*. In terram redij. *RA*. Nondum quidem; ſed redibis citò.

Eſt carcer mundus, quo clanderis ipſe, vbicunque es;
Te ſoluas ſceleris carcere, liber eris.

GAV.

IVuat carcerem euaſiſſe. *RA.* Eſt & hæc [fateor] intermiſſa gratior libertas, ac reddita, quàm ſeruata; ſed non omnia, quę delectant, proſunt; & ſæpè nociua ſunt dulcia, & amara ſalubria; ſæpè non carcer modò, ſed mors vtilis fuit, ſæpè vita, & libertas inutilis. *G.* Carcerem euaſiſſe gaudeo. *RA.* Atqui modò gaudebas portum apprehendiſſe, nūc gaudes portum euaſiſſe: Carcer multis portus, multis refugium, & arx fuit; & in libertate perituros, ſeruauit in vinculis: ligata, & clauſa diligentiùs aſſeruantur. Neſciunt mortales cœci, quid expediat, & idcirco mala ſua concupiſcunt, & aſſecuti gaudent, vnde mox doleant. Nẽue longiùs exemplum quæras: Vidiſti nuper virum illum animoſi, & magni potiùs, quàm conſtantis incepti; qui aduerſo tempore ſe patronum Romanæ Reip. profiteri auſus; ipſe ſibi tribuni nomen aſſumpſerat; dehinc variante fortuna, Vrbe depulſus, Romanique primùm principis, poſt pontificis lapſus in carcerem, vtrobique bene habitus, atque honeſtè; tandem leua alite emiſſus, gladiiſque hoſtium non occi tus tantummodò, ſed diſcerptus; puto moriens carcerem ſuſpirauit. *GAV.* E carcere lætus erupi. *RA.* Ibis per roſtra turbida litibus, per plateas vrbium, tumultuſque negotiorum; & tempeſtatem, libertatem putans, gratulaberis; dum, quem clauis vna concluſerat, mille ſtringent laquei. Cumque læti omnes è procellis portum petant, vnus tu nauta mirabilis; è portu lætus in procellas re-

dis. *G.* E carcere digreſſus, gaudeo. *R. A.* Bonum in hoc, vt in reliquis, conſilium erat; neque nimium gaudere, neque nimium dolere; ſed æquanimitatem omni in ſtatu, ceu vitæ gubernaculum, tenere; in tanta præſertim caligine futurorum. Neque tam miſerum eſt [vt fertur] intraſſe, neque tam fauſtum carcerem exiuiſſe, quoties carcer libertati hoſtis, propicius eſt ſaluti. Quoties optata votis omnibus libertas, in perniciem, & in mortem verſa eſt. *G.* Exiui ex carcere. *R.* Latiori de carcere multi hominem caſus eripiunt, ex anguſtiori autem ſola mors eruit. *G.* Moleſto de carcere diſceſſi. *R.* Potes in hunc carcerem reuerti, in illum alterum, cùm ſemel exieris, non redibis, hoc in tempore.

De Tranquillo ſtatu. DIAL. XC.

Tu quicunque cupis tranquillam ducere vitam;
Falleris, incerta labitur hora vicē.

GAV.

Rebus ritè compoſitis, tranquillus ago. *R. A.* Scilicet, vt tua nauis fluctibus maris, ſic animus vitæ curis explicitus, portum attigit laborum, ac terrorum. Sed non ita eſt; nunc nunc maximè metuendum; neſcis quòd res hominum non ſtant? qui volubili in rota ſedet altior, is proximus eſt ruinæ. *GAV.* Optatò eunt omnia? Bene ais, eunt omnia: nihil enim manet. Antè ergo, quàm felix videare, ſpei fortè aliquis; poſt locus eſt metui; ad extremum luctui: gaudio autem nunquam: gaudium loquor verum, donec ad vera, & ſtabiliora bona peruentum ſit. *GAV.* Rebus prouiſis humanitùs conquieſco. *R.* Summa rerum humanarum, labor, & mœror. In his igitur requieſcis? Durum caput, & codice ferrea, & ſpinoſo recubans pului-

puluinari. *GAV.* Opiparè prouiſa ſunt omnia. *RA.* Expectata, puto mercium nauis applicuit, periculum euaſiſti, extruxiſti domum, exaraſti aruum, putaſti vineam, rigaſti prata, compegiſti aream, inſeuiſti arbores, effodiſti riuos, texuiſti ſepẽ, columbarium erexiſti, miſiſti greges in paſcua, apes in aluearia, ſementem in ſulcos, nouas merces in maria, tuto loco collocatum fœnus, plena arcula, diues aula, cultus thalamus, referta horrea, ſpumans penu, prouiſa dos filiæ, coniugium nato, empta populi gratia, blando ambitu parta ſuffragia, pronum ad te opibus ſummis, atque honoribus ſtratum iter. O felicem te! Reſtat, vt gaudeas: hæc [ni fallor] concluſio tua eſt: mea verò alia: Reſtat, vt moriare. Rarum valde inter homines, vt multo ſtudio quæſitis, multo fruantur tempore; longus labor, vſus breuis. *GAV.* Proſperè rebus euntibus in ſtatu ſum. *RA.* Quomodo autem rebus euntibus, videris, ego nempe non video. *GAV.* Rebus ad vota fluentibus lætus ſum. *RA.* Nunc igitur tempus eſt moriendi: ſperáſne hic diu aliquem lætum eſſe? morere, dum lætus es, antequàm eſſe mœſtus incipias; quod iam dixi, repetam: eſt enim minimè tædioſa rerum vtilium, ſed iucunda repetitio. Meminiſti ergo: quid apud Ciceronem Laco ille ait ſeni Rhodio Diagoræ, læto tunc valde, leuibus licet ex cauſis, quas audiſti ſuprà, cum de palæſtris ageremus: Morere Diagora, inquit, non enim cœlum aſcenſurus es: grauiter id quidem. Nam quid amplius expectet animus lætus in hac rerum tanta vertigine; niſi, vt lætus eſſe deſinat, eſſe triſtis incipiat? Itaque opportunè admodum Diagoras, conſilio paruit amici, ſpectante quidem, & plaudente populo, inter victorum filiorum amplexus, & oſcula exſpi-

rauit; ſcriptum eſt in libro noctium Atticarum. Et ad ſummam plures gaudio, quàm triſtitia periere. Omnibus ergò, qui ſapiunt, ſed maximè gaudentibus, mors optanda: de hac ſemper: & præſertim in tempore proſpero, cogitandum: illa cogitatio reliquas frenet *GAV*. Laboraui en quieſco. *RA*. Omnes quidem hoc ſperatis, ſed erratis in hoc omnes. Stilus enim vitæ alius, multumque finis à propoſito diuerſus. Hæc tua requies aut breuis, aut falſa eſt, aut [quod eſt verius] vtrunque: quid hic requiem ſomniatis? Sic catenis vinctus, libertatem, æger ſanitatem ſomniat; ſic ſopitus eſuriens, opimas dapes: ſed en dies vltimus aderit, iſque confeſtim diſcuſſurus hæc ſomnia. Nolite autem falli ſomniis atque opinionibus falſis, quibus eſt plena vita mortalis. Nolite vobis hic requiem ſpondere. Credite mihi, tota quies hominum, poſt laborem, mors. *GAV*. Omnia, quæ in rem viſa ſunt, ſuppetunt. *RA*. Superuacua in rebus plura ſunt, quàm neceſſaria; ſed hic humani animi mos eſt, vt profeſſus aſcenſum cœli, tanto ſtudio ſe oneret, quanto vix exonerare debuerat. Itaque peregrino faſce curuatus, dum in altum niti vult, ruit, & pro cœlo, illi terra eſt. *GAV*. Cumulata ſunt omnia iam in portu ſunt. *RA*. Nauigationis in fine igitur. Eſt enim præſens vita ſimillima proceſſoſo mari: illius finis in littore: huius in morte: vterque portus rectè dicitur. Profectò autem magna pars mortalium aceruandis vitæ adminiculis anxia, inter ipſos apparatus rerum, moritur, nilque iam vſitatius, quàm vt vitæ ſtudium mors præuertat: paucis accidit, vt ad optata perueniant, hiſque ipſis tam citò diuturni quæſtus vſus eripitur, & gaudij breuitas quædam, velut acceſſio ſit doloris, de quo multos in morte que-

te queri ſolitos, notum eſt. *GAV.* Iam, peractis laboribus, ſecurus viuo. *R.A.* Et inter viſcum, ac laqueos ſecura auis volitat: piſcis inter hamos ludit: inter plagas fera. Sæpe vbi periculi plus eſt, & pauoris minus; ars fortunæ eſt; vt licentiùs feriat, metum demit. *G.* Per omnem vitam laboraui, vt in finem quieſcentem ſecurus. *R.A.* Securitatem, & quietem tuam in præcipiti collocaſti & vixiſti mœſtus, vt lætus morereris: non inſulſum vitæ, mortiſque conſilium; modò de ſecuritatis, & quietis, & triſtitiæ, & gaudij qualitate conueniat. *GAV.* Omnia vndique conquiſiui, quibus inſtructior vita eſſet. *R.A.* Immò verò quibus mors moleſtior: egiſti planè negotium medicorum: iam frequentes aderunt, ſtratúmque circumſtrepent; aderunt captatores teſtamentarij: erunt & qui gaudium premant; & qui fletum ſimulent, & qui tenacem ſpiritum ſeram mortem taciti increpent; & qui criſim ſeruent, & qui prognoſticis inhient, & qui cadauer aureum præſtolentur: tot hæc tibi conquiſita vndique vitæ conferunt inſtrumenta, non vt meliùs viuas, ſed vt comitatior moriaris; non penitus operam perdidiſti. Iam & comites: languenti, & libitinæ ſumptus, & funeris pompa non deerunt. *GAV.* Conquiſita ſunt omnia, quieſcendum eſt. *R.A.* Iam dixi, vitæ requiem, & ſolatium quærebas, laborem mortis, ac tædium inueniſti. *GAV.* Cuncta diſpoſui, proſperitas parta eſt. *R.A.* Congeſſiſti fallaciſſimæ, ac fugaciſſimæ ſpei nidum, quæ, vbi primùm adoleuerit, euolet: mœſtum, & vacuum cor relinquens: ſæpe vel in plumis pereat. *GAV.* Longo ſuccedit quies labori. *R.A.* Breuis ipſa adeò fortaſſis, vt nulla potiùs dici poſſit. Multorum ſæpè ſtudium annorum, in momento excidit, im-

mò, cùm ſemper ferè gradarij ſint progreſſus, rarò non repentini exitus rerum ſunt. G. Per longas curas ad ſecuritatis initia ventum eſt. R. Sollicita multum de principiis humana curioſitas, finem cœca non proſpicit. Denſa venturi caligo temporis, mortalis aciem fruſtrauit obtuitus: deliberatio vtique noſtra ſit, conſummatio fortunæ [dicam meliùs] Dei eſt, cuius in manibus ſortes ſunt hominum, non quas ipſi vobis, opinione veſtra, ſpéque improba fingitis; ſed quas ille præſcientia ſua videt. Eius eſt autem illa vox: Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te: quæ autem paraſti, cuius erunt? Comminatio horrenda; quæ, niſi ſpes, ſomnoſque mortalium interrumpat, obſurduiſtis haud indubiè.

De Potentia. DIAL. XCI.

Magna poteſtati ſunt iuncta pericula magna;
Qui moderatorem ſe cupit eſſe, furit.

GAV.

Potentia magna ſum. RA. Ergò & inuidia. G. Potentia multa ſum. R. Et in periculis multis. G. Potentia ſum ingenti. R. Et laboribus infinitis, & inextricabilibus curis. G. Multa poſſum. R. Quò plus in alios potes, & plus alij in te. G. Potentia eſt plurimùm. R. Quò potentię magis, eò maius in illā imperium fortunæ tepidè ſe exercet in paruis: vberem eligit materiã: in magna lignorũ mole crepitantiùs ſæuit incendiũ. Magna proſperitas, magnæ viã facit aduerſitati. Nec quẽquam facilè planè miſerum videbis: qui non valdè felix habitus fuerit. Nõ poteſt ignoti hominis nota eſſe calamitas. GAV. Quod volo, & poſſum. RA. Cura ergò ne quid mali velis; & ſcito, quò

poten-

potentię plùs, eò plus eſſe negotij, minúſve licentiæ. *G*. Potentia ingens ſum. *R*. Quid ſcis an diuturna? Piget exequi, qui potentes, breui ad impotentiam, ſeu qui reges ad infamiæ ſeruitium ſunt redacti. Vepricoſi, & lubrici ſunt humanorum gradus aſcenſuum : tremulus vertex : præcipitium horrendum: ægrè conſcenditur ad eminentem ſtatum, anxiè ibi conſiſtitur: grauiter indè, & repentè deſcenditur: id ſic eſſe, non ſinguli tantùm reges, aut populi, ſed maxima etiam teſtantur imperia. *G*. Armis atque opibus potens ſum. *R*. Vera & firma potentia in virtute fundata eſt: fundamentum ſi detraxeris, quò maior eò periculoſior ſtructura. Quid implere opibus domos iuuat arua ligonibus maria claſſibus, ſi intus interea domeſtici hoſtes animum oppugnant, atque expugnant? Vis, vt te potentem fatear: illos doma finibúſque tuis pelle; vince iram; vince cupiditatem: vince libidinem: vince teipſum; famæ atque hoſtem animæ tuæ. Quænam iſta potentia eſt vincere alios: paſſionibus ſuis vinci? *G*. Fundata in ſolido potentia eſt. *R*. Quo pacto, cùm vita ipſa mutetur aſſiduè? O, quid tumes imbecillum animal? De potentia diſputas, de anima interim periclitaris: quam dicto citiùs, vel naturæ vis occultior: vel exigui morſus animantis, vel extremi contemptiſſimique homines ſæpè, pot entiſſimis abſtulere. *G*. Potentia egregiè ſtabilita eſt. *R*. Vbi quæſo? In arenis, ac fluctibus? an in vento? an in ipſa [vt perhibent] fortunæ rota? quin tu, amice, malè ſuſceptam pone fiduciam. Nulla hic ſtabilis potentia: vtque vel impropriè exprimam, quod ſentio, nulla potentia potens eſt.

De gloria. DIAL. XCII.

Nauigio fragili vehitur, qui quærit honores
Ingentes, & quem gloria vana trahit.

GAV.

SEd inueni magnam gloriam. *R.A.* Magna in exiguo qualiter explicentur; non intelligo. Si temporum, ſi locorum anguſtias metiare, magnam hic gloriam non eſſe fateberis. Non ingeram tibi, vt terra omnis punctus eſt; cuius ipſius partem maximam natura fecit inhabitabilem, atque inacceſſibilem fortuna, vt tempus præſens puncto minus; idque ipſum ſemper inſtabile, fugæque tam rapidæ, vt vix illam animo ſequi poſſis. Duæ reliquæ temporis partes, ſemper abſentes ita, vt altera nos, lubrica memoria, altera, expectatione anxia; fatiget; vt omne ſimul tempus, aut diluuiis, aut æſtu nimio, aut peſte aliqua, aut cœli inclementia, vel terrarum denique per ſeipſum lapſu propriè, ita diſcerptum atque confuſum ſit, vt vna ſæpe ætas propè nil habeat commune cum altera. Neque minus in temporibus, quàm in locis videas, exiguo interuallo notiſſimum non agnoſci. Hæc inquam, & quæ ſunt id genus plurima, tranſeo. Vulgata ſunt omnia, quibus liquidò cernitur, quænam hæc mortalis, ac terrenæ gloriæ magnitudo eſt. *GAV.* Quam conditio mea fert, gloriam ſum adeptus. *R.A.* Si indignam, breuem hercle; at ſi dignam, gaude: non quòd habeas, ſed quòd meritus ſis. *GAV.* Gloriam quæſiui. *R.A.* Gloria vera niſi bonis artibus, non quæritur. Vnde tibi partum nomen, vide; ſic intelliges, an gloria vera ſit: famam, ſi caſus dedit, eripiet. *GAV.* Multum eſt gloriæ. *R.A.* Caue, ne quam gloriam veram putas,

imago

imago falſa ſit gloriæ. In rebus hominum multa regnat illuſio. *G.* Plurimum eſt gloriæ. *R.* Vt nemo pauper magnæ pecuniæ famam quærit, niſi vt fallat; ſic nemo ignauus magnæ virtutis opinionem: vterque tamen ſibi conſcius, quicquid de ſe alij loquantur, quantum vel pecuniæ in arcula, vel virtutis in animo ſit. *G.* Inſignis eſt gloria. *R.* Si ex merito, modeſtè vtere; ne ſuperbiæ illi notam applicaueris; ſi minus, fac ne diu populum fallas. *G.* Præfulgens eſt gloria. *R.* Vel mereri ſtude, vel graue, non tuum, indumentum exue. Inglorium eſſe præſtiterit, quàm mendacio glorioſum. Vera etiam gloria cum labore ſeruatur; quid de falſa ſperes? Cùm omnis fictio difficilis ſit, tum difficillima eſt, quam multi vndique obſeruant. Rari nempe ſunt glorioſi: hos, propter diſſimilitudinem, obſcurum, atque inuidum vulgus odit. Graue eſt inter tot hoſtium inſidias latere; præſtringere omnium oculos non potes, in te tanto ſtudio, defixos. *G.* Glorioſus appareo. *R.* Meliùs forſitan lateres, & certè tutiùs: hoc grauiter dixit is, qui multa leuiter: Bene qui latuit, bene vixit. *G.* Clarus, latéque notus ſum, longéque conſpicuus. *R.* Liuor abdita penetrat, rimatúrque; putas, conſpecta prætereat? Quid, quòd pauci ſunt, quibus expediat apparere, & conſpici; pauci, quorum famæ non noceat, ad plenum noſci? Notiſſimum Claudiani dictum:

Minuit præſentia famam.

Quantò magis illam minuit notitia? Raró ſunt homines, quod videntur. *G.* Glorioſus videor. *R.* Caua nube circundatus delitеſcis. Si parumper emerſeris, quò plus gloriæ falſæ fuit, eò veræ plus

erit infamiæ. *GAV*. At gloria vera eſt. *R*. Id nemo te melius nouit: ita demum, ſi externi iudicis incorruptum animum tuis in rebus aſſumpſeris. Gloria quidem[vt ſapientibus placet]quaſi quædam vmbra virtutis eſt. Illam comitatur, illam ſequitur, quandoque etiam antecedit; quod in adoleſcentibus claræ indolis vidimus, quos, ante perfectam virtutem, præconcepta de illis ſpes hominum claros facit, quæ quibuſdam velut ſtimulis, generoſos, modeſtóſque animos excitat, atque erigit, & impellit ad æquandam ſpem ciuium ſuorum. Stultos autem, tumidóſque præcipitat. Hinc transformatio illa ridicula clarorum adoleſcentium in obſcuros ſenes. Laus quidem ſapienti vtilis, ſtulto nocet. Ex his vides, vmbram per ſe ipſam eſſe non poſſe, rei cuiuſpiam ſit oportet. Viſne igitur gloriam veram eſſe, fac vt vera, & ſolida virtus ſit.

De Beneficiis in multos collatis. DIAL. XCIII.

Antè quibus videas beneſeceris, eſt memor omnis
Gratus, ab ingratis gratia nulla venit.

GAV.

BEneficia in multos contuliſſe gaudeo. *RA*. Multos ingratos experiens, dolebis. *GAV*. Beneficia in multos effudi. *RA*. Rectè ais. Nam ſi accipientium animos intueare, beneficiorum magna pars perditur. *GAV*. Multi meis beneficiis ſunt obſtricti. *RA*. Quidam ſe obliuione relaxabunt, alij forſan iniuriis beneficia penſabunt: vt ceſſent iniuriæ, non ceſſabunt querimoniæ: quàm multi de benefactoribus queruntur ſuis? Iniquum, fateor, ſed commune adeò, vt non tam crebrę de hoſtibus ſint querelæ. Audiſti apud Lucanum, de Pompeio querentem Photi-

Phorinum: apud Senecam verò Sabinum de Auguſto? Quid verò te ad literas aut antiquitatem voco? Vrbes medias contemplare: Vici omnes lamentis talibus pleni ſunt. Omnis autem ingratitudinis triplex [niſi fallor] cauſa eſt: Inuidia ſcilicet, quæ dum impenſa aliis beneficia, ſuas ducit iniurias, in ſe collata non aſpicit: Superbia, quæ, vel ſe maioribus dignam cenſet, vel præferri ſibi aliquem indignatur: Cupiditas, quæ muneribus non lenitur, ſed accenditur; & dum quærendis inhiat, quæſita non meminit. Poſſem breuiùs, totius mali cauſam ſtultitiam dicere. Ea verò non huius tantùm, ſed malorum omnium cauſa eſt, Ignorantia veri boni, opinionúmque peruerſitas; hinc nimirum peſtes animi prodeũt, ſuperbia in primis, & cupiditas, quibus nullum obſequium non contumax: nulla largitas non anguſta eſt. *GAV.* Beneficus fui in multos. *RA.* Ariſtotelica quædam magnanimitas fertur, meminiſſe collati, accepti autem beneficij obliuiſci: quæ ſententia, etſi colore non careat; apud me tamen, verus magnanimus contemptor mediocrium, atque humilium eſt rerum; atque ideò quæcunque egerit, magna quamuis, iudicio plurimorum, parua ſunt, animo maiora quædam, & rariora volentis, contrà, ſi quid acceperit, quo alteri fiat obnoxius, quamuis exiguum, graue eſt, libertatem & amanti, atque ad excellentiam aſpiranti; quóve quamprimùm ſolui, leuaríque velit. De hac igitur re Annæi Senecæ dictum probo: Beneficium, inquit, qui dedit, taceat: narret, qui accepit. Eleganter nempe, duo beneficentiæ ſeu venena, ſeu vulnera ſunt; hinc exprobatio largientis: hinc recipientis obliuio; vtraque mater ingratitudinis, ac beneficij nouerca. Illa in

gratitudinem parit in altero: hæc in ſe: illa quoque beneficium in ſe extinguit: hæc in altero: his tot malis aptiſſimè illo Senecæ conſilio medeare. *GAV.* Multis benefeci. *RA.* At pluribus non feciſti, qui ſe ſpretos, & contemptos dolent. Eſt autem, neſcio quidem vnde, firmior offenſarum, quàm beneficiorum, tenaciórque memoria. Sæpe ſingulis beneficiis aut nullos, aut ſingulos amicos obliuioſos, & tepidos; hoſtes autem tibi multos feceris memores, ac feruentes. *G.* Multis multa ac magna contuli. *RA.* Sunt multi, quibus profuiſſe periculum ſit: quidam paruo amicum, magno hoſtem beneficio quæſiere; quod & exigui debitum leue, retributio prona eſt: magna autem, & debere pudet, & piget reddere, & nihil eſt tertium, niſi vt deſinat eſſe, cui debeat, qui inuitus debet. Ita, dum debentem pudor beneficii, expertos dolor agitat, inter Scyllam, & Carybdim fertur cymba beneficij: effectúmque, vt multos, qui parcè, atque illiberaliter tui vixiſſent, liberalitas inſignis in diſcrimen traxerit. Siquidem inter malos, impunè bonum eſſe non licet: durum dictu, ſed dicendum tamen. Animal ingratius homine nullum eſt. *GAV.* Latè me beneficum præbui. *RA.* Quidam ſunt benefici, nec tamen beneuoli, quos magnitudo ſtatus, atque hominum neceſſitas, multa largiri cogit: his etiam, quos non modò non diligunt, ſed ne noſcunt quidem: quibus, ſi ſe, ob beneficia charos ſperant, valde eos fallit opinio. Nemo facilè non amantem amat. Mutuus nexus animorũ, ac reciprocus eſt amor. Munera ſæpe neceſſitati, amor verò iudicio tribuitur: vt ergò beneficia bene collata, & læta fronte, pióque animo dignis exhibita, nunquam glorioſa negauerim; ſic mul-

ta

ta, immò verò partem maximam, ſeu hæc dantiũ, ſeu accipientium culpa eſt, perdi, ac proiici, nemo vſquam eſt, qui dubitet, Et eſt facilior, breuiórque, ac rectior, quam ſuprà tibi oſtendimus, a man do ſcilicet, ad amorem via: qua pergenti, verum quoque ſi benefici nomen acceſſerit, clarum te, ſupráque fidem, multis amabilem efficiet. G. Multa, & magna contuli. RA. In rebus, non quid, ſed qualiter, quóve animo fiat, refert, apud Deum, atque homines: & magna ſæpè inuiſa, & modici grata ſunt: nudum præ omnibus cor attendi, & ſacrificio pauperis probatur, & munere.

De Amore populi. D I A L. X C I V.

Haurit aquam cribro, vulgi qui paſcitur aura;
Vulgus amicitias vtilitate probat.

G A V.

POpulus me amat. R. Subſiſte paululum, mox oderit. G. AV. Populus me diligit. R. Ne propera, nondum finis; vt dies vnus, ſic vita omnis à fine deſcribitur. GAV. Populo charus ſum. RA. Quis illi Scipionibus charior? Quis Camillo? quis Rutilio, ac Metello? Quid Themiſtoclem loquar, aut Miltiadem? quid hoc genitum Cimonem, aut Ariſtidem? quid Theſea? quid Solonem? quid Annibalem? quid Lycurgum? Qui ciues, oro te, quàm quiſque, quàm breuiter populo ſuo charus: omnium notus finis, & vel in contemptum, vel in odium verſus amor, atque indigna rebus præmia, fori labor, accuſatio, mors, exilium, catenæ. GAV. Multis in populo charus ſum. RA. Malis igitur: pauci enim boni: atqui malorum malis artibus quæri amorem conſtat. Si verò ſimilitudo quædam parit amicitias [vt prudentibus placet] qui ſis, æſtima, qui

multis in populo charus ſis. *GAV*. Populus me amat. *RA*. Serenum hybernum, aura æſtiua, quies maris, lunæ ſtatus, amor populi, paria hæc ſi conferantur, mobilitatis vltimo palmam do. *GAV*. Populus me honorat. *RA*. Labiis, credo; cor autem eorum longè eſt à te: non eſt enim tibi fidelior, quàm Deo: rarò quicquam ex animo facit vulgus; niſi tumultuari, & furere, & ſæuire. *GAV*. Populus me veretur. *R*. Non faciet diu. Facilè enim ruit, quod non certo iudicio ſtabilitum eſt. *GAV*. Ardens in me populi fauor eſt. *RA*. Ardenti principio, ſæpe medium tepens, finis algidus fuit; quod, hoc crebriùs vlla in re, quàm in ſtudiis populorum cernas. *GAV*. Populus me laudat. *RA*. Stultorum laus, apud doctos, infamia eſt. *GAV*. Populus me ſuſpicit. *RA*. Leui rerum alternatione deſpiciet: ſemper alterum extremorum tenet, medium verò nunquam; vt qui habitantem ibi hoſtem metuat. *G*. Populus me colit. *R*. Mirabor, ſi tam inculto cultore fructifices. *G*. Populus bene de me ſentit. *R*. Sine vllo delectu iudicare ſolitus; vtranque in partem. Itaque vulgi ſententia, veros inter iudices, contrarij argumentum eſt. *GAV*. Populus bene de me æſtimat. *RA*. Suſpecta ſanis ingeniis æſtimatio inſanorum. Mallem te populo incognitum, quàm probatum. *GAV*. Populus multa de me loquitur. *RA*. Et tu ergò popularibus auribus fidis, atque ageris? quod licet magnis olim viris eueniſſe noueris, non minor tamen eſt vanitas, gaudere flatu tenui, & incerto. *GAV*. Populus me miratur. *RA*. Et ego te miror, qui hoc in gloriam tuam trahas. *GAV*. Populus me amat. *RA*. Non hæc laus, ſed fortuna eſt tua, populi mos eſt, vt ſæpè amet indignos

dignos,ſed à quibus indigni amoris ſæpè digniſſimam fert mercedem.

De Occupata Tyrannide. DIAL. XCV.

Ad Generum Cereris deſcendunt morte Tyranni,
Plauſi'aque curarum ſæua Tyrannis habet.

GAV.

INuaſi tyrannidem in ciues meos. *RA.* Rependiſti dignam vicem ſtultis amantibus: illi te æquo altiùs extulerunt;illos tu iniquo iugo ſeruitij depreſſiſti. *GAV.* Tyrannidem arripui. *RA.* Abſtuliſti libertatem aliis, ſecuritatem tibi, requiem vtriſque. *GAV.* Tyrannidem conſecutus ſum. *RA.* Statum certi laboris,euentus ambigui,ſed,vt plurimùm,infelicis. Non te ad hiſtorias veteres,atque externas mittam. Quis Pheræi Alexandri exitus? Quis Dionyſij Syracuſij? Quis Agrigentini Phalaridis? Quis Hannonis Pœni? Quis Eleacri Heracleenſis? Quis Ephimeſis Ariſtotimi? Quis Calcedonij Nabidis? Quis Hipparchi denique Athenienſis, quem occidiſſe immortalis gloria interfectoribus fuit? Non ad recentiores,atque domeſticos;Caſſium, Meliúmque,& Manlium Romanos ciues;Catilinam quoque,& Gracchos,& Apuleium:non tyrannos quidem, ſed tyrannidem affectantes, inque impiis conatibus deprehenſos, cœptóque prohibitos, atque oppreſſos.Non poſtremò ad illos,qui maiores, non meliores iuſti velo imperij, trucem texere tyrannidem,atque iniuſtam,Caium ſcilicet,ac Neronem Domitianum, & Commodum, ac Baſſianum, reliquóſque eius ordinis,ſolo nomine principes, quorum mens tyrannica,ac tyranni-

rannicus finis fuit, ſed ad illos, quos auorum, patrúmque memoria, ſeu etiam, quos ætas, ac regio præſens videt. Hos ego, ne diſtantibus te fatigem, circunſpicere, & contemplari iubeo; videbis vſitatum, & communem tyrannorum exitum, aut gladium, aut venenum: veréque illud à Satyrico dictum dices.

Ad generum Cereris ſine cæde, & vulnere, pauci
Deſcendunt reges, & ſicca morte tyranni.

G. Tyrannidem in ciues exerceo. R. Prædam atque carnificinam, auro implendus, & ſanguine; auri ſitiens monedula, tenáxque.

Nec miſſura cutem, niſi plena cruoris hirudo.

Sed qua fronte, quóve animo, ſeu ſanguinem illum fundis, pro quo ſeruando, ſi homo eſſes, ſanguis tuus vltrò tibi fundendus erat; ſeu ciuibus tuis aurum rapis, quod diris prædonibus largiaris: ſpolians, qui tuis paſcendi opibus fuiſſent; ditánſque, à quibus omni ingenio extorquendum legis: ſic maiorum vel exempla, vel monita viluerunt. Sed hoc peſſimum habet tyrannorum vita, vt quibus fidendum eſt, metuant ſemper; fidántque, quibus fidei nihil eſt; totúmque hoc malum, hinc immeritis irrogatæ iniuriæ faciunt, hinc indignis erogata beneficia; & ambitione turbatus ordo rerum: amici ex hoſtibus, hoſtes ex ciuibus. G. Tyrannus patriæ meæ ſum. R. Nunquam id eſſes, ſi illam tuam eſſe patriam meminiſſes, ſi obſeruaretur animo publicæ matris effigies; nunquam fratres laceráres tuos, cum quibus æquam pueritiam, atq; adoleſcentiam egiſſes, eodē cœlo vſus, iiſdē aquis, iiſdē atque ſacris, iiſdem feſtis diebus, iiſdem ludis, & luctibus: qua nunc mente de illorum tergo potes ludere, atque illis fluentibus, gaude-

gaudere:qua poſtremò impudentia in ea vrbe viuis: in qua vitam tuam omnibus ſcis inuiſam,mortem cunctis optabilem , vbi eſſe neminem certus es, qui non malè perditum te velit : lupum mitti de grege ſæuiſſimum? *GAV.* Tyrannidem accepi. *RA.* Si præterito præſens tempus confers, duram te , ac miſeram ſubiiſſe ſarcinam, intelliges:tutam agebas, & quietam vitam; dehinc,niſi ſceleri iungis amentiam, nulla tibi, ſine metu,ac tumultu animi dies:nulla nox ibit:nullus non ſuſpectus cibus ; nullus ſopor imperterritus ; dum vbique in ceruicibus impendentem videris mucronem quem amico,opes,fortunáſque ſuas miranti , non ineptè monſtraſſe traditur Dionyſius tyrannus quidem; ſed tyrannidis æſtimator acutiſſimus. *GAV.* Ferro mihi tyrannidem acquiſiui. *RA.* Ferro quæſitam , ferro etiam ſeruaturus,ferro forſitan amiſſurus.Præclaras planè diuitias comparaſti , eſſe omnibus odioſum,atque terrificum;quódque hinc ſequitur,tibi te perpetuò grauem metu:vt enim periculi nihil ſit,quod in quibuſdam vrbibus natura ciuium præſtat , apta ſeruitio ; quando tamen pauor aberit animo recplenti,quid ille huius , quod legitimi nomen habet Imperij,metator,ac fundator primus audiuit à Laberio Romano equite:Neceſſe eſt,inquit, multos timeat,quem multi timent: cuius dicti ratio illa eſt,quam poſuit Naſo:Quia,

Quem metuit,quiſque perire cupit,

poſitam priùs ab Ennio,vbi ait.

Quem metunt,oderunt,quem quiſque odit,periſſe expetit.

Vt tamen & periculum, & metus etiam omnis ceſſet,quod nonnullos tyrannorũ,vel nutrita publicis malis audacia,vel nota ciuiũ ſpondet igna-

uia an non ſaltem vllus eſt pudor, his præeſſe, quibus te ſubeſſe ſit dignius? præter iniuſtam vim, rebus omnibus imparem. G. Tyrannidem indui. R. Humanitatem ergo, & iuſtitiam exuiſti: ſimul & procelloſam vitam, & cruentam, aut certè dubiam mortem elegiſti infelix, de quo ſola patria, quæ te genuit, atque aluit, mortem ſperet. An verò non ille ſat miſer eſt, quem miſerum volunt omnes? An non ille miſerrimus, qui tam miſer eſſe non poſſit, quin ſit dignus eſſe miſerior? G. Habeo ſummum inter ciues locum. R. Habes in ciuibus tyrannidem, in arenis domum, in vepribus ſtatum, in prærupto ſedem, in rapinis inopiam, in miſeriis inuidiam.

De Regno, & Imperio.
DIAL. XCVI.

Sollicitudo ingens regnum eſt, vndaque laborum,
Nemo quidem Sapiens regia ſceptra petit.

GAV.

ECce autem iure Rex ſum. R. Id enimuerò occultum diu eſſe non poterit: quid interſit inter regem tyrannúmque, iam diximus. Quid autem iuuat dici regem, ſi tyrannus es? non in ſpecioſo cognomine, ſed in vera iuſtitia, Regis, regníque ſalus ſita eſt. Minus mali reor acquiſitum dominium reformare, téque de reliquo ſic agere, vt rex verus appareas, quàm regnum iure partum, in quo iuſtè ſucceſſeris parenti, tyrannica vexatione diripere: plus enim veræ laudis in progreſſu ac fine, quàm in principio rerum eſt. G. Rex ſum. RA. Meliùs ſub iuſto rege ageres, atque tranquilliùs, quàm rex ipſe. G. Regni ſolium conſcendi. R. Locum

cum latè conſpectum, patentémque omnium iudiciis, eóque periculoſum ignauiæ, laborioſum verò, difficilémque virtuti, Bonus enim rex, ſeruus eſt publicus. *GAV*. Regni ſolio euectus ſum. *RA*. Vt meritus videare, tuas res, téque obliuiſcere: populum tuum, & Rempublicam cogita: quo die primùm rex fuiſti, tibi moriens, aliis viuere incepiſti [quódque duriſſimum eſt] ingratis, & iniquis æſtimatoribus laboris tui. *GAV*. In regiam veni. *RA*. Aliquid ibi forſan perituræ gloriæ reperturus, ſed quietis nihil. *GAV*. Iuſtè regno. *RA*. Bene agis, gratiſſimámque rem Deo. Scito autem, ſeruire te querulis, & vix tibi, ante obitum, gratiam relaturis. Raro tam iuſtus quiſquam fuit, vt non charior populo ſucceſſor foret: is cùm venerit, alter optabitur. Hi ſunt vulgi mores, odiſſe præſentia, ventura cupere, præterita celebrare. Quando ergò defuerint querelæ; ſi omne præſens bonum ſordet, nilque omnium placet, niſi quod cruciat, ſeu perditum, ſeu ſperatum. *GAV*. Sceptrum, & Diadema ſortitus ſum. *RA*. Fulgidas compedes, clarámque miſeriam; quæ, ſi plenè omnibus nota eſſet, crede mihi non toties vno de ſolio litigarent duo, ſed plura eſſent regna, quàm reges. *GAV*. Purpuram indutus ſum. *RA*. Non cultus exterior, ſed internus habitus, & mens regia, regem facit. Alexandri Romani principis dictum fuit Imperium in virtute, non in decore conſiſtere. *GAV*. Ad regnum prouehor. *RA*. Nunc in dubio vertitur ſubiectorum ſtatus, an felices eâ, quæ hic fingitur felicitate, an miſeri ſint. Nempe mortalis regni felicitas, rex bonus; te in dubio labor manet, & graue negotium. *GAV*. Rex ſum, nihil non licet regi. *RA*. Nulli minùs, immò verò quod olim

licuit,iam non licet.Et fortè, ſi de regno licentiā aucuparis,non te regem noueris, ſed tyrannum. G.Rex ſum,atque omnia poſſum. .Immò nihil, niſi quod decet regem,cuius[vt dixi]minor licentia,quàm priuati eſt.Sin hoc calle voluptatem petis,falleris,& tota[vt aiunt] erras via.Voluptas à tergo longè eſt;hac ad laborem itur,& ad gloriam. G.Rex ſum,erítque mihi iam certa tranquillitas. R.Immò,ſi qua olim fuit,periit:ſtultus nauta,qui, relicto portu,in altum vela facit,tranquillitatem quærens. G.At Romanus Imperator factus ſum. R.Clariſſimum nomen,ſed duriſſimum officium. Magna ſeruare difficile eſt: quid collapſa erigere? ſparſa colligere?recuperare perdita?deformia reformare?Et deſerti culturam ruris,multíſque diu neglectam,ſuſcepiſti:multis egent dura arua ligonibus; multis prata riuis arentia: æſtuandum algendúmque tibi eſt,ſi ſucceſſerit. Tu hinc laudem,reliqua ſucceſſor tuus metet;illi ſeueris;ſera eſt meſſis;multas poſcit æſtates.G.Aſcendi imperium:iam quieſcam,& ſecurus viuam. R.Falſa te habet opinio;nunquam minùs: tu ne in excelſum montem, vt ventos,& fulmina euaderes,aſcendiſti?Non legiſti Horatianum illud?

Sæpius ventis agitatur ingens.
Pinus,& celſa grauiore caſu
Decidunt turres,feriúntque ſummos
Fulmina montes.

Et quando aliter de hac ſtatus eminentia ſentiebant experti principes,Auguſtus,& Diocletianus; quorum alter[vt legimus]de dimittendo Imperio cogitauit;alter autem dimiſit Imperium,nec reuocatus,aſſenſum dedit.Quantò aliter Marcus Aurelius,& Pertinax,quorū primus adoptione ad ſpē Imperij reuocatus,ſolito triſtior effectus,mirantibus

tibus

tibus amicis, multa de malis imperij diſputaſſe: alter Imperator effectus ſemper Imperium horruiſſe memoratur. Magnus eſt ad Imperium aſcenſus, magni in Imperio labores, magni quoque, cùm aſcenderis, ex alto caſus. Si mihi non credis, Iulium Cęſarem interroga, Caium quoque Caligulam, & Claudium, & Neronem, & Galbam, Othonem, Vitellium, Domitianum, Commodum, Pertinacem, de quo proximè dictum eſt: Baſſianum præterea, & Macrinum cum filio Diadumeno fœdiſſimumque omnium, Heliogabalum: longeque diſſimilem moribus Alexandrum: vtriuſque etiam [quod mireris] cum filio matrem: Maximos quoque & Maximianos, & Maximinos, & Gordianos. Præterea & Philippos, & Decium, Gallumque, & Voluſianum, & Valerianum inſigni calamitate notabilem, & contemptorem paternæ miſeriæ Gallienum: Aurelianum denique, & Probum, Iulianum, & Licinium, & Conſtantium, & Valentem, & Gratianum, Valentinianum, ac [ne ad faſtidium cuncta complectar] totam illam tyrannorum ſimul, & principum ſeriem percontare: vno tibi ore omnes reſponſum dabunt: Eodem ſe calle ad ruinam, atque Imperium aſcendiſſe: & tu illic tibi requiem fingis ad ſecuram vitam, vbi omnes periculum, & laborem: multi miſerabilem vitæ exitum inuenere? Non hoc ſibi fingebant illi quatuor, quos ab initio nominaui: Non Antonini pij principis maternus auus, Arius Antoninus, homo ſanctus, vt hiſtoriæ loquuntur, vt ego fateor, vir prudens, Neruam miſeratus, quòd Imperium accepiſſet. Verè enim fruſtrà principes premit inuidia, cùm illis potiùs miſeratio debeatur. *GAV.* Sum Imperator, & vlciſci poſſum. *RA.* In hoſtes publicos fortitan, non

in tuos. Illis enim, ſi verus es princeps, hoc tuo aſcenſu, ſecuritas parta eſt. priuatis affectib. pietas publica frenum ſtringet. Non potes huius, aut illius hoſtis eſſe, ex quo pater omnium eſſe meruiſti. Id in ciues principi iuris eſt, quod in filios patri. Iuſtus Princeps pater patriæ eſt. Nullum ex omnibus titulis: hoc gratiùs, ſummus ille principũ Auguſtus accepit; vt qui cõpreſſo adoleſcentię impetu, patris nomen implere decreuerat. Tibi ergò, qui hoſtes fuerant, iam filij ſunt. *GAV.* Imperator ſum, vlciſci potero. *RA.* Vti hac potentia non debebis, & ſic habe, ſummi Imperij poteſtatem excellentibus, & fortunę paribus animis, eſſe veniæ materiam, non vindictæ; cuius eò auidior quiſque, quò vilior, infirmiorque animi ac virium eſt. Qua in re meminiſſe profuerit illud Adriani principis, qui [vt ſcriptum eſt] vni quem capitalem habuerat, factus imperator dixit: euaſiſti: generoſum planè verbum, ac magnificum, verèque Cæſareum. *GAV.* Imperator ſum, eritque iam theſaurus par impenſæ. *RA.* Ad rapinam vox hæc ſpectat: eſt, vt aliarum rerum, ſic ſumptuum fluxus quidam ac vorago; cui nihil eſt ſatis. Longum eſt mortalium, hac in parte, ſed imprimis Romanorum principum furores, ſtilo æquare. Paucos tamen ex omnibus, eorumque ipſorum pauca de multis attingam. Conſpectiſſimus ille quidem Caij furor, Baias, atque Puteolos ponte iungentis; atque illum tumidi maris ſinum primum equis, mox quadrigis triumphaliter permeantis. Quid aceto liquefactas memorem margaritas pretij ingentis, appoſitoſque conuiuiis panes aureos: atque aureas dapes? quibus non famem compeſcere conuiuarum [vt mos eſt] propoſitum illi eſſet, ſed imperij opes ſpargere, atque

que illorum auaritiam irritare. Adde effuſos in plebem nummos; turbidoque, & profundo mari iactas moles, duriſſimas rupes ſciſſas, campos æquatos montibus, & campis iuga montium; terra illic addita, hinc detracta, tam ſubitò, vt naturæ miraculum, vim paſſæ, cum celeritate certaret [Nempe cum dilati pretium operis mors eſſet] quibus prædeceſſoris ſui Tiberij theſauro ingenti, diuitiiſq; omnibus Imperij intra anni ſpatium, exhauſtis, ad inopiam, fœdiſſimaſque rapinas eſt compulſus. Illud inter iſta non numero, quòd Corinthiũ montem Iſthmum, perfodi animo deſtinarat: etſi ſumptuoſiſſimum opus, tamen [vt perhibent] nauigantibus vtile, quo duo maria iungerentur, & à Brunduſio Athenas aut Chalcidem, Byzantiumque petentibus, flexus ingens remitteretur Achaiæ. Huius comes, ac victor amentiæ ſequitur Nero; cuius enormium impenſarum nullus eſt modus, in ædificando præſertim: in quo omnes prodigos, & ſeipſum vicit. Nulla alia in re damnoſior, vt de illo ſcribitur. Vnus ex mille furoribus attingendus, eſt domus à Palatino ad exquilinum collem porrecta & magnam partem vrbis occupans, vt nõ immeritò inter conuicia, quibus liberrima plebis indignatione, pſciſſus eſt, illud quoq; iactatum ſit;

Roma domus fiet, Veios migrate Quirites,
Si non & Veios occupat iſta domus.

Hanc aureã dici voluit, nõ ineptè quidem, ſignãs nomine pretium, auro enim & gẽmis cruſtata ac ſtellata domus fuit, tantæ altitudinis, vt in veſtibulo coloſſus centum viginti pedũ ſtaret. Intus porticus atque aulæ laquearibus aureis, atque eburneis tabulatis, & connexa domorum cœli inſtar, vi propria ſeſe ſenſim, diebus, ac noctibus ſine intermiſſione voluẽtia. Stagnum quoque maris æmu-

lena ædificiiſque circundatum, littore, vrbis in morem, rura præterea, & paſcua, & vineta, & ſylvæ omnium generibus animalium refertæ. In hac domo quantum coniecturis ad verum via eſt, illud, quod colloſſeum vulgò dicitur, medium fuit, cuius nunc etiam ruinæ ſtuporem ſpectantibus afferunt, & hæc omnia dum[quod miraculum rei auget]Romæ medio, conſumaſſet, ita[non dicam] exceſſiſſe, ſed nec impleſſe quidem Imperatoriæ domus modum viſus eſt ſibi, vt dedicans domum ipſam non amplius miraretur, quàm, vt hoc ſolum diceret: Iam tandem, quaſi homo, habitare incipio. Mitto illa leuia, quòd veſtem nullam bis induit, nullum iter minus mille carrucis egit; calceatis argento vſus mulis; aureo reti piſcatus eſt; purpureis, atque coccineis funibus, ac reliqua fidem excedentia ſimul, & tædium paritura. Sed quis illa non ſtupens legit, ſtupentiorque aſpicit? Veſtigia enim extant: piſcinam illam, ceptam à Myſeno monte, venturamque vſque ad Auernum lacum, miris circumſeptam confectamque porticibus, foſſamque illam ab Auerno vſque Hoſtiam, per tantum viæ ſpatium, totque obuios montes, vt inducto mari, ſine maritimis caſibus nauigans, & terræ laborem, & pelagi faſtidium declinaret. Longitudo quidem, vt nunc incolæ metiuntur, nota omnibus: vt Tranquillus numerat, millia paſſuum centum ſexaginta. Latitudo autem duarum capax quinqueremium ex aduerſo iter agentium, neque ſe impedientium concurſu; quod opus ſi expleſſet; Italiam, omnemque Rempub. exhauſiſſet. Tantis autem mundi malis mors ſola conſuluit. Hunc ſequitur Aurelius Verus, qui,[vt omittam cætera]cœnam illam fecit; cui, ſi par prandiū facere voluiſſet; neſcio an Romana res ſufficere potuiſſet.

potuiſſet. Quo audito, frater eius Marcus Aurelius, tam modeſtiæ amicus, quàm hic hoſtis, ingemuiſſe fertur, Reipub. miſertus, & Imperio collabanti. Linquo alios; nimis multi ſunt enim, nec me fallit, poſſe & vobis longiuſcula hæc videri remedia, breuiora pollicitis. Sed delectat interdum doctum ſeu doctrinæ deditum, frugique hominem, ſtultorum inſanias audire: quæ illi, qua ſi pro contrario ſigno ſint. Vnde ſibi [vt aiunt] remis, veloque fugiendum ſciat. Hæc autem eò ſpectant, vt recogites quid eſt, quòd theſaurum impenſæ parem ſperas: vt enim frugalitati, & modeſtiæ haud ſanè magnis theſauris eſt opus, ſic prodigalitati, & luxuriæ, neque theſauri, neque imperia ipſa ſufficiunt. Et hæc cauſa non tantùm mediocris fortunæ homines, ſed principes quoque, penè omnes eos in, dico qui nepotino victui operam dedere, neceſſariò rapinas & prædam miſit, quæ multis feſtinatæ, miſeræque mortis occaſio fuit. *G. AV.* Nunquid vnius hominis impenſæ, tot vrbes non ſufficient? *R. A.* Hi tibi reſpondeant, de quibus multa diximus, innumerabileſque alij quos par peſtis pari dedit exitio. Ad ſummam verò profundiſſimum hoc ſumptuum [vt ſic dicam] ſpecus, quaſi illud olim Curtij non opibus expleri vllis, ſed virtutibus ante alias modeſtia cohiberi, conſtringique poteſt. Id quod maximè proderit meminiſſe alienum eſſe, quod prodigis, & hic quoque vnum aliud Adriani verbum ſæpè ad memoriam reuocaſſe, quod ſæpe ille & in concione, & in ſenatu legitur dixiſſe: Ita ſe Remp. geſturum, vt ſciret populi rem eſſe, non propriam: optimo principe dignum verbum. *G.* Regno; & vltio mea eſt. *R.* Tua quidem minimè: neq; enim mẽtitur is, qui ait, mea eſt vltio. Profectò autem; ſi

verus es rex,nihil tuum minùs eſt.quàm vltio nihil magis,quàm clementia. Natura vtinam vt apum,ſic hominum reges aculeo exarmaſſet.Nunc libero animali exemplum dedit, non eripuit libertatem.Meum eſt,quod illa non cogit, hortari. Reſpice paruum illud.ſed diuinum animal; pone & tu non in vulnere.ſed ante vulnus aculeum.Plebeium enim illud,hoc regium.Alioqui,vt ſine iuſtitia, ſic ſine clementia rex non eris: ac ne homo quidem,ſed[quod in fabulis dici ſolet] coronatus leo.*GAV*.Imperator ſum Romanus.*RA*. Habes Auguſtum habes & Neronem,& Vitellium,quem ſequaris. Ad hos tres tota non modò omnium principum,ſed hominum turba reſtringitur. Hic ergò tibi ducem elige.Si recentioribus delectaris, habes eiuſdem ordinis Traianum,Decium Galienum.*GAV*.Sum Romanus Imperator,mundi dominus. *RA*. Fuit quando id dici propè veraciter poterat; quorſum verò redierint res,vides;vt intelligi detur,quàm ſit tutum ſtultis,& ignauis,magna committere;quanta prouidentia,quantum in furorem; quantus labor, quantaque, diligentia, quantum in torporem incidit. Non eſt amplius gaudij materia,Romanum Imperium,ſed humanæ fragilitatis, & fortunæ variantis iudicium. *GAV*.Imperio clarus ſum. *RA*. Clara nomina, res obſcuræ, Mundi fraudes. Humana crudelitas. Hi ſunt vnci,quibus huc illuc faciles animi trahuntur. Pulchrum Imperij, pulchrum regni nomen: ſed Imperium, & regnum difficillima omnium officia,ſi ritè gerantur: alioqui & periculoſa prorſus,& mortifera. Neque de nihilo dictum illud regium laudatur:Diadema nobilem potiùs,quàm felicem pannum, plenum curis, periculiſque, & miſeriis multis:quem cognoſcens nemo non ambiat

biat modò, aut parto gaudeat: ſed nec oblatum vltrò recipiat; aut abiectum humo, leuet. Proinde expergiſcimini aliquando mortales, aperite oculos, néue ſemper falſis caligate fulgoribus. Veſtra metimini, atque æſtimare corpuſcula: circunſpicite quibus ſepti eſtis anguſtiis: nolite geometras ac philoſophos contemnere: terra omnis punctus eſt, vos caduci; ac fragiles & incerti exitus, & cum Iuuenes, & cùm ſani eſtis, cum morte luctamini: & cùm aſcendere creditis, deſcenditis: & cùm ſtare videmini, tum maximè ruitis: nec vllum animal magis ſuarum virium obliuiſcitur. Ac ſæpius vermes ſemimortui regna & Imperia ſomniatis. Mementote vos punctum perexiguum, ſeu veriùs punctum [vt ſic dixerim] puncti breuis; immò ne milleſimam quidem puncti partem poſſidere. Hanc ſuperbi incolæ premitis, mox premendi, neque amplius ex vniuerſo poſſeſſuri, quàm quod frigentibus membris; ac pallidis occupatis. Ite nunc cœci, & inſani elatoque vultu tumidi, quod natura anguſtat, laxate animis, & vincti immenſa, & moribundi immortalia cogitate: inque hoc nihilo ridiculoſas, & inſanas inſolentias, ad momentum rapidi temporis, hic rapinas, hic iniurias, hic vindictas, hic ſpes anxias, hic honores varios, hic cupiditates inexpletas, hic furores demum veſtros: hic regna, principatus, & imperia, hic claſſes, hic acies, hic bella molimini. Cùm multum inſanieritis, ſiue imperatores fueritis, ſiue aratores, ſeu diuites, ſeu medici, corpus veſtrum putris terra, vita veſtra fumus leuis, magno flatu pulſus fuerit, & vix tãdem ſerò quidem, cognoſcetis vitam hanc fuiſſe nõ patriam: totumque hoc regni, & imperij falſum nomen. *GAV*. Imperator factus ſum. *R*. Stulti cum

Imperatores fiunt, homines ſe eſſe non recolunt, aut fuiſſe. Quale eſt illud Tyberij Cęſaris, qui amicum volentem eum commemoratione quorundam actuum in memoriam priſtrinæ familiaritatis adducere, cùm vix aperto ore hoc vnum verbum emiſiſſet, Meminiſti: præueniens, interrupit: nec paſſus eſt explere, quod cœperat: ſed repentè ait: Quid fuerim, non memini. Vocem improbam, ac ſuperbam, nec amicitiarum modò, ſed totius humanitatis immemorem. *G.* Ad Romanum Imperium aſcendi. *R.* Quid hinc gaudes, & in equuleum aſcenditur, & in crucem? Contrà verò & in lectulum & in ſedile deſcenditur, & ſæpius in imo quies habitat. Nonnullis opprobrium, multis ſupplicium, omnibus labor eſt ſcandere.

De Exercitu armato. DIAL. XCVII.

Omnia vaſtantes erucas ducis in agros.
Exurit miſeras hoſtica turba caſas,

GAV.

EXercitum habeo. *RA.* Mirabar, niſi regnum, atque Imperium, exercitus, hoc eſt, miſeria miſeriam ſequeretur. Atqui Seneca Scipionem Africanum cœlo tenus attollit. Non quia magnos duxit exercitus, quos & furioſi nocẽteſq; duxerunt: ſed egregiam moderationem, quam nũquam certè dat exercitus: ſæpe eripit, ſæpe minuit: quæ enim tã ſolida virtus eſt, quàm tot ſceleratorum, totque carnificum cruentorum conuerſatio, exemplumque non detereat? *GAV.* Magnum habeo exercitum. *RA.* Habes vnde in campis vitam agas. Neque enim, aut vrbes exercituum ſunt capaces, aut bene ciues togati, militeſque cohabitant armati. *GAV.* Fortiſſimum habeo exercitum. *R.* Habes belli materiam, pacis excidium: ſi hinc gaudes,

gaudes,ad cœleſtem certè nō pertines ciuitatem. G. Habeo exercitum ingentem. R. Habes vtrinque ad latus hoſtes armatos,quos nec murus à te ſepa ret,nec vallum;anceps profectò negotium, & graue. G. Mihi multæ ſunt, & validæ legiones. R. Harum tædia nemo facilè,atque moleſtias, inſolentiaſque dinumeret ſed tu omnia experiendo condiſces, & quanto ſit ſatius ſolum viuere, quàm cum multis legionibus. Profectò nullæ iniuriæ, nulla perfidia,nulla crudelitas caſtrenſiū moribus comparādæ ſunt.Intelliges per teipſum,quàm ſit verus,pueris quoque notiſſimus,ille verſiculus:

Nulla fides,pietáſque viris,qui caſtra ſequuntur.

G. Magni dominus,ac rector exercitus ſum. R. A. Tutiùs paſtor tygridum forſitan,ac vrſorum eſſes. Poſſunt manſueſieri corda ferarum, at quorundam hominum non poſſunt; & minantur, antequàm feriant feræ. Odia hominum improuiſo erumpunt:hi,quos tuos reris,qui te dominum vocant,heu quàm paruo pretio venale genus, & inſtabile:quàm leuibus ex cauſis mutabuntur,& ex militibus hoſtes fient.Blandi vultus in horrorem, datæque tibi dextræ, tuam forſitan in perniciem conuertentur neque[ſi fiat]nouum erit,aut inſolitum. Ad Placentiam fuit motus ille terribilis, quando aduerſus Iulium Cæſarem ſuus exercitus inſurrexit,de quo dictum eſt:

Quem non ille ducem potuit terrere tumultus.

Cæſar autem incredibili ſua conſtantia, ac virtute motum omnem compreſſit,& punitis authoribus, quietauit exercitum, atque ad obſequium reduxit. Fecit idem ad Antiochiam, Alexander ille Romanus princeps,ſucceſſitq́,magnificè. Sed procede paululùm,breui idem non ab alio, quàm à ſuis militibus interfectus eſt. Eodem modo iam

iam Pertinax antè perierat. Sic duo poſtmodum Maximini pater & filius. Sic Balbinus & Maximus. Sic Probus dux clariſſimus. Sic Gratianus, & Valentinianus iunior, optimi fratres. Ille à ſuis legionibus, hic à ſuo comite perditus. Sic innumerabiles alij à ſuis hoſtibus inuicti ſuis exercitibus periêre; & quos milites appellabant, inuenêre carnifices. Vide ergò quo gaudeas; Tuus hic exercitus, trux, immitis [vtque ait ille] Bellua multorū eſt capitum, nihil non auſura: ira illam, vel inopia, vel auaritia irritante. G. Mihi exercitus ingens eſt. R. Pompeio quidem Theſſalico prelio [vt ait Florus] nihil magis exitio fuit quàm ipſa exercitus magnitudo & fermè in omnibus bellis maior ſemper exercitus ſuccubuit, minor vicit.

De Claſſe inſtructa. DIAL. XCVIII.

Ventorum eſt, quodcunque paras, haud vlla carina
Conſenſit; fallit portus & ipſe fidem.

GAV.

CLaſſem habeo inſtructam. R A. Et inſtructos aër ventos, inſtructos æquor fluctus, & inſtructos ſcopulos: terreſtre animal, quid tibi cum pelago? G. Inſtructa eſt claſſis. R. Inſtructæ tempeſtates, inſtructa naufragia: periculis tuis gaudes & laboribus, & impenſis, quarum nullus eſt modus. Veſtrarum omnium inſaniarum ſumptuoſiſſima eſt claſſis. GAV. Claſſis inſtructa eſt. RA. Hanc cœli & maris ira diſiicet, & quamlibet inſtructam, ſparget, ac deſtruet inopina tempeſtas; de qua nō cogitare, dum nauiges, ſtulti eſt. G. Claſſem habeo in mari. R. Parúmne terra vobis diſcriminū attulerat, niſi maria etiam vexarentur? Non ſatis eſt terras; vnde nocens ferrū, quod Naſo ait, Ferroque nocentius aurum, eruatur, effodere; ipſa quo-

quoque horrida, & . quæ primi homines tantummodò mirabantur maria penetraſtis. Vbique laborem, vbique periculum conquirentes: inque hoc vnum vigiles, atque ſolliciti; ſegnes ad reliqua. G. Magna claſſe maria ſum ingreſſus. R. De regreſſu cogita: ingredi nempe perfacile: Solet æquor intrantibus planum eſſe: progreſſis ſæpe mõſtroſum ac difficile: tamen inter homines natus, inter delphines, ac tritones vitam age: mira vaſti animi voluptas. G. Magna mihi claſſis, & valida eſt. R. At fortaſſis vtilius tutiuſque vel in ſcalimo, vel ſicco de littore inſidias piſcibus breui tetendiſſes, quàm claſſe armata vim gentibus intuliſſes. Multis quidem claſſis eximia noxiam dedit audaciam; eoque impulit, vbi optarent domi eſſe. Hoc & Graij Troia reduces Caphareum ad montem, nominatim verò Lacedæmones Arginuſis Syracuſio Athenienſes in littore & Carthaginenſes ad Ægates inſulas didicere. Multa ſunt claſſibus pericula, non ab hoſtibus tantùm, ſed ab ipſo mari. Denique cùm moriendi genera plura eſſent, hoc vnum genus eſt additum. O cœci, vitæque [quam maximè diligitis] prodigi, mortem vndique, quam ſuper omnia timetis, arceſſitis.

De Machinis, & baliſtis. DIALOG. XCIX.

Quàm ferus ille fuit, belli qui protulit arma,
In terras rarum, perniciémque hominis.

GAV.

OMnis generis machinas habeo. RA. Et hic quoque furor regius; habere vnde multis noceas, cùm velis; quos beneficentiſſimos hominum eſſe oportuit. Et ob hoc vnum, regnis impoſiti, & reges dicti ſunt, vt regant homines,

atque ab eis parentes colantur, amenturque. Quidam etiam patres patriæ appellati, cuncta in contrarium agunt, vt ceu tortores, ac prædones publici, cunctis formidabiles, atque inuiſi ſint. *G.AV.* Abundo machinis ad euertendas vrbes idoneis. *R.A.* Quantò melius extruendas, ſeruandaſque. Tu fortaſſe glorioſius putas euertere, & videri mauis tui temporis Poliorchetes: ſed non ſemper vrbes machinis euertuntur. Cæſar quidem bello Gallico, cùm aduerſus Atuaticos turres maximas erexiſſet, primùm contemptui hoſtibus fuit, quaſi rem impoſſibilem humanis viribus moliretur. Vbi autem moueri, & mœnibus applicari illa videre, ex contemptu in ſtuporem, ac pauorem verſi, omiſſa defenſione ad deditionem cōfugêre. Ac ciuili bello ipſius Cæſaris Dux Brutus, ad Maſſiliam æquè erectis, atque admotis, parem ſtuporem obſeſſis iniecerat, ſed non parem metum. Itaque noctu egreſſi turres, & machinas incenderunt. *G.AV.* Abundo machinis, & baliſtis. *R.A.* Omnia ferè, quibus gloriaris, ad iniuriam alienam potiùs quàm ad tuum decus ſpectant. Quantò erat honeſtius, atque homine dignius, abundare miſericordiæ inſtrumentis, quàm ſæuitiæ, habere quibus hoſpitalis, & amicis, & egentibus eſſe poſſes, quàm quibus vrbes immeritas oppugnando, quietem publicam perturbares. *G.AV.* Habeo machinas ingentia ſaxa torquentes. *R.A.* Saxa torquere furioſum eſt. *G.AV.* Habeo machinas, & baliſtas innumeras. *R.A.* Mirum, niſi & glandes æneas, quæ flammis iniectis horriſono tonitru iaciuntur. Non erat ſatis de cœlo tonantis ira Dei immortalis, niſi homuncio [O credulitas iuncta ſuperbiæ] de terra etiam tonuiſſet: non imitabile fulmen [vt Maro ait] Humana

mana

mana rabies imitata eſt, quod è nubibus mitti ſolet, ligneo quidem, ſed tartareo mittitur inſtrumento; quod ab Archimede inuentum quidam putant, eo tempore, quo Marcellus Syracuſas obſi debat; verùm ille hoc, vt ſuorum ciuium libertatem tueretur, excogitauit, patrięque excidium, vel auerteret, vel differret; quo vos, vt liberos populos, vel iugo, vel excidio prematis vtimini. Erat hęc peſtis nuper rara, vt cum ingenti miraculo cer neretur; nunc vt rerum peſſimarum dociles ſunt animi; ita communis eſt, vt vnum quodlibet genus armorum. *GAV*. Baliſtis affluo. *R*. Meliùs belli odio, & ſtudio pacis afflueres. Cùm cætera quidem arma inquieti animi, hæc & degeneris ſigna ſunt, nec pacificis quidem grata, & bellatoribus inuiſa magnanimis. Denique ſic habeto; qui baliſtam primus inuenit, ille aut pauidus fuit, aut proditor, & nocendi auidus & metuens hoſtes; itaq. cogitauit [quod Lucanus ait]

Longè tendere neruos.
Et quò ferre velint, committere vulnera ventis.

Idque de omni genere miſſilium dictum puta. Fortis bellator congreſſum hoſtis exoptat, quem ſagittarius vitat.

De Theſauro repoſito. DIAL. C.

Qui ſibi diuitias in turpes congregat vſus,
Tardus, crede mihi, cœlica regna petet.

GAV.

Theſaurum in bella repoſui. *RA*. Rem malam in vſus peſſimos. Quantò tibi, & aliis erat vtilius, hunc & amicorum, & patriæ vſibus aceruaſſe, maximeque neceſſitatibus indigentium. Ille demum theſaurus verus eſſet, & theſauri pretium cœleſtis, nunc pretium eſt in-

terni. G. Theſaurus ſuppetit in vſum belli. R. Theſaurus animi vires extenuat; bellum, viros: vtrumque peſtiferum. G. Magno Theſauro ſubnixus in bellum ſum. R. Solet iſte Theſaurus poſſeſſori ſuo perdendi metum afferre, hoſtibus lucri ſpem, & bellandi ſimul audaciam: quis non alacer id in bellum eat, quo quærere multum poſſit, nihil amittere; pugnaſſe quidem feruidè inopem ac viciſſe, eũdemque mox diuitem refrixiſſe, apud Flaccum legis, & profectò, ſi ad clariſſima rerum exempla inflecteris, videbis Romanos, dum fuere pauperes, omnium gentium fuiſſe victores; tum vinci cœpiſſe, dum diuites facti ſunt. Ita ad aduentum diuitiarum diſceſſere victoriæ, ac virtutes, ſimulque opum comites delitiæ, ac libidines ſubiere, vt non immeritò ſcriptores quidem temporum illorum, Romanæ paupertatis interitum queſti ſint. Virtutum nutrix optima eſt paupertas, Opulentia vitiorum. Victoriam de theſauro tuo ſperas? hinc potiùs metuendum. Multos pauidos, & imbelleis; omnes tumidos: ac ſuperbos, nullum penitus virum fortem fecere diuitiæ. G. magnum mihi theſaurum aggregaui. R. Tibi curas, & inuidiam, hoſtibus ſtimulos, furibus ſollicitudinem addidiſti.

De Vindicta. DIAL. CI.

Exiguam laudem referes, ſi vlciſceris hoſtem
Cùm vindicta omnis ſit tribuenda Deo.

GAV.

Hoſtis in manus venit, vltionis oblata eſt facultas. RA. Immo experimentum tui, an iræ mancipium, an clementiæ ſis amicus. Quòd niſi ad vtranque ferri poſſes, incertum eſſet. Multi enim eſſe credunt, quod non ſunt.

Exper-

Experti autem;quid ſint ſciunt,*GAV*. Eſt hoſtis in manibus, vlciſci poſſum. *RA*. Alij potentiæ fines ſunt, decoris alij, non quid poſſis, ſed quid deceat æſtimandum eſt, ne, ſi quantum potes, velis, nil poſſe, ſit melius. *GAV*. Vlciſci poſſum,nil dulcius eſt vindicta. *RA*. Ita nihil amarius quam eur quidam dulcem dixerit,mirari ſoleo:ſin dulce aliquid ineſſe conſenſeris, dulcedo effera,viro indigna,ac propria belluarum,earumque non omnium,ſed præmordacium, atque ferocium.Nil humanum minus,quàm ſæuitia, & feritas.Contraque nil homini ſuum magis, quàm miſericordia & lenitas, quibus nihil tam contrarium,quàm vindicta eſt,& quidquid animi impetu,homo in hominem committit aſperius. Quod ſi omnino vindictæ nomen dulce eſt, oſtendam ergo quo multa cum gloria vti poſſis.Nobiliſſimum vindictæ genus eſt, parcere. *GAV*. Vlciſci licet. *RA*. Multò eſt ſatius, multoque formoſius obliuiſci iniuriæ,quàm vlciſci;generoſior nulla eſt obliuio,quàm offenſæ: hãc ſummus orator, ſummo duci, ſummæ laudi tribuit:quòd, ſcilicet, nil ſoleret niſi iniurias obliuiſci.Nihil autem prohibet vnius laudem illi non ereptam ad plurimos peruenire. Hoc, inter multa, præcipuum præ cunctis opibus, habent, animi bona; non decreſcunt ſparſa,nec pereunt. Sume igitur & tu tibi nobiliſſimam hanc opinionem Cæſaream, quæ te multò faciet clariorem, quàm Cineam, Tarmadámque memoria ſua:illa enim naturę fuerit,hęc virtutis. *GAV*. Vlciſci iuuat. *RA*. Vltionis momentanea delectatio eſt.miſericordiæ ſempiterna. Duorum nempe delectabilium, illud præferendum,quod diutiùs delectat. Fac tu hodie,quo perpetuò delecteris. Nulla verò maior,

nulla firmior delectatio eſt, quàm, quæ de puritate conſcientiæ, & rerum bene geſtarum recordatione oritur. *GAV*. Honeſtum vlciſci. *RA*. Honeſtius miſereri. Multos clementia honeſtauit; nullum vltio. Nihil tam neceſſarium inter mortales, nihil tam commune, quàm venia. Nemo eſt enim, qui non peccet; nemo cui non miſericordia opus ſit: qua negata, quis tam multos criminum, & culparum extricabit nodos? Aut diſſutum diruptumque ſocietatis humanæ fœdus, ſarciet? Semper inter ſeſe homines, ſemperque in illos decertabit ira Dei. Nullus erit aut litium, aut pœnarum finis, nec ceſſabunt arma, nec fulmina. Parce igitur, miſerere & compeſce animum. Fac tu homini, quod tibi ab homine fieri velles; quod à Deo vis. Impudenter à domino veniam petit qui conſeruo illam ſuo negat. Eccleſiaſticus doctor clamat indignans: Homo homini iram ſeruat, & à Deo quærit medelam? In hominem ſibi ſimilem non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur? *GAV*. Non infero iniuriam, ſed vlciſcor. *RA*. Quid refert, primus pecces an vltimus? Non eſt æquum vt quod in alio improbas, in te probes. Viſne ſæuitiam in hoſte damnatam ſequi, fierique illi ſimilis moribus, cui diſſimilis animo ſis, quodque peſſimum habet, tuum facere? *GAV*. Volo quidem, & licitum eſt vlciſci. *RA*. Nec debes velle, nec vlla id licitum lege eſt; vt defenſio licita ſit, vitio vetita, Scriptum eſt. Qui vindicari vult, à Deo inueniet vindictam. Et rurſus [vt paulo ante dixi] Mea eſt vltio, & ego retribuam eis in tempore, dicit dominus. Illud tempus expecta; ſine te ille vindicet, qui & offendentis eſt dominus, & offenſi. Solet inter ſeruos domini communis eſſe cognitio. Si quid ingenui habes, ſi

qua

qua tibi perfectioris habitus cura eſt, opta potiùs, atque ora, ne ille quidem vindicet: ſic hoſtis crimen in tuam verteris ſalutem. *G.* Vlciſci eſt animus. *R. A.* Da iræ ſpatium, da conſilio tempus, frena impetum, differ, aut deſinet, aut lenteſcet. Breuis hora ſedat iratum æquor. *G.* Vlciſcar. *R. A.* Vno actu multos offendes. Vna iniuria ſæpè innumerabiles hoſtes fecit. *G.* Vlciſcar. *R.* Plus te ipſum læſeris, quàm hoſtem. Illi corpus forſitan, aut opus, tibi animam, famámque corruperis. *G. AV.* Vlciſcar. *R. A.* Quoties, vlciſcendi ſtudio, iniuria geminata eſt? læſo ſæpe vnicum, diſſimulaſſe remediũ; ſæpe vel queſtum eſſe, vel nutu tacito ſenſum iniuriæ prætendiſſe, periculum fuit. *G. AV.* Perdere hoſtem poſſum. *R.* Melius eſt amicum quærere, quàm hoſtem tollere, ſed vtrunque ſimul optimum, quod nulla arte melius, quàm parcendo fit, cùm vlciſci poſſis. Aptiſſimum tollẽdis hoſtibus, inſtrumentum eſt, lenitas. In quo, ſi creditum eſſet Herennio ſeni ſapientiſſimo, nec Sãnitũ exercitus, modò victor, collo iugum Romanum, nec iugum primò cum reliquis, mox ſecurim ſolus imperator Pontius pertuliſſet. *G.* Vlciſcendi pungor aculeis. *R. A.* Reſiſte, cogitationibus piis, exemplíſque omnibus, quæ leniorem in partem inclinare animum poſſunt, & in primis memoria vitæ breuis, & ambiguæ. Hæc enim Senecæ [cui aſſentior] efficaciſſima videtur, de iracundia lenienda. Cui is ipſe quem memoraui doctor accedit. Nam quid aliud ſentiebat, vbi ait: Memento nouiſſimorum & deſine inimicari. Sic eſt enim, nilque inimicitias magis alit, quàm conditionis obliuio. Siquidem iſte, cuius mortem ſitis, né dubita, moriturus haud dubiè eſt, & id ipſum citò, fortaſſe hodie, túque illum forſitan [quod non

cogitas] percurſurus. Exſpecta paululùm, ſubſiſte; fiet, quod fieri optas, & quod metuis, fiet. Cæterùm mors, quam hoſti paras, ſine tuo illi ſcelere præparata eſt. Quid iuuat, fati curſum properantis impellere, & morituri ſanguine morituras manus inficere? non ſceleſtum modò, ſed ſuperuacuum eſt, impietate tua proximum, ac feſtinans tempus arceſſere; quod ſi valde velis, nulla poſſis pietate repellere, aut differre. Quantò tranquilliùs atque honeſtiùs ille integer, & illæſus, tu ſiccus, & innocens; quàm vterque cruentus, & tu noxius hinc abibis. *GAV*. Vrgeor vlciſcendi ſtimulis. *RA*. Caue, ne ceſſeris; ſed oppone eis memoriam eorum, qui, non tantùm mites hoſtibus, ſed fauentes, ac benefici fuere; contráque illos tibi propone, qui membratim cæſis hoſtibus, adhuc rabiem ſpirantes, nequicquam in non ſenſura cadauera ſæuierūt. Dehinc tecum elige, quorum ſimilis eſſe malis, neque actus ſolos, ſed & verba confer. Pars enim non parua crudelitatis in verbis eſt. Crudelis pes, crudelior manus, crudeliſſima lingua eſt. Sæpe animi ſæuitiam, quam manus non æquauerat, lingua tranſcendit; illa verò optima, vt crudelitatis, ſic clementiæ teſtis eſt. Sonet igitur ad aurem tibi illa, cuius non multò antè meminimus, Adriani vox, ſimúlque illa Tiberij, de quo ſcriptum eſt: Quod cùm audiſſet vnum è reis, Carnulium nomine, anticipaſſe mortem, exclamauit: Carnulius me euaſit. O vox ferox, &, ſi dici poteſt, ipſo vocis authore ferocior: quid vſitati ſupplicij cogitabat, quem ſe in vinculis manu ſua perimens euaſiſſet? Ecce duo igitur vnius ſtatus, ſed mentium diuerſarum, vno & eodem verbo quàm variè vſi ſunt. Ille ad præſentem hoſtem, euaſiſti, ait. Hic

de ab-

de abſente euaſiſti inquit. Ille ſuo hoſti vitam donauit: hic inuidit mortem. Elige quid horum potiùs à te dictum velis dici an tranquillum illud vere principis an illud alterum immane carnificis. Nec ignoro quòd ſit promptius iubere iuſta, quàm facere, & quid his obiici poſſit intelligo. Difficilius in ſuis, quàm in alienis iniuriis mitem eſſe difficile fateor ſed bonum. De bono autem, ac difficili omnem eſſe virtutem nec tu neges. Virtutis amatoribus ſunt cuncta facilia. *G. AV.* Fixum eſt vlciſci. *R.* Vincit pars deterior: obſta illi dum adhuc potes victoriamque illi, priuſquàm ea vti cœperit eripe ſtratamque manſuetudinem attolle. Memento te hominem: multos quidem vindicaſſe pœnituit neminem pepercisse. *G. AV.* Vltus ſum. *R.* Vinci ab hoſte præſtabat. Hoſtis victorem vicit ira.

De Spe vincendi. D I A L. C I I.

Sæpe fit, vt qui vicisset, iam victus abiret;
Vincere qui didicit crimina, victor erit.

G. AV.

BEllo victoriam ſpero. *R. A.* Cùm fallax vbilibet, tum in bello fallaciſſima ſpes eſt. Nihil ex præmeditato agitur. Inopine eunt omnia. Prudentiſſimus, atque exercitatiſſimus militarium rerum fuit qui dixiſſe fertur, nuſquam minùs, quàm in bello, euentus reſpondere. *G.* Victoriam ſpero. *R. A.* Pacem haberes vtilius: eiuſdem ducis verbum memorabile traditur; Melior, tutiórque eſt certa pax quàm ſperata victoria. *G.* Bello victor ero. *R. A.* Quid ſi victus? Hæc ſpes multos in exitium egit: ſine victoriæ ſpe, nemo volens in aciem deſcendit. *G. V.* Bello ſuperior euadam. *R. A.* Futuri verbum temporis. Omnis

Digitized by Google

In bello multi vincunt, & fortia ſpernunt
Corpora, ſed vitiis intereunt propriis.

GAV.

AT vici. R. Caue ne te vincat ira, ſuperbia, crudelitas, furor, rabies. Hi ſunt enim victoriæ comites, & victorum hoſtes inuiſibiles, & horrendi, à quibus ſæpè clariſſimi victores turpiſſimè victi ſunt. Nondum te vocat ad calculum fortuna; longa, & perplexa rationum ſeries creditrix violenta, & pertinax, cum qua tibi nunc quoque negotij multùm reſtat, mutuum repoſcere ſolita eſt, magno cum fœnore. G. Magno prælio vici. R. Victor prælio ſæpe victus eſt bello. G. Vici autem. R. Quoties vicere Carthaginenſes? Quoties Galli? gentéſque aliæ? Quoties autem victi ſunt Romani? Sed ſpectandus eſt rerum finis; earum maximè, quæ voluuntur, & ſtare neſciunt. G. Vici certè. R. Etſi certus belli exitus, adhuc euentus eſt dubius, & de lætis triſtia, læta de triſtibus erumpunt. G. Magnam victoriam quæſiui. R. Nil tam magnum, vt non nimio quæri poſſit. Eſt vbi plus vulnerum, ac funerum victorioſa pars computat: ſi non credis, Xerxem, atque Thermopylas interroga. GAV. Magnæ victoriæ ſors fuit. RA. Vix poteſt magna victoria paruo pretio conſtare. De bello omnium maximo, omnium maximus Hiſtoricus dum ageret; Adeò, inquit, varia fortuna, ancépſque Mars fuit, vt propius periculo fuerint, qui vicerunt. GAV. Planè vici. RA. Non eſt plena victoria, vbi armatus hoſtis ſupereſt: quanquam, etſi hunc oppreſſeris, alij renaſcētur; quaſdā nempe victorias, ceu ſementem dicas eſſe

bellorum. Sic odia ferro trunca repullulant, denſanturque, & rediuiui in aciẽ redeunt bellatores; non vt fortaſſis imaginatio vehemẽs olim Caſſio à ſe cæſi hoſtis imaginẽ ſupremo illo ſuo die obuiã dedit tam tremendo aſpectu, vt audaciſſimum virum, qui viuentẽ illum nõ timuerat, defuncti ſpecies in fugã verteret ſed ita, vt pro vno, multi redditi, veris manibus, verũ ferrũ, moueant in illos, qui viciſſe videbãtur. G. Vici, iam ſecurus ſine hoſte ſum R. Stulte: dum erunt homines non deerunt hoſtes. Tu Romanę vrbi poſt innumeros triũphos, edomitúmque orbem, non defuiſſe hoſtem legis, & tibi defuturum ſperas? quieſcenti forſitan hoſtis deerit at pugnanti nunquam. G. AV. Victor ſum. R. Caue ne ſis fruſtrà; vti ſcientibus victoria fructuoſa eſt; vti autem dico, non eo modo quo Maharbal Annibali, ſed quo Hanno, vir melior, ſuæ Reipub. conſuluerat. Nam profectò vſus, fructuſque victorię optimus. pax eſt: neque ad alium, quàm ad pacis finẽ iuſta bella ſuſcipiuntur. G. Victoria mecum eſt. R. Vide ne euolet: alata eſt.

De Inimici morte. DIAL. CIV.

Morte inimicorum noli gaudere rapaci;
Tequoque ſub leges mors feret atra ſuas.

G. A V

DE inimici morte lætus ſum. R. A. Sperare de inimici morte aliquid., ſeu cuiuſquam hominis, vel gaudere, illi forſitan ſit permiſſum, ſi quis vſquam eſſet immortalis. Sperare autem alterius mortem, quæ tibi poſſit antè contingere; vel gaudere id hoſti eueniſſe, quod tibi neceſſariò euenturum ſit; ſtulta ſpes, inane gaudium. G. Gaudeo de inimici morte. R. De tua alius mox gaudebit. G. AV. De inimi-

inimici morte gaudeo. *R.* Si quam veſtræ conditionis memoriam haberetis, nunquam homo de morte hominis gauderet. Quando enim, quæſo, duorum, qui ſimul ad ſupplicium ducerentur alter alterius de morte gaudium cœpit, ſciens ſibi idem ſupplicij genus inſtare, & non potius in illius morte, ſuam cogitans, ingemuit? *GAV.* De inimici morte gaudium ſenſi. *RA.* Quoties putas, optata mors hominum, voti compotes torſerit; & optare vitam fruſtrà cœperint; qui non fruſtrà mortem prius optauerint, dum intelligere incipiunt in ſuam ſe perniciem optaſſe? Sed præcipites ſunt affectus veſtri; quicquid vultis, valde vultis: quod de Marco Bruto dixiſſe Iulius Cæſar fertur; immò vero nimium vultis, nec feruens deſiderium moras fert. Itaque, quicquid vultis, ſtatim vultis: hinc non modò vota impia, ſed venena, ſed cædes, & quicquid homo in hominem ſtruit, nocentiſſimum animal, in ſuam ſpeciem. Multa verò optatis, quæ, ſi in conſilium ratio eſſet admiſſa, timeretis & varietas votorum, malæ electionis argumentum eſt; nec priùs ad rectum redit impetus, quàm inconſulti affectus infauſtis caſtigentur effectibus. *GAV.* De morte hoſtis gaudeo. *RA.* Si eſt hoſtis inglorius, de ipſius morte gaudere turpe eſt; & dolere ſuperfluum: ſin illuſtris, honeſtus, piuſque eſt dolor, etſi non propter hominem, at propter virtutem, quæ in dies rariora habet hoſpitia. Sic Metellus Macedonicus Africani iunioris: ſic Cæſar Pompeij, ſic Alexander Darij mortem fleuit. *GAV.* Gaudeo de inimici morte. *RA.* Quomodo de illius morte gaudeas, quem diligere iubearis, non vt hoſtem, ſed vt proximum eiuſdem opus opificis? *GAV.* De inimici morte gaudeo. *RA.* Non audis forſi-

tan,an contemnis conſilium,notiſſimum Sapientis? Noli, inquit, de inimico tuo mortuo gaudere, ſciens quoniam omnes morimur, & in gaudium volumus venire. Sanum prorſus, ſeu conſilium, ſeu præceptum.

De Spe pacis. DIAL. CV.

Spes pacis certa eſt, modò ſit concordia certa;
Quæ ſi non fuerint, ſpes tibi pacis abit.

GAV.

SPero pacem. RA. Melius eſt pacem ſeruare, quàm ſperare. Stulti enim eſt, faſtidire res certas, ambiguas ſpes amplecti. G. Pacem ſpero. R. Tenuiſſes eam arctiùs, nec abire ſineres, quam ſperares. Quid enim ſi ad hanc ſpem impatientia te duxit tua, vt ſperando, angi eligeres, quo gaudendo vti poteras. G. Pacem ſpero. RA. Spes pacis multos perdidit, ſperatæque paci ſuccedens inſperata calamitas, incautos obruit, ſopitóſque, quos experrectos inueniens, non læſiſſet. G. Spero pacem. R. Quid tam diu ſperas, quod mox aſſequi in tua ſitum manu eſt? Rari ſunt, qui pacem non inueniant, ſi bona fide velle cœperint. Sed hi ipſi, quibus dulce nomen pacis, pax amara eſt. Pacem itaque petẽtes paci obſtãt. Quatuor vobiſcum habitant pacis hoſtes: Auaritia, Inuidia, Ira, Superbia. Has in æternum exilium pellite, pax æterna erit. G. Spes pacis haud dubia eſt. R. Inter ſpem pacis, & pacem multa incidunt: leue verbum, geſtus facilis, compoſitam ſæpe turbauit pacem; ipſi tractatus, pacificique ſermones, ferro ſæpe franguntur, animóſque acuit, bellúmque aſperat pacis ſpes. Sic amicitiæ mentionem irritam, quaſi cotem dixeris odiorum. G. De pace igitur, pax erit.

R. De

*R.A.*De pace crebrò nequicquam agitur,nonnunquam verò periculosè. De pace agebant,atque egerãt,& Gallorum,& Pœnorum duces:quando illos Camillus oppreſſit,hos Scipio. *G.* Poſt belli finem,pax firmabitur. *R.*Quantò firmata eſſet vtiliùs ante belli principium;quot damnis,ac mortibus tempeſtiua pace eſſet occurſum ? Sed vos pueri contumaces ac diſcoli, ſine verberibus non ſapitis:in pace bellum, in bello pacem quæritis, neque vnquam,niſi bello afflicti,pacẽ vel noſcere incipitis vel amare;eámque,vt perditam,fletis,ſic mox redditam, pari leuitate contemnitis;donec vos iterum,atque iterum amiſſa,perdoceat bona veſtra non ſpernere;mala veſtra concupere; denique non ineptire,non furere, quod antequam aſſequamini,pudeat.Sæpiſſimè idem vobis audiendum , nec audiſſe ſat eſt, ſæpiſſimè videndum,& experiendum:dicam propriè, vt diſcatis aliquid, ſæpiſſimè vapulandum eſt. *G.*Bellum pax ſequetur.*R.*Meliùs præceſſiſſet ; bello iter obſtructura; nihil inſanius , quàm ſpe remedij, vltrò vulneri ſeſe offerre:auxilium non cauſam dant fomenta vulneribus : ægro ſalutem optare,natura eſt,ſano ægritudinem,ſpe ſalutis,inſania.*G.*Pax futura eſt. *R.* Solet pax vrbibus mutationem rerum afferre peſtiferam.Optima quidem ipſa,ſed peſſimis circumuoluta comitibus,iniquis legibus,fluxis moribus;occultis odiis,aperta tyrannide. Recordare , quid ciuili olim bello præſagus ille dixerit, nec fefellit:

Superosquid prodeſt poſcere pacem,
Cùm domino pax iſta venit?

Melior eſt autem bellicoſa libertas viris fortib. quàm pacifica ſeruitus. *G.*Pacem habeo.*R.A.*interim bellum habes.

De Pace, & Induciis. DIAL. CVI.

Sæpe animis mundi nocuit pax, atque voluptas,
Si ſit aliquid cordis poſſe quiete frui.

GAV.

PAcem habeo. R.A. Bonum ingens, ſi ſincerum eſſet, atque perpetuum: neutrum ſanè eſt. Nam neque nouum eſt, ſed commune, nimiſque quotidianum eſt; vt ſub vmbra pacis, bellum lateat; neque pacem, quamuis puram, diuturnam, ſinit animorum inſtabilitas, ſecum aſſiduè non minùs, quàm cum hoſte pugnantium. GAV. Pax quęſita eſt. R.A. Sed amiſſa eſt cautio, & diſciplina militaris, fida vrbium tutela: quæſita autem lenta ſegnicies, & ſemper periculoſa ſecuritas; cùm in multis nempe ſit melior bello pax, in hoc vno bellum melius, quòd cautius, atque experientius. Nunquam Romana virtus abiiſſet, ſi bellum Carthaginenſe manſiſſet. Pax punica Romanæ vrbis excidium fuit; vrbibúſque aliis documentum ſempiternum, non ſemper populis, atque Imperiis optimam pacem eſſe; idque vir optimus Naſica, malè non ſibi creditum, iurabit, & verą locutum docti omnes fatebuntur. GAV. Pacem habeo. R.A. Modeſtè vtere. Bello quolibet funeſtior pax ſuperba, & negligens. Sæpe armati inter gladios tuti, mox togati in gladios inciderunt, & ſeris votis optauere bellum. Quid ruinam morum, atque ipſius humanitatis interitum loquor? Quot iam bello viri optimi pace peſſimi euaſere: quaſi tum armis omnem penitus exuti virtutem, mox cum toga vitia omnia induiſſent. Sic interior habitus cum exteriore mutatus eſt. Cuius quidem rei, etſi multa millia hominum, in teſtimonium trahi poſſunt, tamen

men abundè ſuffecerint teſtes duo, Sylla & Marius; quorum primum[vt de illo ſcribitur]neque laudare, neque vituperare, quiſquam ſatis dignè poteſt, qui dum quærit victorias, Scipionem ſe populo Romano, dum exercet ſçuitiam, Annibalem repræſentauit. Secundus verò vir[vt de illo itidem ſcriptum eſt] cuius ſi examinentur cum virtutibus vitia, haud facile ſit dictu, vtrum bello melior an pace pernicioſior fuerit: adeò quam rempub. armatus ſeruauit, eam primò rogatus omni genere fraudis; poſtremo armis hoſtiliter euertit. *G.* Pacem patriæ partam lætor. *R.* Quid ſi pax interdum, quod in homine optimum eſt, extinguit; nutritque, quod eſt peſſimum? Notum eſt illud Satyrici, qui cum de cauſis priſcæ illius Romanæ virtutis multa dixiſſet; inter quas eſt & proximus vrbi Annibal: ad extremum intulit.

Nunc patimur longæ pacis mala, ſæuior armis
Luxuria incubuit, victûmque vlciſcitur orbem.

Eſtne ait [oro te] vlla pax tanti, vt non odioſa ſit viris egregiis, comitante luxuria? Certè altius cogitanti depoſitis licet armis pax videri nequit, vbi bello domeſtico vitiorum inſidioſiſſimo, & carente induciis, oppugnantur animi; boni mores in exilium pelluntur; voluptates imperant; virtus opprimitur. *G.* Pax firma eſt. *R.A.* Et pacis comites licentia ac libido, &[vt dixi] diſcrimina nec pauciora, nec minora, quàm belli. Illa enim corporibus, hæc animis peſtem ferunt; ſæpe etiam corporibus. Itaque multis lorica felicior, quàm toga; cãpúſque ſecurior, quàm thalamus; tuba quã tibię; ſol quàm vmbra. Sunt quibus nil tutius bello ſit, quod Iulium Cæſarem prædicantem de ſe, ſuiſque militibus audiſti. Pacem verò, ſi ſine vitiis veniret, & cœleſte munus, & ſecundum nulli bo-

num fateor. Rarò autem ſine vitiis venit. G. Sed feci inducias. R. Dediſti hoſti ſpatium ad colligendas vires, quibus fortiùs te feriret. G. Inducias habeo. RA. Cognatæ induciis inſidiæ ſunt. Multa per inſidias hoſtiliter fieri vides, plura etiam facta legis; vt nil aliud, belli conſilia licentiùs agitantur, liberiùs contrahuntur auxilia. Quoſdam bello inuictos, induciæ confecere. G. Sunt mihi cum hoſtibus induciæ. RA. Ignauum tempus, nec pace lætum, nec bellis exercitum, ſed dubiis inter vtrunque pulſum fluctibus, vbi & rumor paci obſtat, & timor bello; neſcio an ſit grauius pendere, quàm ruere; reſpirandi tempus optare, fatigari eſt. Miſeri autem, & inſani eſt, nec pacem pati poſſe, nec bellum.

De Pontificatu. DIAL. CVII.

Sponte ſua in mortem currit, qui Pontificatum Ambit, vbi fraus, & ſaua venena regunt.

GAV.

AD pontificatum veni. R. E tempeſtate in portum fugi ſolet; tu è portu in tempeſtatem ſponte fugis. Tu mirus nauta. G. Pontificatum ſum adeptus. RA. Parúmne difficilis, parum grauis vnius animæ tibi cura videbatur, niſi omnium curas in te vnum, atque omnium ſarcinas transtuliſſes? Fortes humeri; an fortis ambitio eò animos cogens, vbi malè ſibi futurum ſciunt. G. Ad pontificatum aſcendi. R. Quo tramite, videris; duplex eſt enim via: vtraque ad laborem. Altera verò etiam ad miſeriam ducit: quacũque perrexeris, vel te miſerum, vel, vt optimè ceſſerit, ex libero ſeruum ſcito: ſic, qui aſcendiſſe diceris, deſcendiſti. Vnus iam illorũ, quibus canitur propheticũ illud. Qui deſcendũt in mare nauibus facientes

tes operationem in aquis multis, qui aſcendunt vſque ad cœlos, & deſcendunt vſque ad abyſſos: quorum anima in eis tabeſcente, propter negotiorum multiplicium procellam, turbati ſunt, & victi ſunt: ſicut ebrius & omnis ſapientia eorum deuorata eſt. *G.* Summi ſolium pontificatus aſcendi. *R.* Quo mare altius, & venti plures, & periculoſior tempeſtas. *G.* Romanus pontifex factus ſum. *RA.* Quò maior vrbibus Roma eſt, eò maior te laborum moles manet: erunt qui te colant, qui adorent, qui obſideant, ac circunſtent, qui tibi ſerico terram ſternant, auro niueos frenent equos, qui vina, dapéſque inſtruant, ac prælambant, priſcis pontificibus inauditum obſequii genus: ex diuerſo erunt, qui omiſſis propriis rebus, in te figant oculos, te notent, de te iudicent, & quàm iuſtè, Deus viderit, qui denique mores tuos arguāt, verba diſtorqueant, famam lacerent, vitam carpant; quicquid vſquam mali erit, quaſi è fonte vnico malorum, ex te prodiiſſe dicent, populi, diſcordiarúmque omnium vnus tu cauſa vocaberis, Quomodo, inquient, ſanum erit eccleſiæ corpus, cùm ægrum, ac languidum ſit caput? Eſt ne [oro te] tanti vel aureum poculum, vel cubile purpureum, vel gemmatus vertex, vt quietis, & famæ pretio quæri velit? *GAV.* In ſummum pontificem ſum electus. *RA.* Verſa vt libet; hac in re tam expedita hodie, quod eſt totum, vel inane, vel durum eſt, vt non immeritò quidam ſummi Pontifices, tædio rerum victi, non ſupplicium aliud, quàm felicitatem illam hoſtibus ſuis optauerint. Nā [vt paucis expediam] ſummus pontificatus, ſi rectè geritur, ſummus eſt honor, ſummum onus, ſumma ſeruitus, ſummus labor. At ſi malè, ſummum animæ periculum, ſummum

malum ſumma miſeria ſummus pudor anceps ex omni parte negotium. *G.* Summi pontificatus ſedem teneo. *RA.* Non tenebis diu. Breuis eſt hominum vita: Regum breuior; Pontificumque breuiſſima; eo quod propter pondus vaſtatricium curarum; ætas ipſa pontificis Romani tempus anguſtat, quæ ad hoc culmen niſi admodum feſſa, vix peruenit. *G.* Summi pontificatus in vertice ſedeo. *R.* Quò ſublimior ſedes, eò grauior caſus, vix ex alto, ſine periculo, aut labore deſcenditur. Cura, vt deſcendas ſobriè, ne in illo grege reperiaris, de quo dictum eſt:

Tolluntur in altum,
Vt lapſu grauiore ruant.

Ex omni quidem mortali faſtigio deſcendendum; nemo dubitat; ſed hoc intereſt quia iuſtorum, ac ſapientum deſcenſus, reliquorum vero, præcipitium ac ruina eſt. Ideoque Pœnus ille dux moriens: qui dixiſſe fertur: Et finis ad alta leuatis, eſt fæce; non impropriè ait, vt iniuſtus. *G. AV.* Summi pontificatus arcem rego. *RA.* Solebant primi ex hoc ſtatu, ad martyrium peti: nunc ad delicias vocari credunt: ideoque certatim hic locus appetitur, & huc omnium fermè mortalium vota ſuſpirant. Quis autem vel Romanum, vel quemcunque pontificatum, aliam cupit ob cauſam, niſi quò potentior, ac ditior ſit? Contra iuſtitiæ præceptum, præeſſe quæritur, non prodeſſe, quodque ſacrilegium pudendumq; vel dictu eſt, magnis ſæpe muneribus quidi & pactis, & ſponſoribus ſpes emitur ſacerdotij pinguioris. O vertigo morum peſſima: ad quod olim cōſueuerant & deberent cogi homines, inde nunc retrahi non poſſunt; & tam præceps feruet ambitio, vt non Chriſtianus pudor, ac modeſtia videatur, ſed ardor, &

peruι-

peruicacia paganorum; quam in huiuſmodi petitionibus tantam fuiſſe didicimus, vt de Iulio Cæſare lectum ſit, quòd pontificatum maximum petiit, non ſine profuſiſſima largitione; in qua, reputans magnitudinem æris alieni, quum manè ad comitia deſcenderet, prædixiſſe matri oſculanti fertur: Domum ſe, niſi pontificem non reuerſurum: nec fefellit, Pontifex eſt reuerſus. Liquet autem, quo impetu ille ambierit: quo, non impetrato, vel moriendum ſibi certè, vel exulandum eſſe decreuiſſet: hoc illi autem vtrumque licuerit, cui à prima ætate propoſitum ſit regnare. Ita vt iniuriam ſuam putet, ſi qua eſt, hoc orbe poteſtas altera, quàm Cæſar: ſi tellus vlla duorum eſt. At Chriſtiano homini, cui propoſitum ſit ſeruire, dominique ſui iugum ferre; pontificatum quomodo liceat ambire, non video: non modò largitione profuſiſſima, ſed [quod non multò minus eſt turpe] blanditiis atque mendaciis, indignis viro artibus, ſed cõmunibus adeò; vt hæc ferè iam ſit vnica in altum via. *G.* Romanus pontifex ſum. *R.* Seruorum ſeruus diceris. Caue, ne dominorum dominus fieri velis. Memento profeſſionis. Memento debiti. Memento domini, qui meritò nulli magis, quàm vicario læſus, iraſcitur.

De Felicitate. DIAL. CVIII.

Expectanda dies homini eſt pars vltima vitæ;
Ante obitum certè nemo beatus erit.

GAV.

SVm felix. *RA.* Pontificatu forſan, aut Imperio, aut omnino potentia, atque opibus felicem fieri credis? Falleris. Non felicem faciunt iſta vel miſerum; ſed detegunt ac oſtendunt; &, ſi quid facerent, miſerum potiùs, quàm

felicem facerent. Sunt enim plena periculis, quibus humanarum eſt affixa miſeriarum radix. *G.* Felix ſum. *R.* Opinione fortaſſis tua; quæ, quoniam falſa eſt, felicitati nihil addiderit, ſed miſeriæ multùm. Si quidem propriam non noſſe miſeriam, miſeria ſumma eſt. *GAV.* Felix ſum. *R.* Hoc inter carnificum gladios magnus ille Pompeius de ſe prædicat: quod tamen [ſi profundiùs verùm fodis] nunquam fuerat, ne tum quidem, dum florentiſſimo in ſtatu feliciſſimus videretur. O miſer, qui in tot malis te felicem ſperes. *G.* Sum felix. *R.* Felix es, & vnus viator inſolitus, mirus curſor, quo in hoc ſcrupeo, & difficili calle ſis felix, inter mille pericula raptatus iugiter, & ignorans, quo, ſiquidem hic es felix, quod nemo vnquam fuit, nemo erit, vt auguror. Nam quis, quæſo, hominum felix in miſeriis? Nemo igitur felix, priùs quàm ex hac miſeriarum valle migrauerit. Duos quidem è cunctis mortalibus colligunt felices, in quibus opinatiſſimus eſt Quintus Metellus, & apud ſcriptores rerum, & vulgò etiam felix. Sed huic tamen, quamuis latè iactatum felicitatis nomen in quibuſdam exactioribus ſcriptis ereptum ſcio; iniuriis aliquando grauiſſimis, & [quod dolorem ingeminat] vili ab authore ſuſceptis. Iam reliquorum falſa felicitas in aperto eſt. Sylla felix tantùm dictus eſt, infelicem tamen vitæ illum, ac mortis atrocitas probat. Alexandri Macedonis, ac Iulij Cæſaris, etſi fortuna proſperrima, vita tamẽ inquieta ſemper, ac turbida, atque ideò nunquam felix: vtriuſque mox rapida. Ille in medio bellorum curſu, hic poſt victoriam repentè; ille veneno periit, hic ferro. Scipionum bellicam felicitatem, alterius indignum exilium, indigna quoque alterius, & inulta mors minuit. Longum eſt euol-
uere

uere ſingulorum fortunas. Ad ſupremum venio. Vnus omnium ferè omnibus felix viſus eſt. Augustus Cæſar Monarchia omnium altiſſima; diuturna pace, vitæ ſpatio, ac fine ſuauiſſimo; quodque omnia ſuperat, morum, atque animi tranquillitate perpetua. Quis hunc feliciſſimum negauerit? Sed felicem negant, quibus hæc ſcrutandi ſtudiū fuit. Obſtat enim extrinſecus fulgoribus interioris, ac domeſticæ vitæ ſtatus, & fortuna longè alia; naturalis ac virilis ſobolis defectus; adoptiuorum, ac nepotum immaturæ mortes, & quorundam, morte peior contumacia. Ad hæc, & viliſſimorum quoque hominum inſidiæ. & ſuorum in ſe crebræ conſpirationes; & dilectiſſimæ, atque vnicæ filiæ, ac neptis adulteria crebiora; denique non ſuus heres, ſucceſſorque non placitus, & neceſſitate magis, quàm iudicio electus; nec omnino ſe dignus, nec imperio. Si horum ergo nemo felix, vel felicem alium da mihi, cum quo felix ſis, vel ſine conſorte felix eſto; vel iam tandem veriori ſententiæ aurem præbe: ſecundum quam dico iterum, ante mortem nemo hominum felix. *GAV.* Ego animo felix ſum. *RA.* Sentio quam felicitatem dicis, aut felix igitur errore tuo es, vt ait ille; quæ felicitas [vt dixi] miſera eſt: aut virtute animi felix, quæ hec ipſa felicitas plena eſt; quamuis ſit ad felicitatem via. Ad poſtremum, cuncta diſcutiens, me mirari non diſſimulo, quam mihi felicitatem quidam ſomniant, promittuntque aliis. Acutiſſimi homines in multis, hac in parte cœciſſimi. Nam ſiue omnium cumulus honorum ad felicitatem, iſque indeficiens; ac ſtabilis requiritur, & quàm multa deſint homini; vitæ ſtudium hoc agenti, pro ſe quiſque ſentit; & hæc ipſa quæ adſunt, quàm incerta, quamque labilia ſint, agno-

ſcit,ſiue quod aliis videtur ſola,virtus hoc præſtat: certè ipſi, qui ſecundum virtutem vitam agunt, quos diffiniunt felices, quoſque felicitati proximos non nego, vitam ipſam perpetuis tentationum præliis patiuntur infeſtam.periculis ſemper multis,& grauibus expoſiti:nec vnquam ante exitum ſecuri, quòd ſiue neſciunt, ſiue ſciunt, æquè miſeri ſunt habendi.Nulla enim cum errore,nulla ſine ſecuritate felicitas.*G*. Felix mihi ipſe videor. *R*.Iam reſponſum habes. Si felicem error faceret, pauciſſimi non felices eſſent: falſa ergò felicitas tua eſt,& ea ipſa perbreuis.Nulli errore diu contigit gaudere.Sola quidem veritas ſolida eſt. Error tenue quiddam & inane, quod inter amplectentium manus,quaſi fumus aut vmbra diſſiliat.Veniet quæ vmbras abigat, falſaque gaudia in apertum pertrahat,quæ felicitati humanæ verum pretium ſomniis ponat. Quære interim ab his ipſis, quorum proximè mentio eſt habita:quære ab omnibus, qui felices, vel ſibi, vel aliis viſi ſunt, vbinam gentium,quoue nunc in ſtatu ſint. de ſua illa breui fœlicitate,quid ſentiãt;tacebunt ipſi,ſed loquetur veritas,teſtabiturque habitos felices, fuiſſe miſerrimos.

De Spe bona. DIALOG. CIX.

Spes fouet,atque eadem ſperantem torquet,& angit.
Dicitur hinc:Fauſtos ſpes facit,atque moras.

SPES.

QVicquid in re ſit,ſpem mihi nullus eripiat. *R*.Hanc auferre poteſt nemo; ipſa ſeſe ſenſim eripit,& inopinis euentibus ſæpè luſa, conſumitur. *S*. Spero multa. *R*. Et multa metuas opor-

oportet. Sine metu enim ſpes non habitat. S. Spero bona. R. A. Multa igitur times: vt enim oppoſita ſpes timori eſt, ſic aduerſo de fonte oritur; & neceſſe eſt, quod ſperare cœperis, eius contrarium vt formides. S. Spero læta. R. Sed incerta quorum ſtudio, certa negligere, demētia certa eſt: qui equidem, ſed non habet, ſperat, quod habet obliuiſcitur. S. Sperare meliora non prohibeor. R. Quid ſi difficilia? Quid ſi impoſſibilia: Venturaque nunquam? Quid ſi peiora: ſi peſſima ſunt quę ſperas? & meliora tibi fingis. S. Iuuat in ſpe viuere. R. Dic verius, in ſpe mori. Nam & futura cogitantibus præſentia dilabuntur; & qui longinqua proſpiciunt, quæ ſub oculis ſunt, non vident; & qui cras viuere deſtinant, hodie non viuunt. Nondum eſt, cuius initium ſperatur. Ita, cùm ſpes omnis boni abſentis exſpectatio ſit, conſequens eſt ſperantem, pro ea ſaltem parte, qua ſperat, mali aliquid pati. S. Dulce eſt ſperare. R. Audio quidem multos hoc dicere, ſed hanc ego dulcedinem non agnoſco. Nam ſi ſperare, & optato carere etiam dulce eſt, quod, qui dixerit, haud dubiè guſtu caret. S. Sperare delectabile eſt. R. Ergo & pendere, & affici, & torqueri, ſpes eſt, & longi ſupplicij longa ſpes eſt, nil ſic animum fatigat, nil ſic ſenium præcipitat. Itaque ſæpe vir ſapiens, ſpem perditam, lucrum vocat; ſeque infinita cupidine liberatum ab exſpectationibus vanis, ad gaudendum bonis ſuis cogi gaudet. S. De euentu ſors viderit; ego in ſpe gaudeo. R. Vide autem, ne quando forſitan in ſpe doleas; & optaſſe, & ſperaſſe, & ſperata conſecutum eſſe, pœniteat. Multos, quos ſuſpēſa diu torſerat, ad exitum ſpes ducta, peſſūdedit. Multi votiuis; & valde, licet nō ſat feris lōgę ſpei periere ſucceſſionibus. S. Nemo mihi tollat ſpē. R. Nemo tibi tollat tædium, ac

laborem animi. Audiſti vetere dici ſolitum prouerbio: Magnus labor, exſpectare. *S.* Rei bonæ exſpectatio blanda eſt. *R.A.* Sed & fallax, & anceps, & anxia. Si hoc negas, nunquam aliquid expectaſti; ſed ſe fallentium inæſtimabilis turba eſt, quibus ad id, quod agunt, nihil prorſus inefficax, ſeſe offert, nihil reſpuit, nulli ſe negat flecti facilis, & falli prona credulitas. Argumentum verò leuitatis ingens, atque amentiæ dixerim, paſſim obuias ſpes amplecti; & his illicò, certis vt bonis, paſci, ad quas docti omnes, & experti rerum tardi ſunt. S. Bonam interim ſpem habeo. *R.A.* Interim, dicis. Credo, dum te illa feſellerit; hic eſt enim mos, inuiti ſpem deponitis, nunquam illam relicturi, niſi vos illa relinqueret, quin quum vos ſæpè reliquerit [mirum dictu] iterum atque iterum redeuntem, cupidè ſemper excipitis, progreſſique obuiam, quaſi obliti veterum, nauis armatam dolis, incluſi toties cordis arce reponitis. *S.* Spem horum vſque ad vltimum, non deſeram. *R.A.* Quid, ſi diu antè, illa te deſeruit? An ne illam retrahes, an ſequeris, an exſpectabis, vt redeat? Age autem, ſpera, quando nihil eſt dulcius, quàm falli. Non ego tibi ſpem, quam mordicus tenes, eripiam; tantùm illud admoneo, non eſſe ſpem bonam, quam tu reris. Non eſt ſpes bona, quæ bonum ſibi propoſuit; ſed quæ bene: Bonum quidem ſperare, ſceleſtiſſimi quoque homines poſſunt, immò & ſolent. Verè itaque bona ſpes eſt, quæ de vero bono ritè concepta eſt. Hanc qui habet, ſtringat, teneat, neque abire eam, vel in vltimis ſinat, ſororeſque illi ſuas iungat, charitatem, fidem: hæc ſpes læta, dulcis, verax, felix eſt; quæque nec ſperantem fallit, nec confundit, ſed ad optimum prouehit, animumque inte-

interim, ſperati boni anticipatione, lætificat. At vos, ſeu verum bonum, malè meriti, ſperatis, ſeu malis veris, falſum boni nomen imponitis. Iure igitur veſtra exſpectatio, antequàm veniat, mœſta eſt, mœſtiorque cùm venerit. *S.* Humanum ſapio, & de his loquor, quæ homines vocant bona. *RA.* Huius nominis doctos olim inter homines longa lis fuit, quæ adhuc pendet, pendebitque æuum in omne, his vnum in rebus, contrà autem illis bona multa ponentibus. *S.* Linquamus iſta philoſophis. Ego, quæ vulgus dicit bona, ſpero. *RA.* Malum igitur tuum ſperas; quod vel dilatione te cruciet, vel falce opprimat exoptato: fac ſuccedat enim, quod ad corpus attinet, hoſti arma paraueris, quod ad fortunam, variæ, & immitis dominæ ſubieris iugum, quo ad animum verò ipſum, magna etiam pars in cladem, ac perniciem verti queat; quoniam, quæ delectant animum, ſæpe & lædunt. *S.* Ieci ego ſpei bonæ anchoram, nec mouebo. *RA.* Atqui ſolent nautæ, tempeſtate orta, nauis anchoram præcidere, ſi diuelli nequit, relictaque illa, fugam capere, non enim quod tranquillo mari, apud poëtam; Dente tenaci anchora fundabat naues; in magnis quoque pelagi motibus accidit, vbi non naues fundat illa, ſed alligat, & naufragio vinctas tradit. Nec hercle aliter inter procellas humanarum rerum ſpes affixa, & tenax multos in exitium traxit, qui abſciſſa vtique, & abiecta ſpe, incolumes euaſiſſent. Sæpe igitur ſubtrahenda ſpei anchora, vel ſi hæreat, euellenda; ſi ne quidem liceat, abſcindenda rerumque ſub fluctibus relinquenda eſt, vt liberam vitæ portam gubernaculo prouidentiæ dirigas ad ſalutis portum. *S.* Bene ſpero. *RA.* Bene ſperando

& malè habendo tranſit vita mortalium.

De Hæreditatis expectatione. DIAL. CX.

In mortem alterius tu ſpem tibi ponere noli.
Teſtator vitâ te ſuperare poteſt.

SPES.

HÆreditatem orbi ſenis expecto. *R.* Mundo te tranquillum prædicabas, ipſe tibi ne contrarius ſis, attende; nunquam expectatio, tranquillitaſque cohabitant; vix vllum vitæ tædium expectatione moleſtius. *S.* Expecto ſenis hæreditatem. *R.* Neſcis, quid ille forſan expectet, eſt ea quidem inter homines vulgaris inſania, vt ferè omnes, non coæuis tantùm, ſed iunioribus quoque diutiùs ſe victuros ſperent. Inuiti ſua de morte cogitant mortales; de aliena autem libenter, cùm tamen contrarium agere eſſet vtilius. *S.* Senis hæreditatem ſpero. *RA.* Quid ſi ille interim tuam ſperat? Falli alterutrum eſt neceſſe. Quot autem ſenes inuenias, mortem iuuenum expectantes? Et ſanè nemo tam ſenex, qui non poſſit annum viuere: nemo tam iuuenis qui non poſſit hodie mori. *S.* Hæreditatem orbi ſenis ſpero. *R.A.* Iuſtiùs hanc ſperabat filius; iuniorem iuſtior ſpes eluſit. *S.* Hæreditas orbi ſenis ad me venit. *R.A.* Quid ſcis, an ad illum tua? Caio Claudius, Neroni Galba, Domitiano Nerua, Commodo Pertinax ſucceſſit, & ſeceſſionum talium plena eſt hominum vita. *S.* Orbi ſenis hæreditas me manet. *R.A.* Quem non fallere poſſit volens, qui, quem noluit, fefellit? cui ſuperuiuere nequeat, qui filio ſuperuixit? *S.* Orbi iam ſenis elogio ſcriptus hæres ſum. *R.A.* An in tabellis forſan adamantinis, vnde non faci-

Digitized by Google

lè deleris? An ignoras, quàm leuibus cauſis teſtamenta mutent ſenes? Multis in ipſo vitæ exitu, quod per omnem vitam voluere, diſplicuit. *S.* Hæredem me vult orbus ſenex. *R.* Poteſt nolle. Nihil eſt autem indignantius orbo ſene, ac diuite; vbi ſua diligi, ſeque ſperni ſenſerit, actum eſt. *S.* Hæreditas orbi ſenis promiſſa eſt. *R.* Ea vtinam innocentia, atque ea mortalibus fides eſſet, vt & nunquam, niſi honeſta promitterent, & ſemper promiſſa ſeruarent. Nunc nec promittendi modus, nec promiſſa fallendi pudor vllus; quod in hæreditate potiſſimùm licere ſibi homines putāt. Itaque voluntatem teſtatoris ambulatoriam vocant; non te exemplis premam, nota res eſt. Legiſti [credo] quibus hoc accidit, non ſolùm vt viuentis promitteretur hæreditas, ſed ſupremo etiam morientis amplexu, & oſculo, annuliſque aureis donarentur, quod apud illos indubiæ ſucceſſionis indicium erat, cùm interim & hæredes alij, & eorum mentio penitus nulla eſſet in tabulis teſtamenti, tantum media de morte perfidia auſa eſt. Te ne igitur viuorum fraudibus immunem reris, cùm dolis morientum circumuentos legas ſummos etiam, & illuſtres, viros? Nam [ne ſingulis immorer] genus hoc ludibrij paſſus eſt Lucius Lucullus vir ampliſſimus [quodque eſt altius] Auguſtus Cæſar. Horrenda, longeque mirabilis libido fallendi, quæ nefarias animas nec in morte deſtituat: ſed ſic eſt mos, & tu promiſſa in hæreditate ſpem defigis quam fruſtrari poſſit: & vita longior teſtantis, & breuior fides; quanquam his ceſſantibus mutandi cauſa propoſiti, poſſit eſſe iuſtiſſima, ſuus hæres, noua ſeni oriens progenies. Siquidem octogenario maior, Cato filium genuit; nonagenario iam propior, Maſiniſſa. Idque

hac etiam nunc ætate noſtris ſenibus euenit, qui, vtinam priſcis illis, vt gignendi vi, ſic vigore animi pares eſſent. Quæ cùm ita ſint, hæres certè legitimus captatori obſtat, atque improbam ſpem præcidit. *S.* Iam teſtamento ſenis hæres ſum *R.* Sed viuentis forſitan & victuri. Teſtamenta autem in vita fiunt, in morte firmantur, funus, & cadauer cogitas. Lupus quidem expectatione laſſandus, & inedia. *S.* Hæreditas ad me recto calle ventura eſt. *R.* Quid, quòd, vt teſtator, ſic hæreditas caſibus ſubiacet, vt neque ſemper, quem velis, habeas hæredem, & ſæpe nil aliud quàm inane nomen ſit hæreditatis? quid, quòd interim vaſto pretio parua res emitur, dum ſenem, & obſequium ſubmiſſum, & indignæ viro blanditiæ promerentur? Nulla eſt tanta vtilitas, quæ decoris impendio æſtimanda ſit. *S.* Nullo legum, aut fortunæ obice hæreditas ad me venit. *RA.* Vnde id noſti? cùm ſit ſcitum illud Marci Catonis ſapientiſſimi ſenis dictum: Sæpè, inquit, audiui, inter os; atque offam multa interuenire poſſe. Eſto autem, nihil interueniat, ſed ad te ſperata perueniat hæreditas, non manebit tecum, ſed à te rurſus ad alios migrabit. Volubilia ſunt bona mortalium; rotundam nummi præcipuè formam dicunt, vt perpetuo rotetur motu. Quæſiuiſti hæreditatem ſucceſſori tuo mœſtus forſitan gauiſuro, ſollicitus otioſo; & ſperaſti de alio, propter quod idem alij de te ſperent.

De Alchimia. DIALOG. CXI.

Imponit multis ars Alcimiſtica fallax,
Autorem inuiſum reddit & ipſa ſuum.

SPES.

SPero alchimiæ proſperos exitus. *RA.* Mirum vnde id ſperes, quod nec tibi vnquam verè

accidit,

accidit, nec cuiquam; &, ſi accidiſſe nonnullis fama fuerit, ab his ficta, quibus id credi expediret. *S.* Spero Alchimiæ ſucceſſum. *RA.* Et quem, quæſo, præter fumum, cinerem, ſudorem, ſuſpiria, verba, dolos, ignominiam? Hi ſunt enim alchimiæ ſucceſſus, quibus inopem nunquam ad diuitias euectum, multos à diuitiis ad inopiam redactos ſæpe vidimus. Non tamen illud attenditis; tam blandum eſt ſperare, & falli; huc agit vos auaritiæ ſtimulis impulſa dementia, vt verum opi nemini, quod optatis, falſumque, quod cernitis. Notaſtíne aliquos prudentes in reliquis, hac inſania laborare? quoſdam opulentiſſimos hac vanitate conſumptos? dumque opulentiores fieri ſtudent, & fœdo quæſtui inhiant, bene parta prodigere, cenſuque omni in ſuperuacuis effuſo, tandem neceſſariis etiam deſtitutos; alios, ciuilitate depoſita, mœſtos ſemper, atque anxios, dum nec cogitare aliud, quàm folles, & forcipes, & carbones, nec aliis, quàm ſuæ hæreſis conuiuere didicerunt, in ſyluestres penè homines euaſiſſe: nonnullos denique, amiſſis primùm animi luminibus, in hoc exercitio corporeos inſuper oculos amiſiſſe? *S.* Promiſſum ab artifice aurum ſpero. *RA.* Refert cuius artifex, quid promittat. Sunt, quibus promittentibus nihil credi poſſit, eoque minùs, ſi promiſſum iuſiurandi religione firmauerint. Sed, ò cœci; parúmne erat veris in metallis, quæ terra fert, furere, niſi vos mendacio defoſſa torquerent? Parúmne à virtutibus aberraſſe, niſi errori damnum, damno labor, & labori pudor accreſceret? Hic, qui tibi aurum ſuum ſpondet, cum tuo auro improuiſus aufugiet. Noui nihil narro; mos eſt publicus: & quamuis igne commiſſa fraus, ſæpe igne purga-

tur;nihilominùs tu deluſus deceptoris tui ſupplicio non indemnior, ſed notior remanebis, digitoq́ue monſtraberis auarus ac ſtolidus flando exhauſtus, flammis afflatus aſperſuſq́ue fuligine. *S.* Magna mihi promittit Alchimiſta. *R.A.* Dic, vt ea ſibi præſtet, quæ promittit aliis; primumq́ue ſuam pellat inopiam: eſt enim ferè mendicum genus hominum, cumq́ue ſe pauperes fateantur, ditare alios volunt, quaſi aliena illis quàm propria, moleſtior ſit paupertas. Sic vt miſeri, ſe alios miſerari dicere ſoleant impudenter, & ignotis etiam interdum magna promittere. O turpis promiſſio, & ô ſtulta credulitas. *S.* Alchimiæ artem didici, diues fiam. *R.A.* Immò quidem ſi fuiſti, eſſe deſines. Ars nempè, quam memoras, nullam eſſe, niſi mentiendi artem dicimus ac fallendi. Age autem, quando ita fert animus, & incumbe; prædico autem tibi, quòd te lucrum ex hac arte maneat: Domus tua miris hoſpitibus, ac miris erit impedimentis plena. Erunt ibi eſores, & potores, idq́ue haud immeritò, quos ignis exſiccat, & cupiditas. Erunt ſufflatores, deceptores deriſores, omnis angulus habebit pulues, & lebetes, & phialas olentium aquarum; herbas præterea peregrinas, & externos ſales, & ſulphur & diſtillatoria, & caminos. Deq́ue his omnibus tibi in finem curas inutiles, & ſtultitiam cordis, oris obſcœnitatem. & ſqualorem, & caliginem oculorum ; ac ſollicitam conflaueris paupertatem: quodq́ue his omnibus penè peius dixerim, circulatoris nomen, & nocturnis in tenebris atque infames inter latebras furum vitam. *S.* Spero effectum propoſiti votiuum. *R.A.* Sperare hinc forſitan, & geſtire dabitur, non gaudere. *S.* Ad propoſiti terminum propinquo. *R.A.* An Mercurium congelaſti ? An quid aliud vanitatis? nunc maxi-

maximè à propoſito longè es; ſemper rebus aliquid defuerit, dolis nihil.

De Promiſſu Aruſpicum. DIAL. CXII.

Augurium mendax vani docuêre parentes;
Credens, dignus qui decipiatur, erit.

SPES.

ARuſpices mihi multa pollicentur. *RA.* Inueniſti ecce aliud genus hominum, cui ſi credas, ſemper pendeas, ſemper ſperes. Nam neque res vnquam aderunt promiſſæ, neque enim vnquam deerunt promiſſores; ſic res hinc profugas captans, hinc promiſſis impulſus, Ixionio ſemper more rotaberis. *S.* Spem bonam mihi tribuunt aruſpices. *RA.* Non maius ſpem eſt credulo, quàm metum pauido inferre; conſtantes animi neutram in partem facilè inclinant. *S.* Multa vndique mihi promittunt mathematici. *R.* Nihil promptius, quàm promiſſis affluere iis, qui carent pudore; quos mentiri autem pudet, ad promittendum tardi ſunt. *S.* Læta ſpondent mathematici. *RA.* Sponſores quære alios, ſeu pignus. promiſſi fragile genus eſt; nudo verbo male creditur. *S.* Multa promittunt mathematici. *RA.* Quære, qui promiſſum impleat; ſatis eſt ſpem dediſſe; non poteſt vnus dare omnia. *S.* Promiſſis aruſpicum experrectus ſum. *RA.* Conſopieris euentibus; nihil eueniet promiſſorum. *S.* Magna iubeor ſperare. *RA.* Mirum, vt animus hominis, qui virtuti contumax eſt, vanitati verò nimis obediens. Vnum aliquid, idque optimum iubeat,

illa contemnitur, quicquid hæc iuſſerit, difficile licet, ac peſſimum, paretur. *S.* Mathematici læta pronunciant. *RA.* Miri homines futura qui nouerint, præteritorum, atque præſentium ignari, & quæ in cœlo fiunt, ita nuncient, quaſi concilio cœleſtium interfuerint, recentique nunc inde veniant memoria; cùm tamen interim quid terris, quid in patria, quid in domo, quid in thalamo ſuo fiat, neſciant. Sic penitus verum eſt, quod apud Tullium legis; quod eſt ante pedes, nemo ſpectat, cœli ſcrutantur plagas. *S.* Magna nunciat mathematicus inſignis, & verax. *RA.* Quò diuinus inſigniora, & mentiendi libertas maior, & fides pronior mendacio eſt. Sæpe quidem mirari ſoleo, noſterque non immeritò miratus eſt Cicero, quid hoc in genere nouum, inſuetumque accidit; vt cùm in cunctis hominibus multa vera, memorabili vno mendacio obſcurentur: & ſuſpecta fides in poſterum loquentis fiat; in his contrà, grauibus mille mendaciis, vna leuis, ac fortuita veritas, velum quoddam, & mendaci publico fidem quærit; ſi quando vel ſemel [quoniam nemo tam mendax vnquam fuit, quin quandoque verum diceret] nolens etiam, aut ignarus, vni bonum veri fortè aliquid effluxerit, actum eſt; ſi eaſura hodie de cœlo aſtra denunciet, creditur. Denique ſine vlla ſuſpicione mendacij, mentiri poteſt omnia, quiſquis ſemel potuit non mentiri. Vnum enim illud memorat præceps in futurum prominens, & præteriti ſic oblita credulitas, ac deceptoribus ſuis fauens. *SP.* Diuinis læta nunciantibus credo. *RA.* Furentibus credere, furor eſt. Certè quanuis hic Cicero videa-

videatur ſenſiſſe aliter, conuenientiùs huic rei nomen à Græcis inditum, quàm à veſtris iudico. Latini enim à diuis, ſeu à diuinitate diuinationem, illi autem, quod eſt, manticen, à furore dixerunt. Vos fortaſſis ornatiùs, at illi veriùs. Hanc ſacri doctores vno omnes ore condemnant; Ambroſius, Auguſtinus, cæteríque; qui ſi fortè [quando inter multos hic quoque mos peſtifer inualuit, vt inter hos garrulos, in quæſtione veri, ob ipſum profeſſionis ſuæ nomen, ſuſpecti habeantur, veræ fidei profeſſores] auditi non erunt, cum omnibus idem ſentientibus, qui ſunt innumeri: & quamuis diuinationem improbent diuini viri, quid tandem cauſæ eſt, quídve ſuſpitionis, vt non audiendus vnus, & in multis primus, ac maximus illorum Cicero videatur? Certè is totum hoc illuſionum, ac fallaciarum genus damnat, ridet, ac deſpicit, & ad ſummam, omiſſis, quæ locus iſte non capit, omnis non tantùm pia religio, ſed vera quoque philoſophia, & quę illam, calle ſuo ſequitur poeſis, nec ſancti modò, ſed etiam docti omnes hanc reſpuunt vanitatem; præter illos ſolos, qui vel hinc viuunt, vel ab his ſeducti, in eorum tendiculas lapſi ſunt, quorum damnis, atque erroribus lucrum ſibi, atque artem faciunt; in qua illud ſummum, ac præcipuum, obſcuritate fraudem tegere; & ſic biceps, ambiguumque reſponſum dare; vt prædictum videri poſſit, quicquid euenerit; quod omnibus futuri notitiam profeſſis, in commune prouiſum eſt; qua in re, non ars ipſa, quæ nulla eſt; non ingenium, quod ſine literis, rerumque notitia, nudum eſt, ſed illorum calliditas, & audacia, & impudentia ipſa mirabilis: vnde, quod feſtiuè admodum ait Cato ille rigi-

dus:mirari ſe, quòd non rideret aruſpex, aruſpicem cùm vidiſſet. Id ad omnes æque augures, aruſpices, ſortilegos, coniectores, Chaldæoſque, & mathematicos, ac totam, quam dixi manticem, trahi poteſt: tam incertum eſt, an illorum fraus turpior, an ridiculoſior veſtra dementia. Illórum tamen argutiis, atque ratiunculis reſpondere facile: ſed prolixum eſt, notumque adeò, tamque à notis, ac illuſtribus agitatum, vt non ſuperuacua tantùm repetitio, ſed temeraria videatur. Veſtræ autem ineptiſſimæ vanitati, quid aliud dici poteſt, niſi dignos vos, qui ab homunculis non terreſtribus modò, ſed luteis, & nullius, niſi qua ſtultos ludant, notitiam artis habentibus, ſcientiæ inſignis obtentu, & cœlo inſuper authore fallamini. *S.* Perſuaſum eſt mihi proſpera inſtare, quorum expectatio dulcis, & læta, & tranquilla eſt. *R.A.* Immò quidem amara, triſtis, turbida: ſed vos ſenſu perdito, de obiecto ſenſuum iudicatis. Perſuaſum ſanè nullo negotio crediderim. Promptum eſt perſuadere, volentibus: quibuſdam perſuaſor neceſſarius non eſt: ipſi ſibi ſunt vates, & occurſus animantum, volatuſque auium, & garritus, lætum in augurium ducunt. At, ſi quoties te iſta fefellerint, recogitas: ſi de hac re vicinos interrogas, niſi vel tu vltrò te fallis, vel illi participes erroris quærunt, facilè deprehendes, quorſum his præſtigiis credendum ſit: niſi tres illi ſummi hominum, rerumque moderatores Pompeius, Craſſus, & Cæſar, iurati fortè, contrarium dicturi ſint: quibus, quod conſtat magno quidem, omniumque familiariſſimo teſte Marco Tullio, Chaldæi omnes, aruſpiceſque promiſerant, quòd præclaro fine omnes beati ſenes in patria

tria morerentur: idque, quàm verum fuerit, non expectas audire, ferro omnes: duo miſerabiliùs quàm longiſſimè ab Italico, Romanoque orbe, ſectis, fœdoque ludibrio reconditis veneratis illis, totoque diu formidatis orbe capitibus, reliqua inhumati, ferarum, & piſcium morſibus, ac volucrum roſtris expoſiti cœci, & lacerati, miſerandum fortunæ ſpectaculum iacuere. I nunc, diuinoſque vates nega, qui tam certa prænuntiant. *S.* Gratum augurium notaui. *R.A.* O amentiam importunam: miſer homo ſucceſſuum notitiam ſuorum, quæ ſibi nulla eſt, à volucribus ſperat. Quid hoc ſtultius fieri poteſt? quia, ſi Diis placet, & Deiotarum regem viſa aquila, impendenti præripuit ruinæ: & Agrippæ Hebræo inſtare carceris exitum finemque miſeriæ, ac proſperitatis initium nunciauit ſupra verticem ſedens bubo auis, alioqui infamis, cuiuſque Vergilij carmine carmen ferale deſcribitur. *S.* Lætum omen incidit. *R.A.* Omen ab homine dictum nomen, humanæ dementiæ argumentum eſt; quo aliquid ſemper, non externarum modò rerum, ſed earum quoque, quæ in vobis ſunt, animos in errorem trahat: ne deliramentis anilibus vlla pars rerum vacet. Itaque & ſternutamenta ſeruorum, & natorum fortuitò lapſas voces, eò trahitis, non quò vis illarum, ſed quò veſtra cupiditas vocat: ſcilicet, quia Centurio ille dixit: Hic optimè manebimus: ne mundi caput transferretur, cauſa fuit: aut quia Perſam periiſſe flens infantula, profecturo in bellum nunciauit patri, vinci Macedonum Regem conſequens iudicatum eſt O humana mens ebria, & mirabunda: quàm facili impulſu erroris in foueam ruis?

S. Læta aderant conſopito. R. Mœſta aderunt experrecto. S. Læta dormiens videbam. R. Mœſta vigilans videbis. S. Felix eram per quietem. R. Miſereris per laborem. Sæpè nihil ſomnia denunciant, & ſæpè contrarium. S. Sæpè vera videntur in ſomniis. R. Quantò ſæpiùs falſa. Par eſt autem huius & reliquarum huiuſmodi vanitatum ratio, vnum caſu incidens verum: innumeris falſis aſtipulantur venturoque inhians, præteritum mens non videt. S. Multa nunciant diuini. R. Impoſtores ego hos non miror, qui de more ſuo paſcuntur artificio; ſed vos ſtupeo, qui illorum ventri animas, & ingenia veſtra ſubmittitis; proinde, quid tu teneas, videris: ſi me ſequi voles, expectabis æquaminis, & tranquillus, non quid aſtra de te, ſed quid aſtrorum creator, ac regnator ſanxerit: agens aliquid in dies ardentiùs, quo illius amore fias dignior. De euentu non tibi veniat in animum ſollicitare iſtos, quibus ignotior eſt veritas, quàm tibi; denique ſic habebis, futura noſſe durum homini: nec licere, ſi expediat: nec expedire, ſi liceat.

De Læto rumore. DIAL. CXIII.

Rumorum cupidus, mendacia multa neceſſe eſt
Audiat; eſt fallax fama, rotunda, leuis.

SPES.

LÆtus rumor inſonuit. R. Noli famæ credere, mendax eſt. S. Multi lætos nunciãt rumores. R. Sæpe tutiùs vni creditur, quàm multis. S. Quod tot nũciis affertur, falſum penitùs eſſe nõ poteſt. R. Mos famę vulgaris not⁹ eſt, veris falſa miſcere: Paucis veris multa mẽdacia cõdiuntur. Omnia mẽtiẽti nihil creditur. S. Rumoris author prim⁹ verax eſt. R. At nemo, quantũ audierit aut viderit re-

ſerre.

ferre contentus eſt: nihil eſt actum, niſi pro ſe quiſque aliquid auditis adiecerit, aut viſis; quod cùm multi fecerint, actum breui mendaciorum videas aceruum. ſic per manus [vt aiunt] traditum, inter manus etiam creſcit malum, quodque ait eximius Poëta.

Mobilitate viget, vireſque acquirit eundo.

S. Hactenus lætiſſima fama eſt. R. Quid ſi mulcet, vt feriat? Sæpe lætum rumorem mœſta clades ſequitur: creber hic fortunæ ſtilus, vt profundiùs vulneret, ſpem promittit, cuſpidémque vulnificam læti cuiuſpiam rumoris illitam dulcedine iugulo gaudentis infligit; quod vir doctus intelligens, lætis nunciis non quatitur, hæretque immobilis, ſecum voluens vel contrarium eſſe vel idipſum, quod tam fauſtum videatur, in contrarium verti poſſe. S. Læto rumore moueor. R. Expecta ſaltem, dum & certus ſis; tunc quoque virilem animum rumuſculis agi turpe eſt, licet veris; falſis verò turpiſſimum. Multos gauiſos eſſe puduit, verúmque mœrorem auxit falſi gaudij memoria.

De Filij, vel amici expectatione. DIAL. CXIV.

Sæpius exoptata ferunt faſtidia nobis;
Nil magis optandum, quàm ſine fine fides.

SPES.

SPero filij reditum. R. Speras gaudium ſollicitum, & propinquum metum. S. Spero amicum reuidere. R.A. Rem prædulcem ſperas, ſed fallacem; fragili res hominum ſtatu tremunt; forſitan quem expectas, iam nunc obiit: potes hoc probaſſe, ſi vixiſti. Impedimentorum mille ſunt genera: vnum commune omnibus, mors. S. Amici conſpectum exoptatum ſpero. R.A. Sunt

hæc ferè coniuncta, optare, & ſperare, ſed multis aſſiduè caſibus diſiunguntur: quàm multos credimus fuiſſe Romæ quā cupidis animis Marci Marcelli, huius vltimi reditum expectantes? Contrà autem, viæ medio, hoſtis illum crudeliſſimus expectabat; cuius potentior fuit immanitas, quàm victoris clementia aduerſarium ab exilio reuocantis. Potuit igitur Cæſar, precibus ſenatus, Marcello veniam dare: non potuit Marcelli cliens grauè magis pati, vt is Cæſaris beneficio vteretur. *S.* Spero amicum, & expecto hoſte quolibet carentem. *R.* Quis eſt hic hominū hoſte carens? vt ſit aliquis priuatorum expers, aut publicis inimicitiis quiſquā vacat? ſicariorū dico, & prædonū, qui auaritia duce, bellum humano generi indixere. Finge aliquod tā benignū ſydus, vt hæc peſtis terris exulet, alias quis arcebit? vehiculorū, & equorum lapſus, fluuiorum, ac torrentium inſultus, & ruinas pontium, ac tectorum æquoreáſque, & aëreas tempeſtates? Adde ferocium incurſus animalium, quib. non ſingulos tantùm homines Dicearchus curioſiſſimus indagator rerum talium, ſed quædam hominum genera docet occubuiſſe. Et ad ſummam, quot ſunt caſus humanarum rerum, quorum nullus eſt numerus, tot ſunt hominū hoſtes, qui ſpem tuam [non dicam] retardare poſſint, ſed extinguere: vt nihil interueniat, Mors, quam dixi, & euntibus, & ſtantibus, vbique contigua eſt; niſi itinerantibus eò fortaſſe vicinior & quò iter, & vectatio, & locorū commutatio pluribus caſuum generib. videtur expoſita. *S.* Spero amicum, proſpero exacto negotio, reuerſurum *R.* Quàm gloriosè, quàm proſperè res geſſerat Druſus Nero, diui Auguſti priuignus; vt omnibus etiā hoſtibus domitis charus eſſet, ita, vt cū paulò minùs adorarent, quorū miri-

mirificos affectus erga illius memoriam, vſque ad hæc tempora, ſi vnquam Germanorum inter proceres fuiſti, te ſentire arbitror potuiſſe. Certè illa geſſerat, quibus verè gloriaretur, quod Romanis in ſaxis, primis aliquot ſyllabas caſu aliquo deiectis, nunc etiam ſculptum viget his verſiculis:

Ad diuortia Rheni
Peruaſi, hoſtiles depopulatus agros:
Dum tibi Roma decus, æternáque ludo trophæa,
Hiſter pacatis lenior ibit aquis.

Talem hunc iuuenē qualiter expectabat mundi dominus Auguſtus, qui eum ſibi filium fecerat amando, qualiter Liuia Auguſta, cui natura illum charū fecerat, chariorē virtus, chariſſimum, reor, fratris ignauia, qualiter deinde frater ipſe, qualiſcunq; erga alios, tanti certè fratris amantiſſimus, ad poſtremum qualiter Roma ipſa atque vniuerſa Reſp. quæ de nullo tunc hominum ſic pendebat. Quid ergo? Quis tā multiplicis ſpei finis? expectatū Druſū inexpectata mors abſtulit, morbo quod conſtat, raptus &, quod magni ſunt authores, ex fractura cruris equo ſuper labente ſuſcepta; qui viuus victor reuerſurus ſperabatur in patriam, exanimis eſt reuectus. Quid filium huius loquor Germanicum? Nullius, credo, vnquam hominis expectatio maior fuit. Non hunc pater, non Auguſtus, ambo iam defuncti, ſed Roma omnis expectabat tanto deſiderio, quaſi totius vrbis vnus animus iſque, & viduæ, & non niſi vnicum habentis filium matris eſſet. Itaque ad primum ægritudinis ſuæ nuncium attonita penitùs, ac deiecta ciuitas, vultúſque omnium, atque habitus mutati & mœſtum tota vrbe ſilentium fuit. Vbi autem lætior fama, incertis licet authoribus, ſit peruenit, conualuiſſe illum, & viuere ſubitus cla-

mor, atque feliciſſimus vndique ſublatus, ipſum quoque Tiberium excitauit, concurſúſque in Capitolium ingens factus, & penè conuulſæ templorum fores, ad perſoluenda vota, agendáſque Diis gratias, victa nocte luminibus, fractóque vocibus ſilentio, gratulando canentium, ſalua Roma, ſalua patria, ſaluus eſt Germanicus. Quis verò tandem rei exitus? Is nempe, qui humanis in rebus eſt creberrimus. Venit nuncius certior, obiiſſe Germanicum: hinc publicus dolor, ac gemitus, non edictis, aut diebus feſtis, aut vllis omnino conſolationibus coërceri quiuit. Nota eſt hiſtoria libro Cæſarum. iiii. *S.* Spero iuuenem filium reuerſurum. *R.A.* An hi parum iuuenes, de quibus dixi? accipe iuniorem: Marcellinus eiuſdem diui Auguſti nepos ex ſorore, quantùm putas expectaretur ab auunculo, qui eum ſic dilexit, vt Vergilianum illud carmen nobiliſſimum, quo ſummus vates adoleſcentis illius penè pueri memoriam honeſtauit, ſine lachrymis audire non poſſet, & actori ſilentium imperaret? Quomodo mater Octauia, quæ illum ſic amauit, vt vſque ad vltimum vitæ ſuæ finem, quaſi tunc extinctum, continuè deploraret, omnémque conſolatorem, non tantùm contemneret, ſed odiſſet? Quid hæc autem, & quid putas? niſi quod cæteri, non rediit, ſed relatus eſt; & Druſum quidem, non qualem acceperat Germania, Romæ, Antiochia Germanicum, Marcellinum Baiana reſtituit: veſtrarum expectationum ſors communis; tu tibi nunc aliam fingis, & ſors veniet, quem expectas, qui, cùm venerit, fortaſſis vt abeat, & ſperare incipies, & optare. *S.* Amici abſentis aduentum ſpero. *R.A.* Quis miretur expectari viuos, cùm mortui expectentur, vt per

pethi-

habent? quod, niſi inter fatuos, veri faciem non habet, Arthuſium Britones expectare fama eſt. Neronem principem mundi ſub finem rediturum quidam ſomniant. Vita veſtra ab initio ad extremum non modò vanis expectationibus plena, ſed ipſa expectatio vana eſt. Id ſic eſſe, ſi non vides, aut modicum vixiſti, aut nimium, quid hic agitur neglexiſti. *S.* Expecto villicum rure venturum. *R.* Aut domus arſerit, aut meſſis euanuerit, aut pratum exaruerit, aut bos obierit, aut vites grando percuſſerit, arbores turbo conuulſerit, arua torrentibus inundarint, aut apes auolauerint, locuſtæ ſatis inſultauerint, columbos coruiq; & mures: pullos vulpecula, agnos lupus inuaſerit. Hi ferè ruſtici ſunt rumores. *S.* Vxoris aduentum ſpero. *R.* Si hoc ſperas, quid iam metuas, ignoro. Sic eſt tamen. Sunt & qui expectant coniugem; & qui febrem.

De Expectatione meliorum temporum.
DIAL. CXV.

Tempora ſunt eadem, fruſtrà expectas meliora;
Peruerſis facimus moribus illa mala.

SPES.

SPero tempora meliora. *R.* Omnia verè tempora æquè bona ſunt; quia creator temporum æquè bonus eſt ſemper. Sed vos temporibus bonis, malè ſemper vtimini; in hoc, vt in aliis, culpas veſtras rebus aſcribitis. Fac vt homines boni ſint, & tempora bona erunt. *S.* Tempora hæc ſtare nequeunt, lætiora ſuccedent. *R.* Nullum tempus ſtat, cuncta prætereunt; cumque tranſierint, nec redeunt: virtute, & induſtria, bonarúmque artium ſtudiis frenari poſſunt: non quin fugiant, ſed ne pereant: nihil eſt

autem dulcius bene impenſi temporis memoria. Sed vos nulla re vti ſcientes, vt oportet; vbi omnem vitam, vel in ſomnum, ac deſidiam, vel in ſolitudinem, atque vſus peſſimos effudiſtis, tempus innoxium accuſatis. Nunquid mentior? Infantiam, ac pueritiam in varios ludos; adoleſcentiam, ac iuuentam in libidinem, atque auaritiam; ſenectam, & ſenium in querelas, ac lamenta conſumitis? Quænam hæc temporum culpa eſt? Fluunt illa, fateor: hæc natura eſt. Vos illa [dum datur] occupare negligitis; non eſt natura iſta, ſed culpa. Vos naturam culpatis, culpam excuſatis: res non noua. *S.* Spero lætitiora tempora. *R.A.* Lætitia, ſeu triſtitia temporum [vt dixi] non in temporibus, ſed in vobis eſt. Eo autem, quo intelligis, non modò lætitiora tibi ſperanda eſſe, ſed triſtiora perpendes, ſi ad ætatem ipſe tuam reſpicis, quæ in dies triſtior [vt à poëta deſcribitur] & pleríſque in ſenibus inuenitur: & ſanè, ſi oculos in terga reflexeris, & numerare, atque æſtimare annos tuos cœperis, ſimul incipies deſperare, quod ſperas. Non eſt, cur mutari curſum rerum ſperes; non meliora inſtant tempora, vereor potiùs; ne peiora: cur quæſo? niſi quia peiores erunt homines, quod & magni diuinarunt viri & apertis indiciis res declarat; niſi vos mortales bonæ ſemper ſpei magnum aliquid de veſtra nobili, ac modeſta iuuentute concipitis: à qua ego quidem opinione longè abſum: nihil enim boni penitùs mens præſagit, ſic in vitium, ac ruinam prona ſunt omnia. *S.* Mala ſunt tempora, meliora venient. *R.A.* Omnem ætatem de moribus ſuis queſtam, inquit Seneca. Addo ego, omnem habuiſſe, quod quereretur, habituràmque omnem cunctis ſeculis, quod queratur.

S. Spe-

S. Spero lætiora tempora. R. Vna eſt ad hoc via, qua latiora ſi habeas, non expectes. Fac ipſe tibi lętiorem animum, quod ſine virtute fieri nequit, vbi hoc feceris, læta erunt omnia, triſte nihil. S. Meliora tempora expecto. R. Vt veniant quod eſt dubium, certè illis venientibus tu recedis. Quantò eſt tutius ritè vti præſentibus, quàm anxiè expectare, quæ vel fortè non veniant, vel minimè ſis victurus.

De Aduentu principis. DIAL. CXVI.

Principis aduentus caſto eſt iactura pudori,
Et nocet ingenuis aulica turba viris.

SPES.

PRincipis aduentum ſpero. RA. Vt multa timentur, quæ optanda, ſic multa ſperantur, quæ timenda ſunt. Vtranque in partem penuria iudicij multa eſt. S. Spero principis aduentum. RA. Quantò ſperare honeſtius libertatem? Nam profecto, qui dominum ſperat, ſeruitutem ſperat. S. Spero principem venturum. RA. Et illius commune omnium malum ſperas. Fuit enim quando & principes imperium, & principem populi poterant ſperare. Nunc imperium principi labor eſt, princeps populi pernicies. S. Principem venturum ego, & reſpublica ſperamus. RA. Tu verò quid priuatim ſperes, videris: in quo ipſo facilè falli potes: ſpes hæc reipub. ſtulta eſt. Quis enim, niſi amens, ſperet, aut cupiat, quod peſtiferum toties ſit expertus? S. Spero principem venturum. R. Et ſecum ſimul motus rerum varios, mutationes vrbium, noxias nouitates, famem, peſtem, bella diſcordias, hæc vel vniuerſa, vel ſingula modernis cum principibus venire ſunt ſolita. Si hæc placent, Principem ſpera, vt nil horum formi

dabile ſit, ipſum certè inane iam imperij nomen eſt plenum famæ, & rumorum: boni autem omnis effœtum, & ſolius vmbræ vetuſtatis innixum. *S.* Spero venturum principem. *R.* Ego te verò munitum velim, vt quoties aduentantem audieris, credas te tonitru aliquod præambulum fulminis audire, nec ſperare incipias, ſed timere potiùs, ſi etiã alterum labi oportet. Timere enim aduerſa etſi contrarium ſit virtuti, conſentaneum eſt naturæ. Sperare autem mala, & naturæ eſt oppoſitum, & virtuti. *S.* Spero mox principem affuturum. *R. A.* Cùm præſentem videris, ſcito te infauſtum reip. ſydus aſpicere, vel memoriam ipſe tuam, vel parentes interroga tuoſque auos, & proauos, ita eſſe reperies, vt dico, idque tu filiis, & nepotibus tuis annuncia, ne ipſi quoque aduentum principis ſtulti ſperent. Dic enim, quæſo, quando vnquam vel minutæ leonis aduentum feræ, vel affuturam aquilam auiculę ſperauerint? Liceat verum loqui, ſtultiſſimum, & mali ſui ſemper auidiſſimum animal eſt homo, cæteris capiendis eſca opus eſt, homo ſolis famæ ſibilis capitur.

De Famæ Spe. DIAL. CXVII.

Ne cures, quæ te poſt mortem fama ſequatur;
Hoc age, dum viuis, ſit tua vita proba.

SPES.

Meritis poſt obitũ famam ſpero. *R.* Multi famam ſe mereri ſperant, cùm infamiam mereantur, & ceu viatores erronei, dum accedere æſtimant, retrocedunt. *S.* Famoſus ſum in vita famoſiorque poſt mortem ero. *R.* Eſt hoc fateor in nonnullis verum; vnde & Annæus Seneca in epiſtola quadam, habiturum ſe gra-

tiam apud poſteros vaticinatur. Et Statius Papinius præſentem famam, benignum iter ſuo operi ad futuros ſtrauiſſe ait. Et Ouidius Naſo ſibi nomen indelebile futurum, ſeque ore populi legendum, perque omnia ſæcula famâ victurum præſagit; neque hercle vllus horum fallitur. Sed quàm multos putas idem ſperantes ſuam feſelliſſe ſpẽ? Multi hoc idem de ſe ipſis crediderunt, forſitã & ſcripſerunt, nec, quod ſibi promiſerant, impleuerunt. *S.* Si famoſus ſum dum viuo, cur non famoſior ſum poſt mortem? *R.* Quia hoc quotidianum, & vulgare eſt, vt multi in vita famoſi, & clari, poſt obitũ ſint incogniti, & obſcuri: miraris? cauſa rei huius in promptu eſt, affabilitas quædam; ſermo comptus, ac lepidus; blandum ſupercilium, clara frons, benigna ſalutatio, beneficia in vicinos, protectio in clientes, hoſpitalitas in externos, in cunctos vrbanitas: hæc, & his ſimilia, viuentibus famam quærunt; ea verò mox, vt hinc abierint, non durant; niſi forſitan quandiu, qui illos nouerant ſuperſunt; quod ipſum, quàm breue ſit, conſpicis; quomodo autem durarent non in ſolido radicata? naturale eſt, vt debiliter, leuiterque aucta breuiter dilabantur: vt ſit fama durabilis, aut vitæ ſanctitas, aut geſtorum claritas, aut inſignis ſcriptorum præſtabit elegantia. Rarum decus. Loquaces iſti, & vrbani, qui togati, ac gemmati populorum digitis oſtenduntur, non niſi quantùm loqui poterunt, aut paulò ampliùs cognoſcentur. Durum, hos apparatus, tam celeriter, & has pompas, hanc ſcientiæ nubem, hæc verborum tonitrua in tenuem fumum euaneſcere: durum, fateor, ſed ſic eſt. Nam nec ipſi de ſe teſtimonium præbuerunt, ambitioni, aut lucro, aut ſomno dediti, nec qui præbeat, meruerunt:

S. Famam inueniam poſt mortem. R. Fama nihil vnquam mortuis profuit, viuis ſæpe etiam nocuit. Quid enim perniciem, ac mortem Ciceroni, ac Demoſtheni, niſi inſignis literarum fama conſciuit? Idem de Socrate, ac Zenone, & mille aliis dici poteſt; noti omnes. Quid verò, niſi fama ſcientiæ, & ingenij dedit cauſam filio Gnoſii regis Androgeo, vt ab Athenienſibus mactaretur? Quid Oethę Colchorum regi Argonautas attulit, delectos [vt aiunt] viros, verè autem prædones, niſi fama diuitiarum? Nam quid ſignificaſſe aliud credimus, famoſum illud aureum vellus arietis, niſi opes multas, latéque vulgatas? quibus diuites beſtiales, opúmque inopes verarum, velut arietes velleribus veſtiuntur. S. Famoſus ero. R. Vt ſit ita, quid hinc magnum concipis? eſſet aliquid fortè fama, ſi notitia comes eſſet, vt plerunque accidit in viuis. Nunc quid laudari proderit ab his, qui te, ſi videant, non agnoſcant. Dic enim quæſo; ſi Homerum videas, & Achillem; ſi Vergilium, & Auguſtum, nunquid non ignoti abibunt? Cùm tam nota, & tam clara ſint nomina. Crede mihi; Spes veſtræ magna ex parte dupliciter vanæ ſunt; quòd nec ſperata proueniunt, nec vt proueniant; afferunt quod promittunt. Ferè enim plus in ſpe ſunt humana omnia, quàm in re. Mittite igitur ſpes inanes, & vana deſideria, contemptiſque terreſtribus iam tandem, & optare diſcite, & ſperare cœleſtia.

De

De Gloria ex ædificiis ſperata. DIAL. CXVIII.

In rebus fluxis quid tentas quærere nomen?
Quærenda eſt cæno gloria nulla tibi.

SPES.

EX ædificiis gloriam ſpero. *R.* Neſciebam calce, & arena, & lignis, & lapidibus gloriam quæri, credebámque, quód rebus geſtis & virtutibus quæreretur. *S.* Ædificando mihi gloriam paro. *R.* Sed fragilem, & caducam. Omnia quę manu hominum facta ſunt, vel manu hominum euertuntur, vel ſtando, & durando deficiunt. Habet enim manus longè præualidas longa dies; è cunctis noſtris operibus nullum, ſenio reſiſtit. *R.* Euentibus ergò ſuper quibus hæc tua gloria fundata eſt, ipſam quoque corruere eſt neceſſe. Si forte non credis, reſpice ad antiqua, quæ ignota tibi quidem eſſe non poſſunt: vbi eſt nunc Troianum illud Ilion ſuperbum? Vbi Byrſa Carthaginis? Vbi turris & mœnia Babylonis? Belluarum nunc habitatio, & ſerpentum. De Babylone loquor antiqua; altera nempè propinquior, atque recentior adhuc ſtat, citò itidem caſura, ſi eſſetis viri. Vbi ſunt denique illa ſeptem opera Græcis ſcriptoribus celebrata? Atque [vt ad propinquiora veniamus] vbi eſt quæſo, illa Neronis domus aurea? quæ quantùm fatigauerit Architectos, cogita; lectores etiã nunc fatigat, quæ quidem domus vna, cum aliis ędificandi furoribus, quibus omnes exceſſit, ad inopiam illum compulit, & rapinas? vbi ſunt thermæ Diocletianæ, & balneum Antonianum, & Cymbrum Marij, & ſeptizonium Seueri, & eiuſdem thermæ Seuerianæ? Demum, vt ſummam rerum attingam, vbi eſt Auguſti forum, & ædes Martis vltoris, vbi ædes tonantis Iouis in Capitolio? &

Apollinis templum in palatio? vbi eiuſdem porticus, ac bibliotheca Græca pariter, & latina? vbi porticus altera, & Baſilica Caij, Luciiq́ue nepotum ſub nomine dedicata, & extructa? & porticus tertia Liuiæ coniugalis, & ſororis Octauiæ, Theatrúmque Marcelli? Vbi tot opera, per illuſtres viros iuſſu eiuſdem principis, & hortatu, multis vrbis in locis tanto labore, tantis impenſis ædificata? Martij Philippi ædes Herculis, & muſarum, Lucii Cornificij ædes Dianæ, Aſinij Pollionis atrium libertatis, Munacij Plancij ædes ſaturnia. Theatrum Balbi Cornelij, Amphitheatrum Statilij Tauri? Innumerabilia, præter hæc opera, Marci Agrippæ? Neuē eam per ſingulos, vbi ſunt tot luxurioſa principum palatia? Quære in libris, inuenies nomina. Quære vrbem totam, aut nihil inuenies, aut perexigua tantorum operum veſtigia. Tu de tuis quid ſperes, videris. Certè Auguſtus omnium ſupremus, niſi aliud, quàm ædificia reliquiſſet, iampridem eius gloria corruiſſet, nec verò ſolùm templa Deorum, quę parauerat, in ipſos ædificantes ruere; ſed pia etiam loca, hac ipſa ætate in eadem vrbe alia ceciderunt, alia tremuerunt, & nunc vix ponderibus ſuis ſtant, præter vnum Pantheon Agrippæ quod Diis erectum, Sancti poſſident, & Maria, quæ antiquiſſimam illam domum, ſui nominis virtute, ſuſtentat. Crede mihi, aliis quàm lapideis fundamentis eget gloria, vt manſura ſit. *S.* Ex ædificiis gloriam quæro. *R. A.* Quære illam igitur vbi eſt; nihil vnquam inuenies, vbi non eſt; vera quidem gloria non eſt in mœnibus, neque in ſaxis. Sunt, fateor, rerum vulgò iudices, qui dicant tribus modis gloriam quæri; gerendo magnum aliquid, quod de te ſcribant authores idonei: vel

ſcriben-

ſcribendo aliquid, quod mirentur, & legant poſte ri vel inſigne aliquod opus extruendo. Vt ſit ita; vltimum tamen hoc, omnium, & minimum, ac caducum. S. Relinquo opera ædificiorum, quibus moriens ipſe mecum glorior, & à poſteris gloriam ſpero. R. Gloriatus eſt Auguſtus ipſe [de quo dixi] quòd vrbem marmoream relinqueret, quam latericiam accepiſſet; quæ tum gloria, niſi aliis rebus adiuta eſſet, quonam fuerit peruentura, conſpicimus: proinde cum melioribus curis morere, ſtabiléſque ſpes amplectere. Iſta etenim, quibus fidis, & nullius pretij ſunt, & te illicò conſequentur, ínque ipſam, vnde ſumpta, terram reuertentur. S. Ædificaui domos, vnde laudem ſpero. R. Laudabunt forſitan, qui illas inhabitabunt. Breuis laus, & anguſta; qui poſt venient, vel illas non inuenient, vel à paganis [vt vulgò dicitur] factas dicent; tuum nomen ignotum erit.

De Sperata gloria ex conuictu. DIAL. CXIX.

Optima cum iuſtis eſt conuerſatio, qua tu
Perſpicuum fama nomen habere potes.

SPES.

Spero gloriam ex conuictu. R. A. Refert multum, quibus conuiuas: ſunt quidam, vtinámque non plurimi, quorum conuerſatio ſit infamis. S. Scio, niſi bonis artibus, aut bonorum contubernio, gloriam non quæri. Ego hoc vltimo ſubnixus ſpero, vel bonorum exemplo bonus fieri; vel, ſi nihil aliud, horum, vel familiaritatis ſolam gloriam mihi fore. R. A T. Eſt id quidem in adoleſcente præcipuè ſignum optimum; qui, niſi bonum animum haberet, nequaquam iungi bonis optaret. Eſt enim amicitiarum, ac familiaritatum ferè omnium cauſa, nexúſque, ſi-

militudo quædam. Age ergò, ſi quos imitaris,æquaueris,bene erit. Si minùs;modò quod in te eſt,nihil omiſeris, ipſa voluntas bona; laudis,& gloriæ præmio non carebit. Prima enim,& maxima pars virtutis eſt, bonum velle,quod niſi præceſſerit non ſequitur virtus. *S*.Familiaritate bonorum glorior. *R*.Laudo id quidem, modò nec te lucri cuiuſpiam,nec alia ſpes inducat,eoque tua tantùm pergat intentio,vt ſimilis illis fias. Alioqui,quod propter gloriam ſolam fit, veram gloriam non meretur. *S*.Ex bonorum conuictu gloriam ſpero. *R*.Spes quidem magna,nec improba, quando & in ſcientia, & in eloquentia, & belli, paciſq;ue artibus obſeruando,& imitando fit.Multi olim illuſtres, ex conuictu illuſtrium euaſere. Illud vide,ne aut tibi pro bonis ducibus malos elegeris,errore aliquo aut bonorum flebili raritate, & virtutum huius ætatis inopia prorſus aſſequi nequeas,quod intendis.

De multiplici Spe. DIAL. CXX.

Spes animos hominum fallit,dubióſque relinquit,
In Chriſtum fortis ſpes ſine fine manet.

SPES.

MVlta ſpero. *R*.Multa in ſpe,multa eſt vanitas;multúſque fallendi aditus fortunę. *S*.Spero multa. *R*.Spem multiplicē,multa deſtituunt. Qui modicum ſperat iter caſibus arctauit,atque nōn nihil obſtruxit. *S*.Valetudinem bonam ſpero. *R*.Mortalitatis obliuionem. *S*.Spero longam vitam. *R*.Diuturnum carcerem,vbi multa feras multa videas,quæ nolis. *S*.Mēbra viuacia. *R*.Vincla tenacia,grata tamē vnde metuat abſolui. *S*.Formam corporis elegantem. *R*.Voluptatū ſtimulos. *S*.Annorum proſperos exitus. *R*.Pudendi materiam,

teriam,dolendique. *S.* Amicæ communem mortem. *R.* Breue fœdũmque neſcio quid. *S.* Peccandi licentiam. *R.* Infelix gaudium, pœnitentiam longæuam. *S.* Vltionis occaſionem. *R.* Aditum ſæuitiæ, *S.* Agile corpus,ac validum. *R.* Mancipium cõtumax,& rebelle. *S.* Diuitias multas. *R.* Grauem ſarcinam,ex lappis,& tribulis. *S.* E diuerſis æquoribus venturas naues. *R.* Latè diſperſam ſortẽ intra mõſtra maris,ac ſcopulos;agitatam fluctibus, tractam funibus,pulſam ventis. *S.* Lucrum de conceptis mercibus. *R.* Eſcam quæ te perpetua ſollicitudine capiat,lucroque vnico in multa credulum damna præcipitet; mercator nouus eſt facilis ad credendum;expertus multa circunſpicit. *S.* Honeſtas filiæ nuptias filióve. *R.* Nulla fermè res tam crebrò fallit,& tam grauiter. *S.* Magnam potentiam. *R.* Inuidioſam miſeriam,opulentam inopiã; pauidam ſuperbiam. *S.* Regnum & imperium. *R.* Præcipitium & procellas,& ſubſtellanti diademate fuſcum ſupercilium,cor anxium, infelicem vitam. *S.* Honores fori. *R.A.* Puluerem & ſtrepitum. *S.* Coniugium,& natos. *R.* Litigium,& curas. *S.* Mihi militiam,& vxorem filio. *R.A.* Tibi laborem,ac delicto pœnam. *S.* Vetulæ obitum vxoris, & coniugem iuniorem. *R.* Attrito laqueo diſſolui,vt nouo,& valido vinciaris. *S.* Ingenium,linguam,literáſque. *R.A.* Incudem,malleum,& maſſam,quibus tibi atque aliis ſomnum frangas. *S.* Laudationem funeri. *R.A.* Philomelam ſurdo. *S.* Auream Pyramidem. *R.A.* Domum pictam cœco. *S.* Gloriam poſt mortem. *R.* Leues auras poſt naufragium. *S.* Nomen apud poſteros. *R.A.* Teſtimonium ab ignotis. *S.* Hæredem meum. *R.* Patrimonio amicum tuo,& tibi ne credas.

Pacem animi veram nemo, quàm tu, melius dat;
Affectus prauos linque, quietus eris.

SPES.

ANimi pacem ſpero. Quid ſperare mauis, quàm habere pacem? Hanc mox vt bona fide velle cœperis, inuenies. *S.* Spero pacem animi. *R. A.* Pacem ſperare bellantis eſt. Quis animo tuo bellum infert niſi vnus tu? quod ipſe tibi abſtuleris, impudenter ab altero poſtules aut ſperes? *S.* Spero animi pacem. *R. A.* Vnde precor, aut quando ſperes, quod ipſe tibi nunc potes dare? Sic vt illam tibi nemo alius, quàm tu poſſit eripere? Pone arma cupidinum, atque irarum, plenam animo quæſieris pacem. *S.* Spero pacem & quietem animi. *R.* Quid igitur, quod agis aduerſum paci eſt, contráque tuam ſpem tantopere niteris: vix tantùm deberent niti homines, vt ſalui eſſent, quantùm nituntur vt pereant. Pluris penè bellum iuge animi: labórque emitur, quàm emenda pax eſſet, ac requies. Sic pugnant ſpes mortalium, ac vota cum ſtudiis, vt non vnius hominis vnum pectus, ſed multorum, eorúmque de omnibus diſſidentium videatur. *S.* Quietem ſpero. *R.* Mirũ vnde vobis hæc libido ſperandi ſemper. O mortale genus, ſiquidem quod ſperatis adepti eſtis, rurſus ſpem in longinqua tranſmittitis, & inde rurſus alio; itáne craſtinus dies hodierno ſit clarior, & meliora ſemper futura petentibus? Sunt nẽpe, quibus nil ſit gratius, quã ſperare, qui ſpem ipſam ſperatarum rerum nullis euentibus permutatam velint; quibus ego quid optauerim, niſi vt procraſtinantes omnia, boniſque ſe ſuis inte-

Digitized by Google

rim ſpoliantes, inter irritas ſpes ſeneſcant; quo vel ſic intelligant, inaniter ſe ſperaſſe, & in tergum verſi, videant fruſtrà ſe alibi quęſiuiſſe quod ſecum erat. *S*. Spero pacem, requiemque animi. *R*. Magna pars rerum humanarum vmbra eſt, magna pars mortalium vento paſcitur, & inſomniis gaudet. O quàm multi, cum hac ſpe ad æternos labores, & bella deſcendunt.

De Spe vitæ æternæ. DIAL. CXXII.

Eſt verus ſcopus æternam ſperare ſalutem,
Si ſpes illa ſuis iuncta ſororibus eſt.

SPES.

SPero ęternam vitam. *R*. Nulla maior, nulla pulchrior, nulla ſanctior ſpes, modò non cœca præcépsve ſit. Sunt enim qui ſemper malè agendo bonum ſperent, quo nihil eſt ſtultius. *S*. Æternam vitam ſpero. *R*. Ea eſt virtutum conſanguinitas, atque connexio ſicut à philoſophis diſputatum eſt, vt neceſſe ſit eum, qui vnam habet, omnes habere virtutes; cui illud eſt conſequens, vnâ virtutum carentẽ cunctis carere virtutibus, quod ſi de moralibus verum eſt quid de Theologicis opinemur? Itaque ſi ſpem habes, charitatem ſimul habeas, oportet, ac fidem; ſi qua harum deſit, non iam ſpes vlla, ſed præſumptio inconſulta eſt. *S*. Vitam ſpero æternam. *R*. *A*. Rem bonam, immò optimam ſperas. Illud vide, vt quod bonum agis, agas bene. Sunt & qui bona malè agant, nec minùs infallibilis æſtimator qui qualiter, quàm quid fiat, aſpicit nec minùs aduerbia quàm verba librat, ac nomina. *S*. Spero vitam æternam. *R*. *A*. Non cœleſtes tantùm, ſed terreſtres domini de ſe ſperari amant: ſed à quibus? profectò ab his, quibus

ſe charos,ac dilectos ſciunt;aut qui,ſi quando forſitan odioſi fuerint, ac rebelles, redire in gratiam optantes:ad miſericordiam confugerunt. *S.* Vitam æternam ſpero. *R.* Vitam temporalem corrige; hac ad illam pergitur. *S.* Spero vitam æternam. *R.* Vna omnium ſpes eſt:quæ,ſi ritè illam concipis, & felicem te faciet,& iam fecit. *S.* Æternam vitam ſpero. *R.* Primum eſt,vt miſericordiam, dehinc vitam ſperes,vtranque ſobriè,ac modeſtè. *S.* Spero æternam vitam. *R.* O felix,niſi te ſpes iſta fefellerit.

Finis libri I.

CLARISSIMI POETÆ, ET ORATORIS, FRANCISCI Petrarchæ, de remediis fortunæ aduerſæ, Liber ſecundus.

PRÆFATIO.

EX omnibus,quæ,vel mihi lecta placuerint,vel audita,nihil penè vel inſedit altiùs,vel tenaciùs inhæſit,vel crebriùs ad memoriam rediit, quam illud Heracliti : Omnia ſecundum litem fieri: ſic eſt enim, &

ſic

ſic eſſe propemodum vniuerſa teſtantur. Rapido ſtellæ obuiant firmamento:contraria inuicem elementa confligunt:terræ tremunt:maria fluctuant; aër quatitur; crepant flammę,bellum immortale gerunt venti:tempora temporibus concertant;ſecum ſingula: nobiſcum omnia : ver humidum, æſtas arida:mollis autumnus;hyems hiſpida.Et quę viciſſitudo dicitur,pugna eſt.Hæc ipſa igitur,quibus inſiſtimus, quibus circumfouemur, & viuimus,quæ tot illecebris blandiuntur,quàm [ſi iraſci cœperint]ſint horrenda indicant,terrę motus, & concitatiſſimi turbines indicant, naufragia, atque incendia,ſeu cœlo,ſeu terris ſæuientia. Quis inſultus grandinis? Quæ nam illa vis imbriũ? Qui fremitus tonitruum? Qui fulminis impetus? Quæ rabies procellarum? Qui feruor? Qui mugitus pelagi? Qui torrentium fragor? Qui fluminum excurſus? Qui nubium curſus,& recurſus,& concurſus? Mare ipſum præter apertam,ac rapidam vim ventorum, atque abditos fluctuum tumores. incertis vicibus alternantes,certos, ſtatutoſque fluxus, ac refluxus habet:cùm multis in locis, tum conſpectiùs in occaſu ; quæ res, dum manifeſti motus latens cauſa quæritur,non minorem philoſophorũ in ſcholis,quàm fluctuum ipſo in pelago , litem mouit.Quid quod nullum animal bellis vacat? piſces,feræ,volucres,ſerpẽtes,homines; Vna ſpecies aliam exagitat:nulli hominum quies data:Leo lupum:Lupus canem:Canis Leporẽ inſequitũr. Eſt & canum ſtirps audentior;non lupis,modò reſiſtere,ſed leones,pardos,apros, vrſos inſectari ſolita, atque aggredi. Quorundam verò tam generoſa ferocia,& tam nobilis fertur elatio, vt vrſos,apros que faſtidiant;inque ſolos elephantes, aut leones dignentur irruere;qualem vnum Alexandro Regi

Digitized by Google

miſſum, contemptúque tali malo cognito, contemptum, occidique iuſſum legimus; miſſumque inde alterum, probatúmque qua decuit, dilectúmque regi vince, atque in deliciis habitum. Nam ipſius canis erga hominem, cui fertur amiciſſimus, quanta ſit charitas, niſi quam conciliat ſpes cibi, præter morſus, & latratus implacabiles, non tantum Acteonis fabula, ſed diſcerptus verè probat Euripides. Vulpina fallacia, vna quidem ex multis audita eſt. Piſcatores, cùm ad vrbem piſcem deferrent, quod æſtate libenter noctu faciunt, aliquando vulpeculam, ceu exanimem, calle medio tranſuerſam habuiſſe; quam arreptam decoriaturi ex commodo, cum ſupra ſarcinā proieciſſent: illam, vbi ſe piſcibus affatim impleſſet, ſubitò proſiluiſſet; mirantibuſque illis, atque indignantibus, effugiſſe. Iam qui[oro] alij in vulpium doli? qui luporum vlulatus? quod murmur ad caulas? quæ coruorum miluorumque circa columbarum domos, ac pullorum nidos vigilātia? quod inter ſe, vt perhibent, naturale, atque æternū odiū. Alter alterius inuadit nidum, effractíſque ouis, ſpem prolis interemit. Nam cuculo non vnus quidem, altérque eſt hoſtis. Omnes ferè auiculæ illi inſultant profugo ſemper, & querulo. Quænam præterea, & quales muſtellarum contra aſpides inſidiæ? Quod circa diuitum thalamos acumen furum? Quænam, ex diuerſo, cuiuſque pro ſe in ſuo genere excubiæ; quantáque, quámue vigil repugnantia eſt? Quis venatorum, quíſue aucupum artes ac laqueos? Quis piſcatorum hamos, ac retia, horúmque omnium labores, vigiliáſque explicet? aut hæc contrà, ferarum, auium, piſcium ingenia; Quæ cuncta quid ſunt aliud, quàm litium inſtumenta? Age, qui nam aſylorum aculei, veſpa-

ſparumque;hiſque cum peſtibus, quæ boum prælia? qui ſudores? Nec maior canum;equorumque,aut reliquorum quadrupedum pax, quieſue, Quæ muſcarum æſtiua tædia? Quæ niuium, quas muſcas albas ludo dicunt, hybernæ moleſtiæ? Quæ murum perennis inquietudo; quæ pulicum pernox obſidio,quæ culicum lis diurna? quæ anguium ranarumque cum ciconiis,quæ Pygmæorum bella cum gruibus? quas inter Arimaſpos, & Gryphes pugnas excitat auri ſitis; vt quorum maior improbitas, haud facilè iudicem: niſi quòd illi rapinam, hi cuſtodiam moliuntur: illos auaritia ſtimulat, hos natura; idem & cuſtodiæ ſtudium, & prædæ, diſtantiſſimo mundi tractu, apud Indos inuenio. Illic quoque ſuum aurum, contra parem gentis auaritiam, formicis quibuſdam, incredibili mole, & mira feritate tuentibus. Baſilicus angues reliquos ſibilo territat, aduentu fugat, viſu perimit. Elephantem draco ſpiris implicat, ſeu peroſis; eſt enim incertum. Vnde nonnullis animantibus inter ſe naturale odium, ſeu æſtate algidum ſitiens cruorem; quod & quidam tradidêre;& pugnæ exitus facit, vt credi poſſit. Si verum eſt alterum exanguem,exiccatumque mori, alterum verò fuſi hoſtis hauſto ſanguine,ceu bello victorem, victumque deliciis, & nimio potu ruptum,mortuumque procumbere.Multa præterea genus hoc, atque imprimis acerrimus epotæ dolor Hirundini; & viſi, vel auditi muris faſtidia oſtendunt.Mirum dictu tantum animal, & tantarũ virium tam puſilli hoſtis horrere conſpectum.Sed ſic ſine lite atque offenſione nil genuit natura parens.Leo ipſe generoſum ac ſecurum animal pro defenſione fœtuum, ferrum ſpernens, neu forte

malia maiora,minorum perniciea,ad ſepulchrum ſint. Fera feram, Auis auem, Piſcis piſcem, Vermē vermis rodit. Quin & littore volucres aquaticæq; quadrupedes, æquor, ſtagna, lacus, & flumina rimantur,exhauriunt,& infeſtant:vt mihi omnium inquietiſſima pars rerum aqua videatur, & ſuis motibus & incolarum perpetuis acta tumultibus: quippe quæ nouorum animantium, ac monſtrorum feraciſſima eſſe non ambigitur, vſque adeò, vt vulgi opinionem ne docti quidem reſpuant; omnes prope,quas terra, vel aër animantium formas habet, eſſe in aquis, cùm innumerabiles ibi ſint,quas aër,& terra non habent. Et in his quidem fermè omnibus, præda, vel odium litem parit. Quid quòd his ceſſantibus, lis nō ceſſat? Age enim in amore quantus zelus, quanta in coniugio diſſonantia: quot querelæ, quantæ ſuſpitiones amantium: quæ ſuſpiria; qui dolores: quanta non dico, dominorum ac ſeruorum, qui non ideò minus infeſti, quia domeſtici hoſtes ſunt,cum quibus nulla vnquam pax ſperanda,niſi quam vel mors fecerit, vel paupertas, non dicam fratrum,quorum gratiam raram ipſa veritas ore Naſonis teſtata eſt;non filiorum in parentes,quòd eiuſdem poëtæ carmen canit;ſed parentum, quorum opinatiſſimus eſt amor,quanta indignatio in filios,quos,dum bonos cupiunt,malos lugent. Atque ita quodāmodo,dum valde diligunt,oderunt. Et fraternum quidem, paternumq; vincli nomen arctiſſimi, ſæpe ſine amore, interdumque cum odio videmus. Veniam ad amicitiæ,ſanctum nomē, quod ab amando dictum, abſque amore, nec eſſe certè,nec intelligi poteſt. Quanta verò in amicis, quamuis finium concordia,viæ tamen actuumque diſcordia? Quanta opinionum,atque conſiliorum

conflictatio eſt? vt vix Ciceroniana diffinitio ſtare queat. Sic enim licet inter amicos beneuolentia, & charitas, deeſt tamen illa omnium diuinarum, humanarumque rerum conſenſio; ex qua ille diffinitionem conficit. Quid in odio ſperes igitur. Eſt & in amore odium, & in pace bellum, & in conſenſione diſſenſio. Oſtendam tibi ſic eſſe ex his ipſis, quæ aſſiduè in oculis ſunt. Feras aſpice, quas ferro indomitas omnipotens amor domat; intende animum; Leenæ, Tigres, Vrſæ, quanto cum murmure veniunt ad id, quod cupidiſſimè faciunt: non cupidas, ſed coactas putes. Ferarum aliæ, dum coeunt, magnis ſtridoribus; aliæ rapidis vnguibus inquietæ ſunt. Iam ſi credimus, quod de natura viperæ magni ſcribunt viri quanta rerum contrarietas, quantumque litigium? Maris caput, ſua quadam naturali, ſed effrenata dulcedine in os viperæ inſertum; illa præcipiti feruore libidinis amputat. Inde iam prægnans vidua cum pariendi tempus aduenerit, fœtu multiplici prægrauante, & velut in vltionem patris, vnà quoque, quàm primum erumpere feſtinante, diſcerpitur. Ita duo amantium prima vota, proles, coitus, huic generi infauſta, penituſque mortifera comprehenduntur, dum marem coitus, matrem partus interimit. Apium aluearia contemplare; quæ illa concurſatio? Quis ſtrepitus? Quænam non modò bella cum proximis, ſed ciuiles [vt ita dixerim] diſcordiæ, ad bella domeſtica? Columbarum nidos intuere; ſimpliciſſimum animal [vt memorant] felle carens, quantis, quæſo, cum præliis, quantiſque clamoribus vitam ducunt. In diſciplinatis in caſtris, ac barbaris eſſe videare; adeò nec luce pacati aliquid, nec nocte quidem videas. Mitto ante inſultus in alterutrum

utrum

utrum. Ipſum in ſe vinculo mutuæ voluptatis affectum par, eamque ob cauſam veneri ſacrum, quantis querimoniis adoptatum fertur, vt ſæpe columbam circuit, ſæpe alis, roſtroque perſequitur ſuus amans. Ad minutiſſima te remittam, quæ non vt minor, ſic & minus ſpectabilis, minúſue laborioſa materia eſt. Quænam ergò aranearum inſidiæ, & quàm vigil intentio? Quæ captandis infirmioribus telarum ſcena, qui retium obtentus fallaciis, rapinis? Quid pannis tineæ? quid caries tignis, nocturnique vermiculi non ſine tædio, & obtuſo quodam ſub ſtrepitu trabium viſcera fodientes? Illarum maximè, quibus cedendis lunæ, ac menſium obſeruatio diligens ſit neglecta, quæ latens peſtis, vt fumoſis tectis agreſtium, ſic auratis regum laquearibus inſultat templis quoque ſacratis, & altaribus, ſacriſque opibus philoſophantum non parcit; quin & librorum poſtes, & membranas, & literas. Addam, quòd niſi pice liquida, leuique incendio ſit occurſum, nonnunquam periculi, vel naufragij etiam eſt cauſa: & maria ingredi, & carinas nauium terebrare auſea ſæpe bellum graue neſcientibus intulit. Præterea quid Bruchus oleribus? quid ſegetibus locuſta? quid meſſibus ſeu anſer aduena? ſeu paſſer indigena? ſeu grus dormicilij tranſlatrix volucreſque aliæ, importunum genus? Vnde illud Georgicum Vergilij, quod mirari ſoleo; iam non miror, vt aues ſonitu terreantur. Rure enim nunc Italico habitanti, vnum hoc ex multis æſtiuis tædiis, eſſe cœperit; ſic mihi ad veſperam & inſultus volucrũ, & lapidum colliſio, & villici clamor durat. Ad hęc quid ericius vindemiæ? quid erugo herbis? eruca frondibus? talpa radicibus? quid poſtremo aëris,

vbertatem, & excreſcentium luxuriem foliorum? Contra quam peruigil excubat, & prædaris vnguibus armatus agricola, & vltrici ſuccinctus falce frondator? Quid lappas, & tribulos, atque annuam tempeſtatem renaſcentium ſtirpium, ac radicum, litium, ac laborum materiam immortalem? Quid imbrium bella furentium? & moles niuium, & vredinem pruinarum? & aſperitatem, & violentiam glacici, & torrentium impetus, & vaga fluminum incrementa? Totas ſæpe regiones, & magnos populos, ſed imprimis ruſticorum ſepta quaſſantium? quorum in tot malis vix terreſtris, & in terra ſemper accliuis agitur vita. Atque vt delicatorum, ac diuitum de tædiis aliquid dicam. Quis nocturna auium bella non pertulit? Bubones, ſtrigeſque, & oblatrantium lunæ canum ſuperuacuas excubias? & catas in tegulis nundinantes, ac tranquilla ſilentia horrendis occentibus, & clamore tartareo infeſtantes? & mœſti ſoricum occentus? & quicquid inter tenebras importunum ſtrepit? His accedunt & nocturna ranarum coaxatio, & matutini planctus hirundinum ac minæ; adeſſe Ithym putes, ac Tereum. Nam diurnam auium quietem; & cicadæ ſtridulæ, & procaces corui, & rudentes impendiunt aſelli, & balatus pecudum, & mugitus boum, & magno pretio parua oua vendentium gallinarum concentus inconditus ſine carens. Super omnia verò, vel ſuillus ſtridor, vel vulgaris clamor, & ſtultorum riſus, quo inepto res ineptior nulla eſt [vt Catullus ait] Et ebriorum cantus, ac gaudia, quibus nihil eſt triſtius; & litigantium querelæ, & anile conuicium, ſeu gannitus. Et puerorum nunc prælia, nunc lamenta, & nuptiarum vel conuiuia turbida, vel choreæ, & vxorum viros arctè lugen-

tium læti fletus. Et parentum veri natorum in mortibus eiulatus. Adde his forti turbas, ac ſtrepitum, altercationeſque mercantium & ementium; hinc contemptus, hinc vendentium iuramenta. Adde hinc artificum laborem, voce mulcentium mœſtos cantus; hinc fidus lanas, ac vellera conglobata pulſantium, iniucundam muſcam, & telas pectinis pererrantis. Hinc follium fabrilium raucos flatus, & acutos ſonitus malleorum quibus ſciſſa ęquis partibus hyberna nox additur, vt nullum vel quieti datum tempus litibus ſit immune. Vt verò ſenſibilium rerum genus attingam. Quid vel cùm ferro magnes habet? vel cum magnete adamas? quorum, etſi cauſa litis occultior, lis aperta eſt: Magnes ſiquidem ferrum trahit. Adhibe adamentem trahere deſinet, remittetque, ſi traxerit. Vt vbique vis mirabilis, ſeu quod pigro & informi lapidi natura quaſi manus, atque vncos dederit aduerſus rigidum, ac prævalidum metallum, ſeu quod illos ſibi de lapide altero aſtante ſurripuit; quę non primæ litis finis ſed noualis eſt, etſi hoc vltimum multi negent. Multi enim experiendi hactenus vel occaſio defuit, vel voluntas. Itaque nihil affirmo. Primùm verò nutum adeò, vt ne affirmari quidē ſit neceſſe. Verùm ergo breui nimis in tempore, & Anguſto in ſpacio, opus ingens magno impetu aggreſſus, iam hinc video ad hanc rem plus mihi animi eſſe quàm virium. Nec mihi, nec cuiquam ſanè vnum hoc agenti, ex commodo facilè futurum ſingula proſequi, quibus appareat omnia ſecūdū litem fieri; quam ſeu magna, ſeu parua, magno miraculo fiant, licet nondum tamen illud maximū, ſtupēdumque inter ſumma, & extrema naturæ prodigia numeratum attigi; ſed attingam paucis. Echineis ſemipedalis piſciculus, na

uium

nium quamuis immenſam ventis vndis. remis, velis actam retinet; ſolus elementorum atque hominum vim retundens, nullo quidem actu alio, quã nauigij poſtibus adhærendo; nullo demum conamine, ſed natura ipſa. Quod etſi ſcriptis illuſtribus inſitum, è numero tamen incredibilium haberetur, ſi de oceano Indico fortaſſis aut Scythico ſcriptum eſſet, & non potiùs in noſtro mari monſtrum hoc Romanis Imperatoribus accidiſſet. Animaduerſa enim moræ cauſa, quod tota claſſe prodeunte, nauis vna, velut in anchoris ſtaret, neque prorſus loco moueretur, dimiſſis pelagi expertis manu [vt dicitur] comperta veritas, & limacis inſtar piſcis clauo inſidens inuentus atq; oſtenſus eſt principi indignanti, tantum in ſe potuiſſe tantillum animal, idque vnum præcipuum admiranti, quod in nauigium receptus, tantam illam exterius inhærendi efficaciam amiſiſſet. Nam illud alterum monſtri genus non ſiluiſſe equidem, quàm affirmaſſe maluerim, cuius apud nos neſcio quàm verax, ſed noua vtique, & ob idipſum ſuſpecta mihi eſt fama. Eſſe circa mare Indicum inauditæ magnitudinis autem quandam, Rochum noſtri vocant, quæ nonmodò ſingulos homines, ſed tota inſuper roſtro prehenſa nauigia ſecum tollat in nubila; & pendentes in aëre miſeros nauigantes aduolatu ipſo terribilem mortem ferat. Quanta verò vis auaritiæ eſt; quæ neque aliis multis, neque hoc vnò tam immani periculo à nauigatione deterritos, ſequaces ſuos, prædæ auidos, prædã facit iam verò [vt de inuiſibilibus aliquid ad inceptum traham]: quanta commixione contrariorum fit votiua temperies: inter quas contrarietates aduerſantium extremorum ad medium virtutis per quas differentias, quantaque diſco-

alia, quàm Romanorum bella, toto fuiſſent orbe terrarum, abundè bellorum eſſet, & litium. Adde ſententiarum diſſonãtiam, & inenodabiles rerum nodos. Quis ſectarum varietates, aut philoſophorum bella dinumeret? Populorum, & regum prælia quieuere, Philoſophi non quieſcunt, & pugnãt illi de eo, quod cum huius eſſe cœperit, eſſe deſinit illius. Hi de veritate litigant; quæ vna ſimul omnium eſſe poteſt, neque hanc litem aut quæſitæ veritatis ſplendor, aut academicus vnquam valuit finire. Carneades philoſophicæ ſequeſter pacis anxius, ſed irritus, vt non ineleganter mihi quidem dixiſſe videatur Annęus Seneca, vbi horologia, philoſophis confert, quòd ſcilicet par vtriſque diſcordia eſt. Idque quàm verum ſit, quiſquis & philoſophis animum, & horologis aurem dedit, intelligere potuit. Nec verò aliorum doctrina tranquillior. Quæ grammaticorum adhuc ſub iudice lis exiſtens? qui conflictus rhetorum? quæ dialecticorum altercationes? quæ denique artium omnium diſcordię? qui clamores inter cauſidicos? quam bene cõueniat, ipſarum cauſarum immortalitas probat. De concordia medicorum, teſtimonium ſit ægrorum. Vitam certè, quã breuẽ dixere, ſępe ſuis litibus fecere breuiſſimam. Quanta eſt præterea de ſacris, & de religione difformitas animorum. Non tã literatorũ verbis hominũ, quã populorũ armis, & campo ſæpius cõmiſſa, quã ſcholę. Ita cũ vna ſit veritas, vnumq; ſit in rebus verum, cui [vt ait Ariſtoteles] omnia cõſonant, de hoc ipſo tam diſſonẽ pugnãtes ſententię, ipſos veri agitant profeſſores, Quid de communi vita, deque actibus mortaliũ loquar? vix duos in magna vrbe concordes; cũ multa, tũ maxima ędificiorũ, habituumque varietas arguit. Nam quis vnquã tã locupletis, dęlicatiq; pa-

tauerit? vt quod vni ſtudium fuit extruere, alteri ſit voluptas euertere. Teſtantur mutatæ ſæpiùs feneſtræ, obſtruſa hoſtia, palamque vetuſtis in parietibus nouæ indicant cicatrices; neque in alienis id tantùm, ſed in noſtris patimur, ſua dum cuiuſque ſententia ſecum pugnans [quod ait Flaccus]

Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.

Quo luce clarius fiat, quis noſtrum, quiſque cum aliis, quiſve ſecum ſit. Iam qui veſtium modus, quſue habitus triduum totum noſtris durat in vrbibus? quæ municipiorum ſcita, non longeua eſſent cum ſuis latorib. deſierunt. Ad hæc quænam ducum in ordinanda acie? quænam magiſtratuum in ferendis legibus? quæ nautarum in capiendo conſilio diſparitas? quæue diſcordia eſt? Didici hoc ego vltimum magis ſæpè periculis meis, dū mari, cœloq. mortem minirantib. nocte ſimul, ac nubib. cuncta terrarum ac ſtellarum ſigna tegentib. puppe iam fatiſcente, & ſemioppleta fluctib. nautæ, de ſumma rerum, media in morte, contrariis ſtudiis, atque opinionibus obſtinatiſſimè litigarent. Adde in quib. ſine aduerſario lis eſt. Quæ ſcriptorum prælia, cum membranis, cum attramē to, cum calamis, cum papyro? Quæ fabrorum cum malleis, cum forcipibus, cum incude? quæ aratorum cum ſtiua, cum vomere, ipſiſque cum glebis, & cum bobus? quæ militum [non dico] cum hoſte, ſed cum equis, atque armis propriis, dum & illi rebellant, & hæc prægrauant aut comprimunt? quid dictantibus, ſcribentibuſque negotij eſt? dum hos inexpletum loqui, multa cogit intentio: illos vel expleta percipere vetat, hinc inſcitia, hinc volatilis, & inconſtans animus, ſemperque aliud cogitans, quàm quod agit. Sed quid ſigillat imago. Nulla mechanicorum difficultatibus ſuis vacat:

Reliquæ verò, vt quiddam notæ dulcedinis, ſic latentis amaritudinis multum habent, nilque eorum, etiam quæ delectant, ſine lite agitur. Iámque infantum bella cum lapſibus; quæ puerorum rixa cum literis, amariſſimè ſerentium quod prædulciter metant? Quænam inſuper adoleſcentium lis cum voluptatibus [dicam veriùs] imò quanta ſecum lis, affectuúmque colliſio? Cum voluptatibus eſt nulla lis penitus, ſed conſenſus eſt omni lite funeſtior. Credo expertus, nulli hominum generi, nulli ætati plus litigij eſſe, plus inextricabilis laborioſique negotij, nullos hominum tam lætos videri, nullos eſſe tam miſeros aut tam mœſtos. Poſtremò quænam fœminis puerperij difficultas, quantúmque diſcrimen? Quænam viris cum paupertate, atque ambitione luctamina? Quanta vitæ, plura, quam expedit, ſatagentis anxietas? quod denique illud ſenum cum ætate, ac morbis, propinquare mortē? quod omnium ipſa cum morte? quodque ipſa quoque eſt morte moleſtius, cum perpetuo mortis terrore certamen. Poſſem hunc ſermonem mille rerum argumentis extendere. Sed ſi [vt libro ſuperiore voluiſti] ſic epiſtolam quoque hanc prologi locum obtinere; & libri huius partem eſſe volueris, iam hinc video quantum hæc ipſa præfatio libri modum excedat. Itaque frenanda curioſitas, & cohibendus eſt ſtilus. Ad ſummam ergo, omnia, ſed imprimis omnis hominum vita lis quædam eſt. Verùm hac externa lite interim omiſſa, de qua paulò antè diximus, & quæ minor, vtinam, & ob id minus omnibus nota eſſet; Lis interior quanta eſt? neque enim ſolùm contra aliam, ſed contra ſuam [vt dixi] ſpeciem; neque contra aliud indiuiduum, ſed

Digitized by Google

contra ſemetipſum; Idque & in ſuperficie iſta corporea, quæ noſtri pars viliſſima, atque vltima eſt, & in intimis animæ penetralibus quiſque ſecum aſſiduè bellum habet: Nam corpus hoc quàm contrariis æſtuet, ac turbetur humoribus ab his quos phyſicos dicunt, quære: animus, quàm diuerſis, quámque aduerſis ſecum pugnet affectibus, vnuſquiſque non alium, quàm ſeſe interroget ſibíque reſpondeat, quàm vario, quámque reciproco mentis impulſu, modò huc rapitur, modo illuc. Nuſquam totus, nuſquam vnus, ſecum ipſe diſſentiens, te diſcerpens. Nam [vt ſileam reliquos motus] velle, nolle; amare, odiſſe: blandiri, minari; irridere, fallere, fingere, iocari, flere, miſereri, parcere, iraſci, placari, labi, deiici, attolli titubare, ſubſiſtere; progredi, retrouerti, inchoare deſinere; dubitare, errare, falli, neſcire, dicere, obliuiſci, meminiſſe, inuidere, contemnere, mirari, faſtidire, deſpicere, ſimulque ſuſpicere, & quæ ſunt eiuſmodi. Quibus vtique nihil incertius fingi poteſt; quibúſve, ſine vlla requie, ab ingreſſu, vſque ad exitum fluctuat vita mortalis. Quænam tandem illa paſſionum quatuor tempeſtas, ac rabies? Sperare, ſeu cupere; & gaudere, metuere, & dolere; quæ rerum inter ſcopulos, procul à portu, miſeris alternis flatibus animum exagitant, quas alij fortaſſe, imò certè aliter, ſub vno, ne integro quidem verſiculo, & [vt Auguſtino placet] notiſſima veritate, Vergilius ſtrinxit; de quibus ad vtramque partem, & plura quidem & pauciora dici poſſe ſcio. Verùm ego nec breuitati admodum ſtudui, nec copiæ, ſed quæ de communi vita hominum, quo ſe obtulerunt ordine, ſcriptis inſerui; nec legentem vel inopia, vel faſtidio fatigarem. Neque verò te mo-

moueat fortunæ nomen, non tantùm in ipſis inſcriptionibus, ſed in opere repetitum. Sæpè quidem ex me, quid de fortuna ſentiam, audiſti. Sed cum his maximè, qui doctrina minus fulti eſſent, hæc neceſſaria præuiderem, noto illis & communi vocabulo vſus ſum: non inſcius, quid de hac re latè alij breuiſſiméque Hieronymus, vbi ait, nec fatum, nec fortuna: communis ergo acies ſuum hic loquendi morem recognoſcet. Docti autem, qui perrari ſunt, quid intendam ſcient; nec vulgari cognomine turbabuntur. Bipartiti ſanè operis paſſionum, ac fortunæ, de parte altera, quæ viſa ſunt, diximus; de altera, quæ dehinc viſa fuerint, dicemus.

De Deformitate corporis, Dialogus I. Dolor. & Ratio.

Si tibi diffi ilis formam Natura negauit,
Ingenio forma damna rependo mea.

DOL.

EGiſſe mecum nimis illiberaliter naturam queror, quæ deformem genuit. *R.* O quot faces extinxit, quot occurrit incendiis. *D.* Deformem genuit natura. *R.* Non dedit, quod delectet. Si, quod proſit dedit, ſatis eſt. Mitte querelas. *D.* Non dedit formæ gratiã natura. *R.* Dare noluit, quod ægritudo corrumperet, quod ſenectus eriperet; dedit fortè quod mors ipſa contingere audeat. *D.* Formam corporis natura negauit. *RA.* Si formam animi largita eſt, maximi debitor, exigui repulſam, illa menta deſpicio; & offenſam ſpeculi, conſcientia ſolare. *D.* Inuidit natura formam corporis. *RAT.* Non inuidit, ſed erubuit dare quod quotidie minuatur, & pereat. Vera liberalitas manſuro munere noſcitur. Putria,

D. Deformis in lucem editus queror. *R.A.* Pauci boni, formam corporis amarunt, nullus optauit; quidam etiam proiecerunt; quod feciſſe laudatur ille Thuſcus adoleſcens, qui præclari vultus eximiam ſpeciem, quam ſuſpectam multis, aduerſamque famæ ſuæ ſenſerat, & pudicitiæ alienæ; illatis ſibi ſponte vulneribus deformauit; quàm tibi diſſimilis, qui id optes, quod ille ſibi abſtulit: & quo rari nunquam innocuè vſi ſint. *DOL.* Forma careo. *RAT.* Tutius eſt caruiſſe, quo in experimentum tui anceps, ac laborioſum, ſæpè venturus ſis. Multis forma nocuit, cunctos exercuit, quoſdam poſt inſultus varios, molliuit, & vinci faciles dedit, atque ab honeſtate tranſuerſos in culpam truſit. *DOL.* Deformis, & breuis nimiùm ſtaturæ eſt. *RAT.* Non eſt, vt reris, proſequendum querelis incommodum; longè conſpectior eſt ſtatura breuis, expeditior, agiliórque. *DOL.* Statura perbreuis eſt. *RAT.* Quid vetat, vt in parua domo, magnum virum, ſic in paruo corpore, magnum animum habitare? *DOL.* Corpus, exiguum eſt. *RAT.* Id ſcilicet lamentaris quòd te ipſo non es ornatus, ſed leuis, & facilis, & ad cuncta verſatilis. *DOL.* Perexiguum eſt corpus. *RAT.* Quis vnquam de exigua conqueſtus eſt ſarcina? Iuſta hercle dolendi cauſa, quod non preſſus mole corporea: ſed indutus neque ipſe tibi tædio, ſed vſui ſis. *DOL.* Contemptibilis ſum ſtatura, *RA.* Vt glorioſum nihil, niſi virtus, ſic contemptile nihil, niſi vitium. Nullam virtus reſpuit ſtaturam. *D.* Exigua corporis ſtatura eſt. *R.* Non ſtaturam corporis virtus exigit ſed animi: hæc ſi longa, ſi recta, ſi ampla, ſi magnifica, ſi decora eſt; ſit illa altera

qualiſcunque,nihil ad rem : non ſolùm domi,ſed ne militiæ quidem; niſi magis obeſſe,videretur. Noſti vt Marius,ſummus dux, non longos,ſed toroſos,& validos milites eligebat? Id quàm feliciter,quàm conſultò faceret,crebræ;& ingentes indicant victoriæ;habet corporum proceritas maieſtatis pluſculum,non vigoris. *D.* Breuis eſt ſtatura. *R.* Hæc non impedit, quin vir bonus, & magnus eſſe poſſis. Inſuper & Rex,ſi ſors tulerit,& Imperator. Etſi enim Africanus Scipio celſus corpore; Iulius Cæſar ſtatura fuerit excelſa: breui tamen Alexander Macedo, & Auguſtus Cæſar; nec eorum magnitudini breuitas obfuit, nec detraxit famæ. *D.* Vellem eſſe altior,& maior. *R.* Aſſurge animo,creſce virtutibus;maior eris,atque altior;hoc vtilius,hoc facilius incrementum. *D.* Cuperem eſſe formoſus. *R.* Diſce amare,atque optare meliora. Stultum eſt amare periculum ſuum; ſtultum optare,quod nullo ſtudio quæri poteſt.Nempe ſi contra naturam formoſus fieri ſtudeas, nil vltra proficies,quàm vt deformior videare. *DOL.* Formoſus eſſe nequicquam nitor. *RAT.* Nitere autem bonus eſſe. Id non fruſtrà enim facies. Hoc,inter multa; præcipuum virtus habet; quæri poteſt,eripi non poteſt;cùm reliqua in arbitrio ſint fortunæ; nec obſtante illa, quæri valeant,nec ſeruari.Sola virtus fortunæ legibus libera eſt,atque,illa obluctante, clariùs nitet.

De

In fragili quoties latet inclyta corpore virtus,
Sic aurum in vili ſæpe iacebit humo.

DOL.

NAtura me genuit imbecillem. R. Vt in putri vagina enſis ferreus, ſic fragili corpore fortis ſæpe animus latet. D. Imbecillis natus ſum. R. Non eris idoneus vectandis oneribus, aut auro fodiendo; ſed honeſtis ſtudiis, ſed iuſtis imperiis. Sic in naui robuſtior quiſque remum agit; at prudentior clauum regit. Vita quaſi nauis, rerum fluctibus, & mundi pelago iactata, ſuos remos habet ſuúmque gubernaculum: à vilioribus repulſus officiis, ad nobiliora conuertere. D. Imbecillem genuit natura. RA. Quid ſi robuſtiſſimum genuiſſet? an perpetuum robur erit? an non robuſtior ſenectus, & robuſtior ægritudo? Vt ſileam caſus innumeros, qui repente totum hominem debilitant atque eneruant. Animi robur optabile eſt, quod nec dies minuit, nec fortuna. D. Corpore imbecillis ſum. RA. Animum foue atque exerce ſuis artibus, quas meliores eſſe, diuturnioréſque non ambigis. Laborem corporis linque, ruricolis, nautis, fabris. D. Nullæ mihi ab origine fuere vires. RA. At id ipſum non habuiſſe, quàm perdidiſſe tolerabilius eſt. Nempe ſi fuiſſent non manſiſſent. Nam & Milonis ſenuerunt vires, & Herculis ſenuiſſent: non ſic Socratis, non Solonis, non Neſtoris, non Catonis: melioribus vtere. Nil poteſt delectare magnum animum, quod non duret. DOL. Corpuſculum imbecille eſt. RA. Si organum inhabitanti animo ſufficiens fuerit, ſatis eſt virium. Corpus nam-

Nonnunquam reddit validam ægrotatio mentem,
Corpore, mens valido, vix generoſa manet.

DOL.

AT aduerſa valetudo eſt. R. Quod expectabam, audio: cognatæ etenim ſunt querelæ. At ſi caro ſpiritui hoſtis eſt, viciſſimque contra ſe militant; quod in ſe expertus ille magnus veri amicus, in omnibus verum dixit; conſequens eſt, vt quod alteri obeſt, proſit alteri. Quod ſi ſpiritus carne nobilior, meliorque eſt, cui maximè ſit fauendum, vides: ac fortaſſis intelligis valetudinem, quam aduerſam dicis eſſe proſperrimã. D. Inualida valetudo eſt. R. At eſt valida hortatrix parſimonię dehortatrixque libidinum, & magiſtra modeſtiæ. D. Mala valetudo corporis. R. Si valetudo animo bona eſt, pone ſollicitudinem; quicquid corpori euenerit, ſaluus es. D. Corpus ægrum, infirmúmque eſt. R. Multis ad ſalutem animæ profuit corporis ægritudo. Ille vir altus, ex humili, ex aquis vectus ad ſydera; cœlique clauiger effectus, cuius vmbra ſola morbos corporum, moleſtiáſque pellebat: interrogatus aliquando, cur filiam ipſe ſuam graui morbo preſſam ſineret? reſpondit: Sic expedit ei. Tu quid ſcis, an & tibi ſic expediat? Diu corpore ſic affectus ſum. R. A. Ille idem, de quo loquor, filiam mox vt tutò ſanam fieri poſſe cognouit, & ſanauit, & ſanandis aliis habilem fecit. Et tu facito, vt ſecura tibi ſanitas tua ſit, fortaſſe ſanabere. Denique [quod tuum eſt] animum cura, cœleſtiq; medico curandum offer. De reliquo vnum hoc intrepidè dixerim, etſi non quod iuuat, at profectò quod expedit, ſpera. DOL.

Valetudo anxia eſt. *R.* Eſt quæ obliuionem, ſomnúmque diſcutiat, & torporem abigat. *D.* Valetudo infirma eſt. *R.* In infirmitatibus gloriare, & virtutem perfice. Duo hæc vnius magiſtri ore didiciſti. *D.* Valetudo miſera eſt. *R.* Comes iniucunda, ſed fidelis, quę te crebrò vellicet, iter ſignet, & conditionis admoneat: optimum in periculis monitor fidus. *D.* Valetudo corporis extrema, ſine remedio eſt. *RA.* Sile, & gaude ruinoſo carcere vinctum te: egrediere faciliùs, ac citiùs.

De ignobili patria. DIAL. IV.

Si prabet patria obſcuros ignobilis ortus.
Fac virtute tuam nobilites patriam.

DOL.

IGnobilis patriæ ciuis ſum. *R.* Eſto tu nobilis. Nam nil vetat: nihil cum patriæ tuæ nobilitate, tua nobilitas mixtum habet. *D.* Paruæ vrbis incola ſum. *R.* Et magnæ vrbes paruos ciues habent; immò ferè ex his conſtant; & paruæ magnōs quoſdam habuere. Quin in ſyluis abiectus, ac nutritus Romulus, omnium vrbium reginam vrbem Romam condidit, quam euertere voluit in maxima vrbe genitus Catilina. *D.* In exigua patria natus ſum. *R.* Magnificare illam ſtude. Nihil æquè ciuitates amplificat, vt ciuium virtus, ac gloria. Qui hoc ædificiis, aut fertilitate melius, atque opibus fieri putat, fallitur: vt ſingulos viros, ſic & vrbes & regna, & imperia, non vetuſtas, non turres, ac mœnia; non plateæ, non palatia, ac templa marmorea; non ſtatuæ, non picturæ, non aurum, non gemmę, non campi legionum, & claſſiū pleni portus; non peregrinis referta mercibus emporia, & lucri amore

more æquor omne ſulcatum ; non poſtremò ciuium forma, vel numerus; non rerum copia, exundánſque cibi forum; non purpureæ chlamydes virorum, onuſtæque miris cultibus : non faſtus, non deliciæ, non voluptates : ſed virtus ſola nobilitat, geſtarúmque rerum fama, quam viri pariunt, non muri. *D.* Parui municipij ciuis ſum. *R.A.* Neſcis Biantem Prienæum fuiſſe, Pythagoram Samium, Anacharſim Scytham, Democritum Abderitem, Ariſtotelem Stagiritem Theophraſtum Lesbium, Tullium Arpinatem? Chous Ægei maris breuis inſula, & poëtam non ignobilem Philitem tulit, & medicorum patrem & ſculptorum, ac pictorum principes, Hyppocratem ſcilicet, & Phydiam, & Apellem, vt intelligi poſſit, ingeniorum magnitudini locorum anguſtias non obſtare. *DOL.* Ignobilis eſt patria. *R.A.* Nobilitare tu illam, pro virili parte, ſi velis, potes: cùm te illa facere non poſſit ignobilem. Nec Numæ quidem Pompilio ad Romanum regnum, nec Septimio Seuero ad imperium obſtitit ſoli natalis humilitas. Summo hominum Auguſto, etſi recens Romana, quia ipſe ſcilicet in palatio natus ſit, origo tamen gentis antiquior Veliterna eſt. Caio Antium, Veſpaſiano autem vici incogniti Reatini. Contrà verò Lariſſeam famam vulgauit Æacides, & Pelæum à ſeculis fuſcum nomen, atque humile, quod Philippus erexerat, Alexander ad cœlum tulit. Non ſatis eſt ciuibus obſcuritatem patriæ non noſcere, niſi ciuium claritas patriæ proſit. Aſilum ignobile, atque opus paſtorium Roma fuit, quæ non antè clareſceret, quàm res illam geſtæ, & ſuorum virtus excellens ciuium illuſtraſſet. *D.* Obſcuræ patriæ ſum addictus. *R.A.* Lunea

caberis; quod non fieret, ſi nobilis natus eſſes. Vides ne igitur, quanta tibi nouæ laudis occaſio data eſt? Nobilem per te fieri, & nobilitatem dare; non accipere. Dabis hoc poſteris tuis, vt nobiles naſcantur, quod parentes tibi non dederunt tui. Plus eſt multò nobilitatem fundare, quàm fundatam ab aliis inueniſſe. *DOL.* Noua & rudis origo eſt. *RA.* Atqui clarior eſt habitus ille paſtorius vrbis Romæ conditor, quod ſyluis arcem poſuit, & facili culmo exiguam, ac ſquallentem regiam texit, quàm tot poſtea principes, qui ingentia mœnia teſtudinéſque marmoreas, atque aureas erexere, tanta ſemper nouitatis egregiæ ac magni principij laus eſt. *DOL.* Ignobili primordio genitus ſum. *RA.* Stude vt fine ſis nobili. De principiis enim labor, de fine fructus: qui ſi immaturus carpitur longæuus eſſe non poteſt. *DOL.* Radicem gloriæ præcidat ignobilitas. *RA.* Non præcidit quidem, ſed infodit altiùs, vt validior, licet ſerior ſurgat. Cæterum non ignobiles modò, ſed ignotos ex omni genere hominum dabo, qui virtute, atque induſtria euaſere, notiſſimi. Et ſanè, ſi verum nobilem virtus facit non intelligo, quid quemque volentem fieri nobilem impediat, aut quid ita facilius nobilitate alios, quàm ſeipſum. *DOL.* Ex ignobilibus parentibus deſcendo. *RA.* Quid Socrates, Euripides, Demoſthenes? quorum primus marmorarium patrem habuit, obſtetricem matrem, ſecundus matre, parétque, vltimus non ſolùm humilibus ſed incertis, Veſter ille Vergilius ruſticanis parentibus fuit. Nec ſe libertino, ac præcone patre natum Flaccus erubuit. Ambo tamen ad inſignem gloriam, & ſummi principis gratiã peruenere, vſque adeò, vt cui reges omnes col-

la ſubmiſerant, cuius è manibus magna omnia poſcebantur, atque vnde omnium ferme mortalium, præcipuæque nobilium ſpes pendebant; cuius demum familiarem promeruiſſe notitiam, ſummis licet hominibus, ſummum erat. Ipſe horum duorum ignobilium, quos Romam, ſcilicet Mantuanum, Venuſinúmque rus miſerat amicitiam, & contuitum, ceu grande aliquid, blandis, ac dulcibus epiſtolis flagitaret; & quàm multos tunc in palatio nobiles, vt ſæpe ſunt, inutiles, atque indoctos credimus fuiſſe, quibus horum nobilis ignobilitas, atque inuidioſa [nec immeritò] videretur? *DOL.* Parentibus ſum obſcuris. *R.* Non mouent animum hæc exempla. Altioribus agam. Marcus Cicero, vt de illo ſcriptum eſt, ex ordine natus equeſtri, de radice humili, per egregias artes, pérque honeſtos gradus, ad conſulatum venit; quo neſcio, an alter vnquam ſalubrior Reipub. conſulatus fuerit. *DOL.* Ruſtica, & ignota patrum ſeries eſt mihi. *RA.* Sordent hæc, vt video. Altius etiam nunc aſpiras. Certè & Marius ruſticanus vir, ſed verè vir [vt conciuis ſuus ait Cicero] diu arator apud Marſos fuerat, Romæ ſepties conſul fuit. Tanta gloria, vt bis Italiam obſidione, & metu ſeruitutis liberaſſe eum, compatriota licet idem ſuus, verè dixerit? & Marcus Cato plebeiæ vir originis, paruique oppidi diu quidem obſcurus incola, poſt in maxima vrbe clariſſimus aduena, mox ciuis eximius, & conſul, & cenſor fuit. Si ne id quidem ſatis eſt, & fortaſſe regnum cogitas, profectò neque illud ſperare ſuffragio meritorum, humilitas vetat originis. Tertium, & quintum, & ſextum Romanorum regum ad memoriam refer; Tullus Hoſtilius, vt probati perhibent authores,

etſi

etſi apud alios de illo, tale nihil ſcriptum ſit: infans in agreſti tugurio educatus, in adoleſcentia paſtor fuit. Tarquinius Priſcus pante negotiatore aduena, nec Italicæ inſuper originis. Seruius Tullius, ſerua, quamuis [vt alij volunt] captiua quidem, alioqui verò nobili matre natus, virtute regnum Romæ meruit. Nec miraberis, ſi Platonicum illud tenes: Neminem regem non ex ſeruis, neminem ſeruum non ex regibus deſcendere. Sic res hominum longa ætas, ac fortuna permiſcuit. Sileo cæterarum reges gentium, è pecudum gregibus, viliſſimarúmque artium tabernis ad inopinum ſubitò diadema prouectos. Alexander Macedo Hortulanum in Aſia regem fecit. Et fuit, ex illis artibus laudatis, iſte non vltimus. Contráque alios ſileo, è regni faſtigio ad ſeruitium vſque prolapſos. Sic ſuas res fortuna moderatur; tamen plurimùm poteſt virtus. Per illam tutò conſcenditur ad ſupremos gradus; cuius calle deſerto, ſciant reges, ſe in tremulo ſtare, neque deſcenſum modo inſtare, ſed ruinam. Quæ nam igitur [vt ad te redeam] iſta calamitas naſcendi, cui nec ſpes regnandi eripitur, nec ſucceſſus. *D.* Obſcura de radice prodeo. *R. AT.* Omnis radix obſcura, & ſqualida eſt; vnde tamen & floridi, & frondentes rami prodeunt. Non vnde quicquam prodierit, ſed quale ſit, quæritur. *DOL.* Parentibus infimis natus ſum. *R. A.* Sentio; ſummum ad imperium ſtilum vocas. Septimius Seuerus, de quo ſuprà diximus, equeſtris & ipſe ordinis, Ælius Pertinax & ipſe Libertini filius, & lignorum, vilis vtique negotiator mercis, vterque Romano præfuit imperio, cui & Philippus pater, ac filius Arabes humillimi generis & Maximus & Maximinus præfuere. Obſcuriſſi-

Carras accepta fuerat. Quis ambitioſus adeò, tam que auidus regni eſt, vt non hanc gloriam ſine regno, quàm inglorium regnum malit? Ecquid, oro, nocuit Vẽtidio ad felicitatem, & ad ſummum decus quòd humiliter natus eſſet, & prima ætate fortuna humili vſus, & miſera? Certè virum Aſculi deſpectum, Roma ſuſpexit, & claris ſuorum ciuium nominibus, illud peregrini fuſcum nomen inſeruit. Hæ ſunt ad aſcenſum ſcalæ: hi virtutum gradus, quibus non ad gloriam modò, altioremque fortunam nitendo, ſperando, vigilando, ſed ad cœlum vſque peruenias. Proinde & tu natus humiliter, vt conſcendas enitere; primum, & vltimum virtutis in veſtigio pedem figens, nec declinans alicubi, nec ſubſiſtẽs. *D.* Humile principium fuit. *R.* Illud præteriit. Quæ ſequuntur cogita. Nec me latet, vt primus, & vltimus vitæ dies, quibuſdam viſi ſunt humanæ conditionis ſtatum maximè moderari, ſiue [vt ipſi dicunt] continere. De vltimo nempe conſenſerim, de primo autem non ita. etſi enim [vt ipſi volunt] plurimùm interſit, quibus auſpiciis inchoëtur. Etſi, cum his ſentiens Satyricus, vbi de ipſo loquitur Ventidio, ita ſcripſerit:

Diſtat enim quæ
Sydera te excipiant, modò primos incipientem,
Edere vagitus, & adhuc a matre rubentem

Nos tamen iſta reſpuimus. Et hæc auſpicia, & hanc tantam ſyderum vim negamus, Conditori almo ſyderum omnia relinquentes; à quo creatum nullum penitùs ad hoc virtutis, & felicitatis gloriæ calle ſeclùdimus. *D.* Humilitas generis multa eſt. *R. A.* Quid tu autem? multam ne ſuperbiam eſſe malles? Aut quid hinc tibi nunc deeſſe ſentis? niſi ne fumoſis imaginibus atrium, truncíſque

ſtatuis; buſtumque familiæ, ſemeſis plenum titulis, ſpectaculo prætereuntibus; tibi inſaniæ ſit: qua in triuiis, de his, quos non noueris, elato ſupercilio fabuleris. D. Ignobilis natus ſum. R. Ignobilem non naſci tantùm ſed & viuere quibuſdam felicitas viſa eſt. An in Tuſculano ſaltem à Cicerone poſitum, non legiſti illud potentiſſimi regis Anapeſtum, qui laudat ſenem, & fortunatum eſſe dicit, quòd inglorius ſit, atque ignobilis ad ſupremum diem peruenturus.

De Obſcura Origine. DIAL. VI.

Si neſcis, quo ſis terræ genitore creatus;
En tuus obſedit cœlica regna pater.

DOL.

ORigo non tantùm humilis, ſed obſcura eſt. RA. Vera & ſumma obſcuritas vna eſt animi. Illam, ſi mihi dempſeris, pulchra ſunt omnia. D. Male natus ſum. RA. Qui bene viuit, bene naſcitur, bene moritur. At qui malè vixerit, bene natus eſſe non poteſt. Nam quid refert, quàm fulgido tramite cœcus inceſſerit; aut quid refert, vnde venias, ſi in miſeriam, & in culpam venis. D. In peccato genitus ſum. RA. Deflet hoc quidem ille vir maximus. Et profectò, nemo non in peccato naſcitur. Caueto autẽ grauiora ſuperaddere; quamquam ne his quoque purgatio ſua deſit; ſed prima illa deformitas in ipſo ſæpe vitæ limine ſacris vndis abluitur, niueuſque animam candor ſubit D. Malè me parentes genuere. RA. Quid ad te? Quiſquis malè genuerit, tu bene genitus fuiſti, niſi alieno flagitio tuum iungis. D. Fœdæ

dæ pudet originis. *R.A.* Iam quòd alieno tumeſcitis, non miror; & alieno ſimul erubeſcitis. Et omnino vbique potius, quàm in vobis & bona & mala veſtra reponitis; quæ alibi tamen quàm in vobis eſſe non poſſunt. Quod niſi pudendum ipſe aliquid pœnitendúmve egeris; quod tuum crimen, aut quis pudor, impudicus pater? tu modò ne paterni dedecoris hæreditatem adeas, caue. Atque illi diſſimillimus hac in parte, fieri ſtude. Qui te ignarum genuit, inuito tibi ſuas maculas impreſſiſſe non potuit. In te ſit, & ex te prodeat neceſſe eſt, vnde obſcurus, aut clarus fias. *D.* Inhoneſtis parentibus, in lucem veni. *R.A.* Omnis parens honeſtus filio videri debet, ſed non vt verendus, ſic ſequendus omni filio parens. Eſt vbi deſeruiſſe conſilium ſit. Eia igitur in diuerſum abi; ſi verus eſt parens, deſeri volet, ſeque, non ſuum vitium amari optabit. Vnus hic inuentus eſt modus, quo parentum nomen premere, & calcare glorioſum filiis, ac decorum ſit, viuendo aliter? caſtiùs ſcil. ac ſanctiùs. De parentibus inhoneſtis lingua filij taceat diſſimilitudo vitæ, morum actuum, non taceat. Pulchra laus filij, cui à tergo dicitur: O quantum ſene ſuo modeſtior adoleſcens; contraque nulla grauior ſenilis nota laſciuiæ, quàm admota illi pudicitia iuuenilis: equidem ſi parentum gloria, filiis malè viuentibus, oneroſa eſt, quanto faſce verecundiæ filiorum laus, patrum malè viuentium premit infamiam? *DOL.* Damnata de venere procreatus ſum. *R.AT.* Atqui malle debes impudici patris honeſtus filius eſſe, & dici, quàm honeſti, impudicus. In omni enim ſeu laude, ſeu vituperatione, illa præcipuè æſtimanda ſunt, quæ cuiuſque ſunt propria. De alie-

no, nemo iuſtè reprehenditur, ſeu laudatur. Etſi, vt dixi, veſtrum, quicquid id eſt, conſpectius fiat, ſuo contrario admotum. Cæterùm, vt cuiuſque propria, laus aut infamia eſt; ſic laudis, aut infamię propria cauſa ſit, oportet. Neque verò vt vnius gladio alter perit, vtque vnius flammis res alterius vritur, ſic vnius culpa etiam fama perit alterius; eoque animi bona ſolidiora ſunt, quàm corporis, aut fortunæ, vt inuito nequeant poſſeſſore violari. D. Contra fas, contraque leges genitus ſum. R. Nil tu contra leges ſed parentes tui egerunt, tu ſecundum leges, age omnia. In hoc quidem nullum penitus tuum crimen fuit: de ortu tuo alij, tu de moribus tuis rationem reddes. Et quamuis odio vagæ libidinis, in immerentes filios vltio legum ciuiliũ extendatur. Deus tamen quemque ſuis finibus metitur. Nec filij iniquitatem patri imputat, nec filio patris. Ipſam quoque philoſophiam iudicare aliter ſolitam, quàm leges, ab ipſis philoſophis accepiſti. Legibus ergò oppreſſus, diuino ſimul, ac philoſophico iudicio releuatus, habes animum vnde ſoleris: neque enim tibi, vt priuati patrimonij, ſic publicæ virtutis hæreditas interdicta eſt. Illa enim inſtitutis hominum, hæc meritis datur, & antequam naſcereris, vt nil gloriæ, ſic profectò nihil infamiæ meruiſti. D. Origo illicita, & inceſta eſt. R. Quid de inceſtu, quidve de adulterio naſci queat, indicio ſunt Romulus, & Alcides. Perſes Macedoniæ, Iugurtha Numidiæ rex fuit: vterque legitimis fratribus regno excluſis; malo quidem more, peſſimiſque artibus; ſed excluſis tamen. Alexander Macedo Philippi dictus, cuius verè ſit creditus, audiſti. Denique Philippum extremo vitæ, Alexandrum non ſuum filium prædicare ſolitum. Id que ſibi vltrò confeſſam Olympiadem,

hanc-

hancque ob cauſam repudio dimiſſam ſcriptores rerum prodidere. Conſtantinus ipſe ex concubina genitus, licet inſigni, præ legitimis fratribus ad imperium venit. Adderem his Arturum regem; niſi quòd hiſtoriis miſcere fabulas, nihil eſt aliud, quàm mendacio, veri fidem imminuere. Ad ſummam verò, non eſt quòd te deiiciat origo. Vndecunque ortos virtus extulerit, ſatis eſt gloriæ. *D.* Malè natus ſum. *R.* Bene viue, bene morere; qualiter natus ſis, nec tuum eſt, nec meminiſſe quidem potes, nec magnopere inquiras, quod ad te non pertinet; niſi fortè vt humilior, mitiorque, non vt mœſtior ſis. *D.* Turpiter natus ſum. *R.* Morum candor, & claritas vitæ, non maculas modò, ſed memoriam omnem fœdæ originis delebunt. Hoc remedium, dum licet, arripe. Aliud mihi crede, nullum eſt. *D.* Pudet me infamiæ parentum. *R.* Pone hunc pudorem. Vnus omnium pater, Deus. Vna omnium mater, Terra.

De Seruitute. DIALOG. VII.

Si malè fers famuli te conditione grauatum,
Viue Deo, Dominis ſic bene liber eris.

DOL.

SEruus in hanc vitam intraui. *R.A.* Ne doleas; liber egrediere, velis modò, ſicut multi, qui ex diuerſo intrarunt liberi, ſerui exibũt. *D.* Seruiliter natus ſum. *R.A.* Liberaliter viue; meliore tui parte liberum eſſe, nil prohibet; vna eſt peccati ſeruitus grauiſſima; ſed quæ premere neſcit inuitos. Illam excute, liber eris. *DOL.* Seruum fieri voluit fortuna. *R.A.* Poteſt velle contrarium, &, ſi moribus vtitur, ſcis, quid ſperes. No-

ſti monſtrum illud; noſti ludos: & præſtigia; non liber modò, ſed domini tui dominus fieri potes; quamquam quid velit, aut quid nolit, nihil ad rem; vt ſit inexorabilis [quod interdum eſt] nullum illa tamen in animum ius habet. In omni autem aduerſus illam certamine, ab illius hoſte poſcendum auxilium. Sæpè, quem fortuna ſeruum liberum virtus fecit. *D.* Seruitio premor graui. *R. A.* Iugum qui fert volens, leue efficit. Oſtendam tibi lenimen vnicum, ac peculium immortale, dominique tui, quamuis potentis, arbitrio exemptum quod te liberum, atque ipſo domino ditiorem faciet. Sapientiæ ſtudio incumbe; illa te in libertatem aſſeret: dictum Catonis eſt, à Cicerone firmatum: Solus ſapiens liber eſt, ea ſcilicet libertate, qua certior nulla eſt. *DO.* Sub duriſſimis dominis vitam traho. *R. A.* Nulla re melius, quàm fide, & obſequio mollientur, & fortaſſis adeò, vt [quod multis accidit] inde, tibi ventura ſit libertas, vnde te ſeruum luges, forſan & aliunde. Hunc ſiquidem temporalis dominus liberat, hunc æternus. Scis quanto periculo Malchus minas heri perſequentis euaſerit; ſed euaſit tamen. Interim de domino ſic cogita. Hic te nutrit, tuique curam omnem in ſe tranſtulit: cum libertate ſollicitudinem amiſiſſe, quid niſi vtile damnum voces? Multis ſerua libertas, multis eſt libera ſeruitus. Non tam graue iugum hominum, quàm curarum eſt. Qui hoc excuſſerit, illud ferat æquanimis. Huic tu ſeruus, huic vni es deditus; immò hic tibi. Hic tuus eſt dominus; immò procurator tuus. Non habebis honores; equidem, nec labores publicos, non ſimultatum ſtudiis, non forenſibus procellis, & conſiliorum volubilitate rotaberis: non nauigij tarditas, non agri ſterilitas, aut annonæ caritas te-

torquebit. Has moleſtias domino tuo linquens, ſæpe illo dormies vigilante. *D.* difficilis, imperioſus eſt dominus. *P. A.* Non ſine cauſa illi in ſortem obueniſſe te, in animo tuo pone. Quicquid igitur iuſtum iubet, Deum ipſum iubere credito. Sin iniuſtum aliquid; maioris domini meminiſſe conueniet. qui vt te ad honeſta quamuis difficilia, ſeruum patitur: ſic ad inhoneſta vult liberum. Sic intelligo, quod glorioſorum terræ, veræque fidei principum alter, ſeruos dominis carnalibus obedire per omnia, alter verò ſubditos eſſe, in omni timore, dominis præcipit, illud adiiciens, vt hoc nõ tantùm bonis, & modeſtis exhibeant, ſed etiam diſcolis: neque enim de domino iudicare ſeruum decet, ſed mores eius qualeſcunque perferre. Quò enim immitior dominus, eò clarior patientia ſerui. Et hæc eſt gratia, cuius apud horum alterum fit mentio, nec tamen, vt mores pati, ſic & imperia exequi ſemper oportet. Sunt enim, quæ iuſtiſſimè recuſentur, ſi imperio domini ſuperioris aduerſa ſint: cui ſi conferatur hic tuus dominus, non dominus, ſed conſeruus habebitur. Sic ergò per omnia dominis obediant ſerui, ſi iuſta præcipiunt, non difficultas retrahat, non labor, non obſequia, vel negata præmia, vel [quod in rebus amariſſimum] irrogata ſupplicia. In omnibus obediant, modò iniuſtitia, atque inhoneſtas abfuerit; alioqui contumacia, & libertas, atque ipſum pectus, & iugulum iniquis præceptis ac turpibus opponendum eſt; ſeruandumque memoriter, quod præmiſſorum alter ait; qui, cùm ſeruos obedire per omnia dominis præcepiſſet, addidit: non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis, timentes dominum. Ex his vides, ſtatus tui, cõditio quę ſit. Non totus eſt ſeruus, qui

ad indigna imperia cogi nequit. *D.* Superbo domino ſeruio. *R.* Quid ſcis an ille ſuperbior ſuo domino ſeruiat? Forſan vxori, forſan meretriculæ, forſan his ipſis, quibus imperat. Quot ſuorum ſeruorum ſeruos vndique cernimus? Poſtremò [quæ duriſſima omnium eſt ſeruitus] forſan, & ipſe ſibi, hoc eſt vitiis, & paſſionibus, ac violentis affectibus ſuis ſeruit. Quid vis dicam? Pauci in veritate ſunt liberi: &, ſi qui ſunt, eò illis laborioſior vita eſt, quò altior. Multò enim citiùs, multoque faciliùs fidelis ſerui, quàm iuſti regis implentur officia. Diocletiani iam priuati, & de præterito iudicantis, & experientia edocti, dictum memorabile eſt: Nihil difficilius, quam bene imperare: propter quod videri poteſt, ipſum quidem imperium dimiſiſſe. Tu igitur ſortem tuam lætus amplectere, fuſcam, fateor, atque humilem; ſed facilem, ac tranquillam; niſi fortè feliciorem reris in ſpectaculo anhelantem, quàm in cubiculo quieſcẽtem. *D.* In ſeruitium mea me ſors impulit. *R.* Libens facito, quod oportet; & eſt illud quoque notiſſimum, ac neceſſitatibus humanis aptiſſimum conſilium: Cupias quodcunque neceſſe eſt; ſic vim ipſam neceſſitatis eluſeris. Fer fortunæ ſarcinam patienter, quàm quidam etiam ſponte ſubiere: vtque alios ſeruitio liberarent, ſibi ſeruitium delegere. In quibus eſt clariſſimum Paulini nomen Nolani præſulis; cuius ſpontaneę ſeruitutis exitus felix, vt debuit, fuit. Quidam paruo ſe pretio vendidere, vt ſerui effecti, ſuos dominos peccati vinclis abſoluerent, atque ad veram reducerent libertatem: in quibus Serapion quidam Ægyptius heremicola nobilitatus eſt. Hæc tibi magis exempla profuerint, quàm lamenta. Experire & tu tale aliquid, quòd vel vtilis alteri, vel facilis tibi ſaltem ſerui-

ſeruitus tua ſit. Non id quidem, quod non habeas optare; ſed eo, quod habeas, bene vti ſapientis eſt. Illud omnibus contigit, hoc paucis. *D.* Mortali domino mortalis ſeruio. *R.* Immortali ſeruire incipe; ille tibi libertatẽ ſpõdet, & regnum: quanuis & in hoc ſtatu, nec honeſtis artibus operam dare, nec ſperare meliora ſit vetitum. Et Terentius ſeruus fuit, & didicit haud ſeruili quidem ingenio; & comœdias ſcripſit, haud ſeruili ſtilo; quo & libertatem, & inter poetarum duces meruit locum: Quo modo ergò virtutem, ſolidum animæ bonum, ſeruitus impediet; quæ nec aduentitia ſtudia, nec externam gloriam impedire poteſt: Plato ipſe in ſeruitium delatus, tamen, [vt ſcriptum eſt] quia philoſophus, maior emente ſe fuit; generoſa profeſſio, quæ maiorem domino ſeruum facit. Et eſt haud dubiè ſeruus eruditus, eò maior indocto domino: fortuna qualibet maior eſt animus; & in libero corpore ſerua mens habitat, & in ſeruo libera. Obſtare ſeruitus poteſt fori actibus, non animi. Curia ſeruum reſpuit: at non virtus, non induſtria, non fides. Tyro Ciceronis ſeruus fuit, ſed his artibus libertatem adeptus, elegantem, de patroni iocis, librum poſteris liquit. Non poteſt ſeruus imperator exercitus, aut Senator eſſe: at philoſophus, at orator, at vir bonus poteſt. Aliquando etiam, diſcuſſo ſeruitio, Imperator, & rex quoque: neque ad regnum modò, & imperium ab hoc gradu perueniſſe aliquos nouimus, ſed ad cœlum ipſum. Non poteſt ſeruus militare homini: Deo poteſt, eiuſque militiæ ſtipendium eſt, regnare. Dei ſeruus, Rex eſt omnium, ſocius angelorum, horror dæmonum. Dei autem ſeruus, & ſeruus hominis eſſe poteſt; atque ita cœleſti felicitati terrena ſeruitus nihil nocet. *D.* Seruus ſum. *R.* Si ſemper fui-

ſti,conſuetudo luctum leniat: ſi minus,ſpera poſſe te iterum nôn eſſe, quod quandoque non fueris. *D.* Seruus ſum. *R.* Si ſperas mali finem,minuat ſpes dolorem; ſi deſperas patientia. Neque malum malo cumules,neque te angas ſuperuacuè ſciens,volenſque, quæ totius humanę dementiæ ſumma eſt. Sed certè nihil eſt deſperandum. Si cuncta defuerint mors aderit,quæ te,inuito domino,diſſoluat, ac liberet.

De Paupertate. DIAL. VIII.

Paupertas odioſa quidem,tamen vtile donum:
Dat pacem,curis exonerans animum.

D O L.

PAupertate preſſus ſum;aſſurgere nequeo. *R.* Sæpè quidem paupertas modeſtiam perſuaſit reluctanti animo;quodque nequicquam philoſophia tentauerat. hæc impleuit. *D.* Paupertas meum limen obſidet. *R.* Non obſidet ſed cuſtodit. Neque hoc illi nouum aut, inſolitum; vt quæ vrbem Romam,multis olim ſæculis, cuſtodiuit. Inter tentoria equidem paupertatis ſobriæ aque ſollicitæ,luxus iners,ſopor marcidus ac vina languida. & eneruata non ſubeunt. *D.* Domum meam paupertas inuaſit. *R.* Vltrò illi vt occurras, conſulo;venientem læto animo,bipatentibus valuis excipiens,atque amplectens;prima enim fronte,rigidula,ac ſubtriſtis;nec immeritò viatori ac viro armato exæquanda eò quòd celer,minaxque ſit aduentus eius. At cùm in familiaritatem admiſſa fuerit, & minimè ſumptuoſa , & ſecura, ac facilis hoſpes

ſpes erit. *D*.Foribus meis paupertas inſultat. *R*. Aperi ociùs, antequam vectes ſubita vi confringat, atque oſtiis vulſis à cardine victrix introeat: vt enim reſiſtentibus permoleſta, ſic cedentibus periucunda eſt. *D*.Domum meam paupertas irrupit. *R*.Aduerſus fures, & peiores furibus voluptates, peruigil excubitrix:aduerſus vulgi morſus, & inſulſa iudicia atque auaritiæ, ſeu prodigalitatis infamiam:quę raro alibi, quàm locupletum ſedet in limine. Ab his malis,nullo meliusingenio,cuſtodiri potuit domus tua,quàm illam cuſtodiret paupertas; vt diues etſi largus ſit, ſi quid tamen ſibi reſeruat, auarus vulgò dici ſolet; ſic pauper cupidus,quoque largus habebitur. Inuidet opibus vicinia,pauperiem miſeratur:illas cupit, ac vituperat; hanc horret,& laudat. *D*.Domum meam occupat paupertas. *R*.Iam nullus tibi ſuperbiæ locus erit,nec inuidiæ,nec damnis inſignibus, nec damnorum metui , nec ſuſpicionibus mille, nec inſidiis,nec nauſeæ,podagræ diuitum hoſpitibus. Quibus excluſis,habitatura latiùs tecum quies, & trãquillitas & virtus.Cui eò plus loci erit,quò fortunæ minus. *D*.Lares meos dura ſubiit paupertas. *R*. Quid queraris ſcio.Molliùs diuitiæ ſubiſſent, ſed paupertas tutiùs. Nullæ autem opes ſunt, quibus non ſit anteponenda ſecuritas. Cum ad felicitatem enim omnia , quæcunque agunt, cupiúntve homines, diſponantur, eſſe illa, ſine opibus quidem poteſt:ſine ſecuritate non poteſt. *D*. Paupertate importuna diu premor. *R*.Vt nihil importabile diu fertur:ſic nihil breue,difficile. Sed hoc dicis grauiùs. Excute autem illam cum diuitiis, an plus auro tribuis, quàm virtuti? An & hoc in paradoxis Stoicis non legiſti? Quod ſolus ſapiẽs diues eſt? An legiſti forſitan, ſed ſpreuiſti? quod pleri-

que faciunt;legentes,vt fabulentur ornatiùs;non vt meliùs viuant. Nihil ad honeſtatem;omnia ad ſcientiam,atque eloquentiam referentes; quo nihil eſt vanius.

De Damno paſſo. DIAL. IX.

Fac repares ſtudio & cura,reparabile damnum;
Si nequeas,cura ſint tibi vera bona.

DOL.

OPes cunctas trux fortuna præripuit. *R.* Non tibi fecit iniuriam:ſuum tulit: ſed vetus,& nota hæc ingratitudo eſt:dati immemores, meminiſtis ablati.Itaque raræ,ac tepentes gratiæ: crebræ,ac feruidæ ſunt querelæ.*D.*Fortuna ferox, vitæ quoque neceſſaria ſubtrahit.*RA.*Neceſſaria ſubtrahere poteſt nemo,quando quidem verè neceſſarium eſt nihil,ſine quo bene viuitur.Dico autem bene,non voluptuoſe,non inſolenter,aut ſplẽdidè:ſed prudenter:ſed ſobriè;ſed honeſtè:in quibus nullum ſibi ius eſſe[quanuis inſolens]fortuna fatebitur. Et certè cum nec toto,quod eſt,vſquam auro, neque omni gemmarum pompa,atque omnigenum rerum copia, cupiditas expleatur;paucis admodum:&, ſi deſint, leui linguæ vel manus artificio comparandis tollitur, aut lenitur neceſſitas naturalis.Sic virtuti modicum,vitio nil ſufficit.*D.*Victum, veſtitumque neceſſarium auara ſors negat.*R.*Aliunde petendum.Virtus liberalior quàm fortuna eſt:nihil negat,niſi quod & permiſſum noceat,&negatum proſit:nihil eripit,niſi quod habuiſſe damnoſum, amiſiſſe vtile ſit. Non differt,non imperat,non retrahit manum non rugat frontem,non attollit ſupercilium,nullum deſpi-

ſpicit,nullum deſtituit, nullum fallit, non ſæuit, non iraſcitur,non mutatur,vna ſemper,& vbique eſt;niſi quòd magis, magiſque deguſtata, dulcior in dies, & propius conſpecta, ſit pulchrior. Vt ſis igitur verus diues,ab hac pete,non te faſtidiet,nec repellet,quanuis exerceat. difficiles habet aditus primos,cætera prona,iucunda,facilia.Semel verò vbi ad illam perueneris, non ſenties paupertatẽ. *D*. Spoliauit me bonis meis omnibus fortuna. *R*. Fallit te opinio ; malum commune mortalium. Nam profectò non bonis & [vt bona permiſerim] non tuis,ſed quæ tua forſitan,vulgi more,credideras;miror que,ſi nondum intelligis aliena.*D*. Fortuna me nudum liquit,atque inopem. *R*. Virtus te veſtiet,ni reſpuis, ac ditabit; niſi fortè pluris aurum,& purpuram quàm decorum generoſæ mentis habitum facis. Quid ſi faceres,tunc verè inopẽ, nudumque te dicerem. *D*. Contra fortunæ impetum,& inopiæ moleſtias, nullo ſatis artificio tutus ſum. *R*. Quid miraris? artificium tuum omne, & arma, quibus te tueri cogitas in manibus hoſtis ſunt;illa capulum tenet:in te cuſpis obuerſa eſt. Si conſilium quæris, his omiſſis, age aliud: artibuſque illis ingenium applica, in quibus fortuna ius non habet. Non diuitijs virtus,ſed virtute diuitiæ quæruntur. Virtus vna contra fortunam omnem, contraque pauperiem ars optima. Legiſti,vt ad littus Rhodium naufragio eiectùs Ariſtippus,& ipſe nudus,inopſque rerum omnium,quas dare poteſt fortuna,vel auferre, dum locorũ nouitate captus [vt fit]oculoſque circunferens,fortè illos in quaſdam deſcriptiones geometricas defixi ſſet, exclamans,conſolatus eſt comites;& bono animo iuſſit eſſe:neque enim deſertis locis applicuiſſe:cernere ſe hominũ veſtigia. Inde oppidum introgreſſus,ad

Digitized by Google

Gymnaſium literarum recto calle contendit. Atque ibi philoſophicis diſputationibus admirationem primò: dehinc amicitias optimatum, & munera meruit: quibus non tantum ſibi, ſed etiam ſociis victum ac veſtitum, & profectioni neceſſaria miniſtraret. Cumque digreſſuri quærerent, quid ille nunciari domi vellet, hoc vnum iuſſit nunciarent:

Eas opes filiis parandas, quæ naufragio non perirent:

quas nec maritima, nec vrbana, nec bellica tempeſtas eriperet: præclarè. *DOL.* Rerum, atque animi inops ſum *RA.* Primum te expeditum; ſecundum planè inopem facit, & miſerum. Sed, vt Ariſtippi conſilium, ſic & Theophraſti dictum te legiſſe arbitror. Quid verò lectio ſola profuerit? & meminiſſe oportet, & in vſus tuos lecta conuertere. *D.* Domo, familia, neceſſariis, atque ornamentis omnibus ſpoliatus, quid agam, quò me vertam? *RA.* Ad eas opes, quibus ſpoliari nequeas, quæ te vndique comitatum diuitem & ornatum præſtent. Et quoniam [vt video] excitanda memoria eſt: Theophraſti, quod memorabam, dictum ad hunc ſe habet modum: Doctum, ex omnibus, ſolum neque in alienis peregrinum: neque, amiſſis familiaribus & neceſſariis; inopem amicorum; ſed in omni ciuitate eſſe ciuem: difficiliſque fortunæ, ſine timore poſſe deſpicere caſus. At qui non doctrinarum, ſed felicitatis præſidiis, putaret ſe eſſe vallatum, labidis itineribus vadentem, non ſtabili, ſed infirma conflictari vita. *D.* Patrimonium paternum habui: perdidi. Quid conſilij capiam? *RA.* Patrimonium paternum duplex. Alterum ex rebus pereuntibus: quod fortuna moderatur: ex virtuti-

tutibus,& doctrinis,alterum, quod extra fortunæ regnum procul in tuto poſitum, lædi nequit. Hoc eſt illud, quod in primis amantiſſimi patres filiis tradunt:quod,niſi repudietur, eos in finem,& poſt finem,vitęque exitum,exornat:poſſeſſoribus ſuis, non æquæuum modò,ſed viuacius, multoque perennius. Idque attendens illa nobilis morum, & eloquentiæ, & legum parens Athenarum ciuitas: cùm Græcarum omnium leges vrbium, indiſtinctè filios ad præſtanda parentibus alimenta,compellerēt:eos ſolos ſtatuit ali oportere, qui liberos erudiſſent;quòd hi ſoli patrimonium certum ſuis ſtabile relicturi eſſent. *D.* Multa mihi ad vitam deſunt. *R.* Cui pauca ſufficiunt,quomodo deſint multa,non video. Sed deeſſe vitæ dicitis; quod auaritiæ deeſt. Ita fit,vt non multa tantùm, ſed omnia vobis deſint;& quæ habetis,& quæ cupitis; quòd & illa tangere non audetis, & hæc aſſequi non valetis:vtrobique par,vel miſeria,vel egeſtas. *D.* Nimium pauper dego. *R.* Solare animum comitibus magnis,& illuſtribus. Valerius Publicola, vnus è Romanæ libertatis authoribus;Menenius Agrippa, Romanæ ſequeſter pacis: vnde ſepelirentur, quia de proprio nō erat,de publico habuere. Paulus Æmilius Macedonū regum victor, finitorque regni famoſiſſimi,& antiqui:tā diues glorię,tā pecuniæ inops fuit,vt niſi agello tāti viri vēdito,reſtitui cōiugi dos nō poſſet. Attili⁹ Regulus,Cne⁹ Scipio, Quintus Cincinnatus Romani imperij defēſores, tanta rei familiaris inopia fuere, vt primus in Africa maximas res gerēs,ſecūdus in Hiſpania:ille propter villici mortē,hic propter filię dotē,miſſionē à ſenatu petere cogerētur:& obtinuiſsēt,niſi ſenatus,reip. conſulēs, optimorū ciuiū ſuccurriſſet inopiæ. Quintio autē quaterna agri iugera aranti,

ſenatus], & populi conſenſu, rebus in extremis, ſummum imperium deferretur. His accedant Curius, hortulo diues: & Fabricius paruo potens: qui ablatas contempſere diuitias: & nihil, præter ferrum, dextraſque, & animum habentes ditiſſimum, Græciæ regem, ac potentiſſimum Italiæ populum domuere. Auro, ipſiſque, ac ferro inexpugnabiles, & inuicti. Et quid loquimur ciues? Cùm & ipſe Populus Romanus, omnis eximiæ fons, atque exemplar hiſtoriæ, tam diu bonus fuerit [vt dicere cœperam] quàm diu pauper fuit. At libidinibus, probriſque: Nero obrutus, opes ſuas metiri, ac dinumerare non poterat. At. Heliogabalus effœminatiſſimus, turpiſſimuſque hominum, ac veſtri pudor imperij, ventris onus [dictu fœdum, & auditu] ſed pro fœda cupiditate mortalium, forſitan non ſilendum; non niſi auro excipi dignabatur; cùm non ſuperiorum modò talium virorum cœnas, ſed Deorum ſacra, fictilibus agi ſolere meminiſſet. O Vrbs miſera, ad tam turpes manus ſatis lapſa voluentibus. Sed, O aurum auaritiæ votum ingens! O ſpes vltima & laborum terminus humanorum; in quos vſus, oculorum ſtupor, ac mentium, verte baris. Laudarem factum, aut certè non arguerem; quòd errori hominum tam obſcœno, nulla aptior eſſet irriſio: ſi ab homine ſanæ mentis id fieret. Nunc præclaras, optandaſque diuitias, quis negare audeat? quæ ſi ferro, ac ſcelere peti velint, dum, ſic ſpretis optimis, ſic peſſimis affluunt? *D.* Pauperem in laboribus vitam duco. *R. A.* Cleanthes hauriendæ aquæ, & rigandis oleribus: Plautus ſarcinas molæ manuariæ locare operas, vrgente inopia, coactus eſt. Quantus ille philoſophus: hic poeta? Simulque quam pauper ille hortulanus? Hic piſtor reliquias temporum, neceſſa-

riæ deditas quieti [tanta animi vis erat] philoſophicis ille vigiliis dedicans, hic ſcribendis, quas venderet, comœdiis. Lactantius Firmianus, vir doctrinæ multiplicis, rarique inter ſuos eloquij, filij quoque ſummi principis magiſter: idem ſumma rerum omnium etiam communium, egeſtate vitam egit. Pauper natus eſt Flaccus. Inops vixit Pacuuius, inops Statius. Vterque victus cauſa, fabulas venditauit. Inops demum aliquando Vergilius; donec præter ſuum morem, opes ingenio acceſſere. Multa ſunt talia, quolibet hominum in ſtatu; & omitto illos, quoniam nimis multi ſunt, qui cœleſtium opum deſiderio, non inopiam modò, ſed famem, ſitim, nuditatem, & extrema omnia in terris; non æquis tantùm, ſed lætis, atque exultantibus animis elegerunt. Si his, quaſi exemplis humilibus, atque terreſtribus non moueris: ipſe cœli dominus hic pauper fuit; vt exemplo doceret, hanc inopiæ viam eſſe, qua tamen ad veras diuitias pergeretur. Ipſe, inquam, per quem reges regnant, pauper natus, pauper vixit, nudus obiit, cui cuncta interim obſequebantur elementa. Tu homuncio, domini tui ſortem fers moleſtè, nec ineptæ pudet inſolentiæ? Certè quiſquis, illum cogitans, ſe vittute vallauerit; in ipſa paupertate ditiſſimus; nulliúſque egens rei, opes regias non requiret. *DOL.* Nulla mihi opum copia eſt. *RA.* Vt animo inopi, ac deiecto nullæ ſufficiunt opes; ſic diuiti, atque erecto, nulla non ſufficit paupertas. Nempe ille alieno nititur, hic proprio fidit; ædificare in alieno iactura eſt, queſtus in proprio. *D.* Pauperrimus ſum. *RA.* Si neceſſitatibus obſequeris, pauper nunquam eſſe potes; ſi cupiditatibus nunquam diues. *DOL.* Hactenus pauper, immò mendicus ſum. *RAT.* Fortuna hominum

non ſtat; & vt ſummis ex opibus, ad inopiam extremam; ſic à paupertate vltima, ad diuitias magnas creber eſt tranſitus. Legiſti, reor, apud Quintum Curtium hiſtoricum, vt Abdolominus quidam Alexandri iuſſu, ſeu permiſſu, ex hortulano inopi Sinodis rex; & contemptu regni maior eſt habitus, quàm regno. Certè, quod non legiſſe non potes, & Romulus è paſtorali tugurio, tantæ vrbis conditor, Romanum primus diadema ſuſcepit: & regum ſextus ex humillima [vtque aliqui credidere] è ſeruili fortuna, ad ipſum regni culmen aſcendit: nec Alexandri Priamidæ; nec Cyri illius, inter Perſarum reges famoſiſſimi, inter opulentiora primordia, haud alia ferè ſunt rudimenta, quàm Romuli. Caius Marius qui fuiſſet, & futurus ſæpè eſſet Romæ conſul, & antequam honorum gradus vllos attingeret, mercenarius arator primos in aruis vitæ annos egerat; & deinde, poſt tot victorias ac triumphos, intérque illos ſuos ſeptem conſulatus præter latebras paluſtres, ac carcerem exiguum, quoque mendicauit panem. Iulius Cæſar futurus mundi dominus, & teſtamento dominos mundi relicturus, adoleſcens pauper fuit. Tu hac talium comitiua, non potes aut ſperare opes, aut contemnere? *D.* Solito pauperior ſum. *R.* Bene habet; & ſolito eris humilior, expeditior; liberior. Vacui amant incedere, qui arduum iter agunt: carebis ſolitis opibus, ſimúlque ſolitis muribus, ac furibus, & proteruis ſeruis; hiſque, quibus ſolent abundare diuitiæ fictis amicitiis: ſequacibus, atque tenacibus paraſitis: totóque illo grege domeſtico arridentium tibi, téque ridentium, atque rodentium. Denique ſi amiſſas opes cùm amiſſis tædiis conferas, lucrum voces. Certè, vt ſecuritatem ſileam, humilitatem, ſobrietatem, requiem,

quiem modeſtiam, paupertatis comites; ſi nihil boni aliud illa ſecum afferret, quàm quòd & fallacium gregibus adulantium, & ſeruorum tyrannide ſuperborum liberat, abundè erant cauſæ, vt non ferenda modò eſſet ſed optanda: immò etiam accerſenda pauperies. Sed iam ſatis ſit. Maior enim quàm pro te, querela eſt; quam in te mirarer, niſi olim fermè in omnibus notaſſem, nullum grauius nullum crebrius lamentum adeò nihil inter homines paupertate melius, nihil odioſius. *D.* Pauperior ſum in vita. *R.* Eris lætior in morte. Nemo tam pauper vixit, vt moriens nollet vixiſſe pauperior.

De Tenui victu. DIAL. X.

Qui multo victum quæris ſudore, memento,
Hanc pœnam primum commeruiſſe Patrem.

DOL.

TEnuis victus eſt mihi. *RA.* Et tenuis voluptas, & munda ſobrietas. An tu, gulæ ſtudio, contrarium malles? *D.* Aſper eſt victus. *RA.* Æquanimis fer gulæ illecebris caruiſſe, cum ad manum ſint aliæ dulciores, & quæri faciliores, & ſeruari. Habet & ſuas virtus illecebras. Ciceronis vtor verbo; has guſtare, & ruminare cum cœperis, illas magnopere non requires. *D.* Durus eſt victus. *RAT.* Duricies amica virtutibus, mollicies voluptati. Quot autem magni viri vltrò ſe voluptatibus abdicantes, hunc, quem tu refugis, victum elegere? quorum aliqui cùm poſſent lautè veſci; panem, & aquam in deliciis habuere. An verò voluptati quenquam ſic obnoxium opinemur, vt non illam valde oderit, ſi

adiunctum illi dedecus intueri oculis poſſit? Sed funeſta ſuauitas, virtutum hoſtis acerrima, & titillatio beſtiâlis: quam, qui ſequitur, homo quidem videri poteſt; verè autem animal brutum eſt: ad hæc & familiaritas contracta conuitiis; & conſuetudo rerum peſſima, mortalem præſtringit intuitum, vt diſcerni nequeat, quàm decorum ſit, quod torqueat, fœdúmque quod mulceat. *DOL.* Nimis anguſtus eſt victus. *RA.* Immo nimis ampla nimiúmque capax gula eſt. Vnum viſu anguſtum, re autem vnum omnibus in animam irruentibus vitiis, patens iter. Hac flamma libidinum, hac torpor ingenij: hac irarum & iurgiorum feruor ingreditur; hac imperioſa cupiditas omnia pati iubet, atque facere, dum neceſſaria creditis, quæ damnoſa ſunt, & munimen vitæ dicitis, quod ruina eſt. Hac inuidiæ faces, & æmulatio implacata, indignantibus animis, tam gulæ alium obſequentem, quàm vos eſſe gloriamini. Inde laudem ſperantes, vnde pudor metuendus erat. Hac poſtremò ſuperbia; dum inflatus nec ſe capiens venter, animo ſuum affricat tumorem, & perſuadet illi, eſſe ſe homine aliquid maius, quod ambroſia, & nectare paſtus ſit. Vides, vt vitium vnum eſt omnibus aditus; neque hunc, ſi aliter nequit, inopiæ vectibus clauſum cupis? O Paupertas amabilis, quæ continentiæ tibi ſumis officium. Vtile eſt cogi ad id, quod facere tua ſponte debueris. *D.* Tenuis me victus extenuat. *RAT.* Malles ne igitur tumefieri? hæc tenuitas podagram tuis pellet è finibus, dolorem capitis auferet cerebríque vertiginem, vomitúmque, & ructum, & nauſeam, & ſudorem tædiúmque, & faſtidium tui ipſius; pallorem alternum, & ruborem, odorem quoque, & oris, &

corporis tibi atque aliis importunum ſiſtet. Præterea pedes inſtabiles, manus tremulas, nutans caput [quodque eſt optimum] animum ipſum moderabitur, frenabítque. Et quid igitur tam multa corporis, atque animi bona, paruo cibi deſiderio, ac momentaneo, guſtus incommodo, tibi parta, conquereris, dignus, his perditis, guſtui deſeruire. *DOL.* Tenuis victus me fatigat. *RA.* Contrarius fatigaret, niſi fortè onus, requiem vocas. Non legiſti lautioris vitæ tædia magna eſſe ita, vt quinque diebus continuis non poſſit, ſine faſtidio, tolerari ab hominibus temperatis, & altiora ſpectantibus, quàm palatum, & ventrem. *DOL.* Suprà modum victus eſt tenuis. *RA.* Fuit ætas quando hic fuiſſet; & eſt adhuc gens aliqua, vbi eſſet victus ampliſſimus. Verùm mundo in deterius lapſo, vos deterrimi omnium eſſe nitimini, publicæ ſemper principes ruinæ, vt qui optimi omnium fuiſtis, verſis vſquequaque veſtigiis, ſitis omnium peſſimi; & in temporum vitiis, ac locorum, præcipuum teneatis gradum. *DOL.* Victus tenuis mihi non placet. *RA.* Victum tenuem, & virtutis, & voluptatis amatores, ac patroni laudant. Tu, quam hæreſim ſis amplexus, neſcio. Plato Syracuſias menſas damnat; nec vllo modo ſibi placere ait, bis in die ſaturum fieri. Epicurus in oleribus ſuis voluptatem ac delicias ponit, & hunc, quem tu fugis, victum rebus, ac verbis probat. Denique, vt ait Cicero: Nemo de tenui victu plura dixit. Tu duarum notiſſimos ſi viarum duces ſpernis, quid eſt reliquum, niſi vt impetu tui erroris, & virtutis hoſtem nec amicam voluptatis, oneroſam ſequaris ingluuiem? Fœdum finem, nec tam hominis, quàm iumenti [quodque in-

dignanter, ac dolenter dixerim[iumenta multum quidem, ſed pro captu ſuo, ventri ingerunt: ſoli vos animantium domini, menſuram veſtram & neſcitis, & frangitis; neque de nihilo eſt, quòd multi mirantur, quia patrum & auorum memoria, vineæ multò pauciores eſſent, homines autem totidem aut plures. Vina tamen viliora erant. Sic in dies creuit ebriorum ſitis. *D*. De lauto victu ad tenuem ſum redactus. *R*. Bene habet, quod modeſtia neglexit, implet inopia. Optimum eſt, ſponte agere, quod debeas; proximum vel coactè.

De Originali inopia. DIAL. XI.

Diues inops, ſimili naſcuntur lege, ſimúlque
Decedunt nudi, vita parum variat.

DOL.

IN paupertate etiam natus ſum. *R*. Quis non nudus vtero matris egreditur? Nil hic præcipuum habent reges. *D*. Antequam naſcerer pauper fui. *R*. Bonæ memoriæ es, ſi meminiſti: delicatiſſimus, ſi ſenſiſti. *D*. In paupertate ſum genitus. *R*. An tuę tibi querimonię parũ ſunt. Hęc non tua quidem, ſed parentum fuerit. *D*. In paupertate ſum natus. *R*. In paupertate moriturus: ſimilis principio finis manet: niſi fortè morientis langoribus mederi aurum cenſes, quod in arculæ fundo eſt. *D*. In paupertate vitæ mihi principium fuit. *R*. Medium falſæ ſæpè diuitiæ, at principium, & finem vera paupertas tenet: nudum naſci, nudum mori, humana ferè conditio eſt. Nam quid quæſo, purpureum cubile? Quid funeralis lectus aureus? Et quæcunque, ſub ipſum vitæ finem, mortalis ambitio meditata eſt? Quid ad febrem? Quid ad mortem ipſamque, de qua loquimur, morientiũ nudita-

nuditatem? An vt equum phaleræ ſic parietem aulea delectant? Mulcere iſta oculos poſſunt intuentium. Senſu carentibus delectabile aliquid ineſſe poteſt; delectatio autem nulla. *D.* Nudus inops natus ſum. *R.* Humanas res penè omnes alterna ſors variat: eadem quaſdam æquat quo reliquarum ſolentur imparitatem. Harum prima, maxima eſt ipſa hęc originis ac mortis ęqualitas. Multi & varij viuentium ſunt amictus. Nuditas vana naſcentiū, atque morientium, niſi quod illi multa reperiunt ignari, hi omnia deſerunt ſcientes; vt exigui damni ſenſum debeat ipſa rerum pereuntium lenire cognitio. *D.* Nudus in hanc miſeram vitam veni. *R.* Id recolens, animo æquiore abibis nudus.

De numeroſæ prolis graui ſarcina. DIAL. XII.

Si tibi ſint plures nati, nec victus abundet,
Viue: & quo poſſint, artibus erudias.

DOL.

NVmeroſa prole prægrauatus ſum. *R.* Auro etiam, atq; opibus imbecilles humeri premi poſſunt. Nemo tamen id queritur, ſed ſic premi gaudet. Atqui prima inter veſtræ felicitatis dona numerantur filij? His ne te igitur prægrauatum & non potius ſubleuatum dicis? *D.* Multos inter filios inops ſum. *R.* Immò verò filij diuitiæ tuæ ſunt. Quomodo inter diuitias ſis pauper, videris. Id enim non niſi auaris, & bonorū ſuorum ingratis accidit. *D.* Filiorum in turba egeſtate ſordida laboro. *R.* Filij non labor, ſed requies ſunt parentum, lenimen laborum, atque omnis ſolatium fortunę ſi boni ſunt; alioqui nō de numero, ſed de moribus eſt querela. *D.* Filiorum acie coarctatus ſum. *R.* Cur non potiùs comitatus, & vallatus, & ornatus? Certè non tantùm patres, ſed & matres

ornamenta ſua, filios vocant. Non audiſti, vt Cornelia Africani magni filia, dum prædiues mulier Campana, quæ fortè in domum eius, hoſpitij iure, diuerterat muliebriter gloriabunda, illi longè precioſiſſima ſua oſtentaſſet ornamenta, generoſam velut ad æmulationem prouocata, colloquium de induſtrio produxit, donec à ſcholis filij eius remearent, parui tunc pueri, qui magni poſt fuere viri. Quibus illa conſpectis verſa in hoſpitam: Ornamenta mea, inquit, hæc ſunt. Præclarè quidem, & vt tanti patris filiam decebat. Tu autem ornamenta hæc tua, vocas impedimenta. *DOL.* Quia tot paſcet filios? *RAT.* Is qui te, à iuuentute tua, paſcit in ſenium. Qui non ſolùm homines, ſed piſces, & quadrupedes paſcit, & volucres. *DOL.* Quis tot natorum corpora veſtiet? *RA.* Is, qui non tantùm animantia, ſed agros herbis, ac floribus, & frondibus ſyluas veſtit. Et quid ſcimus adhuc forſan ſi filij te, non modò paſcent, ac veſtient, ſed etiam tuebuntur, ſed etiam honeſtabunt: humanarum rerum, vt à voluptate aliæ incipiunt, in laborem, ac dolorem deſinunt; ſic è contrà aliæ amaro principio incœptæ, dulci fine clauduntur. Qualis eſt ſors virtuoſarum omnium ferè actionum, quæ ingreſſos cruciant, ac progreſſos mulcent. *DOL.* Pauper cum filiis multis ſum. *RAT.* Miraris; quaſi fœcundam virorum non legeris paupertatem. Diuerſa ſunt operum genera, & varia dona fortunæ. Nulli omnia contingunt: aliis vagæ merces, aliis rigens tellus, exangue aliis metallum, viuæ tibi diuitiæ obtigere filij; an verò boues, & pecudes, & aſini, & cameli, & profugæ apes, & columbæ, & pulli, & pauones; ſerui denique, & ancillæ in diuitiis habe-

habebuntur; ſoli filij excludentur? D. O quàm multi mihi ſunt filij. R. O quàm plures aliis. Quinquaginta fuere Priamo. Triginta Orodi Parthorum regi. Centum quindecim regi Perſarum Artaxerxi. Septingenti autem Erothinio regi Arabum; quorum fiducia, fines hoſtium alternis aggreſſus incurſibus, Ægyptum, Syriámque vaſtauit. Et eſt ſanè potentiæ genus quoddam, multos filios habere. Scio autem quid dicturus ſis. Hi, quos memoras, magni omnes reges fuerant. Mihi longe alia ſors eſt. Nunquid verò Rex fuit Appius Claudius? profectò ne diues quidem, priſco illo ſæculo videlicet, quo probrum diuitiæ habebantur, & paupertati cœcitas acceſſerat, ac ſenectus: & tamen de eo ſcribens Cicero: Quatuor, inquit, robuſtos filios, & quinque filias, tantam domum, tantas clientelas Appius regebat, & cœcus, & ſenex: neque id mirari eſt, quod priuata bene regeret, cùm tot obſeſſus incommodis, ipſam quoque Rempub. gubernaret. Humanorum defectuum magna pars in moribus, non in rebus eſt. Non erat Appio ſors regia: ſed nec optabat, ſua ſorte contentus: exiguos, non lautitiis, ſed virtutibus adornabat lares; & victu tenui amplam familiam nutriebat. Quodque multi reges mœſti faciunt, & queruli, lætus ille, & æquanimis faciebat. Non enim fortunam appetiui, ſed fortunæ æquauerat appetitum. Non erat Appio ſors Crœſi regis, nec conciuis quidem ſui Craſſi, ſed felicior quędam alia, quamuis anguſtior ſua ſors; nec ad alienam ſortem, ſed, ſicut boni omnes faciunt, ad ſuam propriam ſe formabat, ac ſuos. Certè nec ego exigo, vt tu ſorte alia, quàm tua in tuis vtaris, & in te. Neque vt cibo, aut amictu regio tuos

paſcas, aut veſtias. Veſcuntur lautiùs regij iuuenes, & veſtiuntur inſigniùs: ſed non viuunt meliùs nec diutiùs, nec lætiùs, & [quod conſtat] nec ſecuriùs, nec honeſtiùs: certè nec ſanctiùs. Pro his omnibus, vnum habent, quo excellant; pompoſiùs, hoc eſt ſtultiùs viuunt. Suus cuique viuendi modus, ſua eſt menſura. Non iccircò melior, quò maior. Vnde fit, vt in tugurio ſæpe lætos videas, mœſtos in regia. Non eſt omnium vna capacitas, ſed vnus eſt fons gratiæ. Vnus ille, cui dicitur: Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. Quid ad rem vaſorum ſeu magnitudo, ſeu paruitas, vbi eſt par omnium plenitudo? Sed multa deſunt pauperibus: quantò plura deſunt regibus? cum ſit illud Flacci veriſſimum, expertúmque: Quod

Multa petentibus, deſunt multa.

D. Laborioſum negotium, multos filios genuiſſe.

℟. *A.* Quid ſub cœlo mihi non laborioſum dabis? præter vnam [vt creditur] voluptatem; qua tum nihil eſt in fine laborioſius; nihil, quod tot in animis linquat aculeos: an non legis apud Flaccũ, vt

Nil ſine magno vita labore dedit mortalibus?

An non audis, quid poëta alius non ineleganter, hac in parte, luſerit. Cum enim bona omnia gratis nobis donata eſſe diuinitùs pij omnes, vno ore, fateantur, non donata dicit ille, ſed vendita, & pretium ſtatuit labores. Sic enim ait:

Laboribus vendunt Dij nobis omnia bona.

D. Moleſta eſt, tantorum ſollicitudo filiorum. ℟. An non inter veras ſententias illa eſt, non poſſe inueniri vitam hominis, carentem moleſtia? Nec minus illam; omnem vitam eſſe tormentum? Quid fili; meruere? qui ſi deſint, curæ aliæ ſubibunt. Crede mihi, quocunque te vertas, quemlibet

bet fortunæ gradum arripias, & labores, & moleſtiæ, & difficultates vitæ aderunt. Quid lamentis inanibus opus eſt? *D*. Filiis multis premor. *R*. Sic dicis, quaſi felicitate deprimaris tua, & vota prima mortalium, tibi cumulatiùs obueniſſe, fers grauiter: mirum genus impatientiæ. *D*. Quid verò tot faciam filiabus? Quis tot dotes expediet? *R*. Vnus eſt & fœminarum Deus, & marium. Is & filios tibi paſcet, & filias. Vtque illis ingenium, & viuendi artes, ſic iis ſuas dotes dabit. Itaque ſic ſcriptũ eſt: Spera in eo, & ipſe faciet, quod in te eſt. Optimum dotis genus fuerit, ſic filias formare, vt vel abſque dote recto iudicio placere valeant, atque amari. Dotem habuit, Romanum Imperium Fauſtina. Et, quod reris, indotatæ caſtiores, eæque feliciores fuerint? Non facit fauſtum coniugiũ dos, ſed virtus. Fac, ſi potes, vt tuarum, non pecunia optabilis ſit, ſed pudor, ſed modeſtia, ſed integritas, patientia, humilitas: his ornatæ gemmis filiæ tuæ, hoc onuſtæ auro, his ancillis comitatæ, limen adeant coniugum, non diuitum, ſed proborum; vbi tutior ſæpius pudicitia, vitáque dulcior, quàm in thalamis, atque atriis regum fuit.

De Amiſſa pecunia. DIAL. XIII.

Cuſtodi melius, ſi non vis perdere nummos;
Amiſſis nummis, anxietate cares.

DOL.

Pecuniam amiſi. *RA*. Et cum illa curas multas, periculumque perpetuum. *DOL*. Perdidi pecuniam. *RA*. Et laborem cuſtodiæ. & perdendi metum. Sic perdendo pecuniam, duo bona, vnum quodque & præſtantius amiſſo; ſecuritatem, & requiem inueniſti. *DOL*. Pecuniam perdidi. *RA*. Bene, ſi te illa non perdidit: quod

iam multis poſſeſſoribus ſuis fecit. Noxia enim pecuniæ forma eſt : venenoſus fulgor, ac peſtifer. Itaque, velut ſerpens ſquamis aureis placens, mulcendo oculos, animum ferit. Proinde, ſi hinc ſaluus es, gaude tibi ablatum, vnde infici poſſes: teque illæſum inter pericula tranſiuiſſe, lætus ſtupénſque recogita. Sin infectus, extirpatam mali cauſam ſcito, quo facilior ad ſalutem reditus ſit. *DOL.* Amiſi aurum, atque argentum. *R.* Quid, cœleſti animo, cum terreſtribus purgamentis: qui viriliùs philoſophantur, argentum atque aurum inter bona non numerant; qui molliùs, bona dicunt ſed non animi: horum quicquid elegeris, ſiue non, bonum, ſiue non tuum fuit, æque nulla tibi eſt materia querelarum. Nam vt omnino bonum dici velis, quod multi, magnique negant viri, non tuum certè, ſed fortunæ bonum, vel inuitus dices. Ita nec tu de tuo aliquid, nec de ſuo illa quidem perdidit, ſed tranſtulit. *DOL.* Amiſi pecuniam. *RAT.* Vt non amiſiſſes, ſi tua eſſet, ſic ſi tua non erat, amittere nequiuiſti. verè autem non tua, ſed illius erat, quem ſequuta eſt, immò, ne illius quidem, ſed fortunæ [vt dixi] quæ eam cui viſum fuerit, breuem ad vſum magno ſub fœnore mutuat. Diſce iam tandem à propriis aliena ſecernere. *D.* Pecuniam amiſi. *RAT.* Si te adeò non tuæ quoque cruciant iacturæ, tibíque vel alienum aliquid demi doles; diſce illa conquirere, quæ tua ſint propria, atque perpetua; quorum & acquiſitio facilior, & poſſeſſio nobilior, certiórque. Virtutem ſi quęſieris, non amittes. Vos autem ſapientiæ contemptores; cultoréſque, & amatores pecuniæ facti eſtis. Obſurduiſſe videmini ſalubribus conſiliis, ac monitis, quæcunque per ſanctos, atque eruditos vi-

tos viros;contra hanc præſertim humanæ partem inſaniæ,dicta ſunt, Audiſtis Satyricum veſtrum proteſtantem : Nam diues qui fieri vult, & cito vult fieri;atque his dictis addentem:

Sed qua reuerentia legum?
Quis metus, aut pudor eſt vnquam properantis auari?

Hanc ſententiam Hebræorum Sapiens quam paucis abſoluerat:Qui feſtinat ditari,inquit,non erit innocens.Audiſtis alium ex veſtris,ſeu Satyricus ſit ille,ſeu Lyricus,dicentem:

Non domus aut fundus,non æris aceruus,& auri,
Aegroto domini deduxit corpore febres:
Non animo curas.

Dixerat hoc externus ſapiens ille breuiſſimè. Non proderunt diuitiæ in die vltionis; & addiderat,quod prodeſſet: Iuſtitia enim, inquit,liberabit à morte.Cùm ergo pecunia, quam amiſſam luges,in neceſſitatibus ſummis,nec corpori poſſit opem ferre,nec animos;mirum cur tantopere,vel optari abſens valeat,vel amari præſens.His,atque aliis motus orator veſter: Nihil eſt,inquit,tam anguſti animi,támque parui,quàm amare diuitias. At Orator eccleſiaſticus : Auaro, inquit,nihil eſt ſceleſtius, nihil eſt iniquius, quàm amare pecuniam.Et quàm multorum in hoc vnum cõſentit, immò quàm nullius diſſentit authoritas.Fruſtra quidem præualuit Sapientium ſententiis , vulgi furor. Itaque vt nullum ardentius votum,quàm pecuniæ eſt,vt ex qua pendere omnia quæ optantur,perſuaſum ſit ; clamant ab aduerſo doctiſſimorum voces hominum , clamat experientia, & veritas ; clamat vetus , & recens exemplorum turba:Magnam pecuniam nulli vtilem,multis fuiſſe peſtiferam; cùm peccato ac laboro que-

rendam; cum ſollicitudine, ac pauore ſeruandam, cum querelis, ac mœrore perdendam. Dicant pecuniæ amatores, quid vel in his verbis falſi vel in ſuis opibus boni ſit. Et vt vera ſit æſtimatio tam laudatæ rei, quid de hoc quiſque viderit aut legerit integrum, ac ſyncerum, ſpretis vulgi clamoribus, ſepoſitis fulgoribus metallorum ad memoriam reuertatur. Quia verò non omnibus videndi, experiendique ſors eadem fuit, illa animum ſubeant, quæ famoſis ab authoribus ſcripta, nulli vnquam docto legendi, audiendique defuit facultas. Nonne ergò pecuniam peregrinos mores intuliſſe, & molles diuitias turpi luxu ſæcula prius integerrima fregiſſe? Nonne ipſas quoque diuitias, auaritiam, & abundantes voluptates, deſiderium per luxum, atque libidinem pereundi perdendique omnia inuexiſſe, & ſcriptum, & re ipſa ſæpe compertum eſt? Nonne auarum ſemper egere: Nonne nocens ferrum ferróque nocentius aurum, ſacrámque auri famem: Nil non mortalia pectora cogere, pecuniæque aſpectu debilitatos ſpiritus? Nonne aurum per medios ire ſatellites, & perrumpere ſaxa potentius ictu fulmineo; atque hinc pudicitiæ ſimul, ac vitæ inſidias prouenire? Imbre aureo Danaës expugnata virginitas, & vatis Amphiarai Argolici caſus probat, auaræque ſimul coniugis; vna ſi quidem ruinæ duplicis cauſa fuit aurum fatale, quod bene ſpretum Argiæ Eriphilæ malè optatum, malè partum, illius penates irrupit, ſcelerumque ingentia ſemina nouit? Nonne opes falſas, & caducas; neque præſtare poſſe, quod ſpondeant; neque lenire animi ſitim, ſed accendere; neque curas fugare, ſed arceſſere; neque neceſſitates tollere ſed augere; veriſſiméque & propriè dictum:

Cre-

Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.

Et illud:

Neminem pecunia diuitem facit, immò contrà:
Nulli non maiorem ſui cupidinem incuſſit.

Neque illud minus:

Creſcentem ſequitur cura pecuniam, maiorq; fames.

Atque illud:

Multa petentibus deſunt multa.

Et permultis eos indigere, qui permulta poſſideant; deniq; quicquid ſint, non eſſe perpetuum, nec longæuum quidem, vt quod poſitum ſit in manibus fortunæ, ſine intermiſſione volubilibus ſubiectum caſibus & ſaltem morte perdendum. Diues enim cùm dormierit nihil ſecum auferet. Aperiet oculos ſuos, & nihil inueniet: neque id ipſum ſuum nihil, in quem volet transferet, quià in imagine pertranſit homo: ſed & fruſtra conturbatus theſaurizat, & ignorat, cui congregabit ea. His ac mille ſimilibus circumquaque ſonantibus doctorum vocibus, hominum obſtruxit aures infinita cupiditas, vt iam fruſtra diuitibus huius ſæculi præcipiatur, non ſublime ſapere, nec ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo, qui præſtat nobis omnia abundare ad fruendum, bene agere, diuites fieri in operibus bonis. Nam qui volunt diuites fieri harum, ſcilicet, quæ vulgo optantur diuitiarum, incidunt in tentationem, & laqueum Diaboli, & deſideria multa, & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas. Non magis hunc audiunt conſultorem, quàm qui ait: Nolite ſperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiſcere: diuitiæ ſi affluant nolite cor apponere. Neque hunc magis, quàm ipſius filium dicentem. Qui confidit in diuitiis

ſuis, corruet: neque rurſus his omnibus magis illum, qui ſuper omnes eſt, cuius doctrina cæleſtis, niſi ab inſanis planéque furentibus contemni nequit: qui profectò diuitias & diuitiarum comites voluptates, atque ſollicitudines, ſpinas dixit, ſemen verborum ſalubrium ſuffocantes: dixit hoc, cuius in ore non eſt inuentum mendacium; viua, inquam, hoc dixit veritas. Verumtamen putas, inuenerit fidem in terra? nullam prorſus aut raram. Quas igitur ille ſpinas, ſuauitatem vnicam, atque dulcedinem mundus vocat. Et, quod ait quidam gemmas; & lapides aurum, & inutilem ſummi materiam mali, ſummi omnis materiam boni putant: certatímque omnes, vt ſummum bonum, præ omnibus appetunt. Iámque in vrbium plateis, haud ironicè proclamatur:

O ciues, ciues, quærenda pecunia primùm eſt:
Virtus poſt nummos.

Atque illud alterius.

Vende animam lucro, mercare atque excute ſolers,
Omne latus mundi.

Sic nondum intellectum Dei munus, ſed magnũ Dei pauperies opprobrium, iubet quiduis facere, & pati. Verúmque quotidie cernitur, quod ab alio dictum eſt.

Pars viliſſima rerum.
Certamen mouiſtis opes.

Quis enim, quæſo, non hodie ſceleris inſigni præmio, & occaſione propoſita:

Fas omne abrumpit, Polydorum obtruncat, & auro
Vi potitur.

Pone fidos fratres, pone vnanimes amicos in conſilio, in conuiuio, in chorea, dehinc modicum inter illos, non dicam pomum aureum, ſed pomi fruſtrum

fruſtum iacta, diſcordia his olim armis vti ſolita, gladiis ſeria, iocique frangentur. Sicut autem auro nil ſceleſtiùs quæritur, ſic, vt ad rem redeam, nil mœſtius perditur. Peccatum nempe ingens, animæ iactura contemnitur, proximúmque illi famæ damnum ſpernitur, & amiſſum tempus, inter leuia numeratur. Lentè flentur fratres perditi; lentiùs parentes, lentiſſimè coniuges; ſæpe verò lætiſſimè. Solæ opes flentur acriter; veriſſimumque eſt illud;

Ploratur lachrymis amiſſa pecunia veris.

Sed multa iam diximus, de quo nunquam ſatis, nunquam parum, ſemper minus dicitur; quia pecuniæ ad amorem obſtinatis animis, nil dicendo aliud quæritur, niſi odium, aut contemptus; quicquid vulgatis obſtat erroribus, vel ſimulatum creditur, vel inſanum. D. Perdidi pecuniam. R. Experrectus es; te diuitem ſomniabas. D. Pecunia, quam amabam periit. R. Pecuniæ neque amorem neque odium, ſed frugalitatis ſtudium, auaritiæque fugam laudo. Vt amare enim, puſilli animi, ſic pati non poſſe aurum infirmi eſt, parumque ſibi fidentis atque auro ſuccumbere metuentis. Magnus ille eſt, inquit Annæus, qui fictilibus ſic vtitur quēadmodum argento: nec ille minor eſt, qui ſic argento vtitur, quemadmodum fictilibus; vt intelligas, ſeu vitium, ſeu virtutem, non in rebus eſſe, ſed in animis: nec amatorem pecuniæ, nec oſorem, ſed abſentis contemptorem, præſentiſque diſpenſatorem egregium, magnum putes. Hanc ſententiam me dictante, ſcripſit Cicero. Cum amorem enim diuitiarum anguſti, paruique animi dixiſſet, adiunxit: Et nihil, inquit, honeſtius magnificentiuſque, quàm pecuniam contemnere, ſi

non habeas;& ſi habeas, ad beneficentiam, liberalitatemque conferre. Vtor in re certa claris teſtibus. Et ô vtinam mihi, ſimulque illis omnibus fides eſſet. Nuſquam enim humanum genus tam incredulum, ſeu tam ſurdum eſſet. Inexhauſtus labor hominum, quærendique ardor, terraſque, & maria verſans probat auaritia; atque amore, cultuque diuitiarum, non modò virtutibus, ſed vitæ odium indictum. *D.* Pecuniam magnam amiſi. *R.A.* Magnum pondus, & durum, & graue ſimul cuſtodis officium, vt incipiens dixi. Nempe de dominis, vos cuſtodes imperioſa cupiditas fecit; omnia facere, atque omnia pati iubens; ſola vt pecunia cumuletur, ac ſeruetur. Ita, quæ, in opportunitates, vſuſque hominum inuenta erat; in metum, ac ſollicitudinem verſa eſt. Timere, & angi, & circumſpicere, domorum incendia, furum inſidias, & ſeruorum fugam, neque aliis prodeſſe, neque ſibi, ſed exanime tantùm, & inutile aurum incubare, hæ diuitiæ veſtræ ſunt. *D.* Pecuniam domi dimiſſam abſtulit, neſcio quis. *R.A.* Vile, & caducum eſt, & certè non proprium, quod furto, vel vi eripi poteſt. *D.* Pecuniam in loculis conſignatam, non inuenio. *R.* Dicam tibi, non antiquam rem. Fuit nuper apud Italicos nobilis, & egregius quidam vir, poſſeſſionum antiquarum diues ſatis, ditior virtutum, ſed pecuniæ non ita, vt cuius non cuſtos, ſed diſpenſator, ac dominus eſſe didiciſſet. Erat illi filius primogenitus, fori negotiis apprimè induſtrius, qui vigili cura, & parſimonia ingenti, magnas opes, multumque auri quæſierat; & erat [mirum viſu] in patre ſene, iuuenilis largitas, in iuuene filio ſenilis tenacitas: ſæpè illum pater hortabatur, ne ſuum ingenium fraudaret, ne pietatis obliuiſceretur, ac famæ, néue in

ue in comparationem auri & decus, & debitum, & naturalia ſibi iura vileſcerent. Deuique vt ſibimet, & annoſæ matri, & fratribus paruis, & conſanguineis, & amicis; & egentibus prodeſſe aliquando diuitias ſuas vellet. In hos enim vſus, non in cuſtodiam tantùm, ac ſupplicium partas eſſe dicebat: hoc pater; ſed fruſtra, vel ſurdo canitur, vel auaro. Contigit tandem pto rep. filium abeſſe, & cum electis viris ad Romanum Pontificem proficiſci, quo digreſſo, ſtatim pater occaſione arrepta, nouis thalami arculæque clauibus introgreſſus, theſaurum nulli vtile, e latebris eruit, ſeque, & coniugem & filios, familiamque omnem exquiſitiſſimè induit, emit equos ornatiſſimos, vaſa argentea, ſupellectilem ſpecioſam. Vltimo, domum amplam, ſed minimè cultam, nouis auxit ædificiis, & picturis inſignibus adornauit, muniuitque rebus omnibus, quas liberalis, & lauta, & abundans vita exigit: multa præter ea pauperibus dedit. Sacculos verò in quibus aurum illud filij fuerat, arena, lapilliſque flumineis plenos obſtructoſque, & obſerata omnia, quo quæ prius in ſtatu fuerant, admiſit. Quæ cuncta breuiſſimo tempore geſta ſunt, quòd & voluntas egregij ſenis, & pecunia prompta eſſet. Redeunti de hinc filio, fratres obuij fuere. Quorum ille de curſu hæſit, indumenta, atque habitum miratus, qualem antea non vidiſſet, quæſiuitque cuius eſſent equi, vnde illæ veſtes, læti, atque omnium ignari, ſimplicitate puerili, domini patris eſſe, multoſque alios domi in ſtabulo ſubſtitiſſe dixerunt: vtrumque etiam parentem, multiplici, ac regio eſſe veſtitu. Magis ille, magiſq. ſingula mirari. Inde vbi paternæ domus limen attigit, vix parentes, vixque ipſos parietes recognoſcens, nec

admiratione iam ſimplici, ſed ſtupore plenus, atque extaſi, thalamum, atque arculam feſtinus adiit, vbi cum exterius nil mutatum cerneret, parumper animo conquieuit. Et quoniam collegarũ præſentia, ac feſtinatio ampliùs non ſinebant, raptim arculam aperuit, ſacculiſque conſpectis ſolito more turgentibus, atque obſtruſis, iam ſecurus abiit: mox negocio publico expedito, domum rediẽs in thalamo ſe incluſit, arculam aperuit, ſacculoſque introſpexit, aurumque in arenam verſum reperiens exclamauit. Accurrit pater, & quid, inquit rei eſt fili, quid quereris, aut quid fles? Amiſi inquit ille, pecuniam, quã multis quæſitã vigiliis, multiſque laboribus, in his ſacculis dimiſerã, ſpoliatus tua ſum in domo, pater. Ad hęc genitor: quo modo ait, ſpoliatus es, non ne ſacculos omnes ple nos video? Ille autem gemens: Arena, inquit, pater non pecunia eſt. Simul hæc dicens, apertos patri ſacculos oſtentabat. Tum ſenex, fronte nihil mota: Quid hinc refert, fili, apud te arena, an pecunia pleni ſint? Memorabile dictum, præclaraque ſententia: ſiquidem apud multos ocioſa pecunia eſt; nilque agit aliud, niſi quòd locum occupat, atque animum; apud plures malè, atque improbè operoſa: apud paucos demum fructuoſa eſt. *D.* Amiſi pecuniam, quam amabam. *R.* Turpi amore relaxatus es. Nam amor pecuniæ, auaritia eſt. Minus hanc amabis, minus hanc optabis. Nam & illud Satyricum experimento cognitum; quòd minus hãc optat, qui non habet. Optanda autem amiſſio eſt magni, & boni, cui inſeparabiliter malum maius adiunctum ſit. *D.* Amiſi dulce vitæ præſidium. *R.* Quid ſcis an amarum potiùs excidium? Plures multò propter opes, quàm propter inopiam periere.

De,

Ante oculos damnum eſt, ſi fias ſponſor amici,
Pro magno reputes, ſi erit ille, lucro.

DOL.

VAdimonio exagitor. *R.* Amiſſam modò pecuniam querebare; iam proiectam quereris. Nonne, vltrò te obligans, pecuniam proiecisti? Vulgaris inſania plurimorum, qua perfacilè, & pecuniam perdideris, & amicum. *D.* Pro altero fidem obſtrinxi meam. *R. A.* Pro te ipſo eam ſolues; & nil debere, ac ſine compedibus agere, quàm iucundum ſit, tuo diſces incommodo. *D.* Vadem pro amico dedi me. *R. A.* Da poſthac amicis egentibus aurum, argentum, vinum, oleum, frumẽtum, veſtes, domos, prædia, conſilium, ſolatium; cum amicis demum omnia partire: vnam tibi, habe, nullique vnquam tuam dederis libertatem. *D.* Promiſi pro altero: iam ſoluendi dies adeſt. *R.* An tu affuturam ignorabas? an te victurum non ſperabas? an non hæredem ſaltem tuum cogitabas, quẽ ſpontaneis vinculis inuolueres? Bene autem habet quòd in caput errantis, pœna redũdat erroris. Sentio autem, dilatio te fefellit. Medis promiſſionis inter, ac ſolutionis diem ſpatia, vana mente metimini: quæ, vt reliqua tempora, longa videntur, dum ſpectes; dum præteriere breuiſſima. Volant enim horæ, dies, noctes, hebdomadæ, menſes, anni, luſtra, ſecula, & quæ diſtantiſſima iudicantur, in foribus ſunt. Itaque, quid in paucorum interſtitio menſium nunc ſtupetis, ſi aperti eſſent oculi, clarè quidem multis in ſæculis videretis. Sed vos, quaſi tempus deſiderio veſtro pareat, non naturæ ſuæ; non venturum vo-

bis terminum, nec ituros dies fingitis; atque hac ſpe, velut oculis clauſis, præcipitium præteruecti, verbo placidi vobis eſſe videmini; & vrbani pro alio promittentes; quaſi non verba hęc, & promiſſa clandeſtina, mox in publicum eruptura: tumultuſque rerum maximos allatura ſint. *D.* Deſpondi pro amico. *R.* Amicorum indigentiis, ſcis pręſenti, ſi quod adeſt remedio ſuccurrendum. Non te illaquees atque in craſtinum nil promittas; quod non dicerem, ſi ſuccurri aliter, quàm promittendo non poſſet. Nũc quid attinet promittere; quod, ſi implere non poſſis, ſtultè facias, at ſi poſſis, ſuperuacuè. Sed vos rerum auariſſimi eſtis, & prodigi promiſſorum; quaſi verò res ipſas, promiſſa illa non exigant. Quod ſi dicas defuiſſe in tempore ferendę opis facultatem, fuiſſe autem de futuro ſpẽ, qua poſtmodum deſtitutus ſis: Nondum ergo didiceras, vt fallaciſſima rerum omnium ſpes eſt? Nihil inuenias, quod tam crebrò vos fallat. Nihil eſt tamen, cui tam cupidè credatis; tam ſubdola, & tã blanda eſt: ita ſe dulciter, ac latenter inſinuat; ſic inuita diuellitur. *D.* Vadimonio me addixi. *R.* Credo oblitus illud Thaletis Mileſij celebre documẽtum: Vadimonio adeſſe noxam: & quid de hoc ille vir ſapiens dixerit, quod memoraſſe non inutile crediderim, quodque in latinum verſum ab Auſonio ad hunc modum ſonat:

Sponde, inquit, noxa praſtò tibi eſt.

Per mille poſſem currere exempla, vt probem prædes, vadeſque pœnitudinis reos; ſed nolo nominatim quemquam dicere. Sibi quiſque verum dicat, & ſecum puret, ſpondere quanto damno fuerit, & malo. *D.* Memet ipſum ſponte obligans, erraui. *R.* Error hic, purgatorio igne, poſt obi-

obitum, non egebit: vbi admiſſus eſt, purgabitur; de illorum enim genere eſt, quę ſuum ſupplicium ſecum ferunt. D. Promiſſione me obſtrinxi. R. Solutione te libera; & quem lingua vinclis innexuit, manus ſoluat; proderit vinctum fuiſſe, cùm euaſeris; laqueos ſemper horrebis.

De Temporis amiſſione. DIAL. XV.

Res damnoſa malis tempus conſumere rebus,
Expendas melius, quod tibi nunc ſupereſt.

DOL.

Temporis amiſſionem fleo. R. Eſſet hęc eò iuſtior, quàm ſuperior querela quò leuior eſt pecuniæ iactura, quā tēporis; quod nec neceſſaria ad bene viuendum eſt pecunia, & amiſſa, reſtaurari poteſt. Tempus & neceſſarium, & prorſus irreparabile eſt; niſi quia nolenti pecunia, volenti autē tēpus eripitur: quamuis illud fatear, grauiora damna eſſe, quæ culpa patientis exaggerat. Iuſtam tamen querelæ cauſam nego, vbi qui patitur, volens patitur. D. Nolens ego tempus amitto. R. Quis nolentē cogit niſi cupiditas occupationū mater? Solū hoc vnum vitium, ait Comicus, affert ſenectus hominibus. Attentiores ſumus ad rem omnes, quam ſat eſt. Senes hic quidē notat: omnes verò iam ſenes in hac attentione facti ſunt: omnē ætatē, omnē ſtatū, omnē ſexum inuaſit auaritia. Hæc tēpus miſeris, & reſpectū vitæ breuis hominibus eripit. In hanc vnam rem ſolliciti, æuum omne conſumitis; veſtri, & veſtrarū penè iā immemores voluptatum; quæ peſtis, ſi nolentes inuadere poſſet & nolenti tēpus eripi, & iuſta eſſet, ſuper pretioſiſſimæ rei amiſſione querimonia. D. Non mihi cupiditas tempus extorquet, ſed neceſſitas. R. Quænam, quæſo neceſſitas eſt iſta, quæ tibi præ-

ripiat,quod vnum ex omnib.tuum eſt?Ita dico,diuitias,honores.potentiam,clientelas, imperia, & quæ ſunt eiuſmodi, ſuo iure dat, atque eripit fortuna,tempus inuito non eripitur.ſed ipſam per ſe ſenſim defluit,non vtenti;paulatimque conſumitur. Nec ante perpenditis, quàm conſumptum eſt;querelæ ſonant ſeræ,& inutiles. Fletur temporis amiſſio,ſed ſiletur culpa. *D.* Me neceſſitas ſola cogit tempus amittere. *R.A.* Quæro iterum,quę nam hæc tam violenta neceſſitas? niſi fortè dominorum negociis implicitus,tua negligis:quaſi verò non ad hæc te ſola cupiditas,& inexplebilis lucri ſpes impellat.Pone cupiditates proprias,domi norum cupiditatibus non parebis. Sed hoc virus immedicabile venis infuſum,& pererrans viſcera, ſenſum hebetat. Et non ſolum tempus, ſed libertatem, vitamque ipſam non ſentientibus eripit. Quod ſi fortè, nec tuis, nec alienis cupiditatibus, ſed curis honeſtioribus, tuæ Reipub. tempus impenditur, non hæc temporis amiſſio, ſed laudabilis eſt impenſa;rem caram rei omnium cariſſimæ, quæ in terris ſunt, largitus, & viri boni,& ciuis egregij functus officio es:quanuis non ignorem homines, quicquid, præter auaritiæ ſtudium agitur, vulgò tempus perditum vocare, cum id demum maximè, vereque ſit perditum, quod illi ſtudio tribuitur. Ecquid ſcimus, an tu quoque populariter perditum tempus voces? quod ſi crederem, omiſſa incurabilis morbi cura, non iam tempus, ſed te ipſum malè perditum faterer. Nam ſi tempus[quod maluerim]Deo tuo,non dicam, donas, ſe reſtituis;quod ſine vera non geritur pietate;ingens,atque inæſtimabile lucrum ſcito. Pro paruo enim temporis impendio;æternitatem quæris. Quis vnquam mercator permutatione tam proſpe-

ſpera vſus eſt? *D.* Prorſus alia mihi perdendi temporis cauſa eſt. *R.* Non intelligo, quam tu mihi cauſam dicas. Nam ſi propter iram, propter mœſtitiã, propter amorem, ſeu aliam animi paſſionem cogi credis; falleris. Omnium eadem eſt ratio, quam auaritiæ diximus; omnes voluntariæ: nulla eſt violenta: quod & ſano patet intellectui, & à Cicerone multis in locis diſputatum, & creberrimè repetitum eſt. Si nil horum eſt in cauſa; quid aliud eſt, quàm torpor, & ignauia? Sic ad id reuertimur, quod ait Seneca: Turpiſſima eſt iactura, quæ per negligentiam venit. *D.* Vt amittam tempus, mœſta neceſſitas me cogit. *R.* Nondum capio quid rei ſit. Nam ſi te hoſtis in vinculis habeat, ſi mors inſtet, poſſunt [fateor] actus bonos impedire, ſed nõ pios, ſanctoſque cogitatus; qui maximè in eo ſtatu eminent, atque effulgent. Quibus enim curis tempus certè non perditur; neſcio an alibi vſquam minus. Quæ profectò & in dolium Reguli, & in taurum Phalaridis introire poſſunt, & in crucem Theodori Cyrenenſis aſcendere. Sic quocunque te verteris, in te vnum amiſſi temporis culpa reflectitur. At vos, ex more, naturam accuſantes, quæ volubile tempus fecit; cum hic non eſſet æternitas, in omnibus voſmetipſos abſoluitis, cum rei omnium ſoli ſitis. Omne enim ferè tempus perditis, immò proiicitis, & quaſi rem vilem, abiectamque contemnitis: quòd vtinam in virtute ſaltem, aut gloria poneretis, non in ſumma ſemper infamia, inexpiabilique dedecore: quanquam verè quicquid non in eos vſus vertitur, in quos datum eſt, perditum dici poſſit. Ad hoc ſanè naſci hominem, ad hoc enim tempus dari conſtat, vt creatorem ſuum colat, amet, cogitet; quicquid hinc excidit, perditur haud dubiè. Videte igitur

quantum perditi temporis, quantumque non perditi.

De Aduerſo ludo taxillorum. DIAL. XVI.

Alea ſi rapuit nummos, & labile tempus,
Fac reuocet cupidas alea nulla manus.

DOL.

TAxillorum in ludo perdidi. R. Nonne tibi dixeram, dum vinceres, fœnus id eſſe, non lucrum. D. Ludo exhauſtus ſum. R. Hic eſt ludo illi mos, qui Medicis, per exiguo ingeſto, plurimum exhaurire. Crede autem mihi, nūc potiùs gaudendum, quàm dum falſo gaudio exultabas. Melior eſt acris caſtigatio, quàm blanda fallacia. Illud te lucellum ad ludi voraginem vocabat, hoc te damnum inde retrahet. Satius eſt turpi freno rectum iter agere, quàm habenis aureis præceps in deuium agi. D. Amiſi in ludo taxillorum. R. Viciſti in ludo morum, ſi quid egeris, profundiùs attendiſti: alioqui morbo inſanabili fruſtra remedia cogerentur, ſi ab hoc baratro, nec te damnum reuocat, nec pudor: vbi rebus nil proficitur, nequicquam verbis aggrediare.

De Sponſa alteri adiudicata. DIAL. XVII.

Eſto animo forti, tua ſi tibi ſponſa negata eſt;
Nam, quæ te cruciet, ſemper habere potes.

DOL.

SPonſam mihi ſententia iudicialis eripuit. R. Aſt aliis fraus, aliis vis aperta. DOL. Iudiciali ſententia ſponſam amiſi. R.A. Quidam dolis, ferro alij, quidam (quod fœdiſſimum genus) auro ipſas coniuges amiſere. Nihil propriū eſt homini; hinc furta & inſidiæ, hinc rapinæ, hinc preces, hinc pretia, hinc vltima rerum mors: per hanc

hanc rotam temporalium bonorum dominia voluuntur: quodque eſt vnius, fit alterius, mox ad alios tranſiturum: quod ſi in rebus vtilibus ferendum, in damnoſis, ac grauibus plaudendum eſt. Quid miri autem volui humana? homo ipſe voluitur, & non ſtat: ſed, vt ſcriptum eſt, quaſi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Tu ſponſam quereris amiſiſſe: qui fugiendo, & in horas decreſcendo, aſſiduè te amittis. *D.* Sponſam in iudicio amiſi. *RA.* In campo ali jtutiùs eſt iure congredi quàm bello; legibus decertare, quàm gladiis: legiſti apud Vergilium, inter illos Lauiniç competitores, quanta lis, & quis belli finis? Victorem ſpōſa ſequitur, victum mors, tibi ſponſa perdita, ſalua eſt vita. *DOL.* Iudex me priuauit ſponſa. *RA.* Adulter aut raptor forſitan te priuaſſet. Leuius eſt ſponſam amiſiſſe, quàm coniugem. In illa enim ſpes perditur, in hac, res. Minor eſt autem ſperatæ, quàm poſſeſſæ rei; ſiue vt aliter idem, leuior ſpei iactura, quàm rei. *D.* Amiſi ſponſam in iudicio. *RA.* Non amiſiſti; ſed tuam non eſſe didiciſti. *DOL.* Amiſi ſponſam. *RA.* Qui amittit coniugem, multiplici ægritudine liberatur; at qui ſponſam, præſeruatur: vtrumque bonum, ſed ſecundum melius. Quid ni autem ſit melius, nullum pati vulnus, quàm inflicto vulneri remedium inueniſſe? ſed vos animorum impulſu [vt Satyricus ait] & magna, cœcaque cupidine ducti, coniugium optatis, quod adepti, perpetuis tædiis, & immortalibus agiteris querimoniis, & tum facti pœniteat, quum non factum eſſe, non poteſt, quumque inefficax pœnitentia, & inanis eſt. *DOL.* Sponſam, & ſpem prolis amiſi. *RA.* Noli lamenta miſcere. Illa enim pars eſt altera præcipi-

tis mortalium voti. Sic enim ait: Coniugium optatis partumque vxoris. At non ſemper placitura, ſed profutura dant ſuperi. Tenes apud Apuleium Medaurenſem, vt latronum lapſa in manus miſella illa virguncula, vnam triuij in partem, vbi periculi plurimum, loro flectit eum, cui inſederat, aſellum; ille in aduerſum nititur, quia ſecurum iter erat, & incautam puellam in ſua damna tendētem, tacitus arguit, quibus ita luctantibus, latrones, quos euaſiſſe videbantur, interueniunt: à quibus in captiuitatis miſerias virgo, in ſuam perniciem ſtudioſa, retrahitur? Haud abſimilis inter diuinam prouidentiam, & humanam ſtultitiam de itinere vitæ huius eſt quæſtio. Illa futuri præſcia, eò vos agit, vbi dulcia, & ſecura ſunt omnia. Hęc obnititur cæca quidem, & miſeriis ſuis fauens. Inter moras ſæpè, quæ vitari poterant, obſequendo, & credendo, inopina vos mala corripiunt. *D.* Succubui in iudicio, & amiſi ſponſam. *R.* Dignus es viciſſe. Nam duobus de vna muliere certantibus, qui mulierem habet, is perdidit: qui vicit, is eſt victus, qui vincitur, is eſt victor, & liber.

De Vxoris amiſſione. DIAL. XVIII.

Vtile Conſilium Paulus dedit, excidit vxor,
Non quæras aliam, ſic bene liber eris.

DOL.

VXorem heu perdidi. *RA.* O præpoſterum ingenium, ſtupendumque hominem, qui vxoris in funere lugeat, ſaltet in nuptiis. *D.* Vxorem perdidi. *R.* O demens; hymenæum cane. Nunc eſt tēpus, coronatū, vinctū vidimus, dignioribus

ribus iam ſertis accingere. Magno prælio viciſti, & longa obſidione liberatus es. *D*. Vxorem perdidi. *R*. Sic dicis perdidi, quaſi qui febrem perdidit, aut ſcabiem. Interdum lucri ſpecies eſt perdere. *D*. Vxorem perdidi. *R*. Nunquam tibi fortaſſis opimiorem quæſtum vna lux attulit. Quantis compedibus elapſus es, quanto naufragio enataſti! *D*. Sed vxorem bonam perdidi. *R*. Solent id quidem omnes dicere, & qui contrarium ſciunt. Ego autem, etſi bona vxor, vel omnino mulier bona, rarum, mirumq́. animal ſit in terris; vitandæ tamen altercationis cauſa permiſerim vxorem tibi, qualem dicis, amiſſam. Neque ideò reſpondebo, quod olim, dum hæc eadem quæſtio ageretur, apud Senecam, reſpondi: Poſſe te aliam bonam; vel ſi feceras, facere; vel ſi inueneras, inuenire. Muto ſententiam. Nolo te ſæpiùs rem periculoſiſſimam retentare; quòd, etſi ſemel bene ceſſerit, ſtultè repetitur. Citiùs centum ſui ſimiles mulier mala, quàm vnam bonam reperiet. Quamobrem, qui malam habuit, ſimilem timeat. At qui bonam ſimilem ne ſperet: ſed vterque pariter, ille aduerſitatem cumulare, hic proſperitatem ſuam deformare caueat. Sic in omnem caſum, ſecundo coniugio abſtinendum. Tu nunc ergò: ſi, vt ais, bonam coniugem amiſiſti, præterito potiùs gratulare, quàm futuri ſpem concipias: neque, quòd puppe integra littus attigeris, crebrò nauiculam ventis credas. *D*. Coniugij vinculum, quo tenebar, mors diſſoluit. *R*. Noli te rurſus innectere: cogita, quam optabilis, quanque incomparabilis ſit libertas, & conſilium Ciceronis amplectere: Qui vxorem viuaciſſimam, & aduerſus quam, fruſtra mortis auxilium, expectandum eſſet; dum repudio dimiſiſſet; hortantibus amicis, vt aliam duceret; Non poſſe ſimul ſe-

Digitized by Google

vxori & ſapientiæ ſtudio dare operam, reſpondit. *D*. Vxorem bonam perdidi. *R*. Quid ſi hoc etiam non iactura, ſed lucrum, & magni fuga periculi eſt? Vt enim ſit bonam reperire, conſtantem vbi quærimus? Notum illud ſummi vatis;

Varium, & mutabile ſemper,
Fœmina.

D. Vxorem bonam, ac iuuenili æuo floridam amiſi. *R*. Parum ne igitur noti fœminei mores ſunt? Quàm multas pudiciſſimas adoleſcentulas, impudicas, ac laſciuas anus vidimus. Ardor nempe libidinis, quoties vetulæ oſſibus incubuit, quaſi ignis in ligno arido violentiùs æſtuat. Vel inſtantem ergo vitæ mutationem, vel vt inde periculum non eſſet, venturę vtique ſenectutis pondus, ac faſtidiũ declinaſti. Graue iuuenibus coniugij iugum, ſenibus grauiſſimum, durum, importabile. *D*. Amiſi iuuenem vxorem. *R*. Seu proles ex coniugio quæritur, ſeu voluptas; quorum alterum mariti eſt, alterum adulteri: ad vtrum libet aptior iuuentus. Siue his autem ab vxore perceptis, ſiue eorum altero, eò illam peruenire optabas, vbi inhabilis ad vtrunque eſſet; ſiue ad hæc naturâ inhabilem, ſenio fieri poſſe habilem ſperabas; quid, niſi votum ſuperuacuum, ſpes inſulſa eſt? *D*. Amiſſa dulci coniuge, ſolus ſum. *R*. Inuidioſa verò ſolitudo eſt, malis caruiſſe comitibus. Vacuo nihil eſt mollius cubili, nihil durius occupato; animis dulces ſomnos, & vigilias honeſtas amantibus, honeſtumque aliquid altumque verſantibus. Nil egregiis cœptis infeſtius muliebri conſortio. Nec me fugit, quod aduerſus hæc dici ſolet ab his, quos miſeriæ delectent ſuæ: matrimoniorum, inquiunt, expertes, matrimonia condemnant. Et, vt eſt in prouerbio

bro vulgari; Vxorem verberat, qui non habet. Egò contrà, nullos de coniugio queri ſolitos audiui, niſi qui ſarcinam coniugij pertuliſſent. *D.* Coniugem amiſi optimam. *R.* Et quæ optimæ, quæque virorum amantiſſimæ videntur, zelo ac ſuſpicionibus aliquantò cæteris acriùs inardeſcunt, quo incendio conflagrare pacem domeſticam, eſt neceſſe. Quorſum igitur querelæ? Perdidiſti vxorem, inueniſti libertatem, cælibatum, pacem, ſomnum, requiem. Iam tranquillam ſine litigio noctem ages. *D.* ſine vxore ſum. *R.* Et ſine aduerſario iam tui, rerumque dominus tuarum eſſe incipis. Ante lucem lectulo matutinus domo egredi, veſpertinus regredi, ſolus, aut cum quibus voles, totos dies agere, nullo rationum exactore, permitteris. *D.* Vxorem perdidi. *R.* Perdita dudum, ac repudiata requies in cubiculum reuocanda erit. Illa tibi vxore qualibet vtilior comes. *D.* Vxorem bonam, ac decoram perdidi. *R.* Stulti eſt, compedes ſuas, quanuis aureas, amare.

De Importuna vxore. DIAL. XIX.

Eſt mala crux, coniux mala, crux tamen illa ferenda eſt,
Quâ, nemo, niſi mors, te releuare poteſt.

DOL.

VXorem patior moleſtam. *RA.* Felicius amiſiſſes. Atqui modo perditam querebare. *D.* Vxorem patior inquietam. *R.* Primo labori venia forſan, aut miſeratio, ſecundo non niſi odium debetur, & quem vna vxor non caſtigat dignus eſt pluribus. *D.* Infeſtam patior vxorem. *RA.* In aliis vtcunque fortunam culpes; in vxore autem, præſertim altera, non alium quàm te ipſum hoc tibi malum tu feciſti. *D.* V-

xorem, patior procacem. R. Vdas ſuccende paleas, tegulas frange, de reliquo prouiſum tibi eſt; ita verò cumulatæ, quæ te domo pellant, aderunt fumus, ſtillicidium atque vxor. D. Perfidam patior vxorem. R. Iam periculo res non vacat. Vxor Agamemnonem, vxor Africanum morti dedit: vt Amphiaraum, vt Deiphobum, vt Sanſonem ſileam, aliosque, quos numerare longum eſt. Illi quidem prorſus innumerabiles, quos vxores, nec mori cogunt, nec viuere patiuntur. D. Mala mihi notiſſima explicas; remedium quæro. R. Erunt, qui ſuadeant, vt caſtiges & prauos mores ad rectum reuoces; totum te huic vni negocio impendas. Ego autem quid? caſtigandam vxorem, ſi caſtigando proficias, non nego: ſi id fruſtrà eſt, ſola reſtat patientia: hanc amare ; quidque inuitus faceres, volens fac. Eſt Varronis Satyra, Menippeam vocant. de officio mariti. Ibi de hac re illius docti viri conſilium breue, ſed efficax his verbis expreſſum leges:

Vitium vxoris aut tollendum, aut ferendum eſt.

Hic tollendum ponit pro, Corrigendum, & dicti ratio breuis quoque, ſed elegans, hæc affertur.

Qui tollit vitium, vxorem commodiorem præſtat, qui fert, ſeſe meliorem facit.

Quod dictum ſcriptores alij ſic interpretati ſunt: eiuſmodi vitium vxoris ſi corrigi non poſſit, ferendum eſſe, quod fieri à viro ſalua poſſit honeſtate; quòd vitia nempe, flagitiis leuiora ſint: eamque, non aliam ſententiam fuiſſe Varronis. D. Procax, & moroſa eſt vxor. R. Fer mores, ſi immutari nequeunt, & qualiter foris viuas, domi diſce cum Socrate: &, ſi ille duas ſimul pertulit, alij plures, vni tu ne ſuccumbas farcinæ? D. Moleſtam vxorem habeo. R. Cui verò non poſſit vxor

mole-

moleſta contingere, niſi qui ſe nuptiis conſtanter abſtineat; cum & Adriano principi, & quo nil altius, nil mitius Auguſto, Sabina illi, huic Scribonia, vtraque coniunx dura, & peruerſa moribúſque aſperis, digna repudio. Et Catoni Cenſorio tam rigidi, támque inuicti viro animi, cum Paula quædam violenta vxor, ac ſuperba contigerit; quod mireris, humili etiã orta progenie, ne quis hominum ſperet ignobilitate, vel inopia, vel omnino aliter, quàm perpetuo cælibatu cõiugij ſubterfugiſſe moleſtias: ſed quas fuga non euaſerit, patientia perferendas ſciat: nec luctando nec calcitando ſe torqueat, ac iugum ſponte ſuſceptum iactabundus exaſperet. *D.* Importunam prorſus, & indomitam fero vxorem. *R.* Bene ais, ferendum eſt enim quod deponi nequit, etſi premat. *D.* Moleſtiſſimam habeo vxorem. *R.* Habes vnde patientiæ laudem quæras, vnde diſcas requiem optare: vnde peregrinari ames: reditúmque oderis: vbi vocem exerceas, ac bacillum.

De Raptu coniugis, DIAL. XX.

Aufugit coniunx, gaude, tibi lerna malorum.
Fugit, nam talis nulla fidelis erat.

DOL.

Vxor mihi præripitur. *RA.* Violentum omne moleſtum patienti, fateor. At res ipſa, ſi per te illam æſtimes, quàm, quæſo, tantæ moleſtiæ cauſam habet? Cum profectò, ſi importuna eſt vxor, eius amiſſio magni oneris ſit leuamen. *DOL.* Rapta eſt coniunx. *RA.* Si incommodum corporis curanti, præmium debetur, quid non leuanti animi languores, ac moleſtias debeatur? Si quis tibi medicus tertianam febrem

abſtuliſſet, & gratiam illi haberes, & pretium dares; quid nunc facias continuam auferenti? *DoL.* Rapta eſt vxor. *R.* Neſcis quid raptori debeas; cura ingens, indeciſúmque litigium, vnà cum coniuge forſitan, & graue periculum tuę domus limen exceſſerit. Multi perierunt, qui vixiſſent, ſi vel raptu, vel aliter coniugibus caruiſſent. Inter vitæ mala, nihil peius, quàm inteſtina diſcrimina. *D.* Rapta vxor abiit. *RA.* Si coacta iuit, ignoſcito: at ſi volens, vno actu duplex tibi quæritur vindicta. Nam & adultera ſuum ad raptorem abiit: & ille ſuum virus ſuam tranſtulit in domum. Qualem enim mœcho ſperet, quæ talis fuerit marito? *D. L.* Vxor cum raptore libens abiit. *R.* Sine paululum. Alteri quidem alterius faſtidium non longa dies attulerit. Si ante flagitium cogitarent homines, non eò vſque præcipites ad peccandum eſſent. Nunc feruidos appetitus ſera damnat pœnitentia. Nil niſi poſt factum cernitis: à tergo oculos habetis: cæca frons eſt. *D.* Rapta eſt vxor mihi. *R.* Hoc genus iniuriæ nec reges euadere potuere: & Siphaci Maſſiniſſa, & Philippo Herodes ſuam abſtulit. *D.* Rapta eſt mihi coniunx. *R.* Quod ſemel tibi, bis accidit Menelao.

De Vxore impudica. DIAL. XXI.

Pungit adulterium petulantis coniugis: aufer:
Durum diſcordes eſt habitare domos.

DOL.

IMpudica vxor domi eſt mihi. *RAT.* Mallem rapta eſſet, aut etiam importuna, moribúſque aſperis potiùs, quàm laſciuis, ac turpibus. Ferenda tamen omnia ingenti niſu, ingentique animo, & rerum mortalium contemptore: innume-

merabiles ſunt hominum miſeriæ, quibus omnibus vna virtus obiicitur. *D*.Impudica mihi eſt vxor.*R*.Pudicitia inſignis imperioſas efficit matronas.Nihil metuit.quæ ſibi nihil eſt conſcia. Huic malo igitur.hoc ſaltem boni ineſt:eſſe iam moleſta minus incipiet,minúſque inſolens.Læſa enim conſcientia.fœmineum premit animi tumorem, & ſæpè obſequentior in reliquis viro eſt, quæ ſe meminit impudicam. *D*.Laſciua eſt vxor.*R*.Non mirandum,ſi formoſa: non curandum, ſi deformis. *DOL*. Vxor impudica eſt. *RA*. Pulchra dum limen vxor ſubit, ſubire debet animum illud Satyrici:

Rara eſt ad. ò concordia formæ,
Atque pudicitia.

Nam ſi turpis inſaniat propè gaudendum eſt, cauſam adeſſe diuortij. *DOL*. Adultera vxor eſt. *RA*. Adulterium ſæpè quidem æquè ardentius expetiti coniugij, ſæpe. vnum alterius adulterij pœna eſt,eoque iuſtior,ſi multorum. Cogita an tu vnquam aliis feceris vnde hoc tibi fieri ab alio nunc dignum ſit.Iniuſta enim atque impudens eſt querela.pati quod fecerit, indignantis. Et ab alio expectari alteri quod feceris, lex moralis iubet: Et facere aliis,quod tibi ab aliis fieri velis, ſanè adeò digna eſt, vt illud profani etiam, cogente ſententiæ grauitate;atque æquitate, laudauerint. Sed mortalis petulantiæ licentia, legum ſalubrium abrogatrix, omne fas, nefáſque confundit. Itaque paſſim adulteri occurſant, qui cùm thalamos vicinorum, coniugiáque fœdauerint; ſuas interim coniuges, vel in publico cerni nolint: &, ſi quis in illas oculum deflexit.inſaniant. Sic ſeuerus aliis, ſic indulgens ſibi, ſic iniquus rerum arbiter quiſque eſt. *DOL*. Coniugalis mi-

hi fides frangitur. *R.* Vide ne tu hanc aliis, non ma ritis tantùm, ſed vxori tuæ fregeris. Nam ſunt, qui ab vxore exigant, quod non præſtant, qui laſciuiã ſuam titulo vrbanitatis excuſent, alienam, vt grauiſſimum ſcelus, ſeueriſſimè punientes: qui cuncta ſibi cùm permiſerint, cuncta aliis negent, Iniquiſſimi iudices, qui te pudicitia iudicent: impudici impunè paſſim agunt omnia: & ceu ſoluti legibus, vaga libidine rapiuntur. Vxor oculum parumper inflexerit, adulterij rea fit; quaſi verò domini, non mariti ipſi quidem; illæ autem non vxores; diuinæ, atque humanæ domus ſociæ; ſed capta ex hoſtibus, aut emptæ pretio ſint ancillæ. Cũ etſi obſequi pluſculum, fidei nihil plus tua tibi coniunx debeat, quàm tu ſibi. Par debitum, æquus amor, mutua coniugij fides eſt. Non excuſo vxores; viros arguo, primámque illis culpæ partem tribuo. Perſæpè enim vxori dux, atque exemplum laſciuiæ vir fuit; & inde mali proceſſit initium, vnde remedium debebatur: quamuis autem pudor fœminæ proprius, viro certè prudentia atque conſtantia ſua eſſe debet. Itaque omnis in viro, quàm in muliere dementia, & animi leuitas eò eſt fœdior, quò viro debita magis eſt grauitas. *D.* Coniugis adulterio mœſtus ſum. *R.* Vſitatus dolor, vetus iniuria, nec minus crebra: vix crebrior cõiugij quàm adulterij vſus eſt. Denique hoc eſt, quod [vt ait quidam] nec permitti, nec prohiberi poteſt; quia ſcilicet alterum honeſtas, libido alterum fieri vetat. Tu ne tibi ergò fœminam vnam, tuam totam, atque integram voluiſſes, quod nec ferociſſimis tyrannorum nec regum maximis potuit, tua ætate, contingere, nec priore potuerat? Mitto recentia, ne quos fortè præſentium offendam. Tutius eſt Herculem

ferire,

ferire, quàm villicū. Nec verò cuncta veterum attingā. Formidatiſſimorum ſummorumq́; hominū famæ parcam: noſti autē; hiſque vel in ſilentio gemitum tuum frena; alioqui vrbem luſtra; ſcrutare viciniam; dextra læuaque aderunt, qui vel neglectum genium, calcatamque thori fidem lugeant, vel ignari ſoli, vulgò noti decoris rideantur. Crebriora illa quidem nunquam non auribus modo, ſed oculis, quocunque terrarum perrexeris, defutura. At maioribus, maior ineſt conſolatio. Reges cogita, quos vidiſti ac terrarum dominos: dehinc ſcriptis, fameque cognitos recordare. Reſpice & Arthuri fabulam, & hiſtorias reliquorum. In mentem redeat Olympias Philippi: Cleopatra Ptolomæi: Agamemnonis Clitemneſtra: Menelai Helena: Phaſiphaë Minois: Phedra Theſei. Neve ipſam vrbem Romam olim quoque, dum quoddam quaſi pudicitiæ templum eſſet, mali huius expertem credas, redeat ad memoriam Metella vxor Syllæ illius, qui, ſi eius noſſet adulteria non tantùm Romæ, perque omnem Italiam vulgata, ſed quæ Athenis etiam, per Græciam cantabantur, minimè [vt arbitror] felicis nomen, ſibi prorſus indebitum, vſurpaſſet. Poſt hanc Iulia Agrippæ, quàm hinc à flagitio viri virtus, hinc maieſtas patris abſterruiſſe debuerat: ſimulque huius filia, & nomine, & laſciuia matri par: harumque ſeu vitæ, ſeu fortunæ veſtigiis hærens Iulia Seueri, non ſat pudicitiæ fauſtum nomen. Quid Domitiani coniugem Domitiam? Quid Herculanillam Claudij: ſeu quando hic adulterarum fortunatus coniugum princeps fuit: eiuſdem Meſſalinam, ſummum imperij probrum loquar: quæ ſecordem virum, ac Cæſareum deſerens cubile, noctu lupanaria circuibat, illa faciens

quæ referre pudor prohibet. Quid has ego? Quidve alias ſtringam? Seu quis fornix Auguſtis meretricibus non anguſtus fit? quarum commemoratio, fateor, nec honeſta eſt, nec vlla ex parte adulterii crimen leuat, quin potius grauat. Habet tamen haud ſpernendam conſolationis efficaciã, ſimilitudo conſpecta miſeriæ, ac paritas ærumnarum: non quod alieno quiſquam, niſi maleuolus delectetur malo: ſed quod humilioris fortunæ hominem indignanter pati, quæ toties mundi dominos paſſos nouit, vel non ferenda mollicies, vel ſuperbia videatur. Toleranda cuique ſua fors; illa æquius, quam communem paruis conſtat ac maximis, inuidioſiſſimiſque mortalium. Proinde non hominibus tantùm nuptas, ſed Deo etiam diſpenſatas, in hæc flagitia labi ſolitas, vides; ac [proh pudor] nec tanti ſponſi reuerentia, infelicem præcipitémque animam frenat. Cui autem parcet effrenis ac rabida libido, quæ nec cœlo parcit, nec cœleſtem metuit vindictam? ſeu quibus abſtineat, quæ nec Deo ſacris corporibus abſtinendum cenſet? Nec verò tantùm hęc ætate monſtra hæc tam fœda libidinum cernuntur; quãuis nulla vnquam, recto iudicio, fœdiora eſſe potuerint; læſiq; maioribus irã meri ta: ſed æuo illo, quo ita prodigium ſcelus erat, vt nunc virtus viſa equidem, ac impunita noſcũtur. Virgines ipſæ Veſtales, quarum exactiſſimæ caſtitati Tribunitiam, ac Cenſoriam poteſtatem ceſſiſſe non puduit; quas ſuorum triumphantium Curribus inſediſſe, ne à quoquã fortè triumphus impediretur: quas poſtremò noxios, caſu obuios, à ſupplicio retraxiſſe, legúmque, & capitalis ſententiæ vim fregiſſe, ſola virginitatis maieſtate comperimus: quarum præterea, ex diuerſo, non fa-

facinus tantùm turpe, ſed habitus, aut ſermo liberior, pœna graui, atque infamia nón carebit: & honoris tamen, & decoris immemores; & erroris, inceſti ve; damnatæque, & defoſſę ſub terram viuæ, per hiſtorias occurſabunt. I nunc, tot exemplis, & tam claris, & tam ſacris obrutus, in tanta pudicitiæ ruina, tot probris illuſtrium concuſſam, paululum humilioris cubiculi fidem defle. *DOL.* Vxor adultera eſt. *RA.* Id nonnullis mutandæ in melius vitæ cauſa fuit: qui maritali compede liberati, reiectoque graui faſce, ire altiùs cœperunt. Quid te vetat, coniugis fœditatem primum quoque tibi gradum facere, ad vitæ liberioris aſcenſum? Sæpè & pondus, ſæpè & comes pedes expeditiſſimos retardauit. Ibis ociùs quocunque decreueris, ſolus ac vacuus. *D.* Turpitudine vxoris infamor. *RAT.* Ex alieno peccato damnum, dolórque naſci poteſt, non infamia; ſicut ex aliena virtute, gaudium, non gloria. Tua te virtus, aut vitium glorioſum efficiet, aut infamem. *DOL.* Coniugis vror infamia. *RAT.* Vel ſile, vel fuge, vel vlciſcere. Medium fecit ille vir ſanctus, nactus de ſimplicitate cognomen: & profecto primùm, molle nimis, tertium prædurum: medium honeſti, humaníque conſilij videatur, his præſertim, quorum media itidem eſt fortuna. Nam ſuperbis potentibus fruſtra lex ponitur. Voluntas, Libido, Ira, Impetus; hæ potentis inſolentię leges ſunt. Omne vulnus ferro reſcindendum putant. Multa ſunt tamen, quæ non ferro egeant, ſed fomentis. *DOL.* Impudica eſt vxor. *RA.* Si pati eligis, ætas fortaſſis illam franget, & labor, & filij & morbi, & rei familiaris anguſtia. Quibuſdam frenum vtile pudor fuit. *DOL.* Vxor infamis abiit. *RAT.* Opta ne redeat, ne abierit ſe-

rum votum. *D.* Vxor adulterium eſt ſequuta. *R.* Malles ne tuum in cubiculum adulterum illa duxiſſet? hic ſaltem pudor impudicæ fuit, turpem vitam procul agere; pepercit oculis, erubuitque præſentiam tuam. Impudicitiam potes accuſare, non fugam. *D.* Fœda vxor abiit. *R.* Si de hoc doles, dignus es, vt manſerit, dignus vt redeat.

De Vxore ſterili. DIAL. XXII.

Cum nati luctum pariant perſæpe parenti,
Vxorem ſterilem præſtat habere domi.

DOL.

STerilis vxor eſt mihi. *R.* Vnum coniugalis incommodi remedium. Sterilitas obſequioſas facit, atque humiles: quæ plurimos parit, iam non vxor creditur eſſe, ſed domina. Sterilis autem flet, & tacet: & an non Helcanæ meminiſti? *D.* Vxor mihi ſterilis obtigit. *R.* Modò de coniugis impudicitia querebaris, nunc de ſterilitate conquereris. Atqui ſi ea querimonia iuſta fuit, hæc iniuſta eſt. Expedit impudico viro, vt ſterilis vxor ſit: non paſcet filios alienos, quod eſt in omni vxoris iniuria, ac fœditate duriſſimum: ſi miſerum vxor adultera miſerrimum & fœcunda. *D.* Vxor eſt ſterilis. *R.* Quid ergò tu puerperam eiulantem audire, & nutrices litigantes, & vagientes infantulos maluiſſes? Sterilitas omnia tædia hæc ſubmouit. *D.* Sterilis vxor eſt. *R.* Vide ne (quod multi faciũt) vitium tuum alteri obiicias. Multæ vni viro nuptæ viſæ ſteriles, nuptę poſt aliis, peperêre. *D.* Sterilis, eſt vxor. *R.* Quid ſcis, qualem tibi filiũ pareret ſi fœcunda eſſet. Quarundã partus, fœcunditatem odioſam, & ſterilitatem fecit optabilem. Non tuliſſet Imperium Romanum portenta illa feralia,

Caium,

Caium Caligulam, Neronem Commodum. Baſſianum ſi Germanicus, ſi Domitius, ſi Marcus Antoninus. ſi Septimius Seuerus, aut nullas vxores, aut ſteriles habuiſſent.

De Filia impudica. DIAL. XXIII.

Filia ſi quando laſciuiat, excute mentem;
Fac agat aſſiduè, quo teneatur, opus.

DOL.

DElicata nimis eſt filia. *R.* Duas ſe habere filias delicatas, ſed ferendas tamen, Rempub. ſcil. & Iuliam, dicere ſolitus fertur Auguſtus Cæſar: Iuliæque animum lætum quidem, vſq; ad ſpeciem procacitatis, ſed reatu liberum. In vtraque tamen, ita ſentiens princeps ſapiētiſſimus, fallebatur. Nam & Reſpublica iam pridem ab illa ſua priſca virtute fornicari cœperat; & filia non tā delicata, quam probri ſolum patrem latentibus, deformata erat; quæ tandem [ſerò licet] erupere: ſecundum tamen hanc ſententiam, delicata poteſt eſſe filia, ſed pudica. Quod vt permiſerim, negari illud certè non poteſt: Pronum, & breue iter ad impudicitiam, eſſe delicias. *D.* Filia laſciuire incipit. *RA.* Occurre principiis: dura ferro, tenera digitis conuelluntur. Qui ſibi, vel alteri habitum quærit, à teneris annis incipiat. Facilè & tractantur mollia, & flectuntur. *DOL.* Laſciuire incipit filia. *RAT.* Lautas dapes, & veſtes illi molles, ac fulgidas: annulóſque, & armillas detrahe, & quicquid eſt aliud, quo & ipſa ſibi placeat, & placere aliis ſtudeat: obiice illi domeſticas curas, penſa, acus & colos, & ſi quid eſt operis, quod ſuaues, ac molles manus in callum duret. Seduc eam à ſpectaculis, à concurſu populi. Feſtis etiam diebus

illam domi contine. Nullum vagis ac diſcolis cogitatibus tempus linque. Occupatio, & labor, & incultior habitus, & victus aſperior, & receſſus, inque vnum aliquid iugis intentio: ad hæc teſtis carus, & verendus, frequens admonitio, dulces minæ, &, ſi quando res exigat, aſperæ. Hæ ſunt caſtitatis, aduerſus impudicitiam, ſeræ ac vectes, qui & inſultantes ocioſo animo paſſiones arceat, & ingreſſas eiiciant. *DOL.* Filia impudica eſt. *RA.* Eccleſiaſticum conſilium: Super filiam luxurioſam confirma cuſtodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire. Etſi autem nihil penè triſtius pati poſſis, modò tamen paterni officij nihil omiſeris, eſt vnde mœſtum te ſoleris. Tuus enim poteſt eſſe dolor, ſed non pudor, nec crimen. Nam præcipitem in libidines animum frenare, difficile eſt valde: &, niſi Deus ipſe manum adhibeat, impoſſibile homini. Tantus eſt enim impetus, támque effrenis, vt contra eum fruſtrà ſæpenumerò parentes, fruſtrà & fratres, fruſtrà etiam ipſe vir laboret: neque id mirum, cùm ſit ſcriptum: Aliter non poſſum eſſe continens, niſi Deus det. Néve hinc pudicitiæ excuſatio vlla ſit, dat hoc Deus pia fide poſcentibus, quódque in ſe eſt, annitentibus, ac ſcientibus, cuius ſit hoc donum: ritéque & ipſum æſtimantibus, & authorem. *D.* Filia adultera eſt. *R.A.* Si nupta, habes participem generum doloris: habes & ipſum Cæſarem Auguſtum, & iniuriæ comitem, & vltionis exemplum.

De

De Aduentitio decore. DIAL. XXIV.

Immeritò ſi quid pateris, perfer memento,
Immeritus laudem, crimen habet meritus.

DOL.

Alieno crimine infamor. *R.* Dicebam modò, & ſic eſt: Alieni te criminis dolor attingere poteſt, non infamia: verum loquor: Falſa enim vt ſit dura; durabilis non erit: & infamiam, & gloriam, vt longæua ſit, tuo tu quidem ex agello animi, propria vitem falce meſſueris. *D.* Alieno crimine mœſtus ſum. *R.* Credo hercle. Eſto autem tua lætus innocentia: niſi magis alieno tangeris, quàm tuo: non vt patrimonij hæreditas, ſic & famæ eſt: &, ſi eſſet, repudiari poſſet. Oneroſam, & infamem hæreditatē adire, nemo cogitur, Nunc[vt dixi] nominum ſucceſſio nulla, nulli agnationum, aut cognationum gradus: hac in re, ſeu tu clarum tibi, ſeu tu fuſcum nomen optaueris, à te illud, non ab alio petendum erit: tuis eſt opus meritis, quando quidem alienis nec fœdari potes, nec ornari. Quid tabellionem aſpicis? Quid teſtantem? Quid amantiſſimo clariſſimóque ſeni tuo fidis? ſeu quid horres obſcurum? nec verum decus inde, nec dedecus. Non legatur fama, ſed queritur. *D.* Meorum grauor infamia. *RA.* Immò quidem tua te premit opinio, humanæ miſeriæ radix ingens. Pone illam, falſo faſce leuaberis. *DOL.* Meorum criminibus infamor. *RAT.* Nego id quidem fieri poſſe: ſed vt fateat: præſtat tamen alienis te flagitiis infamē eſſe, quàm alios tuis. Multò eſt enim grauius peccati pondus, quàm infamiæ: vbi peccatum, illic miſeria vera eſt. Contra autem, falſa infamia, veræ miſeriæ nihil habet

falſa vero gloria plurimum : plebeios licet animos illa pungat. hæc mulceat. *D.* Meorum infamia non tangi nequeo. *R.A.* Tangi pium: ſterni miſerum. Proinde, dum reliquiæ ſpei ſunt. ſummo ſtudio, tuorum famæ, atque inde ſuſceptæ perturbationi tuæ, conſule. Si ſpes omnis abierit, illis omiſſis ſollicitudinem. atque angores deponendos cenſeo. Nam & in caſſum niti, & triſtitiæ materiam aucupari, par dementia eſt. *D.* Seruilibus probris notor. *R.A.* Materiam patientiæ pœnam luis: cum diluere notam poſſis, ſcelerum pulſis authoribus. *DOL.* At meorum, qui tam facilè pelli nequeunt, vror probris. *R.A.* Quorum, quæſo? Iam parentum caſtigatio filiis, nullo iure, permiſſa eſt. Inde tibi igitur nihil infamiæ: quin potius, recto iudicio, quaſi quidam fulgor ex tenebris naſci poteſt. Nam cum virtutis proprium difficultas ſit; multo difficilius eſt obſcuris. quàm claris ducibus rectum iter tenuiſſe. Sin vxoris, quid hic verò te agere oporteat, & quorum pro remedio meminiſſe, paulò ſupra monui. Si natorum, reſpice qui viri, quos filios habuere. Fabius Maximus, ac Scipio Africanus, & Pompeius Magnus [Non enim imperij, atque opum ſed ætatis, & gloriæ ſequor ordinem] quem aut Veſpaſianus vltimum, aut Aurelius Antoninus vnicum, aut Seuerus primum: quos in genere alio, Hortenſius ac Cicero, Quam poſtremò filiam Auguſtus Cæſar. Aut quem filium Germanicus; magna de luce, magnas tenebras videbis, & intelliges, hoc prolis infortunium, neſcio quidem vnde, ſed in maximam quamque familiam ſuo iure, familiariùs ſcandere; & cuique ſuas vomicas domi eſſe, vel ignotas viciniæ, vel neglectas; nec fratrum, nepotumque deerant exempla.

pla. Illa poſui. quorum quò propior. eò grauior vi-
deri pudor ſolet. Omnium vna eſt regula. Alte-
rius, quiſquis ille ſit, maculas, inuito alteri, nec
affigi poſſe, nec hærere.

De infamia. DIAL. XXV.

Peccatis propriis, quando tua fama laborat.
Enitere, probo nomine reſtituas.

DOL.

MEa premor infamia. *R.* Timui, tua ne con-
ſcientia premereris. *D.* Infamia premor
graui. *R.* Si iuſtam, non infamiam ſed in-
famiæ cauſam defle, Sic iniuſtā, errores hominum
alto animo proculcans, tua te conſcientia ſolare.
D. Graui infamia laboro. *R.* Vētoſo faſce ſuſpiras;
ſic ſuapte natura leuē ſarcinam, ferentis imbecil-
litas grauē facit. *D.* Grauis in meum nomen ſur-
git infamia. *R.* Refert, quibus orta radicib. ſi veris,
viuet, augebitur; alioqui mox areſcet ac defluet.
D. Magna mihi infamia conflata eſt. *R.* Bene ais. fla-
tus eſt enim fama. Sæpe etiam impulſoris, qui vos
adeò quatit, ac territat. Atqui magna infamia ma-
gnæ famæ principium multis fuit. Puduit vulgus,
& vt iure ſuo, errori adderet errorem, rebúſq; mo-
dum cunctis excluderet, modicam infamiam, im-
modicis laudib. tandē vicit. *D.* Multa vndiq; pul-
ſor infamia. *R.* Circumflantib. ventis in portū re-
di, & ab aurium procellis, in cubiculum cordis in-
gredere: cui, ſi tranquillitas ſua eſt, habes vbi iur-
giorū feſſus requieſcas & [vt dici ſolet] in ſinu gau-
deas. *D.* Fuſca fama, cōſcientia clara ſum. *R.* Tu ne
igitur fama eſſe clariſſima, cōſcientia turpi cupe-
res, atque obſcura? Ita ne penitus verum eſt illud
Flacci:

Falſus honor iuuat, & mendax infamia terret.

O rem vanam : vera quidem & iuuare poſſunt & terrere:vmbras metuere non eſt viri. *D.* Infamiæ ſarcina ingens eſt. *R. A.* Si flagitio collecta grauis, fateor;ſi caſu facilis;ſi honeſti ſtudio,glorioſa, Si quidem bonis artibus quæſita infamia., laus eſt. Inſultent fatui;& tu exulta lucro nobili;virtutem nempe rariſſimam mercem,magnum licet,&quo nullum maius famæ pretio comparaſti. Is virtutis cultor verus eſt,qui in nihil penitùs, præter il lam cogitat:ſed cum reliquorum clarus tum clariſſimus eſt contemptus famę virtutis ſtudio ſuſceptus; cum profecto fama viris fortibus, non auro tantùm,ſed vna etiam ſit carior. Qui amore virtutis hanc ſpreuerit, is ſpreturus omnia credi debet; quod præclarum,ſed perrarum ſcito: quandoquidem magna pars eorum., qui videri volunt virtuti operam dare, fama eius apprehenſa, ſic confeſtim in actione lenteſcant,vt intelligi dent vnum hoc illos,quod apprehenderint,intendiſſe. *DOL.* Multi grauiter me infamant. *RAT.* Plures olim Fabium,& grauiùs;plures etiam Africanum : quæ res illis eximiam in gloriam verſa eſt. Communem cum talibus ſortem,queri deſine : pauciſſimis accidit omni ſemper infamia caruiſſe. Delicatiſſima res eſt fama homini: & quæ ſæpè rubiginem, leuibus contrahit ex cauſis: & ad ſummam, vt nil clarius fama eſt,ſic nil obſcurari pronius. Nílque peregrinarum [vt ſic dixerim] capacius impreſſionum. *DOL.* Graui vror infamia. *RA.* Peſtis hæc verendis maximè infeſta nominibus,viris quoque ſanctiſſimis,non pepercit : quorum princeps omnis expers culpæ,& ipſe tamen ab impiis infamatus, oſtendit,mali huius immunitatem,quæ nec Deo obti-

obtigiſſet, hominibus non ſperandam. *D.* Dura atteror infamia. *RAT.* Virtutem inuidia non tentari, vix poſſibile dixerim: ſufficiat non conuelli: ſiue gloriam cum obtrectatione collidi: ſi pura, ſi ſolida eſt, ſplendeſcet attritu. *DOL.* Acri vexor infamia. *RA.* Vulgaris aura cœcis ignorantiæ pulſa turbidinibus ſumma rerum cacumina verberat, ſed non quatit: vel ſi quatiat, non euertit. Excellentiæ tibi cuiuſpiam ſignum ſit, in vulgi linguas, quaſi ſcopulos incidiſſe. Humilia enim & circa terram depreſſa nomina, nec præclaræ laudis lumen excipiunt, nec magnæ infamiæ tempeſtatem. Sæpè quod ſpernitur, & quieſcit. *D.* Malè de me vulgus loquitur. *R.* Bene quod in linguas, non in calamos incurriſti. Vehemens ſermo vulgi eſt, at minimè diuturnus. Iꝫ quibus aut falſis orta cauſis, breuia ſint oportet: tacebunt, cum multa latrauerint. Fatigari citiùs ſolent, qui cœpere feruentiùs. *D.* Vulgi linguis exagitor. *R.* Quid ſi in oratoris, aut Poetæ inſignis ſtilum impegiſſes? vt multi olim, quos infames poſteritati traditos inimici eloquentia videmus: vt, ſicut nobile mihi ſuſpiriũ Alexandri regis, Homerum Æacidæ inuidentis; ſic metus nobilis Alexandri principis; videatur, literatos, diſertóſque viros, ne quid de ſe aſperum ſcriberent, formidantis; quanquam nec literatis obtrectatoribus ſuccumbendum; ſed vel pari ſtilo refellenda calumnia; quod Tullius Criſpo, quod Demoſthenes Æſchini, quod innumerabilibus fecit Cato; vel inſigni fiducia, & omne theatrum ſuperante animi teſtimonio, reſiſtendum eſſet: dicendúmque, quod Caluo Vatinius perorante; Non quia iſte diſertus, iccircò ego damnandus ſum. At nunc periculi nihil eſt: ſiquidem vulgus, vt multùm ſtrepat; quàm diu tamen id fa-

ciet, citò vel volens, vel coactum deſinet. Veniet dies, quæ ſtrepidulis his cicadis, loquacibúſque ſilentium picis ponat. *DOL.* Malam famam apud vulgus habeo. *RA.* Vt apud te ipſum, vtque apud bonos bonam, ac perpetuam, verámque habeas, enitere. Nempe iſta, quam quæris, euaneſcet. Inane genus, ac trepidum, mortales: quid ad vos, vel adulantium, vel detrahentium breue iſtud, & obſcurum murmur? Venient qui liberiùs iudicent atque æquiùs. Et qui ſunt, inquies, hi iudicent? Noſſe illos non poteſtis ſed ab illis noſci. Illos dico, qui poſt vos naſcentur, quos nec veſtri odium, nec liuor; ſed nec amor, nec ſpes torſerit, aut metus. Si veſtrarum æſtimationem rerum, ac ſententiam incorruptam vultis, hos iudices exſpectate; breuis eſt mora. Properant ecce, móxque aderunt. *DOL.* Infamiam factis egregiis, & virtute contraxi. *RAT.* Eſt vbi amor damnis alitur, creſcítque laboribus, ínque amaro [dictu mirum] & maligno ſolo, radices agit altiùs? vnde fit, vt factionum amantiſſimos, ſæpè illos videas, qui multa, & grauia pro factionibus paſſi ſunt. Nota quidem, & nimium trita res, veſtris in vrbibus, Proinde nemo, vel iuſtitiæ, vel veritatis amantior, quàm qui pro hac flagellis ſeſe obtulit, ac morti. Et tu igitur virtutem ama, magíſque ac magis illam cole, pro qua famam, rem pulcherrimam, atque clariſſimam, amiſiſti: pro qua, non leue ſupplicium fers, infamiam; perditíſque, & ſpretis omnibus, eam ipſam, quam tibi nemo vnquam eripiet, virtutem ſolam, ſolus amplectere; atque illi dicito: Hæc quidem ô regina, pro te volens patior; tu me in integrum reſtitues, aut certè vna mihi pro omnibus ſatis es. Tu me ſola ſinu pio refoue, ſic non famæ tantum,

tùm, ſed vitæ quoque damna non ſentiam. *D.* Vulgo paſſim in triuiis laceror. *R.* Boni conſule. Notum te vulgus faciet, clarum virtus, conſcientia ſecurum.

De Quæſito ex indignis laudibus pudore.
DIAL. XXVI.

Parcè laudato, nam cum laudaris vtrique
Si rurſus damnes, pars leuitatis eris.

DOL.

LAudaſſe arguor indignum. *R.* Malum quidem quod eſt, bona ſæpe oritur radice. Boni enim, & innocui, quales ipſi ſunt tales alios opinantur. Hinc ad laudandum, æquo etiam proniores ſunt: & quamuis indignum laudare malum, fatear; vituperare tamen immeritum multò eſt peius. *D.* Laudaui indignum. *R.* Si id ſciens, reprehenſibilis; at ſi ignorans excuſabilis. Minus eſt malum falli, quàm fallere. Falli enim alienum; fallere autem, proprium fallentis eſt crimen. *D.* Aliena laus in meam vergit infamiam. *R.* Immo quidem tua, vel culpa vel ignorantia. Ex alieno enim, vt laus ſic infamia nulla eſt. *D.* Laudaſſe indignum, valde doleo. *R.* Vide ergò ne id ipſum ſæpè doleas. Caue ne temere ad laudandum, vituperandumque proſilias. Eſt enim vtriuſque rei libido: & [vt dicam propriè] morbus, ac pruritus quidam linguæ mobilis & quietis inſciæ: cuius frenum, ac cuſtodia inter opera perfectionis eximiæ numerantur, dicente ſcriptura: Si quis in verbo non offendit, hic eſt perfectus vir. Qua in re nimis ſæpè fallimini. Et, heu nimis illud eiuſdem Apoſtoli verum fit quòd linguam nullus hominum domare poteſt, inquietũ malũ. Ad mentiendum ergò

cotidie vos illa præcipitat, quos hinc ſuus vrget impetus; inde falſa rerum ſpecies trahit. Sunt enim qui aſpectu, vel eloquio vitia morum tegunt. Quod de Alcibiade accepimus, de multis vidimus. Sunt qui virtutes velo occultant contrario: ſeu id natura vultus ſcilicet, aut ſermonis auſteritate inſita, ſeu etiam arte quadam, ſtudioque aduerſus id, quod vulgò concupiſcitur, adhibito. Nam vt multi, qui ſe bonos, ſic aliqui, qui ſe malos fingerent, ſunt reperti, quo vel humani fauoris peſtilentem auram, vel inuiſam honorum temporalium ſarcinam declinarent. Quod de Ambroſio lectum eſt. Accedit amor atq. odium. Accedit ira, & inuidia, Spes & metus, affectuſque animi varij, & occulti: hiſque ipſis interdum, quorum ſunt incogniti, ſemper autem iudicij veri hoſtes. Accedit quòd viuentis laus, diuino eloquio, propter vitæ mortalis inconſtantiam, prohibetur: quantò igitur magis vituperatio? Deinceps itaque ad laudandum tardus, ad vituperandum tardior veni: cum vtetque enim [vt dixi] malus error ſit, peior eſt vltimus. *D.* Laudando immeritum, erraui. *R.* Errando dicitur, & ſæpè error vnus multis obſtat erroribus: dumque erraſſe ſemel pudet, ne ſimilis iterum error obrepat, occurritur. Laudaſti incautè; linguam frena, hoc boni ſaltem illi inſit malo. *D.* Indignum laudaſſe pudet, ac pœnitet. *R.* Pudor, & præſentia, & dolor ſcalæ ſunt, & gradus quidam ad reſipiſcentiam, & ſalutem. Pauci ſunt, qui ad rectum iter, niſi per deuia multa, ceſpitando perueniant: multoſque ideò voluptatis ſeruos in Iuuentute vidimus, qui virtutis amici in ſenio euaſerunt.

De Amicis infidelibus. D I A L. X X V I I.

Qui non eſt fidus, non eſt tibi verus amicus,
Non te, ſed fortunam reſpicit ille tuam.

D. O L.

DE amicis queror. *R.* Quid hic hoſtibus faciat, qui de amicis querimoniam inſtituit. *D.* Amicos experior infideles. *R.* Impoſſibilem rem narras. Ne forte autem amicos credideris, qui non erant; nempe id non modò poſſibile, ſed commune eſt. *D.* Infideles ſunt amici. *R.* His querelis plenus eſt orbis terræ. Verùm amicitia, infidelitaſque non coëunt. Qui infidelis eſſe incipit, deſinit eſſe amicus, ſeu [quod potiùs crediderim] nunquam fuit. Cumque omnis virtus immortalis ſit, omnis fictio æui breuis. Non fides eſt ſublata, ſed fictio. *D.* Infidos experior amicos. *R.* Amici falsò habiti, ſi nunc primum infidelis animi latebras pandunt, erroris tui finem lætus aſpice, & caueto interim ne morbi contagia in te ſerpant, ſed quicumque illi fuerint tu amicitiæ fidem ſerua, etſi non propter immeritos, at propter te, meritum aliena peſte nō infici: quod libentiùs facies, ſi quantum tibi diſpliceat illorum præſidia, ipſe tecum acriter excuſſeris. Sæpè vitij odium, calcar ad virtutem fuit. *D.* Immeritus amicorum odia contraxi. *R.* Odioſi ciues, odioſi ſocij, odioſi cognati, odioſi coniuges, odioſi fratres, odioſus demum patri filius, & filio pater. Et ad ſummā nulla neceſſitudo eſt, quæ non odiis eſſe poſſit infecta. Sola quidem amicitia ſincera, mali huius ignara eſt. Interque hanc, & reliquas, hoc intereſſe diffiniunt, quod illæ omnes adiuncto odio durant;

nomenque ſuum retinent. Huic vni non modò, ſi odium acceſſerit, ſed ſi amor abſceſſerit, amicitia iam non eſt; neque verò magis odioſus amicus eſſe poteſt, quàm amor etiam odioſus. *D.* Perfidos patior amicos. *R.* Si quid ſpei reliquum, perfer, dum in fidem redeant, & ardenter ama. Multi enim tepido amore amicitias excinxerunt; aut parum fidendo, perfidiam docuere. Si nec ita proficis, ſpeſque omnis interiit, vtere conſilio Catonis, qui amicitias, quæ non placent, ſenſim diſſuendas cenſuit, non ſubitò diſcindendas, ne geminum graue damnum, ſimulque & amici perditi videantur, & quæſiti hoſtes; niſi fortè acrior caſus, ac moræ impatiens, maturo conſilio vti vetet; qui, ſi incidat, inter ærumnas amicitiarum vltimas numerandus erit; ferendus tamen alto animo, vt reliqua; cedendumque neceſſitati, & parendum tempori; ſed hic caſus veræ vix amicitiæ tunc notus eſt.

De Ingratis. DIAL. XXVIII.

Qui bene factorum non vult memor eſſe tuorum,
Dignus eſt certe, cui bene non facias.

DOL.

MVltos experior ingratos; graue vitium. *RA.* Ingratitudinem vituperare ſuperuacuum; omnium nempe mortalium, hanc ſermo condemnat. Non eſt laborandum, vt ſuadeas, quod omnibus perſuaſum eſt, & in extirpabiliter inſitum. Eſt qui ſummum; eſt, qui ſolum in virtute bonum locet; eſt, qui neutrum, ſed in voluptate, virtutis hoſte, ponat omnia. Sunt, qui caſtitatem pulcherrimum ornamentum vitæ dicant; ſunt qui hanc ipſam in ſe ſpernant: in aliis

liis verò vel ridiculam, vel difficilem certè, longeque laborioſam putent; quod Auguſtinus tantus vir futurus, in ſe ſenſit, vbi Ambroſij cælibatum laborioſum ſibi viſum ait: qui aliis non laborioſus modò, ſed damnabilis vitæ ſtatus viſus erat. Vnde illud Platonis: Qui, cum cælibem, caſtamque vitam diu tenuiſſet, ad extremum ſacrificaſſe legitur naturæ, vt ſibi illam placaret; quam, ſic viuendo, violaſſe, & in quam grauiter peccaſſe, videretur. Mirum, id iam docto homini, videri potuiſſe; ſed viſum eſſe, non eſt dubium. Erunt quoque, qui fortitudinem, eminentiſſimam, clariſſimamque virtutem ducant: vulnera aduerſis excepiſſe pectoribus, campum rutilo ſanguine cruentaſſe, intrepidiſque demum animis mortem oppetiiſſe. Erunt qui hæc omnia ſummæ tribuant inſaniæ, & nil melius ſecuro, atque imbecilli ducant ocio. Venient denique, qui iuſtitiam gubernatricem rerum humanarum, & virtutum matrem cenſeant: qui religionem iter ad æternam vitam credant, & ad cœlum ſcalam. Venient contra, qui iuſtitiam ignauiæ; Religionem amentiæ, ac ſuperſtitioni aſcribant. Hi ſunt, de quibus ſcriptum eſt; Quiduis habent in viribus, qui omnia virorum fortium eſſe confirment. Neque ſolùm ex hoc genere violentorum hominum, raptorumque; ſed ex ipſa doctorum acie, quantos oppugnatores habeat iuſtitia, facilè eſt in libris reipubl. Ciceronis aduertere. Sunt qui fidem, & promiſſorum obſeruantiam magnis, & meritis laudibus efferant: ſunt, qui fidem frangere, non fallere, dicant eſſe, ſed plus ſcire, & eſſe ingenij melioris. Quæ licet vulgò multorum hodie ſit opinio, & multorum vox; apud Lactantium nominatim Mercurio tri-

buitur, dicenti; ſicut ille ait: Non fraudis eſſe decipere, ſed aſtutiæ. Pulcher enim ingenij Deus, & eloquij. Et ad ſummam: nulla virtus tam laudata eſt, quin vituperatores inueniat. Gratitudinem, nulla barbaries gentium, nulla morum immanitas non laudabit: nemo vſquam non vituperabit ingratitudinem; ſit fur, ſit ſicarius, ſit proditor, ſit ingratus, vitium ſuum excuſare non audebit, ſed negare. Quæ quamuis ita ſint, nihilominus tamen innumerabiles ſunt ingrati. Nec eſt ferè vitium aliud, quod tam multis verbo damnatum, tam multi rebus ipſis amplectantur, ac teneant. Quid concludam? damnandum vtique non ſolùm verbo, ſed animo maximè, atque iudicio; & in ſe, cuique bono fugiendum, ac vitandum; in altero tolerandum, ſicut cætera, quibus humanum ſcatet genus; quibus mali abundant, boni exercentur. Perfer igitur, & gaude potiùs ingratum ferre, quàm ingratus fieri. *D.* Ingratos multos inuenio. *R.A.* Vide, ne quid in te culpæ ſit. Multi enim dum benefici dici volunt, iactatores ſunt, atque exprobratores. Oneroſum genus, quorum beneficia plus offenſæ præferunt, quàm gratiæ. Idque nihil eſt aliud, quam pretio odium parere: Mercimonium inſanum. *D.* Bene meritus, multos male memores, & ingratos patior. *R.* Tu ne hoc illis inuides, tuamque eum illorum ſorte commutatam cupis? Noli, obſecro; cuiuſcunq. ſit vitium, virtus tua veniat in partem. *D.* Multos habeo ingratos. *R.A.* Quid expectas audire? benefacere vt deſinas, deque alterius culpa, tuum ipſe damnum facias? Quin tu potius contrarium fac, & qui multos habes, cura nunc etiam, vt habeas plures. Habebis autẽ, ſi multis benefeceris: multi enim ſemper ingrati. Sed plures

hodie,

hodie,vexeorque,ne confeſtim gratum eſſe, portentum ſit.Ita in dies retro eunt omnia; ea petentium improbitas,& ea debentium obliuio, atque ſuperbia eſt.Neque ideò deſiſtendum:neque, cœcorum æmulatione,eruendi oculi.quos potiùs facere debet aliena cœcitas cariores. *D*.Mihi multi ſunt ingrati.*R*.An tu multis idem fueris,recordare. Vna enim ingratitudo aliam punit,ſicut in reliquis.Vnum ſæpe peccatum alterius pœna eſt. *D*. Multis ingratis profui.*R*.Multis indignis profuiſſe ſatiùs,quàm vni digno defuiſſe. Proinde perge; neu malorum odio bonos mores exuas; nec prodeſſe aliis ceſſes.quòd ab aliis male ſit cognitum. Cognoſcent hi fortaſſe meliùs;ſi ne quidem noſſe Deum,noſſe te ſatis eſt. Non eſt vera virtus,cui conſcientiæ præmium non ſufficit. *D*. Profuiſſe multis infeliciter ceſſit.*R*.Caue ne vnius crimen obſit alteri.quodque eſt grauius,tibi. Experire alios,cedet fortè feliciùs. Quidam præterea,diu ingrati vrgente animum pudore, tandem fuere gratiſſimi;magnoque cum fœnore ſpes amiſſa rediit. Ad hæc ſæpè,quod requiſitus debitor negauit, vltro,non debitor obtulit.Nullum bonum opus vnquam periit. Qui bene agit,ante alios ſe cogitet. Vna quidem virtus multis prodeſt, ſed prima, & maxima pars virtutis in agentem redit.Itaque vt mali omnes,& ingrati ſint, non idcirco vir bonus beneficio ceſſabit. Nam quæ in multos ſpargit, in ſe cumulat;ſibi ipſe beneficus, vni ſaltem non ingrato.*D*.Proieci beneficia in ingratos.*R*.Atqui gratis dare,nec auarus metuant.Eo autem liberalitas maior,quò ſpes præmij minor eſt.

De Seruis malis. DIAL. XXIX.

Si ſuerit ſeruus nugax, animi.ique ſuperbi,
Longe abeat, frugi non erit is famulus.

DOL.

MAlis ſeruis obſideor. *R*. Nunc rectè ais, obſideor: olim tibi circũfultus videbare, ſed obſeſſus eras, non familiari ſolùm exercitu. ſed hoſtili. *D*. Indomitis ſeruis premor. *R. AT*. Tuæ acies contra te militant: inſuaue negocium. *D*. Superbis ſeruis obſeſſus ſum. *R*. Eoſque, qui te obſident, paſcere cogeris: inamœna neceſſitas. *D*. Seruis obſideor peſſimis, voracibus, furibus, mendacibus, impudicis. *R*. Quid ſeruorum epithetis affluere eſt opus? Seruos dic, omnia dixeris. *D*. Seruis obſideor, quid conſulis? *R*. Quid conſulam, ſeu quid dicam, niſi Terentianum illud:

Quæ res in ſe neque modum, neque conſilium habet vllum,
Eam conſilio regere non potes.

Nota ſunt tamen hac in re Senecæ conſilia: Viuendum cum ſeruis familiariter, comiter, clementer: familiarem eſſe iubet, at quibus? nempe his, quorum familiaritas contemptus eſt genitrix, Addit; Non verberum, ſed verborum caſtigatione vtendum, erga ſurdos ſcilicet, torpenteſque; dominicã que manſuetudinem duro pede calcantes. Admittendos prætereà in ſermonem, in conſilium, in cõuictum. Et quos quæſo? vtique procaces, ſtultos, ebrios, perfidos, inſolentes; qui neque ſermonẽ teneant, neque conſilium habeant, & conuictum fœdent, ſalutis, vitæq. domini, & patrimonij, & famæ ſegnes; gulæ autem propriæ, atque libidinis vigilantiſſi-

tiſſimi curatores. Verùm ille ideò fortaſſis, hoc conſuluit; quia in ſeruo verum opinatur, quòd iam ante de amico dixerat. Fidelem ſi credideris, facies. Credo non cogitas ex optimo genere hominum amicos eſſe ſolitos, ſeruos ex peſſimo. Equidem non, ſi mille annis lupum, agnum credideris, agnus fiet. *D.* Obſideor ſeruis: quid conſilij affers? *R.* Nunquam aliunde quæſieris, quod in te eſt; non obſideberis, niſi dum voles: neque verò nunc obſiderent, niſi quòd in vrbib. malè pacatis accidit, vna pars animi, quaſi factio ſeditioſorum ciuium, obſidentibus faueret. Vis hoc malo liberari, purga animi tui ſtatum. Seruos enim caſtigare, neque his Senecæ conſiliis, neque aliis potes. Te, ſi velis componere, nemo vetuerit. Pompas abiice; pelle ſuperbiam. Ita enim vel fugabis ſeruorum inimicam aciem, vel imminues. *D.* Multis ſeruis obſideor. *R.* Bene, ſi ſtrepitus, vel inanis quæritur iactantia; ſin obſequium, aut iucunditas, nil peius. Serui, etſi boni ſint, quod inter prodigia numerem, nunquam tamen multi benè ſeruiunt. Inter ſe enim diſſident, murmurant, altercantur. Alter ad alterius reſpiciens manus, ipſe interim ocioſus; compleſiſque ſuis ſedens manibus, domini habitum induiſſe, ſuum decus exiſtimat; & nil cenſet honeſtius, quàm nihil agere; cuncta pollicitus; de his namque nunc loquimur, qui falſa profeſſione ventris ignaui negotium agentes, ſeruitio humili, non tantùm voluntariè, ſed importunè ſeſe offerunt; innumerabilis turba, ſed vilis, qui, cum tot pateant artes, abiectiſſima elegerunt. Nempe illorum, quos non voluntas propria, ſed aliena vis, & ſua ſors, ad ſeruitium traxit, vt numerus rarior, ita crebior virtus, & notior fides. Nimirum aliud eſt ſerui-

re velle, aliud cogi. Hi ergò fortunæ memores: vt eodem ſe, in omni ſtatu, præbeant: neu virtutem cum libertate perdiderint, quod inuiti faciunt, aliquando feliciter faciunt: cum id nequeant, quos volentes ſomnus, venter, gula, cupiditas, mali duces, in ſeruitium perduxere: in quo mirum non eſt, ſi ducibus ſuis ſtudent, atque id agunt, quod ſequuti falſum ſimul atque humilem titulum ſeruitutis, aſſumpſerant. Contrà hi, qui tale nihil, quod ſequerentur, habuere, naturam ſequuti, ac fortunam, ſæpè quod liberi fuerant, ſerui oſtendunt. Et, ſi fortaſſe de talibus intellexit, poſſum inoffenſis auribus Senecam audire. *D.* Multi domum ſerui occupant. *RA.* Multæ igitur lites, multa bella, de re qualibet pugna erit. Noua cotidie crimina proferantur, ac purgentur; & tu medius inter partes ſedeas, oportet. Iudex factus, ex domino, non potes litigium domo expellere; litigantes potes. *DO.* Obſideor famulis, ſine quibus viuere nequeo: quid agam? *RA.* Si eò vſque peruentum eſt: vt ſine hoſtibus tuis eſſe non audeas: paucitate illorum, ac virilitate tibi conſule. Pelle formoſos, pelle comptos ac callidos: pelle vel facie ſibi placentes, vel ingenio, vel genere. Inter paucos, eoſque hebetes, atque incultos tutiùs ages; non quia meliores, ſed quia minùs auſuri: quos, velut hyeme ſerpentes coacta vis veneni, atque vilis inertiæ torpor obſtrinxerit. Denique hæc ſumma eſt, vt in ſeruo ſola quidem, aut certè prima fides æſtimanda ſit. Si quid hac in parte prætuleris, crede mihi, magno cum fœnore vitiorum, qualiſcunque illa breuis tibi veniet voluptas, quia ſanè perrara eſt fides: proximum remedij genus, ipſa, quàm dixi, paucitas, vilitaſque: non plus habens boni,

ſed

ſed minùs audaciæ.

De Seruis fugitiuis. *DIAL.* *XXX.*

Aufugit ſeruus nebulo, ſine currere peſtem;
Namque lucrum magnum eſt perdere perniciem.

DOL.

DIſceſſerunt ſerui. *R.* Quorum moleſta præſentia erat, gratus debet eſſe diſceſſus. Nihil fermè diſplicet, cuius contrarium non delectet. *D.* Abierunt ſerui. *R.* O ſi redeant. videaſque oculis, quod animo iam vidiſti, quot illos vitia circunſtent, quot nequitiæ, quot doli, quot mendaciorum artes, quot ſcelerum ſpecies, quot furtorum? Quid ni horreas comitatum, limenque redeuntibus obſtruas, meritoque gaudeas, tuam domum malis exhauſtam, leuatamque ponderibus. *D.* Serui ſimul omnes abiere. *R. A.* Simulque cum illis curæ graues, moleſtæque ſollicitudines, metuſque perpetui. Cogita, quot implendi ventres, quot tegendi humeri, quot armandi, ſtringendique pedes vagi, quot acuti vngues obſeruandi: duro te negocio liberatum dices. *D.* Fugerunt ſerui. *R.* Et cum his odia in dominum, & contemptus, & murmura, & querelæ, quin & execrationes, tacitæq. deuotiones immeriti capitis: quibus immerito ſeruitio caruiſſe, quis tam ambitioſus, vt neſciat aſcribendum lucro. *D.* Diffugerunt ſerui. *R.* Quis vnquam de fuga hoſtium queſtus eſt. Iulio Cæſari tribuitur ſuperbiæ, quòd hoſtem, quem intercipere cogitabat, fugientem mœſtus aſpexerit. At modeſtis victoribus terga hoſtium vidiſſe, ſatis eſt: quin & idem ipſe alibi fugientibus parci iubet, ſola hoſtium contẽtus fuga: idem

facito. Et. ſi tui hoſtes grauiore ſupplicio digni eſſent, fugiſſe ſufficiat; atque illorum fuga tuam metire victoriam; ablatamque tibi neceſſitatem vindictæ ſeuerioris, intellige. *D.* Serui fugere. *R.* Sponte igitur fecere quod cogendi erant: gratiam habeto; depellendi immanes belluas tibi demptus eſt labor: hinc quereris, fugerunt qui niſi fugiſſent, tu fugere debuiſſes. Fugerunt, qui aut fugiendi erant, aut fugandi. Nunc tu liber, nunc ſecurus, nunc domus tuę dominus remanſiſti. *D.* Fugerunt ſerui. *R.* Fugitiuos iudicandi ius eſt domino, tu te dominum diſſimula, nevê hoc iure vtere, Si boni eſſent, non fugiſſent, malos amiſiſſe, non iactura, ſed quæſtus eſt. Venenoſa animalia tutius eſt vitare, quàm capere. *D.* Serui me ſolum reliquerunt. *R.* Vere ſolum, veteque inopem, ſi, ne ſolus ſis, ſeruili egeas comitatu, ita nec animum habes, nec te ipſum. Quid autem? ſerui ne igitur tui ſine te eſſe cupiunt, tu ſine illis eſſe non potes? Vide ne hoc ipſo ſeruis tuis ipſe miſerior ſis. Quòd ſi fortè non ſeruos cogitas, ſed pretium, non deſiderium inane, ſed turpis auaritia caſtiganda eſt, de quo ſatis eſt dictum, dum de amiſſa pecunia loqueremur.

De Vicinis importunis. DIAL. XXXI.

Res mala vicinus malus eſt, tamen ille ferendus,
Æquo animo cedens, aut procul hinc fugias.

DOL.

Vicini importuni ſunt mihi. *R.A.* Vide ne tu illis importunior. *D.* Graues vicinos perfero. *R.A.* Multum, cunctis in rebus, valet opinio, leues finge animo, leues erunt. *D.* Vicinos

cinos malos habeo. *RA*. Multi ſuam culpam proximis imputant. Acutiùs aliena cernuntur, diſcutiuntur exactiùs, ſeueriùs iudicantur: ſuarum rerum nemo non & mitis arbiter, & pius eſt iudex. *D*. Acres amaroſque patior vicinos. *RA*. Ne fortaſſis in guſtu ſit vitium, non in re: faſtidioſis etiã dulcia amareſcunt. *D*. Vicinos duros, ac ſuperbos queror. *RA*. Multum ſibi quiſque permittit, nihil alteri: hinc in iudicio rerum multiplex obliquitas, & iuges offenſionum cauſæ. Et ſæpè vnde culpa eſt, inde primum oritur querela. Quî nunc ſcimus, an tu illis; qui tam duri tibi videntur, durus, & terricus, & intractabilis videare? *D*. Aſperos patior vicinos. *RA*. Duplex eſt remedium: Patientia, & fuga. Primum probo, ferendi: artificio omnis miteſcit aſperitas. *D*. Vicinos peſſimos ferre non valeo. *RA*. Si nec ita proficis, quis te tenet? migra illico: non vt procaces, ita & ſequaces erunt: quod ferre non potes, pondus excute, & quem pugnando hoſtem pati nequis, fugiendo euade: quid refert, quo te tramite in tutum eripias? Nullum iter ad tranquillitatem animi difficilè iudicandum eſt: quòd ſi ſæpè idem feceris, nec profeceris, ſcito culpam tuam eſſe, nec minus forſitan alienam. Magna pars litium vulgarium duos ſontes, & ſi fortè nocentiorem alterum, nullum habet innoxiũ: quamuis nempe politicum, & ſociabile animal dicatur homo: ſi verum tamen inſpicitur, nullum minus. Verumq; eſt illud Satyricum: Maiorem eſſe ſerpentum, ferarumq; concordiam, quam hominum. Si quidem vrſi, apri, tigres, ac leones, denique viperæ, aſpides, crocodili, & ad ſummam, omne animal. præter hominem vtcunque in ſua ſpecie quieſcit interdum, homo autem nunquam. Homo hominem premit ſem-

per, atque atterit: perpetuis bellis, ac litibus, inquietam vitā ſibi præſtat, ac proximo. Sic enim ſe res habet, vt vbi maior eſt locorum vicinitas, ibi vi deas maiorem diſtantiam animorum. Rara ſine iurgiis, ac rancore vicinia eſt. Nemo veſtrum [ni fallor] Arabum, aut Indorum regibus inuidet: lippus eſt liuor, longinqua non aſpicit. *D.* Vicinis obſideor infeſtis. *R.* Si penitus ab hac peſte vis abſolui, in ſolitudine te reconde.

De Inimicitiis. DIALOG. XXXII.

Ne quemquam lædas, & honeſtis moribus eſto,
Vlciſci aduerſum non melius poteris.

DOL.

INimicitias habeo. *R.* Fac, vt iuſtitiæ ſis amicus; nullum certius præſidium. Vera virtus fortunæ minas calcat ac deſpicit. *D.* Inimicitiæ mihi ſunt. *R.* Et cautior eris, & notior. Multos inimicitiæ illuſtrarunt, qui obſcuri manſiſſent ſi hoſtibus caruiſſent. *D.* Hoſtes vndique miſſi ſunt. *RA.* Obſtabunt, ne inuiſibiles animorum hoſtes ſubeant voluptates. Non tam hoſtes tibi ſors obtulit, quàm cuſtodes: malo malum maius arcebitur. *D.* Hinc illinc hoſtibus premor. *RA.* Illi quoque ſuis premuntur affectibus; eſtque apud illos vltor tuus, iſque non vnus: pro te partes faciunt, ira, metus, odium, inquietudo; nec dum peracti pœnam criminis exigunt: ſic interdum vltio præit offenſam, & fortaſſe non ſequuturam. Armabuntur, laborabūt, ſudabunt, æſtuabunt, anhelabunt, trepidabunt, & fortaſſis horum nihil ad te. Multi ſæpè, grauibus odiis ſibi, non aliis nocuere. *D.* Eſt mihi pugna cum hoſtibus. *RA.* Et illis ſecum; & tutiùs ali-

aliquantò cum hoſtibus, quàm cum vitiis pugnatur. Quiſquis alium odit, primum animæ ſuæ vulnus infligit; proximum nonnunquam ſuo corpori. Nimia nempe cupiditas ferendi, nocendique, multos incautos, nudatoſque dedit hoſtibus: ſic ſemper prima pars malorum in ſuum authorem vertitur, interdumque nouiſſima; cum ſæpè interim ſit illæſus, in quem pernicies parabatur. *DO.* Vndique mihi bella conſurgunt. *RA.* Nunquam clarior, ſanctiorque fuit Populus Romanus, quàm dum multis, ac grauibus bellis occupabatur. Pax initiũ mali fuit; ſecum namque ſubiit libido blanda hoſtis, ac peſtilens. *D.* Graues inimicitiæ mihi ſunt. *RA.* Magnæ inimicitiæ plerumque magnarum amicitiarum fuere principium. *D.* Habeo inimicos. *RA.* Habeto fidem, ſimul & clementiam; de reliquo quicquid euenerit, cura ſaltem, vt humanitate ſis, ac virtute ſuperior. Sunt & ſua iura cum hoſtibus, cum quibus ita rem gere, vt amicos fieri poſſe non dubites. Atque hoc ſanius conſilium ſcito, quam Biantis; qui ſic amicos diligi iubet, vt inimicos fieri poſſe memineris: quod dictum, quamuis ab aliis laudatum, nec mihi certè, nec Tullio probatur. Eſt enim verum amicitiæ venenum. In odio ergò cogitandus amor, non odium in amore; longeque Ariſtotelicum illud in Rhetoricis. Bianteo conſilio præferendum. Non oportet [vt aiunt] amare, tanquam oditurum, ſed magis odiſſe, tanquam amaturum: quòd profectò ſcribens Ariſtoteles, Biantem ipſum, callidamque eius, & maleuolam ſententiam notabat. *DO.* Inimicitias habeo. *RA.* Sed inuitus habe, & armato ſemper in pectore cor amicum pacis habitet, at-

que ita bellum exerceas, vt coactus videare; neu fortè odio ſuccumbat humanitas, neu tam vindictæ ſtudeas, quàm gloriæ, aut ſaluti. Scis, vt Romanis inuiſior eſt Hannibal, quàm Pyrrhus? cum vterque hoſtis, & prior Pyrrhus Italiam inuaſerit, at non delendi animo, vt Hannibal, ſed vincendi. Omnibus enitendum modis, vt in actu quolibet vera virtus emineat; ſic, vt nihil bello quæri aliud, quàm pax honeſta videatur.

De Prærepta facultate Vindictæ.
DIALOG. XXXIII.

Optima vindictæ ratio, ſi lædere poſſis,
Ignoſcas, ſolet hæc ſola placere Deo.

DOL.

Optatæ facultas eripitur vltionis. *R.* Cui peccatum eripitur: nihil eripitur, multumque tribuitur: quædam habentibus eripi, lucrũ eſt: ea, ne habeantur obſtare, lucrum maius. *D.* Facultatem vltionis perdidi. *R.* Felix iactura, quod noceat, amiſiſſe. *D.* Ab optata, & ſperata vltione prohibeor. *R.* Primum erat, nolle male agere, proximum prohiberi. *D.* Neceſſe eſt occaſionem vltionis omittere. *R.* Si pulcherrimum vindictæ genus eſt, nolle vlciſci, pulcherrima neceſſitas, non ſini. Vltrò virtutem amplecti optimum, proximum eſt compelli. *DO.* Ereptam mihi vindictam doleo. *RA.* Veniet tempus [citò fortè] quo gaudeas: neque aliter accidiſſe, vllo velis modo. Quidam ad quæ coacti veniunt, velle incipiunt, & amare: & de neceſſitate conſenſus oritur: dumque voluntas fieri incipit, deſinit eſſe neceſſitas. *D.* Videbar vlciſci poſſe, nec potui. *RA.* Non poſſe malum agere, potentia magna

eſt:

eſt: nempéque omnipotentis eſt propria. *DOL.* Vindicta mihi præſens excidit. *RAT.* Colubrum tibi è manibus excidiſſe credito: vide ne iterum ſurrepat. Nihil homini tam contrarium, quàm inhumanitas. Per hanc enim homo eſſe deſinit, idque ſic eſſe, ipſum nomen indicio eſt. Nullus morbus tam contrarius, nec mors quidem: illa, ſecundum naturam accidit, hæc autem contra. Sæuire in hominem inhumanum eſt, quamuis meritum: non oportet exulcerati animi motum ſequi, & priuati memoria doloris, naturæ communis obliuiſci. *D.* Me vlciſci vetitum, in perpetuum dolebo. *RA.* Forſan in perpetuum gaudebis: quoties putas, poſt inimicitias depoſitas, & in gratiam reditum, corruiſſe aliquos amicorum in amplexibus, cogitantes, hunc ego perditum volui, & interdum à ſucceſſu impio parum abfui. O ſors optima, in quampiam partem conſilium crudele vertiſti? *D.* Iuſtam iram exequi non ſinor. *RA.* Iuſtam iram vix inuenias; cum ſit ſcriptum: Ira viri iuſtitiam Dei non operatur: & rurſus ab altero: Ira furor breuis eſt. Optimum igitur non iraſci, proximum non vlciſci: ſed frenare iram, ne animum rapiat, quò non decet; tertium eſt vlciſci non poſſe, etiam ſi velis. *D.* Pulchra mihi præcipitur vindicta. *R.* Pulchrior venia relinquitur, & pulcherrima omnium obliuio. Hæc inter omnes principes, Iulium Cæſarem illuſtrauit. Innumeræ & ingentes viri huius victoriæ, glorioſiſſimi ſunt triumphi, incomparabilis rei militaris excellentia, altiſſimum ingenium, præclara eloquentia, nobilitas generis, forma corporis, & inuicti animi magnitudo. Cum cuncta collegeris, nil in eo clarius clementia, & offenſarum obliuione reperies:

quę quamquam ſibi materiam mortis attulerit; vt iure Pacuuianum illud in funere caneretur.

Men' ſeruaſſe, vt eſſent, qui me perderent!

Ex quo tamen neceſſariò moriendum erat, poteſt quodammodo, tali ex cauſa optabilis mors videri.

De Odio populari. DIAL. XXXIV.

Ne cures, ſi te mundus non diligit, vnquam,
Et mundo, atque Deo nemo placere poteſt.

DOL.

POpulus me odit. *R.A.* Habes, quem prædixeram, popularis finem gratia: pro dilectione odium. *D.* Populus gratis odit me. *R.* Miraris, quòd ſine cauſa odit, qui ſine diſcretione dilexerat, conſequens hoc illius; vnde modeſtia exulat, ibi regnare impetum eſt neceſſe. *D.* Odit me populus. *R.* Hæc bellua iniuriæ prompta eſt, ſegnis officio. Vulgi amor leuis, odium graue. *D.* Populus mihi ſuccenſet. *R.* Ab amante plauſus, ab irato populo pernicies; impar periculum, ac ſpes. *D.* Populo odioſus ſum. *R.* Nihil impetuoſius ſtultorum turbis, vbi inſaniam ſingulorum publicus furor, & furorem publicum ſingulorum rabies impellit; altérque alterum trudit. Nihilque periculoſius, quàm incidere in illorum manus, quibus pro iuſtitia ſit voluntas, pro maturitate præcipitatio. *DOL.* Odit me populus. *R.A.* Non amaſſet vtinam, ne nouiſſet quidem. Amor malorum, odio finitur. Vtrumque anceps; ſola ignorantia tuta eſt. *D.* Populo ſum inuiſus. *R.A.* Populus odioſus, leniendus, aut linquendus.

De-

De Inuidia. DIAL. XXXV.

Inuidiam quicunque voles vitare nocentem,
Infelix ſis, non odioſus eris.

DOL.

INuidetur mihi à multis. *R.* Præſtat inuiſum eſſe, quàm miſerabilem. *D.* Inuidia exerceor æmulorum. *R.* Et quis vnquam virtutis amicus, exercitio hoc caruit? Percurrere animo omnes terras omnia ſæcula cunctas hiſtorias euolue, vix inſignem virum hâc immunē peſte reperies. Nolò nunc narrationem ingredi, quæ nos longè nimis à propoſito diſtrahat; ſed ſi aliquid meminiſti, omniū, quę legiſti non poſſunt ignoti tibi eſſe quāplurimi, quorū comitatu, non tantū conſoleris ſed etiā glorieris. *D.* Inuidetur mihi. *R.* Linque honores, & officia publica deſine inceſſu elato, & ſuperbo comitatu per ora ciuium volitare. Sequeſtra te ipſum; quantū potes, ab oculis multorū inuidorum, nec vultu, nec verbo, nec habitu digito te notandū præbeas. Vulgus, & liuor in plateis habitant, ſic & mala ferme omnia. Quidā hoſtes nullo melius modo quàm fuga vincūtur, ac latebris. *D.* Et profugum, & latentem liuor inſequitur. *R.* Tolle mali materiam, malum omne ſuſtuleris; nimiis opibus modum pone: quicquid eximia ſpecie inflammare animos poteſt, vel abiice, vel abſconde: Si quid eſt quo carere nolis, aut nequeas, modeſtè vtere; inuidiam, quam inſolentia exaſperat, humilitas lenit. Sunt quæ illam extinguant, efficacia quidem, ſed morbo ipſo peiora remedia; miſeria ſcilicet, & infamis vita: de quorum altero dictum eſt miſeriam ſolam inuidia carere: de altero Socraticum illud: interroganti enim

Alcibiadi, quibus modis inuidiam declinaret, reſpondit Socrates: Et viue, inquit, vt Therſites: cuius vitam ſi neſcires, in Homerica leges Iliade: ironicum, planéque Socraticum reſponſum. Non enim eſt conſiliū, vt inuidiā vites, vitare, virtutē; ſatiúſque eſt Achillem eſſe cum inuidia, quàm Therſitem, ſine: quanuis illud conſtet, magnos interdū viros, vt ſecuri viuerent, & virtutem ad tempus, & ingenium occultaſſe. *D.* Inuident mihi multi. *R.* Inuidiam, niſi vel ignauia, vel miſeria vix euades; quam, ſi ſic euaſeris, in contemptum incides; vtroque caruiſſe difficillimum. *D.* Inuidia multorum premor. *R.* Eſt vt perhibent, calcandæ aliud iter inuidiæ, per excellentem gloriam, ſed perraro veſtigio ſignatum; ita, vt plures hoc calle gradentium in id, quod fugiunt relabantur.

De Contemptu. DIAL. XXXVI.

Si te contemnunt homines, & friuola dicunt,
Diſſimula, riſus deſinit in gremium.

DOL.

SEd contemnor. *RA.* Si iniuſtè quidem, eſt [non inficior] quod doleas, feras tamen; alioqui eſt, quod rideas. Nihil eſt enim ridiculoſius, ſed nihil crebrius, quàm contemni Sapientem ab inſanis. *D.* Spernor. *RA.* Circa hoc verbum vnum, quatuor bona eſſe dixere aliqui. Spernere mundum: Spernere nullum: Spernere ſeſe: Se ſperni: hoc tibi vltimo opus. *D.* Spernor à multis. *RA.* Si à maioribus, fer; ſi à paribus, patere. Illi ſuo iure vtuntur. Ferè namque contemptui ſunt minora maioribus. Hi ſe contemptui offerunt, & maiores fieri, quando aliter non poſſunt, hac tentant via. Sine minoribus, ſine illos

illos inſanire; neque magnifacias contemptum, qui illis infamiæ ſit, tibi gloriæ. Spreuit Achillem Therſites, de quibus modò diximus; Homerum Zoilus: Auguſtum Antonius; Vergilium Euangelus; Ciceronē Caluus. Et [quod ex Euangelio didicimus, quodque eſt maximum] Herodes peſſimus, miſerrimúſque hominum, Chriſtum ſpreuit. Quid vel contemptis hoc nocuit, vel contemptoribus profuit? *D*. Spernor, & irrideor. *R*. Irriſiuum neſcio quid, & hiſtrionicum etiam eſſe animis ſolet, eóque magis; quo minoribus, quid minus eſt opus alter alterum ridet. *D*. Spernor ab aliis. *R*. Recordare an tu alios aut ſpernas, aut ſpreueris. Hic eſt mos humanus, ſpernere, & ſperni mutuo vos viciſſim odio; mutuóque premitis contemptu, & vultis aliis eſſe venerabiles, neminem venerantes; placere vultis Deo, cuius operum nullum vobis placet, eo, quo placere debet modo; in quo præclare quidem noſter Cicero; ſi præclarum aliquid ſub Deorum nomine dici poſſet: Minimè, inquit, conueniet, cum ipſi inter nos viles, neglectíque ſimus poſtulare, vt Diis immortalibus cari ſimus; & ab his diligamur. Illud ergò præclarius, Malachiæ prophetæ: Nunquid non pater vnus omnium noſtrum? Nunquid non vnus Deus creauit nos? Quare ergò deſpicit vnuſquiſque veſtrum, fratrem ſuum. *D*. Sperni grauiter fero. *R*. *A*. Etſi nemo ſperni velit, multi cupiant timeri, multò tamen eſt ſperni ſecurius, quàm metui. Itaque quod ait Annæus in epiſtola quadam: Non minus contemni, quàm ſuſpici nocet; non admitto; illud ab eodem alibi dici rectiùs æſtimo: periculoſius timeri eſſe, quàm deſpici. Proinde cum veteri Sapientum edicto, tria hæc vitanda didiceris; de-

quibus totidem continuis tractatibus egimus, & ſint mala omnia, haud dubiè tamen malum minus hoc vltimum, quanuis ignobilius, nec deeſt ſuum cuique remedium. Odium obſequio lenitur, liuor modeſtia, contemptus amicitiis illuſtrium, & honeſtis artibus, ac virtute. Nemo primum Bruto contemptior Romæ fuit, nemo minus poſtea. Age & tu bonum, magnúmque aliquid, quo contemni nequeas.

De Promiſſi muneris tarditate.

DIAL. XXXVII.

Fers grauiter non ſeruari promiſſa, memento,
Te quoque conſuetam fallere ſæpe fidem.

DOL.

SErò promiſſa complentur. *R.* Quid ſingulariter de hoc quereris, quod omnibus eſt commune? Nulla quidem res magis munus inquinat, quàm dura frons, & lenta dilatio; ſed hic eſt mos, citò vultis accipere, tardè autem dare: ad illud alacres, ad hoc mœſti, ad illud præcipites, ad hoc ſegnes. Ingratitudinis duplex radix, duplex materia querelarum, dum & illos mora, & celeritas hos conſtringat. *D.* Multa mihi promiſſa ſunt, nihil impletur. *R. A.* Magnis promiſſoribus minimum ſider eſſe debet. Nota vanitas, notæ blanditiæ, nota hominum mendacia. Multa tibi vnus aliquis promiſit, ſufficit promiſiſſe, quære aliũ, qui promiſſum impleat. Non poteſt vnus omnia facere, fecit hoc promiſſor, vt eũ interim diligeres. *D.* Quod mihi promittitur, nõ fit. *R.* Duarũ cupiditatũ potentior eſt, quę tenet, quàm quę poſcit. *D.* O quot ille pollicitis abundabat. *R.* Aut irridebat, aut ad tẽpus diligi volebat [vt dictum eſt] & fortè dum

dum tibi multa promitteret, vnum aliquid à te poſcebat, quod, vel magni pretio mendacij bene partum æſtimaret, ſæpe autem, qui diuites ſunt verborum eſſe inopes rerum, noſſe debueras. *D.* O quàm multa mihi promiſſa ſunt. *R. A.* Si mihi credideris, multa promittentibus nihil credes.

De Repulſis. DIAL. XXXVIII.

Iraſci noli, pateris ſi forte repulſam,
Sæpe datur, quod poſt obtinuiſſe doles.

DOL.

Repulſam paſſus indignor. *R.* Vis ne igitur, quæcunque popoſceris, adipiſci, ita, vt negari tibi nihil poſſit? ne intolerandę ſuperbiæ ſit, hoc velle. Meminiſſe magni Pompeij decuiſſet; quo neſcio an maior vnquã fuit, de quo tamen ſcriptum eſt: Quæque dari voluit, voluit ſibi poſſe negari; quàm multa Cęſaribus ſupra humanam magnitudinẽ, ſummo etiam imperio glorioſis, negata cognouimus; & tu grauiter vnã, aut alteram fers repulſam? Deniq; quàm multa quotidie Deus poſcit ab homine, nullius rei indigens, nec impetrat? *D.* Non poſſum æquo animo repulſam pati. *R.* Cur petendi tibi arrogas licentiã, & negandi aliis carpis libertatẽ? Quid quòd ſæpe indigna petitio, dignam repulſæ præbuit materiam. Quid quòd ſæpe etiam petendi repulſa vtilis fuit; cui, quod petierat, impetraſſe damnoſum erat. *D.* Iniuſtam patior repulſam. *R.* Si iniuſta eſt repulſa, iuſta ergò petitio: gaude, cuiuſcunque potiùs culpã eſſe, quam tuam. *D.* Vnde non merui, repulſam tuli. *R.* Multi ſe magna meritos putant, vnde penitùs nil merentur. Hinc repulſæ dolor, hinc que-

relæ iſtæ, quibus orbis terræ, & omnis vita hominum plena eſt. *D.* Pudendam patior repulſam. *R.A.* Pudendum nihil, præter culpam: quem pudorem tibi inferre potuit, quod tui non erat arbitrij. *D.* Repulſam patior, vnde non credidi, *R.A.* Credulitas incerta eſt, certa autem res; non poſſe, quod petitur, negare, non eſt liberi, ſed ſerui. Non poſſe repulſam pati, non eſt ciuis, ſed tyranni. *D.* Optatæ, ſperatæque rei paſſus ſum repulſam. *R.A.* Si quicquid ſperant, cupiuntque homines, aſſequerentur. Dij eſſent omnes. Tu verò, vt indignationes multas, ac dolorem fugias repulſarum; diſce optare poſſibilia, & honeſta: nō aſſequi velle, quicquid inconſultus, & inexplebilis appetitus optauerit, quicquid ſpes vana ſuggeſſerit. *DO.* Non tantùm repulſus ego, ſed indignus mihi antepoſitus fuit. *R.A.* Et quoties indigni digniſſimis præferuntur, & quoties indignos indigniſſimi iudicant; alienarum ſeuerior, ſuarum quiſque fauoralibus rerum iudex. Multi ſe indignos dicunt, pauci credunt. *D.* Paruæ rei patior repulſam. *R.A.* Multis parua negata, magna vltrò oblata vidimus. Si repulſis compenſentur munera, fortunæ lances æquabuntur: ſed vos illas indignatione augetis; hæc obliuione, atque diſſimulatione minuitis. *DO.* Dignus eram [vt arbitror] non repelli. *R.A.* Vt ſi ita, an tu omnia, pro dignitate hominum, dari exiſtimas, ac negari? Vtinam ita eſſet, vt & plures bonos, ſpes præmij & pauciores malos faceret metus pœnæ: ſed non ita eſt: amor; odium, ſpes, cupiditas, affectus inconditi, cuncta permiſcuere. In te vno fortunæ ſtilum publicum vis mutari, & non te potius ad communem curſum humani mortis inflectii? *D.* Quanto indignior mihi anteponi-

tur competitor. *R.* Et Lucius Flaminius, mox ob indignum facinus iudicandus, & ordine ſenatorio amouendus; Scipioni Naſicæ prælatus fuit, viro omnium optimo, ſenatus, & populi ſententiis iudicato. Et Vatinius Catoni, illaudatus laudatiſſimo, non ſolùm populi amicorum, ſimulque hoſtium iudicio; ſed toto etiam Ciceroniano volumine; quid hic dicis, vt ſint grauia, non ſunt noua, quæ pateris. *D.* Multum ſperabam; modicum non mereor. *R.* Vt multum quoque merearis, dixi iam, non omnia pro meritis dari. Quid, quòd ſemel negatum, eidem id ipſum mox conceſſum vidimus? Quod in ipſo, de quo loquor Scipione, accidit; repulſarum duriciem ſæpe pertinax virtus infregit. Teſtes ſunt Æmylius Paulus: Metellus Macedonicus: Lucius Mumius, qui conſulatus repulſam paſſi omnes, iidem ſpecioſiſſimis conſulatibus, ac triumphis poſtmodum honeſtati, ſuis ciuibus, quibus contemptui fuerant, ſpectaculo fuere; nunquam ad id peruenturi, ſi repulſas populi lamentis potius acerbare, quam virtutibus ſuperare voluiſſent. Lucius Sylla, quamuis in finem ciuilibus diſcordiis irritatus, famam ſuam nota crudelitas infecerit: nobilitate tamen, & gloria inſignis ciuis, non conſulatus, ſed præturæ tantò minoris rei repulſam cum tuliſſet, ſummam reipub. poſt adeptus, & præturas, & conſulatus, & imperia non tantùm conſequi potuit, ſed donare. Non debet repulſa ſpem auferre, ſed afferre ſollicitudinem, ac virtutem acuere; quæ nil tam aſperum, quod non leniat, idque etiam, ſi quando non fecerit, non tamen ideò deferenda eſt; ne propter ſe ipſam ſuumque proprium finem, culta videatur. Denique hi repulſas ſuas forti animo tulere. At Publius Rutilius repulſa fratris au-

Digitized by Google

dita,quam erat paſſus,in petitione conſulatus,ſtatim morte obiit repentina. Elige vtrum ſequi malis.

De Iniuſto Domino. D I A L. XXXXI.

Imperium quodcunque feras,nam vulgus iniquum
Sæpe magiſtratus commeruere malos.

D O L.

INiuſtum dominum patitur Reſp. *R.A.* Sed fortaſſis id merita, & id ſceleri ſcelus eſt debitũ: non ſolùm apud inferos, ſed vbique fieri iudices,vbique iuſtitia ſuum opus exercet;& ſi ſæpiùs cunctetur, interdum properat: verúmque re ipſa fit,quòd ſcribitur,Vtique eſt Deus iudicans eos in terra.Dæmones ex hominibus fieri quidam opinati ſunt,perpetua criminũ licentia peccandique libidine:quod,vt fortè tolerabiliter dictũ ſit,malarum voluntatum ſimilitudo effecit,qua homo malus,atq; in malis obſtinatus,penè dæmonẽ ęquat. Cui ſententię,ſi recipitur illud,fortaſſe non diſſonum fuerit,vt permiſſu diuinæ iuſtitiæ,dęmonem dęmon premat;qua in re illud duntaxat [vt videtur]& miſerum, quòd nonnunquam ſceleratorũ ſuppliciis miſcentur innoxij;& nimis verum,crebrúmque comprehenditur illud Flacci.

Sæpe dies pariter neglectus,
Incepto addidit integrum:

Quod ipſum nõ ſine certa,licet vobis occulta,iuſtitia Dei fieri,indubitata fide creditur. *D.* Crudelem dominũ perpetimur. *R.* Crudelitas mala quidẽ,& naturę hominũ aduerſa,ſed vtile vitiis,& laſciuiẽti populo frenũ,pauor,vndecunque oriens. Amare inſciis,expedit timere:quicquid id quidẽ ſit,Nemo tam trux dominus, vt non truculẽtior ſit voluptas, proſperitatis comes,ac filia.Male agentibus

gentibus nihil peius, quàm ſecuritas, ac libertas. Qui nihil metuit, proximus eſt ruinæ. *D.* Iniquum dominum infauſta plebs patitur. *R.A.* Nullus mihi crede, miſera in plebe miſerior, quàm tyrannus; quod ſi dubitas, Dionyſium contemplare. Ille vir improbus, nec indoctus, de ſe ipſo, ſuaque tyrannide quid ſentiret, apertiſſimè, pendentis ſupra amici verticem gladii cuſpide declarauit. Nota eſt hiſtoria. Timet plebs tyrannum, & tyrannus plebem; ſic reciproco pauore ſe cruciant. Hoc refert, quod miſeria plebis apparet, ac tyranni latet; non minus tamen affligit purpureo velamine tectum vulnus, deque minus aureæ grauant compedes, quàm ferreæ. Eſt & ſua, vt in ſordibus, vtque in fumo, ſic lautitiis ac ſplẽdore miſeria. Aurea quidem tyranni veſtis extrinſecus; obuerte illam ardentibus intus aculeis plena eſt. Ita, vt vides, non penitus, aut impunè ſæuiunt tyranni, aut inulta plebs premitur. *D.* Inclementiſſimus nobis eſt dominus. *R.A.* Non tot paſſim eſſent domini, nec tam latè furerent, niſi populi inſanirent; & cuique ciuium pro ſe carior foret res priuata, quàm publica; voluptas, quàm gloria; pecunia quàm libertas; vita quàm virtus. *D.* Vnum dominum, ſerua fert patria. *R.* At non vnum, ſed triginta ſimul illa nobilis legum mater, Græciæque lumen alterum Athenæ. *D.* Patria dominum vnum fert. *R.AT.* multos autem Roma: quis Caligulas neſciat, ac Nerones, & Domitianos, ac Commodos, & Helogiabalos, & Baſſianos: & Galienos, ac ne ſingula imperij probra exequar, Maximinos, & pietatis hoſtes, Iulianos, ac Decios? Sardanapalum Aſſyria pertulit; Cyrum Perſis; Alexandrum Græcia; atque Aſia reges dictos. Verè autem tyrannos acerrimos,

& immites tulit; & Dionyſios Sicilia, Phalaridem, Agathoclem', Lacedæmon, Cleomenem, Nanidémque; quem Agri quoque perpeſſi, fœmineám que vxoris auaritiam; quæ viro ipſo rapacior in ſexu ſuo tyrannidem, miris modis exercuit: ſed quo feror? quis autem veteres aut nouos numeret tyrannos? qui tam multi hodie, támque altè, hinc ſuis opibus, ac potentia populorum; illinc moribus, atque dementia radicati ſunt, vt nec numerari iam valeant, nec conuelli: neque minus apud vos, quàm apud, Ægyptios, aut Medos libertate peſſundata, ac ſepulta, verſa ſeruitus in naturam ſit; ſic vt pars maior populorum, tyrannum ſi non habeat, quæſitura precario, ſeu precio emptura videatur, vſque adeò patres veſtros eſſe, quod nati erant, puduit: vos enim penè omnes in ſeruitio nati, atque educati, vt doloris antiquam, ſic nouam querelæ materiam non habetis. *D.* Potentis domini graui premimur iugo. *R.* Ariſtophanis poetæ vtilis fabella, quæ monet, non nutriendum in vrbibus leonem: tamen ſi nutritus fuerit, obſequendum illi eſſe; nec tyrannidis naturale malum impatientia cumulandum, quamque ipſe feceris potentiam detrectandam. Raro equidem tyrannus, abſque culpa ciuium, ſurrexit in populo. Verus eſt autem verbum: Ede, quod nutriſti. *D.* Dominum importunum patimur. *R.A.* Si omnis poteſtas à Deo eſt, ſeu ad bonorum exercitium, ſeu ad malorum pœnam; par eſt, vt diuino imperio te ſubiectum ſentias, non humano. Cuius ſi miniſter immitior videtur, patientia fortaſſis efficiet, vt miteſcat. Vix eſt vllum tam ferox ingenium, vt non obedientia, & obſequio leniatur, vel ferendum denique, ponendum

omne,

omne, quod premit. Nempe nihil eſt tertium præter impatientiam, quæ [vt dixi] moleſta non minuit, ſed aceruat. *D.* Malus nobis eſt dominus. *R.* Omnes vos vnum habetis notum hoſtem: vnus ille multos habet incognitos: periculoſior ſtatus. *D.* Dominus nobis eſt peſſimus. *R.* Sed non erit diu, ſi bene philoſophis viſum eſt: violentum nil eſſe diuturnum. Et ſanè, ſi vel vnum patria ciuem bonum habeat, malum dominum diutiùs non habebit.

De indocto præceptore. DIAL. XL.

Forſan ab indocto ſi tu doceare magiſtro,
Fac alium quæras, ſedulus eſto tamen.

DOL.

EST mihi præceptor indoctus. *RA.* Etſi doctum facere non poſſit indoctus, verùmque ſit commune illud ſignum; Scientis eſt poſſe docere: ſub indocto tamen præceptore, doctus aliquis fieri poteſt, vel per ſeipſum, vel [quod eſt verius] influentia cæleſti, atque inſpiratione. Et vt Ciceronis vtar verbo: Aliquo afflatu diuino, ſine quo nec doctum certè, nec bonum virum fieri poſſe, credendum eſt. Hoc enim non ſolum vera religio ſentit, ſed gentilis quoque philoſophiæ conſentit authoritas. *D.* Indoctum præceptorem nolens audio. *RA.* At cæleſtem præceptorem audi libens, qui fecit aures tibi, non has tantùm, quas videmus, ſed inuiſibiles, alias intus in anima. Illum audi, qui docet hominem ſcientiam, ſicut ſcriptum eſt: quo inſuper tacente, fruſtra præceptor quicunque mortalis, quanuis doctiſſimus, laboraret. *D.* Præceptorem indoctum ægrè fero. *RA.* Vel ab illo fugiens, alium quære: vel ad teipſum redi. Et me-

mento Epicurum, ſæpè à Cicerone, licet irriſum, viſum tamen Senecæ magnum virum, non indoctum modo præceptorem habuiſſe, ſed nullum: vt gloriabundus idem ipſe commemorat. Auguſtinum verò, quod de ſe ipſo teſtatur, cui non omnia credere nefas eſt; & Ariſtotelicas categorías, quæ inter difficillima numerantur, & artes liberales, quas ſingulas à præceptoribus didiciſſe magnum, dicitur, nullo hominum tradente, vt idem ait, omnes intellexiſſe. Nouiſſimúmque Bernardum, virum doctrina, & ſanctitate clariſſimũ, omnes ſuas literas quarum inter cunctos ſui temporis abundantiſſimus fuit, in ſiluis, & in agris didiciſſe, non hominum magiſterio, ſed meditando, & orando, nec vllos vnquam alios, vt de ſe etiam ipſe ait, pręceptores habuiſſe, quàm quercus, & fagos. Hæc ſi facta ſunt, cur non iterum fieri poſſint? Quod niſi ſic eſſet, quid feciſſent primi hominum, quib. nec præceptor vllus erat, nec reperti aliqui: mirando ergò, cogitando, aſſurgendo, & ingenium acuendo, ea ipſa, quæ vos, cum omnibus præceptoribus veſtris, vix intelligitis inuenere. Aude & tu aliquid, téque magnis inſerere ne diffidas. Si mortalis defuerit, æternus aderit præceptor, à quo ſunt omnes, & omnia ille fecit ingenia, & ſcientias, & magiſtros.

De Diſcipulo indocili, ac ſuperbo. DIAL. XLI.

Inſtruere indocilem puerum, quicunque laboras,
Littus aras, & erit gratia nulla tibi.

DOL.

Diſcipulum habeo indocilem. *RAT.* Perdis operam, littus aras, ſemina proiicis; natura non vincitur. *D.* Diſcipulum indocilem ſors dedit. *RA.* Terræ aridæ colonus, ſolue boues

ues; quid te torques? Illi parce, & tibi; cum tot ſint labores neceſſarij; ineuitabiles;ſuperuacuos quærere, ſtultitia eſt. *D.* Diſcipulum habeo literarum indocilem. *R.A.* Si docilis eſt virtutum, illic inſta; melioribus illum artibus ornaueris. Quod ſi neutrum capit, vacuum ſine; néve quid in pertuſum vas effuderis, quod neque ibi ſubſideat; téque iugi tædio exhauriat. Sic habeto etiam. Omnes qui ſunt, quíque erunt, aut fuerunt virtutibus, aut doctrinis clari, non poſſe vnum ingenium accendere, niſi aliquæ intus in animo ſcintillæ ſint; quæ præceptoris ſpiritu excitatæ, & adiutæ, generoſum diſciplinæ fomitem arripiant. Alioqui algidum in cinerem nequicquam flabis. *D.* Intractabilem diſcipulum, ac ſuperbum habeo. *R.A.* Superbia hoſtis ingenij eſt, dúmque ſubeſſe dedignatur, & diſcere negligit diſcipulus, inſolens ægrè manum ferulæ ſubiiciet, doctrinæ animum, reprehenſionibus autem, collum iugo. *D.* Habeo proſperitate tumidum diſcipulum. *R.A.* Sicut tumor oculorum viſui, ita tumor animi ingenio nocet; vt diſciplinis aditus fiat, comprimenda eſt omnis elatio. Scis, vt Alexander Macedo, cum aliquando mathematicis animum applicaſſet, & Geometrica ſibi quædam obſcuriuſcula traderentur, difficultatibus offenſus, præceptori imperat, vt id ipſum clariùs tradat, & quid ille reſpondeat: Hæc, inquit, æquè omnibus difficilia ſunt; vt ſcilicet omnem illi ſpem regij faſtus excuteret: ſic eſt enim hercle. Nullæ ſunt fortunæ partes in ingenij rebus; quiſquis doctus, ac ſapiens fieri vult, obliuiſcatur interim ſe potentem. *D.* Diſcipulum rudem, elatumque habeo. *R.* Contra ventum aduerſo flumine nauigas; contrahe carba-

ſa,terram pete. *D.* Contumacem habeo diſcipulum,propteruúmque. *R.* Non arenam tantum fodis,ſed ſerpentem nutris, Aconitum excolis,hoſtem doces. *D.* Duræ diſcipulum ceruicis inſtruo. *R.* Surdo canis,ſed ſic eſt?hos clamor,hos ſilentiũ delectat. Potentiſſima ſemper in rebus omnibus conſuetudo eſt. Vide vt piſcator tacitus,ac clamoſus venator, ac clamoſior aliquantò ſcolæ arbiter,quam ſiluæ. *D.* Duricordem diſcipulum nactus ſum. *R.* Sæpè faciliùs vrſi caput mollias,quàm hominis,quid vis aũtem?Eſt in fabulis, lupum,ac vulpeculam literas didiciſſe. Nam elephantis ſtudioſi non anilis fabula eſt, ſed naturalis hiſtoria. Et hic tuus forſitan ſtudio naturam leniet. Apud me autem vna ferè paſtoris, ac præceptoris vita eſt, Mirum,niſi vterque tandem à conuictu mores traxerit. Ille belluas tegit,hic pueros.

De Nouerca. DIAL. XLII.

Rara auis eſt,natis clemens,& iuſta nouerca,
Hanc opus eſt magno vincier obſequio.

DOL.

NOuercam habeo. *R.* Ergò & patrem:ſic ſunt fermè res humanæ,vt triſtia lætis,& amara dulcibus temperentur;atque vtinam ex æquo:impermixtũ hic dulce non habitat; *D.* Iniuſta mihi eſt nouerca. *R.* Nõ ineptè Vergiliano epitheto vteris;quãtò autẽ illa iniuſtior tibi,tantò in illã vt ſis iuſtior,enitere. *D.* Nouerca mihi ſuperbiſſima eſt. *R.* Et fœminæ propriũ ſuperbia,& nouercæ eſt; ſic geminæ cauſæ vnum pariunt effectum;non eſt, quod ſtupeas; eſt quod feras, téque priuignum ſimul, & filium bonum probes. *D.* Superbiſſi

ma eſt

ma eſt nouerca. *R.* Nulla re meliùs, quàm humilitate vincitur ſuperbia. *D.* Nouercam ferre nequeo. *R.* At fer patrem: ſi hunc valde diligis, facilè illam feres. *D.* Nouerca impia, atque importuna eſt mihi. *R.* Eſto illi pius, ac patiens: pietatem patri debes. patientiam fœminæ, reuerentiam nouercæ. *D.* Inſolens eſt nouerca. *R.* Noli pati. vt potentior ſit illius inſolentia, quàm pietas tua. Nihil durum, nihil arduum eſt pietati; hæc ad Deum homines erigit, Deumque ad homines inclinat: quoties nouerca ſæuierit, non tu illam, ſed patrem cogita. *D.* Iniurioſa eſt nouerca. *R.* Muliebres iniuriæ, contemptu meliùs, quàm vltione plectuntur. *D.* Grauem patior nouercam. *R.* Bene ais, patior. Succumbere enim, & mulierculam pati non poſſe, non eſt viri. *D.* Odit me nouerca. *R.* Ipſam ama. Nam & inimicos diligere diuinum eſt præceptum: & amare, vt ameris philoſophicum eſt conſilium. *D.* Nouerca me odit. *R.* Si patrem tuum amat ſatis eſt tibi: odiſſe patris amatricem filio non licet: ſin & illum odit, quem non oderit? Nam etſi alterum, pluſquam virum, amat, tu ille ne fueris. *D.* Nimis odit me nouerca. *R.* Minus malum forſitan nouercæ odium, quàm nimius amor. Phędram noſti, & Hippolytum. Certè odium, quod vlciſci nefas, leniendum, aut fugiendum, aut ferendum eſt. Nihil eſt quartum: querelæ ſæpè odium exaggerant.

De Duricie Paterna. DIAL. XLIII.

Fer patris imperium, quamuis videatur iniquum,
Eſt pater, & natum non cupit eſſe malum.

DOL.

Durum patior parentem. *R.* Duricies patris ſæpè filio ſalubris: ſemper damnoſa mol-

licies; non linguæ tantùm, ſed nec virgæ parcendum, docti conſulunt: his duobus animorum iuuenilium conſtat in primis cura, quæ ſi fruſtra ſint, grauioribus morbis grauiora remedia adhibentur, abdicatio, & carcer: quin & more veteri Romano, ad extremum, ſupplicia, & mors: quod non conſules modò, & duces, quibus imperium in omnes, publici conſilij præſtaret authoritas, ſed priuatos illos priſcos ac ſeueros patres, quibus ſola patria poteſtas ius in filios daret, ſæpè acerrimè obſeruaſſe legimus, in quibus maximè Caſſij Fuluij nobilitata ſeueritas. I tu nimis blandum patrem, dic durum. *D.* Patrem patior durum. *R.* Qualem, putas, ille te paſſus eſt puerum? qualémve deinceps adoleſcentem. Difficile id quidem perſuadere his ſibi valde placentibus: ſed crede mihi, nihil durius quàm ætatis illius inconditos mores pati. *D.* Patior durum patrem. *R.* Quid ſi durus es filius? Dura duris efficaciùs leniuntur, & ſæpè medici mollioris deformior eſt cicatrix. *D.* Patrem durum habeo. *R.* Si pater verus eſt, diligit: & ſi diligit, non quæ mulceant, ſed quæ proſint, cogitat. *D.* Duriſſimus pater eſt mihi. *R.* Quæ ibi duriſſima, illi forſan vtilia videntur: cui & certius iudicium, & incorruptior eſt affectus. Adoleſcentia non niſi quæ ſub oculis ſunt, metitur: ætas matutior multa circunſpicit. *D.* Pater eſt mihi duriſſimus. *R.* Vide ne tu illi durior: vt dum ille dedecori tuo obſtat, tu illius vitam, perditis moribus, inquietes. *D.* Perdurus pater eſt mihi. *R.* Qui ſalutem filij negligit, ille demum durus eſt pater, etſi fronte mitiſſimus. At qui filium ad rectum iter trahit, ope, conſilióque adiuuans, & ſæpè verborum, ſæpè rerum ſtimulis impellens,

ſæpè

ſæpè vel tardum increpitans, vel inuitum cogens, quamuis ſeuerior ſit aſpectu, durus eſt minimè. Fructuoſior filio ſeueritas patris ſolet eſſe, quàm comitas. *D.* Durus eſt pater. *RA.* Supercilium paternum, zelus, dolor, metus, ætas excuſant. *D.* Durum patrem ægrè fero. *RA.* Quid ſi [quod multis ſic affectis iure accidit] ferre duriciem cogaris alterius? Quid ſi ipſe contumacis filij pater eſſe incipias? tunc intelliges, quàm ſuaue patris iugum, & quàm iuſtum ſit imperium. Nunc non niſi vnum intelligis, quod delectat, inque hoc vno iudicium tuum habes non delectatione animi, ſed titillatione ſenſuum circumuentum. *D.* Durus mihi pater eſt. *RA.* Vt ſit durus, illum tibi, non te ſibi iudicem dat natura, quam ſequuta lex ciuilis, caſtigatores parentum filios erubeſcit. Pudeat te audere, quod vlli filio licere legem puduit: ſine de te iudicet, qui te genuit, aluitque. Tu de illo iudicium linque alijs, patremque, ſi veræ laudis non eſt capax, decoro ſaltem ſilentio venerare. *DO.* Durus pater eſt moribus. *RA.* Non arguendi mores patrum, ſed ferendi ſunt. Nihil turpius in Alexandro ſonat, quàm quòd, non dicam patrem conuitiis attentaſſe, ſed paternis laudibus inuidiſſe viſus eſt: de patre vel glorioſè loquendum, vel tacendum. *D.* Habeo durum patrem. *RA.* Habes vbi amorem, vbi pudorem, vbi patientiam, vbi obedientiam tuam probes. Nullum in terris imperium iuſtius, quàm patris: nulla honeſtior ſeruitus, quàm filij. Nil tam ſuum cuique eſt, quàm filius patri; nil cuique indigniùs eripitur. Sed vos præcipiti, atque intempeſtiuo deſiderio, ſubeſſe nati contẽnitis: preeſſe concupiſcitis; ſic & patrib. vos aufertis, & patrum antè vobis imperium vſur-

patis. Duplex indignitas: ita fit, vt inſolentia iuuenilis, vndique rerum turbet officia. Hinc fortè prohibiti, de patrum aſperitate querimini, veſtro digni iudicio, quibus omnia liceant, ob id vnum, quòd nati eſtis; & placere vobis ad ſpeculum didiciſtis, tum demum, cùm præeſſe cœperitis, ſenſuri, quid vobis turpiter ante tempus optatum eſſet. *D.* Rigidus pater eſt mihi. *R.* Quid ſi pius eſt rigor? pater filio rigidam pietatem, patri filius obſequium reuerens, obedientiamque humilem debet. De Manlio Torquato in hiſtoriis, & apud Marcũ Tullium legiſti, vt perindulgens in patrem, idem acerbè ſeuerus in filium fuit: vulgi fortè iudicio reprehenſus in altero; ab incorruptis æſtimatoribus, in vtroque laudatiſſimus, tanta diuerſitas rerum eſt. *D.* Pater durus eſt mihi. *R.* Serò bona veſtra cognoſcitis, O mortales. At cùm noſſe cœpiſcs, nimis agnoſcitis, hinc & præſentia faſtiditis, & amiſſa lugetis. Alterum ſuperbè nimis, alterum nimis humiliter: & vbi agendæ grates, & vbi habenda patienria, vtrobique querimoniæ, nuſquam æquanimitas, ſic in Deum, atque homines grati eſtis. *D.* Durus eſt pater mihi. *RA.* Veniet tempus, quando hunc ipſum patrem ſuſpires, nec reſponſurum voces. Et qui tibi nunc videtur ſaxis durior, plumis mollior videatur. *D.* Durum patrem habeo. *R.* Patrem dum habueris, non agnoſces.

De filio contumace. DIAL. XLIV.

Corrige, dum tener eſt, puerum, nec parcito Virga:
Dum tener eſt ramus, flectitur obſequio.

DOL.

HAbeo filium contumacem. *RA.* Æquum eſt, vt qui patrem ferre non poteras, filium feras;

feras; vtique ſarcinam grauiorem: magis animum premit, pungitque acriùs, ſuperbi filij verbum vnum irreuerenter prolatum, quàm ſeueri patris quæcunque duricies. Ille enim iniuriam facit, hic iure ſuo vtitur. *D.* Filium habeo rebellantem. *R.A.* Impudenter de minorum rebellione conqueritur, qui maiorum iuſta contempſerit imperia. *D.* Filius contumax eſt mihi. *R.A.* Tandem fortaſſis intelligis, quid tuus ille tam durus pater viſus eſt tibi. *D.* Filium patior inſolentem. *R.A.* Si ætatis eſt vitium, cùm ætate tranſibit. Multorum ferox adoleſcentia, progreſſu temporis, ad virtutem, mirificis prouectibus, flexa eſt. *DO.* Rebellem filium habeo. *R.A.* Non ſolus. Et Dauid, & Mithridates Ponti rex, & Seuerus imperator Romanus, rebellantes filios habuere, & multis pòſt ſeculis, Britannici pacem regni [vt fama loquitur] turbauit regij adoleſcentis in patrem concitata rebellio; ſed quiſque ſua deflet incommoda, nullus aliena vel publica. *D.* Impius, ac rebellis eſt filius. *R.A.* Magna tibi portio paternæ moleſtiæ dempta eſt; mortem filij timere. *DO.* Habeo ignauum, & inertem filium. *R.A.* Neſcis, vt Africanus ille vir magnus diſſimillimum filium ſibi, longeque degenerem amauit vnicè. Et profectò maior non dicam amor, ſed miſeratio debetur ei, quem minus adiuuat natura. Nullius rei eget, qui virtutum diues eſt; quarum indigentia verè miſeros, ac proinde miſericordiæ egentiſſimos facit, tu in filio, etſi non virtutem, ama quòd filius, ſi ne id quidem, at quòd homo eſt. Poſtremò ſi nihil eſt, quod ames, miſerere. Proprium patris, vt ſeueritas, ſic miſericordia eſt. *D.* Parcitæ filius eſt vitæ. *R.A.* Pondus infauſtum, eſque gra-

uius, quod dum ferri non poteſt, nequit abiici: per fer, & qua datur, corrige. Si enim aut filium curaueris, aut certe patrem egeris; hoc tibi debitum, illud optabile. *D*. Impius, inhumanus, intractabilis eſt filius. *R*. Siquidem mollicies, ac voluptas in perfidiam, ac ſcelus eruperint, venenoſum animal exigendum eſt domo; neque vbi; ſe quid natum æſtimandum: & in ſyluis ortas auiculas paſcitis, & domi natos ſciorpiones occiditis. *D*. Impius, filius eſt mihi. *R*. Periculoſa ſeponere, antequam noceant, Sapientis eſt. Non te pietatis vmbra decipiat. Nulla impio debetur pietas. Eſt vbi ſit crudelitatis ſpecies, pium eſſe: ſed dum aliquid, vel minimum ſpei eſt, ſemper ad miſericordiam inclina; mementoque te patrem eſſe, non iudicem; neque hic tibi Terentianum illud excidat:

Pro peccato magno paululum ſupplicij ſatis eſt patri.

De Diſcordi fratre. DIAL. XLV.

Quos odium ſeparat fratres, concordia iungat;
Manſueto fratrem pectore vince tuum.

DOL.

HAbeo diſcordem fratrem. *R*. Quid autem? ille ne igitur te concordem habet? vnanimitas fraterna, quæ vnum ex duobus facere debuit, in duo non iam diuerſa, ſed contraria, penituſque pugnantia, ſciſſa eſt. Graue, ſed antiquum malum; quod & mundus, & mundi caput ab initio habuere. Siquidem vetus vrbis Romæ, ſed vetuſtior orbis infamia eſt, fraterno ſanguine maduiſſe: tu quod in ſingulis paribus fratrum vides, & altero, quin etiam adhuc ſolo, in vno tot millium quid ſtupeas, non habes. *D*. Eſt

mihi

mihi diſcors domi frater. *R.A.* An & hoc miraris eſſe magna in domo, quod in ipſis materni vteri fuit anguſtiis; vbi olim etſi maioris myſterij velamentum eſſet, certè non diſcordes tantum fratres legimus, ſed bellantes. Eſtne igitur nouum ſi armati faciunt, quod non nati ſolent? *D.* Nulla mihi apud fratrem gratia eſt. *R.A.* Multo prius hoc in ſcholis edoctus, quàm domi expertus eſſe debueras; prouiſa vero nec querimur, nec miramur. *D.* Odioſum fratrem habeo, ac diſcordem. *R.A.* Vt fermè nullus amor æquior fraterno, ſic nullum, vbi incœperit, iniquius odium, nulla acrior inuidia. Sic paritas incitat animos, atque incendit, cùm cedendi pudor; & amor excellentiæ eò ardentior, quò incunabulorum recordatio, & quæcunque beneuolentiam paritura videntur, vbi ſemel à recto calle deflexum eſt, odium, & contemptum pariunt? hic natura rebellantis ardor animi optimè quidem obſequio, atque humanitate placabitur. Vix eſt enim tam immane vllum, tamque aſperum ingenium, quod non tandem molliat vera, ac iugis humilitas verborum, & rerum omnium leuis, & non ficta retractatio. Sin id ferum, atque inualidum deprehendas, ſeu fortè huc tu cogere tuum ipſe animum non potes, quò honeſtè quidem, atque vtiliter cogatur; tunc, antequam in perniciem res erumpat, vltimo remedio vtendum erit. Extirpanda mali radix, & diſcordiarum mater propellenda, communio. In quo ita te facilem præbebis, vt quantum iuri tuo demptum, tantum virtuti, famæque additum inuenias. Impiæ, ac ſuperbæ cupiditatis aculei nulla re melius, quàm pia & miti liberalitate franguntur. Bonum aurum, quo pax domus, & caritas fraterna redimitur,

Vetus valde, nec verum minus eſt verbum: Magnam diſcordiarum, bellorumque materiam duo hæc eſſe pronomina, Meum, & Tuum: quæ ſi de vita hominum tollerentur, haud dubiè tranquillius viueretur.

De Amiſſo Patre. DIAL. XLVI.

Stulte, patrem lachrymis nunquam reuocabis ab vmbris;
Te prior ipſe fuit, te prior ipſe abijt.

DOL.

PAtrem amiſi. R. Iuſtum eſt, vt quem præſentem querebaris, abſentem quæras, nec inuenias. Nihil æquius, quàm faſtidita imperia fruſtra optari. D. Pium patrem amiſi. R. Pium ille filium dimiſerit. Gratulare autem ſeni tuo: illud tandem illi accidit, quod ſemper optauerat: te incolumi, rebus humanis abiit. D. Pium patrem perdidi. R. Pius filius, nullam magis ob cauſam fortuitos caſus timet, quàm, ne qua ſibi incidens calamitas, patris animum mœrore confi[ci]at: tuo iam tantùm periculo ſecurior viues: non erit, quem rumores de te impugnent, quem tua fangat aduerſitas, quem tua debilitet ægritudo, quem tua mors perimat. D. Patrem amantiſſimum amiſi. R. Incipias de aliis curare, qui de te curet amplius, non erit. Pietatem ab altero tibi exhibitam repende alteri; rarò illi rependitur, cui debetur. D. Pium patrem miſer perdidi. R. Si pietatis ratio tibi conſtat, ſolare fortunam tuam recordatione præteriti temporis. Coluiſti parentem, & dum licuit, pia ſemper in illum officia congeſſiſti. Pater obiit; Pietas viuit: alioqui eſt, fateor, vnde perpetuò mœſtus ſis. D. Pater me moriens deſtituit. R. Fer naturæ

ordinem; prior exiit, qui prior intrauerat; nec te ille deſtituit, ſed præceſſit. D. Amiſi patrem. R. Neſcis quid ſit patrem amittere, niſi filium habuiſti.

De Amiſſa Matre. DIAL. XLVII.

Quid carnis matrem luges? tibi terra parens eſt;
Quæ quoque te certo tempore corripiet.

DOL.

MAtrem perdidi. *R.* Altera tibi ſupereſt mater, quam non perdes, etſi velis: ex illa veniens, in hanc pergis. Illa tibi paucorum menſium domum dedit, hæc multorum dabit annorum. Illa tibi dedit corpus, hęc aufert. *D.* Mater obiit mitiſſima. R. Mater ſubſtitit duriſſima, quæ te, & matrem, quam requiris, in vno gremio ſeruabit; cuius in vtero tecum erit; te, & illam, vt credimus, die vltimo paritura. *D.* Pia me deſeruit mater. R. Deſeri metuens feſtinauit, gratamque illi ſuam mortem fuiſſe credibile eſt; tuam non viſura amplius, atq; vnde maximè me tuebat, ſecuritate parta. *D.* Defuncta eſt mater optima. *R.* Feliciter hæc exceſſit te ſuperſtite; quo præmiſſo, vt fœminei ſũt affectus, flebiliter abiiſſet. *D.* Obiit mater. *R.* Obeundum erat; idque ambobus; nec de morte queri potes, nec ordine.

De Amiſſo Filio. DIAL. XLVIII.

Qui malè transmiſit vitam Puer, exeat orbe;
Felix, ſed cælo, qui bene vixit, erit.

DOL.

SEd amiſi filium. *R.* Melius dic præmiſi, ſecuturus citò quidem, & fortaſſis hodie, & quid

ſcimus, an hac ipſa hora. Nulla fides vitæ eſt; quum tanta ſit fides morti; ſecuturus, dixi, ſequens dicere debui; continuè ſequeris: nuſquam in vita pedem figere permiſſum homini, vno ſemper gradu it ad mortem [mirum dictu] ſeu ille vinctus, ſeu ſolutus, ſeu ſtans, ſeu ambulans, ſeu ſedens, ſeu ſanus, ſeu æger, ſeu vigilans, ſeu ſopitus, ad metam fertur, atque illorum more, qui vehuntur nauibus, vel quieſcens properat.
D. Amiſſi filij deſiderio excrucior. *R.A.* Compeſce animum: quem cupis, inuenies: nulla eſt mora: non poſſe pati deſiderium parui temporis, puerile, ſeu fœmineum eſt. Viro enim nihil breue, difficile. Noſti credo, quibus verbis deſideria huiuſmodi apud Platonem Socrates, apud Ciceronem Cato, & Lælius conſolentur: Virtute quãuis, & gloria ſupremi viri; hac ſpe tamen longè impares. Noſti præterea quid animi Æmilius Paullus, quid Cato ipſe, quid Pericles, quid Xenophon ille Socraticus, condiſcipulus Platonis, atque æmulus: quid innumerabiles alij, natorum in mortibus habuere: nec te præterit, vt propheta idem, & rex filium, quem languentem fleuerat non fleuit extinctum: cogitans, quòd irrecuperabilia lugere ſuperuacuæ dementiæ veriùs, quàm pietatis eſt. Quibus ſe virilibus exemplis interſerit Spartana illa mulier, apud ſcriptores quidem innominata: ſed non pariter illaudata: quæ audito, quòd filius in prælio excidiſſet; ideò, ait, illum genui, vt eſſet, qui mori pro patria non timeret. Par Liuiæ virtus, maiorìſque Corneliæ; ſed clariora ſunt nomina, quarum prior ingentis nati, & ad ſummũ ſpectantis imperium, vt terræ traditus fuit, luctum mox depoſuit, nunquam verò memoriam intermiſit: altera filiis multis, immo omnibus amiſſis,

miſſis, quorum aliquos à populo interfectos, inhumatoſque conſpexerat, commiſerantibus, & illius ſortem, fœmineo more, deplorantibus, miſeramque vocantibus, non ſe miſeram ſed felicem eſſe reſpondit, quæ tales filios genuiſſet. Inſignis mulier nec præſenti miſera, nec præterito etiam infelix; quæ contra publicam opinionem, & conſuetudinem miſerorum, ſe felicitate præterita, & læti temporis memoria ſolaretur, grata quòd habuiſſet, quòd amiſiſſet æquanimis; ob hoc vnum digna vti proſperiore ſucceſſu. Et illa quidem mulier tota grauibus fortunæ vulneribus inconcuſſa permanſit: tu vir, vnico deiectus, luges? *D.* Amiſi filium. *R.A.* Amiſiſti ſimul, & metus multos, infinitamque materiam ſollicitudinum, & curarum; quibus vt careres, vel tibi, vel filio moriendum fuit. Securum patrem ſola mors facit. *D.* Filium amiſi. *R.A.* Si pium, nil eſt quòd illi metuas; in tuto eſt. At ſi impium, tuorum numeratorem annorum, tuæ ſtimulum ſenectutis extuliſti. *D.* Filium perdidi. *R.A.* Si virtute præditum, gaude, quòd habueris. At ſi vitio perditum, gaude ſaltem quòd amiſeris: vtrobique naturæ beneficium agnoſce, ſeu quòd talem dedit, ſeu quòd talem abſtulit. *DO.* Ante tempus filium mihi mors rapuit. *R.A.* Non fit ante tempus, quod in omni tempore fieri poteſt. In omnem ætatem multi ſunt aditus morti, in adoleſcentia infiniti. *D.* Sine filio remanſi. *R.A.* Et ſine angoribus, & ſine pauoribus. Iam non erit, cui noctes inſomnes, cui ſollicitos dies agas, cui ſpes longas, atque inextricabiles ordiare: qui canos tuos, rugaſque conſideret, hereditatem æſtimet, ſumptus arguat, moram mortis incuſet. Vndique tibi ſecuritas, & quies, geminum bonum ingens: titulo licet

mortis aſperius. *D.* Acerba filij morte deiectus ſum. *R.* An non Anaxagoram audieras? an oblitus eras te genuiſſe mortalem: an id potius forſan luges, quòd, qui ſequi debuerat, anteceſſit? Equidem cùm in multis inordinata hominum vita ſit, nullum penitus mors habet; & ſenes decrepiti cũctantur, & feſtinant iuuenes, & præcipitant pueri, & infantes primo vitæ de limine retrahuntur. Hic tardius licet, ille ocius; hic maturus, ille acerbus, nemo non moritur; hæc ſumma eſt: vbicunque verò hoc; qualibet ætatis parte quis obiierit, etſi acerbus fuerat morte maturuit. *D.* Extinctum fleo filium. *R. A.* Si fleturus eras morientem, & naſcentem fleſſes: tunc mori cœperat, nunc deſiit. Noli autem tuam, & illius ſortem optimam lugere: ille iter ambiguum à tergo habet, tu ſecurum ante oculos, non iam amplius, aut caro oneri timens, vt Maro ait, aut alteri. *D.* Cum filio vitę dulcedo omnis extincta eſt. *R.* Magnum fateor, ac dulce ſolatium, patri filius bonus; ſed ſollicitum, ac graue. Et ſæpè dulciſſima offendunt, & cariſſima impediunt, & pretioſiſſima rerum premunt. Et fortaſſis hic filius obſtabat, altiora animo voluenti. Iam mœſtior licet, ac liberior factus, exurge: bona de malis elicere, ſapientis eſt. *D.* Mors me filij mœſtum fecit. *R.* At, quod reſtat, alacer exige, illi vixeras, viue iam tibi.

De Infantis filij caſu miſero. DIAL. XLIX.

Credendum viuis, quocunque modo perit Infans,
Decedens, turmis iungitur Angelicis.

DOL.

INfantis filij miſerabilem caſum fleo. *R. A.* Humanum nihil flendum; homini præmeditata omnia

omnia eſſe debent: ſi non ſunt, non caſum filij ſed inſcitiam tuam defle, & conditionis obliuionem. *D.* Filij infantis miſeram mortem queror. *R.* Nulla mors miſera, quam mors animæ non ſequitur: à quo periculo infans tuus immunis. *D.* Infans meus præcipitio periit. *R.* Qualiter quis pereat, quid refert? modò ne turpiter pereat; & perire turpiter non poteſt, qui ſine peccatis periit. *D.* Præcipitio periit infans meus. *R.* At Archemorus ſerpente, alij grauidæ lacte nutricis, alij morbis, qui pene plures illam in ætatem, quàm in ſenectutem incidunt. *D.* Periit infans meus præcipitio. *R.* Repentina mors innocentibus optanda, nocentibus metuenda eſt. *D.* Infans meus ex alto præceps periit. *R.* Languidè pereuntibus mors durior ſæpè, & anguſtiæ longiores: dolor omnis, eò tolerabilior, quò breuior. *D.* Periit præcipitio infans meus. *R.* Præcipitari, & ruere illius ætatis eſt proprium. Fecit infans tuus, quod faciunt omnes, etſi non omnes caſu pereant. At tu ſine illum periiſſe, pereundum erat: & feliciter ſecum agitur, prius pereundo, quã vitæ malis implicaretur: quæ, quàm multa ſint, ſciunt experti, & intenti. Nemo enim non expertus eſt: non intenti autem multi, qui quaſi ſomnũ vitam agunt cuius reminiſci nequeant experrecti. Periit innocens infans tuus, qui fortaſſe, ſi viueret, nocentiſſimus periiſſet. Noli illũ in tuto poſitum, deflere; fortunæ minas omnes euaſit, & præoccupauit mortem, quæ illum dilata præoccupaſſet. *D.* Lupus meum deuorauit infantem. *R.* Iſta iam vermium eſt querela. *D.* Infantis miſeri corpuſculum lupus rapuit in cauernam ſuam. *R.* Felicis animam infantis in cœlum Angeli rapuere.

De Filio, qui alienus inuentus eſt.

DIAL. L.

Si dabitur ſoboles alieno ſemine nata,
Fac foueas etiam, cùm ſit imago Dei.

DOL.

ET [quod morte grauius] qui meus credebatur, alienus eſt filius. *R.* Si ad communem ſpectaretis patrem [Comici conſilio] humani nihil à vobis alienum putaretis. *D.* Diu alienum filium, vt meum paui. *R.* Suum filium pauiſſe, natura fuerit, alienum charitas; modò poſt factum non pœniteat, ſed delectet. *D.* Filius ille meus dictus, alienus apparuit. *R.* Aperta tibi ad magnum, & ſingulare meritum via eſt, ſi hunc ipſum, vt hactenus, ſic deinceps quaſi tuum paueris. Id illi quidem longè gratius, atque acceptius Deo eſt. Solēt enim ingrati filij, ceu ſibi naturali quodam iure debita, patrum alimenta contemnere; & præterea ſcelus eſt amare filium, qui ex te genitus ſit, & à Deo creatum hominem non amare. Ita vndique apud Deum, atque homines pietatem eximiam tibi quæſieris, ex alieno flagitio. *D.* Paui pro filio qui non erat filius. *R.* Pauiſti vt filium, paſce iam, ſi non vt filium, at vt fratrem: omnium, qui ſunt, quique erunt, fueruntve, vnus eſt parens, vnus rector. Nolite per inſolentiam, diſſimulare, aut per inuidiam, atque odium, ſacrum naturæ vinculum reſcindere. Omnes inuicem fratres eſtis. *D.* Filium, quem putabam meum, non eſſe audio. *R.* Vide à quo audias. & cui credas. Multi enim malis ſtimulis impulſi, falſos rumores, ſtudio confingunt, Alij linguæ fluxu quodam, effrenique impetu, & quæ ſciunt, & quæ neſciunt pari loquuntur auda-

audacia. Difficilis eſt autem de filiatione ſententia. *DO.* Filium, qui meus dicebatur, alienum eſſe audio. *RA.* Cur hoc aliis potiùs, quàm vxori credis, qua, hoc vnum ſaltem, nemo certiùs nouit? Illa tibi certè filium dedit, quem nunc alij nituntur eripere. Audiſti credo, vt patrum memoria vir illuſtris fuit, cui forma, & genere par vxor obuenerat, ſed fama pudicitiæ ambigua. Ex hac vnicus infans pulcherrimus natus erat, quem cum die quodam in gremio habens mater, grauem curis, & ſuſpirantem virum animaduertiſſet, quæſiuit, quæ tanti cauſa ſuſpirij. Rurſus ille ſuſpirans: Vellem, inquit, dimidia dominij mei parte paciſci, vt ita mihi conſtaret, hunc puerum meum, ſicut tibi conſtat eſſe tuum. Ad hæc illa nihil fronte mota, vel animo: Enimuerò, inquit, nequaquam tanto pretio eſt opus: da mihi centum prati iugera, vbi greges meos paſcam, & de hoc ipſo certum ego te faciam. Cumque ille impoſſibile prorſus id diceret: Conuocatis, qui probè aderant, proceribus, & ſponſione interpoſita, natum illa vlnis extulit, &, Eſt ne, inquit, hic verè meus. Cumque vir annuiſſet; illa brachiis portentis, ei puerum porrexit, & accipe, ait, dono eum tibi: iam haud dubiè tuus eſt. Riſu aſtantium oborto, pro vxore diffinitum, & vir omnium ſententiis condemnatus eſt. Crebræ nimis inter homines huius generis lites, ac lamenta ſunt. Proni in nuptias, immò lubrici, ac ruentes: vix videre diem creditis quo mariti, hoc eſt viri ſitis, quaſi aliter non poſſitis. De hinc perfuſi in gaudia, ſeu veriùs in furores coniugij, dies primos in ſtrepitu inter epulas, & choreas, agitis, inter epithalamia, & iocos, & cantus, & tympana, reliquam vitam omnem inter ſuſpicio-

nes,& iurgia;vtrobiq; reprehenſibiles. Nam rem neque adeò ancipitem ſic amare;neque tam inſeparabilem, ſic horrere, neque tam amabilem, ſic odiſſe decuerat, coniecturiſque fallacibus apud hominem,ſanctiſſima diuinæ,atque humanæ domus iura confundere, atque arctiſſima vitæ huius vincula diſſoluere. *D*.Quid,quod meum vxor nō eſſe ipſa confeſſa eſt. *R*. Singulare, velut aliquid narras:quotidiana ſunt hæc.Aliæ viuentes hoc fatentur,aliæ morientes:quarum aliquæ nunciandū viris,poſt obitum,reliquerunt.*D*.Non eſſe meum filium,ipſa mihi faſſa eſt coniunx. *R*.Faſſa eſt idem Olympias Philippo,magno viro;magni filij iacturam,nec fletum,nec ſuſpirium, nec querelam legimus.Nunc fabellam accipe ridiculam,ſed materiæ non ineptam.Circa littus oceani,quod Britanniam ab aduerſo conſpicit, ante non multos annos fama eſt,fuiſſe mulierculam inopem, ſed forma appetibili, & inſigni laſciuia: hæc duodecim paruos filios,totidem ex viris genitos habebat, annuis ætatum interſtitiis inter ſe diſtantes. Inſtante autem mortis hora, vocari propè virum iubet; & non eſt,inquit,amplius ludi tempus,nullus horū puerorū ad te ſpectat,præter maiorē ſolum:primo enim anno noſtri connubij,caſta fui.Sedebant tunc forte pueri omnes humi, circa ignem, more gentis,aliquid manducantes. Stupente igitur viro, atque illis rei nouitate ſuſpenſis: illa ſingulorum patres ordine nominat:quod audiens omniū minimus,qui triennis erat,panem,quem dextera, & rapam,quam habebat in manu altera,in terram poſuit: ac tremens deſiderio, & ambabus manib. in altum erectis,adorantis in morem; Da, inquit, quæſo, mihi genitrix, aliquem bonum patrem. Cumque illa in fine verborum patrem paruuli nomi-

nominaſſet, & famoſum quendam, diuitémque hominem, reaſſumpto in manibus cibo; Bene habet, inquit; Bonus eſt pater.

De Amiſſo Fratre. DIAL. LI.

Quid quereris? fratris probitas itura per orbem;
Sin nulla eſt, melius permanet ille foris.

DOL.

FRatrem perdidi. R. Nondum audio propter quod valde lugeas; fieri poteſt enim; vt & fratrem, & domeſticum ſimul hoſtem amiſeris. En iactura, rem malam boni nominis perdidiſſe. D. Fratrem perdidi. R. A. Perdidiſti forſitan, qui te perditum optabat, quíque rebus obſtabat tuis, multis quidem magnæ laudis aditum fraternus obſtruxit liuor. D. Amiſi fratrem. R. Filiorum fortaſſis ætatulæ [quod ſæpè vidimus] graue iugum, vitæ tuæ æmulum, gloriæ obicem, id quod conſtat patrimonij participem amiſiſti. Fratre impio nullus hoſtis infeſtior. D. At amiſi pium, & beneuolum. R. Sed mortalem. Non tutela corporis eſt virtus; verùm animi ornamentum, illi gloriam immortalem præſtat; corpuſculum mortis imperio non eximit; immò quidem ſæpè illud tempus in mortem trudit: quod ſi naturæ ſuæ linquitur, æquè boni pereunt, malique; quin & vulgo imbecilles, bonos; & viuaces, malos cernimus, immortalem nullum. D. Bonum, & glorioſum fratrē perdidi. R. Si frater periit, ſuperſtes eſt gloria, virtus, anima, præter quas, humana omnia pari mors turbine propellit, ac diſſipat. Has tu igitur, ceu totidē filios fratris, amplectere, atque his bonis immor-

talibus mortalia damna compenſa; quod ſi filij ſuperſunt alij, vere illos tuos pietas facit. *D.* Amiſi germanum optimum. *R.* Auidè illo vti debueras; id ſi lentiùs egiſti, non mortis iniuria, ſed ſegnities tua eſt. Illa ius ſuum exercuit, tuum tu neglexiſti. *D.* Mors me luſit, non putabam tam citò moriturum. *R.* Omnia, quæ nolentibus accidunt, citò fieri videntur, quæ optantibus autem ſerò. *D.* Vix illum mori poſſe credebam. *R.* Cuncta ſibi vehementiſſimus amor indulget; nilque ſibi non ſpondet, amaróſque cogitatus, & quicquid eſt guſtui aduerſum, vitat, ac refugit; vnde & qui amant, penè ſibi æternas delitias fingunt; tu, ſi fratrem natum noueras. & mortalem noſſe debueras: & iccircò ſi prouiſam mortem, inopinum velut aliquid, doles, longè erras; ſi improuiſa autem fuit, erraſti. *D.* Sciebam mortalem, ſed de morte non cogitabam. *R.* Inconſultè; ſed hæc diſſimulatio veſtra eſt. Vix vnquam mori creditis mortales, cum & contingens mori ſemper, & aliquando etiam ſit neceſſe: immo verò cùm non mori, nunquam; mori autem ſemper veſtræ lex immobilis ſit naturæ. Sed vos aſſiduè morientes, ſenſum à præſentibus, animum à fine diuertitis, vulgare malum: quod quid eſt aliud, quàm vltrò oculos claudere, ne radios ſolis aſpiciant, tanquam luci, vt oculis damnum ſit illam non videre, nec minus clarum, quod non videas, nec minus verum eſſe, quod neſcias. Quis tam cœcus, vt non videat? quis tam hebes, vt neſciat? veritati rerum nihil detrahit ſenſuum, aut intellectus infirmitas. Vos equidem neque infirmi, neque obtuſi, ſed quod excuſatione careat, diſſimulatores eximij, & ad fallendum voſmetipſos, ingenioſiſſimi; qui tanto ſtudio

ſtudio inutilia diſcitis, neceſſaria neſcire nitimini; nequicquam tamen; clauſis namque ſeſe oculis ingerunt, & neſciendi auidum ingenium irrumpunt, & obliuiſcendi cupidam memoriam interpellant, & multa in dies fert vita hominum, quæ nos cogitare adigant, quod nolletis, quæve diſſimulationes veſtras aut propriis, aut externis excitent argumentis; ſed ad plenum fateor; Figmenta mortalium ſola mors diſcutit. *D*. Et mortalem, & moriturum fratrem ſciui, mortuum tamē fleo. *RA*. Magna pars humanorum actuum ſuperfluit, quid fles mortuum? aut quid illi, quid tibi, quidve alij, tuus hic fletus proceſt? vt ſit malum mors, quod docti negant, quod nemo negauerit, mali irreparabilis eſt fletus inutilis. Et certè ſi quid, preter animi vitium, dici miſerum decet, ſi quid penitus in rebus eſt flebile, flendum potiùs, dum impendet, quam dum tranſit; quod regem profectò illum non latebat, cuius paulò ante meminimus. *D*. Optimi fratris morte afficior. *RA*. Nullus affectus intenſior, quàm paternus? quamobrem quæ in morte filij dicta ſunt, fratris ad interitum tranſfer, & quæ vtrobique dici ſolent, amicorum etiam in morte profuerint; quæ iactura par ſummis eſt ferenda; tamen, vt reliqua, vno animi robore toleranda ſunt omnia, quæ videntur grauia, & ſi creditur oppreſſura ſunt. *D*. Amantiſſimum fratrem amiſi. *R*. Inuiſum amiſiſſe peius fuerat, illius enim amor, huius autem ipſa quoque memoria, dulcis eſt. *D*. Gratiſſimum, ipſis ab incunabulis vitæ comitem, perdidi; ſolus ſum. *R*. Non eſt ſolus, cum quo virtus, & honeſtas habitant; inter quas affixam præcordiis fratris imaginem eſſe, nec mors ipſa vetuerit. Sic nec frater tuus perditus, nec tu ſolus.

De Morte Amici. DIAL. LII.

Aurum ingens perdis, fidum ſi perdis amicum;
Quid facies, nam ſic cuncta perire ſolent.

DOL.

AMiſi amicum. *R.A.* Si [vt debet] in amico virtutem amaſti, illa certè non perditur, nec moritur; ideò veras amicitias immortales dicunt, quòd nullo vnquam diſſidio amicorum, nec ipſa demum morte ſoluuntur, ſic diſcordiam, vitiúmque omne vincit virtus, ipſa verò nulla re vincitur. *D.* Amicum amiſi. *R.* Cætera cùm amiſeris, non habes; amicos; caróſve omnes, tum maximè habeas, dum videantur amiſſi: præſentia enim delicata, ne dicam faſtidioſa, itidem ac ſuperba, minimis reb. offenditur: amicorum recordatio, iucunda, & ſuauis eſt; nil amarum retinens, nil dulce non retinens. *D.* Amicum optimum morte amiſi. *R.A.* Si commoditates perditas quereris, vtilitatis mihi tu calculum, non amicitiæ quidem ponis. Si conuictum, cogita, quàm parua pars temporis viuentiũ quoque præſentiam exhibet amicorum., quantum curæ, quantum morbi occupant, quantum ſopor ac voluptas; quantum quoque peregrinantium diſcurſus, ſollicitudinúmque diuerſoria, & ſeceſſus, quantum denique ſtudia, quantũ otia, quantúmque negotia, nunc aliena, nunc propria, & illa rerum multiformium iugis, atque inuicta neceſſitas, cui nulla proſperitas eximitur, conuictui detrahunt exoptato, quot congreſſus rari, quàm breues ſollicitæque moræ, quàm duri digreſſus, quàm reditus ſeri, qui obices, quænam impedimenta, qui laquei; his, ac ſimilibus vitæ difficul-

tati-

tatibus,amicitiæque compedibus ad memoriam reductis intelliges,quantulum eſt,quod tibi mors abſtulerit. Nam ſi id in amicitia ſolùm libras, quod vnum illi perpetuum,ac ſtabile fundamentum eſt, prorſus nihil ibi mors potuit auferre. Audiſti apud Tullium, ſe ſolantem Lælium, vt illi Scipio ſuus viuit, vt in memoria eius,nec extincti amici fama,nec virtus extinguitur. Quid Scipionem tuum tibi nunc viuere prohibet? Sed vos,quoniam Scipiones, & Lælij non poteſtis eſſe, nec viri quidem eſſe vultis; & quia ſumma non prehenditis, media deſperatis,aut ſpernitis; quaſi vt poëſim, ſic virtutem mediocrem, nec Dij,nec homines ſint laturi. *D.* Amicum mihi mors eripuit. *R.* Amici corpus eripere mors poteſt,non amicitiam,nec amicum. Sunt enim ex illorum genere, quæ nec morti, nec fortunæ ſubiacent,ſed virtuti; quæ vna humanis in rebus libera,& quæcunque illi ſubſunt libertate donare potens eſt; non eſſet tanti pretij amicus, ſi tam facilè perdi poſſet. *D.* Sine amico remanſi. *R.* Si ritè colis amicitias,nec tibi veteres deſunt, nec noui vnquam defuerint amici:quin ex hoſtibus tibi amicos, ea quidem reddet opinio. Nihil magis Auguſtum Cæſarem conciliauit Herodi, quàm quòd is hoſti ſuo amiciſſimum, ſéque per illum, inimiciſſimum fuiſſe profeſſus eſt; ſua dignum amicitia iudicauit eum,qui tanta fide,ſui licet hoſtis amicitiam coluiſſet. Tanta eſt virtutis,& amicitiæ pulchritudo,vt etiam in hoſte delectet cogátque illum quoque amare, qui ſe oderit. *D.* Amicus mihi fidiſſimus obiit. *RA.* In memoria tibi ſepeliendus eſt tua,vbi clam ſæpè tecum ſit,& nunquam totus obierit: qui, ſi tibi fortè aliter,quàm morte perierit,non tu amicum,

ſed opinionem falſam amicitiæ perdidiſti.

De Abſentia Amicorum. DIAL. LIII.

Captus amicorum deſiderio, memor eſto,
Te totus mundus tam citò deſtituet.

DOL.

AMicorum torqueor abſentia. *R.* Solet id quidem euenire; ſed qui amici mortem ferre didicerit, aliquantò faciliùs feret abſentiam; nec franget abitus, quem non fregerit obitus. *D.* Abeſt mihi optatiſſimus amicus; dextra manus, dexterque oculus meus abeſt. *RA.* Et ſi irredituri abeſſent, nihil tamen non ferendum viro dicerem: nunc redibunt, & tua tibi reſtituetur integritas. *D.* Abeſt amicus dimidia mei pars. *R.* Dimidium animæ ſuæ Vergilium vocat Horatius; quod à multis poſtea vſurpatum, iampridem in prouerbium venit. Sed ſi amicus non naturaliter tantùm, ſed ciuiliter poſſidetur; quid amicitię nocet abſentia, quominùs tecum, vbicunque ſit amicus, ſedeat, ambulet, colloquatur, vel iocoſa, vel ſeria; & quod præſens fortunè non faceres, abſens facias. Nam ſi nil aliud videretis, niſi quæ ſunt ante oculos, & ſola vos præſentia delectaret, breuis admodum viſio, & anguſta delectatio veſtra foret. *D.* Amici abſentis dulci deſiderio laboro. *RA.* Atqui amaris ſoliti eſtis laborare, non dulcibus. Accipe verò nunc, quod vulgi aures vix capiant. Dici nequit, quàm tenera, quãque faſtidiens præſentia ſit interdum, etiam amicorum; ſæpè paruis offenditur, vt quos valde dilexeris, quorúmve præſentiam vehementer optaueris, non amicos modò, ſed fratres, aut filios, quòd forte ſollicitudinis ſtudio, vel occupationibus tuis obſtent, abeſſe nonnunquam malis.

In abſentia nil amarum, nil quod pungat, præter deſiderium, quod dulce tamen, ne tu ipſe quidem negas. *D.* dilecti abſentia me affligit. *R.* Eſt id fateor, commune mulierum, atque omnium muliebriter amantium, quorum delectatio omnis in ſenſibus eſt. Nihilominus de his ipſis Poëta loquebatur, vbi ait:

Illum abſens abſentem auditque videtque.

Id ſi ita eſt, cur non amicus abſentem quoque amicum audiet, & videbit? niſi fortè purgatiores, ad huiuſmodi viſionem, laſciuiæ ſunt oculi, quàm virtutis; aut plus aliquid dignitatis inſano, quã caſto tribuitur amori, cui præter honeſtos, ac volucres cogitatus, quos pro libito vagari, & eſſe vbi velint, nulla diſtantia, nulla vis prohibet; epiſtolari quoq. remedio conſultum eſt, quo neſcio an præſentia vlla ſit gratior. Romę quidem erat Marcus Cicero, dum ad Quintum Ciceronē, fratrem ſuum proconſulatum Aſiæ adminiſtrantem, ſcribens: Cùm tua inquit, lego, te audire, cùm ad te ſcribo, tecum loqui videor; & mox eum ad gloriæ excellentiam exhortans, efficaciſſimum id dicit in dictis factíſque ſuis omnibus, fraternam ſibi animo finxiſſe præſentiam. Neſcio an Athenis, an vbi eſſet Epicurus, dum amico ſcribens: Sic fac, inquit, omnia, tanquam ſpectet Epicurus. Certè in Campania erat Annæus, dum Lucilium ſuum in Sicilia degentem, literis alloquens, vt ſecum ſtudeat, ſecum cœnet, ſecum ambulet hortatur; quæ facere ille non poſſet: niſi animo fierent, & non oculorum, neque aurium, non manuum, neq. pedum miniſterio indigerent. *D.* Oculi mei abſentem amicũ anxiè requirunt. *R.* Non poſſum negare quin oculis aliquid, per abſentiam, detrahatur; animo autem nihil, immò nec oculis quo-

dammodo [vt prędixi] ſi tamen amicitia vera eſt; vnde & illud apud eundem Poëtam. & legimus, & laudamus: vbi de Euandro, ac Pallante eius filio agit; quē ſenex Æneę, comitē belli contra Turnum adiunxerat, atq. abeuntem dimittens, Poëta in ſit:

Stant pauidæ in muris matres, oculiſque ſequuntur:
Pulueream nubem.

quaſi in ipſis omnia ſunt oculis. Et Cicero ipſe in epiſtola quadam, Balbum amicum ſuum, in Galliis ſub Cæſare militantem, non ſolùm in animo habere ſed in oculis ferre ſe, dicit. *D.* Amicus abeſt meus. *R.* Interdum non cognoſcitur amicus, niſi abeſſe cœperit. Sicut cūctis in reb. ſic in amicitia copia ingēs guſtū hebetat, penuria acuit. Quod ſi magiſter amorū, intermiſſionē amantib. vtilem dicit quib. omnibus in præſentia eſt voluptas; cur non eadem vtilis ſit amicis? quorum in virtute iucunditas tota eſt, quæ abſentię nullum ſentit incōmodum, cum vbilibet præſens ſit. Noli ergò deſiderio ſuccumbere, ſed amicum mente complectere, quem tibi nec diſceſſus eripiat, nec mors ipſa. *D.* Amici dulcis abſentiam amarè fero. *R.* Perfer modò, & molliores partes animi, præſenti virtute conſolida. Amariuſcula enim hęc, quam defles, abſentia, forſan in tēpore cariorem tibi amicum, & amici præſentiam effecerit dulciorem.

De Graui Naufragio. DIAL. LIV.

Naufragio ſi res perijt, ſed te ſuperante,
Sperandum facile eſt, quod reparare potes.

DOL.

GRaui naufragio iactatus ſum. *R.* Maris tu mihi memoras naufragium, animi autē ſiles,

les:quaſi verò vel grauius, vel crebrius vllum ſit. Ibi eſt tempeſtas illa cupidinum, & affectuũ, ceu ventorum repugnantia, quæ vos tenſis concupiſcentiæ, ſpeíque velis gubernaculo mentis excuſſo, conſtantiæque anchoris in alto perditis, per omnes littorum fluxus, pérque omnia maria circũuolauit. Illud te naufragium in hoc traxit: tolle cupiditatem, nauigationem ipſam, aut certè periculum nauigandi, magna ex parte, ſuſtuleris; illa non in naues ſolùm, ſed in ſcopulos, & in mortem cogit miſeros. Itaque ferè omnes, qui ſuis auſpiciis in mari pereunt, priùs in animo perire, priuſque illos auaritiæ demerſerit vnda, quàm pelagi. Rara eſt quidem ſine præcipitatione cupiditas: quicquid enim vult, confeſtim vult, moráſque omnes, & illarum comites, ſumptus odit; ea breuis in exitium via, & crebri prima naufragij cauſa eſt. *D.* Magno naufragio vexatus ſum. *R.* Didiciſti Deum orare, votáque facere, & paciſci multa: quorum, etſi metus cauſa fuit, tu tamen agnoſce fidem, terræ redditus. Non impunè Deus luditur; odit ille fidefragos. *D.* Fœdum naufragium paſſus ſum. *R.* De naufragio nō queritur, niſi qui euaſit. Gaude igitur ſaluus, & doctior. Tranſacti periculi grata ſolet eſſe memoria: ſicut ex diuerſo finitæ proſperitatis amara recordatio. Quanti verò olim faceres, vidiſſe Tritones æquoreos, & ſpumeos aquarũ, atque aſſurgentes fluctus in nubila, & pelagi monſtra natantia. Habes vnde brumali nocte, ante focum, fabellas horrificas narres attonitis, trepidulámque familiam admiratione ſuſpendas: iam quid ſit poëtica tempeſtas intelligis, & qui malè credulus ſtupor fuit, iam notitia certa eſt, quam bene vel metu mortis, vel iactu mercium ſis adeptus. *D.* Duro naufragio labora-

ui. R. Sine labore nihil diſcitur, hoc ſi ſapis, perpetuum documentum tibi erit, nequando amplius credere vitam ventis, in animum inducas. D. Paſſus ſum triſte naufragium. R. Si primum caue ne ſecundum adeas; ſi ſecundum, ſile. Scitum eſt illud Pub. Mimographi:

Improbè Neptunum accuſat, qui iterum naufragium facit

D. Terribili naufragio vix euaſi. R.A. Neſcio quid terribilius adeò ſit in aquis mori, quàm in terris; quando quidem in alterutro moiiendum eſt: ſeu quid optabilius vermium cibum eſſe, quàm piſcium. Poſt quàm tamen enataſti, cura ne iterum fracto vitam remo, aut laceræ credas tabellæ. Diſce terrenum animal, terram pati, & cœlum potiùs ambire, quàm pelagus.

De Incendio. DIAL. LV.

Si tua flamma vorax rapuit bona, fer patienter,
Namque animi multò flamma nocentior eſt.

DOL.

EX incendio vix abij. R.A. An ne igitur euaſiſſe fortunæ trahis ad iniuriam? ſine queri Alcibiadem, qui hoſtili ex incendio non euaſit: quanquam, vt terreſtre præuideris, cæleſtibus quis iam obſtet incendiis? Romanus mihi rex Tullus Hoſtilius, & Romanus reſpondeat Imperator Carus, quorum primus Romæ in regia, alter in caſtris, ad tygrim amnem, ſi communibus hiſtoriis eſt fides, igne arſit æthereo. D. Bonis meis omnibus amiſſis, nudus ex incendio euaſi. R.A. Quando, precor, hoc diceret ſeu Bias [vt omnes volunt] ſeu Stilbon, vt vult Seneca; qui incenſa patria admonitus, ſeu increpitus, quòd nihil ſuorum

rum

rum bonorum ex incendio efferret, vt cæteri: Bona, inquit, mea omnia mecum porto? Præclarè. ſiue horum alter, id dixerit, ſiue vterque; quamuis hæ voces ex ore primi ſemper authoris, clarius ſonent; ſed omiſſo authore, dicti veritas vtique nota eſt. Hærent nempe præcordiis vera bona, viuóque nihil eripitur poſſeſſori, ſed ne mortuo quidem. In anima enim ſunt quò nec fortunæ nec mortis dextra ſe porrigit: tu ſaluus, & incolumis periiſſe tibi aliquid eorum, doles, quæ ſi tua fuiſſent, proculdubio tecum hodie ſalua eſſent. Mihi etenim crede, Vera bona non pereunt. Non eſt aurum virtute nobilius, ne par quidem, quod non igne conſumitur, ſed purgatur. *D.* Magnum me afflauit incendium. *R.* Cæculus neſcio quis famam diuinitatis igne quæſiuit: apud Vergilium, Iulij comas flamma corripiens, primam dubiæ ſpem ſalutis attulit: Seruio caput arſiſſe, non poëticum, ſed hiſtoricum regni omen fuit. Cōſtat ex flammis Iliacis prodiiſſe Romani Imperij fundatores. Denique, & Heliā incedio obiiſſe. Deúmque ipſum in flammam ignis apparuiſſe, ſacræ loquuntur hiſtoriæ; vt non immerito veſtris in vrbibus index hic ſoleat eſſe lætitiæ, qui tibi materia eſt doloris. *D.* Domus igne ſubito conflagrauit mea. *RA.* Et templum Dianæ olim arſit Epheſiæ, quo nil ſæcula illa formoſius viderunt. Arſit, & templum, cœli Deo ſacrum, Hieroſolimis, ipſis etiam, qui illud incenderant, miſerandū hoſtibus. Et ætate hac, Lateranenſis arx illa religionis, ac decus eximium orbis terræ, bis flammis exuſta eſt; euidens, & apertum, vt mihi videtur, iræ cæleſtis iudicium, non mirabile, fateor, ſed tremendum. Ad extremum, vt minores taceam, Saguntum, Numantiam, & Corinthum innume-

ráſque alias,& ſæpè tentauit Romam,& nonnunquam penè ad vltimum,& Carthaginem ſemel,& bis Troiam flamma combuſſit: arſere vrbes, arſurúmque mundum ipſum credimus. Tu in tuam domum aurum ignem, qui in cœlum, ac terras arſurus eſt quereris? *D.* Ex incendio vix euaſi. *R.* Euaſiſti igitur, an id doles? niſi euaſiſſes, ſiluiſſes. Nunc autem viuus cinis, cinerem fies extinctum.

De Graui Negotio. DIAL. LVI.

Diuitiæ multo tibi ſunt ſudore parandæ,
Vis vacuus curis eſſe, relinque bona.

DOL.

GRaui negotio deſatigor. *R.* Nulla ſine difficultatibus gloria. Nulla non virtus in excelſo habitat, haud facilè adeunda: confragoſum huc durúmq;, & ſcrupeum eſt iter. *D.* Nimio labore fatigor. *R.* Labor area eſt virtutum, requies voluptatum. Nil ſine labore laudabile, nil excelſum. Proinde laudis Herculeæ fundamentum labor. Nulla re magis Vlyſſes, quàm labore cognoſcitur, quantalibet prudentia fingeretur, ſi otioſa fuiſſet, ignota eſſet. Labor Romuleos duces, Scipiadas, & Camillũ: Labor Fabios, Labor Curios, Labor Fabriciũ, & Metellos, Labor magnũ quoq. Pompeiũ, Labor Hannibalẽ, Labor Iuliũ Cæſarẽ illuſtrauit: Labor Catonibus, Labor Mario famã dedit. Papirium Curſorẽ, ac Feſcenninũ Nigrũ laborioſa militia claros fecit. Vt Philoſophos, vt poetas ſileam, quorũ vita omnis, quid niſi clarus, ac delectabilis labor eſt? Quid de artificibus dicã, quibus ipſa qualiſcunque eſt gloria, quo ſtudio quærenda ſit, noſti; à quibus induſtria, & antelucana vigilia præueniri, déque hoc quæri ſolitum.

De-

Demoſthenem accepimus: qui profectò non paruus ſtimulus eſſe poteſt magna tractantibus, quando minima quoque ſic animos acuunt, atque exercent. Proinde omne genus hominum percurre, vbi famæ multùm, & plurimùm eſt laboris; & omnino virtutum amatoribus amandus eſt labor, ſine quo ad eam, quam amant, & quam cupiunt gloriam, peruenire fas non eſt. *D.* Labore exerceor continuè. *RA.* Parum profecerit magnus labor, niſi ſit iugis. Nam & ipſa, quæ labore quæritur gloria, niſi ſit perpetua, nec magna videbitur. *D.* Nimis crebris exagitor laboribus. *R.* Nimium, & parum, pro varietate patientium accipitur. Ignauo labor omnis eſt nimius, nullus induſtrio. *D.* Multi me cruciant labores. *R.* Non te cruciant, ſi vir es, ſed acuunt, & exercent. Vis autem noſſe quid inter laborem, & delicias interſit? Sardanapalum confer cum Alcide: Sergium Oratam cum Attilio Regulo: Apicium cum Caio Mario. *D.* Labor me iugis extenuat. *RA.* Multis pro remedio labor fuit, & quos quies infecerat, defæcauit, deterſitque. Nam curare illum animos conſtat, & orientibus vitiis obſtare, & radicata conuellere. Denique inter priſcæ virtutis, ac ſæculi exemplaris cauſas, hinc labor à ſcriptoribus ponitur, hinc paupertas, optabiles corporum moleſtiæ, quæ medentur moleſtiis animorum. *D.* Durus eſt labor. *RA.* Dura virtus, durus labor, mollis voluptas, mollis inertia; ſimilia bene cohabitant. Inter diuerſa diuortium eſt. *D.* Nimium laborioſa ſors eſt mea. *RA.* Honoratum te, ingratè accipis, Neſcis, vt nocte media, dum dicatæ Deo virgines ſtratis ſurgunt, algent, vigilant, & diuinis obſequiis exercentur. Adulteræ ſuis interim perfruuntur illecebris?

dum pro defendenda patria miles in caſtris, pro augenda dux in tabernaculo, pro ornanda ſtudioſus inter libros excubat; leno infamis inter ſuas acies, inque ſuis tentoriis conquieſcit? quibus verò ſit melius, diffinire, nemo, cui vel modicum ingenui ſit pudoris, hæſitet. *D.* Labore vrgeor acerrimo. *R.* Bene ſpera. cauſa tantùm laboris honeſta ſit; honeſtus eſt labor quóve vno claris aſſcribare nominibus. Omnes quidem, qui ad gloriam nituntur, laborioſus, atque arduus trames agit: ad ignauiam deuexa, & facilis via eſt. Denique quiſquis naſcitur, ad laborem naſcitur; nec regum filios excipio. Labor, & virtus, veſtræ artes ſunt; non otium, & voluptas, quibus, qui ſe applicant, hi demum à natura hominum degenerant, atque in pecudem ſe transformant. *D.* Graui atteror labore. *R.* Idem cedentibus grauis labor, qui nitentibus lenis eſt. Perfer modo forti animo & aſſurge præſentíque moleſtiæ finem confer. Multos quidem labor extulit, multos induſtria, ſopor nullum.

De Duro Itinere. DIAL. LVII.

Non puduit ſummum pedibus tranſire Magiſtrum:
Inſcendas baculum, ſi pudet ire pedes.

DOL.

Durum iter pedibus meis ago. *R.* Quid tu igitur, alienis malles? atqui neque alienis manibus operari, neque alienis oculis videre, neque alienis auribus audire, neque alieno palato deguſtare, neque alienis naribus vultis olfacere: quid hoc vnum ſingulare habet, vt tantùm pedibus ambulare delectet alienis? *D.* Pedes eo. *RA.* An verò in hunc mundum intraſti eques, an exibis? quid per mundum ire, niſi

niſi eques, doles? O principium humile, & ô finis humilior! quàm ſuperba inter vtrumque ſunt media, & in breui curſu, quanta prorſus obliuio terminorum! nec vnde certè, nec quò pergitis, meminiſtis. *D.* Iter longum cogor pedes agere. *R.* Cogi quidèm durum fateor. Cogi autem volens nequit: indignatio, & dolor neceſſitatis pondus exaggerant: patientia, & conſenſu animi, fortunæ cuſpis obtunditur. Vis non cogi? fac ſponte, quod cogeris. Vis, vt iter longum breue fiat, volens I. D. Equitare vellem, pedes ambulo. *R.* An inſaniæ parum eſt, vnum ob quadrupedem, cuius vſum neſcis, quàm diu tibi fortuna conceſſerit, naturæ numerum obliuiſci, quod multi faciunt, qui vilis, atque intractabilis, & caduci equi fiducia, dediſcunt pedibus ſuis ire: quibus, quaſo quid aliud, quàm diuitem cupias podagram, hoc eſt pedes inutiles, equos multos? *D.* Longum iter pedes ibo. *R.* Ibis pro libito; nemo te tranſuehet, nemo morabitur, nemo concutiet, nemò deiiciet, nemo aget in præceps; vnus tibi labor viæ, vnum opus ire, nil tibi tuo cum vectore negocij. Non cogeris enim equum frenare, non pungere, non adæquare, non ſubſternere, non circumducere, non fricare, non paſcere, non aut tergum vngere; aut arentem pedis vngulam, & tractare digitis ancipites clauos, aut nocturnos ſudibus arcere concurſus, & ſomno exciri trepidus, ſemperque ſollicitus, quid bellua peruigil cum vicinis agat; ſaltem noctibus quieſces. Nam qui equitant noctu etiam laborant. *D.* Pedibus longum iter ago. *R.* Calceatus forſitan. Sancti autem patres nudis pedibus deſerta luſtrabant. Nuncij Dei Omnipotentis Apoſtoli, mundi climata circuibant, hic ad oriẽtem,

ille ad occidentem, hic ad arcton, ille ad meridiem nauigantes interdum, raro id quidem, neque aliter, quàm cogēte locorum ſitu: ſed quem, precor, equitem legis, præter vnum ex omnibus Ioannem? neque id amplius, quàm ſemel, ídque perexiguo viæ ſpatio; dum, quod Clemens ſcripſit, & eccleſiaſtica habet hiſtoria, ad recuperandam perditi adoleſcentis animam, pia illum feſtinatio perurgeret; quomodo autem equitarent, quorum dominus pedes ibat? Vix aſellum ſemel quidem ille, mox in crucem aſcenſurus, aſcendit. Quod ſi ſanctitate inacceſſibili, hæc exempla te prægrauant: at Romanæ legiones, quæ orbem terrarum ſubegere, magna ex parte pedeſtres fuiſſe noſcuntur, in quibus non ſe ſolùm, atque arma ſuis pedibus quiſque portabat, ſed multorum panem, ac viaticum dierum; vallum quoque, quo in finibus hoſtium, caſtra in dies circumſpecta, nocturnis ab inſultibus tegerentur. Vnde eleganter Cicero noſter, quodam loco de militibus Romanis agens, cum fortibus viris cæterarum gentium arma non impedimentum, ſed quaſi veſtimentum eſſe dixiſſet, hoc præcipuum illis dedit, vt diceret, Romanis ſolis arma, non veſtem eſſe, ſed vt humeros, ac lacertos: vt cùm eas, quas dicebam, militares ſarcinas ſubiiſſent, tum demũ videri ſibi eſſe veſtitos: neu quis moderni ſermonis conſuetudine labi poſſit, militum appellatione pedites accipi, eoſque ab equitibus, quanuis vterque militet, hoc ſecerni nomine ſolitos, multis Romanæ hiſtoriæ locis aduertere eſt. Proinde magnum tibi lenimen, ac ſolatiũ laboris, horum recordatio præſtare poteſt, non inermi tantùm, ac vacuo, & duro licet, tuto tamen calle pergenti, ſed armato etiam, atque onuſto, & periculoſo

trami-

tramite peditanti. Siquidem nihil ad tolerantiam aſperarum rerum efficacius, quàm cogitare eadem multos fortibus animis, fuiſſe perpeſſos. Pudet enim generoſum ſpiritum, non poſſe vnum, quod innumerabiles potuêre: quæ cogitatio non in laboribus modò, qui difficiles, ſed in his quoque, qui miſerrimi videntur, cruciatibus, in doloribus corporeis, maximè in ipſa demum morte profuerit. *D.* Longum ego durumque iter pedibus mœſtus ago. *R.* Nihil æquè durum iter, lenit mœſtumque animum ſerenat, vt nobiles, ac ſuaues curæ, quę niſi boni ac docti viri pectus incolere, viaſque omnes comitari neſciunt. Hic ſi grata ſocietas amici læti, & eloquentis acceſſerit, non tantùm leue iter, ſed & breue videbitur. Multos iucũda confabulatio ſic affecit, vt & vię duriciem non ſentirent, & de breuitate, longi licet, itineris quererentur; neque iuiſſe, ſed vectos eſſe ſe, crederent. Eſt & illud enim inter mimos Publij, notiſſimum: Comes facundus in via pro vehiculo eſt.

De Sterilitate annua. DIALOG. LVIII.

Reddit ager plus, quàm cepit, tu parcus egenis,
Dignus cui parco nil ferat ille tibi.

DOL.

STerilitate premor annua. *RA.* Iam tibi fertilitas grata erit; optimè res omnis contrarij collatione cognoſcitur. *D.* Fefellit ager meam ſpem. *RA.* Non te ager fallit, ſed Improbitas cupiditaſque animi: cuncta vobis ad nutum ſucceſſura promittitis, inſolentes; veſtro digni iudicio, quibus ipſa rerum pareat natura; quæ ſi ſuum ius ſeruare auſa, profundam ſemel auaritiæ veſtræ, prærruptamque voraginem, cui nihil

terribilis in conſiliis ſuper filios hominum ; vt de illo ſcriptum eſt: Sperate iam tandem, non in agris veſtris, ſed in Domino, & facite bonitatem & inhabitate terram , & paſcimini in diuitiis eius, delectamini in Domino & dabit vobis petitiones cordis veſtri: quæ, vbi cœperitis in Domino delectari, auaræ eſſe non poterunt, neque iniuſtæ. Reuelate Domino viam veſtram, & ſperate in eo, & ipſe faciet. Iactate ſuper domino curam veſtram , & ipſe vos enutriet: quid cæleſti manu editi, non niſi terram cogitatis, terramque diligitis? Nolite has ſacras voces, vt ſoletis, ſpernere. Nolite auras pluuiaſque, & tempeſtates idoneas aucupari, aut precari. Nolite in terra ſpem habere ſed in illo, qui reſpicit terram, & facit eam tremere ; qui de ſaxo duriſſimo fontes liquidos elicit; qui te denique ab angelo tuo falli paſſus eſt, vt in illo ſpem poneres, qui non fallit. *D.* Multum ſolita de copia demptum eſt. *R.A.* Id modò ſubducitur, quod plus æquo , vel dederunt anni præcedentes, vel ſequentes dabunt: modeſtiæ, quantulumcunque ſat eſt. Auaritia lucro creſcit, eoque fit pauperior, quo plus habet magna vitiorum genetrix, magna nutrix, atque hortatrix eſt copia. Patere malis tuis demi aliquid; quò minus copiæ, minus erit inſolentiæ, minuſque libidinis. Atque quod hæc tui ruris iniuria apud multos beneficium, vel largitas haberetur, tuque ipſe ſi aſſueuiſſes inopiæ, vbertatem hanc, & copiam iudicares : tantum in iudicio rerum ſemper conſuetudo præiudicat, tantamque vim habet: nunc quid mirum, ſi temperata faſtidiunt, qui ſuperuacuis aſſueuere : qua nulla maior procella modeſtiæ eſt. *D.* Sterilitas vrget inſolita. *R.A.* Sæpè quidem fortiores viros plaga fert ſte-

rilis, fertilior molliores, neque fert modò, ſed facit, atque alibi natos durat aut mollit. Sic molliuit Gallos primùm, poſt Romanos, Aſia; Alexandrum Babylon; Hannibalem Capua. Contrà verò Romanam indolem durauit, & Cotis in morem acuit illa arens, & ſcopuloſa pars Ligurum; te, quē copia molliebat, duret inopia. Sobrietatem te doceat ager tuus, & quod libri vberes nequiuere, glebæ faciant aridulæ. Nemo deſpiciendus eſt magiſter diſciplinæ vtilis. Diſce bene viuere, diſce vel ſenex, diſce vel nolens; diſce denique vel indignans.

De Villico malo, ac ſuperbo DIAL. LIX.

Cùm malè neglectos colmt tibi villicus agros;
Si potes, emenda; vix melior ſequitur.

DOL.

Villicum inſolentem patior. *R.* Inſolentem tantùm, & non furem? bene tecum agitur. *D.* Villicus malus eſt mihi. *RA.* Malum fer æquanimis: villicus, niſi peſſimus, bonus eſt. *D.* Villicum durum ægrè fero. *R.* Mollem, delicatumque ferres ægriùs; duricies ruſticorum epitheton eſt: duris cum bobus, cum ſtiua, & vomere, cum ligonibus, & raſtris, dura denique cum tellure luctantur. Quid ni ipſi etiam duri ſint? ſi nil aliud eſt, quàm durus, bonus eſt villicus. *D.* Ruſticum importunum ferre nequeo. *R.* Atqui vel feras villicum, vel ipſe villicus ſis, oportet; vel incultum rus elige. Dura ſunt omnia. *D.* Ruſticus intractabilis, indigeſtus eſt mihi. *R.* Nil horum impræmeditatum tibi eſſe debuerat, mox vt terram habuiſti: labores varios præſagire, ſterilitatem, & villici faſtidia debuiſti: dixi, dum rure gloriareris exculto,

culto, ruſticos vltimos hominum, terris abeuntem iuſtitiam reliquiſſe. Si vnquam genus humanum reuiuiſceret, eoſdem illos, puto, vltimos reperturam, ita quos ſequebantur, præceſſerunt, malorumque omnium peſſimi facti ſunt. *D.* Aſperrimus villicus eſt mihi. *R. A.* Vbi Veritas dixit, quòd terra homini ſpinas, & tribulos germinaret, ſubintelligendum fuit. & ruſticos tribulis: cunctis aſperiores. *D.* Villicus eſt mihi nequiſſimus. *R. A.* Aut villici nequitiam tolerare condiſce, aut famem perpeti. Mutare enim villicum non proderit. Ad vnum modum fermè omnes facti ſunt; niſi quòd ſemper peior eſt vltimus. *D.* Villicus fur eſt mihi. *R.* Dixiſti tandem, quod dicturum præſtolabar. Ita enim addicti ſunt, vt eis aliquãtò ſit dulcius id modicum, quod furantur, quàm quicquid ex omni iuſto labore percipiunt. & hoc ipſum tandem eſt ferendum; nec queri vnus debet, quod omnibus eſt commune. Profectò autem, etſi poëta ruſticos vltimos, à iuſtitia derelictos faciat[vt bis dixi]apud vos tamen, hominem primum humano ſemine genitum. & agricolam fuiſſe cõſtat. & parricidam, vt fuiſſe ſemper peſſimi videantur: dum id recolis, non mireris fures. *D.* Villici culpa rus perditum, ac deſertum eſt. *R.* Hoc quotidie multis clarioribus Anaxagoræ accidit, & Architæ; vterque, credo, doluit, neuter excanduit.

De Furtis. DIAL. LX.

Furibus arcendis prodeſt cuſtodia rerum:
Claude domum, firma clauſa ſit arca tibi.

DOL.

ID modicum, quod ſupereſt, à furibus vix defendo. *R. A.* Rure te villicus tuus patientiam

mali huius edocuit, quam in vrbibus exhiberes. *DO.* Me fures infeſtant. *RA.* Contra hoc malum nil querelis agitur, ſuppliciis opus eſt. Interim cuſtodia proficit vigilanti. Sunt, qui nihil cuſtodiant, & accuſent fures. cùm vetus ſit prouerbium, quòd occaſio furem facit. *DO.* Limen meum fures obſident. *RA.* Claude hoſtium, obde ſeram, aperi oculos, atque intende: ſi negligis, temet ipſum culpa; rarò fur intentis ob fuit. Illi iuſtius queruntur, quibus non ſunt domus; quales ſunt quidam populi ſub meridiem, & ſub arcton: & ideò apud Scythas, vt ſcriptum vides; nullum ſcelus furto grauius; & ſequitur ratio: quid enim inter ſyluas ſupereſſet, ſi furari liceat. *DO.* Fures mihi ſubtrahunt res meas. *RA.* Suas fieri volunt, nec tu veras. Puta ergò negligentiam tuam plecti, rerumque te tuarum cuſtodiam, hoc pretio, doceri. Vtilia non diſcuntur gratis. *D.* Mihi moleſtiſſimi fures ſunt. *R.* Importunum planè genus hominum, nec optimo bonis omnibus odioſum, non modò vt peſtilens, ſed vt vile. Sic enim habe: non aliter, quàm ſumma animi vilitate aliquem ad hoc trahi. Haud immeritò igitur Aurelius Alexander princeps iuuenis, ſed bonus, tanto furum odio flagrauit, vt de illo ſcribat Ælius Lampridius, ſi quem talium vidiſſet, paratum digitum habuiſſe vt illi oculum erueret, tantique eum ſtomachi fuiſſe in furtorum infamia laborantes, vt ſi eos caſu aliquo videret, commotione animi coleram euomeret, toto vultu inardeſcente ira vt nihil loqui poſſet. Nobilis prorſus indignatio generoſi animi, verè ingens furum fœditas, quæ viro forti, & ſublimi, ſic ſubitò nauſeã extorqueret. Quin imò, quũ quidã ex honoratis aliquando furti reus, ambitioſe tãdẽ fauo-

fauore quorundam amicorũ regum, ad militiam aſpiraſſet. & ſtatim in furto deprehenſus eſſet [vix enim illi vitio aſſueti, deſiſtere vnquam ſciunt] quæſiuit Alexander à regibus qui illum promouerant, quid apud eos paterentur fures; cumque illi reſpondiſſent, crucem; illicò eum, de illorum ſententia, crucifixit. D. Furtis infeſtor. R. Contra furta bona eſt vigilantia, atque cuſtodia, ſed optima eſt paupertas: quandiu aliquid erit, quod furibus dulce ſit, eorum vel manus certè, vel oculos non euades: vis fures non metuere, pauper eſto.

De Rapinis. DIAL. LXI.

Omnia diuino veniunt tibi munere; ſi quid
Forte perit, domino res perit ipſa ſuo.

DOL.

APrædonibus ſpoliatus ſum. *R. A.* Quamuis ciuili lege [niſi fallor] ſcriptũ ſit, quod nullus fur improbior, quàm qui vi rapit: ſunt tamen clandeſtini fures, me iudice, viliores: illi enim fraude agunt, hi autem vi. Et ideò iuxta ſententiam Ciceronis, illi vulpeculis; hi leonibus aſſimilantur. Adde, quòd fures rebus ſpoliant, ingeruntque ſuſpiciones; at prædonibus ſpoliaſſe ferè ſat eſt ſuſpicionibus non relinquunt locum. *D.* In prædones incidi, qui me nudum reliquerunt. *R. A.* Incidit in prædones Cæſar, à quibus non ſpoliatus modò, ſed captus, magno ſe tandem pretio redemit, futurus rerum dominus: quamuis huic damno ſolatium vltio mox ſequuta præbuerit, non exiguum lenimen iniuriarum. Incidit in manus hoſtium Regulus, toties iam victor, qui magno cum imperij veſtri damno, atque diſcrimine eundem immani ſupplicio peremerunt. Incidit in hoſtes quoque Valerianus Imperator, qui eum

multo cum imperij dedecore, fœdo ſenili ſeruitio confecerunt. Tu, ſi nihil vltra quàm ſpoliatus es, & fortunæ tuæ, & prædonibus gratiam habe: qui tibi libertatem, vitamque reliquere. Non eſt enim aliud beneficium latronum, quam quod Cicero ait in Philippicis; Vt commemorare poſſint, his ſe vitam dediſſe, quibus non ademerunt. Fer tu igitur ſortem tuam, communem tibi cum magnis his atque aliis claris viris: &, ſi comparetur, facilem etiam, atque optandam; neque felicior eſſe velis his, qui dicuntur feliciſſimi.

De Dolo malo. DIAL. LXII.

Deceptus fallu, ſi fallu decipientem;
Alter ab alterius fraude perire ſolet.

DOL.

A Circumſcriptoribus ſum deceptus. *R.* Miraris? Mirarer ego, ſi inter homines conuerſando, illæſus euaderes: quis homo enim hominem non decipit? Fides exulat, regnat fraus: hoc ne nunc nouiter perpendis? non tanto ſtudio, neque tot laqueis venatores, atque aucupes feras, ac volucres captant, quot verſuti homines alios quoſque ſimpliciores. Quod ſi vnquam verum fuit, veſtra ætate veriſſimum eſt. Monſtrantur digito fraudum magiſtri, & ille prudentior iudicatur, qui peritior eſt fallendi. Vis ne igitur non decipi; aut morere, aut fuge hominum conſortia. *D.* Dolo malo, vnde non timui, circumuentus ſum. *R.* Si timuiſſes, deceptus fortè tam facilè non fuiſſes: & nũc cogita, an tu quemquã aliquãdo fefelleris. Eſtis enim ferè omnes ad fallendũ proni; feres autẽ faciliùs ab altero tibi fieri; alteri quod feceris. Sed vos, & quæ facitis aliis, non ſentitis, & quæ ab aliis

aliis fiunt vobis, pati non poteſtis, rerum omnium iniquiſſimi iudices. *D.* Dolo amici damnum tuli. *RA.* Erras vt in multis. Nullus in amicitia dolus eſt. Sed in hoc etiam vulgò erratis, amicos creditis, qui non ſunt. Amicitiamque rem inæſtimabilem, atque ſanctiſſimam facili probatis experimento, vſque adeò rerum vilium curioſi, leui commeſſatione, aut breui confabulatione quæritis, amicum: nec citiùs quæritis, quàm perditis, ſi tamen, quod non habetur, perdi poteſt. Poſtea ab amicis vos deceptos dicitis, & hanc infamiam amicitiæ iuuritis innocenti. *D.* Dolo damnificatus ſum. *RA.* Multis profuit falli, eris cautior in reliquis: quidam paruæ rei damno, maximarum rerum pericula declinarunt. *DO.* Circumſcriptor iniquiſſimus me fefellit. *RA.* Immò tuum exercuit, atque excitauit ingenium, docuitque non fidere, niſi expertis, & probatæ fidei. Enumerarem exempla quibus caſum tuum ſolareris, niſi eſſent innumerabilia. Quis enim viuens non decipitur? Quicquid mali mortalibus accidit minus eſt, quàm quod homo patitur ab homine: & quoniam ſequi omnia, nec poſſibile, nec neceſſe eſt; Memento Caninij, qualiter Syracuſis fuit dolo malo quondam à Phitio circumſcriptus. Habet tamen Caninius, quo ſolari queat, eques Romanus ab extraneo, & viuente deceptus, cum Auguſtus Cæſar Imperator Romanus, à Romano ciue moriente deluſus ſit: nota res eſt, vt Marius quidam, qui ipſius Auguſti beneficio, ab infimo militiæ gradu, ad ſummos honores, atque opes aſcenderat, ſemper publicè prædicare ſolitus, ſe illum vnum hæredem habiturum, eique bona ſua omnia relicturum, à quo omnia percepiſſet; id ipſum, cum pridie quã

obiret, eidem affirmaſſet Auguſto, fraudulentum ſpiritum emiſit:tandem nulla Cæſarei nominis,vel tenui mentione,in teſtamento habita. Dignus verè, cuius cadauer vnco in Tiberim traheretur,qui dominum,ac benefactorem ſuum fallere,nec morte,dediſceret.

De Habitatione anguſta. DIAL. LXIII.

Sæpe Viri paruos magni coluere penates;
Corpore in exiguo maxima mens habitat.

DOL.

ANguſte habito. R. Anguſta domus ad multa eſt habilis,inter alia contra fures vtilis:de quibus paulò ante querebaris;qui in ea latebras non habent,ſicut ex diuerſo, de magna domo rectè dicitur quod dominum fallit, & prodeſt furibus:arctam ſanè,vel amplam domum, pro numero habitantium accipio:tu nũc,vt tibi videris, anguſtè habitas. At quantò habitat anguſtiùs anima tua quantoque fœdius inter ſaniem: & cruorem; nec migrare illam inde, ſi fieri poſſit, vnquã velis. D. Arcta domus eſt mihi. R. Domus lutea cœleſtem animum non anguſtat, ſæpè parua domus magnæ gloriæ capax fuit; cũ magna interim multæ infamiæ plena eſſet:non format domus animũ, ſed ab illo formam accipit;vt læta igitur atque honeſta pauperum tuguria eſſe poſſunt;ſic infames, mœſtæque regum arces,diuitumque palatia. Nulla tam parua domus eſt,quam non amplificet magnanimus habitator,magnoq; hoſpiti ſe præſtet idoneam. D. Parua domus mea eſt. R. Parua Euãdri regia,magnum cœpit Alcidem:modicis ædibus,futurus mundi dominus,natus eſt Cęſar:paſtorali caſa Romulus,ac Remus,tam magnę vrbis authores edu-

educari. Non amplis atriis habitauit Cato: volubili dolio Diogenes: anguſto tugurio Hylarion; imis terræ ſpecubus ſancti viri. In exiguis hortulis magni philoſophi, ſub diuo, modicis ſub tẽtoriis ſummi duces: in ſtupendis palatiis Caius, & Nero. Tu; cum quibus habitare velis, elige. *D.* Anguſta eſt mihi domus, & humilis, & inculta. *R.* Muri fures, ventoſque ſubmoueant: & vtriuſque peiora vulgi tædia, tecta, frigus, æſtum, ſoles, imbres arceant: turres aëreæ volucribus, domus ampla ſuperbiæ, ornata luxuriæ, referta cupidinis nullum virtus ſpernit habitaculum niſi vitiis occupatum. *D.* Peranguſtè habito. *R.* Vis ne tibi domus omnis ampliſſima videatur? ſepulchrum cogita.

De Carcere. DIAL. LXIV.

Quocunque ingrederis ſolitis retinebere vinclis.
Totus enim mundus nil, niſi carcer, erit.

DOL.

Carcere claudor indigno. *RA.* Melior eſt indignus carcer, quàm indigna libertas; multoque ſatiùs immeritum pro iuſtitia, mala pati, quàm, per ſcelus, bonis affluere; quamuis nec mala illa dici debeant, neque hæc bona; ſed loquor, vt vulgus, quod dolorem, malum ingens; voluptatem, ſummum bonum iudicat. *D.* Carcere clauſus ſum. *RA.* Quis non carcere clauditur, aut quis inde digreditur, niſi dum moritur? Vetus hæc tua, omniumque ſors eſt. Vnde propriæ, vnde nouæ igitur querelæ? Ita enim ſcito, ex quo die natus es, & antequam naſcereris, in carcerem, atq; in vincula miſſum te, illius imperio, cui omnis cœli ambitus, exigua domus eſt: &, ſi quid ſummo creditur poëtæ, tenebroſum vtique carcerem, & cœcum. Illius carceris exitum, ſi felicẽ

cupis, huius anguſtias non horrebis; ſicut nec ſupplicia, nec mortem, nec humani aliquid, ad quorum patientiam, & contemptum, niſi præparatus, armatuſque vſque erit animus, in quacunque fortuna, calle graditur ancipiti. *D.* Turpi carcere claudor atque anguſto. *R. A.* Nullus carcer turpior, & anguſtior nullus, quàm iſte corporeus, quo vſque adeò delectaris atque vnde tantopere ſolui times. *D.* Carcere detineor importuno. *R. A.* Multos periculo inſtanti, atque hoſtium manibus carcer eripuit. Multis limen carceris, pro clipeo fuit, & quod intraſſe profuerat, exiſſe nocuit; vt exitu admoniti, quod horruerant vtile, quod optauerant miſerum faterentur. *D.* Carceri mancipatus ſum. *R. A.* Quid ſcis, an fortaſſe non carcer, ſed, vt dicitur, cuſtodia ſit? quoties vinclis explicitos hoſtilis mucro, ſiue hoſte ſæuior paupertas inuaſit? quoties euaſiſſe pœnituit, & carcerem quem diuturnum queri cœperant, non fuiſſe perpetuum, queſti ſunt? Vidimus in carcere quoſdam lautè viuentes, mox inde digreſſos, tenuem, ac difficilem vitam, mœſto fine clauſiſſe. *D.* Miſeram in carcere vitam dego. *R. A.* Quidam libros in carcere texuerunt, tu querelas texis inutiles. Quidam literas in carcere didicere, tu patientiam dediſcis. *D.* Carcerali cuſtodia vinctus teneor. *R. A.* Plerique cauernis, ac ſpeluncis; alij ſe murorum anguſtiis incluſere, carcerem ſpontaneum, vel Dei amore, vel mundi odio, vulgique faſtidio, eligentes. Tu, ſi hoc animo non es, tuique carceris finem cupis, exſpecta: aut te hinc homo eruet, aut mors, quæ clauem carceris alteram habet: vnus quidem introitus, exitus multi ſunt. Alium miſericordia, alium vis eruit, alius innocentia ſua, alius cuſtodum negligentia euaſit,

ſit, alius pretio, alius ingenio, & vel ſubterraneis cuniculis, vel per tenebras amicæ noctis elapſus eſt, quibuſdam, patrum memoria, terræ motus & ruina carceris viam fecit. Ad poſtremum quos nihil emiſerit, mors abſoluit. Nec minus varij euadentium euentus: Marium conſulatui carcer dedit: Iulium Cæſarem Pyratarum cuſtodia ſummum miſit ad imperium: hac ætate quidam, de limine carceris ad dominum tranſiuere; & catenam ſibi excuſſam, iniecere aliis. Denique Regulum, & Socratem, multoſque alios non tam carcer extinxit, vt viſus eſt, quàm carcere clarus finis eripuit. Et ad ſummam, quoſdam carcer ad inſignem gloriam, ad eximiam fortunam; ad regnum alios, multos ad cœlum miſit, ad ſepulchrum omnes: nullum cœpit, quem non redderet.

De Tormentis. DIAL. LXV.

Pœna grauis præſens animo fert ſæpe ſalutem,
Infligit Deus hic, parcat vt inde magis.

DOL.

INiuſtè torqueor. *RA.* Quid nunc diceres, ſi iuſtè? Nullum nempe tormentum conſciẽtiam a ius eſt; illa incolumi, hæc externa deſpicio: intra te eſt conſolator tuus. *D.* Torqueor prorſus indigne. *RA.* Tortoris miſerere tui, ille te grauiùs torquetur: quamuis enim mundus obſtrepat, minus mali eſt pati iniuriam, quàm inferre. *D.* Torqueor. *RA.* Nouum mali veteris lamentum: nunquid enim non antea torquebaris? Inter tormenta natus, inter tormenta vixiſti, inter tormenta moriturus: quid nunc noui accidit? mutantur tormentorum ſpecies, tormenta non deſinunt: excute totum tempus ætatis; quem

cupis, huius anguſtias non horrebis; ſicut nec ſupplicia, nec mortem, nec humani aliquid, ad quorum patientiam, & contemptum, niſi præparatus, armatuſque vſque erit animus, in quacunque fortuna, calle graditur ancipiti. *D.* Turpi carcere claudor atque anguſto. *R. A.* Nullus carcer turpior, & anguſtior nullus, quàm iſte corporeus, quo vſque adeò delectaris atque vnde tantopere ſolui times. *D.* Carcere detineor importuno. *R. A.* Multos periculo inſtanti, atque hoſtium manibus carcer eripuit. Multis limen carceris, pro clipeo fuit, & quod intraſſe profuerat, exiſſe nocuit; vt exitu admoniti, quod horruerant vtile, quod optauerant miſerum faterentur. *D.* Carceri mancipatus ſum. *R. A.* Quid ſcis, an fortaſſe non carcer, ſed, vt dicitur, cuſtodia ſit? quoties vinclis explicitos hoſtilis mucro, ſiue hoſte ſæuior paupertas inuaſit? quoties euaſiſſe pœnituit, & carcerem, quem diuturnum queri cœperant, non fuiſſe perpetuum, queſti ſunt? Vidimus in carcere quoſdam lautè viuentes, mox inde digreſſos, tenuem, ac difficilem vitam, mœſto fine clauſiſſe. *D.* Miſeram in carcere vitam dego. *R. A.* Quidam libros in carcere texuerunt, tu querelas texis inutiles. Quidam literas in carcere didicere, tu patientiam dediſcis. *D.* Carcerali cuſtodia vinctus teneor. *R. A.* Plerique cauernis, ac ſpeluncis; alij ſe murorum anguſtiis incluſere, carcerem ſpontaneum, vel Dei amore, vel mundi odio, vulgique faſtidio, eligentes. Tu, ſi hoc animo non es, tuique carceris finem cupis, exſpecta: aut te hinc homo eruet, aut mors, quæ clauem carceris alteram habet: vnus quidem introitus, exitus multi ſunt. Alium miſericordia, alium vis eruit, alius innocentia ſua, alius cuſtodum negligentia euaſit,

ſit, alius pretio, alius ingenio, & vel ſubterraneis cuniculis, vel per tenebras amicæ noctis elapſus eſt, quibuſdam, patrum memoria, terræ motus & ruina carceris viam fecit. Ad poſtremum quos nihil emiſerit, mors abſoluit. Nec minus varij euadentium euentus: Marium conſulatui carcer dedit: Iulium Cæſarem Pyratarum cuſtodia ſummum miſit ad imperium: hac ætate quidam, de limine carceris ad dominum tranſiuere; & catenam ſibi excuſſam, iniecere aliis. Denique Regulum, & Socratem, multoſque alios non tam carcer extinxit, vt viſus eſt, quàm carcere clarus finis eripuit. Et ad ſummam, quoſdam carcer ad inſignem gloriam, ad eximiam fortunam; ad regnum alios, multos ad cœlum miſit, ad ſepulchrum omnes: nullum cœpit, quem non redderet.

De Tormentis. DIAL. LXV.

Pœna grauis præſens animo fert ſæpe ſalutem,
Inſligit Deus hic, parcat vt inde magis.

DOL.

INiuſtè torqueor. *RA.* Quid nunc diceres, ſi iuſtè? Nullum nempe tormentum conſciẽtiam a ius eſt; illa incolumi, hæc externa deſpicio: intra te eſt conſolator tuus. *D.* Torqueor prorſus indigne. *RA.* Tortoris miſerere tui, ille te grauiùs torquetur: quamuis enim mundus obſtrepat, minus mali eſt pati iniuriam, quàm inferre. *D.* Torqueor. *RA.* Nouum mali veteris lamentum: nunquid enim non antea torquebaris? Inter tormenta natus, inter tormenta vixiſti, inter tormenta moriturus: quid nunc noui accidit? mutantur tormentorum ſpecies, tormenta non deſinunt: excute totum tempus ætatis; quem

ſine tormentis diem egeris, recordare. Aliqua falſis forſan gaudiis adumbrata reperies; veris autem plena tormentis; quibus, ſi acriter æſtimes, nullam vitæ partem vacare fateberis: vnde non immeritò quibuſdam omnis vita ſupplicium viſa eſt: ſed vos nihil ominus haudquaquam hę philoſophicæ voces tangunt, hærent quidem aurium veſtibulo, mentis clauſtra non ſubeunt, hic ad omnem corporis offenſiunculam ingemiſcitis, animi iuge, mortiferumque ſupplicium non ſentitis, illic impatientes, hic hebetes. *D.* In equuleum leuor. *R. A.* Quid refert in equuleum an lectulum torquendus aſcenderis? te carnificis nodus premet: at hunc febris, hunc podagra, hunc vxor, hunc filius, hunc amica, hunc diuitiæ, hunc paupertas, hunc medici manus, hunc magiſtri ferula, hunc nequam ſeruus, hunc dominus inſolens, hunc infinita cupiditas, ſpeſque anhela; hūc, tortore quolibet peior, metus. Perquire mortalium ſtatus, vix vllum inuenies non in equuleo pendentem. Sed cùm mille ſint equulei, niſi ligneum, non timetis. *D.* Torqueor. *R. A.* Aut innocentiâ in tormentis, aut iuſtitiâ te ipſum conſolare. Nam ſi iniuſtè torqueris, gaudendum eſt; experimentum tibi, atque aliis, & fulgor quidam tuæ virtutis acceſſerit: attrectati ac ſublati fragrãtior, ac notior fama erit; vt bene oleant, teruntur aromata; & pulcherrima rerum, ne lateant, attolluntur. Si in id iuſtè pateris, acquieſce remedio: & concretæ ſordes flammis, aut à ſperitatibus eluũtur; & magni mali medicina triſtior ſit, oportet; quem morborũ tædet, amara non reſpuat: quem ſcelerum pœnitet, ſupplicia non recuſet. *D.* In equuleum tollor. *R. A.* Si immeritus habes vnde ex alto ſæuitiam alienam deſpicias; at ſi meritus,

eſt

vnde à terra diuulſus, ipſe tuum clarius, aſpicias crimen, quodque commiſſum doles, non doleas plecti. *D.* Torqueor. *R.* Aut tentatur virtus aut punitur vitium; alterum ſæpè vtile, alterum ſemper expediens. Bona exercitatio iuſti, eſt peſſima nocentis impunitas. *D.* Torqueor. *R.* Diſce iter ad patientiam, & ad mortem.

De Iniuſto Iudicio. DIAL. LXVI.

Cùm fueris falsò damnatus, perfer, inique
Iudice qui vincit, vicerit ipſe malè.

DOL.

INiuſto iudicio damnatus ſum. *R.* Vnius iudicis, aut paucorum voce teſtium damnatus, populi vocibus aut tacito iudicio; quodq; eſt melius, conſcientia ipſa tua: quodque eſt optimum, diuina ſententia abſoluendus. Siquidem ad tribunal æternum Iudicis iuſti prouocatio ſalua eſt: ſolet is perperam iudicata, reſcindere. *D.* Iniuſtè iudicor, *R.* Vt iuſtitia iniuſtos ſic iniuſtitia iuſtos premit. Vbi igitur iniuſta damnatio, ibi iuſtus eſt reus. Nemo autem tam demens, niſi inſaniat, vt hæc peruerti, ſeque iniuſto iudicio premi velit. Nemo tam pauidus, niſi ſit peſſimus, vt non potiùs damnari eligat iniuſto iudicio, quàm abſolui. Tantò enim id ſatiùs, quantò eſt melior oppreſſa iuſtitia, quàm imperioſa nequitie: quantoq; eſt optabilior mens bona, quàm propitia fortuna; quamuis illa laboribus, hæc deliciis affluat. Plus dicam, tantò eſt melius, iuſtè etiã damnari, quàm iniuſtè abſolui, quantò eſt peius impunitũ, quàm punitũ crimen: in hoc enim, ſcelerĩ iũcta iuſtitia eſt: malo quidẽ magno, bonũ ingens: in illo autem ſcelus, & impunitas; quæ, neſcio, an ſcelere ipſo peior ſit: vna certè & iuſtitiæ hoſtis, & multorũ radix eſt ſce-

lerum. *D.* Iudicio grauor iniquiſſimo. *RA.* Mens in ſolido fundata, & bene ſibi conſcia, humeros habet inexpugnabiles: ſuperimpone quantumlibet damni, infamiæ, ſupplicij; nullo faſce curuabitur, & viribus ſuis, & multò maximè cæleſti ope conſiſtet. Erunt præterea quorum ſeſe paribus ſolerur euentibus, haud ſpernendi comites: Romæ Furius Camillus, ac Liuius Salinator: Athenis Ariſtides, atque Miltiades, multiq; alij inter quos quidem [quod mireris] Cicero, & Socrates: an te horum alicui, an Publio Clodio ſimilem fieri malis? atqui horum quiſq. ciuis optimus, & in ſua vrbe clariſſimus, ſed iudicio damnatus, & vel in exilium, vel in carcerem, vel in mortem actus. Ille verò ſceleſtiſſimus, & inter multa flagitia, notiſſimi quoque conuictus adulterij, violatarumque religionum, concordibus omnium iudicum ſententiis, abſolutus eſt: quiſquam ne adeò falſæ metuens infamiæ eſt, qui non illius abſolutioni, Ciceronis, hoſtis ſui, damnationem, atque exilium anteponat? Sed humana hæc, atque communia: ſin altius aſpicis, videbis preſſum falſo iudicio cœli regem, familiamque eius electiſſimam, tanti veſtigiis hærentem ducis; & qui hunc poſtea ſequuti ſunt, tanta innocentia, tantiſque virtutibus, in hos ipſos iudiciarij turbinis incurſus, ac ſcopulos incidiſſe. *DO.* Falſo iudicio offendor. *RA.* Eſt, qui te iudicet; is qui facit iudicium iniuriam patientibus, quique ait, Mea eſt vltio, & ego retribuam eis in tempore. Eſt & vbi non cogitas ipſo iudicis, aut teſtis in pectore magni ibi habitant vltores. Nullius belluæ morſus eſt acrior, quàm conſcientiæ. *D.* Iniuſto iudicio læſus ſum. *RA.* Illatis iniuriis bene vti, ars non vltima eſt; qua inſtructo, ſæpè profuit iniquitas aliena

na, cum ſua cuique ſemper noceat, proſit nunquã. *D.* Innocens damnatus ſum. *R.* .Quid igitur nocens malles? Sic enim Xantippæ coniugi, Socrates moriens, reſpondet muliebriter lamentanti, quod is innocens moreretur. Atqui etſi aliqui contrarium opinati ſint, longè tamen eſt innocentem condemnari, tolerabilius, quàm nocentem. Hic enim ſolum ſupplicium graue eſt illic & cauſa ſupplicij. *D.* Iniuſto populi iudicio damnatus ſum. *R.* Expectas, vt populus in te rectum videat, quod nec in ſe, nec in alio vnquam vidit? Magnũ tuæ innocentiæ argumentum fuerit à nocentibus condemnari. *D.* Populus immeritum me condemnat. *R.* Idem hercle non immeritum, ſed multa, & magna promeritum Camillum, de quo nunc loquebar & Liuium ipſum; denique Scipionem Africanum, aliosque Cornelios tales viros, iniuſtis iudiciis agitatos ad voluntarium coëgit exilium. *D.* A rege innocens condemnor. *R.* Et regum plerumque ſententiæ non iuſtitiæ, ſed vindictæ ſunt: quiſquis liberius verbum contra licentias regias emiſerit, cuicunque, in interitu libertatis, frons obductior fuerit, is leſæ reus erit maieſtatis. *D.* Sed condemnor à iudicibus. *R.* Iniquo iudice nullum veneneſius eſt animal: à ſerpente læſos ſe dolent quidem homines, non queruntur. Fecit enim ſerpens, quod ſuum erat, quamuis non quod placitũ patienti. Certè iudices erant, qui eos etiam, de quibus dixi, Socratem condemnarunt, Clodium abſoluerunt; quorum vtrum eſſet iniquius, dubitari poteſt. Proinde in populis aut ſub regibus atque iudicibus degenti, propoſitum animo eſſe debet, aſpera quælibet, & iniuſta patienda, ſi veniant; non deflenda, cum venerint.

De Exilio. DIAL. LXVII.

Terra patris domus eſt noſtri communis, & in qua,
Sedibus à patriis exulat omnis homo.

DOL.

EXilio pellor iniuſto. R. Quid tu igitur iuſto pelli malles exilio? Nempe quod ad iniuriæ cumulum ais, in diuerſum trahitur: habes enim iniuſti exilij ſolacium comitem iuſtitiã, quæ iniuſtos ciues deſtituens, te ſequuta, tecum exulat. D. Iniuſto exilio pulſus ſum. R. An te rex expulit an tyrannus, an populus, an hoſtis, an tu ipſe? Nam ſi rex aut iniuſtum exilium non erit aut ipſe non iuſtus: atque ita nec rex quidem. Si tyrannus; ab illo te pulſum gaude, ſub quo boni exiſtant, fures imperant. Si populus, moribus ille ſuis vtitur; bonos odit, & hic quoque multiceps tyrannus nunquam ſui ſimilem pepuliſſet. Non te igitur patria, ſed malorum cœtibus arceri, neque in exilium, ſed in partem bonorum ciuium cogi putes. At ſi hoſtis, agnoſce iniuriæ leuitatem; non hoſtiliter ſæuiit qui omnia cum poſſit, patriam abſtulit ſpem reliquit. Sin tu ipſe mores populi peroſus, aut tyranni abitum elegiſti, non modò ne doleas, ſed etiam gloriare, virtutem patriæ prætuliſſe; non tu flebilem, ſed honeſtam, & prorſus inuidioſam, bonis atque optabilem, non iam exilij ſed abſentiæ cauſam habes. Sponte Pythagoras Samon liquit; Athenas Solon; Romam Scipio. D. Exilio damnatus ſum. RA. Multos exilium honeſtauit multos acrior aliqua fortunæ vis, atque iniuria, notos reddidit & illuſtres; quid te vetat illis inſeri, qui; quaſi ignem de ſilice, claram famam colluſionibus quæſiere? D. In exilium agor. RA. Habes in hiſto-

ſtoriis magnos rei huius ſocios; quorum ſpecioſiſſimus comitatus, non ſenſum modò doloris imminuat, ſed obliuionem afferat. Non minor in exilio Camillus fuit quàm fuiſſet domi; quantus ciuis, quantus exul; qui victorias, ac triumphos non iuſtitia minus quàm proſperitate conſpicuos in Capitolium duxit; mox hinc pulſus, pro accepta iniuria, ingratæ ſalutem patriæ rependit. Non facilè aliud tam clari exulis exemplum, fateor. Sed Rutilius, & Metellus tam nihil exilio fracti ſunt, vt Rutilius reuocatus ab illo, cuius nutui non parere capitale erat, exilium amplexus, reditum contempſerit; ſeu ne vlla in parte ſenatui, iniuſtiſque licet legibus patriæ obſtaret; ſeu, ne fortè exul iterum fieri poſſet. At Metellus eodem quo in exilio profectus erat, vultu, atque animo remearet. His Marcellus accedat. Hic vltimus, qui in belli ciuilis tempus incidit, pulſus nempe non ſolitam modò conſtantiam, honeſtarúmque artium ſtudium non omiſit, ſed ſtrinxit arctiùs, & publicis liber curis, vni excolendo animo, tam ardenter incubuit, vt ad ſcholas miſſus honeſtiſſimas, non ad exilium videretur: quod quidem in Cicerone conſpectius, operum ſplendor, & literarum copia maior facit, non exilij modò ſed carceris, dulce ſolatium. *D.* Exilium patior. *RA.* Exilium breue citò te patriæ tuæ reddet, longum verò, aliam tibi patriam dabit; vnde exulent, qui te exulem voluere, dediſſétque nunc ſi ad naturam rerum, non ad opiniones hominum aſpiceres. Valde enim anguſtus eſt animus, qui ſic ad vnum terræ angulum ſe applicat, vt quicquid extra ſit ad exilium putet. Multum abeſt exilij deplorator, ab illa animi magnitudine, cui to-

tur orbis carcer exiguus videtur. Interrogatus Socrates cuias eſſet, mundanus, inquit, ſum. Vera Socraticum reſponſum Athenienſem ſe alius reſpondiſſet. Socrati autem patria omnium, mundus erat; non hic ſolùm, quem vulgò mundum dicitis, cùm pars vltima mundi ſit, ſed cælum ipſum, quod hac rectiùs appellatione comprehenditur: illi patriæ deſtinatis eſtis, ad quam, ſi ſuſpirat animus, qualibet in parte terrarum peregrinum, atque exulem ſe nouerit. Nam quis patriam vocet, vbi non habitet, niſi ad breue tempus? Illa verè cuiuſque patria dicenda eſt, vbi quiſque perpetuò ſecurus, ac tranquillus deget. Quære hanc in terris, puto irrita erit inquiſitio. Vt naturæ autem lex eſt data mortalibus ac præſcripti fines, dum hic viuitur, terra omnis patria veſtra eſt, infra quàm, qui ſe exulem facit non tam rei, quàm animi vitio laborat. Non habemus hic manentem ciuitatem dixit Paulus. Omne ſolum forti patria eſt, inquit Naſo. Omne homini natale ſolum ait Statius. His te vocibus armatum velim, quibus vbique vnus, & vel nunquam, vel ſemper in patria tua ſis. *D.* Ire in exilium iubeor. *R.* I ſponte, peregrinatio erit, non exilium, & memento: quibuſdam reditum pro exilio fore. Sunt, quibus nunquam peius, quàm in patria ſua ſit. *D.* In exilium cogor. *R.* Cupiendo quod cogeris, efficies ne cogaris. Omne violentum patientia vincitur, & deſinit eſſe violentum, quod volenti ſit. *D.* Ire in exilium eſt neceſſe. *R.* Tu fac volens, quod vel nolens faceres: fac lætus omnia, ne quid mœſtus patiaris. Ita omnem vim neceſſitatis, omnes clauos, quos adamantinos illi tribuunt, catenáſque omne tædium, moleſtiámque diſcuſſeris: ſed vos impoſſibilia cupitis, neceſſa-

ceſſaria fugitis; vtrumque nequicquam. *D*.In exilium eo. *R*.Immo forſan in requiem:ſub obtentu falſæ miſeriæ vera felicitas; iam ſaltem ab inuidia tutus eris:propterea mixtamque cum gloria ſecuritatem arripe. Tutis,& honeſtis latebris nihil eſt dulcius,Nulli his conferri poſſunt vrbium plateæ.Depellor è patria. *R*. Pulſum te peſſimis, optimis inſere;neque te patria ſed patriam te indignam rebus proba.Sentiat illa,quid perdidit;tu nihil perdidiſſe te ſentias: mali ciues tui odio, ſimúlq.præſentis odio,ac ſuſpicione careant; boni autem amore abſentis,ac deſiderio teneantur, ſequantúrque oculis,atque animis abeuntem:illi ſe ſolos linqui doleant tu te comitatum gaudeas proficiſci, neque in tergum reſpicias, neq.reditum cogites,neque cum illis eſſe cupias, qui te cupiunt abeſſe, neque demum, quod à te fieri debuit,ab alio factum ægrè feras.Debuiſti cedere ciuium inuidiæ vtq. illam fugeres,vltrò in exilium ire.Huius ego conſilij dux eram,nec exempli duces deerant clariſſimi.Nam in primis tres magnos Scipiadas id feciſſe noueras,támq.perſeuerantes, vt patriam ſua præſentia,qua nil clarius habebat, ſpoliatam,indignam quoque cineribus defunctorum,quidam inſuper famoſo dignam epigrammate iudicarent. Nomina ſunt immortali memoria, quæ tibi per famam,pérque omnis hiſtoriæ fidem ignota eſſe non poterant Africanus,Naſica,Lentulus. *D*. Mittor in exilium. *R*.Immo in experimentum tui; videris, quem te in exilio præbeas;ſi ſuccumbis exul verus; ſi conſiſtis, exilio clarus, vt multi olim, qui inuicti & fulgidi per aſperitates inceſſerunt, vt ſequentibus rectum iter oſtenderent. Sine tyrannos ſæuire,ſine populum furere,ſine hoſtes,ac fortunā fremere. Pelli

potes, capi cædi, perimi, vinci autem, niſi manum extuleris, non potes, neque ornamentis tuis ſpoliari, cum quibus, quocunque ieris, & ciuis, & patriæ principum vnus eris. D. Exulatum pergo. R. Perge alacer: id ſecurus: neſcis quàm longa ſint brachia tui regis: nihil illi longè eſt: vbique te proteget, qui protexit in patria.

De Patria obſeſſa. DIAL. LXVIII.

Quiete us ob patriam, tandem quam flamma cremabit.
Cùm eorum mundum carpſerit ignis edax.

DOL.

Obſeſſa eſt patria. R. Obſeſſa fuit Troia, obſeſſa Tyrus, obſeſſa Carthago, obſeſſa Hieroſolyma, obſeſſa Numantia, & Corinthus, euerſæque omnes: quem iam pudeat obſideri? Ipſa vrbium caput Roma, obſidione tentata eſt, ſed cum iam Roma eſſe deſiiſſet. Quid Capuam? Quid Tarentum? Quid Syracuſas? Quid Athenas? Quid Veiôs, minoreſve alias loquar? Sunt & ſua vrbibus fata, & paucæ vatum obſidionis euaſere? Sed longitudo temporum, notitiæ rerum obſtat, vt ipſis etiam ciuibus, ſuarum fata vrbium ſint ignota: vt præſentem ſentis obſidionem, nec futuras præuides, nec præteritas meminiſti. Sic eſt vſus; quod te premit, defles. Valde ſenſibus dediti eſtis, belluarum more. D. In patria ſum obſeſſus. R. Dicebam te in incommodum tuum flere, iam optabile videri poſſit exilium, eò quòd minùs officiat libertati: neutrum tamen officit, ſi libertas animi vera eſt. Ille & incluſus egredi, & excluſus regredi, & vbi voluerit, eſſe poteſt. D. Obſeſſus in patria mea ſum. Obſeſſus & Priamus; non ciuis, ſed rex in patria ſua fuit; cum tota

tota illa famoſa magis, quàm fortunata familia. Obſeſſus Argis Antigonus Macedonum Rex; & Eumenes Pergami obſeſſus: hac ętate, intra vrbem Genuæ, Rex Siciliæ Robertus, nullo veterum regum minor, ſi, quæ veros reges facit, vera virtus attenditur: tu homuncio ſortem regiam lamentaris? Obſeſſus Ambroſius, obſeſſus Auguſtinus, ambo ſimul intra Mediolani ambitum. Obſeſſus ad vltimum, Auguſtinus idem, intra epiſcopi ſui muros; quo tempore, miſeratus lachrymas ſuas, Deus à terrena illum obſidione, ad cæleſte regnum tranſtulit. *DO.* Obſideor. *RA.* Et quis, oro, non obſidetur? Hos peccata obſident, illos morbi: hos inimicitiæ, illos curæ: hos negocia, illos ocia; illos diuitiæ, hos paupertas; illos infamia, hos laborioſa celebritas. Omnes corpus quod tantopere colitis, & amatis: ille vos carcer arctiſſimus circumcingit, atque obſidet obſidione perpetua: ipſe orbis terræ, vbi fremitis, & bellis aſſiduis inſanitis; vbi imperiorum terminos, ac regnorum tanto ſtudio prolatatis, quà à vobis incolitur, quid eſt aliud, quàm quod ait Cicero, quaſi quædam parua inſula, circumfuſo illo mari, quod magnum, quod Oceanum, quod Athlanticum appellatur in terris? quod tamen tanto nomine, quã ſit paruum, vides. Vndique obſeſſi eſtis omnes; tu te obſeſſum, vt rem nouam, narras. Vide potiùs, ſi quid in te opis, aut conſilij eſt, quod poſſis ad tutelam patriæ conferre. Hoc fac potiùs, & memento Syracuſij Archimedis operoſi ſenis; querelę enim, nec tibi nec patriæ profuerint. *D.* Obſideor intra patriã meam. *R.* Quid tu igitur, an alibi malles obſideri? poſſes id fateor, malle, & quidẽ piè, quo ſcilicet te obſeſſo, illa eſſet immunis. Cæterùm quos

ad te attinet. an ſolamen exiguum videtur, quicquid ſit, in patria tua pati, vt quantum lædat aduerſitas, tantùm leniat locus ipſe. *D*. Intra muros patrios coarctatus ſum. *R*. Ita hoc dicis, quaſi nullæ maiores vobis ſint anguſtiæ, quam murorum. Quàm multi ex iis, qui in vrbibus habitant, ſi aſſidui in curia, atque in foro ſunt, vt vix toto, quàm longus eſt anno, ſemel portas vrbis aſpiciant; adde nomen obſidionis, erumpere geſtient, & vincti ſibi compedibus videbuntur arctiſſimis: non hoc facit obſidio, ſed opinio, qua nihil eſt in veſtræ mortalis vitæ fluctuatione potẽtius. Fabulam locus poſcit. Decrepitum quendam ſenem fuiſſe nuper Aretij fama eſt, qui nunquam patrium limen exceſſerat: id cùm ad aures præſidentium veniſſet, ludendi ſtudio, hominem ad ſe vocant, & ſibi compertum dicunt, illum clam vrbem egredi ſolitum, occulta cum hoſtibus habere colloquia. Ille autem per ſanctos iurare, ſe non ſolùm tunc præſentis pelli tempore, ſed nec vnquam vlla pace, per omnem, quamuis longam vitam, muros vrbis egreſſum. Contrà illi incredulitatem fingere, & ſuſpectum eũ Reip. dicere. Quid multa? Graui, ni pareat, pœna impoſita, ne egrediatur, imperant. Illum ferunt, Impatiẽtia prohibitionis irritatum, die poſtero, quod nunquam antea viſum erat, extra muros patriæ deprehenſum. Sic in vetitum ſemper, peruicatia animos vrgente, nitimini. & tu nunc te arctatum dicis, & tibi vrbs tota non ſufficit; cui, niſi obſideretis, fortè pars minima, domus forſitan vna ſufficeret, quod maximè ſtudioſis euenire ſolet. Quid, quod ferè omnis obſidio, breuis eſt? Adeſt loci ſolamen, ac temporis, æquanimitas ſola deeſt; vt lugeatis, & queramini, non natura rerum; ſed mollicies veſtra eſt.

De Patria euerſa. DIAL. LXIX.

Fa'a ſolum patrium multò meliora ſequuntur;
In cœlo, non hic, inuenienda quies.

DOL.

QVid quod euerſa funditus eſt patria? *R.* An non fortunas quarundam ex his, quas paulò ante nominabam, & ſimiles aliarum innumerabilium audiuiſti? Tyrum, & Thebas, & Perſepolim, Perſici regni caput, euertit Alexander Macedo [quod mireris] ad ſuggeſtum ſcorti vnius, magnæ vrbis tenuis fortuna eſt. Troiam euertit Agamemnon: Saguntum Hannibal; Carthaginem, atque Numantiam, Africanus minor: Hieroſolymam Titus: aliáſque alij. Romam nullus in totum diruit, ſed ſenectus attriuit, ciuilibus adiuta diſcordiis: & quid refert, quis euerterit, quam conſtet euerſam? Ruinæ Mediolanenſis recentior fama eſt, ſub Friderico Imperatore barbaro, & immani. Quid tu ergò tuam patriam rebaris exemptam imperio fortunæ, cui vrbes maximæ, atque imperia ſubeſſent? An vſque adeò te fefellit amor, vt vrbem vnam, quòd tu ibi natus eſſes, fingeres immortalem, cum ſit mundus ipſe mortalis? Cœlum ruet, ac terra, montes, & maria mouebuntur, & creata de nihilo, in nihilum redigentur: tu ruiſſe tuam patriã, aut miraris aut quereris? Sunt, quòd paulò ante dicebam, vt hominibus, ſic vrbibus mortes ſuæ. Non tam crebræ illæ quidem, quòd & pauciores vrbes, & diuturnioris æui ſunt, morti tamen obnoxiæ: non ſunt enim ſoli homines, ſed, præter animos, humana cuncta mortalia. *D.* Patria ruit. *RA.* Reſurget forſitan. Nam & aliquæ ſurrexerunt & quibuſdam cecidiſſe, materia fuit feliciùs reſurgendi. Nempe ho-

die Saguntum,& Mediolanum ſedibus ſuis ſtant. At Mediolano proxima Laus Pompei, vltima [vt aiunt] mutauit locum,iiſdem barbaricis manib. & ſub idem tempus euerſa. Similiter & Hyeroſolima,& Carthago. Spera ergò: ſi ſpes cecidit & de patria actum reris, caue tu ſuccubuiſſe fortunæ: peior eſt enim animorum deiectio, quàm murorum. Virilis,non fœminea virum decet pietas; quamuis doleas patriam cecidiſſe, noli tamen ſimul occumbere;quando tua nihil iam ruina reip. collatura eſt; quin te ipſum, & ſi quæ ſunt ciuium reliquiæ ad feliciora tempora,reſeruare ſatage:factis prius,non lamentis opus eſt,vbi ſit etiam ipſa fuga laudabilis. Audiuiſti vt Terentio Varroni,cuius culpa, ac temeritate penè ruerat imperium Romanum,publicè ab omnibus gratiæ actæ ſunt, quòd de Rep.non deſperaſſet,quod facilè collega eius,vir clariſſimus,& culpæ omnis illius expers, videbatur. Si aliud nihil eſt reliqui at tu ſaltem, cum Biante,bona tua tecum portans,quamuis nudus,muros patriæ tuæ cadentis egredere, & ad illam patriam aſpira,cuius regni non erit finis;quò cum tandem, Deo te vocante,conſcenderis, non obſidionem metuas, nec ruinam, nec eorum aliquid,quæ veſtris in vrbibus metuuntur.

De Metu perdendi in bello. DIAL. LXX.

Si vinci non vis.in bello,bella caueto:
Inſideatque animo pax veneranda tuo.

METVS.

BEllo vinci metuo. *R*. Pacem quære. *M*.Valde vinci metuo. *R*. Timor modeſtus cautionem, vehemens verò deſperationem parit:quarum altera, nil in bello melius; altera peius

ius nihil in rebus omnibus. *M*. Magno prælij quatior terrore. *R*. Quid bellantium timor mali ferat, atque ex timore oriens mœſtitia, Flaminius ad Traſimenum, Craſſus apud Carras, Pompeius in Theſſalia expertus eſt; quibus in locis, & ſæpè alibi verum poeticum illud apparuerit:

Peſſimus in dubiis augur timor.

M. Euentum pugnæ nimis horreo. *R*. Differ interim, dum ſpes redit; malè pergitur, vnde abſtinendum, mens, terrorque denunciant: ſolet ineſſe animis præſaga quædam vis; cuique obſtare fortaſſis, non ſit vſquequaq; conſilium. Non eſt exemplorum numero, ſeu veterum, ſeu nouorum opus, clariſſimis tribus vti ſatis habui. *M*. Inſtantis pugnæ caſum metuo. *R*. Excute res tuas, quas te melius nemo eſt, qui nouerit. Vide ne non res natura, vel virium defectus; ſed præſagium ſibi fingat ignauia, cui nihil vſquam nõ formidoloſum, ac difficile eſt. Hæc, ſi libertati igitur, ſi gloriæ, ſi ſaluti tuæ officit, virtutis auxilio comprimenda eſt, excitanduſque animus, & monſtrandum illi ſępè pauciora eſſe, & leuiora pericula, quàm pauores obſeruari ſæpè oculis falſas imagines rerum terribilium, quibus conſternati quidam ſine ferro, paratam ſibi victoriam, tradidere hoſti. Non eſt enim falſus, atque inanis metus, vero lentior, ſed eò ſæpè vehementior, quò pauentem maiora omnia ſibi fingens error, quoque præcipitat, atque ita, quod poëta idem ait:

Malè cuncta miniſtrat Impetus.

Si nec his attollere iacentem animum potes, campo abſtine. Vix bene geritur, quòd pauidè geritur; ſic affectus, in aciem ſi deſcendas, tecum erit, qui contra te dimicet; tui enim ipſius, aduerſus te, melior pars rebellat. Malus sẽper hoſpes animi peſ-

ſimus in bellum comes metus.

De Stulto, & temerario Collega. DIAL. LXXI.

Collegæ mores, ſi non ſunt conuenientes,
Si prudenter ages, laus erit illa tua.

DOL.

STultum habeo, ac temerarium collegam. R. Eſt aliquid cauſę fateor, vt timeas, ſi ex diuerſo, aliquid eſt, vt ſperes; hoc enim, vt quibuſdam calamitatis, ſic aliis gloriæ præbuit materiã. Temeritas Terentij Varronis Æmilio Paulo mortem peperit. At L. Furij, & Minutij, temeritas M. Furio Camillo, & Q. Fabio Maximo ſingularem gloriam quæſiuit; notæ ſunt hiſtoriæ; D. Eſt mihi collega præceps, & inconſtans. R. Eſto tu conſtãs, & modeſtus. Nuſquam virtus clarior eminet, quã ſuo admota contrario, Cur non tu potiùs illũ regas, quàm te ille præcipitet? D. Eſt inſolentiſſimus collega. R. An tibi excidit, vt ipſi, de quo nunc diximus, Camillo, tribunĩ militum conſulari poteſtate, quinque ſimul collegæ, imperio pares vltrò ſe ſubmiſere? Habet hoc virtus excellens; poſſeſſoribus ſuis authoritatem, miratoribus reuerentiã, ac pudorem confert; nullo melius modo collegæ inſolentiam repreſſeris, quàm induſtria, ac virtute. Sic efficies, vt illum tibi parem dici pudeat, ſicut puduit Minutium, & aut ſe ſponte ſubiiciat honeſtiore ſuffragio, quàm ſi eum tibi populus ſubieciſſet, aut omnes intelligant, illũ tibi, parẽ nomine, rebus imparem & quicquid bene geſſeritis, tuum eſſe, quicquid ſecus, illius. D. Collega mihi ſtultus obtigit, ac peruerſus. R. Quædam per contrarium diſcuntur. Solent magiſtri tardiuſcu-

lis

lis diſcipulis incertum aliquid proponere, quod cum reſpuerit diſcentis ingenium, ad vera faciliùs retrahatur. Redit ad memoriam obſcuri hominis clarum verbum. Ante non magnum tempus cum Florentia ciuitas ſtatum mutaſſet, quod crebrò nimis, ac libenter facit, atque ad imam plebem frena reip. perueniſſent; Vnus ex inſolenti grege, qui diu tenuerat illam, & mœſtus amiſerat, vicini inopis mechanici humilitatem ſpernens: Et te, inquit, qui neque literas noueris, neque vnquam patrios fines exceſſeris, vilis ſemper artificio vitã trahens, cum paribus tuis, qualiter hanc tantam, & tam nobilem vrbem reges? Ille autem nihil motus: Ecquid negotij, inquit eſt? Quid vos egeritis, nullus ignorat; ſi per omnia contrarium agimus, aberrare non poſſumus. O verbum dignum docti hominis ex ingenio prodiiſſe? Tu nunc igitur in collega tuo contrarium tibi ſtatuas exemplar, cui diſſimillimus fieri velis.

De Inconſulto & præcipiti Magiſtro militiæ.
DIAL. LXXII.

Ignauus ſi ſit belli dux, arte regendus,
Ingenio maior ſæpe cadit numerus.

DOL.

EST mihi magiſter militiæ inconſultus, ac præceps. R. Hoc aliquantò periculoſius non negem. Legiones noſtras interroga tacentes ad Trebiam, ad Traſimenum, & ad Cannas, multiſque aliis in locis. Si remedium vis, dubiam linque militiam. Si id fortè non datur; at tu fortiter, atque induſtriè miniſterium tuum age, vt inter tui ducis errores, tua virtus emineat; nec te ruina opprimat aliena; ſed tu potius, ſi qua eſt via,

publicæ humeros ſubiicias ruinæ; rem difficilem; ſed neque impoſſibilem, neque inſuetam iubeo: vt enim ſæpè multis militibus obfuit vnius ducis ignauia, ſic interdum vnius viri virtus, & exercitum ſeruauit & ducem. Neu ſim longior, quàm oportet; tu res ſuis in locis quæres, mihi nominũ, & temporum commemoratio ſola ſufficiet. P. Decius bello Samnitico, Calphurnius Flamina bello Punico primo; Africanus minor bello Punico tertio: Tribuni omnes militum, ducúmque, & exercituum ſeruatores: tanta eſſe tua virtus, ac felicitas poteſt, vt aliena infamia eximiam in gloriam tuã vergat. Anceps ſanè negocium, ſed extrema in neceſſitate vnicum. Proinde vtcunque alios fortuna rotauerit, Tu virtutis gubernaculum, ſi mihi obſequi volueris, nec in pace, nec in bello, nec in vita deſtitues, nec in morte.

De Infauſto prælio. DIAL. LXXIII.

Sternentem ſternit belli fortuna, fugantem
Sæpe fugat, dubiis ſtatque, caditque viis.

DOL.

AT prælio victus ſum. *R.* Iam timor euanuit; ſperare incipies: hæc eſt horum ſeries affectuum. Nam cùm ſpes, & metus de futuro ſint: iám vt futurum poteſt eſſe, quod ſperes, ſic futurum eſſe deſiit quod timebas. *D.* Magno prælio victus ſum. *R.* Tantùm ne animo victus ſis: nempe ille ſi cecidit, actum eſt. Meminiſti, vt Marcellus prælio victus, die proximo in aciem rediit, victorémq. ſuum maiore, quàm ab illo pridie victus erat, prælio vicit. Et Iulius Cæſar ad Dyrrachium inferior, ad Pharſalia mox ingenti prælio victor fuit. Multi prælio victi bello fue-

re victores. Non cadunt animi virorum fortium, vnius lucis euentu; non magnanimi tantùm, ſed longanimes ſunt. Victus hodie, cras pugnabis cautius. Ducis artem infauſta prælia, quaſi triſtes fidíque edocent magiſtri. Atque, vbi ſit erratum, plagis admonent. Sic acricolam ſterilitas, architectum lapſus ædium; Equitem caſus crebri? nautam graues acuunt procellæ. Errando diſcitur. *D.* Victus ſum. *R. A T.* Non eſt victus, niſi qui ſe victum credit, cuius ſpes obruta, & extincta eſt, cuius animus amata depoſuit. Aſpice Romanos animos, cum ſemper, tùm præſertim bello punico ſecundo. Non tam defectione ſociorum, non conſpiratione regum, ac gentium; non tot infelicibus præliis, ac ruinis penè vltimis victi ſunt. Nulla vnquam apud illos mentio pacis, nullum diffidentiæ veſtigium. Nulla denique, niſi alta prorſus, & inuicta conſilia. Hoc ſanè quid eſt aliud, quàm virtute animi fortunæ duriciem mollire, atque illam in pudorem ſui, & amorem tui cogere; Tandem igitur, vt dignum erat, emerſere, & mille ſtrati, ſurrexere altiùs, vt non hoſtes tantùm ſuos modò tam formidabiles, ſed totum mox, ex ordine, terrarum orbem, virtus illius ac fortuna ſubiiceret. *D.* Victus ſum, fateor. *R. A.* Nunc demum incipis noſſe fortunam, & hoc ſaltem boni fugiens, inueniſti. Nemo fermè res magnas gratis diſcit. Multos docet experientia, quos ſchola non docuit, & præceptoribus ſurdum caput, hauſit oculis, quod auribus non valebat. Nulla rerum humanarum certior magiſtra, quàm aduerſitas. Nulla diſentiendis erroribus aptior. *D.* Magno fortunæ vulnere corrui. *R. A.* Surge, ne iaceas. Nuſquam clarius, quàm inter fortunæ vulnera prominet ánimi magnitu-

do. Nunc noſce te ipſum, quantarumque ſis virium, valde ictus, intellige. *D.* Speratam victoriam amiſi. *R.A.* Si inſperatam prudentiam quæſiuiſti, non ſpernenda rerum permutatio videri debet. *D.* Victus ſum bello. *R.A.* Bello victus libertatem retinet, ac vitam. Vitio autem victus, vtranque amittit; quiſquis igitur illis ſuccumbit, verè vincitur. *D.* Victus ſum. *R.* Quid ſcis, an illud magno Pompeio, Theſſalico dictum, dicere, & tibi conueniat,

Vincere peius erat:

vt damni plus, ſic peccati minus ſolet habere, qui vincitur. Lucrum ingens quod optantes quidam, non vinci modo, ſed mori etiam elegerunt. Et profectò mercantur egregiè, qui morte corporis, quærunt animæ ſalutem; ſed plerique malis ſuis gaudent, bonis anguntur: tanta hominum mentes habet cœcitas. *D.* Victus ſum. *R.* Poteſt id quidem tibi non ſcientiæ militaris inopia, ſed fortuitò contigiſſe. Nuſquam enim fortunatior [vt ita dixerim] fortuna, quàm in prælio; cum multa alibi, illic omnia poſſe illam, perhibent. *D.* Prælio victus exceſſi. *R.AT.* At non continuò nudus. Poſſunt arma victis auferri. Vera autem bona, quæ ſunt arma animi, etiam qui videntur victi, retinent. Ea enim, vt ex incendio, aut naufragio, ſic aduerſo ex prælio efferuntur: nec illa tantùm, quę in animis abdita, ferro tangi nequeunt; ſed illa quoque quæ maximè periclitari in præliis ac ferro expoſita videntur. Itaque non quiſquis bello vincitur, bellicis ſimul ſpoliatur laudibus, licet armis amiſſis, ex acie fugientem, quódque eſt maius, in acie pereuntem, ſecum ducis eximij nomen ferre. Nam & ad Thermopylas Leonidam non tam victum, quàm vincendo fatigatum, inter in-

ingentes ſtratorum hoſtium cumulos occidiſſe, cum ſuis, Græcæ memorant hiſtoriæ; quam Deiphobo famam Maro applicat: & in campis Æmathiis [ſi Lucano creditur] ſtetit ordine certo infelix acies: & nouiſſimo prælio, quod in Africa cum Hannibale geſtum eſt, nec melius inſtrui aciem, nec acrius potuiſſe pugnari, vt de victore victus, ſic & de victo, itidem victor ipſe confeſſus eſt. Vterque ingens rerum talium æſtimator. Quid amiſit autem, qui veram artis ſuæ gloriam, & bene geſtæ rei conſcientiam non amiſit?

De Bello ciuili. DIAL. LXXIV.

Ciuili bello nihil eſt damnoſius vnquam;
Curandum, ne ſis tu quoque cauſſa mali.

DOL.

Bello quatimur ciuili. R. Nomen hoc à ciuibus tractum: & tu vnus es ciuium. Vide ergò, ne & tu vnus ſis huic malo fomenta præbentium, & virili parte culpæ non careas. Hic enim eſt mos; alter alterum inflammat, donec ſinguli furorem publicum exciuerint. Tum demum furor publicus ſingulos vrget, ac præcipitat: nec vnquam publicum malum à ſe incipit; quamuis acceſſione auctum totam infecerit, ſiue etiam euerterit ciuitatem: ſi primam tamen quæris originem, ſingulorum in erroribus radicatum eſt: hoc eſt autem, quod cauendum moneo, ne tu quoque vnus fueris ex his, qui vel materia, vel flatu ciuile incendium aluerint. Multi enim faciunt, vnde mox querantur, & quaſi ab altero inflictum vulnus ſuis manibus factum lugent. Multi iam ſuo incendio periere. Quòd ſi tibi nihil es conſcius, pius eſt dolor, boni ciuis in calamitate publica; ſed quem ſoletur innocentia. Humanis

enim malis, nullum flebilius culpa eſt; immo quidem, vt quibuſdam maximis viris placet, nullum aliud eſt malum. *D.* Ciuili vexamur bello. *R.* In furore ciuium te ſequeſtrum pacis exhibe? ſi id fruſtrà eſt, at ſaltem pro libertate, vel ſolus pro iuſtitia partes fac: quod etſi patriæ fortaſſis inutile, at tibi certè laudabile, vtriuſque rei exemplum, vna tibi vrbs dabit, Menenium Agrippam, & Portium Catonem, hunc nouiſſimum. *D.* Implacabile ciuibus bellum eſt. *RAT.* Si nil opis in te eſt ambi alios, increpa, deprecare, obſta, caſtiga, obſecra, ingere, quibus potes, publicam ruinam, quæ priuatas in ſe continet; & cum nullius propria videatur, eſt omnium. Denique hinc pietate, hinc terroribus animos placa. Si nil apud homines proficis, Deum ora. Opta ciuium reſipiſcentiam, & ſalutem patriæ, modiſque omnibus boni ciuis officium imple. *D.* Bello ciuili reſpub. in extremo eſt. *RA.* Ne quid vel ciuilibus, vel externis bellis inopinum accidat, ne quis imparatum caſus opprimat, ſemper hoc vnum volue animo, non homines modò, ſed præter animos, humana omnia eſſe mortalia: &, vt hominibus, ſic vrbibus, & magnis imperiis ſuos morbos nunc extrinſecus obrepentes, nunc ipſum intra corpus exortos, in quibus ſunt ſucceſſiones, & ſimultates, & diſcordiæ, & bella ciuilia, eſſe omnibus conſtitutum terminum; qui præteriri non poterit, ſuum finem cunctis, quæ videntur, inſtare, & ſi paululum differatur, affuturum tamen. Vbi ſunt vrbes clariſſimæ, fuiſſe ſyluas aſperrimas, & futuras eſſe. Stultè, de ſe ſperare vrbem aliquam, quod aſſequi regina vrbium Roma nequiuerit. Hoc inter fata hominum, atque vrbium intereſſe, propter innumerabilem, infinitamque fre-

frequentiam,& vitæ breuitatem,quotidie in oculis ſunt. Hæ propter raritatem,atque æuum longius, vix ſemel, multis in ſæculis, & cum ſtupore cernuntur.Hæc te cogitatio firmiorem contra omnes caſus, tam publicos, quàm priuatos faciet. Hæc tibi demum, etſi non amænam, at vtcunque tolerabilem viam ſternet ad inopiam,ad exilium & ad mortem, docebitque hoc proprium patriæ tuæ malum,quod omnibus eſt commune.

De Diſcordia animi fluctuantis. DIAL. LXXV.

Si dubitas animo,vitæ qua fata ſequaris,
Elige,& obſerua,quod melius fuerit,

DOL.

ANimi diſcordia laboro. R. Nullum hoc bellum peius,ne ciuile quidem. Illud enim ciuibus inter ſe,hoc homini ſecum eſt. Illud inter partes populi in plateis vrbium, hoc intus in anima,interque ipſas partes animæ geritur. Itaque cùm ſit belli quædam ſpecies, quæ plus, quàm ciuile bellum dicitur,vbi non ſolùm ciues, ſed cognâti etiam inter ſe pugnant,quale inter Cæſarem,& Pompeium fuit,de quo dictum eſt:

Ille locus fratres habuit,locus ille parentes:

Quantò hoc bellum iuſtiùs nomẽ id vendicat, vbi non pater contra filium, nec frater aduerſus fratrẽ,ſed homo ipſe contra ſe litigat,quo durante litigio,nulla quies animo nulla poteſt eſſe ſecuritas. D. Diſcordat animus, & diuerſis ſecum pugnat affectibus. RA. Diuerſitatem illam abiice. Vnum velle incipe, tunc compoſita erit, & immota pax animi; cùm diſcordes affectus, quaſi ſeditioſi ciues, in vnam conuenerint voluntatem. Alioqui,vt contrarij, & corrupti humores febrem corporum, ſic contrarij affectus febrem

pariunt animorum; quæ tantò eſt periculoſior, quantò & animus corpore eſt nobilior: & æterna mors terribilior temporali. Vtrobique tamen adhibitum temperamentum, & æqualitas quædam, ad ſalutem eſt via. *DO.* Pugnat animus, nec quid velit eligit. *R.A.* Malum ſimul, malique cauſam ſtringis; quia nempe non eligit, ideò pugnat. Eligat & confeſtim pugna ceſſabit. Eligat, dico bonum velle. Nam ſi malum magis magiſque certabitur. Vitia enim inter ſeſe pugnant. Semper virtutum concordia ſumma eſt. *D.* Animus in partes ſciſſus diſſidet. *R.A.* Animum in tres partes diſtinxere philoſophi, quarum primam in arce, hoc eſt in capite locauere, moderatricem vitæ humanæ, cœleſtem, ſerenam ſemper, Deo proximam; vbi tranquillæ, honeſtæque voluntates habitant. Duarum reliquarum, alteram in pectore, vbi iræ æſtuant, atque impetus. Alteram ſubter præcordia, vbi concupiſcentiæ, atque libidines. Duplex huius pelagi tempeſtas; quid agendum igitur tibi ſit, vides. Fac quod Menenius ille, cuius paulò ante memini, perſuaſit plebi, vt ſubeſſe patriciis in animum induceret: quo impetrato, vrbem ſciſſam in duas, ad vnitatem, ſalubri conſilio, reduxit. Et tu coge, vel conſilio, vel vi partes ignobiles, parere nobilibus; tum demum, & non aliter, animi pacem ſpera; qua ſublata, quid aliud, quàm vaga ſemper & propoſiti inſcia & fluctuans, & inconſtans vita hominum eſt, & cœca prorſus. & miſera? Multi priùs ex hac vita abeunt, quàm quid velint ſciant. *D.* Fluctuo in conſiliis, nec quid velim ſcio. *R.A.* Iam dixi, multis hoc accidere, non vno aliquo tantùm in tempore, ſed in omni vita, & vſque poſt vitæ finem: & profectò ex omnibus,

quæ

quæ dixiſti, dicturúſve es. vix hoc malo peius aliquid inuenies. *D.* Fluctuo, & in diuerſum agor. *RA.* Maximum argumentum male ſe habentis animi, fluctuatio eſt: vt enim corpus ægrũ ſæpè thoro voluitur, ſic æger animus conſiliis agitatur; de quo vix vlla mihi ſpes ſalutis. Parumper abeſt, quin melius ſperem de homine, vitiis pertinaciter inhærente; qui, ſi conuerſus fuerit ad virtutes, in his forſitan conſtans erit, quàm de homine vario, nullis ſe conſiliis applicante, qui & ſi boni aliquid incœperit, non conſiſtet, neque perſeuerabit, indocilis ſtare: & fieri poteſt, vt de hoc intelligere liceat; Senecæ illud obſcurum, quod tota vita elabitur, aliud agentibus; modò enim hoc, modò illud agentes, nunquam idem, ſemper aliud agere ſunt dicendi quamuis & alios ſenſus, locus ille recipiat. *D.* Inter varias curas iactor. *RA.* Quaſi inter tumidos fluctus, vitæ tuæ puppis, conſilij inops, & magiſtro deſtituta concutitur, naufragio proxima, ni tu illam, dum nondum manu clauus excidit, tuto aliquo, & ſalubri inſiſtas in portu; iactiſq; anchoris conquieſcas prius, quàm te animi tempeſtas oppreſſerit. *D.* Fluctuo propoſiti incertus. *RA.* Hinc præter animæ pericula, quæ innumerabilia, & immenſa ſunt, ipſe quoque oris habitus prodit, varius, & inconſtans, ſimiliſque animo, à quo vultus fingitur, vt ait Cicero: dumque hoc in ſtatu fueris, nunc lætus, nunc triſtis, nunc pauidus, nunc ſecurus, nunc celer, nunc tardus incedes, inſigni varietate conſpicuus, quale aliquid traditur de Lucio Catilina. At vbi te primùm compoſueris, atque ad vnum aliquid direxeris, vnum velle cœperis, quod bonum vtique ſit, oportet; quoniam natura malorũ ſemper varia eſt, vbi hoc, inquam,

ſeceris, præter animi quietem, rerum optimam, vniformitas quoque vultus, ac tranquillitas conſequetur: nec ſpe vlla, nec metu, nec mœrore mutanda; nec gaudio: res quidem venerabilis, & paucorum hominum; quæ apud veteres Græcos in Socrate, apud veſtros in Lælio laudata eſt. Poſtremò verò in principibus veſtris, Marco Antonio, & Aurelio Alexandro.

De Ambiguo ſtatu. DIAL OG. LXXVI.

Neſcis, res hominum dubiis conſiſtere rebus?
Et certam præſens vix habet hora diem.

DOL.

AMbiguo in ſtatu ſum. *R*. Quid eſt, quæſo, de quo ambigis? Moriendúmne mortalibus, an ſpernenda, quæ fugiunt & nullam in proſperis ſpem habendam, an ineuitabiles caſus rerum eſſe ſed tolerabiles, nec flecti quidē, ſed frangi poſſe fortunam?. At hæc omnia certa ſunt. *D*. Ambiguo in ſtatu poſitus, quid de me futurum neſcio. *R*. Vbi, quando, qualiter moriaris, ambigere quidem potes; mori autem oportere; nec malè mori poſſe, qui vſque in finem bene vixerit: nec citò mori, quibuſuis in ſpaciis vitæ viri boni munus impleuit; vel ſi id non licuit, at ſpem dedit; nec alibi, quàm in patria, qui mundum omnem ſibi patriam fecit; nec alibi quàm in exilio, qui veram ſuſpirat ad patriam, dubitare [ni deſipis] nullo potes modo. Vnde igitur iſtæ ambages? de fortuna forſitan? an tibi fidem, quod vix illi vnquam fecit an ſuos potiùs mores ſeruet, tanquam pelagus procelloſum, nūc ficta tranquillitate fallax, nunc fluctibus aliis minax, nunc horrenda naufragiis. Ne de hoc quidem ipſo, ſi qua tibi experientia rerum eſt, dubitatio

bitatio vlla ſupererit: quanuis enim euentus ambigui ipſa tamen ambiguitas, ipſa & virtus; quæ te inter incerta certum faciet, certa eſt; cui, cum te totum dederis, prouiſa omnia, nihil erit ambigui. *D.* Ambiguus ſtatus eſt mihi. *R.* At non ambiguus Deo; id ſat eſt; illi te ipſum fidens crede, & dic ei, In manibus tuis ſortes meæ. Id cùm piè feceris, pone metum, pone ambiguitatem, pone ſollicitudinem. Ille ſcit quid de te acturus ſit, nullius rei dubius; parua quidem, ſed firma in nauicula. magnū ſulcas mare: fidus tuæque ſalutis amantiſſimus gubernator eſt. Quid refert an viam vector ignoret, ſi magiſtro nauigij nota eſt.

De Vulneribus acceptis. DIAL. LXXVII.

Poſſunt ſanari percuſſa vulnera carnis,
Sed grauiora tibi vulnera mentis erunt.

DOL.

VVlneribus crucior grauiſſimis. *R.* O ſi animæ tuæ vulnus aſpicias, quàm tibi hæc leuia videantur: ſed vos delicatiſſima corpora, inſenſibiles penè animas habetis, altera veſtri parte nihil: altera pati omnia parati; quodq; eſt funeſtius, non ſentire. *D.* Vulneribus inflictis afficior. *R.* Hoſtilis mucro loricam penetrat non animum: ille, niſi vltrò ſuis ſeſe armis ſpoliet inuiolabilis ferro eſt. Diſputatum habes à magno quodam viro paruo quidem, ſed arguto volumine, neminē lædi poſſe, niſi lædatur à ſe ipſo: cui ſententiæ, quanuis ab opinione hominū vehementer abhorreat pro veritate ſubſcripſerim. *D.* Grauiſſimis, multiſq; vulneribus laniatus ſum. *R.* Nullum vulnus grauius eſſe poteſt, quā ad mortē: talia verò, vno in corpore, multa eſſe nō poſsūt: ſi vnū ergò

grauiſſimum, reliqua omnia leuia ſint, oportet. Tribus & viginti vulneribus confixus Cæſar, vnum, non amplius, lethale habuit: vt ſanè fuerint cuncta lethalia, plus ne, quàm ſemel mori potuit? multa licèt, ac profunda ſint vulnera, vnus eſt vulnerum effectus, quorum ſæpè etiam in corpus extinctum inhumana repetitio non vulnerati pœnam ſed ſæuitiam vulnerantis exaggerat. *D.* Vulneribus debilitatus ſum. *R.A.* Sit, vtinam, ſimul debilitata ſuperbia, cum ſororibus ſuis; & acceſſerit vulnerum comes humilitas, ne de nihilo ſcriptum ſit: Humiliaſti, ſicut vulneratum ſuperbum; bonum vulnus, & vtile, quod plurium, ac maiorum vulnerum medicina eſt. *D.* Vulneribus deformatus ſum. *R.* An adoleſcentis illius obliuiſceris, cuius mentio bis in hoc ſermone incidit? ſerò quidem ſponte faceres, quod ab alio factum gemis. *D.* Tranſuerſo vulnere facies exarata eſt. *R.A.* Non vulnus, ſed cauſam vulneris attendo. Iuſto cicatrix bello parta, miris modis honeſtat faciem. Viri fortis ſpecioſum, pro iuſtitia, ſuſceptum vulnus, multoque ſpecioſior eſt mors. *DO.* Vulnere accepto claudus ſum. *R.A.* Dictum tenes Horatij Coclitis, qui cum die illo, quo mirabili magis, quàm credibili fortitudine, atque conſtantia, ſolus Thuſci Regis exercitum, ſublicio in ponte ſuſtinuit, teſtudine ſuorum manibus à tergo fracta, & collapſa, hoſtibus clauſum iter ſentiens, vtque erat armatus, & mille hinc, atque hinc miſſilibus circunuentus, ex alto ſe in Tyberim proieciſſet, vnoq; cum vulnere, vnde claudus manſit, inter ruẽdum accepto, nando ad ſuos, corpore reliquo incolumis perueniſſet, idque vitium ſibi, poſt tẽpus, in petitione honoris, obiiceretur, ſic eluſit aduerſarium: Minimè enim, inquit, claudico,

dico,ſed ita Dij immortales voluere, vt per ſingulos paſſus meminerim triumphi meĩ: præclarum planè,factiſque par dictum. *DO.* Manum vulnere perdidi. *RA.* Si læuam, damnum leuius: at ſi dexteram,Marci Sergij, viri fortiſſimi, remedio vti licet, qui hac manu, bello Punico, amiſſa, ſibi ferream fabrefecit, cum qua multis, ac trucibus præliis.non ocioſus bellator interfuit. Id ſi parum ſucceſſerit, dextræ officium in ſiniſtram transfer. Noſti,vt Cæſareus miles Attilius.bello Maſſilienſi, cùm iniectam puppi hoſtili dextram amiſiſſet,læua prehenſam tenuit, donec pelago mergeretur. *D.* Vtraque manus ferro abſciſſa eſt. *RA.* Vbi plus licentiæ fortuna, ibi plus negocij virtus habet: fortunæ tamen omnis aculeus, virtute contunditur; hac armatus, etiam ſine manibus fortis erit. Memento Cinigeri Athenienſis, qui poſt Marathoniam pugnam, opus immortale, Miltiadis hoſtibus ad naues profugis, imminens.obtruncata manu dextra, qua vna nauim fugæ plenam ſtrinxerat, ſiniſtram mox adhibuit, qua rurſus abſciſſa, feræ in morem, morſu poſt affixo ſic tenuit. quos aliter non valebat: nec tibi miles ille Cannenſis exciderit,qui vulneribus vſu manuum priuatus, contrà ſuis intentum ſpoliis victorem, quod vnum ſibi ſupererat, dentibus quidem pro manibus vſus eſt, ceruicemque eius arreptam vlnis implicuit, nec laxauit prius, quàm auribus truncis, ac naribus, os hoſtis lacerum tuens ſeque vltus.moriens iam lætior expiraret. Ferocia hæc,illa ſuauiora, mitibuſque animis aptiora remedia;vt ſemper ceu rem fragilem, caducamque, teque velociter deſerturam corpus aſpicias; vt cum id euenerit, nec concidas. nec mireris quidem. Sed exteriore membrorum

miniſterio amiſſo, in ipſos animæ ſinus intimos te conuertas, vbi inuenias aliquid magnificè loquendum, agendumque, nec lingua opus eſſe nec manibus. *D.* Vulneribus deformatus ſum. *R.* Dixi iam; immò ſi cauſa vulnerum pulchra eſt, honeſtatus, ac inſignitus: viri quidem fortis pro iuſtitia, magnum aliquid aggreſſi, durumque aliquid perpeſſi, non fœdis frons ſulcata vulneribus videri debet, ſed notis ſtellata fulgentibus: neque verò cicatrices, aut vulnera: ſed virtutis ſunt dicenda veſtigia, & præclaris affixa frontibus ſigna meritorum. Proinde ſi Cæſareum illum quoque Centurionẽ, Cæſium Sexuam, miræ virum fortitudinis, ſed iuſtitiæ nullius, mille lacerum, perfoſſumque vulneribus, hoſtes quoque venerati, & propter vnius virtutis admirationem, vulnera ipſa deoſculantes, armorum fragmina, & ſagittas, tepenti cadauere eductas, Deorum templis ceu ſacrum aliquid affigebant: quid de fortis, iuſtique viri precioſis vulneribus ſentiendum ſit, intelligis? *D.* Vulneribus multis infirmus, ac deformis ſum. *R.* Curate, miſeri, vulnera; niſi nunc ſanentur, hæſura perpetuò. De his enim terra viderit, quæ illa conteget, conſumetque, cicatricoſaque corpora excipiens, plana reſtituet. *D.* Inflicto vulnere hac, aut illa parte corporis truncus ſum. *R.* De partib. litigas, totum illicò relicturus.

De Rege ſine Filio. DIAL. LXXVIII.

Ne doleas, regnum non ſucceſſore carebit;
Dant cauſam nati ſemper auaritiæ.

DOL.

Regnum eſt mihi, non filius. *D.* Parum ne tibi igitur ſollicitudinum, & curarum regni onus impoſuit, niſi filij inſuper pon-

dus acceſſerit? ſarcinis veſtris delectamini, & dulce eſt vobis ſub faſce ſuccumbere. Nullum publicum pondus regno grauius. Nulla grata ſarcina grauior, quàm filius, etſi nulla carior. *D.* Cui regnum dimittam nullus eſt filius. *R.A.* Dimitte ciuibus libertatem, nil illis gratius, nil te dignius, potes. Fuerunt, qui viuentes nec ſucceſſore carentes, hoc ipſum facere meditati ſunt; Hyero Siracuſius, & Auguſtus Cæſar. Quantò verò ſatius fuerit multis benefacere [cum poſſis] quàm optare, vt vni malè facias? Quid eſt autem melius, quid dulcius, quàm in libertate viuere, quid peius, quid periculoſius, quàm regnare. *D.* Non eſt filius, quem hæredem regni faciam. *R.A.* Non eſt tibi materia perpetuandæ tyrannidis. Nam quid ſunt aliud regna, quàm vetuſtæ tyrannides. Non fit bonum tempore, quod natura eſt malum. Adde quod perſæpè, qui in regna ſuccedunt, à maiorum ſuorum calle diſcedunt. Exemplo ſunt Hieronymus Siculus tyrannus, & Iugurtha Numidicus, qui Romanorum amicitiam, tanta fide ab auis, tamque fideliter diu cultam, cum ſua vterque pernicie, alter inſolentia, alter perfidia violarunt. Non habes igitur ſucceſſorem regni, non habebis tuorum actuum euerſorem; ſed habebis populum tui nominis amatorem, & cultorem tui, memorem libertatis, tibi per ſæcula debitorem. Bene tecum egiſſe fortunam credito, & meliùs multò, quòd filium tibi vel abſtulit, vel negauit, quàm quòd regnum dedit. *DO.* Sine filio rex ſum. *R.A.* Nunc honeſtiùs atque liberiùs regna. Sæpè amor filiorum ab amore virtutis animum deflexit. Legiſti, vt apud Taprobanem inſulam ingentem, quæ longè trans Indiam in orientali ſedet occeano, per tranſuerſum diame-

trum obiecta Britanniæ;rex, arbitrio populi conſentientiis eligitur;vir ex omnibus optimus; nihil ſanguis, nihil opes proſunt: omne ſuffragium de virtute oritur,ita vt nunquam iudicio fauor officiat. Sancta,& felix electio,quæ ad noſtros reges vtinam perueniſſet,neque malis peiores, & peioribus peſſimi ſuccedentes,orbem terrarum, tradita per manus nequitia,ac ſuperbia corrupiſſent. Illic tamen quãtumlibet optimus,ac perfectus vir, vnanimi ſententia omnium comprobatus, ad regnum tamen non perueniat, niſi & ſenex. & filiis carens,ne aut ætatis feruor,aut filij amor tranſuerſum,quo non expedit,animum agat. Ita qui, etſi filium habeat,ad regnum non aſſumitur, etſi poſt regnum illi fortè filius natus ſit,ſtatim regno ceditur;neque enim prudentiſſimi viri,poſſibile opinati ſunt,vt idem animus ſimul & populum curet & filium.

De Amiſſo regno DIAL. LXXIX.

Cum regno curas abieciſti,reparabis
Sed libertatem,perdita quæ fuerat.

DOL.

REgno excidi. *RA.* Iam ſolatij genus eſt filium non habere. *D.* Regno excidi. *RA.* Vtilis caſus:in præcipiti ſedebas;ſaluus in plano depoſitus, & periculoſam altitudinem, poſt terga reſpiciens, videbis te regni ſolio deſcendentem ad priuatæ vitæ requiem aſcendiſſe; etſi nulla eſt ſine ſecuritate iucunditas, nulla felicitas; aliquantò iucundiùs te, aliquantò & feliciùs, atque ita altiùs eſſe, quàm fueras cognoſces. *DO.* Regno depulſus ſum. *RA.* Habeto gratiam depellenti: durum auribus, animo liquidum,quod iubeo. Depulſus enim es, vnde

erat abeundum;& quod ſponte debueras, coactus facis. Optanda vis equidem, non deflenda. Nam quis pudor, hominem natum, aut regnum ſuper homines optare aut ſe parem factum hominibus indignari? Si excellere pulchrum atque optabile? quidni omnium pulcherrimæ rei excellentia optanda ſit? Non ſuperbiæ igitur, neque licentiæ, ſed virtutis, ex qua vera diademata regum, non ex gemmis auroque fieri, nemo tam auri cupidus, aut gemmarum eſt, qui neget. Quis autem, quæſo hominum non videt, inter homines principatum humanitati debitum, non opibus; quæ opulentum hominem faciunt, non humanum magis; atque ita nec meliorem certè nec hominibus altiorem: ſed hic vnus, ex multis erroribus veſtris eſt, in excellentiæ appetitu, quam in ſua ſede contentam, vbi non eſt, quæritis, non videntes conſequentiam rerum veram, & cauſarum. Sicut enim inter diuites diuitiis, inter robuſtos viribus, inter formoſos forma, inter diſertos eloquentia, ſic profectò inter homines humanitate præcellitur. *D.* Regia de ſede cecidi. *R.* Si incolumis, perrarum: ſolent enim, qui ſic decidunt, perire, regnoque ſimul, atq; anima ſpoliari: quibus illa relinquitur, tranquillior, gratiorque, ſi ſapiunt, vita eſt; quod illos minimè latuit, qui non collapſi, aut depulſi, ſed & ſtantes, & volentes, aut imperio ceſſere, aut pontificatum, iam ſublimiorem regnis, & imperiis, reliquere. In quibus Diocletianus clarum nomen habet, qui dimiſſum vltro ad imperium reuocatus, ſpreuit opes turbidas, ancepſque faſtidium; & quæſitum ab aliis, quærendumque tantis cædibus, rurſus oblatum, expertus exhorruit; & philoſophicè, grauiterque cum amicis iocans, oleribus, quæ in hortulo ſuo,

priuatus, ſibi ipſe plantauerat, poſt habendum cenſuit. *D.* Regia arce detruſus ſum. *RA.* Latentium illa diſcriminum plena erat, inter quæ dudum cœcus animi, quibuſdam velut aureis, nec minus vrgentibus, quia fulgidis manicis, atque compedibus tenebaris, quibus nunc ſolutus, lumine reddito, quod fortuna ſuis auferre ſequacib. ſolita eſt, illius circulatricis inſtabiles ludos videt; & quis auarus adeò, vt non auro viſum redimat? eligatque inopem magis integritatem nobiliſſimi ſenſus, quàm diuitem cœcitatem? Atqui non minus nobilis, ſed ſine comparatione nobilior animi viſus eſt, quàm corporis: illum gaude, regni nutantis impendio, remediſſe; rem magnam paruo precio, neque rem vnam tantùm: Non modò enim cœcitas, cum regno abiit, ſed libertas rediit: publico ſeruitio liberatus es. *DO.* Regia exuor maieſtate. *RA.* Chlamys regia, ſceptrumque, & diadema [crede expertis] ponderoſiſſima rerum ſunt, multiplici leuatus faſce, queri deſine. *D.* Regnum amiſi. *RA.* Immò quidem euaſiſti, & nudus ex ingenti faſtigio enataſti. Solent terræ redditi, querelas premere, votaque ſoluere. *D.* Regni felicitatem perdidi. *RA.* Seu felicitatem miſeram, ſeu felicem miſeriam dici mauis, hanc, fateor, perdidiſti; ſeu vtrumque ſimul, falſam felicitatem, veramque miſeriam. *D.* Regnum ſimul, ac potentiam, regiaſque opes perdidi. *R.* Gaudendum perditis, quæ te perdere potuiſſent. *D.* Regni poteſtate careo. *RA.* Et regni curis, & caſibus, quorum tædio, atque odio, quidam ſolio excedere voluerint; quod, vt vellet, Auguſtum modeſtia, Neronem metus impulit. Nonnulli etiam exceſſerunt, vt paulò antè memoraui. Id, qui velle non poteſt [Sunt enim perMica-

uicaces, & indomitæ voluntates] neceſſitati ſaltem, victorique ſuo gratias agat, ad eum ſtatum vi redactus, quem optaſſe debuerit. Primum boni animi votum eſſe debet, honeſta conſilia libenter amplecti, proximum vel coacte. Quod magnum illum Syriæ regem non præterit Antiochum, qui omni, quæ cis Taurum eſt, Aſia priuatus, Senatui, Populoque Romano gratias agebat, quòd eum magna nimis ſollicitudine liberatum, ad mediocria redegiſſent; facetè quidem ille, ſi fictè; Sapienter, grauiterque, ſi verè. *D.* Regni è ſolio deſcendi. *R.A.* Dicebam ſuperbiæ impudentis, addam & amentiæ negligentis eſſe, conditionis oblitum faſtidire, quod ſis; eſſe velle, quod nequeas. Non poſſunt omnes homines reges eſſe, ſit ſatis, eſſe homines: quid non, ſui regni auidis, ſua ſordet humanitas. Quieſcite, miſeri: bene ſecum agi putent hi, qui reges eſſe deſierint. Cum enim dura omnium mortalium, tum duriſſima regum ſors: quorum & vita innocens labori, & ſcelerata infamiæ, atque vtraque periculis expoſita, quocunque ſe verterit, difficultatum ſcopulos rerumque naufragia, circa ſe videt: hinc erupiſſe, tu miſerum ducis? nil vnquam tibi felicius accidit, quàm quod miſerrimum arbitraris. *D.* Regnum meum, ad alium tranſlatum, doleo. *R.A.* Non tuum certè, ſed fortunæ: quæ ſi donare illud tibi potuerat, cur auferre, cùm velit, & transferre non poſſit? Vide autem ne, præter transferentis voluntatem, quæ ſola ſufficiens eſt, aliæ etiam cauſæ fuerint transferendi. Illæ ſcilicet, quas quidam ſapiens vir expreſſit: Regnum, inquit, à gente in gentem transfertur, propter iniuſtitias, & iniurias, & contumelias, & diuerſos dolos. *D.* Rex eſſe deſij. *R.A.* Homo eſſe incipis: ea eſt

enim regum inſolentia, vt quod Rex Regum Chriſtus eſſe dignatus eſt, dici homines dedignentur.

De Proditione. DIAL. LXXX.

Proditus es, quid tum? non primus, & vltimus eſto;
Proditus a Iuda Chriſtus & ipſe fuit.

DOL.

PRoditus ſum ab amicis. R. Hoſtibus credo: ſi amici enim eſſent, non te proderent. D. A familiaribus ſum proditus. R. Ambiguum nomen, & familiaris amicus, & familiaris hoſtis dicitur, quo periculum maius vita hominum non habet. D. Proditus ſum ab eis, quibus ante alios fidebam. R. Vix fallitur, qui non fidit. Enimuerò quò maior quiſque, eò minus poteſt tutò fidere, eoque plus fidere, ac pluribus eſt neceſſe. Vnde fit, vt cùm commune tum vel maximè regium ſit prodi, neq. omnino vllum genus, tam obnoxium huic malo. Proditus à ſuis [vt fama eſt] Priamus, proditus Minos, Niſus, Oethes, Agamemnon, Alexander, & ante ipſum Darius. Proditi ex noſtris, Romulus, Tarquinius Priſcus, Seruius Tullus, Africanus minor, Magnuſque Pompeius, & Iulius Cæſar, & mille alij, vel reges, vel regibus altiores: & quid proditos loquor, quaſi quærendi ſint? Quis autem non proditur, & in paruis quotidie & in magnis, niſi cui nullus eſt penitus, à quo prodi poſſit? Proditus ad extremum Chriſtus, nec regum peſte terræſtrium cæleſtis ille rex caruit. D. Proditus ſum; magiſque meorum fraudibus, quàm propriis tangor incommodis. R. Piè id quidem ac magnificè. Nam & Africanus ille cuius proximè memini, ſe territum non tam mortis metu, quàm inſidiarũ, à ſuis apud Ciceronẽ dicit.

Veruntamen neutro nimium tangi debes: quando enim ita iacta ſors eſt. vt lucrum, ac perfidia proditoris bona fides, damnúmque ſit proditi, elige vtrum malis. *D.* Proditor me fefellit. *R.* Plus ille ſibi nocuit, quam tibi; te prodidit, ſe perdidit; te pupugit, ſe confodit; te dum ſpoliat, ſe perimit. Tibi enim regnum fortè, vel opes, ſibi animam, famam, conſcientiæ quietem, conuictúmque hominum eripuit. Nil ſceleſtius proditore: nil turpius Sol videt; cuius obſcœnitas tanta eſt. vt & qui artificio eius egent, execrentur artificem, & qui cæterorum ſcelerum famam quærunt, huius infamiam reformident. *D.* Proditus ſum. *R.* Proderit forſan, ne tam facilè iterum prodi poſſis. Multi ſæpè paruis damnis admoniti, magnis occurrere didicerunt.

De Amiſſa Tyrannide. DIAL. LXXXI.

Inſidus liber lætare, Tyrannide liber;
Curæ, odium, & metus deſeruere tuum.

DOL.

TYrannidem amiſi. *R.* Si vtile damnum eſt, amiſiſſe regnum, quantò eſt vtilius tyrannidem amiſiſſe? Etſi enim [vt dixi] cùm de rege ſine filio loqueremur; pene omnia regna tyrannides fuerint, tempore tamen quæſierunt robur, ac obliuione hominum, velum ſibi iuſtitiæ texuere; tyrannidis iniuſtitia ſimul, ac nouitas odioſa eſt. *D.* Tyrannidem depoſui. *R.* Sarcinam reipub. grauem, tibi periculoſam, nulli bono vtilem, damnoſam multis, omnibus odioſam. *D.* Tyrannidem exui. *R.* Ne ſis nudus, indue iuſtitiam, modeſtiam, parſimoniam, honeſtatem, pietatem, clementiam, caritatem, veſtes optimas,

quibus comparandis, nullo opus eſt auro, ſed ſola animi voluntate; veſtes paratas bonis omnibus; Tyrannis vel incognitas, vel inuiſas, qui margaritis ac purpura obuoluti, humanitate interim, ac virtutibus nudi ſunt. *D.* Ciues mihi tyrannidem extorſerunt. *R.* Libertatem ſibi debitam receperunt, vitam tibi iidem debitam reliquerunt. Tu hanc ciuibus tuis debes, qui tibi, præter odium, nihil debent. Ita pro gratiarum actione, querimoniam inſtituis. At iam pridem mos iſte percrebruit, vt, qui fecit iniuriam, queratur; qui paſſus eſt, ſileat. *D.* Longa tyrannide ſpoliatus ſum. *R.* Seruierunt tibi, quibus forſitan te ſeruire dignius fuit; nunc iniuriam, longi, & iniuſti ſeruitij finem vocas, cùm iuſtitiæ principium, iniuſtitiæ finis ſit: vt ſi multorum calamitates populorum, vnius hominis pauiſſe licentiam, turpe fuit; pulchrum ſit paſcere deſiiſſe, déque hoc conqueri, impudentiæ ſit extremæ. *D.* Longa tyrannide ſum deiectus. *R.* Sponte deſcendiſſes melius, optimè verò non aſcendiſſes. Nunc qualitercunque deſcendiſſe, bonum ideò, quia iuſtum, meliórque coacta iuſtitia quàm voluntaria iniuſtitia eſt. Audite impium tyrannum apud inferos exclamantem:

Diſcite iuſtitiam moniti:

audite & me apud ſuperos exhortantem: Diſcite iuſtitiam vel coacti. Hæc enim tẽpeſtiua hic, vtiliſque, ni reſpuitur: illa ibi admonitio vtique ſera eſt. Fruſtrà enim diſcitur, quod fieri amplius non poteſt. Ponite vero iam tumentes animos, ſuperbúmq; & ferox dominandi votũ ponite; etſi non prius, ſaltem, poſt tyrannidem amiſſam, tyranni eſſe deſinite; & optandi, quod iam aſſequi non poteſtis, finem facite; ſi non iuſtitiæ, ſaltem verecun-

recundiæ, hoc præſtate, vt mutatis moribus, & nouo habitu mentis aſſumpto, amiſſione diuitiarum ditiores facti, quantum fortunæ detrahitur, tantùm animis addidiſſe videamini. Nunquam ne igitur aduertiſtis, vt non ſolus ille rex regum, & dominus dominantium omnipotens, à quo omnis poteſtas eſt in cœlo, & in terra, manum, muneribus ſuis plenam, & extendit, & retrahit, occultis ſæpè, iuſtis ſemper ex cauſis: ſed temporalis quoque rex regem, Tyrannus tyrannum, & gens gentem deiicit, atque peſſundat: an verò nec prophetam illum querulum audiuiſtis? Et congregabit, inquit, quaſi arenam, captiuitatem, & ipſe de regibus triumphabit, & tyranni ridiculi eius erunt. Coaptare animum fortunæ, ſeu diuinæ potiùs voluntati. & cauete ridiculum, fœdúmque illud exemplum Dionyſij tyrannorum peſſimi, qui patria pulſus, in exilio, puerilium literarũ ſcholas tenuiſſe dicitur, vt quàm in ciues non poterat, in pueros tyrannidem exerceret. Trux ingenium, affixúmque propoſito, honeſtiq; inſciũ atque æqui iuris impatiens. *D*. Tyrannide amiſſa valde doleo. *R*. Quantum doleres iuſtæ poſſeſſionis amiſſionem, qui tam doleas iniuſtæ? quantum re propria ſpoliari, qui ſic doleas alienis? *D*. Tyrannide me deiectum grauiter fero. *R*. Feres leuiùs, ſi cauſam libres. Multi quidem tyrannorum, ſolo nominis odio, ceciderunt. Plures tamen certas cadẽdi cauſas habuiſſe notiſſimũ eſt; & quotidie fit notius. Apud Ariſtotelem quidem legis in Politicis, quòd, propter vxorum iniurias, multę tyrannides perierunt. Id quoquomodo, ſeu actiuè ſeu paſſiuè acceptum fuerit, verum erit; hoc eſt ſeu propter iniurias à tyrannis illatas vxoribus alienis, ſeu alijs illatas ab vxoribus tyrannorum. Primi exem-

plum habes,non modò tyrannidum ſed regnorũ Troiani ſcilicet,& Romani. Secundi verò, Agidẽ Lacedæmonum tyrannum qui cùm ipſe ſibi ſubditos ſpoliaſſet ad ſpoliandas eorum vxores amantiſſimã ſuam coniugem deſtinabat; quæ ſibi cauſa non vltima eſſe potuit, maturandæ calamitatis: quamuis hic Ariſtoteli notus eſſe nequiuerit: qui ætate floruit Alexandri, neque tam longæuus fuit, vt ad huius ætatẽ peruenire potuiſſe videatur: cũ tamen eiſdem in libris, nõ ſine admiratione quadam. Hieronis ac Gelonis nomen inueniam, qui, qualiter ſibi noti eſſe potuerint, attenta ratione temporum, non ſatis expedio. *D.* Nec ego alienis iniurioſus vxoribus, nec mea vxor alicui: tyrannide tamen excidi. *R.* Sæpè ſe, nocentiſſimi innocentes putant: ſunt tamen & aliæ non minores cauſæ, præcipitandæ tyrãnidis. Inſolentia ſcilicet, quæ Iulio Cæſari apud hiſtoricos obiicitur; illa præſertim, quòd ſenatui ſe honorificentiſſimè adeunti, nõ aſſurrexit; quæ hodie nec cauſa quidẽ vlla eſſet. Crudelitas quoq. quæ Mezentiũ apud Vergiliũ ad ſuppliciũ repoſcebat. Caium verò Caligulam, & Neronẽ, & Domitianũ ad ſupplicium traxit: & inuidia, qua maius tormentum non inueniſſe Siculos tyrãnos, Flaccus ait; neque veſtros hodie maius inuenire, res loquitur. Poſtremò nulla tyrannorum aut maior peſtis, aut crebrior, auaritia eſt. Itaque reliquæ ſingulorum, hæc eſt omnium. Reliquę ſingulos ciues afficiunt; hę populũ vniuerſum. Superbia, & inuidia ipſos inter tyrannos regnant: Crudelitas inter paucos ſæuit: Auaritia inter omnes. Quieſcit illa nonnunquam, ac minuitur: hæc ſemper creſcit, ac vigilat. Qui præeſſe igitur in populis volunt, vitare imprimis hoc vitiũ decet, omnémq. vitij huius infamiã, omnéque

que ſuſpicionem. Nihil eſt enim quod odioſum ęquè faciat tyrannum, atque præſidentia ac dominio indignum. Reliqua interdum magnanimitatis, iuſtitiæ ſeſe velo tegunt; hoc vnum vtilitatem animi miſeriámque non exuit; & contra communem humani moris errorem, vt nil miſerius, nil vilius auaritia eſt, ſic nil quoque miſerius creditur nil vilius, ideoque hoc vitio laborantes, indigniſſimi honore, & imperio iudicantur. Indignantur homines illi ſubiici qui auaritiæ ſit ſubiectus, atque illum alienum in corpus ius habere, quod ſuum non habeat in metallum. Velle ſibi licitum, aliorum vitam, ne dicam pecuniam, extorquere, ſuam tangere non audenti. Prima quidem igitur ad ſecuritatem, & quietem via eſt, non modo tyrannidis appetitum, ſed omnem regnandi cupidinem abieciſſe. Nam quid ſtultius, quid laborioſius, quídve periculoſius, quàm totius in ſe vnum populi ſarcinas transferre, fragilem forſitã ſuis propriis perferendis. Sin eligere meliora; conſuetudo veri hoſtis & opinionum peruerſitas non permittit; illud eſt proximum, Ariſtotelici dogmatis meminiſſe, vt ſcilicet, non tyrannũ quis ſe præbeat, ſed reipub. curatorem: Introitus. inquit & oblationes oportet videri, colligere diſpoſitionis gratia, &, ſi aliquando opportunum fuerit, vti ad bellicas opportunitates: Vniuerſaliter autem, exhibere ſeipſum cuſtodem, & camerariũ, tanquam communium, non tanquam propriorũ; & iterum: præparare, inquit, oportet, & ornate ciuitatem, tanquam procuratorem exiſtentem, non tyrannum: & rurſus; oportet non tyrannum, ſed œconomum, & regalẽ videri eſſe ſubditis, & non ſuimet curantem, ſed procuratorẽ mediocris vitæ perſequi, non excellẽtias. His quidem horumq; ſi-

milibus [vt Ariſtoteli placet,& mihi] ſit durabilior principatus. Ita tamen talem videri expedit, vt verè etiã talis ſit. Simulatio enim, tot ſub oculis hominum, quos res tangit, qualibet arte, vel ingenio, longa eſſe non poteſt. Vide non igitur, an in parte horum aliqua erraueris, & queri deſine, & mirari: neq; enim tyrannidem his vitiis obnoxiã deſinere, ſed durare mirabile eſt. Ad ſummam, & reges, & tyranni omnes, & quicunque in potentatu aliquo ſunt, debent, ſi regnare diu volunt, acriter excutere, memoritérque dictũ illud Catonis, apud Liuium: Auaritia, & Luxuria omnia magna imperia euerterunt. Amiſſa tyrannide, priuatæ redditus ſum fortunæ. *R.A.* Hoſtis ciuium eras, factus es conciuis; æquam diſce ciuilitatem, & beneficium fortunæ humilioris agnoſce; cum honeſtiùs, cum tutiùs inter ciues bonos, quàm ſuper omnes ciues, viuatur. Iam tibi tranquillior rerum ſtatus, iam ſecurior vita erit, ſine metu, ſine ſuſpicionibus, ſine excubiis, ſine ferro, quibus in malis, quæ nam vitæ ſuauitas ſperanda ſit, neſcio. *D.* Tyrannide perdita priuatus dego. *R.* Elige an lamentis acerbare fortunam malis, an æquabilitate lenire. Profectò enim, ſi non vulgi ſtrepitum, ſed animum ipſe tuum, & in ſilentio, præteritiq; memoriam interroges, multis te explicitum, atq; elapſum malis inuenies. Iam tutus viuere, ſiccúſq; iã mori poteris, nec ſanguine madidus, nec veneno.

De Perditis Arcibus. DIAL. LXXXII.

Arcibus infeſtis vicinia ſæpe grauatur;
Eſt dignum, multis res inimica cadat.

DOL.

VAlidis arcibus ſpoliatus ſum. *R.A.* Adhuc ergò tyrannidis ſupererant ſemina, quæ, iam

iam tandem amiſſis arcibus, abieciſti. Non eſt ſatis, venenoſum ſtipitem præcidiſſe, ni radicem vulſeris, qui arcibus fidit, tyrannus eſſe non deſiit. *D.* Montana arce priuatus ſum. *R.* Vbique arces ſunt compedes libertatis. At in montibus nimbi etiam quidam ſunt quodammodo, vnde veſtra ſuperbia in ſubiectos tonet, ac fulminet: his priuari, non modò non flebile, ſed optandum eſt. Sunt enim aliqua ex his etiam, quæ bona vulgus appellat, quibus boni quoque, modeſtique animi teneantur, atque ad illicitum vrgentur: quibus moribus, ſi obſtare, virtutis ope, non valeas, quid ni optanda ſit amiſſio earum rerum, quę hos pariunt motus. *D.* Arcem fortiſſimam amiſi. *R.* Tu fortiſſimam dicis, fragilem probat euentus. Amiſiſti potius rem vſu ineptam, difficilémque cuſtodia: rem inutilem tibi, vicinis omnibus odioſam; iam dormire noctibus incipies, & dormire alios ſines. *D.* Tutiſſima mihi arx diruta eſt. *R.* Quomodo eſſet tuta, quæ periit, ipſe tecum cogita. Ego autem tibi oſtendam munitiſſimam, tutiſſimámque arcem ſine muris, ſine turribus, ſine vllo prorſus operoſo rerum apparatu. Si vis tutò viuere, bene viue; nil virtute ſecurius. Bene autem viuere, non hoc dico, ſuperbè, lautè, pompaticè, ſed iuſtè, ſed ſobriè, ſed modeſtè. Nullis opus eſt arcibus, quæ non tutum te præſtiterint, ſed ſollicitum, formidabilem ac moleſtum. Quæ eſt autem hæc voluptas, metui, nec amari? An illud Laberij notiſſimum non audiſti?

Neceſſe eſt multos timeat, quem multi timent:

hoc ille dixit in Iulium Cæſarem: quantò id in alios, illo & minores, & formidabiliores, rectius dici poteſt: neſcio quidem, cur tam multi cupiant timeri. Nemo enim gratis metuitur. vna & me-

tuit:& periculoſius vni eſt.multos metuere.quàm multis vnum. Nonne ſatius multò eſt,quòd nullus te metuat,& tu nullum; quàm quòd te multi metuant,& tu multos? Segregari enim iſta nequeunt,ſempérque metu metus quæritur. Poſcis huius dicti cauſam? Illa profectò eſt,quam,Ouidius Naſo ait:

Quia,quem metuit quiſque,perire cupit:

dictum prius eſt ab Ennio:

Quem metuunt,

inquit,

Oderunt:quem quiſque odit,periiſſe expetit.

Eras in tua arce metuendus, ſed, & metuens, & quos,inquies,metuebam?Immò verò quis non omnes metuet,qui metui,cœperit?ſed illos imprimis à quibus ipſe metuitur.Nam Cicero Ennium ſecutus: Qui ſe, inquit, metui volent, à quibus metuentur,eoſdem metuant ipſi,neceſſe eſt. Sæpè idem repeto,quia ita ſe res habet; nec aduertitis in hoc cæci, vt in reliquis, dum ſupra omnes eſſe nitimini,infra omnes eſtis:quid eſt timore depreſſius? ſic conatus omnis veſter in aduerſum deſinit. *D.* Arcem mihi cariſſimam amiſi. *RAT.* Fac tibi cariorem aliam, quam non perdes. Circumualla animum piis intentionibus, honeſtis vitam actibus, prudentiam,ac fortitudinem ante fores loca; iuſtitiam,atque modeſtiam in propugnaculis; humanitatem, ac manſuetudinem vndique in muris: ſpem, fidem, caritatem, arcis in medio: prouidentiam,ſupremæ turris in vertice: bonam famam in circuitu: Dei atque hominum adſit amor, abſit metus, dignos cole, cæteros præteri, neque cultos, neque offenſos. Ita nec te alius, nec tu alium contremiſces: & in domo humili tutiùs viues, quàm in arce vixiſti,

hanc

hanc tibi arcem nemo vſquam inuadet. hanc tibi nemo poterit aut volet eripere: hac malos in ſtuporem, bonos in amorem imitandíque ſtudium excitabis. O quàm facile erat tranquillam, ſerenámque vitam agere ni vos eam inquietam ac turbidam feciſſetis: omnia fermè veſtram & proximorum in perniciem conquirentes; ad quid enim arces iſtæ, niſi ad veſtram ſimul alienámque modeſtiam: vt neque vos vnquam ſcilicet quieſcatis, & inſtar aranearum muſcas captantium, prætereuntibus inſulteris. Atqui cunctis animantibus luſtra ſufficiunt, ac nidi: ſolus homuncio arces quærit, quo nullum animal ſuperbius, nullúmque timidius.

De Senectute. DIAL. LXXXIII.

Optaſti ſenium, quod iàm tibi contigit, optas
Eſſe puer; puer es; namque ſenes pueri.

DOL.

SEnui. *R.* Viuere optabas, & vixiſſe te pœnitet: an quid aliud rei eſt? *D.* Senui. *RAT.* Ibas aſſiduè, & perueniſſe te ſtupes: ſtupendum potiùs, niſi quo ſemper ires, aliquando peruenires. *D.* Senui. *R.* Quid ni viuendo ſenueris, & eundo proceſſeris? An tu ætatem retrogradam expectabas? vt velox, vtque inſtabile, ſic & irremeabile tempus eſt. *D.* Velociſſimè ſenui. *R. AT.* Dicebam tibi tempus fugere, iam credere incipis: dici nequit non modò inter opiniones hominum diuerſorum, ſed vnius eiuſdem hominis, quid interſit. Iuuenis ante oculos ætatem habens, longiſſimam opinatur: hanc ipſam ſenior à tergo reſpiciens, videt eſſe breuiſſimam. Semper futura præteritis longiora vi-

dentur, cùm vel æquè ſint breuia, vel eò etiam breuiora, quò ad finem properantibus, naturalis motus ſolet eſſe vehementior. *D.* Senui. *R.A.* Eſt vnde gaudeas, ſi tamen non inter vitia ſenuiſti: aut ſi vel ad vltimum ſurrexiſti, bona tibi, & vtilis eſt ſenectus, nec exiguum diuini fauoris indicium. Meminiſti, vt Ægyptium illum ſenem Cæſar alloquitur, nec ingratum Deis, ætatis aſſerit argumento. *D.* Senui. *R.A.* Hac in re ſaltem vnus ex paucis: ex toto enim millibus millium eorum, qui naſcuntur, quota pars illorum eſt, qui ad ſenium vſque perueniant? Ex his ipſis pauciſſimi ſunt, quibus iuſtum ſenectutis ſpacium explere datum ſit. *D.* Senui valdè. *R.AT.* Prodigium, ac ſtupor, valde ſenis occurſus; metienti animo, quod ille periculoſis paſſibus huc venerit. Inſignis quidem ſenum raritas, ingens caſuum vitæ mortalis argumentum eſt. *D.* Senui. *R.* Durum, ac difficile ſtadium cucurriſti; mirum niſi iam feſſus, & quietis appetens lætè proximam metam ſpectes. *D.* Citò ſenui. *R.A.* Vitæ curſus nunc breuis, nunc breuiſſimus; longus nunquam, durus ſemper, aſpérque & ambiguus: huius vltima pars ſenectus, finis autem eſt mors. Quid hic habes querimoniæ ſingularis? Senuiſti? Peregiſſe iam debes vitæ munus; veniſti ad exitum; quieſce. Amens viator eſt, qui labore vitæ exhauſtus, velit ad initium remeare. Nihil feſſis, gratius hoſpitio. *D.* Senui. *R.AT.* Multùm tibi placuit vitæ labor. ſi eum tranſiſſe fers grauiter. *D.* Senui. *R.AT.* Si viuere delectabat, en vixiſti; ſi oportebat, paruiſti. Et quis ſanæ mentis, vel quod fieri optauerit, factum doleat, niſi malè ſe optaſſe ſentiat; vel, quod neque omitti neque ſine multo labore agi poterat, actum eſſe non gaudeat? Vndique igitur

tur gaudendum tibi eſt, ſeu voti compos delectabilis,ſeu neceſſario,& graui officio. *D.* Senui,& voluptates corporis fugauit ætas. *RAT.* Vtere animi voluptatibus,quæ nec minores, & profectò ſtabiliores ſunt,nec vnquam fugiunt niſi cum anima ; huic hærent,hanc ſequuntur. At corporeæ voluptates,venientes culpam ferunt,abeuntes pœnitentiam , pudoriſque, & doloris materiam relinquunt. His te explicitum ac liberum gaudere debes,& liberatrici tuæ gratiam habere, quæ te manibus tuorum hoſtium eduxit, tibique debitum munus,ſed neglectum, dilatumque ſuſcepit. D. Senui,ſolitiſque voluptatibus careo. *RA.* Nouis aſſueſce: habet & ſenectus voluptates ſuas,quas guſtare vbi cœperis , quæ nunc doles amiſſa,faſtidias,& reuerti nolis. *D.* Senui. & incanui. *RA.* Boni ſenis verenda canities, plus habet, non modò authoritatis , ſed honeſtæ etiam voluptatis quàm fœdæ omnes iuuenum illecebræ. Neque verò mutati coloris te pœniteat. Nam quis tam corrupto ſenſu , tàmque obliquo poteſt eſſe iudicio,vt non candidorum calathos liliorum , quàm nigrantium carbonum ciſtas aſpicere , ſeque, ſi transformandus ſit,cigno ſimilem malit eſſe,quàm coruo? *D.* Senui, & ſquallentes arant vultum rugæ. *RA.* Et tellus arata fructum fert vberiùs; & vitæ maturiores fructus bene culta in ſenectute proueniunt. Rugæ te offendunt oris:vultum animi compone;non illum rugæ occupant,non variant anni , niſi vt formoſior ſit indies.Denique ſemper te ſi non tu eum neglexeris, honeſtabit. *D.* Senui,rugiſque,& informi ſitu obſitus,vix me ipſum agnoſco. *RA.* Hoc tibi iam ab initio euenturum dixi : minus quidem auidè ſpeculo imminebis ; minus tuis forſitan,mi-

nus.haud dubiè, muliercularum oculis placebis, quibus placere velle, maior ne vanitas, an libido ſit, neſcio. At qui fidem, qui conſtantiam, qui grauitatem, qui prudentiam quærunt, certiùs inter has rugas quam in planis ac mollibus maxillis, ſe, quod cupiunt, reperturos ſperent. *D.* Senui, meliórque poſt tergum ætas remanet. *R.* Immò deterior. Non ſemper, quæ delectant magis, atque optantur, meliora ſunt. Multi malum ſuum concupiſcunt; quod non eſſet, niſi quia illud Satyrici verum eſt.

Pauci diſcernere poſſunt vera bona.

D. Senui, & lætiores abiere dies. *R.* Omnium fermè dies temporum, inter ſe ſimillimi: animi hominum diuerſi: quin vnus, idémque animus ſecum diſcors; hinc iuuentæ furor, hinc impatientia ſenectę, talibus vitã impleuere iudiciis, vt melius putet eſſe, quod peius eſt, optimúmque, quod peſſimum. Cęterùm dies omnes in ſe boni. Bonus enim rex eſt, & conditor ſęculorum. Itaque hic feruidus, hic gelidus, hic ſiccus, hic humidus, hic nubilus, hic ſerenus, hic turbidus, hic tranquillus; ſi ad vniuerſi decorem, naturęque ordinem aſpicias boni omnes. Ad vos autem, veſtríque iudicium relati, ex ęquo propè omnes mali, mœſti, dubij, ſolliciti, laborioſi anxij, amari, queruli, flebiles, ærumnoſi. In his tu mihi, neſcio, quos nominas lætos dies; qui, dum aderant, triſtes, lamẽtíſque ſuis pleni erant; nunc vt læti videantur, nihil eſt cauſæ, niſi quòd abierunt, quódque illis pretium, deſiderium tibi auget, irredituri, multáque ſecum tibi olim ſegniùs forſan amata rapientes. Stultus enim nihil plenè amat, niſi quod perdidit. *D.* Senui. O ſi dilapſa redeat iuuentus. *R.* O non minus ſtultum, quàm inane votum, vt tu ſentis. At ſi altiùs

tiùs aſpires, non inefficax; redibit enim in tempore, & vt ſcriptum vides, renouabitur, vt aquilæ, iuuentus tua. *D.* Senui, & ætas bona retro eſt. *R.A.* Omnis ætas, vt bona bonis, ſic malè vtentib. mala: vtriſque autem breuis prorſus, & extremo proxima eſt; vbi vos manet, hinc bonorum merces, hinc ſupplicium malorum: quæ nam hæc igitur ætas bona, vbique aſpera, ſempérque fugax, niſi quantum ad ęternitatem via eſt? Alioqui, etſi dulce aliquid ineſſet, omnem fuga dulcedinem extinctura videretur. Quis enim fugiens deguſtat? Fugienti Dario, fœtidæ, atque obſcenæ potus aquæ ſuauiſſimus fuit. Sitis, vt putat Cicero, vt ego ſentio, guſtum metus extinxerat: vrgebat in tergum Alexander victor; Vos à tergo rapidum tempus præmit: Anni celeres, præcipitéſque dies, horæ volatiles. Ante oculos autem mors eſt; nec arctatis reditus, nec impulſis mora, nec præuentis eſt tranſitus. Vitæ huius tot difficultatibus, tantíſque terroribus obſeſſæ, quænam, quæſo, pars bona eſt? ſed intelligo nempe ætatem probris, ac libidinibus aptiorem, bonam dicitis. Eſt hic quidem fundi mos, vt bonum dicatur, quod affectui intentis, aptiſſimum eſt; quamuis effectus ipſe ſit peſſimus. Sic catenam prædo, captis inſontibus; ſic tyrannus arcem, libertati plebis impoſitam: ſic veneficus præſentaneum aconitum: ſic ſicarius pugionem promptum cædibus, bonum vocat. Sic vos igitur ætatem bonam, quæ ad id ſcilicet, quod maximè cupitis, apta eſt, vocatis. Itaque neminem iſtorum, qui annos irreduces deplorant, Pueritiam quidem, vel infantiam videas optare: quæ profecto optimæ partes eſſent, ſi abeſſe quàm longiſſimè à ſenio, bonum eſſet, vt memorant: ſed nec adultam, ac ſolidam iuuen-

tutem nec incipientem, nec adhuc viridem ſenectam: peſſimam omnes, & periculoſiſſimam vitæ partem, adoleſcentiam requirunt. O quintum & vigeſimum annum dicunt; vbi te reliquimus? ne quem lateat, quàm vos præteritarum pœniteat fœditatum, qui non niſi tempus apprimè illis idoneum, exoptatis. *D.* Senui, cur non cum Vergiliano rege ſuſpirem:

O mihi præteritos referat ſi Iupiter annos

R. At nil tale ſuſpirantem legimus Socratem, nil Platonem, nil Fabium, nil Catonem: & fuere ſenes. Sed ſunt, fateor, Sapientes regibus rariores. Itaque ſi rex Euander fuit ſapiens, non æquè ſanè illud Euandrium ſuſpirium, iam commune noſtris eſt ſenibus, vulgatúmque. Surdam ſtulti ſenes & profugam adoleſcentiam reuocant, ac ſuſpirant; nec ſuſpiriis tantùm ſeu tacitis votis, ſed medicaminibus irritis, atque inani artificio, naturæ vis affertur indomitæ: qua in re, facetè admodum, luſit Hadrianus princeps, caneſcenti cuidam, cui aliquid negauerat, eundem poſtea, ad eaſdem partes, medicato interim crine, redeuntem, ita repulit: Vade, inquit, hoc iam patri tuo negaui. *D.* Senui. O ſi mea nunc redeat iuuentus. *RAT.* Reuerſuram modò illam dixi: iam reuerſam dico. Si tam facilè veterum omnium compos fias, nihil in caſſum voles: pauper certè diuitias optare poteſt, Libertatem ſeruus, ſpeciem deformis, ſanitatem æger, feſſus requiem, exul reditum; at iuuentam optare verus ſenex nequit. Puerile potiùs votum eſt. *D.* Senui, heu cur tam citò dulcis me iuuenta deſeruit? *R.* Nunquam non citò deſeruit, quod iuuabat; nunquam non properè affuit, quod angebat. Vanum autem eſt optare, quod haberi nequit, nocuit-

cuitque habitum,&c. ſi redeat nociturum ſit: ſed iam parce ſuſpiriis; dum hoc animo fuerit, citò canus fieri poteris, ſenex nunquam: deſiderium enim iuuentutis in ſene, quid eſt aliud, quàm quædam Pueritia ſenectutis. *D.* Senui incuruatúſque ſum. *R. AT.* Iamiam terram aſpice, vnde venis, & quò pergis, cogita; hinc egreſſus, huc redis: natura te principij ſimúlque finis admonet: poteras aberrare, publicum tibi iter oſtenditur; ſanè id quidem eſt ſatis ingredi; vel curuatus intende: ſolent cœci in via manu retrahi. *D.* Subito ſenui. *R.* Immo ſenſim, pedetentim, paulatim, leniter: ſed nihil cogitantibus omnia ſubitò eueniunt, ſicut contra, cogitantibus omnia, nihil eſt ſubitum: quòd ſi flenda tibi fuerat ſenectus, ſinguli dies vitæ flendi erant: illis enim paſſibus ad hunc terminum ibas. *DO.* Heu ſenui. *R. A.* O votorum inſtabilitas! huc maximè anhelabas, huc peruenire optabas, huc non poſſe pertingere formidabas, quò cum peruentum eſſet, ingemiſceres: monſtrum incredibile, niſi tam crebrum eſſet: ſenes fieri volunt omnes, ſenex eſſe vult nemo; immo verò ſenex eſſe, ad miſeriam; ſenes dici, ad iniuriam trahunt; quaſi ſit probrum ſenuiſſe: quod profectò nullis videri debet, niſi quibus dedecus ſit vixiſſe, quæ ingens, non inficior, turba eſt. cui te tamen exemptum eſſe oportet, vt noſtro colloquio frui poſſis: Alioqui, vt auribus illabantur ſana conſilia, in animum non deſcendent. *D.* Tandem ſenui. *R.* Et quos ager, & quos æquo, & quos bellum, & quos alea decipit, ſingula detrimenta dinumerant; tu vnus in finem expergiſceris, & tu queri incipis, dum iuxta eſt querelarum finis omnium. *D.* Senui. *R. A.* Stultum eſt ſenectu-

tem non cogitate, niſi cum venerit. Nam profectò ſi venturam, ſi aſſiduè venientem proſpexiſſes, præſentem imperturbatus aſpiceres. *D.* Heu mihi, iam ſenex ſum. *R.A.* Hoc ne igitur defles? durum, ac difficile munus impleſſe, dumoſúmque iter, ac ſcrupeum tranſiſſe, atque inamœnam hanc fabulam peregiſſe? Atqui, comico more, plaudendum erat. *D.* Senex ſum. *R.A.* An oblitus es, vt nuper tibi perfamiliariter notus vnus modernorum, ſententiam rei huius, ex tempore protulit, non modernam, ſed antiquis parem? Amico enim dicenti, Compatior tibi; nam, vt video, iam ſeneſcis; eſſes, vtinam, qualis eras, quando te primùm noui: ſubitò ille reſpondit: Parumne tibi ergò amens videor, niſi ampliorem mihi nunc etiam amentiam impreceris? Noli, quæſo, mihi compati, quòd ſim ſenex; ſed compatere, quod iuuenis fui. O quantum ſenſum tegit breuis iſta reſponſio; quod metiri nequit, niſi qui ætatis huius bona probauerit; & illius mala meminerit. Bono tuo igitur gratulare; quanquam illud quoque verum ſit, quòd ſæpè bona inuitis eueniunt, & mala nolentibus. Viro autem bono, & virtutum amico, & paſſionum hoſti, pluris eſt, haud dubiè, dies vnus, huius quod accuſas temporis integer, quàm illius alterius integer annus. *D.* Heu mihi, nam ſenui. *R.A.* Iam ſi perſtas, tibi quoque, cum vulgo iure dicitur, non ſenuiſſe miſerum, ſed vixiſſe; ita vt hæc ſub vitæ finem tam ineptè diceres. Parcite autem iam lamentis, querulum genus; & volentes ite ſub imperium naturæ. Nihil flendum, quod illius immota lex ſtatuit: quid naturale autem magis homini nato, quàm viuentem ſeneſcere, ſenem mori? At vos conditionis immemores, vtramque reſpuitis, cum vel alterū, vel

vel vtrumque neceſſariò obeundum ſit. Quod ſi neutrum volebatis, & tertio abſcindendum erat, naſcendum mihi credite, non fuit. Patimini ſeneſcentibus ſtatim membris, animos aliquando ſeneſcere: neque ſemper in vobis prouerbium verum ſit, poſſe vnum animum corpora multa conſumere: ſinite ſine murmure corpus ſimul, atque animum ad extremum ferri; ſimul intrauere, ſimul exeant; neque altero ad metam properante, alter retrorſum niti velit; alterumq́ue retrahere, fruſtrà tergiuerſamini: ire oportet, nec redire licet nec ſubſiſtere. Idque vobis facilius debet eſſe, immortalitatem animæ, & corporis inſtaurationem expectantibus, quàm cæteris quibuſcũque quibus, vel horum alterum defuit, vel vtrumque. Fruſtra inquit, obluctamini humanumq́ue iugum, quod naſcendo ſubiiſtis, excutitis. *D.* Senui, & vires corporis imminutæ ſunt. *RA.* Si auctæ ſunt vires animi bene eſt; feliciter permutaſti. Maiora. n. geſta eſſe ſemper & geri poſſe animi viribus, quàm corporis, nemo, niſi animi inops eſt, qui neſciat. Sin vires etiam animi [vt ſæpè accidit] per ignauiam decreuere, fateor inutiliter vixiſti, tuum crimen, non ætatis. *D.* Senui & res meas agere nequeo. *R.* Si quid animo ſit agendum, tantò id à ſene meliùs fieri conſtat, quantò & experientiæ illi plus eſt, rerumque notitiæ, & paſſionum minus, ac malis vinclis expeditior animus. At res alias non agere, ſenem decet ſed egiſſe, cui corporeus labor omnis à tergo eſt; cui ſi nunc etiam inhæret, nec auelli vult, ridiculum illud antiquum renouat Romani ſenis, qui iuſſus à principe fori laboribus abſtinere, quorum ferias imbecillis hinc ætas, hinc fortuna opulens merebatur; ſic indoluit, vt ſe,

quaſi mortuum fleret, atque ab omni familia fleri vellet: mirus ſenex, qui quietem, ceu ſpeciem mortis horreret, cum nihil ſeni aptius quiete, nihilque ſit turpius ſene laborioſo, ac ſollicito; cuius vita omnis, tranquillitatis exemplar eſſe debet. Didiciſſe & potes à philoſophis, quid eſt illud, quamque optabile ſenibus bonis viuere; vita, vt memorant, peracta; qua maxima tamen pars mortalium, inexpleta, moritur. *D.* Senui, & repente fugit ætas mea. *R. A.* Forma, valetudo, velocitas, vires, veſtra ferè omnia fugiunt; virtus manet, nec ceſſura ſenio, nec morti. Illi vni bono ſtabili ab initio inſiſtendum erat, ſed ſi neglectum fuit, difficilius eſſe ad extremum, fateor: ſed virtutis ſtudium nulla ætas reſpuit, immò quò difficilior, eò clarior virtus: multi noſſe ſe ipſos, ac ſapere, vix tandem in ſenio cœpere: ſerum quidem, at intempeſtiuum minimè: etſi enim non iam vitæ deſinenti, ac inſtanti ſaltem morti vtile. Cui hercle vni horæ, vt ſine horrore, mœſtitiaque tranſigi poſſet, ſi non vltimum modo, ſed totum vitæ tempus impenderetur, bene [ni fallor] impenſum eſſet. Nam nec fruſtrà naſcitur, qui bene moritur: nec inutiliter vixit, qui feliciter deſiit. *D.* Senui, iam vicina mors eſt. *R. A.* Mors æquè omnibus vicina eſſe poteſt; & ſæpè ibi quoque vicinior eſt, vbi videtur abſentior. Nemo tam iuuenis, qui non poſſit hodie mori. Nemo tam ſenex, qui non poſſit annum viuere, ſi nil aliud, quàm ſenectus incidat. *D.* Prorſus ſenui. *R. A.* Immò maturuiſti; an hoc defles? an poma, cùm maturuerint quærantur, ſi ſenſus illis, ac ſermo datus ſit: & non potiùs gratulentur, ſe ad id perueniſſe, ad quod nata erant? Eſt, & cæterarum rerum, ſic ætatis maturitas quædam,

dam, quæ ſenectus dicitur: quod, vt ita eſſe videas, & ætas, & mors iuuenum acerba quidem & dicitur, & acerba eſt. Acerbitati autem obiecta maturitas; quę cùm in pomis, ac frugibus bona ſit, quid, niſi in homine, ſit optima; non quòd neſciam antequam matureſcant, multa marceſcere, ea verò non ætatis culpa, ſed peruerſitas eſt naturæ; non quidem omnium, ſed multorum, qui ad bonum nati, magno niſu in aduerſum tendunt. Maturuiſſe igitur debes, ſi quid in te ſucci nobilis fuit. Iam meſſoris tui manum ſecurus expecta. Non mors illa quam metuis, ſed laborum finis, ac principiũ vitæ eſt: non mors, inquam, ſed difficilis vitæ terminus, ad quem pauci tranquilla nauigatione perueniunt, ſed penè omnes nudi, flentes, ac naufragi. Tu per mediam ſenectutem, leue iter, in finem, proſpero agens vento, è multis rerum fluctibus portum ſubis. Subducenda iam feſſa puppis in terram tibi, & quocunque te flexeris, de fine cogitandum, idque vtilius fuerit, quam ætatem bonam [quod ſtulti ſolent] & naturam, matrem optimam, accuſare.

De Podagra. *DIAL. LXXXIV.*

Viſe languentem curua releuare podagra;
Mendicus fias, pauper, egenus, inops.

DOL.

TVrpi torqueor podagra. *RA.* Neſciebas ſenectutis morem? incomitata non venit; magnam ſæpè morborum aciem ducit. *D.* Podagra crucior moleſta. *RA.* Extrema, & ignobili parte corporis laboras; quid ſi nobiliſſimis laborares, corde, vel capite? *D.* Pigra coërceor podagra. *RA.* Vaga mens hominis freno

eget: hunc paupertas tenet, illum carcer, aut grauior morbus. Ludens te pedibus alligat fortuna; non podagra, ſed pedicæ ſunt. iam diſce conſiſtere. *D.* Podagra inutilis factus ſum. *R. A.* Ad curſum credo, vel ſaltum, ad choreas, ad palæſtram: an te autem ad hæc natum putas? ad alia ſi neſcis, altiora quædam officia natus es, quę, ſi caput non ægrotat, exequi nil prohibet. Studere licet artibus ingenuis, dare operam pietati, ſeruare iuſtitiam, & fidem; fragile corpus, & fugacem mundum ſpernere, odiſſe vitia, amare virtutes, colere amicitias, conſilio patriam iuuare. Hæc ſunt viri boni munimina: quid hic pedibus loci eſt? *D.* Debilitatus ſum podagra. *R. A.* Pugnare cum hoſtibus forſitan morbus vetet, non cum vitiis; quod neque facilius, & certè crebrius eſt bellum, & quid ſcimus, an hic ipſe dolor corporis, contra quem dimices, tibi ad exercitium animi datus ſit? *D.* Pedibus conſiſtere nequeo. *R. A.* Vide, quam de reliquo ædificario ſpem habeas, cuius fundamentum tam inualidum ſentis. Vigila ne te incautum opprimat ruina. Contrahe ſarcinulas, teque ad migrandum para. *D.* Podagra me ingens habet. *R. A.* Solet hic morbus [vt perhibent] diuitias comites habere. En tibi remedium aliud; bene ſpera, aut langoris amaritudinem, opum dulcedo ſolabitur; aut inopiæ pellet aſperitas, ita vel ſolatium aderit, vel finis. Si hæc fallunt, veniat quæ non fallet. Illa vitæ malis omnibus finem dabit. *D.* Pedum premor ægritudine. *R. A.* Si ſalutem cupis, aut pauper ſis, oportet, aut vt pauper, viuas. Multos hac ægritudine liberaſſe traditur paupertas, vera defæcatrix corporum; quoſdam verò frugalitas, quam voluntariam, ſeu fictam, & imaginariam paupertatem dixe-

dixerim. Vidiſti aliquos perpetua vini abſtinentia curatos: ita fit, dolore dolor, clauus clauo pellitur, vt antiquo dicitur prouerbio. Vix moleſtum aliquid, ſine moleſtia curatur, vt præterea cum hoc morbo, cumque aliis multis pacem habeas, non Baccho ſolùm, ſed & Veneri bellum indixiſſe profuerit. Sed quid agimus? animorum remedia promiſimus, non corporum. Habes tamen, quam puto, vnicam morbi huius curam. Hanc ſi probas, vtere: ſi minus, non te fallant opifices fomentorum. Patientia in aduerſis efficaciſſimum, atque, optimum & ſæpè vnicum remedij genus eſt. *D.* Podagræ vitio curuatus ſum. *R.* Ad iter inhabilis, minus idoneus ad laborem: non ineptus ad reliqua gerere, non rei modò familiaris, ſed reipub. & ſummi, ſi ita ſors tulerit, imperij curam potes. Itaque memorandum valde Septimij Seueri, Romani Principis, dictum vnum: qui ſenex, ac podagricus, dum coniurationem nobilium, qui ſe viuo filium eius Auguſtum dixerant, deprehendiſſet, comprehenſis authoribus ſeditionis, ac filio, omnibuſque ante ſolium eius, affuſis, metuque vltimi ſupplicij tremefactis, ac territis, ipſe, manu ad caput relata; Tandem, inquit ſentitis caput imperare, non pedes. *D.* Podagra me miſerum miris modis torquet. *R.* Noli ſolas aſperitates rerum flere; ſed memento, ſi quid dulce, aut iucundum tibi obtigit, quo incommodum hoc ſolari poſſis. Vnus, ex multis peſſimis, vulgi mos eſt, vt in aduerſis querulum, atque impatiens; obliuioſum in proſperis atque ingratum ſit; quo nihil iniquius fieri poteſt. Nam quis æquis auribus audiat, exempli cauſa, vel Seuerum ipſum, quem diximus, de podagra, vel Domitianum de caluitio, quod æ-

gerrimè dicitur tuliſſe; vel Auguſtum ſenem de ſiniſtri debilitate oculi, vel Iulium Cæſarem de timore nocturno, & quiete viſis turbida; vel poſtremo alios fortunatiſſimos viros, de vna, ſeu de altera naturæ [ſi dici licitum] aut fortunæ iniuria, ſic querentes, vt imperij, atque opum, victoriarum, ac tantorum ingrati, atq; immemores ſint bonorum, dum ſe homines meminerunt; quos plenam, perfectámque felicitatem hic ſperare, dementiæ ſit, amara dulcibus temperare, modeſtiæ. Hoc podagræ proprium: hoc morborum omnium commune remedium inuenies, ſanumque conſilium, ſanctumque fatèberis, ſenis illius læta multa adepti, dura multa perpeſſi, qui bonis de manu Dei, licèt lætè acceptis, mala quæque patienter ſuſpicienda cenſebat: quamuis mali aliquid dare, vel facere, manus illa non nouerit, ſed humanam reſpexit opinionem. *D.* Podagra me in lectulo, nodis inſolubilibus preſſum, tenet. *R.* Te iacente, ſtare animus poteſt, cælumque, & terras, ac maria permeare.

De Scabie. DIAL. LXXXV.

Eſt mala res ſcabies, mulier mala peſsima res eſt:
Illa cutem mordens, hæc animum cruciat.

DOL.

Scabie premor importuna. *R.* Iam non miror, ſi angores meros ægrè fers, quando id luges, cui dulce aliquid immixtum eſt. *D.* Graui vexor ſcabie. *RA.* Sunt, qui hanc ſalubrem dicant. Ego autem, ne tam mœſtæ rei lætum nomen tribuam, arram potiùs ſalutis, ſiue ad ſalutem viam, dico. Mollis eſt, qui aſperitatem viæ breuem reſpuit, cuius exitus ſit iucũdus. *D.* Arida me

ſcabi es

ſcabies exercet. R. Iam horologio non egebis: erit tecum quæ te noctibus excitet, teque, honeſto cui piam fortaſſis officio, vigilem reddat: nemo tam piger, quem non ſcabies ſollicitum faciat. D. Scabie torqueor. R. Morbus ignobilis ſed nobilis cura eſt; labor æſtas balnea peruigi'ium, diæta. Si nec iſta profuerint ad patientiæ medicinam recurrendum erit. Illa omnibus morbis viliſſima eſt. D. Scabie crucior tædioſa & fœda. R. Neutrum nego: vbi ergo Publius moleſtum ocium, podagrici pedes dixit; me ſinente potes addere, mœſtum negocium ſcabioſi manus; ſed quid dices ſi quo fœdior morbus, eò pulchrior patientia eſt: quid, ſi paruo ex malo, bonum ingens elicis? hæc nimirum vna eſt rerum, quæ contemptum corporis maximè pariunt, quo nihil eſt melius mortali. D. Totum me ſcabies occupat. R. Totum te, verum eſt; id quidem metuo: ſed plus & forſitan, quàm quod dicere voluiſti; totum enim corpus intelligis: ſed eſt vobis inuiſibilis animorum ſcabies, cupiditas ac libido, & pruritus quidam vlciſcendi quærendique, qui non magis ſcalpitur, acriùs æſtuat; hunc nec tolli, nec leniri poſcitis, nec ſentitis quidem; tantò minor vobis eſt ſemper veſtri cura, quàm corporis.

De Vigilia. DIAL. LXXXVI.

Excutiunt ſomnum morbi, cura atque ſenectus;
Curas, & morbos excute, dormies.

DOL.

Dormire non poſſum. RA. Vigila & gaude vitæ tibi tempus auctum. Inter obdormire enim atque emori quid intereſt niſi quòd alter temporalis, perpetuus alter eſt ſopor? Itaque neſcio, an non ſatis propriè & ſomnus breuis

De Inquietudine ſomniorum. DIAL. LXXXVII.

–Triſtia cum trepidam terrent inſomnia mentem;
Et luxum, & curas deme, ſolutus eris.

DOL.

SOmniis inquietor. *R.* Si verum eſt, quod ſapiẽs quidam ait: Multas curas ſequuntur ſomnia: quod veſtri quoque approbant authores. Radicem mali amputa, curas pelle, ſomnia quoque pepuleris: quo enim, quæſo, tot curas, & tam nihil profuturas in tam breui vita, de qua iam ab initio promiſſum eſt? quid torqueri iuuat? & turbidam curis vitam, & infeſtam ſomniis quietem, veſtra vobis facit amentia: diuinam prouidentiam, veſtro vultis ſuperare conſilio: neque ſentitis, vt ex alto veſtræ rideantur inſaniæ, veſtræque deliberationes, illo de tempore, quod non ſolùm extra veſtrum arbitrium, ſed etiã extra notitiam veſtram eſt. Neque auditis Flaccum exclamantem:

Prudens venturi temporis exitum,
Caliginoſa nocte premit Deus,
Ridétque, ſi mortalis vltra
Fas trepidat.

Omne tempus in veſtram trahitis perniciem; de præterito mœſti, de præſenti anxij, de futuro pauidi, trepidique, neque his curis ſuperuacuis dignos meritis manipulos laborem vigilantes, conſopiti ſomnia. Sin illud fortè verum eſt, quòd vacantem quoque curis animã inquietam ſomniis eſſe, vel natura hominis, vel peccatũ cogit. Nónne cum ex mille ſomniis, nec vnũ verum eſſe, verum ſit poſtquàm alterutro falli oportet, ſatius eſt inquietari ſomniis, quàm mulceri, & amara ſomniare, quàm

dulcia: mœſti enim ſomnij fallacia læta eſt læti autem mœſta. G. Somniis fatigor. R. Sperne totam hanc ineptiam, & quieſces: ſi id nequis his te ſolare comitibus, qui ſimilia paſſi ſunt: his duobus nominatim, quos modò dicebam dum de vigilia querereris.

De Celebritate nominis importuna.

DIAL. LXXXVIII.

Auxilium pateat, lux, & ſapientia cunctis;
Sic laudem meritò, qui bene fecit, habet.

DOL.

Celebrior ſum, quàm vellem, notiorque. R. An tu hoc ſpernis, quod maximi optauere duces, ac principes, philoſophi, & poëtæ? quid enim tot laboribus, quid tantis bellis, ac ſtudiis agitur? nec aliud inſignes artifices moliuntur. Declarat Phidias in Mineruæ ſtatua, quod opus omnium, quæ hominum manibus facta ſunt, primum, aut inter prima poſuerim; niſi cum aliquid inſcribere vetitus fuiſſet, vultum ſuum clypeo ſtatuæ ſic inſculpſit, vt & ab omnibus noſceretur, & conuelli inde niſi toto opere diſſoluto, nullo poſſet ingenio; noſci, in premium ſui laboris, optabat. Si quis enim non famam, ſed pecuniam cogitare dixerit artifices, in cõmunibus fortaſſis aſſentiar, in illuſtribus negem. Multa ſunt rei huius indicia, ſic cum iactura tẽporis, damnoq; etiam ſæpè operi inſiſtunt, ac ne quid famæ excidat, lucrum ſpernunt. Comprobauit hoc maximè, nobilis illa conſtãtia eorum quatuor artificũ, qui ad famoſiſſimũ illud opus, quod Arthemiſia, Cariæ regina dilectiſſimi coniugis memoriæ, extrui fecit, magno pretio acciti, cum ante perfectum opus, obiiſſet regina ipſa, vnde operis pretiũ ſperabatur; perſtiterunt

runt tamen vnanimiter in finem: nil iã aliud, quã ſuum decus, & facti memoriã cogitantes. Proinde omnes homines claritatem, famamque deſiderãt. Solus tu ne paruò illas tædio emptas, velis? *D.* Immò & ego apud poſteros clarus eſſe cupiam, inter coætaneos recuſem. *R.* Quid ita, cùm hoc maius, eoque difficilius, ac rarius ſit, obſtante, quę præſentium famam interpellat, inuidia? *D.* Quia interabſentes mera eſt gloria, nullus obſtrepit, nullus obſtat. Inter præſentes autem, & contradictio, & labor;

Magnus enim labor eſt, magna cuſtodia famæ;

Vt non ineleganter ait quidam. *R.* Nimis aut delicatus aut ſegnis eſt qui ſine labore, magnum aliquid ſperet, cum pro minimis tot ſe offerant labores. *D.* Ego verò non labores reſpuam, ſed tędia. Nã quis ferat aſſiduè viſitari, obſideri, poſci exagitari, & ſui interim negligentem, totos dies ac magnã breuis vitæ partem, aliis dare, vt tua neceſſitate poſthabita, alienæ inſeruias voluptati: quod malum, ſi ab initio incidiſſet, nunquã ad hanc ipſam famam; quæ me cruciat, ventum eſſet; ſed & nunc præclaros animi conatus, & egregia potens eſt impedire negocia, importunum. *R.* Id quidem ita eſſe, non nego; durum certè, ſed tolerabile, immo & inuidioſum, & optabile, cæterum, vtcunque tuo iudicio acceptum erit penè ineuitabile. Nam quæ ad euadendum via, niſi vel ſuperbia, vel ignauia? Altera honeſtum deſiderium te petentium arcebit, altera & extinguet. Si quod eſt aliud remedium, vrbium fuga eſt: quamquam ſi claritas vera ſit, nec fuga ſufficiet: ſequitur claritas poſſeſſorem ſuum, quocunque perrexerit, & vbicunque conſtiterit, ſecum erit, nec rure vnquam, nec in ſyluis quidem deſinet clarus eſſe, qui in

vrbibus clarus fuit. Non poteſt famæ fulgor abſcō di; inter tenebras eminet, & ad ſe oculos, atque animos trahit. Nunquid non audiſti Dandanum Brachmanorum ſenem præclariſſimum, ab Alexandro Macedone, vſque ad vltimas Indorum ſolitudines, Cynicumque Diogenem ab eodem, vſq; ad illud ſuum dolium, quo pro volubili vtebatur hoſpitio, viſitatos? Nunquid non vſque ad ſqualidam, ac deſertam Linterni villulam, à placatis, ſola virtutis veneratione, latronibus. Scipionem Africanum, eundemque ab ipſis hoſtium ducibus, vſque transmaria? Nunquid non Titum Liuium, ab vltimis Galliarum, extremaque procul Hiſpania, vſque ad vrbem Romam? Nunquid non denique ſanctos patres, vſque ad intimas, & horrendas heremi latebras à Romanis etiam Imperatoribus viſitatos? & ſileo Salomonem: immo verò quis vnquam vir clarus, viſitationibus caruerit? Amici, & noti mutuis alloquiis, & confabulationibus delectantur: ignoti autem ſolo recreantur aſpectu. Habet enim virorum illuſtrium præſentia, dulce aliquid, quod non ſentit, niſi ipſe, qui fruitur: hoc tu laborioſum ne dixeris; operoſum eſt, fateor. ſed & glorioſum. D. Celebritate nominis atteror. R. Si hanc vis abiicere virtus abiicienda eſt cuius è radice oritur. Id ſi meritò refugis, ferre hanc ſarcinam æquo animo eſt neceſſe, ad quam multi nequicquam omni ſtudio vitæque ipſius impendio aſpirant & tu forſitan aſpiraſti. Patere te videri ab his qui hoc, niſi te, tuumq; nomē diligerent non optarent. D. Multi me vndique, vſque ad importunitatem, faſtidiumque concelebrant. R. Quid tu igitur an contemni malles, atque abiici? D. Innumerabiles vſque ad tædium, me honorant. RA. Tu verò Dei munus agnoſcito. Ille te hono-

honorat,vt te illum & honorare delectet,& inhonoraſſe pœniteat. Omnis honor,& omne,quodcunque homini ab homine bonum fit, à Deo eſt. *D.* Permoleſta res eſt honor immodicus, & crebra viſitatio. *R.A.* Et hæc fateor: at prædulces ſunt huius moleſtiæ radices,amor,& veneratio. His, ſi animi guſtum applicueris, bene-ſapere incipient, quæ moleſtant; amara dulcibus tempera, non in hoc tantum,ſed in omnib. quæcunq; fert præſens vita;in qua,non facilè reperias mel,cui non ſit ad mixtum fel,& ſæpiùs amara præponderant. *D.* Celebritate nimia fatigor. *R.* Sæpe id quidem accidit; de quo queſtum diuum Veſpaſianum nouimus triumphantem,dum ſolemnitate pomparum, expectatione,ac tædio eſſet affectus, increpantem ſe ipſum,qui triumphũ,nec ſibi,nec maioribus ſuis, aut debitũ, aut ſperatũ, tã inaniter in ſenio appetiſſet. Quanuis autẽ non ſit optanda celebritas per ſe ipſa,ferenda eſt tamen,& amanda. Cauſæ ipſius virtus,& induſtria neque vnquã,vt illa careas,deferendæ,multo eſt glorioſus labor optabilior,quã ignaua requies. *D.* Salutatoribus obuiis offendor. *R.* Habes huius quoque tędij participem Criſpum philoſophũ. Immo,quem non habes, præter illos qui popularib. auris[vt Maronis vtar verbo]gaudent? Ille tamen inſignis queſtus eſt. Credo ideò, quòd acutiſſimũ virũ [talis enim traditur] & ſuis ſtudiis acerrimè deditũ,ſalutatio crebra & impro uiſa turbabat;vtq; idẽ ipſe ait,ꝑducebat ad mortẽ. Nihil eſt autẽ ꝙ queraris;ꝙ optabas accidit notus in populo vt eſſes,alioqui tot ſalutatorũ incurſib. nõ pateres Poteras latere,poteras quieſcere,poteras[quòd aiunt]in gremio gaudere,quod optimũ vitæ genus,aliqui diffiniunt. At vos magnis in vrbibus noti, & clari eſſe vultis, & ocioſi ſimul, &

Digitized by Google

liberi.& tranquilli, quod nihil eſt aliud, quàm in magnis pelagi tempeſtatibus, vt immobilis ſis, optare: denique ſuperbi fuerit, obſequentium amicorum voces pati non poſſe æquo animo, cùm ſint hoſtium patienda conuitia.

De Dolore, malis ex hominum moribus, concepto.
DIAL. LXXXIX.

Vt viuant alij, ne cures, inſpice mores,
Et propriam vitam, nemo notandus erit.

DOL.

MAlos mores hominum ægrè fero. R. Si caritate motus, laudo: ſi ira, vel indignatione, non laudo. Quid ad te enim, quibus moribus ſint alij, modo ſis bonus. An nunc primùm intelligis vulgi mores? an tibi negocij parum ſentis, vitam tuam componere, niſi inuigiles alienæ, & illud aggrediare, quod nec ars vnquam efficere valuit, nec natura, vnde nihil vnquam ſperes, niſi tædia & labores. Fuerunt hæ tamen, & philoſophis curæ, quorum alter in publicũ egrediens, ſemper flebat. alter contrà mores hominum ridebat. Neutrum ſine cauſa, ſed illud pietati, hoc ſuperbię propinquabat. D. Quis enormes, ac ſubdolos hos habitus ferat? R. Malo te per vim dehoneſtari, ferres, ſi neceſſe eſſet, qui ſponte ſua alios deformatos, pati nequeas, ſine illos indui, vt libet, tu vt licet, atque vt decet, induere: atq; ita te vlciſcere: non minus laſciuos oculos honeſti habitus offendũt, quã modeſtos inhoneſti. Illi igitur voluptatem cõſilio adhibeãt ſuarum rerum. tu adhibeas honeſtatem. Nuſquam alibi, quam inter tenebras, gratior lux; nuſquam alibi, quàm inter vitia virtus eſt clarior. Quid quereris? aliena fœditas tuo adiiciet decori.

ri. *D.* Quis hos morbos animorum, atque hos perferat inuidos? *R.* Linque inuidos ſibi, neque illis alium cupias tortorem, ſatis ipſi ſe torquent, & ſuis malis, & alienis aguntur, ac tabeſcunt bonis. Non eſt compatiendum ſponte languentibus: non ſunt autem contagioſi; vt corporum, ſic animorum morbi, non tranſeunt ad nolentes. Imò verò nobilis animus, vitiorum odio, ad amorem virtutis accenditur. *D.* Quis tot ferat inſolentias? *R.* Humilitas eò acceptior, quò pluribus eſt obſeſſa ſuperbis. *D.* Quis tot fraudes, quis tot artes auaritiæ, quis tot ſpecies libidinum? *R.* Quæ tibi meritò diſplicent, declina, & quæ in aliis damnas, vt in te damnent alij, caueto. *D.* Quis hoc gulæ regnum? *R.* Maximè inter ebrios ſpecioſa ſobrietas: vbi æquè boni omnes, nullus excellit. *D.* Quis tam multa mendacia? *R.* Si mendacio offenderis, veritati ſtude. *D.* Quis tot vbique tyrannides? *R.* Non te hinc arma, nec opes expedient, ſola virtus eſt libera. *D.* Totus orbis odio mihi eſt. *R.* Miſerari miſeros magis decet, quàm odiſſe; niſi, vt dixi, ſponte ſint miſeri; quin tu mundo ſuos mores linque tuos reformare ſtude, & ab aliis auerſos. & in te ipſum oculos reflecte; ſic & tædium euaſeris, & cum mundum nequeas, id, quod potes, & debes, temetipſum corriges: non eſt, quo te fruſtrà natum credas, ſi hoc feceris.

De Minutis tædiis rerum variarum. DIAL. XC.

Eſt vecors animi, quem res vexare minuta
Quæque ſolent, & quem territat aura lenis.

DOL.

TVrbidos vrbium clamores rerum variarum odi. *RA.* Ruris ſilentium, ſyluaſque ama;

quæ fieri, fugarique nequeunt fugienda ſunt. *D.* Vulgi contentionibus feſſus ſum. *R.A.* Vulgo autem dum præbueris, non quieſces. *D.* Vulgi ſtrepitu fatigor. *R.A.* Vulgi verba deſpicito; penè enim quicquid vulgus loquitur, aut nihil, aut falſum eſt. At ſtrepitum illum omnem, & confuſas voces, ſi vitare vetitum, tantum auribus excipe, idque non aliter, quam mugitus boũ, aut balatus pecudum aut vrſorum murmur: quid enim, niſi belluarum voces ſunt, vel inertium, vel ferarum? *D.* Vulgi fragore perturbor. *R.A.* Finge animo, te aquarum exundantium, ac ſcopulis alliſarum ſonitum audire. Perſuade tibi eſſe, vel ad fontem Sorgiæ, vbi ingenti ſtrepitu ex horrendo ſpecu lucidiſſimus amnis emanat; vel vbi Reatini gurgites, quos Nar in Tyberim conuehit, alto de colle deſcendunt; vel vbi ad ea, quæ catadupa nominantur [vt ait Cicero] Nilus ſe ex altiſſimis montibus præcipitat, vel vbi ſimiliter [vt ferunt] Hiſter in Euxinum ruit. Denique vbi vel Liguſticæ rupes Ætneis fluctibus, furenti auſtro, vel Charybdis oblatranti Syllæ, Sicanis vorticibus torta, reſpondet. Conſuetudo præſtabit, vt quod tædioſiſſimum ſentis, quadam cum voluptate percipias. *D.* Latratibus canum vexor. *R.A.* Qui vulgi latratus ferre didicit, nullos horrebit canes. Nam neque tam multi alij, neque tam rapidi, aut mordaces. *D.* Immitis equus, ac fremens; infidus ſeruus, ac contumax non tantùm tædio, ſed periculo etiam mihi ſunt. *R.A.* De vtroque animali, quid ſentirem, dixi olim, & nil nunc muto. Addo aliquid; vt vitare quidem poſſis equi tædium ſi nil aliud, pedes tibi, ſerui, aut manus, dare poſſunt; nec lamentis dignum, quo carere valeas, cùm velis. *D.* Muſca-

ſcarum tædio affectus ſum. R. I. Vide ne muſcarum tædio, muſca fias, & ab alio, quàm à Deo creatam muſcam credens in illius, qui muſcarum princeps dicitur, poteſtatem venias, quod affecto cuidam tædiis ſimilibus accidiſſe, author eſt Auguſtinus principium illud Ioannis famoſiſſimum exponens; Et muſca, & pulex, & bruchus, & culex, & cinifex, & locuſta, cæteráque huiuſmodi, creata non ſine certa cauſa, ſunt ab illo, qui vidit cuncta, quæ fecerat, & erant bona valde: &, ſi nulla eſſet alia illa ſola ſufficeret, vt his armis humana ſuperbia domaretur. Potuit enim Deus Ægyptiis Leones, Tigres, vel Dracones immittere; at minuta, & vilia immiſit animantia, quò clariùs, & cœleſtis potentia, & terrena fragilitas nota eſſet. D. Pulicibus inquietor. R. Sanis cogitatibus conquieſce. Cogita nihil mali, præter peccatum, homini contingere poſſe. Multis, non hæc modo facilia, ſed quæ videntur grauiſſima profuerunt: quid ſcis, an, ſi pulices abirent, ſopor nimius aut malæ libidines ſubirent. Crede bene in omnibus tecum agi, bene erit. D. Nocturno pulicum prælio victus ſum. R. Quid ſuperbis igitur, vmbra & cinis? quid erigeris, iners lutum, à pulicibus victus? Contra Deum calcitras, iumentum indomitum, ac ſtolidum. D. Offendor pulicibus. R. A. Vis ne tu homines offendere? à pulicibus te defende; viliſſimo impar animali, nobiliſſimum aggrederis; & pulicum cibus, homines voras. D. Pulicibus agitor. R. Terrena omnia hominis ad obſequium facta ſunt. Pars, vt paſcat, pars vt veſtiat, pars, vt vehat alia, vt defendant, alia, vt exerceant, doceántque, & conditoris admoneant; quędam denique, vt delectent, feſſumq. rebus animum leuent; quędã verò, vt dele-

ſtationem noxiam frenent, ac ſalubribus tædiis, contemtúmq; huius lucis, ſimúlque deſiderium vitæ melioris incutiant. Quantum enim, quæſo, mors timeretur, quantúmve, ſi tædiis vacua eſſet, placitura mortalibus erat hæc vita, cum tædiis plena, ſic placeat, ſic abitus timeatur. Nec vitæ iucunditas viuenti, nec amœnitas viæ, ſemper eſt vtilis viatoris; expedítque nonnunquam, durum aliquid occurrere quo optabilior finis ſit. *D.* Nocturnæ auis flebilibus notis infeſtæ ſunt. *R.* Non [vt arbitror] Philomena, quę apud Vergilium:

Flet noctem, ramóque ſedens miſerabile carmen
Integrat, & mœſtis latè loca queſtibus implet.

Dulcis enim fletus, & ſuaue carmen, & delectabiles ſunt querelæ. Mœſtior te forſitan ſtrix offendit, neque tam proprio, quàm poëtarum carminibus infamis bubo; qui quibuſdam tamen, quàm læti fuerit augurij, apud Ioſephum legis: quamuis vtrumque ridiculum, hinc ſpem ſcilicet, metúmve concipere. Huius enim, & multorum triſtis aſpectus, & lugubris cantus, at vterque naturalis, nō ſic canunt, vt vobis aliquid nuncient, ſed quia canere aliter non norunt. Da illis Philomenæ vocem, flebunt dulciùs; nunc naturæ parent ſuę; vos naturam ipſam ſuperſtitionibus veſtris, vt pareat, cogere, delirando nitimini. *D.* Proxima in turre, pernox noctua importuna mihi eſt. *R.* Noctuam inquietas noctes Auguſto facere ſolitam, audiſti: & quem, quæſo, verebitur, quæ mundi dominum inquietat? *D.* Mures thalamum infeſtant. *R.* Quid ſcis, an hoc ipſo in thalamo exorti, quem tu forſitan peregrinus inhabitas? de te iuſtiùs queri poſſunt, qui natale illis, aduena, ſolum turbas. Sed omiſſis iocis, horum omnium ratio vna eſt. Icciico equidem his infeſtam vitam agitis, vt diſca-

diſcatis alteram optare: ac illic animum habeatis, vbi nec mures, nec fures, nec araneæ, nec tineę, nec damna, nec tædia vlla ſunt. *D.* Procaces ranæ, ac ſtrepidulæ tædium pariunt cicadæ. *R.* Finge ſolatium parere, ſolatium erit. Opinio rem, quocunque vult, trahit; non vt verum mutet, ſed vt iudicium regat & ſenſibus moderetur. Inuentus eſt nuper, qui rure habitans, ad fugandas nocte luſcinias, ſaxis armatus, ſudibúſque conſurgeret; quo cùm parum proficeret, circumfuſas arbores iuberet abſcindi, vt vel ſic, prærepto frondente domicilio, abirent; quibus manentibus, abire illum oporteret; iámque importunis cantibus pulſus ſopor abiiſſet; is tamen proximæ paludis in ripa, nocturnos ſtrepitus ranarum, modulatiſſimam quaſi fidium harmoniam intentiſſimus hauriebat: inhumanum, ferúmq. hominem, vixque inter homines numerandum, & moribus quidem, qualem audis. forſitan & vidiſti; vulgaribus tamen negociis, haud inſanum: qui nunc ideò ad memoriam rediit, vt conſtaret, quantum in rebus omnibus poſſit opinio. *D.* Ranarum, & cicadarum ſtrepitu offendor. *R.* Non illæ quidem, vt offendant, ſtrepunt; ſed naturæ communis beneficio vtuntur. At hoc ipſum, ſuperbam impatientiam veſtram lædit. ſicut reliqua quæcunque aliter fiunt, dicuntúrve, quàm exigit oculorum veſtrorum, atque aurium voluptas. Sed vt fabulam veſtri erroris, ad antiquas fabulas remittam, cogita nunc, vel ranas ſuam veterem querelam, & vltricem Latonam raucis vocibus, vel cicadas, verſum in ſuam ſpeciem Titonem, ſtridulis plauſibus memorare, ſinéſque forſitan ſuum illas agere negotium, tuum ages. Cur iniuſti naturę ſemper accuſatores, innocuis animantibus ſuc-

cenſetis,nec aduertitis, quantò maiora ſunt tædia quæ viciſſim ipſi vobis infligitis? Sileo raptoréſque vrbium, & mille iniuriandi, lædendique artes;mille violentias,mille dolos quorum pleni ſunt vici omnes, & compita. Taceo latrunculos toto orbe diſperſos, & itinera interrupta prædonibus, quibus magna pars terrarum hodie inuia eſt;ſpectacula mundi pulcherrima prærepta mortalibus;diſſimulatum illud,& miſerrima iam conſuetudine roboratum, quis dignis queſtibus explicet;aut humanæ pondus ignauiæ verbis æquet, quòd pacatis quoque regionibus, paſſim legitimus prædator occurrit,qui ſollicitum viatorem, exhauſtúmque laboribus, & onuſtum curis, ære ſuo ſpoliat iniuſtiſſimi neſcio cuius iuris obtentu;quo effectum, vt quod amœniſſimum fuiſſet, orbem terrarũ permeare,id alicubi periculoſiſſimum,vbique ſumptuoſum ac tædioſum ſit. Sic veſtri Princeps,& patres patriæ,immo verò veſtra patientia,veſtri mores,libertatem publicam, paruo pretio vendiderunt. Quid cuſtodias loquar ſuperuacuas,& obſtruſos paſſus,ac ſuſpicionibus variis plena omnia, abſentiæque ſolatium vnicum literarum commercium interdictum? Quod ipſum, quia mutari iam non poteſt, forti animo ferendũ eſt. Verum vt naturæ opera ferre non renuat qui tot inſolentias, tot immanitates hominum, tot tædia,tot rapinas pati ſolitus, didiciſſe debuit, quàm iniquè natura parens, leuibus ex cauſis, quotidie laceretur; cum tot acerba,& grauia pati hominem ab homine ſit neceſſe. *D*. Magno torqueor calore. *RA*. Expecta hyemis tædium,hoc pulſura feſtinat. *D*. Frigore crucior importuno. *R*. Ecce tibi æſtas accelerat; huius ipſius allatura deſiderium. *D*. Frigoribus vrgeor. *RA*. Vix

in-

incommodum inuenies, cui non inuenerit natura remedium. Et ſæpè vnius remedia multa ſunt. Arcent frigus, tectum, veſtis, cibus, labor, exercitium. Raro quiſquam frigore vincitur, niſi victus inertia. Piger ignem inter remedia numerare, magnum mortalis ignauiæ argumentum. Non tam facilè vini è dolio immixta aqua, linteo, madente, detrahitur, quàm è turba hominum, hyeme accenſo igne, inertes à fortibus ſegregantur. Omnes eò confugiunt, quibus nihil ſanguinis, neruorúmque animi eſt. Videre licet, ſed non libet iuuenes noſtros, vt formoſi videantur, deformatos abſciſſoſque pube tenus, ſeſe ignibus ingerentes; quantò erat honeſtius, pudenda contegere, quàm ſemiuſtis natibus inamœnum naribus nidorem reſpirare? *D*. Nunc tremo, nunc æſtuo. *R*. Credo id facilè; mores noui & te loquente, quod occurrit, dicam. Recens at breuis hiſtoria eſt, Pater in Gallis pro capitali cauſa cum adoleſcente filio comprehenſus; & ſecundum ritum gentis, in ahenum miſſus, ac decoqui iuſſus erat. Cum fortè igitur in aquam hyeme gelidam, nudi ac vincti pariter deſcendiſſent, cœpit adoleſcens tremere, & frigus magna dentium colluſione teſtari: vbi, ſubiectis ignibus, cœpit aqua ferueſcere, ille lamentis, ac gemitu impatientiam caloris exprimere. Contrà immotus ad vtrumque & torno illum vultu, reſpiciens ſenex: Viliſſimæ, inquit, meretricis fili, nec frigus igitur, nec calorem pati potes? Verbum mali forſitan, ſed conſtantis, ſolidíque animi, dignúmque, quo illæſus è vaſe mortifero proſiliret. Cæterùm veſtris nunc adoleſcentibus conuenientiſſimum, quibus nihil effœminatius, nihil eneruatius eſt, æſtate ſolem execrantibus, vt Athlantes ſolent, hyeme ignem

adorantibus, vt Chaldæi. *D.* Nix me tædio afficit. Delicati etiam iucunda faſtidiunt. Atqui niuem ſine Ventis deſcendentem, quidam inter pulcherrima ponunt. Porrò ſi quid eſt niue pulchrius, nil certè candidius. *D.* Nunc æſtibus, nunc frigoribus nimiis, nunc ſiccitate, nunc imbribus angimur. *R.* Impatientiſſimum caloris Alexandrum ferunt, nempe qui & duræ & proſperæ fuit impatiens fortunæ. Contrà verò caloris, ac frigoris patientiam parem dant Hannibali. Cur non tu aliquam tibi, vel diſſimilis, partem, laudis arripias? æquè ille vtrunque potuit ferre, tu neutrum: hoc vobis primùm tribuit voluptas, quæ emollit, eneruátque, &, vt verè dicam, caſtrat animos, vt non hoſtiles tantùm gladios aut mortem, ſed impreſſiones aëreas formidetis. Clamo autem & ſæpè, fruſtra quidem, quoniam ſurdis clamo: linquite ſuum officium naturæ; nihil, ſine æternis, agit illa conſiliis. Stulti & ignari, ne vna prorſus aquæ ſtillula, plus, minúſve, quàm expedit in terram cadit, etſi non ſingulorum libidini, ac ſaluti omnium conſulitur. *D.* Hic luto, hic puluere, hic nubibus, hic ventis, ac tonitru turbor. *R.* Atqui terræ varietas, cœli varietatem ſequitur. Vdus aër lutum parit, ſiccus puluerem; ſic de motu aëris venti, de vaporibus nubes, de ventis, ac nubibus tempeſtates, ac fulmina prodeunt. Qui rerum cauſas nouit, & naturæ ſe præbuit obſequentem, conſequentiam defectuum non deflebit. Et de ventis, licet, apud quoſdam magna ſit quæſtio, nonne tamen tibi aër omni carens vento, penè ſemianimis videatur? vt non ineptè quidam ventum, animam dicant, ſiue ſpiritum. Puluerem certè apud multos, viris fortibus dulcem vides, ídque vt de luto etiam credi poſſit, diuerſorum operum vna virtus

tus efficiet. Tonitrua verò,& concitatiores cæli motus, quid niſi comminationes,& monitus miſerantis Dei ſunt: qui certè non minaretur, niſi amaret hominem, ſed feriret; quum multæ,& graues nunquam deſint feriendi cauſæ. Ad terrorem verò hęc, formidinémque mortalium ſpectare, ſed ante alios illorum, qui rebellant Deo, non ſolùm naturæ gnarus meminit poëta, ſed vates illa etiam diuini conſcia conſilii, quæ ait; Dominum formidabunt aduerſarij eius,& ſuper ipſos in cælis tonabit. Formidare verum tonantem aduerſarij, enitimini in gratiam redire, vt amici Dei effecti, nihil omnino, niſi eius offenſionem, timeatis. Hoc potiùs agite, & querelas mittite. *DO.* Fuſco, & nubilo contriſtor aëre. *RA.* Nulla tempeſtas durat; & ſereno nubes ſuccedunt, & ſerenum nubibus; frequens, imo iugis alternatio, & ferendum ſine queſtibus, quod tam breue eſt. *D.* Offendor nubibus. *RA.* Offenſio admonitio quædam eſt; vt iam hinc tibi prouideas, ne tenebras, quas momentaneas ægrè fers, aliquando perpetuas patiaris. *D.* Igne cæleſti turbor. & grandine,& procellis. *RA.* Hæc,& his ſimilia, ad timorem ſalutiferum, vel, ſi ſpernitis, ad vindictam ſunt. Audi vnum: ignis, ſulphur,& ſpiritus procellarum pars calicis eorum. Audi alterum: ignis grando, fames, & mors, hæc omnia ad vindictam. *D.* Tempeſtatibus turbor æquoreis. *R.* Noli hic naturam, ſed tuam vel ſtultitiam vel auaritiam accuſare: quis huc te cogit? *D.* Tenebroſis nubibus,& contrariis ventis afficior. *R.* In tenebris natus,& in tenebris moriturus, inter rerum contrarios ventos viuis. Diſce, quod ſemper pateris, tandem pati. *D.* Tonitru, ac fulmine quatior. *RA.* Plus hic aliquid, quàm tædium eſt:

in primo equidem metus ingens, niſi ſtultis quibuſdam contemptoribus: in ſecundo autem mors. Itaque quibuſdam viſum eſt de fulmine, non niſi inexpertum, queri. At quis, oro, niſi amens, hæc non metuat? cum cautum, apud fortiſſimos hominum Romanos, videat, veteri ſtatuto, vt Comitia populi, Ioue tonante, non habeantur. Cæterùm metus hic, niſi ad emendationem vitæ ſpectet, inutilis eſt: Quid prodeſſe enim poteſt timor, vbi nullum eſt remedium formidatæ rei? Huc vertenda res igitur, vt, licet naturalibus cauſis tonet, ac fulminet, nihilominus commonitorium exiſtimetur illius, qui nullis adſtrictus cauſis, ipſe fons omnium cauſarum eſt. Ille quidem ideò tonat in cœlis, vt tu in terris bene viuas, & obliuione diſcuſſa, iraſcentem dominum recognoſcas; quodque amore debueras, ſaltem metu facias. Nolite queri, omnia, æquè bona, & mala, expedit vobis [mihi crede] vt ſæpiùs toner: & quàm ſæpè tonuiſſe, memoriæ traditum eſt, eo anno, quo verus Dei aduerſarius, ac pietatis hoſtis Domitianus interiit, non vt exclametis, ſicut ille, feriat iam quem volet, ſed vt iram Dei piis lachrymis, ac humili prece vincatis. *D.* Ebriorum congreſſibus, lætitiáque contriſtor. *R.A.* Vinum lætificare cor hominis, & Bacchum lætitiæ datorem, etſi Dauid, Vergiliúſque non dicerent, notum eſt. Et quanuis illud quoque verum ſit, quod horum facundior, ſed ſanctior Vates ait; Fluminis impetus lætificat ciuitatem: plus, tamen feruidi gaudij ſeu lætitiæ geſtientis, vt philoſophi vocant, pauca potentis vini dolia, quàm multa nitentis aquæ flumina continent. Fateorque, ebriorum lætitia, nil triſtius. Nihil opificibus, & tabernariis, quos meritò ciuitatum fæcem Cicero vocat, ineptius:
vel

vel ferendum tamen, vel vrbibus abeundum, vel foro ſaltem ac plateis, & tabernarum ſcenis, tanquam ſcopulis abſtinendum. *D.* Turbis premor, frequentiaque ciuium importuna. *R.* Trux, & inhumanum votum eſt, optare patriæ ſolitudinem, quò ipſe ſis laxior; ob hoc enim illa olim, vt noſti, ſoror Appij Claudij mulctata; & illa innocens vltimo apud ſcriptores celebrata eſt: Vt verò iſtud iniquum & ſupplicio dignum, ſic vitandi ſtudio faſtidij ſe turbis eripere, & ſi res poſcat, vrbi cedere, modeſtum ac Sapientibus vſitatum eſt. *D.* Longo & ſegni iudicio laboro. *R.A.* Ad quid inuenta tranſactio eſt, niſi vt litem finiat, & tarditatem iudicij antecedat? *D.* Mœſto, & turbido atteror litigio. *R.* Pro te aptis ep... etis vſus es; vbi enim lis, ibi nec gaudium, nec tranquillitas eſſe poteſt. Tu, ſi litibus vis carère, litium contemne materiam. Auaritia lites parit, & partas alit.

De Terræmotu. DIAL. XCI.

Auxilium non eſt pro Terræ motibus vllum;
Cum ruet immenſus, quis metus, Orbis, erit?

METVS.

TErræmotum timeo. *R.A.* Magnum, fateor, naturæ parentis incommodum, nec immeritò à parentibus ſegregatum; nempe cunctis grauius, ſed rarius, idq; remedij loco ſit. Sæpè quidem inſtans fulmen & tonitru, cęli facies mœſta prænunciat, terræmotus præſagium nullum eſt; etſi eum Pherecides, aqua putei hauſta, prædixiſſe feratur. Adde, quòd aduerſus cæli minas, aliquod fortaſſe refugium ſubterraneæ offerunt cauernæ, quale illud legitur Auguſti Cæſaris, fulgura metuentis, quod adhuc Romæ via cernitur

flaminia,& nomen ſeruat authoris. Contra terræmotum nullæ ſunt latebræ, nulla fuga: quò enim extra terram fugiat terrenus homuncio? aut quid fiet, ſi & ſupra verticem cœlum tonat, & ſub pedibus terra tremit? niſi forte quis in pelagus fugiendum dicat, quod & cæleſtis, & terreſtris varietatis eſt particeps, & ſuis inſuper motibus inquietum. *M.* Non tu mihi remedium das, vt ſoles, ſed periculum exaggeras. *R.* Sentiebam ita tibi viſum iri; & ſic, haud dubiè, ſe res habet. Sunt quæ diſſimulari queunt, & verbis extenuari, vt quæ fama terribilia viſa erant, re ipſa nunc tolerabilia, nunc & contemptibilia videantur. Id ſanè, de quo agitur, tale eſt, vt ſua quadam vi humani eloquij argumenta diſcutiat; vnum eſt ſolamen, vt dicebam, raritas. Vidiſti ætatem penè integram terræmotibus vacantem: quo in ſpatio innumerabiles obiiſſe, non eſt dubium, qui in vita ſolùm rei terribilis nomen audierint, nullum res viſa terruerit: alioqui, quem non conſpecta permoueant, vel antiqua illa, vel hæc noua, quorum vel in libris, vel in animis hominum, qui viderunt, memoria recens eſt? quando & olim, vno eodémque die, motu horrifico, & concuſſa Rhodus, & nouæ inſulæ profundo maris emerſerunt, & vetuſtæ vrbes Aſiç duodecim corruerunt, nonnullæ etiam terræ hiatibus hauſtæ ſunt. De hinc eadem peſtis in Achaia, Macedoniáque deſæuiit. Demum in Campania illa pulcherrima, non Italiæ tantùm, ſed totius etiam mundi parte, circa Senecæ ætatem, qui inter quæſtiones naturales rei huius meminit, quando & Herculanum, & Pompeios, vrbes tractus illius nobiliſſimas, ipſam quoque Parthenopem, ea peſte vexatam legis. Ac ne cuncta ſequar, quæ infinita materia eſt;

nuper alpes aëreas, quæ Italos à Germanis ſeparant, quarum motus inſolitos, Maro ait. & motas & multis in locis diſiectas cernere potuiſti. Et confeſtim poſtea, ipſam vrbium reginam. grauiter agitatam, vſque ad ruinam turrium, ac templorum: aliquotq; alias humi ſtratas, móxque, velut perpetuo malorum ordine, Germaniæ partem illam [quæ nobilior habetur] totam ſcilicet Rheni vallem tremuiſſe, atque in ripis, Baſileam vrbẽ funditus, & octoginta, eóque amplius, caſtella vno ſimul temporis momento, corruiſſe notum eſt. Horrendum plane negotium, niſi arcem terribilium mors teneret. Hanc qui timere deſierit nil timebit; vtque eleganter ait Flaccus:

Si fractus illabatur orbis,
Impauidum ferient ruinæ.

Nam quid refert, an in te lapſis exiguus ſic deſcendat, vt perimat, an te ingẽs obruat Apẽninus, ſeu potiùs fractus orbis, vt eſt dictũ; ſi vtrobique nil amplius eſt, quàm mori? niſi quia quibuſdam fortaſſe mors clarior videri poteſt, quo maiore infligitur inſtrumento. Hæc tandem noſtri conſilij ſumma eſt, quando & aduerſus fulmen aliquid diximus eſſe remedij, & vtrunque vel obſtando, vel cedendo, reliquis malis occurritur; contra hoc vnum, nec fuga valet, nec ingenium, nec vis vlla; ſed, qui vnus horribilia cuncta facit, ponendus autè omnia metus mortis: aliquantò non inficior factu difficilius quàm dictu; ſed nequaquam impoſſibile. Et quoniam ab hac peſte, nec tempus vllum, nec locus immunis eſt, omnibus locis, atque temporibus ad omnium, quæ vel naturaliter, vel fortuitò euenire poſſunt, tolerantiam præparandus, armanduſque animus; quod, niſi virtutis amor, vitiíque odium acceſſerit, vtique fie-

ri nequit. Denique quoniam, non cælum modò, quod in continuo motu eſt, & elementa vndique comminantur; ſed & terra, cui inſiſtitis, & quæ periculorum omnium firmiſſimum præſidium ſperabatur, ipſa quoque concutitur incoláſque ſuos fallit ac territat, ad cœlum animi volatibus aſcendendum. Intérque hos rerum motus atque horrinum, omnis in illo ſpes habenda, qui reſpicit terrám, & facit eam tremere, de quo ſcriptum eſt: Ego dominus, & non mutor. Quiſquis in illo veſtigia deuotæ mentis affixerit iam in ſolido, & in tuto erit; neque amplius, aut ipſe mouebitur, aut vllos metuet terræmotus. *M*. Non poſſum terræmotibus non moueri. *R*. Potes autem à terra omnem ſpem, atque omne deſiderium remouere. Hoc fac, vt ſecurus viuas, eáque vel tremente, vel ruente, conſiſtas. Stultum eſt, firmam, in re tremula, ſpem habere.

De Peſte latiſſimè ſæuiente. DIAL. XCII.

Diuinæ peſtis clemens eſt nuncia Virga;
Quam, licet effugias, ſed moriere tamen.

METVS.

PEſtem latiſſimè ſæuientem horreo. *RA*. Et hic quoque nil amplius, quàm mortis eſt metus, quo depoſito, plena ſecuritas parta erit; quum non, his magnis animis, non depoſitus modò, ſed ne admiſſus quidem eſſe debeat. Nã quid minus viri eſt, quàm horrere communia. *M*. Peſtem timeo. *R*. At, quid aliud tibi, ſi morieris ad vſitatũ genus moriendi peſtis addiderit, quam vt comitatior moriare: ſin euaſeris, vt dulcior vita ſit, tot circumfuſis erepta periculis, ſi mori periculum, non natura eſt: neq. enim omnes peſtis perimit.

mit. Alioqui, ex hac peſte nouiſſima, cui par à ſæculis non fuit nullus hominũ euaſiſſet. Euaſerunt multi, qui melius obiiſſent: hinc vt vides fæce ſolita, nunc etiam mundus exuberat, quam nulla vnquam peſtis, nulla mortis manus exhauriet, tã concreta eſt. *M.* Peſtem metuo. *R.* Dic[quod eſt verius] mori times, de quo nobis, vt te video in deo in querelas pronum, antequàm res deſinat, diſceptandum reor: præter hoc enim. quid eſt, quòd peſtis nomen exhorreas, cùm potius [vt eſt dictum] ſolatij genus ſit, perire cum plurimis? *M.* Peſtem horreo. *R.A.* Si ad hoc te humani generis charitas quædam trahit, eſt, quod laudem. Nihil eſt magis hominis, quàm humana incommoda miſerari: ſin tui tantùm, quod arguam. Nam quid peſtis nocitura mortali, niſi, vt facias quod facturus es; niſi illud inter damna connumeres non lugeri; quod in talibus accidit & feliciores cenſes, qui multum fleti ad ſuperos euaſiſſe, apud Vergilium, memorantur.

De Triſtitia & Miſeria. DIAL. XCIII.

Adverſus res eſt animus ſi mandus ad omne;
Pugna, dolor, vita hæc, perpetuuſque labor.

DOL.

TRiſtis ſum. *R.A.* Refert, qua ex cauſa triſtis ſis, aut lætus. Iſta enim, vt alia multa indifferentia dixerim, quæ leui momento poſſunt eſſe bona, vel mala. Triſtitia nempe de peccatis vtilis: modò ne deſperationi ſurrepenti clanculum manum det. At gaudium de virtute, déque memoria bonorum operum honeſtum; modo ne ingerenti ſe ſuperbiæ fores pandat. Harum igitur paſſionum permutantur cauſæ, vt cum vitu-

peratio illico locum laudis inuaſerit: nunc tu quod iis triſtis cogita. *DO.* Huius vitæ miſeria mœſtus ſum. *R.* Felicitas te lætificet alterius vitæ. Neque enim tam hæc miſera, etſi profectò miſerrima ſit, quàm iſta eſt fœlix. *D.* Mœſtus ſum. *R.* Mali huius tot radices, quot ſunt, quæ vno nomine, Aduerſa dicitis; de quibus & multa iam diximus; &, vt te pronum in querelas video, multa nunc etiam ſunt dicenda. Eſt autem quando nulla prorſus apparens cauſa: non morbi, non damna, non iniuriæ, non ignominiæ, non carorum mortes, neque vllus omnino rerum talium inopinus rumor, ſed dolendi voluptas quædam, quæ mœſtam animam facit. Peſtis eò funeſtior, quo ignotior cauſa, atque ita difficilior cura eſt. Itaque hanc, ceu animæ ſcopulum, omni, velorum, vt dici ſolet, ac remorum auxilio, fugiendam cenſet Cicero. Cui in hoc quidem, vt in multis, aſſentior. *D.* Præſentis me miſeriæ cogitatio mœſtum facit. *R.* Miſeriam conditionis humanæ magnam multiplicémque, non nego; quam quidam integris voluminibus defleuere. Sed in diuerſum aſpicias, multa itidem, quæ felicem vitam, ac iucundam faciant, videbis. Etſi de hoc nemo hactenus [ni fallor] ſcripſerit, aggreſſique alii, qui deſtiterint; quòd difficilem, & contrariam ſcribentibus ſterilioremque ac longè imparem materiam ſe ſortitos, intelligerent; eò quò humana miſeria nimis multa prorſus euidenter emineat. Felicitas parua & latens, ſtilo altiùs fodienda ſit, vt oſtendi poſſit incredulis. Aut autem, vt ex multis ſumma delibem, parua vobis gaudij cauſa eſt? Imago illa & ſimilitudo Dei creatoris, humana intus in anima, ingenium, memoria, prouidentia, eloquium, tot inuenta,

tot artes huic animo famulantes; huic corpori, quibus neceſſitates veſtræ omnes, diuino beneficio, comprehenſæ ſunt; tantæ quoque opportunitates, & tam variæ rerum ſpecies, non neceſſitati tantùm veſtræ, ſed oblectationi ſeruientes miris, & ineffabilibus modis: tanta vis radicum, tot herbarum ſucci, tot florum, tam iucunda varietas; tot odorum, & colorum, & ſaporum, & ſonorum, ex contrariis orta concordia; tot animalia cœlo, terris ac pelago, non niſi veſtris viſibus dedita, hominiſque ſolius ad obſequium creata. Niſi enim peccati iugum ſponte ſubiiſſetis; omnium, quæ ſub cœlo ſunt, dominium haberetis. Adde collium proſpectus, apricationes vallium: vmbroſos ſaltus, algentéſque alpes, & tepentia littora. Adde tot ſalubres ſcatebras aquarum, tot ſulphureos, fumantéſque, tot nitidos, & gelidos fontes: tot infuſa, & circumfuſa terris maria, tot amnes aſſiduè mobiles, & immobili ſtabilitate certiſſimos regnorum fines. Adde lacus, maris æmulos, & ſtagna iacentia, & riuos inter montium conuexa præcipites: & floreas ripas,

Ripáruímque thoros, & prata recentia, riuis,

vt Vergilius ait. Quid ſonoris littoribus ſpumantes ſcopulos, antraque roſida, & flaueſcentes agros, & vineta gemmantia, & commoditates vrbium, & ruris otia, & ſolitudinum libertatem? Quid ſpectaculorum omnium lucidiſſimum, & auguſtiſſimum ſtellantis cœli ambitum, incomprehenſibili celeritate volubilem. Inque illo fixas, & errantes, quas dicitis, ſeu vagantes ſtellas, Solem in primis, ac Lunam clariſſima mundi lumina [vt Maro ait] ſeu lucidum cœli decus [vt Flaccus ait] hinc terræ fruges, hine

vigor animantium, hinc varietas tempeſtatum: hinc nos annum, hinc menſes, & dies, & noctes, & momenta metimur, ſine quibus vita faſtidio non careret. His accedit corpus, licet caducum, & fragile, imperioſum tamen aſpectu, ſerenúmque, & erectum, aptúmque cœleſtibus contemplandis. Accedit immortalitas animæ, & ad cœlum iter, ac pretio exiguo, merces inæſtimabilis: & quæ in finem, ſciens, diſtuli: quia tam magna erant, vt per me illa non capere, niſi fidei magiſterio, didiciſſem: & reſurgendi ſpes, & hoc ipſum corpus, poſt interitum, agile quidem lucidúmque, & inuiolabile, multa cum gloria reaſſumendi: &, quod omnem, non humanam modò ſed angelicam dignitatem ſupereminet ipſa humanitas ſic coniuncta diuinitati, vt, qui Deus erat, homo fieret: idémque vnus numero, perfectè duas in ſe vniens naturas, inciperet eſſe Deus & homo; vt hominem Deum faceret, factus homo: ineffabilis Dei pietas: atque humilitas; ſumma hominis felicitas, ac gloria: altū vndique, occultúmque myſterium; mirum, & ſalutare commercium: quod neſcio an cæleſtis, ſed profectò mortalis lingua non æquat. Parum ne tibi autem vel hoc vno, nobilitata conditio humana parúmque expurgata miſeria videtur? ſeu quid, oro altiùs, non dicam, ſperare, ſed optare, ſed cogitare homo potuit quā, vt eſſet Deus? ecce iam Deus eſt. Quid iam reſtat, oro, quò vota veſtra ſuſpirent? nedum reperire quidem, ſed nec fingere maius aliquid relictum. Certè cum ad ſalutem veſtram ſe diuinitas inclinaret, non aliud cùm poſſet niſi humanum corpus, humanámque animam aſſumpſit; nec angelicæ ſpeciei aſſcribi voluit, ſed humanæ; vt ſic, quantum te dominus tuus amat agnoſcas

gnoſcas, & gaudeas. Ita enim, vt præclarè ait Auguſtinus, demonſtrauit carnalibus, & non valentibus intueri mente Virtutem, corporiſque ſenſibus deditis, quam excelſum locum inter creaturas habeat humana natura. Quid, quòd idem ipſe, qui vos hac ſua dignatione tam mirifica, angelis quoque prætulerat, ipſos vobis angelos cuſtodes adhibuit, vt modis omnibus veſtram inter creaturas excellentiam demonſtraret? Ait nempe Hieronymus, tantam dignitatem eſſe animarum, vt vnaquæque ab ortu ſuo, habeat angelum ſibi ad cuſtodiam deputatum. Paterna verè, & pluſquàm paterna de vobis Deo cura eſt. Et, vt dictum Satyrici parumper inflectam: Verè carior eſt illi homo quam ſibi. Quis hic triſtitiæ locus aut querelæ; Non natura igitur veſtra, ſed culpa mœſtos vos, & querulos facit. *DO.* Mœſtum me originis vilitas, & naturæ fragilitas, nuditaſque, & inopia, & fortunæ aſperitas, & vitæ breuitas, & finis incertus facit. *RA.* Multa ſtudio conquiris, vt mœſtus ſis: contrario inſtandum erat, vt honeſto gaudio lætus eſſes. Noui autem mores, cupidè malis veſtris incumbitis. Proinde quòd ad vilitatem originis attinet, aut corporis fœditatem, quicquid quorumlibet ingeniis aceruatum eſt, non ſolùm admota reſurrectione illa, quam vera mortalium fides ſperat & glorificandorum corporum nobilitate delinitur: ſed præſenti etiam decore minuitur; interque omnia diuinæ manus opera ſingulari quadam hominis maieſtate. Nam quid ortus obſcœnitas humanæ detrahit dignitati? nonne fœda è radice, proceræ, frondenteſque arbores, herboſum ſolum gratis vmbris veſtiunt? Nonne fœdiſſimo fimo ſegetes lætæ fiunt? nec faſtiditur origo viliſſima rei optimæ: Vos ſegetes Dei

eſtis, in area iudicij ventilandæ, ſummique patrisfamilias in horreo reponendæ: terreſtris fuerit origo[quamquam nobilis,ac cœleſtis ex parte ſit] ſed fuerit qualiſcunque ortus, quantumlibet difficile incrementum, ſedes vltima cœlum ſit. Quid illa nuditas,imbecillitaſque corporea,multarumque rerum grauis indigentia, quæ humanæ conditionis infamiæ aſcribuntur? Variarum nonne artium, ac multiplici remediorum ſuppletur auxilio? non magis ad gloriam hominis, quàm miſeriam trahi poſſit, quòd animantibus cæteris ratione carentibus præualidam cutim, vngueſque, & villos mater natura prouiderit, homini vnum, repertorem omnium, contulerit intellectum: vt illa ſcilicet alieno, hic ſuo quodam proprio, & interno præſidio tutus eſſet; cætera quantum naſcentibus obtigiſſet, & non amplius; vnus hic tantum haberet, quantum viuendo, meditandoque, ſagaci aſſequi poſſit ingenio. Sic ſeruis, dominus, ac bubulcis ſi quid fortè cibi nobilis largiatur, ſuam cuique portiunculam aſſignat; vxori nihil, aut filio; vt illi hoc tantùm, hi,pro eorum captu,plus minúſue percipiant; ſic illis frenum præponitur, his libertas. Animantibus igitur, quæ vel ſenio, vel ſcabie depilata, aut caligantia oculis, aut pede clauda conſpicimus, remedij nihil eſt,niſi ab homine conferatur. Homo autem per ſe nudus, ingenio veſtitur, atque ornatur:&,ſi res poſcat, armatur: claudus, atque debilitatus, equo, aut naui fertur; aut vehiculo, aut auxiliantibus bacillis innititur. Denique, modis ſeſe omnibus adiuuat, attollitque; quin, amiſſis artubus, pedes ligneos, manus ferreas, naſos cæreos fabricari didicit; & fortuitis caſibus obſtare. Valetudinem fatiſcentem medicami-

nibus erigit, guſtumque torpentem ſaporibus excitat, viſum languidum ocularibus refouet: qua in re, maioribus veſtris acutiùs, cogitaſtis, qui vaſculis vitreis aqua plenis [vt Seneca meminit] vtebantur, propè delectabilis naturæ ludus, blanda parens, ac benigna, quòd hinc filio eripit, inde reſtituit. & cum triſtem fecerit, conſolatur. Quid, quòd equus, bos, elephas, camelus, leo, tigris, pardus, & ſimilia quantarumlibet virium cum ſenuerint, contemnuntur, cum obierint, non ſunt; cedunt ſenio, ſuccumbunt morti: ſolum hominem virtute præditum, quę hominis ſolius eſt propria, & venerabilem ſenectus, & mors glorioſum, ac felicem facit, transferens non extinguens. Et ad ſummam, animalia quædam robuſtiora ſunt homine, quædam velociora, quædam ſenſibus vegetiora, nullum, dignitate præſtantius; nullum, cuius par cura creatori fuerit. Dedit ſphæricam capitis figuram, effigiemque ſydeream.

Pronáque cum ſpectent animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit, cœlúmque tueri
Iuſsit, & erectos ad ſydera tollere vultus:

[vt præclarè ait Naſo] licet dictum priùs à Tullio. Dedit oculos, dedit frontem, in quibus ſecreta animi relucerent: dedit rationem, dedit orationem, dedit lachrymas, dedit riſum, affectuum ſigna latentium; quæ quamuis ad argumentum miſeriæ quidam trahant, quòd fletus præcox, riſus ſerus ſit [Ortus, enim ſtatim flet; ante diem quadrageſimum non ridet] id vel maximè prudens animal arguit, venturique præſcium, non equidem finis; quem virtutis gubernaculo felicem dico, ſed difficilem, quòd ingreſſus eſt ſtadij atque inſtantium laborum. Deni-

que, quòd quodcunque robur eſt aliis, quæcunque velocitas, quæcunque opportunitas, quæcunque commoditas, tota homini deſeruit. Ille indomitos boues ad iugum, & feroces equos ad frenum cogit. Vrſos vnguibus, apros dentibus, ceruos cornibus metuendos, decus fecit ille menſarum: Lynces, vulpes, & infinita id genus, quia eſui non erant, vſui pellis, accorij reſeruauit: retibus maria, canibus ſyluas, volucribus cælum omne vaſtrauit; & quibus cum nullum erat homini commercium, humanas voces intelligere, & humanis nutibus obſequi docuit, ſic ex omni naturæ parte partum aliquid. Non eſt tibi bouis robur, at tibi bos arat. Non eſt tibi equi celeritas, tibi tamen equus ambulat. Non eſt tibi Herodij volatus, ſed Herodius tibi volat. Non eſt tibi elephantis, aut cameli moles, ſed ille tibi turrem vehit, hic ſarcinam. Non eſt tibi cerui corium, non agni pellis, aut vulpecula, ſed illi hæc tuo nomine poſſident. An ne igitur his, qui vos inopes talium dicunt, haud inelegans reſponſum illud ſit Romani ducis. Habere iſta hominem nolle, ſed hæc habentibus imperare. Et hæc quidem modò breuiter, partim philoſophicè, partim catholicè dixerim. Ad ægritudinem verò animi [ita enim hanc philoſophi appellant] & depellendam, & tranquillitatem reuehendam, proderit noſſe; quid de primo, Cicero in Tuſculano ſuo, tertia luce diſſeruit; quid de ſecundo, Seneca in eo libro, quem de animi tranquillitate compoſuit. Feſtinanti quidem ad alia, & ſpectanti metam, non vacat vniuerſa complecti. Pro tempore igitur alligatum vulnus, oſtenſique medici animorum, quibus, ſi hæc non ſufficiunt, vti queas. Iam tria illa, quæ vltimo queſtus es, ne reſpon-

ſponſo quidem digna credidi quando & aſperitas fortunæ ipſa eſt, de qua magna pars huius ſecundi colloquij noſtri fuit, & futura eſt, & aſperitatem ipſam breuitas lenire debet ac minuere, & incertum vitæ finem ſtatuit natura, vt præſens ſemper, aut proximus crederetur.

De Ægritudine dentium. DIAL. XCIV.

Multa premunt ſenium, ſenio ſunt multa ferenda:
Si modò digna tibi grata ſenecta venit.

DOL.

DEntium vexor ægritudine. *RA.* Quantum fidas inteſtinis, vide; oſſa te ipſa deſtituunt. *D.* Tremere dentes incipiunt. *R.* Quid mollibus ſpei eſt? duri, & ſolidi nutant artus. *D.* Dentibus æger ſum. *R.* Inualidum, & caducum animal homo, cui etiam, quæ præualida videbantur, infirma ſunt. *D.* Magnus me dentium dolor habet. *R.* Et quæ ad decus, præcipuumque oris robur obtigerant, doloris in materiam verti vides vt intelligas, quàm manſura ſit hæc, cui tam ſecurus inſides, mortalis compago domicilij. *D.* Iam mihi vnus, alterque dens cecidit. *R.* Iam ergò vel hinc exiſtima, quantum Deo debeas, tot tantiſque muneribus, quorum pauciſſimis, & minimis caruiſſe, ſupplicium, & flebile damnum ducas: digna ingratitudinis pœna eſt. Seruus, & domini largitatem, quam præſentem ſpernit, abſentem lugeat, & quam lucris intelligere noluit, damnis intelligat. *D.* Iam dentibus exarmatus ſum. *RA.* Iam inermis cum voluptate luctaberis: minus comedes, parciùs ridebis, lentiùs mordebis alienam famam. Loqui parantem, fracta ſepes dentium fræ-

nabit; ſi non caſtitas, ſaltem pudor, ab illicitis oſculis ſenilem petulantiam cohibebit. *D.* Iam mihi ſenectus dentes fregit. *RA.* Iure ſuo illa vſa eſt. Tu naturæ gratias age, quæ tibi hoc ſuo dono vti permiſit in ſenium, quod à multis in iuuentute repetiit, qualis fuit apud vos, ille modò regum maximus, qui adhuc virenti æuo, penè dentibus caruit, etſi iuuenilem hanc iacturam, ſenili poſtmodum eximio oculorum [vt ipſe aiebat, quodque ipſe tacebat] ingenij, atque animi vigore ſolabatur; exemplum vtile omnibus, aliquo vel naturæ, vel ætatis incommodo affectis, ne ſingula defleant, néue omnem ſolutum teporem, munificentiæ cœleſtis iniuriam vocent; ſed ſeruatis perdita mulceant, aſpera lenibus, dulcibus acria. *DO.* Dentes mihi rapuit ſenectus. *RA.* Hos ſi illa non raperet, raptura mors fuerat: plenam oſſium ſepulturam inſpice, teſtarum dentes arentium primum quidem terrificè albicantes, mox ruptis vulſos radicibus, atque effuſos videas; non hic numerus, non hic robur, decorque valuerit. Filia Mithridatis Ponti regis, vtroque gemino ordine dentium fuiſſe legitur. Pruſiæ verò Bithyniæ regis filius, pro ſuperno ordine dentium, vnum inferioribus cunctis parem, hoc eſt, vnum os ab vna in alteram maxillam nec inuniſtè, nec incommodè protentum habuiſſe. At Zenobia Re. Orientis, inter cæteras formæ laudes, tanto dentium nitore deſcribitur, vt inter loquendum, ridendumque, non dentibus, ſed candidis Margaritis plenum os habere videretur. Horum quoque nunc buſta perquire, ſingulare nihil inuenies, cuncta pridem, æqua omnibus, ſparſit, & attriuit mors. Nimis corpus amatis, ac membra

mor

mortalia, nimis animum immortalem, ac virtutem perniti. O cœci ſemper. & iniqui rerum æſtimatores. *D.* Iam ſine dentibus ſum. *R. A.* Iam ergò dentium dolor nullus, ſed nullum quoque præſidium, nullus vſus: ſine dentibus cum labore præmolendis cibus; & niſi diſſimulas: cogitandum eò tibi iter inſtare, vbi nil editur, atque vbi ſolo gaudio, cibiſque animæ viuitur.

De Ægritudine tibiarum. DIAL. XCV.

Forte pedes ſcelerum quandoque fuère miniſtri,
Diſcant ergo pedes vulnera ſaua pati.

DOL.

Tibiarum vexor ægritudine. *R.* In omni ædificio periculoſiſſimum eſt illud vitiũ, quod fundamentis inſidet. Cætera enim vtcunq; corrigas, hoc ruinam trahit, qua inſtante, quid eſt reliquum; niſi quam primùm ex fatiſcendi migretur hoſpitio? *D.* Tibiarum ægritudine ſum affectus. *R.* Huius ægritudinis, vt multarum, cauſa ferè omnis non aliunde, quàm ex vobis ipſis eſt. Iure igitur in vos, ex vobis orta reflectitur: obliti enim illud conſilium Sapientis: Palpebræ tuæ præcedãt greſſus tuos: & illud alterius: Primum argumentum compoſitæ mentis exiſtimo, poſſe conſiſtere, & ſecum morari: neque conſiſtere poteſtis, neque veſtros greſſus attendere, ſed vt cœci præcipites, hac illac palpitando, diſcurritis. Quid miri igitur, ſi nunc ad lapidem, nunc ad lignũ offenditis. Illud plane mirabile eſt, quòd culpas veſtras inſonti tribuitis naturæ; quin etiam voluptas mira dementiæ, equorũ vos frementium turbis ingeritis, vnde ſæpè ferratorum calcium veſtigia reportatis. Nonne tibi videtur, quod apud Ciceronẽ vni dicitur, penè

omnibus conuenire? Hęc mala, inquit, ſtultiſſime, tota ipſe tibi addidiſti. Sic eſt hercle. Nolite vos fallere, mala veſtra, magna ex parte, vobis ipſi facitis, quæ poſtea deploretis. Tu, ſi domi perſtitiſſes, hoc eſt tecum, neque hanc forſan ægritudinem, neque harum querelarum materiam inueniſſes. Vaga vita, & inſtabilis, quòd variis afficiatur incommodis, non iniuſtum eſt. *D.* Tibiæ doloribus agitor. *R.* Si tu cauſam doloribus præbuiſti, gaude culpam plecti; ſi minus, exſortem culpæ animum ſolare. Et, ſi doles, moleſtiam adeſſe, at abeſſe culpā gaude. Vtcunque ſe res habeat, dolorum cuſpidi, patientiæ clypeum oppone; perpetuum in omni anxietate documentum, quo nulla vnquam medicina ſalubrior reperitur. *D.* Tibiæ doloribus prægrauatus ſum. *R.* Conſulent Medici, vt iaceas, nec te lecto moueas; haud ineptè illi quidem, vt poſt dānum facias, quod ante debueras. Ego autem de illorum conſiliis nil amplius dicam, ſed tu ipſe, quāti ea ſint pretij, tuo diſces impendio. Idem tamen conſulam, quod medici, ſed reſpectu alio: illi enim te iacentem fomentis adhibitis, inſtaurari poſſe facilius; opinantur; dum ad locum dolētem nec ſpiritus adeò confluunt, nec humores, ſtanti confluerent, aut eunti. Ego te in tuo lectulo compoſitum, quicquid de ſalute corporea euenturum ſit ſepoſitis interea curis omnibus, tranquillo tantiſper accubitu mitigatis angoribus, de ſepulchro aliquid cogitare, qualiterue ibi ſis iaciturus, & præſentis ſtatus tui conditionem metiri velim, mortemque ipſam antequam veniat, tam familiarem tibi efficere, vt non horreas venientem. Mors enim ſola eſt, quæ poſſit mortale corpuſculum, ab omni ægritudine, liberare.

Gaude, quòd cæcus non cernas crimina mundi;
Fac animi poſthac luminibus videas.

DOL.

Oculos perdidi. *R.* O quot ſimul vitæ faſtilia perdidiſti, quot fœda ſpectaculorum ludibria non videbis! *D.* Amiſi oculos. *RA.* Frontis fortaſſe, non pectoris: hi, ſe ſuperant, bene habet, ſalua res eſt. *D.* Cœcus ſum. *R.* Non videbis Solem amplius, ſed vidiſti, & qualis ſit, animo tenes; aut, ſi non vidiſti, vt in parte ſors durior, ſic deſiderium leuius ignotæ rei. *D.* Oculis careo. *R.* Cælum, terramque non aſpicies, ſed cæli terræque dominum ſpectandi facultas non eripitur. Multum illa clarior eſt viſio. *D.* Cœcitate perpetua damnatus ſum. *RA.* Non videbis ammodo frondoſas valles, aëreos montes, floreos ceſpites, vmbroſos ſpecus, lucidos fontes, vaga flumina, prata virentia quodque pulcherrimum viſu dicunt, humanioris effigiem. Sed nec cœni cumulos, nec vndantes cloacas nec laniata cadauera, & quicquid aſpectu fœdo ſtomachum lædit. *D.* Oculorum luce priuatus ſum. *RA.* Vt malo huic nil aliud boni inſit, quàm quòd hos ludos enormium, penituſque deformium habituum non ſpectabis, optanda cœcitas, quam, etſi optabilem fuiſſe ſæpe olim fatear, æquè vnquam nego: quandoquidem ſpes fugæ nulla eſt; quocunque terrarum verteris, par inſaniæ regnum, par virtutis exilium: hoc in ſtatu perdidiſſe oculos, fugæ, & ſolatii genus eſt. *D.* Viſum perdidi. *R.* Et fœminei vultus aſpectum. Gaude igitur; clauſę, vnde mors intrabat, ſunt feneſtrę, multiſque vitiis obſtructum iter: auaritia, gula,

luxuria, peſteſque aliæ, ſuos miniſtros, ac ſatellites amiſere; quantum animæ tuæ hoſtibus demptum eſt, tantum accreuiſſe tibi credito. *D.* Perdidi oculos. *R.* Perdidiſti duces malos, qui in præcipitium te ducebant. Mirum dictu; ſæpè quidem lucidiſſima pars corporis, totam animam in tenebras trahit: iam vocantem ad meliora ſpiritum ſequi incipe, & veritati præbe aures clamanti. Nolite quærere, quæ videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt, quę autem non videntur, æterna. *D.* Luminibus careo. *R.* Culpis tu careres plurimis, ſi his perpetuò caruiſſes: nunc venturis malis occurrant, virtus ac cœcitas; præterita deleant, dolo, ac pœnitentia; neu lugeas cœcitatem, mentis oculos aperturam; lugendum forſitan, quòd dilata eſt. *D.* Lumen oculorum perdidi. *R.* Lumen animæ verum ſerua. Solent, qui alterum oculum amiſerunt [vt aiunt] acutiùs videre. Id ſi ita eſt, quid rear, niſi vt duobus perditis, duobus aliis acutiſſimè videas? & tuum facias illud Tyreſiæ cæci vatis, ſed famoſi?

Obruit ora Deus, totámque in pectore lucem
Detulit.

Infelicem te, vereque cœcum, & prorſus exoculatum, ſi hanc etiam perdidiſti; quod, vt ſuſpicer, tuæ, ſi pergis, facient querelæ: perditur nempe flebiliùs, quod vnicum eſt, habenti. *D.* Oculos mei capitis perdidi. *RA.* Purga igitur, & abſterge, quos non perdas, & externis pereuntibus, ad interna reflectere. Illic, mihi crede, non in oculis, habitat felicitas illa, quam quæritis. *D.* Lumen oculis non video. *RA.* Diſce vel in tenebris gaudere. An tibi Antipatri Philoſophi reſponſum excidit, laſciuū fortaſſe, ſed proprium? cuius cœcita-

eſtatem, cum amicæ mulierculæ deplorarent; iocans, Nulla ne, inquit, vobis videtur voluptas eſſe nocturna. Facetè ille quidem, breuitérque. Multa enim ſunt in obſcuro gaudia, ſicut & in luce, dolor multus. Ego autem tibi honeſti ſolitus hortator ſum. *D.* Amiſſos oculos queror. *R.A.* Si vſurus malè, gaudendum potiùs præreptã tibi nequitiæ inſtrumenta. Sin bene, nec ſic quidem eſt, quod doleas: rem decoram viſu, ſed pietati ac ſancto propoſito minimè neceſſariam amiſiſti, non membra, ſed animum quærit Deus. Purum illi, totumque ei offer, quem, vbi acceperit, quicquid eſt reliqui, acceptum feret, nil retinuit, qui animam dedit. *DO.* Corporeos amiſi oculos. *R.A.* Si ad cælum niteris, conſolare te cum Didymo, quem cæcum ab infantia, inque hac cæcitate vſque ad exitum, ſummo virtutum exercitio inſignem, ſacer Antonius ſenem viſens, nihil moueri debere, ait, eò quòd oculos amiſiſſet, communes ſibi cum muſcis, & muribus, & lacertis, ſed gaudere, quòd oculi, communes illi cum angelis, ſalui eſſent. Antonianum verè, cœleſtiſque magiſtri diſcipulo dignum verbum. Sin ad liberalium ſtudiorum decus aſpiras. Homerum, ac Democritum contemplare, quorum alter [vt fama eſt] dum mira illa, ac diuina dictaret, oculis non videbat, animo lynceus. Alter ſibi oculos eruit, ne videret multa, quæ, vt ipſe arbitrabatur, veri viſus aciem impedirent: cuius factum, quàm vel laude, vel vituperio dignum fuerit, non diſputo, ſed inuenit imitatores. Quòd ſi picturam fortè, ſculpturámue Apellis, aut Phydiæ artem tibi mente delegeras: amiſiſſe te aliquid, non negem, niſi hoc ipſum lucrum eſt, ab incœpto humili tetractum, cogi altiùs. *D.* Cæcitate inops, & inutilis ſum.

R. Quid te ipſum, cœce, deſeris? Nam Tyreſias de quo ſuprà diximus, cœcus viſu, vaticiniis clarus fuit. Et Diodorus Stoicus familiaritate Ciceronis, quàm ſecta notior ſua, viſum perditum, auditus ſolatio leniebat; cùm ei, vt Cicero ibidem ait, libri per noctes, & dies legerentur: quibus in ſtudiis oculis non egebat. Hic & philoſophiæ ſimul, & fidibus: quodque ſine oculis fieri poſſe, vix crederes, geometricis quoque deſcriptionibus operam dabat; & alienis manibus lineas protrahi iubens ſuo de illis ingenio differebat. Caius Druſus abſq. oculis, ſed iuris ciuilis notitia tanta fuit, vt domus eius, conſultorum frequentia, quotidie repleretur. Et videbant illi, qua iretur ad forum, rectiùs; quà iretur ad cauſæ victoriam, non videbant; atque ideò cœci ducis patrocinium implorabant. Sed clariſſimus omnium, quos famoſos cœcitas habuit, Appius Claudius, & re cœcus, & nomine: qui cœcitate preſſus, ac ſenio, non priuatis modò conſiliis à populo noſcebatur, quiſquis in iure, vel in facto ſcrupulus incidiſſet; ſed authoritate ac ſententia ſenatum regebat, vniuerſamq; Rempub. gubernabat. Tu confeſtim, vno deſtitutus ſenſu reliquos omnes atque inſuper mentem ipſam abiicis, haud aliter, quam qui vnius damni leuis impatientia, & vitam, & vitæ inſtrumenta proiiciunt deſperatione præcipiti. *D.* Cœcus ſum, nec quò pergam, video. *R.* At dux tuus videt; ſiue is eſt animus, ſiue vnus aliquis ex more, cœci greſſum dirigens; cuius ductu, non modò rectum iter inuenias, ſed ad contemptum vitæ, nobilem, & præclaræ virtutis actus vltimos, ad faſtigia ſumma peruenias: neque, niſi vis animi defuerit, generoſum facinus lux amiſſa præpediet. Meminiſti, quid ſacris Sanſon in literis; quid ciuili bello,

apud

apud Lucanum. Maſſiliæ Tyrrhenus agat in æquore, de quo quidem, ſi poëticæ tubæ minus eſt fidei, illud certius, atque recentius recordare, quod ætate geſtum tua, videre oculis potuiſti. Vt Ioannes Rex Bohemus, duorum, ſine medio, Romanorum principum, alterius filius, alterius pater, oculis ſemper infirmus, multos ad extremum annos cœcus, bello hoc, quod inter Gallum, cui ille fauit, ac Britannum regem, ſex iam luſtris agitur; dum pugna illa omnium aſperrima, cui ambo reges interſerant, inclinare fortunam ſuæ partis intelligeret, duces ſuos clara voce compellans: Dirigite me, inquit, o cyues in eam partem, vbi rex hoſtium eſt, atque omne robur exercitus ſui; quod cùm mœſti, ac trepidi feciſſent, ille equo ſtimulis adacto, eò ſe præcipitem dedit, quò ſpectare alij, cœcumque oculis proſequi vix audebant, vbi confertiſſima hoſtium in acie, non fortiter modò, ſed horrificè pugnans ruit, ipſis mirantibus, & laudantibus, qui vincebant. Rem narro notam omnibus, ſed, niſi mandata ſit literis, obliuione perituram: & quid, oro gloriæ viri fortis obfuit, viſu caruiſſe? niſi, vt quem virtus, & natura mirabilem fecerant, ſtupẽdum cœcitas faceret. *D.* Cœcus ſum. *R.* Iocari incipiam, ni deſiſtas queri. Nam quid aliud, ſi vir es, attuliſſe tibi cœcitas quiuit, quàm, quod de ſeipſa cœcus effectus Aſclepiades ait: vno, ſcilicet, vt puero comitatior gradiare.

De Auditu perdito. DIAL. XCVII.

Denegat auditus voces audire Sonoras,
Nec dictu, quæ ſunt turpia, percipies.

DOL.

Perdidi auditum. *R.A.* Iter ecce aliud tædio præcluſum eſt. Multa oculis, multa auribus

hauriuntur tædia, multa vtrobique calle faſtidia in animum penetrant; quibus euitandis, ex æquo penè optabiles videantur cœcitas, ſurditaſque: habent tamen hæ ſuas incommoditates, vt reliqua ferè cuncta mortalium, amarumque aliquid, non nego, ſed patientia mollius, ac virtuti impar. Vbi quænam ſit, has inter, proportio incommodorum, haud facilè dixerim; niſi quòd illa periculoſior, iſta ridiculoſior. Nam quodammodo amentes, videri ſolent, qui ſurdaſtri ſunt: cœci verò magis miſeri iudicantur. Itaque ſurdos riſu, cœcos miſeratione proſequimur. Sapiens vtrumque contemnit; nec quid aliis videatur, æſtimat, ſed quid ſit. *D.* Auditum perdidi. *R.A.* Adulantium iam ſuſurros, atque obtrectantium iurgia euaſiſti: diuerſimodum, ſed par malum; niſi quòd aliquātò virilius eſt iurgiis, quam blanditiis adhibere aures. Illis namque medicamentū aliquando, his venenū ineſt ſemper. Illud ergò ſæpè mordendo ſanat, hoc mulcendo inquinat; atque ita peior eſt falſus amor, vero odio. *D.* Amiſi auditum. *R.A.* Iam quod ars Vlyſſi præſtitiſſe fertur, tibi iam vel natura præſtitit, vel caſus aliquis, vt Sirenum cantus, ſurda tutus aure pertranſeas. Felicem te, ſi æſtimas quod inde pericula penetrare in animum potuiſſent; quotque olim inde mendacia, quot errores, quot demum moleſtiæ ſubiere. *D.* Auditum amiſi. *R.A.* Philomenam credo, vel citharam tibiaſque nō audies; ſed nec rudentes itidem aſellos, nec grunnientes ſues, nec vlulantes lupos, nec latrantes canes, nec ſæuientes vrſos, nec rugientes audies leones, nec gementes pueros, nec altercantes aniculas. Nec poſtremò, his omnib. grauiores vndique perſonantes ſtultorum riſus ineptiſſimos, & in-

& inconditos fletus, & confuſas voces, quo nullus vſquam ſonus inamœnior. *D.* Auditu careo. *R.* Multiplicibus ereptus es fraudibus. Nulla re crebriùs falluntur homines, quàm verbis. Nihil huic periculi eſt ſurdo. *D.* Obtorpuere ſaures mihi. *RA.* Periculoſa pars corporis, præcipuèque principibus, qui per illam adulatorum flatibus tumefacti, ſæpè cum populorum riſu, ſuaque pernicie crepuere. *D.* Auditus hebet. *RA.* Si cum aliis loqui prohibitum eſt, tecum loquere, Ciceroniani memor illius: Qui ſecum loqui poteſt, ſermonem alterius non requiret; quamuis & colloqui ſurdo quoque permiſſum, legendo ſcilicet, ſcribendoque, cum antiquis nempe loquitur, qui legit; at cum poſteris, qui ſcribit: ad hæc, cæleſtis philoſophiæ libros, & qui legit, Deum audit, & qui orat alloquitur. In hoc quidem gemino colloquio, nec lingua, nec auribus opus eſt, ſed oculis, digitiſque, ac deuoto animo. Et hic igitur vt in multis, noſtri conſilium Ciceronis amplectemur, vt ſicut cœcus aurium, ſic ſe ſurdus oculorum ſubſidio conſoletur. Tu proinde ſi audire homines non potes; ſcriptos ab hominibus libros lege, & legendos ab hominibus libros ſcribe. Cælũ præterea, ac terras, & maria reſpice, horumque omnium authorem in ſilentio contemplare. Nil ad hoc ſurditas iſta nocuerit, multum fortaſſe profuerit. *D.* Auditus me deſtituit. *R.* Quibus tonis, aut numeris, aut diapente conſtet, aut diapaſon; quibúſve proportiones aliæ, quæ tractantur à muſicis, noſſe, vel ſurdus poteſt. Et quamuis humanæ vocis, fidiumque, vel organi modos, auribus non audiat; ſi tamen cauſas animo tenet, delectationem intellectus, haud dubiè, præferet aurium voluptati. Finge, & hos ipſos muſicos numeros

ſurdo ignotos;modò virtutis numeri noti ſint ſeque in illis exerceat,bene eſt.Nil hic quoque ſurditas nocet. Melius enim multò eſt bonum fieri, quàm doctum; etſi abundè doctus, ac ſapiens ſit, quiſquis abundè bonus eſt:at qui malus idem & inſipiens,& indoctus;omnium licet,quæ ſub cęlo ſunt,eruditiſſimus literarum.*D*.Auditus elanguit. *R*.Bene,quòd hoc tibi non prius accidit, quàm fidem,quæ auditu maximè conſtat,acciperes:illam habens quid quereris?ſeu quid quæris? Si hominum cantus aut volucrum non percipis, cantibus cor intende cæleſtibus, internamque autem Deo applica. *D*.Non audio.*R*. At cogita,& dic tibi: Si non audio,quid,ſeu ad me,ſeu de me homines loquantur ; audiam,quid loquatur in me dominus Deus.Illi enim ſępè bellū,hic loquitur pacē ſemper.*D*.Nil penitus audio.*R*.Multi ſilentium appetentes,longis peregrinationibus fatigati ſunt,vt aliquibus abditis & ſemotis in locis,quod cuperēt, inuenirent.Tu,quod ab aliis operosè quæritur,vbi liber, tecum habes: diſce iam bono tuo vti, & tranſacti memor ſtrepitus , veterumque tumultuum,tandem incipe ſilentio delectari.

De Tædio Vitæ. DIAL. XCVIII.

Quos vitæ tædet,ſperando viuere diſcant,
Lectio,ſcripta,labor,tædia cuncta fugant.

DOL.

VItæ me tædium ingens tenet. *R.A*. Ex præmiſſis ortum malum , quo neſcio, an vix aliud perieuloſius : quippe moleſtiſſimum per ſe,deſperationi quoque contiguum, atque ad illam via eſt; pro quo nominatim inſtitutum eſt,

ve-

veſtris in templis, auxilium implorare felicium animarum, quæ terrenis tædiis, vincliſque corporeis reſolutæ, cœleſtibus perfruuntur gaudiis, ac ſecuritate mentis æterna. *D.* Multa me vndique vitæ tædia circundant. *R.* Propellenda tædia cogitationibus lætis, ac ſpe bona, & amicorum ſolatio, & librorum, & delectationum honeſtarum alterna varietate, atque exercitiis iucundis: inertiæ fuga, ſed imprimis patientia rerum, & longanimitate inuicta; neque vel præſentium odio, vel futuri deſiderio; nec metu denique, nec ſpe vlla anticipandus vitæ finis, quod ſtulti quidam, ac miſeri fecerunt; qui dum paupertatem, vitæque tædia, ac labores temporales fugiunt, in æternos incidunt. Sine Ciceronem noſtrum loqui, mortem Catonis huius vltimi, ſuis in libris officialibus, excuſantem. Sine loqui Senecam, & hanc ipſam miris laudibus celebrantem, & multis in locis diſputantem certis ex cauſis arceſſendam manu mortem: verior altera, multóque melior Ciceronianâ ſententiâ; qua & tibi, & piis omnibus retinendus eſt animus in cuſtodia corporis, nec iniuſſu eius, à quo ille vobis eſt datus, ex hominum vita migrandum, ne ſcilicet aſſignatum munus diffugiſſe videamini, quin, & illud è cœlo tibi etiam dictum crede: Niſi te Deus is, cuius eſt templum hoc omne, quod aſpicis, iſtis te corporis cuſtodiis liberauerit, huc tibi aditus patere non poteſt: & ad ſummam, caue, ne aut vllo vnquam vitæ tædio, ita mortem cogites, vt occupare illam tibi licitum putes; aut vllo gaudio ita non cogites, vt incautum illa animum improuiſa deiiciat.

De Grauitate corporis. DIAL. XCIX.

Crapula vitetur, moderatè ſumito cœnas,
Sic craſſum tenui ventre leuabis onus.

DOL.

Grauis ſum corpore. *R*. Queri poſſes, ſi, vt volucris ad volatum, non vt vir ad virtutē, natus eſſes. *D*. Graue corpus, & inhabile eſt. *RA*. Hanc querelam Roſcio dimitte, atque Æſopo. Tu, ſi vel per arctum circulum flecti, vel per funem aëreum labi nequis, quid ad rem? Ito cum viris bonis greſſu ſobrio. Geſtus, ac ſaltus hiſtrionum ſunt. Sapientem, vt in actibus, vtque in verbis, ſic in inceſſu grauitas decet, atque modeſtia. *D*. Graui corpore ſum. *R*. Hæc grauedo vna comitum ſenectutis eſſe ſolet, ne qui illam amiſerit, hanc excludat, quamuis interdum non ætatis, ſed naturæ comes inueniatur. Vnde fit, vt & iuuenes graues, & ſeniculos agiles videamus. Cæterum, & graui ſub corpore, ſæpè animus leuis, & ſub leui grauis habitat; corporis tamen, atque animi proportio quædam, parilitáſque ſi obuenerit, haud ſpernenda eſt. *D*. Moles corporis ingens eſt. *R*. Non minor, quamuis inuiſibilis animi moles, & conſtantia: hanc illi obiice, nihil graue erit. *D*. Mole corporea demergor. *RAT*. Agilitate mentis emerge, & illam extenuare, ac diſcutere laborando ſtude: circumeundo res multas, & difficiles agendo, exercitio mentis, & corporis exilio voluptatum, pelle otia, arceſſe negotia, ſperne libidines, odi inertiam, curas ama, molliciem abiice, ſectare duriciem, aſperis delectare; cibo, potu, acubitu, ſeſſione, intentione perpetua, ſomno breui, ac ſollicito. *D*. Mole corporea laboro. *R*. Alius con-

trario.

trario, alius alio laborat. Nullius ſine labore vita agitur; ſed quiſquis ſuum nouit, alienum vel deſpicit, vel ignorat. *D.* Multum corporeæ molis excreuit. *R. A.* Si hominis nomen, quod mortale eſt animal, ab humo dicitur, ſic maximè homo erit, multa humo obſitus: non poteſt tamen ſic cæleſtem naturam, terreſtris obruere quin aſſurgat; niſi ſe ſurdam virtuti, & male ſuadenti credulam præbeat voluptati. *D.* Graue corpus animam premit. *R.* Ipſum collige animum, & enormem ſarcinam magno niſi perfer, ac cogita ſępè cœleſtia ingenia, ex hoc faſce corporeæ molis erumpere, & miram ad altitudinem peruenire. *D.* Corporis onere pręgrauor. *R.* Etſi vinci nequeat natura, omni tamen ſtudio enitere, vt indies, & viribus tuis accedat aliquid, & ſarcinæ detrahatur.

De Grauis Ingenij tarditate. DIAL. C.

Obtuſum ingenium ſtudiis molleſcet, & arte,
Omnia cura frequens vincit, & ipſe labor.

DOL.

AT graui, duróque ſum ingenio. *R.* Grauedo moleſtior, ſed hæc quoque minuitur, ſi diligenter intenderis. *D.* At pigro, obtuſoque ſum ingenio. *R. A.* Quid tu igitur, huic morbo indignatione, an lamentis ſuccurrendum putas? Longè alio remedio res eget, non eſt indulgendum ſomno, non libidini, non cibo, non vino, non inanibus fabulis, non captandæ excuſationum cauſæ, & reflexa in naturam culpa inertiæ ſuccumbendum; ſed vigilandum, cogitandum, ſuſpirandum, anhelandum, enitendum, aſſurgendum, incitanda vis animi, excutiendus torpor, propellenda ſegnities, abſtinendum volu-

ptatibus, incumbendum ſtudiis. Nil tam graue, quod non leuet; nil tam durum, quod non leniat, nil tam obtuſum, quod non acuat; nil tam pigrum, quod non vrgeat; nil denique tam defoſſum, támque obſtruſum, quod non eruat: tam ſopitum quod non excitet intentio. *D*. Ingenio tardo ſum. *R*. Qui velocitatem ingenij, laudem dicunt, tarditatem dicturos infamiam, certè ſcio. Malim tamen ingenium tardum, ac modeſtum, quàm velox, & præruptum. Nam vt inde non inſignis gloriæ, nec ſpes operum magnorum; ita hinc errorum grauium, & turpis ignominiæ metus eſt; tolerabilius autem multò eſt, fieri inglorium, quàm infamem. *D*. Ingenio ſegni ſum. *R*. Quod equis ſegnibus fieri ſolet, ſtimulos adhibe; non hinc tibi corporis excuſatio, ſed laboris occaſio data eſt. Sunt, qui ſtatim, quod non vltrò prouenerit, deſerendum putent; at tu preme, inſta, contende. Generoſum animum difficultas erigit, alit labor, illic maximè nititur, ídque pluris æſtimat, vbi reſiſtentiæ plus inuenerit. Factum ſtudio ingenioſum Socratem legis, diſertúmque Demoſthenem: & quàm multis idem accidit, ſingulare quidem nomen, pauci occupant. Rarior eſt fama, quàm meritum. *D*. Ingenio hebes ſum. *R*. Non tibi profectus ideò ſpes erepta, ſed induſtriæ inuenta neceſſitas. Glorioſius autem tantò eſt, ſtudio prouehi, quàm natura; quantò ſatius propoſito loqui, boni aliquid agere, quàm caſu. *D*. Ingenio tardo prorſus & inualido ſum. *R*. Si litteris non potes, at virtuti ſtude. Nemo non ad illam ſatis ingenioſus, vbi non acumen quæritur, ſed voluntas; ad quam quidam literas nil prodeſſe, alij obeſſe etiam opinati ſunt: ideóque deſertis ſtudiis in ſolitudines abire, & exi-

eximiæ illis ſcientiæ loco fuit, ignorantia literarum; de quorum iudicio pronunciare difficile eſt. Idem [de quo conſtat] extremum accipe. Nemo te fallat, non te vulgi ſtupor, nec ſtultorum voces moneant. Maius tutiúſque eſt virtute quàm literis clarum fieri. Itaque ſemper illud optabile, ſæpè iſtud formidabile res oſtendit: quòd ſi ad virtutem animi, literarum lux acceſſerit, tum demum conſummatum quiddam, atque perfectum eſt ea quidem, ſi qua in rebus humanis poteſt eſſe perfectio.

De Inopi, & infirma memoria. **DIAL. CI.**

Reſpice nunc domui, comes eſt oblivio mortis;
Vlla libens ſubeat tarda ſenecta Deo.

DOL.

SEd memoria inopi, & infirma ſum. *RA.* Eſt hęc alia ſenectutis infamia haud verior, quàm reliquæ; ſed vt vera ſit, huic quoque ſtudij ope ſubuenias. *D.* Memoria labaſcit. *R.* Adeſto, ne corruat; & labentem, iugi exercitatione ſuſtenta. Fac, quod muro ruinam minanti; adhibe repagula opportunis locis, & fragilem crebris, ac validis adminiculis circumualla. *D.* Memoria fluxa eſt. *RA.* Diligentia & artificio illam ſtringe; cunctis ingenij, memoriæque defectibus occurrit induſtria. Nil patitur induſtria perire nil minui. Hæc eſt quæ philoſophos, & poetas ſenes, virentiſſimo ingenio ac ſtilo; hæc eſt quæ decrepitos oratores voce ſolida, validiſque lateribus, ac tenaci memoria ſeruare poteſt: quod, niſi ſic eſſet, nunquam Solon, & quotidie diſcens aliquid ſeneſceret & ſupremum agens ſpiritum ad colloquium aſſidentium amicorum, ex ipſa iam quaſi morte conſurgeret: non Chryſippus a-

cutiſſimum illud, ac profundiſſimum volumen cœptum iuueni, in extrema perficeret, ſenectute; non Homerus illa ætate diuinum, & ſcæleſte opus excuderet, non Simonides octuageſimo vitæ anno in Pierium illud certamen, iuuenili feruore animi, ſenili autem maturitate, deſcenderet: non quarto, & nonageſimo Iſocrates, ardens illud opus, ac mirabile: & propè centeſimum Sophocles, tragici ſummum ſtili decus, ſuam compleret Oedipoden. Non octogenario maior Cato, nulla mutatione vocis, aut ducrum, nullo memoriæ lapſu, vel in graui ſe ipſum accuſatione defenderet; vel clariſſimos oratores vltrò ipſe ad iudicium euocaret. *D.* Infida memoria eſt. *R.* Noli ergò illi fidere; ſæpè calculum ſecum pone; quicquid credideris, confeſtim exige; & quod cras facturus fueras, nunc facito. Non eſt tuta dilatio. Si ex malis, ſi quid boni potes, elice. Fides ſocij deſidiam parit, diligentiam perfidia. *D.* Memoria ſum pene nulla. *R.* Ea eſt rerum conditio humanarum, vt qui pauciora meminerit, minor illi fletuum cauſa ſit: vbi nec emendatio, nec pœnitentia vtilis locum habet, quid ſupereſt aliud, quàm obliuionis auxiliũ?

De Eloquentiæ defectu. DIAL. CII.

Inuidiam ſermone paras, hominumque fauorem.
Prodeſt apta loqui, non tacuiſſe nocet.

DOL.

Eloquium deeſt. *R.* Altero quærendi odij inſtrumento cares; naturæ beneficium agnoſce; quæ, vt magnum tibi in ancipites reos, ſic in te paruum fortunæ ius eripuit: multi propter eloquentiam periere; ſi hinc dubitas, vtriuſque eloquij principes interroga. Nam minorum,

norum, ob hanc, cauſa paſſim pereuntium plena, ſunt omnia. In quibus, idem ipſe periculo, qui excellentiæ, eſt proprior, ac notior fama. Sunt quibus obſcurum nomen propugnaculum eſt ſalutis. Finge autem abeſſe periculum; diſertis nunquam abeſt labor. Nihil eſt in rebus tam inane pro quo tanti labores, tantæque vigiliæ vltrò ſuſcipiantur; flatus volatilis, ſic exercet animum: ſolida quaſi virtus in verbis. *D.* Eloquentiæ nihil eſt mihi. *RA.* Fortaſſe multum ſecuritatis, quod non eſſet, ſi eloquentiæ multum eſſet, multorum quoque, in quibus & tuta forſitan vt vita, ſic & tutior fama erit. *D.* Nihil eſt eloquentiæ. *R.* Cura vt ſapientiæ ſit aliquid, vt innocentiæ, vt virtutis. Illa enim poucorum, hæc ſunt omnium. Non te inſignis poetarum, non te maior oratorum raritas trahat. Imò verò vide, vt ſubitò dictum mutem; ſi te raritas allicit, hoc age; ha: ad illam itur via. Indignum quidem, vt nihil melius, ſic nil rarius virtute. Eloquentia ipſa, quam paucorum dixi, multò eſt crebrior, quàm virtus; adeò, quod omnes poſſunt, omnes negligunt. Quod pauci poſſunt, omnes appetunt, omnes experiuntur. *D.* Verborum inops ſum. *RA.* Rebus intende animum. In verbis enim flatus, & labor, & eloquium; in rebus quies, virtus, ac felicitas. *D.* Loqui neſcio. *R.* Multi, quæ minus ſciunt, magis agere geſtiunt. Equitandi inſcium, equo impone; vix illum inde diuul ſeris; te loquendi ignarum ſaltem pudor ad tacendum cogat; &, ſi loqui neſcis, quod alij audiant, diſce loquentes alios audire. Non eſt minus artificium tacere, quàm loqui; cum ſit tutius, atque facilius. *D.* Non poſſum exprimere, quod in corde eſt. *RA.* Si intellectu polles, magniſque & altis, qui in animo ſunt, ſenſibus: iucunda vox

& volubilis lingua non ſuppetit, quieſce. Noli quod infeliciter ſuccedit, retentare. Quid ergo? bono tuo non tantùm æquanimiter, ſed lætè vtere. Alienum linque aliis, neu linguam, ſtilúmque ſuperuacuo atteras. Sine, inquam, loqui alios, tu intellige: cùm ſecretior, tum maior ex ingenio voluptas, quàm ex eloquio percipitur; magíſque continua; & plus quietis, & inuidiæ minus habens. D. Coram multis loqui, pudor impedit. *R.* Magnis hoc viris accidiſſe notum eſt; frontis imbecillitate, non vitio linguæ, vel ingenij; quod, ſi cum multis, refugis, at cum paucis, at cum vno loquere: vt clariores fatear conciones, dulciora eloquia non negabis: ſi ne id ipſum potes, ad te redi, tecum loquere quod iam ſuprà monui, tuúmque domeſticum collocutorem excita. Semper ille quidem pręſtò eſt, non inſidiatur, non irridet, non inuidet, non faſtidit, non exactam, atque laborioſam quærit eloquentiam, confabulationibus gaudet familiaribus, interruptíſque ſermunculis, quia & multa ſæpè loquenti ſilentio acquieſcit. Diſce tu, illo teſte, contentus eſſe, qui non qualiter, ſed quid dicas, ſeu potiùs dicere velis, attendit. Diſce tibi theatrum honeſtiſſimum medio pectoris extruere. Diſce non hominum, ſed veritatis applauſum optare, & aliquando ſine ſtrepitu gaudere, contemnátque modeſtia, quem perfecta nonnunquam extinguit eloquentia. Diſce denique non ad pompam loqui, quo vix maius malum vita hominum habet. *D.* Blæſi oris ſum. *R.* Fles ne aliquid tibi commune cum Moyſe, tali viro, & tam Dei amico? Atqui ſeu antiqua repetis, ſeu moderna circunſpicis, vt multi occurrent blæſi viri optimi, multíque diſertiſſimi ſcelerati ſic petrari, quibus vtrunque contigerit, ſingularis elo-

loquentia, & excellens virtus.

De Amiſſione Linguæ, & Loquelæ. DIAL. CIII.

Ingentes pecudes atque efferæ monſtra domantur;
Exiguum membrum nemo domare poteſt.

DOL.

Qvid quòd linguam, & loquelam perdidi? R. Quid ſi ſecuritatem, & requiem inueniſti? quàm multos manu innoxios, lingua peſſundedit? eſt voluptas ſtulta quidem, ſed communis volentium videri feciſſe, quæ non faciunt, nec poſſunt. Mentitus eſt qui Iſraëliticum regem, filiumque eius occidiſſe ſe dixit; & facti innocens, mendacij pœnam luit. Vt periculum ceſſet, quantus eſt labor loqui, reſpondere, fabulari, fingere, comere verba, ſententias librare, cogitare quid, & qualiter dicas, quámque ſuauiter aërem verberes[ita enim vocem ipſam diffiniunt] qualiter quoque non linguam modò, ſed reliquum corpus moueas. Nam & huic ſe porrigit pars vna rhetoricæ: qualiter meditabundus humi frontem defigas, quam, quorſúmve manum porrigas, quo terram ferias pede; an non ſatis hæc operoſa concinnitas, & præcepta penè muſicis opera, vt dulciter ſones, angi; an non verè loqui labor, & ſilentium quies? *D.* Nullatenus loqui poſſum. *R.* Quæ, de deficiente eloquentia dicebam, multò dignius perdita repetuntur lingua. Quando igitur loqui nequis, tace, & quod neceſſitas iubet, volens facito. Quid ipſi, qui loqui poſſunt, ſæpè vtiliùs facerent; ſæpè dolent, non feciſſe. Tace, inquam, neu te damnum pati putes, tacens cogita, & quieſcens tecum loquere; quæ meliora eſſe, quàm perorare, ne diſerti quidem

negent. *D.* Mutut factus ſum. *R.* Si muti fuiſſent Cicero, & Demoſthenes, diutiùs vixiſſent & leuiùs obiiſſent. *D.* Linguæ vſum omnem perdidi. *R.* Et mentiendi conſuetudinem, & fallendi artes, & inimicitiarum, quærendæque infamiæ inſtrumentum. Plures enim lingua ſunt, quàm factis infames. Nulla pars corporis ad nocendum promptior, ad frenandum difficilior. Meritò ergò quaſi magnum aliquid, atque rerum protulit ille, qui dixit: Cuſtodiam vias meas, ne delinquam in lingua mea. Quod cùm ſanctus quidam vir, qui ad diſcendum ſacras literas acceſſerat, audiuiſſet; abiiſſe dicitur, nec amplius audire voluiſſe. Cúmque poſt longum tempus præceptor ſuus, illum admirans, ſciſcitaretur, quid tamdiu abſens, cœptum opus omiſiſſet; reſpondiſſe dicitur; quod primum illud ei verbum ſat, ſupérque negotij attuliſſet, nec dum illud vnum omni ſtudio poſſet implere: hanc tibi cuſtodiam, & hoc frenum, ſeu à natura quidem, ſeu à fortuna oblatum ne contempſeris, libénſque te regendum præbe, néve contra tuam ſortem calcitres. *D.* Linguam amiſi. *R.* Nunc maximè, quod ſapiens iubet, omni cuſtodia ſerua cor tuum, è duabus cuſtodiis ad vnam redactus; & dimidia laboris parte liberatus, faciliùs pauca cuſtodies, & precioſa vigilantiùs. *D.* Linguam perdidi. *R.* In quibuſdam paucis nobile, & argutum membrum; in magna autem parte hominum, nocens, atque peſtiferum, & quo multis caruiſſe ſit melius. Sic non ſolùm in ſeruo verum cernitur, quod Satyricus ait:

Lingua mali pars peſſima ſerui:

ſed in pleriſque etiam liberis, quibus nihil peius dedit natura, quàm linguā. Bella, doli, adulteria, corruptelæque omnes penè ceſſarent, niſi lingua ma-

malum ſemen,& ſpargeret & foueret *D.* Linguam perdidi. *R.* Si malam, lucratus es pluri mùm. Magnæ enim diuitiæ ſunt eſſe inopem malorũ. Hæc, qui non habet, diues naſcitur, at qui perdidit, diues fit; & nouo auctus cenſu, perdendo inuenit, quod inueniendo perdiderat. Quod ſi bonam perdidiſti, dico iterum: Cor conſerua, amiſiſti quidem, quo placeres hominibus, ſerua quo placeas Deo. Cui ſi lingua non potes, corde loquere. Si enim de malis ſcriptum eſt: Labia doloſa in corde, & corde locuti ſunt. Cur non piorum in corde, pia labia eſſe; & ipſi corde etiam loqui poſſunt, vbi ſint aures Dei? Verumque ſit, quod alibi ſcribit idem? Non occultatum os meum à te, quod feciſti in occulto. Nulla enim ſecretiſſimarum quoque cogitationum abſcondita eſt Deo, nec tacitos minus, quàm clamantes audit. Imò non eſt apud illum clamor altior, vehementiorque, quàm cordis clamor, ille ſilentio delectatur. Hunc clamorem, compreſſis labiis, promebat ille gregis primùm, poſtmodùm populi paſtor famoſiſſimus, qui audire meruit vocem Dei, dicentis ſibi: quid clamas ad me? non loquebatur, & clamabat, immò quidem loquebatur, ſed corde. Sicut autem, qui Deum audit, ſurdus non eſt: ſic quem Deus audit, non eſt mutus.

De Virtutis inopia. DIAL. CIV.

Virtutum dator eſt ſolus Deus, hunc pete; nulli,
Quiſquis opem poſcet, denegat ille ſuam.

DOL.

At virtutis inops ſum. *R.* Verum damnum, iuſtus dolor; niſi, quòd aliæ omnes inopiæ naturales, aut fortuitæ, ac violētę eſſe poſ-

ſunt; hæc vna proculdubio voluntaria eſt. Cæteræ enim, vel in corpore, vel ingenio, memoriáque, vel eloquio, ſeu vel externis in rebus ſunt: quæ quidem omnia, non qualia exoptantur, obueniūt, ſed qualia cuiuſcunque ſors tulerit; hæc vna autem in voluntate conſiſtit, quam pro arbitrio ſibi quiſque moderatur, atque efficit. Neque verò alia poteſt homini voluntas eſſe, niſi quam vult is; cuius illa eſt, qua & hoc ipſum vult, & quæcunque vult alia. Alioqui, ſi, vt virium, vtque ingenij, ſiue eloquij, ſiue opum defectus, inuito accidit: ſic accideret voluntatis: nec præmio digna virtus, nec ſupplicio digna eſſet iniquitas. Nunc autem non voluntas vobis hęc, aut illa, ſed huius, atque illius electio ac libertas naſcentibus data eſt; quæ in bonum flexa, bonos facit; in aduerſum malos; vti licet hac, vt libet, &, ſi vt libet, bene vti libeat: haud dubiè Dei donum: vt malè autem, peruerſitas ſit volentis: illud penitus non licet: vt non & voluntas bona virtutis & mala vitij radix ſit: atque ita virtutis inopiam non patitur, niſi qui vult: quoniam prima, & maxima pars virtutis eſt, velle. *D.* Quid quòd virtutem volo, nec aſſequor. *R.* Multi ſe id putant velle, quod nolunt; id nolunt, quod volunt: ſic quiſque ſe fallit, ſéque boni auidum non modò aliis, ſed ſibi etiā perſuadere nititur: nec cuiquam faciliùs perſuadet, quā delectabilis vera virtus, falſa virtutis opinio ſic delectat, vt populum, & amicos fallere, & falli inſuper dulce ſit. *D.* Scio me velle nec poſſe idcò bonum fieri. *R.* Vt ſit ita, velle non ſufficit; deſiderio opus eſt, eóque non modico, ſed vehementi. Vos autem mala veſtra feruentiſſimè cupitis, bona vultis tepidiſſimè, vnde fit, vt diuites multi ſint; boni autem pauciſſimi. Nam quid miri eſt,

eſt,ſi citiùs ad optatum ardens intentio, quàm voluntas lenta prouehitur? *D*. Vellem bonus eſſe ſi poſſem. *RA*. Stude, nam poteris, & ſi bona fide vis eſſe,iam incipe;ſed ſegniciem vita. Si enim minima rerum non habentur gratis, quid de virtute ſperes,qua nil in rebus hominum maius eſt. nil altius? Non tu illam quaſi diuerticulum curarum,ſed vt rectum , atque vnicum iter ad felicitatem cogita.Vaca illi,& inſiſte ſummo niſu, totóque animi pondere : neque vero temporis particulam,vt iucundo cuidam exercitio ,ſed vt ordinario vitæ officio,quod te beatum,& nullius egentem rei faciet,vniuerſum tempus,omne ſtudium impende,quod rebus ſæpè viliſſimis impendiſti, & ad memoriam refer illud ſanum , magiſque efficax, quàm comptum verbum Marci Varronis,ex Satyrarum eius libro:Si quantum operæ ſumpſiſti,inquit,vt tuus piſtor bonum faceret panem,eius duodecimam philoſophiæ dediſſes,tempore bonus iampridem eſſes factus: quod ſic accipias velim,non vt terrenæ philoſophiæ, quæ ex frequẽtatis actibus habitum ſpondet,cuius quanta ſit promiſſi fides , experti ſciunt;ſed cœleſti ſapientiæ ſoſpitatrici optimæ , ſuiſque conſiliis, atque auxiliis te virtutis , quæve per hanc quæritur, ſalutis debitorem ſtatuas , ſentiáſque pia confeſſione, grato animo quodque eſt ſcriptum. Nemo poteſt eſſe continens , niſi Deus det:& hoc ipſum erat ſapientię,ſcire cuius eſſet hoc donum; tibi nominatim dictum credas,atque ad omnem virtutem intelligas referendum. *D*. Valde quidem,eſſe cupio,nec ſum bonus. *R*. An valde cupias,res docebit.Intenſæ volũtatis iudicium, perſeuerantia eſt, Siue autem gratuitum Dei donum virtus [& profectò eam largitor ille Sydereus ni-

ſi conſtanter optantibus, inſtantérque precantibus vix tribuit] ſiue tanta in re vllæ ſunt partes ingenij humani.& cùm intentione feruida res egeat, tum & cõtinua eget,& diuturna. Nam quod ſtudio quæritur, repentè non prouenit; ſic quocunque te verteris, perſeuerari opus eſt animo: omiſſis ergò, neglectiſque omnibus, hic incumbe. idque fiet alacrius, ſi memineris, ſemperque deſcriptum ante oculos habueris, ad hoc vnum, atque ad nihil aliud, te veniſſe in hanc terrenam habitationem, & hoc à te vnum exigi, vt virtutum gradibus cælum petas; ita quicquid agis aliud, vel ſuperuacuum, vel damnoſum ſit.

De Auaritia. DIALOG. CV.

Nomen auaritiæ ſi vis amittere, fias
Munificus, perdes nomen auaritiæ.

DOL.

Auaritiæ ſtimulis vrgeor. R. Bene ais, ſtimulis. Nam & quærendarum opum cupiditates, ſtimuli quidam; & quæſitæ opes, ſpinæ ſunt. Ita enim illas vocat, qui mentiri neſcit. Præclaræ verò diuitiæ, quæ & quærendæ torqueant, & quæſitæ. At ſi corpuſculum, ſi naturam, ſi vitæ reſpicias breuitatẽ, videbis te fruſtrà ſuperuacuis curis angi, & paucorum egentem, multa deſiderare. Inſupérque dum quærendis inhias, parta non cernere, atque ita quodãmodo quærenda perdere, quo nihil eſt ſtultius. D. Multa quærendi vrgeor appetitu. R. Nec aduertis, quòd inter quærendum tempus, & vita, cui illa quærebãtur elabitur. Sic mira perplexitas incidit, dum vita abundare videmini, diuitiis indigetis: dúmque indigentia illa prætoriit, ſuperuenit altera, & diuitiis abundãtes, indigetis vita. Nõ hæc ignorabat ille Sapiens, vbi Io-

loquitur de eo parſimonizāte, qui dicit: Inueniam requiē mihi, & mādućabo nunc de bonis meis ſolus; & neſcit, quòd tempus prætereat, & relinquit omnia aliis, & morietur. Et idem alibi: Qui aceruat iniuſtè, aliis congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur. O terribile dictum, ſed commune, quotidiéque ſe oculis ingerens, nec idcirco proficiēs inanimis Auarorū. Idē rurſus; Auaro, inquit, nihil eſt ſceleſtius: & nihil eſt iniquius, quā amare pecunias. Et tu ſcias, quoniam vero omnia conſonant, vt ait Ariſtoteles, ecce vt eccleſiaſtico Sapiēti conſonat: Sæcularis pecuniæ, inquit Cicero fugienda cupiditas. Nihil eſt enim tam anguſti animi, támque parui, quàm amare diuitias.

De Inuidia, & Liuore. DIAL. CVI.

Hic verè pius eſt, odium qui vincit amore,
Inuidus ipſe ſibi, non aliis oberit.

DOL.

INuideo. *R*. Superior affectus, vt bene tibi eſſet, optabat; hic, vt male ſit aliis; tantò hic illo; & auaritia peior liuor. Bene ergò Sapiens idem, de quo modò dicebam: Nequam, inquit, eſt oculus inuidi, inſatiabilis oculus cupidi. *D*. Inuidia torqueor. *R*.

Inuidia Siculi non inuenere tyranni,
Maius tormentum:

Flaccus ait. Idq; ad veſtros tyrannos, peſtilenti auſtro impellente, tranſlatum eſt. *D*. Inuidia crucior. *R*. Simul & peccas, & plecteris expedita iuſtitia. *D*. Felicitas vicini mihi parit inuidiam. *RA*. Credo hercle; nemo veſtrûm Regi Parthorum, aut Perſarum inuidet: ne illi quidem vobis: fuit quando viciſſim inuidebatis, quia vicinitatem faciebat imperij magnitudo. Sed an non ſatis

eſt propriis malis angi, quæ tam multa ſunt, niſi & aliena bona nos crucient, vndique miſeri, inſani? *D.* Vicinis inuideo. *RA.* Tritus mos; Inuidia lippa eſt, longinqua non videt; vicinitas, atque proſperitas, inuidiæ ſunt parentes. *D.* Inuideo alienis bonis. *R.* Si es inuidus, & puſillanimis ſis oportet; omnibus ex vitiis, nullum pigrius inuidia; alios in animos non aſcendit. Nullum quoque miſerius. Itaque reliqua omnia bonum aliquod, licet falſum, præſupponunt. Hæc ſolis malis paſcitur, & torquetur bonis; & quod aliis optat, iam ſibi habet malum. Alexandri ergo Macedonis dictum placet: Inuidos homines nil eſſe aliud, quàm tormenta, ſeu tortores ſuos proprios: leuis adoleſcentis verbum graue.

De ira. DIAL. CVII.

Ira pone molem, gremio ſtulti ira quieſcit,
Ira ius ſenſu cum ratione caret.

DOL.

SEd iraſcor. *R.* Ego aduerſis opem polliceor, non vitiis: non fortuita enim illa, ſed voluntaria ſunt, & in veſtra poteſtate: quis te igitur cogit iraſci? *D.* Iraſcor offenſus. *R.* Is fortaſſe qui offendiſſe te arguitur, ſe offenſum abs te queritur. Non tantum eſt offenſarum, quantum inſolentiæ. *D.* Ira æſtuo. *R.* Furis ergò,

Ira furor breuis eſt,

Inquit Flaccus: fit autem à pleriſque mala conſuetudine, & impatientia longus furor. Ennius autem iram initium dixit inſaniæ; cum pleriſque nimis illam ſequentibus, finis, & inſaniæ ſit, & vitæ. Si quidem hæc etiam peſtis, vt ſuperbior, etſi ſæpè alios, ſemper tamen ante alios, poſſeſſorem ſuum torquet, & cruciat: vt mirer, vnde quibuſdam videri potuerit, huic
neſcio

neſcio quid melle dulcius ineſſe:habet fortaſſe vl tio dulce aliquid:efferum,inhumanum.Ita nihil, niſi amarum habet. D. Iraſcor ob iniurias. *R*. Vix iracundus vnquam adeò quiſquam fuit, vt nulla re laceſſitus, iraſceretur, niſi fortè Cœlius ſenator.iracundiſſimus ille mortalium:qui clienti ſuo in omnibus ſibi conſentienti, atque omnia conſitenti, iraſcens exclamauit: Dic aliquid contra, vt ſimus duo. Durum caput, qualiter tuliſſet iniurias qui obſequium non ferebat? D. Iraſcor.quia offendor. *R*.Hac in parte vulgò plurimum erratur. Quæruntur cauſæ.finguntur offenſæ,inque his ipſis,quæ veræ ſunt cauſæ iræ modus exceditur.In tribus peccatis,velum aliquod excuſationis obtenditur;& eſt excuſatio ipſa peccatum.Tu,quia non tibi vt Deo paretur.iraſceris; & tamen Deus ipſe quotidie verbis ac rebus offenditur;nec ſemper iraſcitur;vos omne verbulum caſu elapſum ad iniuriam capitalem trahitis.Impatiens genus. *D*. Iraſcor ſic meritis.. *R*. Si de te quidem, male; ſi de republica modò non ira, ſed iuſtitia illa ſit, optimè.Et ad ſummã,mordicus, vt dici ſolet, Ciceronianum illud eſt tenendum : Ira procul vt abſit, cum qua nihil rectè fieri,nihil conſideratè poteſt. Iure ergò laudatur Architæ Tarentini dictum, & Platonis amici ſui factum;quorum primus, dum ſe ſtudiis dedito, poſſeſſiones ſuas, culpa villici, deſtructas aſpiceret.in eum verſus: Sumerem, inquit,ex te debitas pœnas,niſi tibi iratus eſſem. Alter iratus ſeruo,non impunem dimiſit, vt Architas, ſed amico commiſit, vt ſupplicium exigeret: veritus ne ſe irę impetus;quo non deceret impelleret:hęc,horumque ſimilia frenare iram debent, ne ſequaces ſuos, vt ſolita eſt, in infamiam, cladem que pręcipitet..

Q j

De Torpore animi DIAL. CIX.

Emollit vires ignaua ſocordia mentis,
Pellunt torporem cura, labor, ſtudium.

DOL.

TOrpeo in agendis. R. Quis miretur ſi poſt gulæ ſtudium, prægrauatumque corpuſculum, animi torpor obrepat? D. Animi grauor torpore. R. Torpor hic ex imperfecta voluntate oritur: mox vt bonum velle cœperis, ardor erit, atq; impetus; qui cum ad multa ſit peſſimus, eſt optimus ad virtutem. D. Torpeo, & ad bona opera lentus aſſurgo. R. Eſt torpor quidã animis obſitus, nec minus ardor quidam generoſa pars animæ; ſed & hic ardor accendetur, & ille torpor excutitur, fuga temporis intellecta, quæ tanta eſt, vt vix metiri eam, quamuis celer animus, poſſit: & ſpecie virtutis adamata, quæ talis eſt, vt ſi corporeis oculis cerni poſſet [quod vult Plato] mirum ſui amorem paritura eſſet. Hinc te amor igitur, illinc metus excitet; vtraq. res inſomnis: neque qui amat enim, neq; qui metuit, torpere ſolet, & tamen hoc ipſum, ne torpor, ſoporque vos noxius premat, ad diuinas laudes ſurgentes nocte precamini: non eſt ſomno locus, aut inertiæ, vbi vos hinc mors territat, hinc honeſtas allicit. Quis enim inter magna pericula, magnaque præmia conſopitur? vbi ad iſta reſpexeris, redibit vigor ad animum, fugiet ſomnus ab oculis cogitantis, quantum nunc etiam ſupereſt imperfecti, quantum tranſierit ocioſi; quod, quia non fit, longas ætates inutiles effluxiſſe, conſpicimus; & ſenes attonitos, ac ſtupentes dicere: Quid hic, in tot annis, egimus? Comedimus, bibimus, dormiuimus; ſero tandem ex-

perrecti ſumus,cuius mali præcipua cauſa eſt torpor iſte quem quereris;abigendus in tempore ſtimulis induſtriæ,freno prouidentiæ,ne cunctando, ad inglorium finem,cum multitudine rapiaris.

De Luxuria. DIAL. CX.

Otia ſi tollas,periere cupidinis arcus,
Contemptaque iacent,& ſine luce,faces.

DOL.

AEſtu quatior libidinum. R. Atqui libidinem torpor gignit: gula autem illam parit. Quid miri igitur, filiam poſt parentes ſequi?gulam certè & luxuriam, communes vobis eſſe cum belluis, maximeque beſtialem vitam veſtram facere, ſapiētibus viſum eſt.Itaque cum ſint alia grauiora mala,nullum vilius. D. Libidine rapior. R. Quo nam verò,niſi ad mortem animæ, & corporis, & infamem notam, ſeramque pœnitentiam, & fortaſſe inutilem?I nunc igitur,& raptantem ſequere,quæ te tales raptet ad exitus. Cogita autem innumerabilium caſus miſerabile ac famoſos,non modò ſingularium hominum, ſed vrbiū, & regnorum,qui tibi partim viſu, partim auditu, & maximè lectione debent eſſe notiſſimi;raptanti,nequaquam,vt arbitror, manum dabis. Audi enim,quid hinc doctiſſimi viri ſenſerint,ac ſcripſerint. Voluptates,ait Cicero,blandiſſimæ dominæ, maiores partes animi à virtute detorquent. In hoc,inquit Seneca,nos complectuntur,vt ſtrangulent: non aliter ergò, quàm latrunculi viatoribus inſidiantes,eoſque ſeducentes,ac per mētes,declinādæ ſunt. In quod valde proderit, ſi illud præclariſſimè apud Liuiū à Scipione Africano Maſiniſſæ dictum

dictum, quod & ſibi, quiſquis hac peſte laborabit, accipiat dictum. Vince, inquit, animum; caue deformes multa bona vno vitio & tot meritorum gratiam maiore culpa, quàm cauſa culpa eſt, corrumpas. Idque faciliùs fiet, ſi quis acriter rei vilitatem, obſcœnitatem, breuitatem, finem cogitet; at longum dedecus, horæque fugacis, forſitan aut momenti vnius illecebras, multorum annorum pœnitentia, vel externo fortaſſe ſupplicio puniendas.

De Superbia. DIAL. CXI.

Luciferum pepulit de ſede ſuperbia cæli,
Luciferi ſupus te faciet ſocium.

DOL.

SVperbia extollor. R. Quid ſuperbis autem Terra & Cinis? tu ne tantorum malorum faſce obrutus atque oppreſſus extolleris? qui ſi te, omnibus malis explicitus; virtutum omnium alis euectus attolleres, hoc vno bona omnia corrupiſſes. Nihil eſt enim odioſius Deo, quàm ſuperbia. Per hanc enim ille pulcherrimus creatus raptim corruit, per quam, tu peccator, vis aſcendere. Si ſic illi ob id vnum accidit, quid per hoc, aliis culpis adiunctum, tibi euenturum arbitraris; malum ſarcinis tuis cumulum ſuper impoſuiſti. D. Superbia vehor. R. Cur quæſo, an non te mortalem, an non aſſiduè fatiſcentem, an non peccatorem, an non mille caſibus expoſitum, an non morti obnoxium incertæ, an non denique te miſerum meminiſti, & non famoſiſſimum illud Homericum audiuiſti? Nihil miſerius terra nutrit homine. Scire velim, quid te horum potiſſimè ad ſuperbiam cohortatur, an fragilitas membrorũ, an vitæ breuitas, an cœcitas

animi, inter ſpes vaniſſimas; metuſque perpetuos fluctuantis;an præteritorum obliuio, an ignorantia futurorum,ac præſentium;an hoſtium inſidiæ, an mortes amicorum, an aduerſitas perſeuerans, an fugitiua proſperitas? Hæc, non aliæ vobis ſunt, quàm ad ſuperbi, ſcàlæ: his aſcenditis ad ruinam. Atqui cætera hominum pericula,etſi iniuſtam,aliquam tamen excuſationem: ſuperbia, & inuidia nullam habent. *D*. Doleo me ſuperbum. *R*. De peccato dolere,primus ad ſalutem gradus eſt: & ſicut ſuperbia eſt,extollere:ſic humilitas eſt,dolere,ſeque ſubmittere: facilè factu, quod quidem erit, mox vt oculos in te ipſum,tota intentione reflexeris:quod cum ita ſit,nolo tibi, nec oportet, librorum partes ſcriptas aduerſus peccata congerere: hoc ſatis eſt cuncta arbitrij tui eſſe,deſitura illico, vt bona fide volueris, vtque aiunt,receptui cecineris,teque ad tua ſigna conuerteris:quod ad præſens malum attinet,vnum illud adiecerim:Superbiam eſſe ægritudinem miſerorum, ac ſtultorum: tales nempe ſunt haud dubiè, qui ſuperbiunt: neque enim aliter ſuperbirent:neque verò ſine cauſa in libro ſapientiæ ſcriptum eſt: Omnes inſipientes,& infelices, ſupra modum animæ ſuæ ſuperbi ſunt. Certè animæ ſuæ,ſi ſaperent,modus erat,humiliati,conditionis imbecillitate cognita. Sic enim eodem libro ſcriptum legis:Rex hodie eſt, & cras morietur. Cum enim morietur homo,hæredi tabit ſerpentes,& beſtias,& vermes. Initium ſuperbiæ hominis,apoſtatare à Deo,quoniam ab eo,qui fecit illum,receſſit: quoniam initium omnis peccati,eſt ſuperbia. Nota ſunt reliqua,quibus acriter circunſpectis, monſtrum eſt ſuperbus homuncio.

De

Sæpe feruntanimæ morborum turba ſalutem,
Ægrotus melius diſcit amare Deum.

DOL.

FEbribus æſtuo. *R*. Æſtus hic, aut tempore finiendus, aut frigore; vtrumuis fecerit, bene erit. *D*. Febribus vrgeor. *R*. Omnis hic contra naturam motus, plus habet impetus, quam diuturnitatis: & ſæpè duorum facit alterum, aut corpus expurgat aut animā abſoluit. *D*. Febribus teneor. *R*. Non longum teneberis, expecta. Citò te vel ſanum oportet eſſe, vel liberum: vtrunque optimū. *D*. Febribus laboro. *R*. Illico requieſces. Natura cum morte confligit, operire exitum duelli: prope eſt hora, vel hinc te morbo, vel omnibus exemptum. *D*. Febribus ardeo. *R*. Minus mali eſt, corpus ardere quam animum, de quo præcedentes tuæ ſeptē proximæ ſunt querelæ. Quid ſi ardor, alterius, ſalubris eſt alteri? Quid ſi hic ardor, quamuis aſper optabilis eſt? quantum denique boni eſt, præſentis vitæ mala, breui guſtu, peremnis admonere ſupplicij: vt infinitas amaritudines declinare ſtudeant qui tam grauiter paucis horis amariuſcula tolerant: atque his anguſtiis diſcant illas euadere, quibus nec phyſicus, nec herba medebitur, nec dies criticus, nec mors quidem. *D*. Febribus vror. *R*. Vermium cibus excoquitur. Fer te aliis vri, cui toties alia vſta ſunt? & de ſupplicio conſilium cape; ex quibuſdam malis remedia conflantur. Sæpè paruus dolor ac præſens, vt venturis, ac grauibus occurreretur, admonuit; fuitq; vtilis, qui moleſtus erat. Felix incēdiū breue, quod æterni refrigerij cauſa eſt. *D*. Febribus exerceor. *R*. Eris

iam bonæ valetudinis æſtimator idoneus: vos homines Dei dona, niſi amiſſa, vel intermiſſa, non ro ſcitis; ingratum genus. D. Febre vexo importuna. R. Diu ſimul eſſe non poteſtis. Nemo diu ardet, aut illa te deſeret, aut tu illam.

De Dolore Iliaco. DIAL. CXIII.

Quem colori inuiſum cruciat, vel tormina ventris,
Sit patiens, quoniam ſit breuis ille dolor.

DOL.

ILiacum patior dolorem. RA. Sperare incipe, quandoquidem, quod iam triſtius metuas, nil eſt. Sicut autem ad extrema gaudij perueniſſe, principium eſt doloris; ſic extremitas doloris, principium gaudij ſit oportet. Contrariorum hæc eſt lex; Alterum ex alterius fine oritur. D. Dolore torqueor iliaco. R. Spes eſt, fateor, acerba ſolatij, nil acerbius pati poſſe. D. Iliaco crucior dolore. RA. Qui dolet, ac metuit, ille miſer eſt; vndique, ſibi pars altera miſeriæ, metus eripitur. Nam quid oro, metuat, qui ipſam, quæ ab omnibus præque omnibus metuitur, mortem ſperat? D. Iliaco dolore diſcrucior. RA. Diſce viuens mori, quodque, non niſi ſemel fit, ſæpius experire; facies ſecurus tandem ſemel, quod tam ſæpè tentaueris, nihil enim noui facies, ſimillimus dolor iliacus morti eſt; niſi quòd mors facilior breuiorque, vt qui hunc fortiter tulit, niſi metus alter interueniat, multò illam fortiùs ſit laturus. D. Dolore torqueor iliaco. R. Magnitudo ipſa doloris finem ſpondet. Nemo enim diu moritur. D. Quid, quòd dolor extaſim parit? RA. Longos febrium dolores breui tranſigis ſuſpirio. D. Aduentare extaſim intelligo. RA. Vix id quidem intelligere eſt. Nam & repentè

tè aduenit, & præſens intellectum viribus ſuis priuat. *D*. Linqui animo incipio. *R.A.* O felix, qui rem neceſſariam [vtque aiunt] duriſſimam ſine ſenſu ſis obiturus. *D*. Sæpè extaſim incurro. *R*. Sæpè mortuus reuiuiſcis. *D*. Sæpè extaſim mortiferam experior. *R*. Hanc plus, quàm ſemel, experiri nequis. Nemo enim pluſquàm ſemel moritur. Quod autem optimum mortis genus eſſet inter doctos, ac præclaros viros aliquando quęſitum eſt, vbi Iulius Cęſar interfuit, ſummus vir, & imperio, & doctrina; qui, & ipſe, tempore extremo, vt de illis ſcriptum eſt, repentè linqui animo ſolebat; quam quæſtionem ille ſic abſoluit, vt repentinum, atque inopinum interitum commodiſſimum diffiniret: quæ ſententia, etſi pietati, veræque religioni fortaſſis aſperior videatur; ſic tamen & cuilibet ſapienti, & præſertim pio, vereque religioſo viuendum eſt vt ſibi nil repentinum, aut ſubitum eſſe poſſit; & ſi quid tale incidat animo, celeritas ipſa non noceat, & proſit corpori.

De totius Corporis Dolore DIAL. CXIV.

Si corpus morbi totum inuaſere moleſti,
Crede, ſalus animo certa parata tuo eſt.

DOL.

TOto corpore langueo. *R.A.* Si non langueat hoſpes corporis animus, bene eſt; quicquid tuguriolo ſuo eueniat, ſaluus eruperit. *D*. Toto corpore crucior; ingens malum. *R.A.* Stoici vnum, in rebus omnibus humanis bonum dicunt, virtutem. Et quamuis alij aliter; hæc verior tamen, viriliorque ſententia viſa eſt; cui conſequens eſt, vnum quodque quod huic bono obiicitur malum, eſſe vitium; quo fit, vt dolor corpo-

ris moleſtiſſimus ſit, malum tamen vtique non ſit. *D.* Hei mihi miſero, ego torqueor, tu diſputas; philoſophicæ fabellæ. *R. A.* Iure te miſerum dicis, vel hoc ipſo, quòd humanæ vitæ regulas, fabellas vocas. *D.* Sonora hæc in ſcholis, famoſa per libros, ſed nec eculeos; nec ægrotantium aſcenſura grabatulos; dicuntur, ſcribunturque facilius, quàm probantur. *R. A.* Immo vero, & ad dolorem, & ad ægritudinem, & ad mortem proſunt, ſed non omnibus; quippe quæ non omnibus inſedêre pectoribus: & profectò quibus credita non ſunt, ſalubria eſſe non poſſunt. *DO.* Heu ego crucior, tu diſputas. *R. A.* Iſte tuus dolor neceſſariò, aut lentus erit, aut intenſus; atque ita, vel facilem, vel breuem patientiam requirit. *D.* Hei mihi ſummo crucior dolore. *R. A.* Si ſummus, nempe breuis eſt dolor: parce gemitibus aut fugiet aut fugat, eſt neceſſe. Sic vtrinque libertas in foribus. Interim forti animo ferre mortalia, ſpecioſum ac virile eſt. Specioſum dictu fateor: factu, ne poſſibile quidem reor. *R. A.* Non impoſſibilitas rerum eſt, ſed mollicies hominum; quæ virtutis innumeros deſertores fecit, & faciet; dum omne difficile, tanquam impoſſibile reſpuitur; virtus periit, cuius materia difficultas quidem ſed honeſta eſt. *D.* Sumus homines, non Dij; & moribunda corpuſcula, vim doloris ferre non valent. *R. A.* Fragilia corpora humana non negem, ſed non vſque adeò, quin vſque ad tolerantiam omnis aduerſi, ſat virium habitura ſint; niſi maior multò eſſet infirmitas animorum. Illa eſt, quæ viro indignos eiulatus, & muliebres, atque humiles voces elicit. Quid eſt enim, oro te, cur impoſſibile homini cenſeas, quod ſæpè olim, & potuiſſe vides hominem, & feciſſe? *D.* Heu mihi,

mihi, rurſus ad hiſtorias vocor, & in medio dolorum æſtu, vix præſentium, vix mei ipſius memor, in memoriam protrahor antiquorum. *RA.* An non ergò clarorum recordatio virorum, qui ſimilia fortiter paſſi ſunt magnum affert, in omni rerum aſperitate, ſolatium, & lenimen? *D.* Sentio, ad imitandum rariſſimos hortaris; glorioſa conſilia, ſed alta nimium, ſupraque hominem. *RA.* Quid ſupra hominem dicis? non Deorum tibi, ſed hominum rationes, hominumque exempla proponimus. *D.* Hominum fateor, ſed paucorum; eſtque vltima, & exacta raritas, nullitati proxima. Non multùm inter phœnicem, & chimeram nihil eſſe volunt: apud alios namque Siciliæ mons eſt. *RA.* Quaſi verò imitandus tibi proponatur phænix, & non acies virorum; quæ, quò rarior, eò dignior, cui ſimilis fieri velis: quiſquis raros ſequi negliget, rarus eſſe vir non poterit. *D.* Video: vnum ex paucis fieri iubes, vnus ex multis ſum. *RA.* Propè nullum te maluerim, quàm ex multis vnum: neſcio enim an non eſſe, an ſtultum eſſe, ſit melius. Atqui plurimorum, idem, & ſtultorum è numero, ſit, oportet. *D.* Ego verò nil peius eſſe, quàm nil eſſe ſcio. *RA.* Neſcis, quid mali ſit, eſſe aliquid, nec eſſe, quod debeas. *D.* Ita hoc dicis, quaſi, quod vni fortè accidit, debitum ſit omnibus, idque ad omnes trahi velis. *RA.* Male ais, fortè: virtus enim non fortuita, ſed deliberatiua prorſus, & electiua eſt; non caſu equidem quærenda, ſed ſtudio. Neque ego, quod vni caſus dedit, ad cunctos, ſed quod virtus multis tribuit, ad vnum traho, ad omnes tractura libentiùs, ſed in vno etiam defatigor. *DO.* At, non omnia poſſumus omnes. *RA.* Non poëticum modò, ſed pa-

ſtorium eſt verbum. Scio: ſed te poſſe aliquid, quod non omnes poſſint, immo iam potes, velle cupio. *D.* Quid, heu miſerum, inquietas; nonne ſatis igitur torquet dolor? *RA.* Quietem potiùs afferre, & hunc tibi terrorem auferre meditor: quod, niſi tu, qui potes, manum dederis, ſola non poſſum. *D.* Papæ, quid hoc eſt, quod me poſſe ais: an poſſum dolorem non ſentire, quem ſentio, aut malum negare, quod peſſimum experior? *RA.* Primùm non requiro; obſtat enim natura; alterum ne impetrem; non natura, non veritas, error ſolus obſtiterit. *DO.* Proh ſuperi quorſum hæc inania, quæ philoſophica dicitis! ſcio planè dolorem non eſſe animi vitium, ſed corporis. Scio dolorem aliud eſſe; quàm perfidiam: dolere aliud, quàm furari: hæc me, vt noua, ne doceas, ſatis magnum, etſi nil addideris, per ſe dolor, malum; cuius ego, non noſcendi conſilio, ſed ferendi, ſeu, quod malim, depellendi egeo: noui enim, noſſemque vtinam minus, quid eſt dolor. *RA.* Et ego dolorem rem acerbam ſcio, immitem, horridam, amaram, triſtem, naturæ aduerſam, ſenſibus odioſam; ſed quæ virtutis ope, non dico dulceſcere, quod Epicurus dixit, ſecum ipſe diſſentiens; ſed leniri, frangique, forſque etiam, ſi vera animum virtus amauerit, aut ſentiri partius, aut quodammodo, nec ſentiri quidem poſſit. *DO.* Armatus, an inermis ego dolorem valde ſentio, & malum grande profiteor. *RA.* Profeſſionem aliam ex te optabam. *DO.* Heu rurſus ad ſpecioſa retrahimur; delectant aures verba magnifica, ſed vera animum. Quid ſi dolor enim corporis, animi patientia maior ſit? *RA.* Quid ſi nullæ corporis, vel illecebræ, vel moleſtiæ, nulli angores, ſtantis, atque

que

que obſtantis[animi viribus pares ſunt? Quid ſi in omni luctamine, modò non volens, terga dederit, ſed toto niſu, ac bona fide reſtiterit, ſemper animus ſuperior fuit, ſemper abiit victor? *DO*. Quid verò, ſi doloris intolerantiam morbi fœditas grauat, & faſtidium, & pudor? Quid ſi lepra putre corpus ac miſerum inuaſit, quid hic mihi ſermo tuus iſte contulerit? *RA*. Multum ſanè, ni reſpuis; oſtendet tibi te, qui cuncta reſpiciens, te non vides; iubebit meminiſſe terreum, & mortale corpuſculum tibi eſſe, non aëreum, neque æternum; nec mirari quidem oportere, nec indignari, ſi putredo in terram ſuam, ſi in ſedem fluxerit: eſſe hominis mentem, & ſuprema eius, ni rebellent, ad felicitatem, perpetuitatemque diſpoſitam; eiuſdem partes infimas, & morti obnoxias, & omnis miſeriæ capaces. Seu lepra igitur, ſeu epilepſia, ſeu quid his turpius, aut triſtius inciderit, cogitandum tibi acriter in miſeriarum vaſculum deſcendiſſe, quod ſuum erat, deſtinatumque illo figulo, ab æterno: contra quem lutea vaſa ne murmurent, admonentur, quod illud in honorem, hoc in contumeliam, verùm cuncta fragilia finxerit, atque mortalia. *DO*. Ergò ego, te conſule, ſine murmure, & gemitu lepram feram? *RA*. Planè me conſule atque authore; cui, ſi oſtenderis murmure aut gemitum vtilem tibi leuamenque aliquod mali eſſe, verſis vltrò conſiliis, vtrumque permiſerim, ſeu iuſſerim. Quòd ſi indignatio, & querelæ nil aliud, quàm acceſſio mali ſunt, quid morbo corporis, addere animi morbum iuuat, teque miſeriorem flendo facere, & illum tibi forſan infeſtiorē, qui labores hominum ex alto videt, patientiamque conſiderat, quam aut remedio compenſet, aut

præmio? An verò aduerſus omnes corporeas peſtes. ſeu quoniam nominatim vnam defles, parum ſolatij contra hanc ipſam eſt, noſſe lepram ſuperficiei vitium, vel coloris eſſe, non valetudinis. aut integritatis ſenſuum, atque membrorum? Vt Auguſtino viſum ſcimus, nec phyſici contradicunt. Sed vt cutem penetret, artuſque dilacerans, in præcordia ima deſcendat; quod fegiſſe legitur Plotino ingenti Platonico; in animam certè deſcendere, niſi ipſa conſenſerit, non poteſt; qua incolumi, non pluris extrinſecus corporis ſui habitus apud illam erit, quàm bene valentem, apud hoſpitem, hoſpitij fortè paries extimus ventis ac imbribus ſcaber ſit. Quid, quòd lepra poſſeſſorem ſuum vulgo eripit, conſortioque hominum ſæpè eorum, quos, vt fugeres, recuſandum nihil, nulliuſque non auxilium implorandum erat? Vt ad calculum res redeat: multis illa corpus tædiis implicans, multis animum explicuit. *D.* Heu quid credam, rerum peſſima laudanti? *RA.* Rerum peſſima, non corporis, ſed animi vitia, morbique ſunt: nec idcirco ego lepram, ſed æquanimitatem & patientiam laudo, nec indignanter, nimiumque flebiliter ferre ſuadeo, humanarum tuam propriam rerum ſortem, cum ſummo tibi præſertim Imperatore, ac philoſopho, Conſtantino ſcilicet, ac Plotino, de quo modò diximus, communem. Poſtremò ante oculos habere cœli dominum, non lepram odiſſe, ſed vitium: eumque ipſum Angelorum iudicem, atque hominum, de quo ſcriptum eſt: Neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniuſti ante oculos tuos: non tamen leproſos horruiſſe, ſeu fugiſſe, ſed illorum domos adiiſſe, atque conuiuiis interfuiſſe. *DO.* Tu

me

me verbis ſuperas, dolor rebus; ego autem non philoſophorum nugis, hac in re, ſed ſenſibus meis credo; illi mihi, quid renuncient, ſcio. *R.A.* Primum quidem propter philoſophorum aliquot, vt verè ais, nugas quas nec excuſare poſſum, nec negare, philoſophiæ totius grauitas non perit, quæ in eo, quod nunc agitur, vt in multis, laboranti animæ, vna in terris tuta proculdubio arx eſt. Deinde nihil abſurdius, inter mihi amicos, quàm ſenſuum fallaci iudicio verum quæri; ingenio, ac ſtudio veritas eſt quærenda, non ſenſibus. *D.* Heu quid me crucias, & dolori meo addis tædium? proferas remedium: iam nunquam tu, nunquam philoſophia tecum faciet, vt non ſentiam, quod ſentio. *R.A.* Mos gerendus delicato, ac faſtidienti agro, permittendumque aliquid interdum, quod per ſe nociuum, ſed vtentis deſiderio fit vtile. Itaque facilè patiar, vt ſi langor, ſi ſupplicium, ſi offenſio, afflictioque corporis mala ſunt, quæ incommoda Stoicis dici videntur honeſtiùs, ipſe quoque dolor hinc oriens, dici, videri que malum, & ſi ita vis, ingens, poſſit, ſed virtute ſuperabile; vtque iam litigio verbi cedam, amicus noſter Cicero, nos reducet in gratiam: Non enim dolorem, inquit, dolorem eſſe nego. Cur enim fortitudo deſideraretur? Sed eum opprimi dico patientia, ſi modò eſt aliquid patientia: ſi nihil eſt, quid exornamur philoſophia, aut quid eius nomine glorioſi ſumus? Hæc Cicero. Multa tibi præterea diuinè, contra hoc, ſeu incommodum, ſeu malum, in Tuſculano ſuo, ſcilicet ſecunda luce, diſſeruit; quinque dierum diſputationes, pari librorum numero, complexus, quem ſignaſſe tibi locum volui: valet enim miris modis, ad id, quo nunc eges, maximè pa-

tientiam, roburque animi; quo eneruato, atque amiſſo falſæ vulgi ſubeunt ſententiæ, & indigni viro gemitus erumpunt. *D.* Nunc langori meo propius adhibes manum, docens, vbi illa reperiam, quæ in hoc ſtatu Stoicorum opinionibus inhumanis, ac ſaxeis, potiora, & mihi opportuniora confido; quamuis, & confidendo diffidam: quia, dum remedij auidus, ſæpè locum illum repeto, ad tolerantiam doloris, nunquam mihi per me, nunquam vel Ciceronis ipſius, vel cuiuſquam ope, virium ſatis inueni. *R.* Ego hanc diffidentiam non reprehendo ſed laudo; nemo ſibi multum fidat, inque omni difficultate, non ab homine, ſed à Deo ſperet auxilium: at non ita, vt armatos venturos ſibi de cœlo Deos credat; malis forſan interdum, nunquam certè diuinitas inertibus fauit; vt ſubſidio dignus ſis quod in te eſt, facito: excitandus attollendus, & armandus eſt animus, contraque ſuos hoſtes, in aciem educendus. *DO.* Reliqua [niſi fallor] intelligo, vnum quæro. Quænam ſunt hæc arma animi, quæ memoras? *RA.* Bene habet: iam accipio ſpem ſalutis tuæ. Inter aſperitates enim rerum, flere muliebre eſt: conſultare autem viri, obſtare, implorare conſilium, atque auxilium, id virile eſt, & ad vincendum efficax. Arma quidem animi, & bellandi artes, pro diuerſitate hoſtium, multæ, & variæ ſunt. Nec vllum philoſophiæ munus vtilius, aut ſanctius, quàm de his agere, quæ [vt reor] aliquantò magis ad vos pertinent, quam noſſe quid agant aſtra, quid natam Iuppiter intuens, promittat; quid Saturno iunctus Mars minetur, quos Mercurius interpres vagus, à patre, fratreque mores capiat quos ab obuiis quibuſque: vnde imber, &

æſtus;vnde tremor terris;qua vi maria alta tumeſcant;& non noſce,vnde æſtus, ac tumor,tremorque ac debilitas animorum ; quibúſve remediis temperetur æſtus,cõpeſcatur tumor;& tremor:& debilitas roborentur ac firmentur: quo in ſtudio, etſi Socratem ludat Ariſtoteles,idem tamen,mutato fortaſſe animo , huic rei non mediocrem operam dedit : ſed hæc paſſim in philoſophorum voluminibus ſparſa ſunt, quæ ignaris ingerere, operoſum nimis ; néque compendij huius eſt. Scienti verò ſuperuacuum , cui non doceri expediat , ſed moneri. *D.* Scio ita eſſe,neque de omnibus quærebam , ſed hoc vnum, quæ tu mihi contra hunc hoſtem,cui nunc congredior, dolorem , arma monſtrares. ℞. Ad id tibi,nec melius , poſſum,nec breuius reſpondere , quàm Cicero:quærit enim,vt tu : Et quæ ſunt inquit iſte arma;reſpondétque illico: Contentio, confirmatio,ſermóque intimus. *D.* Ediſſere, oro ſingula;legi quidem hoc ſæpè olim; tamen vereor , ne mihi accidat , quod multis ſolet,qui apud ſe legẽtes,intelligere ſibi omnia videntur apud alios locuturi, tum dèmum, nihil intellexiſſe ſe,intelligunt.Dic,ſi libet;quænam iſta contentio eſt?℞. Satis id quidem , ſi parũ vltra progrediare. in ipſius Ciceronis verbis apparet. Sed ne quid me fruſtra popoſceris dicam idem aliter.Multa ſunt animis, corporibúſque ſimilia:&,vt nullum tantum corporis robur;ſic nullus animi tantus eſt vigor,qui non improuiſo,& graui faſce curueſcat. Fac prouideant, erigentur,ne vtrunque ſua moles opprimat:ſed deprehendat intentum : ſæpe ad ſubitum magni hoſtis occurſum,vir fortiſſimus licet,expauit:da ſpacium colligendi ſeſe , ínque inſtans diſcrimen animum intendendi, venientem hoſtem

ſecurus excipiet: viſis cæſtibus, pugnaturi athletę, brachia; viſo onere, ſubituri illud, ceruix intenditur, & illā pugnam firmiùs obeunt, & hoc pondus intenta fert leuius, cui negligens, ac remiſſa ſuccumberet. Ad hunc igitur modum, inſigni difficultate conſpecta, animus contra illam intendendus eſt; quod, ſi ad plenum fiat, terribilium omnium victor euadet. Alioqui[incredibile dictu eſt] lentus, atque imparatus animus, paruis ſæpè deiicitur. Hæc eſt illa animi Ciceroniana contentio, ſeu ſic dici mauis, intentio: ad hoc enim duobus his vocabulis, ſenſus idem, & origo, quæ, vides, apud illum in promiſcuo vſu ſunt, déque vnius verbi fonte deſcendunt. *D.* Video, téque libens audio: ſed quid eſt confirmatio. *R.* Dicam: eſt, in ipſis quoque fortiſſimis animis, neſcio quid admixtum diffidentiæ: & veris imbutos, falſa circunſonat: tantúmque coit errorum popularium ad arcem mentis expugnandam, vt iudicium tenere difficile ſit. Subit interdū torpor quidā ſubit, dubitatio, an vera ſint, quæ à doctiſſimis, atque ſanctiſſimis viris, de virtute patientię, de honeſti ſpecie, de ſplendore gloriæ dici ſolent: an id verius quod ab aliis diſputatū, vulgus probat, vacuitatē, doloris optimam, peſſimum dolorem, voluptatē boni finem: & illæ quidem paucorum, hæ ferme omnium voces ſunt: quarum ſæpè tantus eſt ſonitus, vt paucæ illæ voces adhortantium audiri nequeant, & cuſtodes arcis exterriti, omiſſa defenſione, fugam cogitent: in hoc ſtatu dubium, nutantémque præſidiis firmare animum oportet, ne de ſententia excidat: vt olim Dionyſius Heracleotes; qui, cum Zenonis pręceptoris ſui, de dolore ſententiam, dolore victus, abiiceret, à Cleanthe cōdiſcipulo irrideri meruerit. Non, in-

quam.

quam, excidat, ſed reſiſtat, inque arrepto veſtigio ſedem figat, intelligens, quid in rebus verũ, quid vmbratile; neque laruas horreat, neque clamoribus moueatur; certus, dolorem nihil, niſi ignauiã; virtute autem, & ignauiam, & dolorem, & mortem, & dura omnia vici poſſe. Inque hac ſententia fixus & immobilis perſeueret: promptus pro virtute pati fortiter, quod multis cogitare, terribile eſt; quódque nunquam ab homine fieri poſſet, qui non ſuper auri, ac gemmarum ſpeciem, ſuper muliebrem formam, & ſuper omne concupiſcibile, virtutis pulchritudinem adamaſſet. Hac confirmatione animi, & falſæ opiniones, & vani metus infirmantur, & acies doloris obtunditur. Fitque, quod Cicero idem vult, vt ſicut in prælio pauidus abiectiſque armis, viſo hoſte diffugiens; ſæpè ipſe ſibi periculũ fecit; impauido periculum non fuiſſet; ſic ignauum animũ, & ſenſibus obſequentem, ſola cogitatio doloris exanimat; qui virtute firmatus, atque armatus incolumis, ac doloris victor, & propè nil moleſti ſentiens, euaſiſſet. Patientia enim non modò animi vim augeri, ſed aſperitatem ipſam doloris imminui & pene ad nihilum redigi, atque hinc eſſe, vt acerrimo in dolore recti quidã, & immoti alij etiã læti ſint: quod fieri non poſſet, niſi animus à ſenſu doloris auerſus, ipſam, de qua loquimur, firmitatem atq. conſtantiã induxiſſet.
D. Intelligere videor, ſed perge, quod eſt ſermo intimus? R. Et hoc dicã. Generoſa mens æquè voluptatum dolorúmque contemptrix, & vtriſque pariter cedere neſcia; vbi adeſſe periculum, ſéque circunuentam hoſtibus ſuis videt; arma capit, obuiámque progrediens, ſéque in prælium cohortans, multa ſecũ, multa cũ Deo ſuo loquitur, quamuis hoc vltimũ Cicero vel neſciuit, vel non

ritè ſciuit, non defectu ingenij, ſed gratiæ. Tali ſanè colloquio ac decoris obſeruantiam, atque ad illa, quæ diximus; ad incendendas vires, ad conſumanda conſilia nullũ efficacius. Aliis tamẽ verbis contra voluptatum blandicias; atque aliis contra dolorum minas, eſſe vtendum, & quibus, vtrobique pronum eſt, aduerte ſcienti, quænam vel hæ blanditiæ, vel hæ minæ, quamque impares ſint virtuti. Sed quoniam horum de altero ſermo erat, exemplo agam vnico, ſed inſigni, quo in reliquis omnibus inſtructior fias. Quis eſt hic in dolore ſermo intimus? Meminiſti, quibus verbis Lucanus magnum Pompeium, inter carnificum gladios, vſum facit; ſed quia hoc, pro qualitate perſonæ, à poëta fictum, & ſecundum veriſimilitudinem, animo viri illius, in quo ſtatu, conuenientib. verbis expreſſum eſt; Exemplum verũ, recénſque alterum adiiciam. Hac ipſa ætate ſuperant, qui viderunt adhuc multi, Samnitem illum imperterritum, & inuictum ſenem: qui, dum iuſſu illius, cuius nomen ſuppreſſiſſe ſilentio melius fuerit, curru per ciuitatem duceretur, nudus inter duos carnifices, candentibus forcipibus, hinc illinc membra carpentes: populo ad tam miſerum, támque indignum ſpectaculum lachrymante: ſiccis ipſe oculis, graui, & conſtanti voce ſeſe alloquens, dicebat: Quid facimus animæ? noli, oro, ſuccumbere: nihil aut iraſcaris, aut metuas: grauia ſunt iſta, ſed breuia. & pro noſtra æterna, ne dubites ſalute: grauiúſque ſupplicium, hoc iubenti, fuerit, quàm ferenti. Erige te anime, & depelle formidinem; ſpera in Deo, ſtatim erit finis. Quibus verbis, quantum ſibi conſolationis, certè pectoribus audientium, incredibile dictu eſt, quanta cum miſericordia firmitatem, conſtantiam, ſecuritatem,

tem, patientiam infuderit: etſi arctiùs æſtimanti, non ille intimus, de quo agimus, ſed extimus ſermo eſſet; nempe qui [vt dixi] à multis exterius audiretur. Sed hæc, & his ſimilia & ab aliis in ſilentio dici poſſunt; & ab hoc ipſo forſitan dicebantur. Viciſſim enim nunc tacebat, nunc in voces quas diximus, erumpebat. Poteſt & aliter ille idem ſermo intimus videri; vnde, non quo prodeat, cogitanti. Et huius quidem ſecum, & cum Deo loquentis, in doloribus, ínque periculis, nullum clarius exemplum, quàm Iob primi; Theodoſius, ſecundi; ille manu Dei tactus, atque vlceribus obſitus, quanta Deum libertate, iurganti ſimilis, compellet; ſéque ardenti, & querula deuotione in Deum erigat. Hic, cum paucis, innumerabili, ac barbarico circũuentus exercitu, quo feruore quibúſve ſuſpiriis, ceu præſentem Deum inuocet, audiuiſti. *D.* Audiui plane, & memini, & exemplis doceor, quid velis; gratiámque non mediocrem Ciceroni habeo de cuius tribus exiguis grauis tres, ingentéſque ariſtas meſſui; ex quibus, cultu adhibito, meſſis vberior naſci queat. *R.A.* Ita ſe res habet, doctorum hominum verba prægnantia ſunt; plus continent ſenſuum quam prætendunt; vt nihil aliud, me loquente, viſus es mihi dolorum, & querelarum tantiſper oblitus: vnde elicis, vehementem quoque cogitationem rei cuiuſpiam honeſtæ, atque in illam à rebus aliis quibuſcunque, animi totius abſtractionem multum & dolori, & moleſtiis omnibus poſſe remedium afferre. *DOL.* Poteſt eſſe, vt dicis ſed mihi nunc etiam multum deeſt ad ſalutem illam, quam intendis animi; magnóque ſum in dubio an his omnibus leniatur, ſeu tollatur dolor, an verba ſint, animos occupantia, auréſque

mulcentia, ad dolorem nihil. *R*. Verba corporibus non medentur[fateor]niſi forſitan incantationes, & anilia carmina fidei aliquid merentur: at medentur morbis animorum, quorum profectò ſanitas corporeum dolorem, aut extinguit, aut mitigat. Nunquam, ſi patientia nulla eſſet, tam multi de illa viri doctiſſimi diſſeruiſſent. Nunquam tot huiuſce rei argumenta animo, oculíſque, & auribus h[illegible]ſſent, quot memoria imagines rerum tenes: quàm multa vidiſti, aut legiſti, quot hiſtorias audiſti, quibus non probatum tibi, ſed demonſtratum eſſe debeat, ita eſſe, vt dico, etſi non doloris omnem ſenſum patientia eripi: quod ipſum tamen, & fieri poſſe, & factum eſſe contendimus: at doloris certè victoriam, ferendíque viriliter vires dari. Quid verò te pius habuit C. Marius vir litterarum inops, ſed virtutum diues militarium: an non ipſe carneus, atque oſſeus fuit? Quid plus Mutius: Pompeiúſque? Quid plus habuit Zeno? Quid Theodorus? Quídve Theodatus? Poſſidonius? Anaxagoras? innumeríque alij, quorum quidam ſeruili conditione, ſed animorum ingenuitate mirabili, omne ſupplicium pertulerunt, non modò fortiter, ſed iucundè. Quid, ſi ad veſtros animum, memoriámque reflexeris, inuenies in hoc numero pueros etiam, ac puellas tuliſſe cum gaudio, quod vos viri ſine fletu, & queſtibus non ferretis. Sed iam de re[vt aiunt]omnium aſperrima, plura, quàm pro conſuetudine, diximus: deſinendum eſt: dolorem enim, ſi non lenit virtus, verba non lenient. *D*. Heu hinc tù me vrges, hinc dolor, & cui credam, neſcio. *R.A*. Crede nobiliori: in quod illud quoque plurimum adiuuerit, meminiſſe ſummum illud, & eximium mundi decus, eum ſcilicet, qui diuinam, atque humanam in ſe

vniit

vniit naturam, tot tantóſque pro te paſſum cruciatus, vt quę pateris, illorum collatione facilia, immo verò dulcia, longéque ſuauia iudicari poſſint. Validiſſimum hoc remedij genus, ſcrutantes cuncta philoſophi neſciuerunt.

De Furore. DIAL. CXV.

Stulta piis animis inſania nulla nocebit,
Et peccare minus mentis inops poterit.

DOL.

Nimius dolor, ne furorem pariat, metuo. R. Obſta illi cogitationib. bonis, & placidis. Quidam furori viam paſſionibus faciũt: ex multis affectibus non ſanis, vera tandẽ prodit inſania: ſicut ex contrariis vera virtus: frequentatis actibus quæri habitum: philoſophicum dogma eſt. D. Furere metuo. R. Si animi vitio, ille tibi armandus: armatura animi, virtus eſt; at ſi corporis conſulendum, ſuccurrendúmque illi eſt, ſi qua rei huius ars eſt ipſos apud corporum magiſtros, qui phyſici nuncupentur: quę, ſi in hoc, vt in multis aliis, aut nulla eſt aut profeſſoribus ſuis incognita: ego artem hanc vnam tibi preſcripſerim, abſtinentiam, & omnis exceſſus fugã. Notum illud, atque antiquum: Viri ſancti virtutibus corpus ædificãt: multum conferunt animo ſimul, & corpori, fręna libidinum ac gulæ. Multos ſtrauit luxuria, multos oppreſſit crapula, multos ſomnus, multos ebrietas ſepeliuit: multorum vitæ feruor, atq; impetus, & furibunda licentia, verũ abiit in furorẽ. D. Timeo naturaliter in furorem agi. R. Quod natura infert, durũ poteſt eſſe, non miſerũ: culpa enim caret, quæ miſeriæ eſt radix. Quando autem prouidendi obtigit facultas, vnum facito, vt te

furor, ſi vitari nequit, in ſecuro ſaltem ſtatu animæ reperiat. Innocens ſi furere cœperis, aut innocens reſipiſces, aut innocens morieris. Nulla ætas, nulla ſanctitas, nulla cuſtodia, ſic innocentiam conſeruat, vt furor, qualem inuenit, talem reddit. *D.* Furere metuo. *R. A.* Heroas comites, ac reginas metuis. An faſtidis Herculem, & Aiacem, Hecubam, & Caſſandram? An ex alio genere, Lucretiam ſpernis, & Empedoclem? *D.* Furere pertimeſco. *R. A.* Multa vaticinari ſolitos furentes, accepimus; ſic, quo nullum acumen ſani capitis perueniſſet, vagus, & rapidus furor venit: atque hinc Graij, quam vos diuinationem dicitis, à furore Manticen, dici volunt. *D.* Horreo vim furoris. *R.* Et ſanos mœſtos, & furentes lætos vidimus, falſa quanuis opinione. Habet & error voluptatem ſuam. *D.* Furendi pauor animum exagitat. *R.* Laborum ferias quidam ſimulato furore quæſiere. Verus furor, ferias veras dabit.

De Veneno. DIAL. CXVI.

Pocula diuitibus ſunt ſæua timenda veneni,
Pauperitas ſola hac ſuſpicione caret.

DOL.

Venenum timeo. *R.* Potu abſtine cibóque promiſcuo: expertorum fides amicorũ excubet, ſuſpectos limen arceat, vina turbida, fuſca exulent, pulmenta, dapúmq; permixtio, cautio adſit, & ſobrietas, & tarditas. Præcipitatio autem abſit, quæ & aliis, & præſertim genere hoc mortis, multos perdidit. Si ad menſam lenta manus, oculus celer, animus vigil, memórque diſcriminis; nec tuis tantùm, ſed tuorum oculis, atque animis obnixus inuigila. Magnis periculis

magna

magna oblla[illegible]rbat incautum. *D.* Venenati me[illegible]remedium audiſti. Vis audire fa[illegible]pauper eſto; veneni metum, periculúmque diſcuſſeris. Hoc ſiquidem mali genus, humilior fortuna non recipit, vna ſecuritatis parens, & terrorum omnium extirpatrix; medicina illa quidem optima, atque promptiſſima, nullíque hominum negata, multis etiã ingeſta nolentibus: neque verò efficax minus, quã parabilis; tuta hercle, quanuis amariuſcula, atque horridula. Comprimit animi tumores, liuores diluit, bilem purgat, curat hydropiſim: veſtræ opes plenæ inſidiarum, plenæque formidinum, non minus ciathos metuunt, quàm gladios; nec minus paropſides, quam ſagittas: non menſa, non domus, non cubiculum periculis ſuis vacat. Dubia quælibet, atque ſuſpecta.

Præ[s]entémque viris intentant omnia mortem:

quod in tempeſtate ait Maro, in tranquillo vobis accidit: & hoc veſtræ illæ tam dilectæ vobis afferunt diuitiæ, Paupertas verò, præter immeritò, apud vulgus, infamati nominis notam, tuta habet omnia: &, ſi quando turbæ inſciæ puluis, ac ſtrepitus cõquieſcat: optabilia ac ſuauia penitus, & tranquilla. Tandem ergo fictilibus, & vitreis vaſculis terreni homines bibite, atque edite, ſi ſecuri bibere vultis, atque edere: aureis vaſis, ac gẽmatis venena miſcentur. Quorſum pergis auaritia? Ipſum quoque iam venenum gemmas amat, atque aurum. Contra hanc peſtem, neque Pontici Regis, neque alterius efficacius Antidotum, quàm paupertas. *D.* Venenum hauſi; non præcordiis innatat. *RA.* Vbi ſemel moriendum eſſe decreueris, quod decretum eſſe debet omnibus, qui ſe meminerint mortales, quid refert, an id

ſilentio facias, an bibendo, an tuo ſanguine madidus, an vino. Magnos compotores, factique huius habes comites Alexandrum, Hannibalem, Philippomenem, Mithridatem, ipſum Claudium, Theramenem, Socratem.

De Metu Mortis. DIAL. CXVII.

Cur mortem metuis, finis quæ ſola laborum eſt?
Omnibus eſt tandem lex data certa mori.

MET.

Mori timeo. *R.* Hic non timor, ſed cogitatus eſſe debet: qui, ſi nouus incipit, nec à prima ætate tecum creuit; ſi per interualla rediens, non aſſiduus fuit; improuidè vixiſti. Inhæſiſſe medullitùs vtiliſſimum illud Flacci carmen debuit,

Inter ſpem, curámque, timores inter, & iras,
Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum:

vt is eſſes, de quo idem alibi:

Ille potens ſui,
Latúſque deget, cui licet in dies,
Dixiſſe vixi, cras vel atra,
Nube polum pater, occupato,
Vel ſole puro:

hoc eſt, nempe, illud à philoſophis laudatum, ſed perpaucis datum, viuere vita peracta. *M.* Mori timeo. *R.* Et naſci timuiſſes, & viuere. Vitæ limen, initium mortis eſt; vita ipſa, curſus ad mortem; ſeu veriùs, mors quædam; viuendo ad moriendum ibas, vel [quod ſapientibus viſum eſt] in horas certè moriebaris. Quid nunc igitur times, ſi mors vitam vel comitabatur aſſiduè, vel neceſſariò ſequebatur? Illud quidem docti tantùm; hoc etiam vulgus intelligit; Quicquid natum, moritur; quicquid moritur, natum erat. *M.* Timeo mori.

mori. *RA.* Mori times animal rationale, mortale. Atqui ſi primum verè eſſes; ſecundum vt arbitror, non timeres: humanam quippe naturam, duo hæc in vnum iuncta perficiunt; Ratio ſcilicet, & mors. Illa animam concernit, hæc corpus: ſed inopia rationis metum mortis induxit. *M.* Mortem metuo. *RA.* Nihil eſt metuendum, quod affert neceſſitas naturæ. Qui naturalia enim odit, aut metuit, naturam ipſam oderit oportet, aut metuat: niſi fortè partem eius alteram amplecti licitum, & laudare; reſpuere alteram ac damnare; quo nihil eſt inſolentius, non ſolùm homini cum Deo, ſed hominibus inter ſe. Itaque vel totum recipis, vel totum reiicis amicum; ne, ſi tantum grata deſerpſeris, non æquus amicitiæ cultor, atque arbiter videare. *M.* Mortem horreo. *RA.* Si quid in morte mali eſt, id ipſum metus mortis exaſperat. At ſi nihil, magnum ipſe metus, malum eſt. Stultitia eſt malum ſuum, vel augere, vel facere. *M.* Nomen ipſum mortis exhorreo. *RA.* Nomen mortis infame mortalium fecit infirmitas. Si quid animi vitium ipſeſſet, nihilò plus terroris eſſet in morte, quàm in cæteris, quæ per naturam fiunt. Quid enim magis mori timeas, quàm naſci adoleſcere, ſeneſcere, eſurire ſitire; vigilare, conſopiri? quod vltimum planè ſimillimum morti eſt. Atque ideò ſomnum alii conſanguineum, alij verò mortis imaginem dixere. Néve, ſeu poeticus lepos æſtimetur, ſeu philoſophicum acumen ipſa Veritas amici mortem, ſomnum dixit: & ſemel facere metuis, quo quotidie delectaris? Inconſtantiam quidem hanc docti mirantur, atque arguunt. *ME.* Tria hæc apud philoſophos, ac vulgata ſunt, delectántque, dum reſonant, interpone

ſilentium, timor redit. *RAT.* Imo equidem manet, nam ſi abiiſſet, non rediret, & eſt, non inficior, vulgi præcordiis timor mortis innatus. Sed eruditum virum vulgaria ſapere, deforme eſt, quem deceat; vt modò dicebam, non turbæ veſtigia, ſed paucorum ſequi. Nam quod de philoſophis dicis, miror quid ita, cùm à nautis nauigandi, vel ab agricolis ſerendi, à ducibus bellandi conſilium capiatis, viuendi conſilia, à philoſophis ſumpta, contemnitis, & pro corporis cura, medicos euocatis, pro cura animi philoſophos non aditis, qui, ſi philoſophi veri ſunt, vtique & animorum medici, & artifices ſunt viuendi. Nam ſi falſi, & ſolo philoſophiæ nomine tumidi, non modò non conſulendi, ſed vitandi ſunt, quibus nihil eſt importunius, nihil inſulſius, quorum abundantior eſt, quàm vellem, ætas hæc, cùm egentiſſima ſit virorum. Et quoniam à præſentibus præter meras nugas, nihil eſt, quod ſperes ſi ad priſcos reditum, inuentúmque aliquid apud illos fuerit, quod ægritudinem tuam leuet, noli ſpernere, & dicere, quod indocti dicunt, à philoſophis iſta ſumis. Reſpondebo enim tibi cum Cicerone: Metuebam, ne à lenonibus diceres. Et re vera, vbi nã piſcari, venaríque, niſi vbi piſces, feræque habitant, in aquis, atque nemoribus? vbi fodi aurum, vbi gemmas legi, niſi vbi hoc naſcitur, illæ ſcatent, in terræ venis, maríſque littoribus? vnde, niſi à mercatoribus merces, vnde ſtatuas, & tabulas pictas, niſi à ſtatuariis, atque pictoribus? Vnde demum philoſophica, niſi à philoſophis peti iubes? quæ etſi apud illos pro theſauris abdita, atque ab illis inuenta ſint, eadem tamen ab aliis in apertum erui, & vel acerуatiùs, vel clariùs, atque expreſſiùs, vel breuiùs

po-

poſtremò vel aliter dici poſſunt; audiendi ſimilia omnibus ſpem datura,ſucceſſum paucis,ea eſt vis ordinis,ac iuncturæ: quod in poeticis elegantiſſimus Flaccus docet; & ſæpè aliter, atque aliter, & aliquando potentiùs affectura animos, tanta eſt gratia, vel notiſſima renarrantis; tanta vetuſtis nouitas,tanta lux fulgidis,tantus formoſis decor additur: quod non hic ideò dixerim, quin alibi non poſſem; ſed quia tu hic materiam obtuliſti. Nolo enim, [quia ignaræ ſuperbiæ mos eſt] ſemel audita, nec fortè intellecta, dum repetuntur, quaſi trita & vulgata faſtidias. *Mr.* Aequieſco; rectè quidem in his monitis te verſatum video; etſi ab incepto procul: adhuc enim mortem nihilominus horreo. *R.* Sunt quædam nomine, & opinione hominum, maiora, quàm re: multa horrori eminus fuerant, quæ vicina ſunt riſui; temerè creditur inexpertis. Nemo, ex his mortis infamatoribus,comperti aliquid loqui poteſt. Nihil ipſe expertus, nihil ab experto didicit. Mortuum quemuis interroga ſilebitis, cui iam rei veritas nota eſt; garrient, quibus incognita,& vanis auguriis aſtruent,quod ignorant; hinc apertiſſima, hinc occultiſſima rerum, mors: arcanum, & coniecturale negotium, ſuſpicionibus agitur: in dubio, bonis opinionibus inhærendum; tenendúmque potius, quod iucundum faciat, quàm quod mœſtum animum. *M.* Animus mortem timet. *R.* Si ſibi, ſuperuacuus timor: immortalis eſt enim ipſe: ſi corpori, ſui hoſtis curam gerere, pietas indebita. Sin diſſolui metuit, nimis carcerem, & compedes ſuas amat; ſtultus amor. *MET.* Timore mortis exagitor. *RAT.* Stulti omnes mori metuant: neque id miror, quibus felicitas

omnis in corpore eſt, quod extingui morte, nõ eſt dubium. Iure igitur boni ſui finem, pauidi cogitant, mœſti vident. Natura enim hominis hæc eſt, vt felix eſſe nolle nequeat, virum doctum, cui non alia corporis, quàm vilis mancipij cura eſt, cui in cultu animi omne ſtudium ſemper fuit, omnis amor, omne deſiderium, omnis ſpes, mortem corporis non aliter, quàm digreſſum matutinum è nocturno quodam inamœno, & incommodo prorſus hoſpitio ſpectare decet. *M*. Mortem non timere non poſſum. *R*. Poſſes vitæ huius exitum non timere, ſi alterius ingreſſum ſperare poſſes, aut optare: tuus hic timor inde oritur. Quamuis enim formidati vulgò exitus, multę traduntur cauſæ, omnes tamen, vitæ illius ſpe propoſita, euaneſcunt. *MET*. Mortem metuo. *RA*. Metum hunc parit impræmeditatio maximè, & inopina neceſſitas moriendi. In viro docto, ac ſapiente turpiſſimum, & præſertim ſene; cuius, ſi ritè doctus, veréque eſt ſapiens, vita omnis meditatio mortis eſt: quod, ſi philoſophiæ viſum fuit antiquæ, quid nunc nouæ pietati, quæ ſumma philoſophia, & vera eſt ſapientia, videatur? Aſpice, vt qui alieno imperio parent, ſubitò longum iter iuſſi agere, ſolliciti, & triſtes, raptim complicandis ſarcinulis inhiant, Vt queruli, quod prædictum eis antè non fuerit, indignanteſque abeunt, vt ſæpè in tergum verſi & nũc quoq. hoc, nunc illud obliti, murmurant. Atqui nulla via eſt longior, quam mori, nulla durior, vt perhibent, infeſtiórque latrunculis: nulla denique obſcurior, ſuſpectiórque, & incertior: quæ vt cuncta ceſſarent, certè irremeabilis via eſt, quo attentiùs prouidendum, ne quid obliuiſcamini, quoniam hinc digreſſis, non licebit, quod viantibus cæteris

Digitized by Google

ris, atque aliud quodcunque iter agentibus, literis ſcilicet, aut amicis, oblita committere, quæ ad ſuos perferant; nec remandare aliquid, nec ſubſiſtere quidem, nec diuertere, licitum, nec reuerti; iter neceſſarium, impoſſibilis reditus: ire illò neceſſe eſt Milites, vnde redire non eſt neceſſe. Hoc militibus ſuis, dux Romanus, apud Senecam: hoc dux vobis veſter edicit. Itaque cum oporteat ire, nec liceat redire, cúmque itineris ſit certa neceſſitas, hora autem mortis incerta, vnum eſt remedium, vt parati animo ſitis ſemper, & vocati reſpondere, & iuſſi obtemperare, compoſitiſque omnibus, ad primum ducis Imperium, iter illud alacriter agere, quod vtique vobis, aut lætis, aut triſtibus peragendum eſt. Ea res maximè, & metum mortis imminuet, & dolorem: nec ſecuros modò, ſed cupidos hinc abire vos faciet. Alioqui improuiſis, & incautis eueniet, quod Bruto ſuo, in epiſtolis, verè olim vaticinatus eſt Cicero: Opprimemini, mihi crede, Brute, inquit, niſi prouideritis: ſic eſt, inquam, ſic illi accidit: ſic omnibus, qui ventura non prouident. Sed, cum cunctis in rebus, prouidentia neceſſaria ſit, tum in his maximè, quæ amplius, quàm ſemel, fieri nequeunt: in quibus error vnus ſufficit, vbicunque pes lapſus fuerit, actum eſt. *MET.* Valde nunc etiam mortem horreo. *RA.* Altè radicata non facilè diuelluntur. Scio, vt dixi, metum mortis ſenſibus inſitum, præcipuæque vulgarium: philoſophi verò mortem, neque malum, neque bonum, eóque per ſe ipſam nec timendam diffiniunt, nec optandam, inter indifferentia numerantes: quæ, pro qualitate fruentium, nunc mala, nunc bona fieri volunt. Quod illi etiam ex veſtris video probari, qui

peccatorum peſſimam, precioſam vero ſanctorum mortem ait. *MET.* Mortem metuo, mortem odi. *RA.* Equidem, vnde hic mortalibus metus mortis, vnde hoc odium, miror: niſi mollicies animorum nota ſit, quam hunc ſcilicet, alioſque degeneres augetis, atque alitis pauores: an non vides, vt magna pars mortalium, ipſum nomen mortis exhorreat? Quod, quid eſt aliud quàm naturam propriam horrere, atque id odiſſe, quòd natus ſis? quo nihil inter homines ſtultius, nihil ingratius in Deum. Quàm multi autem nomen illud ægrè audiunt, quod ſemper internam aurem pulſare debuerat. Nempe ſine quo, non eſt, qui ſe ipſum cogitare poſſit: quid namque ſe cogitet, niſi quod eſt animal mortale? Quoties in ſe quiſque reflectitur, nonne ſibi illico nomen mortis occurrit. Sed refugitis, quaſi per aurem mors irrumpat; & auertitis animum, atque id cogitis obliuiſci, quod mox ſui memoriam vel inuitis ingeret. Recuſatis ecce mortem cogitare, quam confeſtim, & cogitare oportebit, & pati, cuius paſſio faciliùs ſequeretur, ſi cogitatio præceſſiſſet. Nunc ſimul in anguſtiis altera alteram exaſperat. Omne enim inopinum, ac ſubitum animam quatit. Æquè ſtultum eſt, vel appetere aliquid fruſtra, vel vitare velle, quod nequeas: eóque ſtultiùs vtrumque, quò damnoſius futurum impleſſe, quod cupias: atque nil damnoſius in humanis malis, quàm Dei, ſuique ipſius, & mortis obliuio: quæ tria numero, ſic connexa ſunt, vt vix valeant diſſolui. At vos veſtri memores, videri vultis: & principij, & finis immemores. Obſeruaſti hos, qui domui ſuæ diſponunt, vix eſt, qui dicere audeat, cùm moriar, ſed, ſi moriar: quaſi in dubio ponitur, quò nihil

eſt

eſt certius. Neque id ipſum, ſi moriar, clarè ſonat: ſed, ſi quid de me eſſet aliud: quid nam eſt hoc aliud, quæſo, & non potius idem ipſum, quod de omnibus fuit, eritve, vel qui nati, vel qui naſcituri ſunt? quibus, vt vitæ, ſic & mortis, multa ſunt genera neceſſitas vna moriendi. Hanc tu cupis excutere, quam nec patres tui, nec vlli vnquam reges gentium excuſſere, nec excutient quidem. Tergiuerſamini, vt libet, ita vobis eueniet, vt his, qui contra hoſtilis ferri aciem oculos claudunt, quaſi periculum, quod non vident, nec ſenſuri ſint. Feriemini, Moriemini, Sentietis: an cœci autem, an videntes id in veſtra manu eſt. Optate igitur bene mori quod ipſum, niſi bene vixeritis, fruſtra eſt; optate, inquam, & enitimini, &, quod in vobis eſt facite; reliquum illi committite, qui vos in hanc vitam vltro, non vocatus, intulit: egreſſuris, non niſi vocatus, & rogatus manum dabit. Non mori autem nolite optare. Non modò non impudens, arrogansque, ſed inefficax etiam, & inane votum eſt. Aſſueſcite, O mortales, naturæ legibus, & ineluctabili iugo colla ſubmittite. Et ſi vos ipſos amatis, quòd nati eſtis, amate, non quòd nati non eſſe velletis. Neque enim naturam vobis, ſed vos illi obſequi par eſt. *MET.* Pauorem mortis abiicere, diu quidem fruſtra nitor. *RA.* Miror, quid tam diu fruſtra niteris, quò te debuit cogitatio prona perducere. Turpis eſt enim tam breuis periculi [ſi periculum, non natura, & periculorum finis, eſt mori] turpis eſt, inquam, viro tam momentanei diſcriminis, tam longæuus pauor, & tot anni anxij, atque ſuſpenſi, ad horæ ſeu ſuſpirij vnius euentum. Vis ne autem mali huius vltimum remedium, vis mortis metu perpetuò liber eſſe? Bene viue, vita laudabilis

mortem ſpernit, ſæpè etiam cupit: denique hæc terribilium omnium ſumma eſt, ſiquidem labor dolor, aduerſitas, infamia, carcer, exilium damnum, bellum, ſeruitus, orbitas, Paupertas, Senium, ægritudo, & mors; fortibus viris nil ſunt aliud, niſi experientiæ ſchola, campus patientiæ, gloriæ palæſtra.

De Voluntaria in ſeipſum manuum Iniectione.

DIAL. CXVIII.

Quid tibi præſcriptam properas abrumpere vitam?
Qua tamen ipſa breui ſponte ſua fugiet.

DOL.

Mortem mihi conſciſcere propoſitum eſt. *R.* Rem vnam nunc metuere, nunc optare, hæc tota conſtantia veſtra eſt. Nunc tu mortem muliebriter formidabas, nunc eandem inhumanè appetis: ſubita, rogo, quæ nam mutandi animi cauſa eſt? *D.* Cogor ipſe mihi manus iniicere. *R.* Si cogeris, iam non voluntaria manuum iniectio eſt: quamuis dicatur, quòd coacta voluntas, voluntas eſt; ſed profectò non libera, nec voluntas propriè, quæ nolẽdo fit. A quo autem cogeris, noſſe velim. Iniici autem manus vel inuito poſſunt: tu tibi illas iniicere, niſi volens, nequis. *D.* Magnæ ſunt cauſæ, quæ me mori velle cogunt. *R.* Magnæ fateor, ſi cogunt: ſed non cogerent ſi vir eſſes: nunc in veſtram animi molliciem, nihil eſt inualidum. Vide autem an, quæ ſint hæ cauſæ, ritè præſagiam: ira, indignatio, impatientia, furor quidam in ſe verſus, obliuio denique tui ipſius. Nam ſi te hominẽ meminiſſes, humana omnia æquo animo tolleranda cognoſceres; neque parui mali, immo ne mali quidem odio, maximum in malum velles incidere. *D.* Iniicere mihi manum cogor, extremis malis. *R.* Non

Digitized by Google

R. Non ſunt extrema, quæ te premunt mala. Summum illud, & extremum malum, quod te vrget, deſperatio: cæteris enim malis aliquid, hui. vni, nihil poteſt eſſe remedij. Quæ ſunt autem hæc extrema quæ dicis, mala? niſi labor forſitan, & paupertas: hæc ſunt enim, quæ poëta commemorat: in his agens:

Qui ſibi lethum
Inſontes peperere manu, lucémque peroſi,
Proiecere animas:

de quorum ſera pœnitentia, mox adiecit:

Quàm vellent æthereo in alto,
Nunc & pauperiem, & duros perferre labores?

Sunt ne autem tam grauia mala hæc, quorum primum boni omnes forti, atque æquo animo tulere; de quo ſuo loco diximus: quidam ſponte inſuper elegerunt, atque hinc glorioſi ac in æternum diui tes facti ſunt. Sæculum viris conuenire, apud Criſpum; atque ad id naſci hominem, apud ſanctum illum, & afflictum ſenem legimus. At vos inquietiſſima animalia, quicquid non ad nutum auaritię veſtræ fluit, veſtræque libidinis; iuſtam voluntarię cauſam mortis opinamini. Tam delicata tam præceps luxuria veſtra eſt, vt leuibus ex cauſis non fortunę tantùm, ſed vobis ipſis iraſcamini: inq; ipſum Deum calcitrantes, impia ora laxetis; quaſi quicquid id eſt, in quo non vobis dominus videtur obſequi, iniuria grauis ſit. D. Magnis malis victus mori eligo. R. Tędio vitæ, credo, familiari vitio ſtultorum omnium. Sapientibus enim omnis vita iucũda eſt: lætam libenter triſtem ferunt patienter; &, ſi in rebus ipſis nequeunt, patientia delectantur. Nil in rebus lætius, nil dulcius eſt, virtute. Illa eſt, quæ moleſta lenit, obliqua dirigit, dura mollit,

ac mitigat; ardua, atque aſpera quæque complanat: ceſſant querimoniæ, ceſſant præcipitia. Et, ad ſummam, ſapientis vita nil ſerenius, neque tranquillius: hi autem animorum fletus, atq. angores, hæ nubes, ac procellæ, quæ in ſcopulos fragilem vitæ cimbam trahunt, è ſola ſtultitia oriuntur. *D.* Morbi impatientia, mori eligo. *R.* Stultè eligis, ac ſuperbè: ſine dominum de corpore tuo, quod ipſe fecit, ſuo arbitrio ſtatuere. An quid tibi tuo in ædificio vis licere, in quo non ligna, non lapides tu feciſti; in quo denique, præter ſtructuram, nihil eſt tuum, id in ſuo licitum domino omnium, non vis: qui non in illo tantùm carnem, & oſſa, & ſanguinem, & ſpiritum; ſed cœlum, & terras, & maria, & omnia, quæ in eis ſunt, creauit ex nihilo: nec dicas apud temetipſum, corpus meum, graui dolore angitur; nec tu dominium, ſed vſum corporis accepiſti, breue ad tempus. An tuæ luteæ te dominum domus credis? Inquilinus es. Qui fecit omnia, is eſt omnium Dominus. *D.* Dolore cogor, vt mori velim. *R.A.* Fortaſſis ad experientiam dolor datur; qui, ſi moleſtus eſt, eſſe poterit vtilis: ſi intolerabilis, longus certè non erit. Expecta domini reuocantis edictum. Cumque vocatus fueris, reſponde, & non prius. Fixa eſt dies tua, quam nec anticipare fas eſt, nec differre poſſibile: præoccupauerunt tamen hanc multi, & dum paruam fugiunt, breuemque moleſtiam, in æternas ſe, atque irremeabiles demerſerunt: habuitque hæc opinio magnos authores, Annæum Senecam in primis, qui ad eam tam conſtanter, & tam ſæpè reuoluitur, vt mihi quidem veriùs videatur, ne non propria ſua ſit: mirarique cogat interdum, vnde tam triſtis ſententia tanti viri pectus inuaſerit: vtque alia ſileam, quæ proſequi lon-

longum eſt, quadam ad Lucilium epiſtola: Si inutile, inquit, miniſteriis eſt corpus, quid ni oporteat educere animam laborantem? De hinc paucis interiectis: Proſiliam, inquit, ex ædificio putrido ac ruenti. Male ais, ô Seneca: & multa benedicta, vno polluis male dicto. Non migrandum nempè, ſed expectandum eſt. Sine ædificium tuum ruat, vt antequam fugias, opprimaris. *D.* Non poſſum pati, quæ imminent: mori malo. *R.A.* Ab hoſte forſitan inferendam mortem? quæ ſi fortiter lata ſit, turpis eſſe non poteſt: cùm hæc voluntaria non poſſit eſſe non turpis: quia contra domini ſuperioris imperium eſt, contra quod, nihil bene fieri poteſt. *D.* Mori malim, quàm quæ inſtantia ſunt, videre. *R.A.* Non eſt viri non poſſe, erectis oculis, vtramque fortunæ faciem ſpectare: muliebre eſt trepidos oculos auertere. Quid eſt autem, quod te turbat, vſque adeò, vt ſolius opem mortis implores? Tua ne forſitan, an tuorum, an patriæ laborantis aduerſitas? Lenta illa duo quidem: nihil enim poteſt fortuna, cui non poſſit virtus obſtare. Tertium hoc pium ſed pietate languida & inerti. Siquidem patriæ ſeruitus, & tyranni facies, morte potius repellenda, quàm declinanda ſunt. Idem enim viri opus, hoc fœminæ. Qua tamen in re Catonis mortem, miris laudibus, Seneca idem effert, ſua illa peculiari opinione, de qua diximus. Non ſic Cicero; excuſaſſe contentus, laudibus abſtinet. Ait enim Catoni incredibili grauitate naturæ, perpetuaq́. conſtantia, moriendum potius, quàm tyranni vultum aſpiciendum fuiſſe; quem tamen Brutus aſpexit, & illius potius morte tollendum, quàm ſua morte fugiendum cenſuit: quod quàm bene, ſeu quàm male fecerit, non laboro; fecit tamen. Cicero

autem dum Catonem excuſat, ſuæ illius ſententiæ melioris obliuiſcitur, quam ante annos plurimos, libro ſexto Reipubl. poſuerat. Ea verò eſt huiuſmodi: Dum P. Africanus minorem in cœlo, cum patre, atque auo colloqui ſomniantem: & audita immortalitate animæ, ac felicitate vitæ alterius, moriendi auidum induxiſſet; Patrem mox inutile deſiderium caſtigantem fecit, his verbis: Non eſt ita, inquit ille; niſi enim cùm Deus is, cuius hoc templum eſt omne, quod conſpicis, iſtis te corporis cuſtodiis liberauerit, huc tibi aditus patere non poteſt: homines enim ſunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium vides qui terra dicitur: quare & tibi Publi, inquit, & piis omnibus retinendus eſt animus in cuſtodia corporis, nec iniuſſu eius, à quo ille vobis eſt datus, ex hominum vita migrandum eſt, ne munus aſſignatum à Deo diffugiſſe videamini. An non ſatis Ciceroniana hęc excuſatum arguunt Catonem? Et planè, ſi ab imperatore terreno, ad cuſtodiam loci cuiuſpiam deputatus, non auderes iniuſſus te remouere, ferrétque ille hoc grauiter ſi contrarium feciſſes; quid cœleſtis putas Imperator, cui tantò plus obedientiæ debetur, quantò maior Deus eſt homine. Fuit nuper priſcæ virtutis Stephanus Columnenſis, non hac ſolùm, ſed omni ætate vir clariſſimus futurus: hic ab ingenti illo ſuo hoſte, cui potentia impar erat, obſeſſus, turrim, vbi plurimum periculi videbatur, vni ſuorum conſeruandam, certus de illius fide, commiſerat; quæ, dum cuniculis ſuffoſa latentibus, tremeret, ac ruinam minaretur, fugientibus sociis, atque hortantibus, vt ſaluti ſuæ deſcendendo conſuleret, cùm iam nihil vtilis mora eſſet, ſibi

verò

verò periculoſa etiam, & funeſta: Non deſcendam, niſi ille me reuocet, à quo hic poſitus fui. Id dum Stephano nunciatum eſſet, & ipſe illi metuens, atque illum reuocaturus, accurreret, turris fundamentis fatiſcentibus, magno corruit fragore. Sic fidelis cuſtos oppreſſus eſt, quem vix erutum ruinis, dominus ſuus mœſtus, ac lachrymans ſepeliuit. Eumque, dum vixit, & piè deſiderauit, & fidem eius ſæpè meritis laudibus, in familiari colloquio proſequutus eſt. Quid his verbis velim, vides. Talis enim tibi commiſſi corporis cuſtos eſſe debes Deo, qualis hic, creditæ ſibi turris, domino ſuo fuit. Fuiſſe tamen nihilominus, non me latet, mortem Catonis, illa ætate laudatam à multis ac opinione hominum gloriosam. Notumque eſt illud Iulij Cæſaris, qui dum victor Vticam properaret, vbi ille ſe peremerat, audita eius morte, Cato meæ gloriæ, inquit, inuidit: Et ego ſuæ inuideo. Præclarum aliquid, haud dubiè videbatur, cui vir maximus, & gloriosiſſimus inuideret. *DO.* Quid igitur obſtat mihi, aut quid prohibet Sapientis viri mortem, inuidioſam ſummo hominum, & excuſatam Sapientibus, ac laudatam ſequi, vitæque difficultates innumeras, auxilio ſpontaneæ mortis euadere? Mori volo. *R.A.* Vide ne te inanis ſpes rerum fallat. Sunt nempe alij; quam pares eloquio, nihil ad rem; at certè ſententia potiores, qui Catonis hanc mortem, neque laudent, neque excuſent, ſed grauiſſimè reprehendant. In quibus Auguſtinus ſcrutator veritatis acerrimus, non hanc fuiſſe illi accerſendæ mortis cauſam diſputat, ne ſub Cæſaris Imperio veniret, cum filio ſuo, cum ipſe author fuerit ad Cæſarem confugiendi, deque

illius clementia ſperandi omnia, nec fefellit; quod ſi turpe credidiſſet, cur non filium ſecum, vel veneno, vel ferro, vel morte qualibet, ab eiuſmodi turpitudine liberaſſet? cum Manlius Torquatus ſit laudatus, quòd filium ipſe ſuum, qui contra patris imperium pugnaſſet ac viciſſet, occiderat. Neque enim turpius dici poteſt, procacis hoſtis eſſe victorem, quàm ſuperbo parere victori. Quid ergò? Cæſarem dignum iudicauit, qui filio vitam daret, atqui ſibi, vel indignum cenſuit, vel inuidit. Et ad ſummam, mortis illius ſolam cauſam fuiſſe deprehendit inuidiam, quod nec Cæſar ipſe diſſimulauit, vt modò diximus. Aliud enim timere quid poterat? aut quid principem non tuliſſet, à quo pridem conſule curia eiectus fuerat, & coniectus in carcerem: & qui ſe tanta, tamque præſenti iniuria, non occidit, quo inani metu, quá ue falſa opinione ſuperbiæ, aut credulitatis occideret. Quid tam horrificum vultus Cæſaris habuit, vt eſſet morte etiam fugiendus, viri omnium, non tyrannorum modò, ſed principum clementiſſimi, atque mitiſſimi, etſi potentiorem nullum, multos certè ferociores, fuiſſe viderat ætate; imò verò nullum viderat mitiorem. Iure igitur alter quidam ſcriptor egregius, & fide clarus, & eloquio: Mihi, inquit, Cato videtur cauſam quæſiſſe moriendi, non tam vt Cæſarem fugeret, quàm vt Stoicorum decretis obtemperaret, quos ſectabatur, ſuúmque nomen grandi aliquo facinore clarificaret. Cui quid mali potuerit accidere, ſi viueret, non inuenio. Cuius enim Cæſar, vt erat clemens, nihil aliud efficere volebat, etiam in ipſo belli ciuilis ardore, quàm vt bene mereri de Repub. videretur, duobus optimis ciuibus Cicerone, ac Catone ſeruatis. En tibi

tibi alia præter inuidiam. cauſa moriendi, vanitas ſtulta, vtraq. nec Catone digna. neq. illa prorſus anticipandæ mortis ſufficiens cauſa eſt. *D*. Mori malim quàm ſic viuere. *R*. Quid ſcis. an hæc tibi tam triſtis vita, multis optabilis, multis inuidioſa ſit? Sed impatientia res cunctas exaſperat. *D*. Mori opto. *R*. Vt timidis metum mortis ſic deſperatis vitæ odium, extorquere difficile eſt: vitam tamen æquanimiter perferendam, mortem fortiter exſpectandam: hæc noſtri remedij ſumma ſit.

De Morte. DIAL. CXVIV.

Debita naturæ ſoluis, lætare triumphe,
Corporeo tandem carcere liber abis.

DOL.

MOrior. *R*. Ad extrema peruentum eſt. Iam nec mortem metues, nec optabis; de quibus duobus, totidem me proximis tractatibus, fatigaſti: iam præterea nec dolebis, nec corporis, animiq. defectibus ſubiacebis; nec rerum tædiis. aut morbis, aut ſenio, aut hominum dolis, aut fortunæ varietate laſſabere; quæ ſi mala ſunt, mali finis vtique bonus eſt. Tu paulò antè de his omnibus querebaris, nunc eorundem de fine conquereris: vide, ſis iniquus, vnam rem qui ſimul doleas eſſe, & finiri. *D*. Morior. *R*. Iter patrum immo omnium; latum, tritumq; iter gradieris. Solus ne tibi neſcio quid aliud demum maluiſſes? Perge autem, non eſt aberrandi metus tot ſunt viæ duces, comiteſq́. *D*. Heu morior. *R*. Si quis eſt quem flentē mori deceat, ridere dedecuit viuentem, cum inſtare, ſemperq; ſupra verticem videret. vnde mox flendū ſciret. Riſum illum. haud dubiè, fletus hic non lōgo ſeiunctus ſpacio ſequebatur. *D*. Morior. *R*. Nō

eſt ferendus, qui ſui generis ſortem luget; non moreris vtique ni mortalis eſſes. Sin id defles, quòd mortalis ſis, non eſt flendi locus, vbi eſſe deſinis, quod inuitus es; flendum erat ab initio, dum inciperes eſſe, quod nolebas; nunc gaudendum; eſſe enim incipies immortalis. *DO.* Morior. *RA.* Omnes hi, qui lectulum tuum modò ambiunt, omnes prætereà, quos vidiſti vnquam, omnes, de quibus audiſti aliquid, aut legiſti, & quantula ea pars hominum eſt, quam noſſe potueris, omnes omnino, qui vel olim nati ſunt, vel omnibus terris, ac ſæculis naſcentur, iter hoc egerunt, acturique ſunt. Cerne animo longam præcedentium, longamque ſequentium caternam, comitumque, & hac ipſa hora tecum ſimul obeuntium, non paruum numerum: pudebit, credo, ſortem publicam priuatis vrgere querimoniis, dum ex omnibus vel vnum, cui inuideas, non videbis. *D.* Morior. *RA.* Hoc eſt impaſſibilem fieri, & iugum fortunę pariter, ac mortis excutere. Geminum ingens bonum quod viuenti nulla vnquam proſperitas largiretur. Cogita autem, quæſo, quot tibi, & quam graues curæ, quique ſupereſſent labores, ſi, non dicam infinitam, ſed annorum mille [qui vnius iam præteritæ diei ſpacio comparantur] certam vitam accepiſſes: quod optimè æſtimabis, ſi huius breuis, ac fugacis, & incertæ vitæ tædia, proque hac toties ſuſceptos labores, moleſtiaſque memineris. *D.* Morior. *RA.* Ita mortem fletis, O mortales, quaſi magnum aliquid vita eſſet: quod ſi eſſet, magnum aliquid etiam muſcæ haberent, & araneæ, & formicæ, ſi ſemper beneficium vitæ eſſet. ſemper maleficium eſſet mors: quę magnum beneficium eſt interdum, dum vel ab intolerabilibus malis, vel ab his

his, quæ ſumma ſunt mala, peccatis inſtantibus animam eripit, præſeruatque. Atqui, vt magnum aliquid, inter vos, ſola eſt virtus: ſic, ſi per ſe ſpectetur, vita hæc miſeriarum innumerabilium officina eſt; quam, qui claudi dolet, is ferias reſpuit malorum, & quietem odit: quam, qui appetit, laborioſæ finem vitæ cupiat, neceſſe eſt. Quando nullus alius eſt, vel laborum, vel malorum finis, quid fles igitur? Dies adeſt, qui, ſi traheretur, votis erat optandus: & fortaſſis, vt res hominum ſunt, & fortunæ vis immenſa, & inſultus varij, ſæpè etiam votis optatus eſt tibi. *DO.* Morior. *RA.* Immo ex terrea, & caduca domo, ad æthereum, atque æternum migras habitaculum; & in limine pedem habens, mœſtus auelleris, atque inuitus, & neſcio quid retro anxiè reſpectans, an ſordium, quas dimittis, oblitus: an bonorum, ad quæ pergis incredulus? Profectò, ſi quod paulò ante dicebam, & quod magni dixerunt viri, veſtra, quæ dicitur vita, mors eſt: illud eſt conſequens, vt eius finis, quæ mors dicitur, vita ſit. *D.* Morior. *RAT.* Rex te tuus carcere liberat; iam vincula franguntur, quæ feciſſe mortalia primum patrem libuit. Idque vel maximè ad illius miſericordiam pertinere, & Plotino viſum, & veſtris approbatum ſciens, quid queraris, neſcio. *D.* Morior. *RA.* Vocat te Rex tuus, felix nuncius. Sæpè eſt enim, nec videtur fauſtum, quod inuitis acciderit. Conſenſum adhibe, tunc ſentire incipies, quàm bene tecum agitur: hic, quem metuis, carceris exitum, & mala vitæ reputans, & mortis bona præſagiens, quaſi olor ille Socraticus, diuinationis particeps, & ob id ſacer Apollini, moriendo cantabis: ſi non voce, ſaltem animo: & niſi, quod abſit, graue nimis inex-

piatorum te criminum pondus premit, quod feciſſe Veſpaſianus corpore legitur, tu facies mente, vt aſſurgas moriens, nec te dignum cenſeas iacentem mori. Neque minus, hac in parte tibi tribuas, quàm ille ſibi, quòd non vt ille, ſis princeps: Mors enim neſcit imperium: Principes non agnoſcit, adæquatrix optima, multa forſan in vita, certè in morte nihil illi licuit, quod non liceat tibi: quin & pluſculum diuinæ opis tibi, ni reſpuis, affuturum ſpero. Non quia tu melior, ſed quòd gratuito Dei amore felicior, qui negata magnis, & ſapientibus abſcondita, conceſſit paruulis, & reuelauit indoctis. Adde quòd cùm vtiliùs, cùm faciliùs tuum erit aſſurgere. Illius enim conatus corporeis viribus egebat, quas morbus extenuat, mors extinguit: tibi ad aſſurgendum, non niſi animi viribus eſt opus, quæ vicinia ſæpè mortis augentur. *D.* Morior. *R.* Quid in tuto trepidas? quid in plano ceſpitas? quid in prono hæſitas? Non tibi ingeram, quæ hoc loco diſputant philoſophi. Multa ſunt enim, quæ morientis occupatio, & anguſtiæ temporis non admittunt: debuit tibi profundè admodum hæſiſſe, quicquid vbique de hac re ab antiquis philoſophis diſputatum eſt. Vt enim ipſi idem volunt, aſperarum rerum omnium remedia ſuperuacua facere poteſt, rara quidem, ſed in finem rara proſperitas: quæ aduerſus mortem diſſeruntur, ea ſemper vtilia, ſemperque neceſſaria vt ſint, moriendi non fortuita, ſed naturalis, & inuicta neceſſitas facit. Inter cæteros ſanè multa, & valida in Tuſculano ipſo, cuius ſupra memini, prima luce recolligit Cicero; quæ niſi olim didiceris, nunc docendi ſpacium non eſt: quibus efficit, ſiue in malis ſit, qui moritur, ſiue in bo-

bonis eſſe videatur: quia tamen, ex quo fortunæ iaculis patet omnis hominum ſtatus, à malis eum, non à bonis, morte diſcedere; quod acer quiſque humanarum obſeruator rerum, haud dubiè, verum ſentit. Morte igitur non offenſum ſe, ſed ſibi conſultum iri exiſtimat, iam lætè illam cogitans, & cum venerit, viſurus, vt liberatoris ſui nuncium, ſeu miniſtrum. & cum tranſierit reſpecturus, ceu feneſtram, vt qui mundi laqueos, & carcerem carnis euaſerit. Illud Cicero idem diſputando conſequitur; ſeu petit animus, ſeu transfertur, vt vel mali nihil, vel boni plurimum ſit in morte; argutè fortaſſis apud ſuos; apud nos nempe non philoſophis modò, ſed ne vulgò dubium, credo hercle, nec apud eum ipſum, de quo ſæpè loquimur. Ciceronem; quod magnificentiſſimè multis teſtatus eſt locis; ſed vel ſui collocutoris, vel illius æui diffidentiæ ſeruiebat. Ad ſummam igitur, ſic teneto, vt ſcias immortalem eſſe animam, quod non ſolùm concors veſtræ gentis opinio, ſed philoſophorum omnium excellentiſſimi tenuerunt. Nulla tibi ſpes in occaſu animæ, cui naturale eſt, vt mori nequeat; neque hinc fidas. nil mali ſupereſſe poſt obitum, quòd nulla ſit futura anima, quæ pati poſſit: ſed quia creator animæ, ipſe eſt mitis, ipſe pius, ac miſericors, opus ſuum non deſpiciet, ſeque veraciter inuocantibus prope erit. In illum preces, in illum vota, in illum ſpes vltimæ ferantur, in illius nomen extrema deſinant ſuſpiria. I ſecurus, nil timeas; natura parens benigniſſima nihil fecit horrificum, mortem formidabilem error facit hominum, non natura rei prouidæ; ſi quid magnum voluis animo, ſi quid altum ſtruis, humiles, & ineptas vulgi voces, actaq; deſpice: verùm illos ſuſpi-

ce, quorum imitatio ad veram gloriam via eſt. Apud noſtros quidem lætè, feliciterque morientiũ innumerabilia ſunt exempla. Sin antiquiora perquirimus, multi occurrent, qui mortem non modò ferant fortiter, ſed accerſant: quod, in Marco Catone ſicut modò diximus. *M.* Cicero excuſat? Seneca autem & laudat. Nobis verò neutrum ſat probatur, ſed ſecundum minus, quia tolerabilius eſt errorem excuſare, quàm laudare. Nos vtrunq; reiicimus, quoniam, vt vocatum reſpondere, & reuerenter parere laudabile: ſic imperatoris iniuſſu, commiſſa de cuſtodia. & corporis ſtatione diſcedere, capitalis eſt habenda defectio, & vel exilio graui, vel ſummo plectenda ſupplicio. Sciens repeto, vt altiùs imprimam. Abunde enim [niſi fallor] hęc omnia ſuperior tractatus explicuit. *D.* Morior. *R.* Immo carnis tributum, naturæ debitum, perſoluis, mox futurus liber: fac libens quod vel nolens faceres; & vt bene ait quidam Mortis hortator:

Cupias quodcunque neceſſe eſt.

Non eſt vtilius immo quidem non eſt aliud in neceſſitate conſilium, quicquid fit à volente, fit leuius; & deſinit eſſe neceſſitas. ſi voluntas acceſſerit. *D.* En morior. *R.* En te dominus præſtolatur. Accelera, ne titubes ne cuncteris pone ſuſpicionem; non tu tibi carior es, quam illi? Quis vocatus ab amante, diffidit? Adhuc fortè miraberis timuiſſe, quod optandum eſſet. Multa enim, ſolutus, ſcies, quę vinctus nullo vnquam ſtudio didiciſſes, vſque adeò, vt arcana rerũ noſſe volentibus, ad quæ mortali vel obſita acies veſtra non penetrat, quæ profectò cupiditas naturalis eſt homini. ſed vehemẽtior ſtudioſo; nil morte melius putem, nilq; quod breuius

nius adoptatum ferat. D. Morior. R. A. Imo obdormis, vitæque feſſus, vt arbitror requieſcis. D. Morior. R. Vade in æternam requiem, nunc primum viuere incipis. Bona mors, initium eſt vitæ.

De Morte ante diem. D I A L. C X X.

Tardius an citius, nil refert, ſi moriare,
Semper enim iuſto tempore mors veniet.

D O L.

QVid quod ante diem morior? R. Ante diem nemo moritur, ſed non omnibus dies idem. Imo, vt vates ait eximius.

Stat ſua cuique dies;

ad quam quiſque cùm venerit, metam attigit. Et quoniam, nec redire datum, nec ſubſiſtere tranſeundum eſt. D. Ante diem morior. R. Poſſet id verum eſſe, ſi in diem debitor fuiſſes; purus debitor, ſemper debet: ſemper itaque nutum ſui creditoris obſeruet: Et ſemper in numerato habeat quod debet. Habet autem ſemper, dum mortale corpus habet; nullo mutuo, nullo opus eſt fœnore: domi habet imo quocunque ierit ſecum habet, &, vt dicitur in manu habet vnde ſe liberet quo ſoluto nil naturæ amplius & nil iam cœleſtibus vllis debet, vt Vergilius ait. Pone igitur hanc querelam. Ante diem non repoſcitur, quod omni debetur die: quin pro eo, quod dicebam, gratias age. quia ſcilicet ad id debitum, nec prece, nec poſſeſſione, nec pignore, nec vſura indiges: quod vltimum dixiſſe fertur Spartanus ille vir fortis incognitus. ſed dignus agnoſci, cum ad mortem ductus, ob hoc ipſum imperterritus iret, atque alacer, quòd capite ſuo ſatisfacere Lycurgi legibus poſſet. D. Morior ante diem. R. A. Non intelligo, quid ſit, ante diem mori: niſi quod vulgò dicitur, ante lucem

ſeu cum primum eluceſcit : quæ exercitiis eius, quam nunc agis, animæ, aptiſſima hora eſt. Alioqui quis omnino hominum ante ſuum diem moritur, cum ille ſit ſuus dies, in quo moritur, non alius? *D.* Ante tempus morior. *RA.* Neque ante tempus, neque poſt tempus, ſed in tempore morieris: niſi ſic forte tempus accipis, quod tu tibi, non natura, ſeu fortuna præfixerat. Ante illud enim ſic non mori poteſt, ſicut nec poſt illud viuere. *D.* Morior ante tempus. *R.* Quis, niſi amens, queritur ante tempus abſolui vinclis, & carcere relaxari? Lætandum, medius fidius, ſi ante tempus accidiſſet: ſed nec accidit, nec accidere potuit: ſuum tempus habent omnia: hic te terminus manebat, hic metam fixerat, qui te in hoc vitæ ſtadium induxit. Si de hoc fine quereris, & de alio quolibet queri poſſes. *D.* Citò morior. *R.* Citò natus eras. Non moritur citò, qui iam ſenuit. Quod ſi non ſenueras, ceſſat altera pars querelæ: quanuis, ſi portio vitæ vltima eſt ſenectus, non ſenuiſſe non poteſt quiſquis moritur. Sed intelligo ſenectutem, vt vulgus annorum congeriem multorum, cui non, vt reliquis, finis eſt alius, quam mors: de initio diſcrepatur variis ſententiis, ſed pro viribus ſeneſcentum, proque valetudine corporum atque animorum habitu, ad concordia redigendis. Tota denique res huc redit, vt vel mortis incuſare celeritatem deſinas, vel moleſtias vitæ prolixioris, quæ de mortis ipſius tarditate proueniunt. Sed vos vobiſcum diſſidentes, nec mori vultis, nec ſeneſcere: cum vtrunque certè, vel alterum ſit neceſſe. *DO.* Amplius viuere poteram. *RA.* Inmo certè non poteras. Nam ſi poſſes, puto viueres: ſed hoc dicere vis, volebam, ſeu ſperabam; &, vt eſt animus mortalium

vitæ

vitæ auidus, ſpei credulus, vtrobique perfacile tibi aſſentiam: at ſi dicere vis, dicebam, quia pauculos adhuc dies viuere ætati non indebitum v deretur non æque conſenſerim. Quidam enim ſerius obeunt, multi ocius, nunquam nullus: hæc inter. nihil in commune, niſi vt omnes mortales vna lex teneat, vnum mortis imperium, alio tamen, atque alio moriendi genere, diuerſiſque vitæ ſpaciis. Sic rei vnius modus multiplex, tempúſque peruarium eſt. Æquo animo igitur quiſque ſuum mortis genus, ſuum diem mortis expectet; nec auiditate vitæ, nec faſtidio quod indocti ingrati omnes faciunt, de naturæ legibus queratur aut litiget. *D.* Modicum vixi. *R.* Nullus tamen vixit, vt non ſibi modicum vixiſſe videretur; & eſt plane modicum, quicquid hic viuitur: itaque ſi diu viuere delectat vitam illam quęrite, vbi ſemper viuitur; quæ, etſi hic non ſit, tamen hic quæritur. *D.* Vixi modicum. *R.* Quid ſi diu vixiſſes, nunquid ideò, non vixiſſes modicum? Spacia vitæ huius imparia, & incerta ſunt; vnum omnibus eſt commune; cuncta ſunt breuia: vixit aliquis octuaginta annos, quid hic, quæſo, plus habet, quam qui octo; verte acriter te in te, nec te fallat vulgi furor. Qui plus, inquam. habet, qui diutius vixit, niſi forte curas, laboréſque, & dolores, & tædia, ac peccata in lucro ponitis. Aut quid plus haberet, ſi vixiſſet octingentos. Eſt in expectatione fateor, pluſculum aliquid. At cum ſpacium vtrunq. trāſierit [mihi crede] nihil inuenies, quo plus vixiſſe felicius ſit. *D.* Morior, dum bene agere cogitabam. *R.* Quid agere cogitabas, nec agebas? ſic forſitan in perpetuum cogitaſſes. Sunt, qui bene agere ſemper cogitent, nunquam tamen incipiant. Quod ſi bene agere cœperas, ne

dubites, quamuis boni operis finem, mors præuertat: apud cæca hominum iudicia, fortaſſe aliquid, ſed ſpernendum; apud infallibilem rerum æſtimatorem, nil tibi ſubtrahitur, integra merces tua eſt, non actuum modò, ſed votorum. *D.* In medio rerum apparatu morior. *R. A.* Hæc non mortis, ſed morientium culpa eſt, qui breuiſſimam vitæ telam, tum maximè ordiuntur, dum præcidenda erat: quod niſi ſic eſſet, non tam ſæpè inexpletis vitæ muneribus morte præuenirentur, ſeu expletis, ac tranſactis viuerent, qua profectò nulla dulcior vita eſt. Hanc tamen dulcedinem non tam vitæ breuitas, quàm viuentium torpor hominibus eripit, quibus nulla ideò longa eſt vita, quia quantumcunque ſit temporis, nunquam viuunt, ſemper viuere meditantur, & iam ſenes inter noua vitæ conſilia fluitantes, celeri fine, ſerum pincipium antecedunt. *D.* Morior, dum magna pararem. *R. A.* Hoc multis magnis viris, feréque omnibus accidit. Falluntur homines, cum in multis, tum in morte præcipuè, quam venturam nemo eſt, qui neſciat, dilaturam ſperant, & abeſſe procul fingunt ſibi, quam vicinam ſemper. hinc vitæ breuitas, & fuga temporum facit: hinc fortunæ vis, & caſuum humanorum circunfuſa varietas. Et ô cæcitas mira, quòd quid vobis ſit ſperandum, in aliis ſaltem aliquando non diſcitis. Sed ſic eſt, ægrè ad amaras cogitationes animus redit, itaque dum ſibi quiſquis longiſſimum vitæ ſpatium ſpondet, dúmque vel æuum Neſtoris, vel [vt ait Cicero] Metelli fortunam ſperat, denique dum ſe quiſque prędilectum naturæ filium credit, de primordiis agitantes, finis occupat, & multa deliberantes, improuiſa regente mors aggreditur, medióſque intercipit apparatus

paratus. *D.* Viridi morior ætate. *RA.* Vt nil in hoc aliud boni ſit prouiſum, tibi eſt ſaltem, ſenio ne marceſcas. Senectus enim quamuis non ſit grauis, vt apud Ciceronem ait Lælius, vtque à nobis ſupra diſputatum eſt; aufert tamen eam viriditatem, in qua quidem, vt Scipionem ille, ſic tu nunc etiam & te fuiſſe commemoras; multis tu fortaſſe deſiderio, nulli iam faſtidio futurus ſis; quod in longa ætate vitare, quantalibet virtute, ſubdifficile eſt. *D.* Iuuenis morior. *R.* Noſti, quid in vita paſſus fueris quid paſſurus ignoras, & mihi crede in hoc tam vario tamque immiti fortunæ regno qui præmoritur, comitem fallit. *D.* Morte præpedior, ne cœpta perficiam. *RAT.* Id iuſtè quidem: agitis enim ſemper, quæ peregiſſe pridem decuit, peractique nihil eſt: hoc maximè vobis grauem mortem, facit, ac miſeram: & ſi quidem abſque tua culpa, cœpta peragere nequiuiſti, ſufficiat voluiſſe: ſin per ignauiam diſtuliſti, diſpliceat neglexiſſe. Quod ſi forſan hæc lamentis cauſa prætenditur, verè autem nihil aliud, quàm vitæ prolixitas, & dilatio mortis optatur inanis, licet publici voti, tandem te, vel ſerò pudeat. Audite enim me mortales, vſque adeò vitæ cupidi; quæro ex vobis, ſequeſtrato virtutum exercitio, quid omnino aliud vita hæc, quàm ſegnis, & inutilis mora eſt? quæ, quantulacunque fuerit, nequit non eſſe breuiſſima. Dictum ergò placet illius, cuius Auguſtinus meminit, quem in extremis agentem, cum amici ſolarentur ac dicerent ex eo morbo minimè periturum eſſe: Reſpõdit, ſi nunquam, bene: at ſi aliquando, cur non modò? *D.* Interruptis rebus morior. *RA.* Si ad mentem redeunt aut rebus geſtis, aut ingenio clariores, magna pars inexple-

tis operibus obiere. paucis in hac breui vita contigit, vt concepta, ſeu iam incœpta perficerent. Tu verò, quoniam communi hominum more, has te in anguſtias impegiſti, nec præterita retractari poſſunt, vnam hanc emergendi viam arripe, non vt ad multa interrupta flebiliter, inutilitérque reſpicias, ſed vt viriliter, quod vnum reſtat, expedias, bene mori.

De Morte Violenta. DIAL. CXXI.

Vnicuique modum moriendi fata dedere;
Et bene qui vixit, non male obire poteſt.

DOL.

SEd violenta morte pereo. R. Si nolens moreris, violenta mors eſt: at ſi volens, nulla. D. Per vim morior. RA. Si quidem vitæ vis affertur, quid intereſt, febris, an gladius, dum liberè egrediare? quid refert, an ergaſtuli tui fores ſponte pateant, an frangantur. D. Vi morior. R. Multæ ſunt ſpecies mortis, ſed mors vna, quæ an violenta ſit, an non, morientis arbitrium eſt; vim vis maior ſuperat, conſenſus extinguit. Sapiens ſic inſtructus eſt, vt quibus non poteſt obſtare, conſentiat: quid tu, inquies, Percuſſori meo, vt conſentiam, iubes? quidam non conſenſerunt modò, ſed gratias egerunt: inuentus eſt, qui percuſſorum ſuorum ignorantiam excuſaret, & ſupremo illius anhelitu veniam precaretur. Neque ego te cruento conſentire carnifici, iubeo, ſed inuitæ ſorti; cui, qui non ſponte paruerit, vi parebit. D. Morior hoſtili manu. R. Quid tu igitur, amici manu mori poſſe, crediderans? quando id tibi, niſi ab ignorante contingeret? DO. Hoſtili dextra pereo. RA. Hoſtiles euadis manus. Ille, dum iræ ſuæ obſequitur, libertati tuæ conſulit, poteſtati

ſuæ

ſuæ detrahit nilque amplius in te poteſt. Satius eſt ſub iniuſto hoſte procumbere, quàm ſub iuſto rege. Illic enim occiſoris eſt crimen, hic occiſi. Hoſtili ferior manu. *R.* Quid tua magis intereſt, qua dextera, quàm quo gladio feriare? Non de manu, ſed de vulnere quæritur: quanuis & Pompeius manu Cæſaris ferri, pro mortis ſolatio videatur apud Lucanum, optare, & apud Statiũ, Capaneus Ipſeum; apud Vergilium, Æneas Lauſum, Camilla Ornithum, quòd illorum manu occidantur, conſolentur. *D.* Ferro morior. *R.* Communis tibi cum maximis fortuna, cúmque optimis viris: bona pars eorum, quos vel præſens vita feliciſſimos habuit, vel æterna ſanctiſſimos habet, gladio perire; quos ſi numerem, non breuiloqui monitori, ſed longi opus erit hiſtorici. *DO.* Gladio pereo. *R.* Alij aliter, quidam laqueo, quidam lapſu, quidam vnguibus leonis, aut apri dentibus, multis ferri copia defuit, dum optarent gladio perire. *D.* Ferro ferior. *R.* Quid ſcis, an maiori exitio ſubtraharis, quódque miſerrimum cenſes, grauioris miſeriæ fuga ſit? dixi ſupra, vt Plotinum, alterum à Platone philoſophiæ decus, peſtilens lepra percuſſit. Id non dixi, vt alterum ab Homero, poëticæ Graiæ lumen, Euripidem, canes morſibus lacerarunt: Lucretius veſtrorum vatum primo proximus, cui tam multa Vergilium auferre non puduit, amatorio poculo accepto, in morbum, rabiémque compulſus, gladio ad poſtremum pro remedio vſus eſt. Herodes rex Iudææ, tam fœdo morborum agmine circumuentus, interiit: vt compendioſior ferri mors, inuidioſa ſibi eſſe potuerit, vtque auguror, fuerit. Romanus princeps Adrianus morbi tædio victus, impatientiam doloris, ferro abrumpere ſi licuiſſet, o-

praui. Magnum quendam virum, hac ætate, vermes toto ſcatentes corpore; mures alium, exediſſe narrantur. Inter tam multa ludibria humani corporis, ſi electio tribuatur, quis imbecillis adeò, vt non ferrum ambiat? *D.* Ignibus pereo. *R.* Quidam animæ vim, naturámque igneam æſtimantes, id facillimum mortis genus opinati ſunt. *D.* Flammis abſumor. *R A.* Vermibus ereptum corpuſculum, non putreſcet. *D.* Fluctibus obruor. *R.* Piſcibus conuiuium, buſtum tibi amplum, nobile nitidum. Et quid refert corpus terrenum, terræ reddas an pelago? *D.* In freto morior. *R A.* Non vbi, ſed qualiter moriaris, ad rem pertinet; vbique bene mori licet, vbique male. Non in loco, ſed in animo eſt, quod felicem mortem facit aut miſeram. *D.* In mari pereo. *R AT.* Perſuaſum multis ſcio, in mari miſerum mori, quòd æthereus atque ardens ſpiritus, ſuo contrario videatur opprimi. Sed, vt dixi, nihil locus ad miſeriam, animus totum. Itaque de hac re, nautæ neſcio cuius reſponſionem probo; quem cùm quidam interrogaſſet, vbi nam pater eius obiiſſet, in mari, inquit. Cúmque idem ille de auo, & proauo, atque atauo nominatim quæſiuiſſet, ex ordine, reſponſúmque ille idem de ſingulis accepiſſet, intulit: Et nunquid tu, inquit mare ingredi non times? Reſpondit, Nauta diſſimulans; & vbi nam tuus obiit pater? Suo, ait in lectulo; vbi auus, inquit? & is ait, & proauus, & maiores mei omnes, ſuis in lectulis obiere. Tunc nauta; Non tu, inquit, tuum non times in lectulum aſcendere? Eleganter quidem, aliquantóque plus, quàm nauticè. De morte igitur, natura viderit, quæ mortales fecit; at de genere mortis, de loco, de tempore, viderit fortuna. *DOL.* Veneno morior.

R. Co-

R. Comites tibi illuſtres pridem, dum de hoc vno ageretur, expoſui. Regia quidem mors eſt gladius, ſed venenum magis. Et ad ſummam, ridiculum valde eſt, vbi de morte decreueris, de inſtrumentis eſſe anxium.

De Morte Ignominioſa. DIAL. CXXII.

Si meruit ſcelus infamate morte perire,
Aequo animo qui fers, ſuſtine, ſaluus eris.

DOL.

SEd ignominioſa mors eſt. R. Mortem ignominioſam facit, non genus, aut qualitas ſed cauſa supplicij. D. Ignominioſè morior. R. Nemo bonus male moritur; Nemo malus bene: honeſtam mortem, non funeralia, non miniſtri, non purpureę faciunt exuuiæ; non inuerſi clypei atque enſes, & flens dominum familia & vulgi clamor ac lamenta, & mœrore vxor inſignis, & pietate filius, & deiecta ceruice, ante feretrum, nigro indutus; ac lachrymis grandibus humeris, & non poſtremò funereus laudator homo, & imagines aureæ diuitis ſepulchri, defunctíque titulus, victurus in marmore, donec ſua quoque [licet ſera] lapidibus mors ſit; ſed virtus & clarum meritis viri nomen, non vulgaris egens auræ, ſed ſuapte eminens maieſtate quod non præceps. & cœcus fauor hominum, ſed rerum ſeries, & innocens vita pepererit, atque vſque ad mortem veritatis & iuſtitiæ ſuſcepta defenſio. Interque medias mortis minas imperterritus atque infractus animus, ac generoſa fiducia. Contra his decoribus honeſtam mortem, quis ignominiæ, quæſo, locus eſt? aut quomodo turpiter mori poteſt, qui ſic moritur? Seruilem in modum virgas adhibe, & torrores, & laqueos, & ſecures,

ſige cruces, & rotarum radios attolle, & quadrigas in diuerſum age, lacera huc, & illuc membra rapturas; adde ignes & craticulas prunis impoſitas atque oleo vaſa feruentia, & ferarum dentes fame armatos; adde vncos, & gæmonias ac tracta per vicos laniata cadauera, & quicquid iniuriæ, atque opprobrij, ſeu viuum, ſeu exanime corpuſculum pati poteſt; dura mors fortaſſe videbitur, ignominioſa certè non fuerit. Imo verò non nunquam eò clarior, quò durior. Itaque apparatus hic exterior, & tumultus, & tubæ, & carnificum truces vultus, & irati vox tyranni, nihil prorſus ad rem; intra te ipſum te reflecte, ibi te quære; atque excita. Omnibúſque, quæ ſuperſunt, animi virib. ad extremos caſus accingere; aures ab inuiſo ſtrepitu, à ſupplicij pompa oculos auerte, tacitúſque totam animam recollige, atque hortare, réſque ipſas examina, non vmbras rerum. Tu, ſi mortem ipſam, rectis oculis, ſpectare audes, nec ferrum, puto, nec reſtim, nec liuentes calices, nec ſtillantes carnifices horrebis: vanum eſt enim, ipſum hoſtē cùm contempſeris, eius faleras, aut ſigna, metuere. *D.* Ignominioſa morte damnatus ſum. *R.* Sæpè actor, ſeu delator infamis & obſcœni teſtes, & obſcurus iudex; reus autem ipſe clariſſimus: ſæpè ignobilis vulgò mors, nobilis verò, glorioſúſque, qui moritur. Iam, vt ſileam reliquos, quòd & nimis multi, & multò impares ſunt; quæ vſquam ignominioſior mors, quàm crucis? in qua pependit eximium illud, & prænitidum cœli decus, ac terræ; ne tale aliquid ignominioſum ſibi cenſeat vlla ſors hominis. Et quoniā ſummo nihil eſt altius, in hoc deſino. Omne genus mortis honeſtare poteſt virtus, virtutem nulla mors inquinat.

De Morte repentina. DIAL. CXXIII.

Cùm mortis genus, & metam neſcimus, & horam,
Ad tempus mortis nos præparare decet.

DOL.

AT repente nimis morior. R. Paulo ante, ſi recolo, ſenuiſſe te dicebas. Miror quemodo repentina mors ſeni eſt; qui, niſi, non dicã, delirat, ſed inſanit; ſemper ante oculos mortem habet. Námque cum omni ætati ſalubriter ſit conſultum, vt omnem diem ſibi vltimum credat, hoc amplius ritè conſulitur ſenectuti, vt omnẽ horam ſibi putet extremam, neque illud modò non audiat, quod eſt apud Tullium, nemo tam ſenex, qui ſe annum non putet viuere. Sed ne id quidẽ, quod Seneca ait, diem. D. Subitò morior. R. Quid hic dicam, niſi vt repetã, quod ille olim ſummus hominum nec minor ingenio, quàm fortuna, vno, ne integro quidem, ante ſuũ obitum die, quaſi iã verum, experientiæ vicinitatem præſagiens, dũ de hoc ageret, repentinã atque improuiſam mortem commodiſſimam iudicauit; quod iudicium ab ea videbitur religione diſſentiens, quæ ab hac morte liberari, flexis genibus, Deum orat: neq; ego hanc ſententiam, vbi ſit libertas, amplector; aliud tibi nempe cogitandum eſt; neque verò hanc optabilem, ſed, vbi ſit, tolerabilem mortem dico. Siquidem ſapienti, quíſque eminus cuncta præuiderit, inopinum nihil accidere poſſe, non ambigitur. Vnde fit, vt improuiſa mors non ſit, cuius prouida vita fuit. Nam quo pacto rerum maxima negligat, qui parua, qui minima etiam librare ſit ſolitus? humanis autẽ in rebus, quid mihi maius morte monſtraueris? quid par morti? D. Velociſſi-

mè morior. *R*. Impræmeditata modò non ſit mors, quò velocior, eò facilior: ſuppliciū enim [ſi quod eſt] vtique breue eſt, ſenſumque ipſum celeritate præueniens, & morti detrahitur, quod eſt in morte duriſſimum, metus mortis.

De Aegrotante extra patriam. DIAL. CXXIV.

Sæpe ſolum natale miſer felicius extra,
Aegrotat, quàm ſi viueret in patria.

DOL.

ALiena in patria ægroto. *R*. Quid refert, cuius ſit patria; ægritudo vtique tua eſt. *D*. Ludis me; ego extra patriam ægroto. *R*. Qui extra vnam patriam eſt, intra aliam ſit, oportet; extra omnem patriam nec ęgrotare, nec ſanus eſſe quiſquam poteſt. *DO*. Diuerticula verborum quæris. Extra meam patriam ægroto. *R*. *A*. Vnum hoc bonum huic ineſt malo. Nemo grabatulum tuum premet. Non importuna vxor, aut filius, ſui vterque ſollicitus, negligens tui. Quoties putas viro vxor, patri filius, fratri frater, in vltimis laboranti, puluinar iniecerint, & mori adiuuerint quē alienigenæ vetuiſſent? Sæpè ibi maior eſt caritas, vbi minor creditur. Certè nullus aſtantium morbo tuo gaudebit, nullus tibi mortem optabit; quęris cauſam? Nullus hæreditatem tuam expectabit; omne in facinus ſpes & cupiditas impellunt hæc tranquillitas non facilè tibi in patria contigiſſet. Multi ſtratum circunſiſterent, ſub officij ſpecie funeri inhiantes; quæ cogitatio ægrotanti ægritudo [niſi fallor] altera eſt. Obſeſſum hinc lupis, hinc vulturibus ſe cernenti, iam cadauer mente captātibus. *D*. Extra patriam ęgroto. *R*. Quid ſcis, forſitan nunc in patriam redis. Rectum, & bre-

ue

ne iter in patriam eſt, mori. *D.* Extra patriam æger ſum. *R.* O ſuperuacuæ ſemper & inanes hominum querelæ. Quaſi verò ardentior extra patriam febris, aut durior ſit podagra. Malum hoc omne, quod videtur, voluntarium eſt, atque in veſtra poſitum poteſtate, vt peſtes aliæ, quaſcunque falſa animis inuexit opinio.

De Morte extra patriam. DIAL. CXXV.

Sæpe ſolum natale mori felicius extra
Contigit ægrotis, quàm periiſſe domi.

DOL.

MOrior extra patrios fines. *R.* An peregrino id accidit, an exuli? Iam, ſeu te in his terris viſendi dicendíque ſtudium, ſeu religioſa deuotio detinebat, & gaudendum quòd honeſto te mors reponit in actu; ſeu iuſta ſententia, & ferendum non modò fortiter, ſed libenter. Nullo enim melius modo iniuſti ſcelus hominis, quã iuſti ſupplicij ſpontanea ac tranquilla perpeſſione diluitur. Sin potentioris iniuria, neque id tamen ideò dolendum, ſed ſatis [vt arbitror] de exilio diſputatum eſt. *D.* Extra patriam morior. *RA.* Dicebam modò, hoc eſt in patriam redire, nullus rectior trames erat, nullus breuior. An tibi Eudemus ille Cyprius, familiaris Ariſtotelis, è memoria lapſus eſt? de quo & Ariſtoteles idem ſcribit, & Cicero. Qui cùm grauiter in Theſſalia ægrotaret, vidit in ſomniis, ſe quamprimùm ægritudine liberandum, & poſt quinquennium in patriam reuerſurum. Tyrannũ verò verbis illius vbi tũc erat, Alexandrũ Phereũ illico periturũ. Cumque ipſe paucis poſt dieb. inſperatæ redditus ſaluti, etiã tyrãnus à cognatis eſſet occiſus, atq. ita verã

per omnia viſionem ratus, promiſſo tempore reditum in patriam expectaret, quinti anni ad finem, pugnans Syracuſis, occubuit, eóque illum modo in patriam ſuam rediiſſe ſomniorum interpretes dixere, nequa penitus pars ſomnij falſa eſſet. Ego, quid de ſomniis ſentirem, dixi alibi: De hoc in patriam reditu, quid occurrerit, modò dixerim. *D.* Extra patriam mori cogor. *R.* Dixi, dum de exilio loqueremur, & repeto: aut nemo extra patriam moritur, aut omnes. Doctis quidem viris placuit, omnem mundi plagam patriam eſſe, & præſertim forti animo, quem non huius, aut illius partis amor aſtrinxerit. Aliis enim tantùm, vbi bene eſſet; contra, nullam hic eſſe homini patriam. quibuſdam viſum, illa communis, hæc altior philoſophia eſt. *D.* Morior procul à patria, in qua natus ſum. *RA.* Vbi moreris, illa demum verior patria tua eſt. Illa te diutius poſſidebit, nec vagari ſinet, & proprium, perpetuúmque incolam, ſinu amplexa, conſtringet: diſce hanc terram pati, quæ te ortum alibi, transformabit in ſe. *D.* Procul à patria mors me manet, & ſepulchrum. *RA.* Et cæleſtes illi diuiníque homines, quos vna ætas, & eadem media mundi parte genuerat, toto orbe diſperſi ſunt, mortibus, ac ſepulchris. Illum Epheſus, illum Syria, illum Perſis, illũ habet Armenia, illum Æthiopes illum Indi, illũ Achaia, illos Roma, illum vltima ſeruat Hiſpania: quoſdam tamen ex his, loco mortis, ablatos eſſe, nunc in Italicis vrbibus fama eſt, qua terreni erãt; pars quidem ætherea pridem, haud dubiè cælum tenet. *D.* Extra patriam mori oportet. *R.* Quid ſecundi ordinis viros loquar? Illum Stridoni Bethleem prius, & poſt Roma; illum Gallia Pannoniæ, atque illum Athenis abſtulit Pariſius; hunc

Græ-

Græciæ,atque nunc Hiſpaniæ rapuit Roma; hunc Mediolanum Romæ viuum,hunc defunctum Africæ Sardinia; mox Sardiniæ Ticinum, occidentis duo lucida ſydera,ęqua meritis,iuncta animis, vicina corporibus; qui ſunt, de quibus loquor, intelligis; atque ideò multa feſtinans tranſeo. Sed ne tertij ordinis exemplum deſit. Illum Paleſtinæ Cyprus tulit. Illum Nurſiæ Campania, hos Hiſpaniæ Italia,illum quidem Bononia,hunc Patauium. *D.* Intelligo planè ſingula.Sed adhuc inuitus procul à patria morior. *R.* Et ego planè cauſam rei huius intelligo,quòd ſcilicet ſanctiſſimis ſpiritibus,cæloque ſemper hærentibus, nulla iam terrenæ patriæ cura eſſet, quæ nondum tibi depoſita [ſed mihi crede] ſi cælo inhias, deponenda eſt. Attingam tamen de hinc alios virtutis amicos,cœli memores, nondum tamen cæli ſtudio terræ oblitos. Samij oſſa Pythagoræ Metapontus texit: Ciceronem Arpini ortum, Romæ altum, Caietæ ſinus exanimem vidit: Plinium, quem infantem lauit Atheſis, grandæuum veſeui cinis extinxit: Vergilium mundo dedit Mantua, Brunduſium [ſiue vt alij perhibent] Tarentum rapuit, nunc Neapolis tenet: Ouidium Sulmo compegit, Ponticum ſoluit exilium: Terentium Comicum,vt fama eſt, Carthago genuit,Roma docuit.Archadia ſepeliuit: Flaccum Horatiū Apulia: Ennium Calabria: Statium prouinçia Narbonenſis: Auſonium Vaſconia: tres Annæos, ſiue [vt alij volunt] quatuor,duos Seneca,videlicet,Gallionem & Lucanum miſit Corduba; & hos omnes, & Plautum Arpinatem, & Lucilium Aruncum.& Pacuuium Brunduſinum,& Iuuenalem Aquinatem,& Propertium Vmbrum, & Valerium Antiatem, & Catullum Veronenſem, &

Varum Cremonenſem, & Gallum Forliuienſem, & Actium Piſaurenſem, & Caſſium Parmenſem, & Claudianum Florentinum, & Perſium Volaterranum, & mille alios; Roma retinuit, ac magna ex parte humo condidit; Tito Liuio Patauino vix ſerum, velut ad ſepulturam, patriæ reſtituto; ſicut ex diuerſo, multos Roma eadem genuit, alibi morituros. Orbis terræ, quaſi domus anguſta eſt, & ipſe quadrangularis, cuius ab extremo ad extremum tranſitus. Et hic viuere illic mori, non pluris eſt fortibus animis, quam pro vario vſu balneum triclinio, ſeu brumali æſtiuum thalamum mutare. Trita eſt omnibus, maximéque illuſtribus, alternatio hæc originis, & ſepulchri. *DO*. Scio ſic eſſe, extra patriam tamen mœſtus morior. *RA*. Nihilo lætior in ea ipſa quam tuam dicis patriam, moreris; ſed indulgetis fletibus, tanquam ſua illis inſit delectatio. Quod ſi animum vulgi erroribus circumuentum, ſanctæ, doctæque ſimul, ac diſcretæ paupertatis exempla non adiuuant, fortunatioribus agam, ſi quod doles, Regibus, ac Cæſaribus accidiſſe monſtrauero, ducumque clariſſimis, maximorum ne hominum fortunam ſis recuſaturus, videro. *D*. Quid dictura, quóſve in medium prolatura ſis, ſentio. Sed quid opus eſt verbis, doleo extra patriam mori, mortiſque moleſtiam locus grauat. *RAT*. Medicam manum horres, video, pergam tamen, quàm feliciter tu videro, mihi verum dixiſſe, ac fideliter monuiſſe ſat fuerit. Alexandrum Pella genuit, Babylon peremit; Alexandria conditoris ſui nomen ac cinerem cuſtodiuit. Alterum Alexandrum Epiri Regia pauerat, Lucanus amnis obruit. Cyrum Perſis Regem tulerat, Scythia truncum tulit. Marcum Craſſum, magnumque

que Pompeium Roma, & Romanum imperium omne ſuſpexerat, quæ viuorum magnitudinem toleraſſet, vtrque mortuorum [ſi ſors ſineret] ſuffectura cineribus. Sed alterum trans Euphratem tellus preſſit Aſſyria. Alterum Ægyptiaci gurgitis vnda contorſit. Catoni huic vltima Roma principium, ac nomen, finem, cognomenque dedit Vtica. Cornelios Scipiones Roma progenuit nobiliſſima, & Reipubli. ſaluberrima germina, quibus ſeruanda ſæpè eſſet, & ornanda, hos ſic ſua ſors diſtribuit, vt duo hi, qui dicuntur magni, Hiſpania tellure obruti, Superior Africanus Linterni, Naſica Pergami, Lentulus intra Siciliam, ſeiunctis habitent ſepulchris. Soli ex hoc numero Aſiaticus, atque Africanus minor Romæ iaceant, melius quolibet in exilio iacturi. Ille carcere multatus, hic morte. Sic perſæpè, vbique melius viuas, melius moriare, quàm in patria. Nuſquam durius iaceas, quàm domi: tres Decij, etſi duos tantùm fama celebret, extra patriam animoſiſſimè ceciderunt. Cum Latinis pugnans pater, cum Hetruſcis filius, addidit Cicero, & cum Pyrrho nepos: quid nunc ex ordine occurrentes eximios duces ſequar, omnes Romæ genitos, ſed extinctos alibi? Attilium Regulum, pro ſeruanda patria ſimul, atque hoſti fide, quò crudelius, eò glorioſius morientem vidit Africa, & ſequenti bello, Gaium Flaminium Cortona, Æmilium Paulum Cumæ, Claudium Marcellum Venuſia, Tiberium Gracchum Lucania procumbentem vidit. Nulli horum Romæ mori contigit, duæ ſpes ingentes imperij Romani in ipſo ætatis flore ſucciſæ, Druſus, & Marcellinus. Et ambo in patriam reuerſi, ambo tamen procul à patria, ille in Germania obiit, hic in

Baione. Quid nunc, tu ne Tarquinio ſuperbior? tu ne potentior Sylla es? Atqui ille Cumis exul, hic dominus Puteolis expirauit. Quid minores loquor? Auguſtus Cæſar pater patriæ, extra patriam obiit apud Campaniæ Nolam. Tiberius diſpar moribus, imperio par, apud Campaniæ Miſenum. Veſpaſianus, ac Titus optimi principes, vt patrē, & filium decebat, vna & eadem villa, quamuis prope, extra vrbem tamen obiere: at Traianus in Occidente natus in Oriente defunctus eſt. Septimius Seuerus in Africa humilem habuit originē, Romæ ſuperbum imperium, Eboraci autem in Britannia ſepulturam. Theodoſium in Hiſpaniis ortum, defunctúmque Mediolani, Conſtantinopolis accepit, quæ iam prius aliunde editum ſui nominis poſſidebat authorem. Quid de aliis dicam? Lycurgum Sparta profugum, Creta ſuſcepit. Eadem Creta Saturnum regē, pulſum à filio, abeuntem vidit; Italis finibus abditum, humatumque audiuit. Africæ lumen. Annibalem tegit vrna Bithinica. Theſea Themiſtoclem, ac Solonē, tres Athenienſiū coronas, ſic fortuna diſperſit, vt primum Syria, ſecundum Perſis, tertium Cyprus ſepeliret. Imparia tātis cadaueribus ſepulchra; dies me deficiet ſingulis immorantem; neque hiſtoriis obruere propoſui, ſed monere. *D.* Teneo: ſed hos omnes, & quoſcunque alios potes, extra patriam defunctos fateor, ſed volentes nego, dolentéſque arbitror. *R.* Vnde hoc tibi, niſi quòd ſtulti omnes, ſecundum ſe alios æſtimant; neque quod ſibi difficile eſt cuiquam poſſibile ſuſpicari poſſunt? Et fortaſſe illi veteri potius prouerbio præbuiſti aurem: Bonum eſt peregrè viuere, mori malum, cum vtrunque potius bonum ſit, modò bene fiant longanimiter, atque honeſtè; malum vtrunque, ſi

male: ſi flebiliter, atque ignauè dicam, quod mireris, quodque prouerbio penitus ſit aduerſum: ſi qua locorum querimonia iuſta eſt, hanc ego faciliùs viuenti permiſerim, cuius vtcũque forſan interſit, quàm morienti, cui omnis loci cura ſuperuacua eſt, iam locis omnibus abituro. *D.* Tangis animum. adhuc tamen in patria mori mallem. *R.* Voluntas humana, niſi virtus, ac ſapientia illam firmet, per ſe ipſam indomita, & effrenis eſt. Quid ſi altiùs attendas, totum hoc ad te nihil pertinere fatebere: quando neque hic amplius eſſe potes neque oſſibus tuis ſupereſſe ſenſus aliquis, quo diſcernant, vbi duriùs, aut molliùs cubent: neque, quò tendis, aliunde faciliùs perueniſſes, aut breuiùs. Eleganter Anaxagoras peregrè moriens, an in patriam referri vellet, amicis interrogantibus: Nihil neceſſe eſt, inquit: & adiecit cauſam: Vndique enim ad inferos tantundem viæ eſt: quod reſponſum non minus conuenit ad cœlum aſcenſuris, quàm caſuris ad inferos. *D.* Vtinam domi morerer. *R.* Si illic eſſes, forſan alibi eſſe optares: ſic enim habe, & quod viuens debueras, diſce vel moriens: perdifficile eſt vobis ô mortales, morem gerere, delicati, & queruli, quibus, quod habetis, omne viliſſimum eſt ſemper. & ſolum id optatis, quo caretis. *D.* O ſi domi morerer. *R.* Multa ibi forſitan videres, quæ mortem tibi efficerent grauiorem: vnde ideo te ſemotum crede, vt reiectis curis omnibus, Deum ſolum, atque animam cogitares.

De Morte in peccatis. DIAL. CXXVI.

Heu malè decedit, vitam qui crimine finit;
Orandus Deus eſt, det benè poſſe mori.

DOL.

MOrior in peccatis. R. Hæc iam nec naturę, nec fortunæ, ſed tua propria culpa eſt. D. In peccatis morior. RA. Primùm, peccare quis te compulit; deinde quis vetuit commiſſa diluere? Poſtremò, quis nunc etiam ſeram, licet, pœnitentiam impedit? vſque ad extremum ſpiritum liber eſt animus. D. Peccata mea moriens mecum fero. R. Caue, ne id facias: venenoſum mortiferumque viaticum depone, dum vacat dumque eſt, qui illud tollat, ac deleat, vt ſcriptum eſt, proiiciatque poſt tergum ſuum in profundum maris, & quantum diſtat ortus, ab Occidente, longè faciat abs te, hanc tu horam ne neglexeris, quæ ſemel elapſa, nõ redibit, quo licet horis omnibus ſit commune, vt eant ſemper, nunquam redeant. In vna tamen omiſſum hora, in altera forſan reſtaurari datum ſit. At extremæ horæ negligentia prorſus irreparabilis eſt. Itaque, quod in arcanis animæ diſputationibus inuentum ferunt, vitæ huius errores, quaſi leues quidã lapſus, in plano ſunt, vnde facilè poſſis aſſurgere. At peccatum mortis, graui, & ex alto, præruptoque ſimillimum eſt ruinæ, vnde facultas nulla ſit reſurgendi: huic tanto diſcrimini, cui poſt hac nunquam ſuccurrere valeas, nunc occurre, dum vales, & memento, non modò quid veſtri dicant ſed quid Cicero, qui de morientibus, in diuinatione tua, diſputans: Tu, vel maximè, inquit, laudi ſtude: eos namque qui ſecus, quàm decuit, vixerunt, peccatorum ſuorum maximè pœnitet. Quid à quo-

à quoquam, quæſo, religioſius, quid vtilius dici poteſt? Fiat modò, quod dicitur pœniteatque, vel ſerò: anceps, fateor, ac periculoſa dilatio, & quę plurimos fallit, qui purgatione animæ, quæ feſtina nimis eſſe non poteſt, ſcientes, volenteſque procraſtinant, & in finem trahunt, quo tempore circunuenti, & arctati, viciniaque mortis attoniti, nihil de conceptis expediunt. De quo, quoniam multa dicuntur à veſtris, haud impertinens eſt audire, quid hic quoque Vergilius, & ipſe teſtis externus, dicat; quibus verbis hanc deſidiam, neglectamq. confeſſionem notet, ex illius ore mirabile; vbi apud inferos iudicem illum facit iuſtitia, & æquitate notiſſimum, qui, vt ipſe ait,

Caſtigatque, auditque doles, ſubigitque fateri,
Quæ quis apud ſuperos furto lætatus inani,
Diſtulit in ſeram commiſſa piacula mortem.

Sed quamuis hoc periculoſum adeò ſit, nihil tamen deſperatione periculoſius, nihil peius veſtræ ſalutis hoſtis inuenit. Cætera enim ſuis cuncta remediis leniuntur, hoc malorum maximum, atque vltimum, abeuntem vbi animam oppreſſerit; nullus iam remedio locus eſt: huic ergò, cùm ſemper, tum in fine vehementiùs obſiſtendum eſt; quod & tunc vrgere acriùs ſolet, & iam nihil eſt reliqui, quo ſalutis conſilia cunctando reiicias, neque verò te hinc metus arceat, nec te pudor, dolorque dilationis impediant: peius eſt nunquam, quàm ad veſperam expergiſci; & omnino quicquid malè differtur, peius omittitur. *D.* Morior abſque vlla ſpe. *RA.* Maleais; immo verò ſpem proiectam recipe, & admotam pectori, totis animæ vlnis amplectere, ſtringe, conſerua. *D.* Magnum eſt peccatum meum valde. *RA.* Nullum

tam magnum peccatum hominis eſſe poteſt, quin multo maior miſericordia Dei ſit. *D.* Quis poterit tot peccata dimittere? *R.* Et quis, putas, niſi ille, de quo ſui hoſtes admirantes litigabant, & quærebāt: Quis eſt hic qui etiam peccata dimittit? *D.* Quis tantorum veniam merebitur peccatorum? *R.* Nullus fortaſſe merebitur, aut meritus fuit; multis tamen data eſt gratis, & dabitur, modò ſit, qui illam fideliter, ac reuerenter imploret. Nullam quidem eſſe remiſſionem criminum ingentium, perſuadere aliqui, vt perhibent, Conſtantino Principi voluerunt. At id falſum eſſe nōn modò apud veſtros conſtat, apud quos remiſſio peccatorum per baptiſſimum & per pœnitentiam nota eſt: ſed apud paganos etiam fama fuit; falſa licet: quorum morbis ideò inefficax erat medicina, quòd eis nondum medicus cæleſtis aduenerat. Proinde, niſi mundari à peccato animus, & deleri poſſet iniquitas, fruſtra id toties peccator ille primum maximus, poſtmodum vir ſanctiſſimus precaretur. *D.* Peccati conſcientia ſpem præcidit. *R.* Peccati memoria pœnitentiam, & dolorem animo afferre debet, non vtique ſpem auferre. Sed vos omni ex parte fallimini: in peccato feruidi, poſt peccatum gelidi. Peccando quidem exultatis, memorando autem deſperatis. Multi paſſim peccant, ſub ſpe veniæ. Contrà verò multi cùm peccauerint, veniam deſperant. Et vtrique errant. Nam & illis ab initio ſpem damnoſam pellere; & his in finem ſalutiferam ſpē tenere, conſilium erat. *D.* Grauem culpis mors præcipitat: quid agam? *R.* Quid, niſi quod egiſſe iam pridem decuit, vt infauſtam ſarcinam feſtinanter abiicias, qua leuatus, ibis planè, non præcipitabere. Ibiſq. non curuus, non titubans: ſed erectus, certo, ac ſtabili veſtigio, & ſpe bona. Age ergo ne diffe-

differas,neu diffidas:eſt,qui exoratus ab humeris illam tuis transferat,qui grauiora iam tranſtulit, cui nil graue,nil difficile eſt.Et quamuis pigra dilatio excuſatione careat, laude tamen non caret emendatio, vel dilata: ſatius eſt ſerò, quàm nunquam reſipiſcere. Confortare,reſpira. Multos à limine tartari, paucæ piæ lachrymulæ reuocarunt. Stat dexter ad lectuli tui caput qui non ſolùm infecto illi, ſe mundare velle reſpondit, ſed quadriduano iam fœtenti, vt ſurgeret, imperauit; teque etiam nunc expectat,vt mundari velis,ac ſurgere. Non minùs ipſe hodie, quàm tunc pius: nec ſolito minus potens. Adhuc quo in ſtatu mori velis,in te eſt. Adhuc ſine peccatis mori potes, non quòd peccata non fuerint ſed non erunt. Etſi enim in præteritis nullum ius, niſi obliuionis, habere Deum, Plinius Secundus exiſtimet; habet tamen, quod ille vir curioſiſſimus non vidit, ius etiam abolitionis. Itaque facta licet infecta eſſe non poſſint ex facto tamen oriens peccatum ſic deleri poteſt vt iam amplius non ſit, ita, vt ſicut ſcriptum eſt, quæratur peccatum, & non inueniatur, non quòd ſe peccati vinculis abſoluere, potentię ſit humanæ: ſed quòd piæ hominum voluntati, contritoque cordi,diuinum nunquam deſit auxilium.

De Moriente ſollicito, quid de patrimonio,ac liberis futurum ſit. DIAL. CXXVII.

Nil te ſollicitent morientem commoda rerum,
Nil feret è mundo,qui nihil intulerit.

DOL.

Quid de patrimonio ſperem, quid de liberis? RA. Et patrimonium dominos inue

niet, & liberis ſua ſors erit. *D.* Quid de tantis diuitiis fiet? *R. A.* Ne dubita; ne hæredi nimiæ videantur; nunquam tantæ erunt, quin aliquid deſit: de his tamen illa viderit, quæ res veſtras, haſque tam dilectas opes, huc illuc iaculatura, contorquet. *D.* Quid facient filij? *R. A.* A terreno patre deſertos, in ſuam curam cæleſtis pater accipiet, non relicturus, vt tu, neque orphanos facturus: ille eos nutriet, & docebit à iuuentute eorum, modò dociles ſe præbeant, & vſque in ſenectam, & ſenium, vſque ad mortem, & ſepulchrum non deſtituet. Spes naſcentis hominis Deus eſt, non genitor, quamuis diues, quamuis ille Rex ſit. Non eſt ædificandum in arena, ſed in petra. Omnis ſpes de homine breuis, & caduca eſt. Filij igitur tua ſpe deluſi, ponent in Deo ſpem ſuam, & cantabunt cum Dauid: Pater meus, & mater mea dereliquerunt me: dominus autem aſſumpſit me. Multorum indolem filiorum, & virtutum ſemen mentibus inſitum, parentum blanditiæ extinxerunt, ſicut ex aduerſo, molliciem ſæpè diſcuſſit orbitas, ac paupertas. *D.* Quò deuenient opes? *R. A.* Vnde venerunt, reuertentur: hoc eſt, ad fortunæ manus. Inde rurſus ad alios, atque alios abituræ, apud neminem diù manſuræ. Vagæ ſunt enim: ſtare neſciunt. Neque ſine myſterio, rotundam numi formam opinati ſunt, quod volubilitatis indicium eſſe dixerunt quidam [facetè non inficior] ſed non minus triangularis, aut quadra volubilis haberetur: quod attinet ad diuitiarum fluxum: quarum natura eſt labi aſſiduè, ac volui: odiſſe vnius ſeras arculæ, crebris, ac variis poſſeſſoribus delectari: ſiue vt rubiginem motu vitent, ſiue vt fallant circuitione, quàm plurimos, ſiue vt cum dominis

minis ſuis de inſtabilitate contendant: hanc tu igitur moriens, vel viuenti, ſuperuacuam curã pone: quin ſi locuples morêris, agnoſce fortunæ fidem raram, vſque ad exitum è vita, diuitiaſque iam tibi non neceſſarias, aliis linque. At ſi pauper, expeditus proficiſcere: ſeu ingentes, ſeu exiguæ, ſeu nullæ opes tibi fuerint, modicum ad te olim, poſt hac verò nil ad te pertinet, niſi quòd inopem vixiſſe ſecurius, quando laborioſæ hæc vitæ vel præſidia, vel tormenta mortem quoque ſollicitant. *DOL.* Quid erit de filiis? *RA.* Erit, vbi viuat tuum nomen, ſi ſint boni. Si qua ea conſolatio mortis eſt, non totus interiiſſe videberis; in illorum vultibus, inque actibus te ſibi redditum amici credent, & gaudebunt. At ſi mali eſt, cur cupidè deſeras, quos corrigere nequiuiſti; & corrigendos, ac domandos mundo tradas, ac fortunæ: néve illos moriens ſuſpires, qui te mori ſegnius ſuſpirant. & fors ocyus mortuum ſuſpirabunt. *DOL.* Quid de opibus? *RA.* Times, ne à te dimiſſæ, non ſint dominos reperturæ? Expectantur, optantur, æſtimantur, neque tam de contemptu, quàm de certamine metuendum: proinde iam nunc hæ diuitiæ ſuæ eſſe deſinent; cuius autem ſint futuræ, quid filios aſpicis? ſcire autem non poteſt quidem, nec oportet; ſat eſt ſcire tuas fuiſſe: ſi fuerint tuæ, & non potiùs illius rerum dominæ, tranſeuntium atque mortalium, quæ fortuna dicitur; ſed ſic tuas dico, hoc eſt, tibi ad breue tempus obſecutas; iam verò tempus eſt abeundi, cedendique aliis; ſine illis parumper obſequantur, & viciſſitudinem ſuam ſeruent: niſi ambitioſè mori [& quod ſtulti quidam fecere] tua tecum tumulo vis inferri

quandoque ſepulchrorum effoſſoribus profutura: denique iam terræ, metallique curam proiice, cœlum, tandemque te ipſum cogita. *D.* Opes meæ fugiunt. *R.* Putabas te manſuras, cum fugeret vita, tum tu ipſe continuè rapereris. *D.* Quid de opibus meis erit, poſtquam meæ eſſe deſierint? *R.* Quid de eis erat, antequam tuæ eſſe inciperent? *D.* Opes tantas linquo, nudus abiens. *R.* Nudus intraſti, nudus egredere; non eſt, quòd queraris; ſed eſt, vnde gratias agas. Alieni vſus, medio tempore, tuus fuit, nil tuum tibi præripitur: ſed expleto vſu, repoſcitur alienum: è vicinia migrantes aduenæ, vltrò, ſi quis eſt pudor commodata vaſa reſtituūt. *D.* Heu, nil tantis ex opibus mecum fero. *R.* Aufer, quantum attuliſti, vel ſi mauis, quantum reges auferūt. *D.* Quid impuberes nati agent? *R.* Adoleſcent, ſi vixerint, ac ſeneſcent, & ipſi ſuas agent vias, fortunamque ſuam, & labores vitę obibunt, interim ſub tutela Dei erunt, & tu forſan ſine patre impubes vixiſti.

De Moriente anxio, quid uxor, eo mortuo, ſit actura.

DIALOG. CXXVIII.

Ne quæras poſt te, tua quid factura ſit uxor:
Diſceſſu namque eſt libera facta tuo.

DOL.

Quid dilecta vxor poſt me faciet? *RA.* Nubet forſitan, quid ad te? *D.* Quid faciet chara vxor? *R.* Tuo iugo abſoluta, vel ſubibit aliud, vel libera ceruice vagabitur, vel iam feſſa ſubſiſtet, & quietem ſola meditabitur. *DOL.* Quid aget vxor amantiſſima? *RA.* Quid cùm te euaſerit, actura ſit cogitas? cum tibi ſubiecta, quid egerit, neſcias. Magna pars mortalium quid

quid domi ſuæ fiat, neſcia, quid in cælo agatur, quídve in terris ſit agendum, quærit. Sanè, quid deinceps agat vxor ipſa eadem, vel maritus alter viderit, ad te amplius cura iſta non pertinet. *D.* Vereor, ne, poſt meum obitum, nubat coniunx. *R.A.* Quædam viuentibus viris nubunt. Fecit hoc apud Hebræos Herodias, apud Afros Sophoniſba, apud Romanos Martia, & Liuia. quamuis has duas virorum conſenſus, ac iuſſus excuſet. Tuæ, vni viro licet mortuo, nubere non licebit? Atqui paucæ viuis coniugibus fidem præſtant, tu gelido etiam cineri fidem poſcis? Si fida tibi vſque ad diem vitæ vltimum vxor fuit, quid ni totum cõiugalis fidei munus impleueris? *D.* Ne ſecundò vxor nubat, metuo. *R.A.* Ne primò nuberet magis forſitan metuendum erat. Id ad te pertinuit, hoc ad alterum pertinebit. Sic eſt autem, metuenda contemnitis, ſpernenda metuitis; nil in rebus iuſto pretio æſtimatis. Maritalis chori duellum ſecurus intraſti, non cogitans, quid periculi adires, id intrare alium times? *D.* Nollem fateor, vxorem alteri nubere. *R.A.* Perfectæ quidem pudicitiæ ſecundæ nuptiæ, quantum licet [fateor] vitandæ ſunt; ſed vitanda magis periculoſa viduitas. Eſt, vbi nubere non tantùm permittitur, ſed oportet. Difficile eſt formoſam ſolam caſtè viuere. *D.* Dulcis alteri coniunx nubet. *R.A.* Raræ ſunt, earum etiam, quas honeſtas dicunt, quibus non ſuper præſentem coniugem, alter iam animo deſponſatus ſit. Mortalis mihi, inquiunt vir eſt, quid ſi hic obeat? Num ille mihi, aut ille erit aptiſſimus, quem virtus, quem forma conciliet. *D.* Vxor mea nubet alteri. *R.A.* Tua quidem vxor minimè; ne tua enim ſit

amplius, mors faciet; nec mirabere, ſi coniuges ſeparat, quæ corpus atque animæ vincla diſſoluit. *D.* Nubet iterum vxor mea. *R.* Et Romanorum du cum nupſere iterum vxores; fer communem cum maioribus fortunam. *D.* Nubet vxor alteri. *RA.* Et Romani duces & principes viduas duxere. Et ſanctiſſimus rex Dauid viduas duas in coniugium duxit, quæ minorum fuerant vxores? & fortaſſe te maior aliquis tuam ducet: hanc tu illi tamen linque ſollicitudinem, qui eò pergis, vbi non nubitur. *D.* Nubet alteri dulcis vxor. *R.* Si meliori nupſerit, gratulare proſperitati eius, quam amaſti. Sin peiori, gaude ſaltem, quòd tu illi iam notior, carior que futurus ſis. Multæ primos viros noſſe, ac diligere, ſecundo demum matrimonio didicerunt.

De Moriente ſollicito, quid poſt ſe patriæ euenturum ſit.

DIALOG. CXXIX.

Fac patriæ caſus perituræ non moueant te;
Inuenies aliam, ſed ſine morte, domum.

DOL.

QVid poſt me de patria mea erit? *RA.* Bonorum omnium patria vna eſt, & malorum altera: harum cui te aſcribi in ciuem feceris, videto. Tertia enim patria nulla eſt, ſed diuerſorum tranſitus. *D.* Quid de patria mea erit? *RA.* Patria illa, quam petis, vno ſemper in ſtatu eſt. Iſta, quam deſeris [quod ſæpe iam diximus] non patria, ſed exilium tuum fuit. *D.* Quid patria poſt me aget? *RA.* Regia cogitatio eſſe ſolet, quid poſt ſe regnis, atque vrbibus euenturum ſit: qualem fuiſſe legis, aut magno illi regi Aſſyriæ, aut Romano illi principum maximo: priuatam fortu-

tu-

tuam hæc cura ſupereminet. Quando verò ad vltimum ſic affectus es, vt illam miſeriæ officinam, atq. illud hoſpitium doloris, vbi rapidum vitæ tẽpus, multis in laboribus, ne dicam gemitibus exegiſti, patriam nunc etiam tuam voces, & vis ſcire, quid actura ſit, dicam: faciet nempe, quod fecit, & quod faciunt aliæ: at quid, inquis? Tumultuabitur, diffidebit, nouarum rerum ſectabitur, & partium ſimultates: mutabit dominos, innouabit leges, vtrumque ſæpè in peius, in melius rarò. Calcabit præterea egregios ciues, attollet indignos, pellet immeritos, prædones ærarij colet, blandos diliget, veridicos oderit, bonos ſpernet, venerabitur potentes, libertatis hoſtes adorabit, defenſores Reipublicæ perſequetur, flebit, ac ridebit inaniter: aurum, gemmaſque mirabitur, virtutes abiiciet, amplexabitur voluptates: hi ſunt mores vrbium. Nemo tibi non certus horum vates fuerit, niſi qui ſemper ruri vixerit, vel obtuſis auribus ac oculis vrbes intrauerit. *D.* Quid poſt me patriæ accidet? *R.* Quid ſollicitus, quidve anxius es, quicquid patriæ acciderit, tua iam domus ab incendiis à furibus, à ruinis tuta erit. Nihil ad te peſtilens annus, nihil annus exuberans, nihil æſtus, nihil ſiccitas, nihil imbres ac grandines, niueſque, & glacies, & nimium gelu, nihil feræ, vel volucres, nihil brucus, aut locuſta, nihil denique terræmotus, ac fremitus procellarum, nihil annonæ caritas, nihil hoſtium incurſus, aut bella ciuilia. *D.* O quis patriæ ſtatus erit, ſeu quis demum finis? *RA.* Quis, putas? niſi qui maximarum vrbium fuit, quique omnium erit, puluis, cinis, ſparſi lapides, nudũ nomen; poſſem id innumeris argumentis oſtendere, ſed rẽ tenes. Ad ſummam, nihil ab homine ſit æternum, nil humanum, præter animam, immor-

tale. Cœpta deſinent, ſita deficient, ſtructa ruent: quid plus æquo angeris, quid æſtuas? ſi in cœlo eris & hoc ipſum & mortalia cuncta deſpicies. Nã qui ad inferos deſcendunt, caritate amiſſa Deum, atque homines, Deique opera ſimul, atque hominum odiſſe, credibile eſt.

De Studio Famæ in morte. DIAL. CXXX.

Si bene vis de te poſt mortem fama loquatur;
Illuſtrem reddant te benefacta tua.

DOL.

Quid de me, poſt fata dicent homines? R. Intempeſtiua ſollicitudo; nec à iuuentute prouiſum eſſe debuit. Qualis ferè hominum vita talis eſt fama. D. Quid de me loquentur? R. Quid reſpondeam, niſi illud doctiſſimi, atque omnium eloquentiſſimi Ciceronis; Quid de te alij loquantur, ipſi viderint, ſed loquentur tamen. Sermo autem omnis ille anguſtiis cingitur his regionum, quas vides, nec vnquam de vllo perennis fuit, ſed obruitur hominum interitu, & obliuione poſteritatis extinguitur. D. Quid de me dicent homines, qui poſt me naſcentur? R. Dicerem aliter iſta, quàm Cicero, ſi meliùs dici poſſe crederem. Quid autem, inquit intereſt ab his, qui poſtea naſcentur, ſermonem fore de te, cum ab his nullus fuerit, qui ante te ſunt nati? Vnum addidit, quod tunc forſan dubitabile, forſan falſum, nunc certiſſimum, & abſque vlla prorſus hæſitatione veriſſimũ eſt. Qui nec pauciores, inquit, & certè meliores fuerunt viri. Nã quis eſt [Oro] iã, qui dubitet, nunquam quales fuerint, futuros homines; ita in peius inclinata omnia, ruinæque proxima. Cura ergò mirabilis, ignotorum, atque imparium dicta metue.

metuere,cum excellentium, ac notorum opiniones ac verba contempſeris. *D.* Quæ mihi fama erit extincto? *R.* Facilè melior, quàm viuenti, cùm ſiluerit liuor. Raro enim vitæ hominũ ſuperſtes inuidia eſt: vt autem virtus radix eſt gloriæ, ſic deceptrix inuidia, vtque liuidus pollex præſens impedit, ſic amotus verę laudis reſtituit incrementum: itaque multis buſti limen, inuidię inacceſſum, magnæ gloriæ veſtibulum fuit. *D.* Quantum me longa manet fama? *R.* Longa forſitan, vt vos longum dicitis: verè autem apud vos nihil eſt longum, vt vero non modò longa ſint omnia, ſed æterna, ſola virtus efficere potens eſt præcipueque iuſtitia, de qua ſcriptum eſt: In memoria æterna erit iuſtus: quod, vt potuit, Poëta noſter expreſſit [vbi ait]

Sed famam extendere factis,
Hoc virtutis opus.

D. Quali poſt obitum fama ero? *R. A.* Quid refert quale ſit, quod mox vel neſcies, vel contemnes: quid ad te hominum flatus, dum tu flatu cariturus ſis? Spirantem veſci, delectari auris, non miror: at defunctum, ſtupeo. *D.* Quid de me poſt obitum dicetur? *R.* Et quid putas, niſi quod mereberis bonum, malum, multum, parum, nihil; in quibuſdã mendax, ſed in pluribus verax fama eſt, alioqui lõga vtique non eſt: diuturnitatis fundamentum, veritas. Ruinoſum atque imbecille, mendacium. *D.* Qualis mihi poſt exitum fama erit? *R.* Qualis ante exitum fuit vita, nec minus exitu. De hoc ergò tẽpus omne præteritum, ſed in primis præſens hora viderit. Sic enim habeto, quali quiſque dignus ſit fama, poſt mortem, nulla re meliùs, quàm morte cenſeri, quippe cum multos per omnem vitam in-

& obſcuros, ſola [dictu mirabile] mors illuſtret.

De Moriente ſine filiis. DIAL. CXXXI.

Mors leuior multò ſine natis, prole carentem
Natorum inſidia, nec mala fama premet.

DOL.

Sine filiis morior. R. Eò alacrior mori debes atque expeditior proficiſci, nil poſt tergum linquens, quod te vellicet. Ille ingens morientium dolor ceſſat, ex commiſeratione oriens deſerendæ prolis immaturæ præſertim, & paterno præſidio indigentis, perque ætatem, inopiamque conſilij, & iniuriis, & caſibus multis expoſitæ. D. Nati, quos optabam, ſperabamque ſuperſtites, præceſſerunt. R. Habes ad quos ire cupias, non à quibus doleas abire, non exiguum ſolamen. D. Mors acerba filiorum, orbus vt moriar, cogit. R. Hoc ſi miſerum cenſes, quid eſt, vel quod orbum mori cogat vel vixiſſe coëgerit? Cum, vnde tibi filios eligas ingenuorum iuuenum tanta ſit copia, eò fortaſſis obſequentiores, & tui amantiores habiturus, quàm, quos tuo de ſanguine genuiſſes, quòd illos caſu quodam, hos certo iudicio quæſiuiſti. Filij illi antequam noti, hi autem noti & dilecti, & electi antequam filij: itaque totum illi hoc naturæ, hi beneficio tuo imputent, quod filij tui ſint: vnde fit, vt ſæpè hęc fuerit facta ſucceſſio, cui tutò, non mediocre tantum patrimonium, ſed ſummum imperium crederetur. Noſti vt Iulius Cæſar, prole carens, ſibi Auguſtum; ille Tiberium, penè inuitus quidem: vt poſt Nerua Vlpium Traianum, ille Æliū Adrianum, vt is rurſus Antoninum pium; ille Marcū Aurelium, ſibi filium fecit, feciſſetque ille alium

alium quemcunque feliciùs, quàm Commodum genuiſſet, nulli commodum, cunctis incommodum, vnicum tanti patris infortunium, vnumq. ex paucis, Romani imperij probrum ingens atq. apertiſſimum argumētum quantò adoptio ſit felicior genitura: quòd cum primi ex ordine diu, ac feliciter imperaſſent, hic tantorum veſtigiis ducum ſpretis, iter deuium ingreſſus, breui, & turpi non imperio, ſed tyrannide, cum Remp. fœdaſſet, miſero quidem, ſed ſe digno fine procubuit; publicumq. ludibrium in ſe vertit. Iam inde preterea antè hos, longè ſecundum illud fulmen belli Punici, malleumq. Carthaginis, Africani illius magni filius, in decus gentis aſſumpſerat, hoc ſcilicet facto, vt quam vrbem Auus concuſſerat, hanc nepos eius euerteret, vt Florus ait Hiſtoricus. Ex Æmilia in Corneliam familiam tranſlatus, vtriuſque decus vltimum, fateor, nō minimum. Ex his vides, quòd nec tibi, nec principi deeſſe filius poteſt, quódque eſt optimum. Bonis bona non deſit electio: quæ, ſi adſit, talem tibi fortaſſe filium dabit, qualem non dediſſet vxor, & votiuum matrimonij effectum, coniugalibus expeditus vinclis, inuenies: ſic naturæ defectui lex prouidit. D. Quomodo nunc domui meæ diſponam? orbus morior. R. Magnam verò pietatis, magnam laudis oblatam tibi [ne reſpuas] materiam; & quod filiis forſan ingratis, ac vel male cumulaturis, vel quoniam vterque mos eſt in vſus peſſimos verſuris, breuique omnia profuſuris, conferre decreueras; confer honeſtiùs, confer vtiliùs, confer ſtabiliùs. Pergami quidem Rex Attalus populum Romanum, nec egentem certè, & Aſiaticis profectò diuitiis corrumpendum, teſtamento, ſibi hæredem fecit. Ego tibi alium populum, quem inſtituas oſtendam. Hinc te ami-

corum, hinc egentium turba circunſtant, ex vtraque tibi filios adoptare permitteris; quorum alij te digreſſum dulci ſecum commemoratione detineant, alij te quò pergis, pia precum feſtinatione præueniant, vtque hic erogaueris, illic centuplicata reperias, fœnus vberrimum, certiſſimumque viaticum, iter iſtud acturis. *D.* Morienti mihi nullus eſt filius. *RA.* Quid, ſi multi eſſent, an ex his tibi, ſeu cuſtodem domus, ac pecuniæ, quæ tua certè amplius non erit, eligeres? ſeu in prælio mortis Athletam, ipſum quoque mortalem? ſeu denique comitem ad ſepulchrum? vltra enim nec te tui quidem comitentur, nec Metellum ſui, breuis à lectulo mortis ad ſepulchrum via eſt. Quid refert an hic ſolus iaceas, an ibi; friuolæ prorſus & ineptæ cauſæ filios optandi. Nam ſi in illis, vt vulgò dicitur, ſeruari, ac perpetuari tuum nomen optabas, ipſe quoque vulgariter fallebaris. Siquidem filiorum obſcuritas profectò creberrima, nec illuſtrare ipſa vtique, nec ſeruare paternum poteſt nomen. At perrara filiorum claritas, vt ipſos ſemper filios claros facit, ſic parentes interdum vicinitate ſua contegit, obſcuratque, quaſi minora Sol ſydera; quod nuſquam euidentius, quàm in Iulij Cæſaris patre cognoſcitur, quem penè ignotum filij ſplendor fecit. Et ad ſummam; quiſquis in filio ſui nominis ſpem reponit, rem pertenuem, labilemq; in vaſe fictili locat, ac ruinoſo, quodque eſt inconſultiùs, non ſuo; rem maioris apud vulgus, quam apud doctos precii, neutris tamen contemnendam; ſed cum honeſtius tum certiùs locandam in ſuis corruptibilibus vaſis, ac ſolidis, in virtute propria, in rebus geſtis, in literis. *DOL.* Sine natis morior. *RA.* Non ſunt, in quos tuæ ſeſe ſpargant curæ, in te verſæ omnes,

quò

quò inſtructior, liberiórque digrediare, te vnum reſpiciens, te metiens, ſcis, quam miſer, & quàm felix moriare; nec incertus moreris an vel miſeriæ ſit addendum, vel felicitati detrahendum tuæ aliena ſeu turpitudine ſeu fortuna. Etſi enim aliis aliter videatur, in quorum ego ſententiam ſum pronior, vt magnis tamen ſcimus viſum eſſe philoſophis, filiorum euentibus imminuitur paterna felicitas. Imbecille bonum, quod in craſtinum prominet, & pendet ex altero: quòd ſi opinionem hanc admittimus, quid hinc ſit, intelligis: dubitari enim nequit, quin multi feliciùs obituri fuerint, ſi ſine filiis obiiſſent.

De Moriente, qui metuit inſepultus abiici.

DIAL. CXXXII.

Non ſis ſollicitus, quo tu condare ſepulchro,
Cùm tua ſit tandem reſtituenda caro.

DOL.

INſepultus abiiciar. *RA.* Alitibus inuides, an feris, an piſcibus? Nam ſi metuis tibi, baculum, ſeu cuſtodem iuxta te poni iube, quo à cadauere depellantur. *DOL.* Ludis in malis meis, nam profectò nil ſentiam. *R.* Quid igitur times, quod non ſentias? Nam ſi ſentias, probes: ſentientem enim ſepelire, necare eſt. *D.* Inhumanus iacebo. *RA.* Tu, niſi te tellus preſſerit, illam premes; te niſi terra contexerit, cœlum teget. Notum eſt illud:

Cœlo tegitur, qui non habet vrnam.

Illud quoque notiſſimum.

Facilis iactura ſepulchri;

facilis inquam ſic, vt nulla facilior. *D.* Inhumatus ero, graue dictu. *RA.* Dictu neſcio; re autem profectò leuiſſimum; multóque tolerabi-

lius ſepulchro exui, quàm domo, quàm lodice, quàm ſagulo. D. Inhumatus ero, fœdum viſu. R. Fœdum fortaſſe aliis, tibi autem nihil minùs. Omnem quidem ſepulturam non niſi viuorum cauſa inſtitutam eſſe, doctorum omnium authoritas, & res ipſa conſentiunt. Idque ſic eſſe ſepulchrorum ſpecies indicio eſt, quæ introrſus inculta, & horrida, rude incolis ſuis ſaxum obiicit, exterius multa impenſa, & artificum ingenio elaborata; marmoreas ſpectantibus, atque aureas prætendit imagines. *DOL.* Inſepultus ero, turpe aſpectu. *RAT.* Parumne oro negotij tui habes, ni ſuſcipias alienum? prouideant, quos res tangit hanc tu enim turpitudinem non videbis. *DOL.* Inſepultus linquar miſerum. *RAT.* Et magnus Pompeius tantus vir inſepultus iacuit, imò nec iacuit, ſed iactatus eſt fluctibus, obrutúſque. Neque adeò te delirum reor, vt opinione tua factus ille felicior ſit ſepulchro, ſicut nec collega eius Marcus Craſſus infelicior, quòd, qui eum ſepeliri iuberet, nemo affuit. In reliquis enim penè pares exitu fuere, niſi quòd Craſſi caput, vt ditiſſimum, auariſſimúmque omnium decebat, auro grauius fuit ſeruatum; tamen vtrunque ludibrio, niſi fortè tertius horum collega felicior, quòd altiſſimi atque pulcherrimi coloſſi ſitus in vertice oſtenditur celſa etiam templa deſpectans: bello quidem, fortunatiorem fatear, buſto negem. Sic, hoc ſaxum illo pulchrius, fateri oportet, non felicius. Quæ enim iſta felicitas non ſentientis, ſeu ſaxi, ſeu ſaxo abditi? Alioqui ſi ſepulchro felix ſit, nemo felicior Mauſolo. *DOL.* Inhumatus ero. *RA.* Inhumati eſſent Paulus Æmilius, & Claudius, Marcellus, tales viri, niſi hoſtis illos

illos infeſtiſſimus ſepeliſſet, admiratione virtutis [niſi fallor] & verecundia victus, non pietate vlla, quæ in illius viri præcordiis nulla fuit, vt ſepulturam ego illam, penè inuiſam futuram ipſis arbitrer ſepultis; & ſi eis optio data eſſet, inhumatos ſe iacere maluiſſe. Inſepultus quoque Cyrus iacuit, Perſarum Rex, neque id ſibi, neque vter Scythicus infamiæ fuit, ſed cruenti mores, quibus acerrimam illam exprobrationem, iniuriamque promeruit. Quid verò nunc ſingula nuda cadauera colligo, & vel Romanos principes, vel externos reges, non ſolùm ſepulchri vltimo, & optato quidem, ſed inani honore ſpoliatos: quinetiam laceratos diſcerptoſque, & membratim ſparſos, vt inuidioſum diceres, integro cadauere iacuiſſe, cùm obſeruentur annis inhumatarum ſtrages gentium, atque [vt ita dixerim] inſepultus orbis. Nempe, cum ipſo, quem dicebam, Cyro, ducenta Perſarum millia, & cum Craſſo ſexdecim florentiſſimæ legiones, & ad Cannas Romanorum ciuium, ac ſociorum octuaginta quinque, eo ampliùs millia, quinquaginta ſex millia Pœnorum, Hiſpanorum, Ligurum, & Gallorum, ad Metaurum amnem ipſo cum duce hoſtium; & ad Aquas ſextias [id eſt loco nomen] ducenta Theutonum haud procul ab alpibus, vtrobiq; duce Mario, centum quinquaginta vt quidam ſunt authores, & qui minus dicunt ſexaginta non ampliùs Cimbrorum millia inſepulta iacuerunt. Apud Philippos verò regum gentiumque omnium auxilia, & Italici ſanguinis flos, vigórque [ſic placitum ſuperis] hoc ſepulchro carentes, Campos Æmonios, feráſque & vultures impinguarunt. Quid ad Ægates inſu-

fers grauiter, quod tam multis hominum, & bellatorum, & quod fuit indignius, ſanctorum inſuper millibus defuiſſe, compertum eſt. *DOL*. Defuncto mihi terra negabitur, prædurum. *RAT*. Non id durum, ſed tu mollis, qui nec ſentiens, lædi queas. *DOL*. Mortuo mihi tèrra negabitur, indignum. *RAT*. Quid ita? illáne tibi igitur, an tu illi debitus? Atqui terra tibi fortaſſe negabitur, non tu terræ: poterit buſtum tibi caſus aliquis, vel iniuria hoſtilis eripere: tu è terra veniens, in terram redeas oportet: id tibi, domini tui ore prædictum, falſum eſſe non poteſt. *DOL*. Non me gremio tellus teget. *RA*. At tu illam teges nudo corpore, quid ad te plus hoc poſt mortem pertinebit, quàm nunc pertinet, vbi olim vnguium, aut crinium excrementa, vbi febris erutum ſanguinem: vbi denique puerilis tunicæ, ſeu faſciæ infantilis fragmenta dimiſeris? An oblitus es Theodori Cyrenei, apud Tullium, elegans reſponſum, cui cùm Lyſimacus Rex mortem crucis [vt auguror] minaretur: Iſtis, quæſo, inquit, iſta horribilia minitare purpuratis tuis: Theodori quidem nihil intereſt, humine, an ſublime putreſcat. Te, niſi tellus ſinu excipiat, at ſuperficie ſuſtinebit, hinc te gramina veſtient, hinc ornabunt flores, læti hoſpite, hinc te imbres madefacient, hinc Sol vret, hinc glacies ſtringet, hinc mouebunt auræ, & fortaſſe naturalius fuerit, vt compactum ex quatuor Elementis corpus, in totidem reſoluatur. *DOL*. Inhumatus linquor, horridum auditu. *RA*. In opinione horror, non in re: quandoquidem apud alios horridum, terra tegi: pulchrum igne conſumi, quod maioribus veſtris viſum ſcimus. Apud alios pulchrum à feris, aut canibus laniari; innumeri de hac re

ſunt gentium ritus, quos curioſiùs à Criſpo collectos ſtrinxit Cicero. Tu nuda iacebis humo: & illum premit Lapis horridus, illum putres glebæ obruent, illum merſum volent vndæ, illum venti pendulum agitabunt: Grando feriet, lacerabunt corui. Demum pretioſiſſimè conditos, ac velatos purpura, vermes rodent. Quid verò habet amplius, qui marmore tegitur, atque auro, quàm qui ſiens apud poëtam ait:

Nunc me fluctus habet, verſántque in littore venti.

Etſi ille erroris publici morem ſequens, iniici ſibi terram oret, niſi forte nunc etiam fabulis acquieſcis anilibus, centum annos errare animas inſepultorum hominum, circa tartarei amnis ripam, quas ſana vtique, ac religioſa mens reſpuit. *DOL.* Buſtum mihi patrium eripitur. *R.A.* Patrius ceſpes ſi relinquitur, bene eſt; habes quod tibi Phocion, vir magnus, inuideat; quem ciuem, de ſe aliter meritum, ingrata Athenarum vrbs, defunctum quoque ſuis finibus expulit; inaudita crudelitas. *D.* Inſepultus abiiciar. *R.* Age res tuas, curam hanc relinque viuentibus.

INDEX RERVM MEMORABI- lium quæ in his libris continentur.

A

Abdolominus ex hortulano rex 404
Achates gemma 150. inſignis Achates Pyrrhi ibid.
Adamas pretioſiſſimus gemmarum 147
Adamantis lis cum magnete 304
Adoleſcens vnguẽtis delibutus coram Veſpaſiano 104
Adoptio filij 255. incerta 256. Adoptatio filiorum 721
Adrianus canibus buſta conſtruxit 134
Adriani de Ælio Vero dictum 243
Adriani mors 700
Adriani facti principis verbũ generoſum 292. & 296
Aduerſa valetudo 377
Aduerſa & proſpera fortuna 37
Aduerſitas abigit ſimulatorem 42
Ædes latę nõ meliores 1
Ædificando gloriã quærentes 349
Ædium magnificentia 139
Ægrotans extra patriam 701. vſque ad 665
Ælius Pertinax libertini filius 393
Æſopus quidam hiſtrio 120
Ætas florida 43. in aſcenſu 44. Indecerpta 46
Ætas omnis bona, & mala 576
Ætatis eſt maturitas 582
Ætatem pręteritam lugent penè omnes 577
Æterna vitæ ſpes 353
Affectus contrarij 550
Affectus veri iudicij hoſtes 452
Africanus infamatus 448
Agricultura olim in pretio 207
Alcibiades tibiarum ſtudium abiicit 100
Alchimiæ quales exitus 333

Alchimia ars, fallendi ars 332
Alchimiſtarum qualia promiſſa 331
Aleæ ludus 114. alea honeſta 115
Alexander conuiuiis indulſit 94
Alexãder temulẽtus 89
Alexander præceptori offenſus 481
Alexander equo tumulum erexit 131
Alexander de Homero 449
Alexander impatiens caloris 601
Alexander paternis laudibus inuidens 486
Alexander Macedo ſpurius 390
Alexander Deus dici voluit 266
Altitudo humana 85
Amanda ne ſola quæ videntur 236
Amantiũ amentia, cantu ſe conſolantium 237
Amare peccatum miſerum ibid.
Amari volens, amet 191
Amatoria poëmata 237
Amaturus ſapiens ibid.
Ambiguus ſtatus 553
Auguſtinus vt caneretur
inſtituit 100
Amethyſtus gemma 155
Amicus fidelis rarus 296
Amici ficti 524
Amici infideles 453
Amici veri qualis habenda cura 298
Amici vt diligendi, ex Biantis præcepto 465
Amici incogniti 193
Amici mors 503.504
Amicitia morte non tollitur 504
Amicitia & infidelitas non coëunt 453
Amicitiæ non placentes diſſuendæ 454
Amicitiæ quomodo extinguantur ibid.
Amicitiæ Regum 190
Amicitiæ rarum bonum ibid. 191
Amicorum abſentia 505 præſentia ibid.
Amicorum abundantia 109
inter Amicos diſcordia 359
Amicũ quęrere melius quàm hoſtem tollere 307
Amicus quomodo ꝓbetur 192. quęratur 295
Amor Dei, virtutis 235
Amor fratrũ qualis 262

Amor

Amor & odium indifferentia 235
Amor eſt morbus 587
Amor amicitię quis 237
Amor facilè perditur 264
Amor populi 109.252
Amor accenditur canendo 239
Amoris remedia ibidem 240
Amor nexus animorum 250
Amor fœminæ incertus 292 fortiſſimos viros emollit 235. ibid.
Amores grati, gratæ inſidiæ 232
Amphiteatri ſpectacula 106
Amphiteatri lapſus Fidenæ 129
Anacreon 138
Anchora bona ſpei 227
Anguſta domus 525
Anima hominis facilè eripitur 277
Anima immortalis 688
Animæ pulchritudo 43
Animus hominis indomitus 218
Animus hominis ſecum diſcors 575
Animus neglectus 122
Animus in tres partes diuiſus 552
Animi arma quæ 659. 660
Animi diſcordia laborans 550
Animi fluctuatio 552
Animi pax ſperata 354 bellum animi potiùs ibid.
Animi rumor nocet ingenio 481
Animal nullum bello vacat 355.357.359
Annibal vnguentis delibatus 105
Antiochus magna regni parte priuatus 562
Antipatri Philoſophi reſponſum de oculis 621
Antonia muręnam in auribus coluit 220
Antonius Verus equo ſuo qualem cultum exhibuit 131
Apes induſtrium animal 362
Apum bella domeſtica 306
Appius Claudius 244
Appius Claudius cæcus 411
Aranea Palladi infeſta 56
Aranearum inſidiæ 361
Architas Tarêtinus ira-

tus noluit villicum punire 644
Arces nõ impediunt oppugnationem 141. ſunt inertiũ latibula 142
Archimedis inuentũ baliſta 303
Arcium munitio 104
Arcibus vt opus ſit quid efficit 141
Arcibus ſpoliatus 569. arces compedes libertatis 570
Arionis fabellæ 106
Ariſtippus naufragus 399
Ariſtophanis fabella 478
Armentorum abundantia 213. incertę diuitiæ ibid.
Artium liberalium profeſſio 183
Aruſpex aruſpicẽ ridet 336
Aruſpicum promiſſa 333
Arx Præneſtina 141
Arx vera quæ 142
Arx tutiſſima ſine muris 570. 571
Athanaſius canẽdi vſum interdixit 107
Athenarum leges de alimentis parentibus à filiis præſtandis 401
Attalus Rex Romanos hæredes fecit 722
Attilius Regulus 4
Auaritia & luxuria imperia euertunt 569
Auaritia lucro creſcit 518
Auaritiæ vis 202
Auaritiæ ſtimuli 591
Auari opes faciunt inopem 143
Auaro nihil ſceleſtius 642
Auditus perditus 624. conſolatio 626
Auellanę radix generoſum lignum ad pocula 158
Aues loquaces 222
Auium nocturnarũ cantus infeſtus 597
Auguriorum amẽtia 337
Auguſtus Dominus dici vetuit 265
Auguſti origo ambigua 387
Auguſtus corinthiis vaſis delectatus 166
Auguſtus imperium dimittere voluit 290
Auguſtus, vt ſomnũ redintegrare ſolitus 587
Auguſti gemma ſphinx dicta 159
Auguſtus fœlix habitus 5?3

Augu-

Auguſtus à moriente deluſus 524
Auguſtus Cæſar ſcænis libenter interfuit 126
Auguſtus equo ſepulchrum inſtituit 131
Auiaria 121
Auorum proſapia 84
Aurei velleris fama 348
Aurelii Veri cana 294
Aurelij Alexandri odiũ in fures 521
Auri deſiderium creſcit habendo 203
Auro animus probatur 236
Aurifodina 202. ambiguus 203

B

Aię atq. Puteoli põte iuncti 292
Baliſtę primus inuentor 303
Bella animalium 355
Bellorũ iuſtorũ finis 312
Bellum in anima 187
Bellum ciuile 547
Bellum inter Angelos 366
Belli metus 541. remedium 547
Bello victus 547
Bene viuere, remedium aduerſus metum mortis 676
Bene viuere, arx tutiſſima 570
Beneficentia duo venena 228
Beneficia in multos collata 281
Beneficiorum exprobratores 456
Bernardus quibus vſus præceptoribus 480
Bias 509
Bona animi 547
Bona præcordiis hærent 510
Bona quæ, lõga lis, inter homines 327
Bonis exutus 142
Bubo Agrippę finem miſeria prædixit 337
Bubonis cantus 597

C

Æcitas 620
Cacorũ multorũ inſignium virorum nomina 621.622
Cæcus, vno puero fit comitatior 623
Cœlius Senator iracundus 644
Cœna Aurelij Veri 294
Cæſar captus à prædonibus 522
Cæſaris clementia 468
Caius Druſus cæcus 623
Calculorum ludus 114.

Camelorũ poſſeſſio 215
Camillus exul 534
Caninius 524
Canis erga hominem caritas 355
Canibus gaudere 133
Canis quidam Alexandro miſſus 355
Canibus buſta constructa 135
Canum quorundam fœrocia 355
Canum latratus 595
Cantu gaudens 107
Cantus in Eccleſia 108
Carcer multis port' 271
Carceris exitus ibid.
Carcere clauſus 526.527
Caſta quot machinis oppugnetur 244
Caſtitas filiæ, ſollicita. 248
Caſtitatis commendatio 454
Caſtrum in agro Piſanæ formicarũ diluuio deſertum 362
Caſus humanarum rerum 340
Catilina 378
Cato diu obſcurus 392
Cato optimus agricola 207
Cato vltimus 112
Cato octogenarius filiũ genuit 329
Catonis mors voluntaria 684.608
Catonis vxor 435
Celebritas importuna 589.590.592.
Certamen quod eligendum 724
Chaldæorum falſę prædictiones 336
Choreæ veneris præludium 110
Chorearum ſtudiũ 109.110
Cibi ac potus elegantia 87.88.89
Cicero natus obſcuris parentibus 392
Cicero ab Antonio occiſus 211
Cicero de vxore 431
Cicero filius 257
Ciceronis dictũ de morte ſpontanea 681
Ciniger Athenienſis 556
Circi delectatio ſæua & inhumana 125
Circuitus in choreis 111
Cito moriens 691
Ciuium virtus vrbes amplificat 378
Clamores vrbium 594
Claritas quæ laudabilis 82. quomodo quærator 84

Clarum

Clarum variè dicitur 59
Claſſem inſtructam habere 300. multa pericula 301
Cleanthes philoſophus 402
Collega ſtultus & temerarius 543
Columbaria 217
Columbarum nidi 360
Comeſſatio à conuiuio differt 93
Cōpetitor antepoſit⁹ 475
Confirmatio animi quid 661
Coniuges chari & alij erga alios ſæui 299
Coniugium nobile 226
Coniugium natorum 251
Cōiugium obſcœnū 231
Coniugem amittēs 439
Conſcientia bonorum operum 259
Conſcientiæ teſtimoniū 65
Conſtantinus ex concubina genitus 317
Conſul factus 185
Cōtemptū patiens 470
Contuberniū quale ſit, multum refert 351
Conuictus bonorum 352
Conuiuarum diſcordia, & cenſura 93
Conuiuere amicis 103
Conuiuia 66.90.91
Copia rerum guſtum hebetat 507
Corinthia vaſa 165.167.168
Corinthus à Mummio capta 365.168
Corneliæ Africani filiæ ornamenta 410
Corpus animum tegit ac detegit 109
Corpus exiguum 373
Corporis totius languor 65.652. non eſſe malū 610
Corporis ægritudo 145
Corporis ſui domin⁹ nō eſt homo 679. id Deo debet cuſtodire 682
Coruus publicè populū ſalutans Romæ 222. publicis exequiis elatus ibid.
Criminis alieni infamia 4.445.410
Criſpus philoſophus 502
Cryſtallina pocula 157. ibid.
Crudelitas mala, ſed ſæpe vtilis 476
Cuculo omnes auiculæ inſultant 356
Cupiditas occupationū mater 425
Cupiditas creſcit q̄ren-

do 143
Curæ ſuperuacuæ 33
Curas multas ſequũtur ſomnia 588
Curculiones 362
Curioſitas humana 276
Curionis theatrum 128
Cyrus 56

D

DÆmones ex hominib. fieri 476
Darius fœtidas aquas bibens 576
Decore nil gratius nec breuius 47
Dedecus aduẽtitiũ 445
Deformitas corporis 371
Delectantia non omnia proſunt 171
Delectatio inhoneſta 118
Delectatio vera quę 306
Democritus oculos ſibi eruit 622
Dentium ægritudo 616
Dentes filij Pruſiæ 617
Dentium nitor ibid.
Diadema, pannus curis plenus 296
Diagoras Rhodius 273
Diagoras Rhodius inſignis paleſtrita 123
Dialectica verboſa 181
Dianæ templum arſit 510
Didimus cæcus licet inſignis fuit 622
Dies longa prævalidas habet manus 349
ante Diẽ nemo moritur 690
Dies omnes boni 678. iudicio hominum mali ibid.
Diodorus Stoicus cęcus 623
Dionyſius Siracuſius 114
Dionyſius tyrannus 477
Diocletianus imperium dimiſit 290
Diſcipul² indocilis 444
contumax 482. 480
Diſcipulum inſignem nactus 258
Diſcordia quanta inter res omnes à p. 354. ad 358. qua mundus fouetur ibid.
Diteſcere cupientes 417
Diues cito fieri volens 415
Diuinatio ab omnibus damnata 335
Diuinationes aruſpicum falſę 337
Diuinorum mentiendi libertas 3:4
Diuitiarum copia 200. vide Opes.
Diuitias amare parui animi 417. 415

Dolor an intolerabilis humano corpori 652. 653. an poſſit non ſentiri 654
Dolor cauſa mortis matribus 261
Dolor corporis an malum 654 657
Dolor virtute lenitur frãgiturq; 654. 655. 657
Dolo malo circunſcriptus 522. 523
Dominus bonus 264. vnus dominus 265
Dominus corporis humani Deus 678
Dominus iniuſtus 476
Dominus pauper eſſe voluit 403
Dominus ſuperbum nomen 266
Dominus & bonus an contraria 265
Domini ſæpe ſerui 393
Domitia vxor Domitiani 439
Domitiani dictum 47
Domus dignitas 139. amplitudo ibid.
Domus Neronis 349
Domus parua 524
Domus Neronis inſignis 293.
Dormire ſe non poſſe querens 585
Dos vxoris opima, ſuperbiæ ſtimulus 330. 231
Dotis optimũ genus 413
Draconis cum Elephante bellum 357
Druſus Auguſti priuignus 340. & expectatio eius 341. ibid.
Dulcia ſæpe nocua 271
Duricies amica virtutibus 405
Duricies patris 483

E

Briorũ lætitia 602
Echeneis piſciculus 365
Elephas quæ horret animalia 357
Elephantũ poſſeſſio 214 ſæpe exitio ſuis 214
Eloquentia 59
Eloquẽtię defect' 63. ib.
Epaminundas 56
Epaminundas 78
Epicurus 69
Epicurus 480
Epicurus tenuem victũ laudauit 90
Epicurus tenuem victũ laudauit 407
Equi cuiuſdam cura 132
Equi tædium 594
Equis ſepulchra inſtituta 331
Equitare & vtile & pe-

riculoſum 132
Equitantes etiam noctu laborant 513
Equorum delectatio 130
Error vnus obſtat multis 452
Errores ex magnis ingeniis 57
Euandri regia 524
Eudemi Cypri ſomniū de reditu in patriam 701
Exercitus ducere 297
Exercitus bellua multorū capitum 300. Imperatores interfecerunt ibid.
Exercitus magnitudo periculoſa 300
Exilio iniuſto pulſus 532 533. 534
Exilia multorum ſpontanea 532
Expectare magnus labor 326
Expectatio & tranquillitas non ſimul habitant 328
Expectatio filij vel amici 339. 340. aduentus principis 345

F

Fabius Maximus infamatus 448
Fauus 204. 205
Falli minus malum quā fallere 451
Fama mendax 339. mulcet vt feriat. ibid.
Fama flatus 447
Fama res delicatiſſima 448
Famæ poſt obitum ſpes 346
Famæ ſtudium in morte 718
Fama ſæpe nocuit 348
Famæ bonus odor 102
Fama non legatur 445
Fama ob virtutem amiſſa 450
Famę ſtudium 178
Famæ ſtudioſi artifices 588
Famā præſentia minuit 279
Familiaris amicus ambiguus 562
Famulatus numeroſus 136
Febres grauiſſimæ 51
Febribus æſtuans 649
Felicitas nulla cum errore 134
Felix quis 332. 134
Felices duo è cūctis mortalibus habiti 134
Fertilis plaga mollit viros 518
Ferro moriens 695

Fer-

Fertilis ager 206. bene cultus 208.209
Fertilitas ſæpe ſterilitatis arra 209
Fertilitas à Deo ſolo 516
Fidem frangere 454
Filia viro locata 151
Filia impudica 443. remedium 444
Filia formoſa 244.246. caſta 248
Filiæ Auguſti 443
Filiæ Mithridatis dentes 616
Filius contumax 487
Filij rebelles multis ib.
Filius, alienus inuentus 496
Filius à matre quadam patri datus 497
Filij magnorum virorũ degeneres 446
Filij parentibus alimenta. præſtare tenentur 401
Filij quàm multi varijs ex regibus 411
Filij ſeruitus 486
Filius amiſſus 492. vt flendus 493.& 494
Filij diuitiæ,requies parentum 409
Filij nati 241
Felicitas laborioſa, anxia. 241.242
Filio data vxor 252
de Filijs moriens ſollici tus 712.713
ſine Filijs moriens 720
Filij degeneres 590
Filius fortis 246
Flaminius Scipioni prælatus 478
Fœmina primi loci appetens 252
Fœmina mutabilis 432
Fœminei mores ibid.
Fœneratores olim conſortio hominum ſegregati 205
Forma corporis, velociter fugit 46.49
Forma multos ſtrauit 244
Forma corporis virtuti addita 50
Forma filiorum 243.gaudere illa ſeni vitioſum 245
Forma vxoris, ſuperbiæ ſtimulus 230
Formæ ſtudium 48. hoſtis domeſticus ibid.
Formæ gratia 371.non amanda 373
Formicæ ibid.362
Formoſa vxor 228. fœcũda 229. facunda 229
Formoſum eſſe 374
Fortitudo 455

Fortitudo filij, magis me tuenda 246
Fortuna non mutat genus 1-3
Fortuna quæ difficilior, proſpera an aduerſa 39.36
Fortunæ bellum 34. duplex 36
Fortuna magna 85
Fragilitas humana 611. remedia 612.613
Frater amiſſus 499
Frater pios habens 262 ſæpe inuident ibid.
Fratres ſe amare debent 263
Fratrum amor 262
Fratrum diſcordia 488 odium 489
Frugulitatis laus 419
Fulminis metus 562
Furum & prædonum collatio 512
à Furibus infeſtatus 520 remedium ibid.
Furoris metus, vt vitandus 665

G

Gallinarũ cura 217
Gaudio plures quã triſtitia periere 274
Gaudiũ cauſa mortis 261
Gemma ad pocula cauæ 153. vetus luxuria ibid.
Gemma animos molliunt 147. earum vis 153.155
Gemmarum vanitas maxima 145. excellentia vnde ſit ibid.
Gener bonus 249
Germanici quanta expectatio 342. dolor ex eius morte ibid.
Gladio moriens 695
Gloria magna 278. quomodo quæritur 279
Gloria vmbra virtutis 280
Gloria ex ædificijs 349. 350
Gloria ex conuictu 351
Gloria nulla ſine difficultatibus 510
Gratitudo ab omnib. laudata 456
Graia delectatio 8
Gregibus abundare 212. incertæ diuitiæ 183
Gryphes aurum cuſtodientes 357
Gulæ inuenta 221. ſupplicia 222
Gulę deditus 247
Gula capax, iter vitiis patens 406

H

HÆreditatis expectatio 328. incerta 328. & 330
Hãnibal meretricio amore ſubactus 234
Hãnibal frigoris ac caloris patientiſſimus 609
Harenæ delectatio 125
Hecuba 73
Helena 244. & 439
Heliogabalus 402
Hercules 53
Herodis mors 695
Herodes Cæſari qua re conciliatus 503
Herodias viuente viro alteri nupſit 715
Hieronymus ſecũdis nuptiis infenſior 251
Hiſtriones inſtar muſcarum 121
Hiſtrionum ioci & delectatio 120. 121
Homerus cæcus fuiſſe dicitur 621
Homo & humana voluuntur 429
Homo homini maxima pars malorum 276
Homo difficilis cognitu 193
Homo in hominem 366
Homo animal minimè ſociabile 463. homo hominem premit 464
Homo hominem decipit 522
Homine nihil miſerius terra nutrit 648
Homini proprium nihil 428
Hominis dignitas 608. 611
Hominis forma 615
Hominum vanitas 297. 298
Hominũ corda manſuefieri non poſſunt 299
Honor moleſtus 589. 591
Horatius Cocles 554
Hortenſius orator 217
Hortenſius orator Murænam mortuã luget 220
Hoſtem tollere 307
Hoſtili manu moriẽs 694
Humana ſtultitia 430
Humana natura dignitas & excellentia 608 ad 612
Humilitas 63

I

IActura turpiſſima 427
Ignobilem naſci & viuere 388
Ignobilib. parentib. orti 391
Ignominioſè moriens 698. 701.
Iliacos dolores patiẽs 650

Imbecillus natura 375
Imitatio ſummorum virorum non ſemper tuta 111
Impenſæ enormes Rom. Imper. 293
Imperare bene, nihil difficilius 394
Imperatores ab exercitibus cæſi 719
Imperatoris nomē 290. non adfert quietē 291
Imperij nomen pulchrū difficile officium 296
Imperium indecore conſiſtit 289. magni labores 291
Impudico patre natus 389
Incendio ereptus 470
Incendiū vbi maius 245
Incendium cauſa lętitiæ 509
Incommodum nullum ſine remedio 599
Indignus laudatus 445
Induciæ cognatę inſidiis 318
Induſtriæ nil patitur perire 631
Inexpugnabilis nullus locus 141
Infamia 443
quæſita bonis artibus laus 448
Infamis crimine alieno 445
Infans feſtiuus 244. gaudendum quomodo ib.
Infantis caſus 495
Ingenia natura diſtinxit 208
Ingenia puerilia negotiū importunum 258
Ingenij velocitas 56. acumen ibid.
Ingenij tarditas 629. remedium 630. ibid.
Ingenijs loca non obſtāt 378
Ingenium Romanū hodie quale 297
Ingratior nullus homine 282
Ingratitudinis cauſa triplex 282
Ingratitudinis radix 472
Ingratitudo 454. 456. 457
Ingratitudo in matrem maxima 261
Inhumanitas homini cōtraria 467
Inimici morte lętus 312. 313
Inimicitiæ 464
Innocens damnatus 531
Inſepultus mori metuēs 724
Inuidia laborans 641

In-

Inuidia vix vllus caruit vnquam 469. remediũ aduerſus liuorē 470
Inuidus 642
Ioannes equitauit ſemel 514
Ioannes rex Bohemius 623
Ioſeph tentatus 244
Ira iuſta nulla eſt 467
Ira 642
Iracũdia vt leniēda 308
Iracundus 643
Italia metallorũ fertilitate nulli cedit 203
Itali cuiuſdam patris & filij factum 422
Iter durum 512. quid illud molliat 515
Iudex factus 185
Iudicio iniuſto damnatus 529
Iudiciũ humanum 294
Iulius Cæſar victus amore 234
Iulius Cæſar Pontifex largitione factus 321
Iulius Cæſar adoleſcens pauper 404
Iuuenis moriens 663
Iuuenta mobilis 44

L

Labor materia virtutis 99
Labor, area virtutum 52•
Labor lõgus, vſus breuis 273
inter Laborē & delicias quid interſit 511
Laborioſa ſors 512
Lactantius inops vixit 403
Lædi poſſe neminem, niſi à ſe 553
Lælius Strabo auiariorũ inuentor 221
Laodice Cappadocia regina 297
Latrũcularius ludus 115
Laureæ decus 181
Laus vera vndē capienda 81
Laus in populo, aut inter doctus 67
Laus propria aut infamia eſt 390
Laus indigno data 451. 452
Lautus victus 86
Lenitas 307
Leo in vrbibus non nutriendus 478
Liber quis 72. 74
Libertas 72. in ſeruitutem muta 73. 74
Libertas vera 392
Libido nulli parcit 440
Libidinum ẽitus 646. remedium 647

Librorum copia 169
Librorum vſus 170.173
Librorum multitudo nocua 174
Libros faciendi nullus finis 175. non omnium eſt 176
Librorum varietas fallit 174
Librorũ ſex millia à quodam ſcripta 177
Licinius, literas peſtem publicam dicebat 172
Licinius Muræna 219
Lingua, peſſimum membrum 62
Lingua inquietum malum 451
Lingua amiſſa 635
Lingua an nocendũ prõpta 636. quàm difficilis cuſtodia ibid. ſecundũ
Litem omnia fieri 355
Literarum notitia quando vtilis 177
Literarum iactura 172
Liuor eſt lippus 464
Locorum anguſtiæ magnis ingenijs non obſtant 379
Locus non beatos facit, ſed animus 210.211
Loquela amiſſa 635
Lucius Verus 94
Lucretia 244.248
Lucretij mors 694
Lucrum ex ludo 116
Lucilli viuaria 219
Ludus, funeſtà delectatio 118
Ludi mos 428
Ludorũ ſtudium immodicum apud Rom. 125
Luſcinia docilis 242
Lycurgus indotatas iuſſit nubere 230
Lyſimachus 189

M

Machinæ omnis generis 301. vſus quis ibid.
Magiſter militiæ inconſultus 543. remedium ibid.
Magiſterio inſignit⁹ 197
Magnanimitas 247
Magnetis vis, & lis cum adamante 364
Malos mores ęgrè ferẽs 592
Manlius Torquatus 486
Manlius Torquatus filium occidit 682
Mantice Gręcis, quę Latinis diuinatio 335. ab omnibus damnata. ibidem.
Manus vulnere amiſſa 555
Manuum iniectio in ſe volun-

voluntaria 676
Marcelli quanta expe-ctatio 342
Marcus Aurelius 290
Marc. Cato Cenſorius 56
Mare quàm ferox bellua 269. in Mari moriens 696
Mare blandum, prædonum blandiciæ 269
Mariti officium 434
Marius vir ruſticanus 392
Marius mercenarius arator 404
Maſiniſſa Scipioni factus amicus 194
Mater amantiſſima 261
Mater amiſſa 491
Matres quos labores pro filijs ſuſtineant 261
Mathematicorum promiſſa 334
Maturitas rerum omniū 581
Mediolanenſis ruinas 40
Melancholiæ ſpecies 178
Memoria infirma 631. remedium ibid.
Memoria 57
Menenius Agrippa pauper 101
Mens hominis frænanda 129.
Metelli exilium 533
Metus parit odium 570
Metus mortis, ipſam exaſperat 669. remediū 672. 673
Meum & tuum diſcordiarum materia 489
Militantium multa genera 187
Militaris profeſſio 186. 187
Militis cuiuſdā Canenſis factum 555
Militiæ præmia 188
Milo 43
Milo, bouem viuum geſtans 123
Miſeria vita triſtitiam pariens 608
Miſeriæ ſuæ homo ſibi cauſa 33
Miſericordia decet homines 306
Morbo corporis ne morbus animi accedat 657
Mores malos ęgrè ferent 592
Mori metuens 683. 689
Moriendū quando 273
Moriendū neceſſitas 686
Moriens 684. 685
Moriens in peccatis 708
Moriens extra patriam 701. vſque ad 707
Moriens de patrimonio ſollicitus 712. de filiis

Ibid. 712. de opibus 714. de vxore 714. patria 716. fama 718
Mors 86
Mors omnibus contigua 340
Mors laborum finis 581
Mors vitæ vicina 44
Mors æquè omnibus vicina 580. omnes æquat 686
bona Mors initium vitæ 689
Mors non metuēda 684 687
Mors ignominioſa 697
Mortem honeſtam quæ faciant 697
Mors non captanda 627
Mors ante diem 689
ad Mortem gradus 52
Mors repentina 699 commodiſſima ibid.
Mortis vnum imperium 691. varia genera ibi. æquo animo expectanda 691
Morte hominis nemo bene gaudet 313
Morte violenta moriens 694
Mors vna, multæ ſpecies 694
Mortē ſibi cōſciſcēs 676
Mors magnorum virorū extra patriam 702
Mortis genus optimum 651
in Morte homines fallunſur 692
Mortem quæ grauem faciant 10
Mortis metus 668
Mors non metuenda 669 67. remediū 673. 673
Mortalès punctum puncti breuis 297
Mortuorum expectatio 342
Mortuum flere 501
Mulier duodecim filios eſſe ſpurios indicās 498
Mummius Corinthum cepit 165
Muræ narum viaria 219
Mures thalamum infeſtantes 596
Muſca non ſine cauſa creata 595
Muſcarum tædio affectus 594
Muſica ad ſtatum morum pertinet 109
Muſicæ dulcedo 106
Mutatio rerū humanarum 78. 703. 704. 705. 706

N

NAſci in alto 84
Natura difficulter

ter vincitur 177
Naturæ fragilitas 611. remedia 613
Naufragium graue paſſus 507
Nautæ cuiuſdam dictum 696
Nauigatio proſpera 269
Neceſſaria ſubtrahi non poſſunt 131
Negotio graui defatigatus 510
Nepotes nati, cura infinita 252. 253
Nero cantandi ſtudioſus 108
Neronis domus 293. impenſæ 294
Nero cryſtallinos calices collidit 157
Nero ſpecus quoddam recuſat intrare 202
Nero matrem interfecit 297
Nicomedes patrem occidit 296
Nobilitas 83. 84
Nobilitatẽ fundare plus quàm accipere 391
Noctua, Auguſto moleſta 566
Noctu ſurgendum 101
Nomen bonum 65
Nominis celebritas importuna 588. 589
Nominis celebritatem omnes ſectantur 589
Nonij gemma 145
Nouerca 482. iniuſta, ſuperba 483
Nuditas corporea 612. multiplici ſuppletur medio 612
Nudum naſci, nudũ mori humana conditio 34
Nuptiæ ſecundæ 250

O

OBſcænitas ort⁹ 611
Obſcuritas originis 390. 386. 388
Obſeſſi in patria multi 537
Occaſio facit furem 520
Otium 98
Ocij ſpecies duæ ib.
Oculis priuatus 619
Odia mutua quorũdam animalium 356
Odium populare 468
Odium alterius noxium 464
Odore ſolo gens quædam alitur 103
Odoribus ſeu vnguentis quomodo vtẽdum 104
Odorum appetitus 102
Vide Vnguenta
Olympias adulterium faſſa 498
Omen, humanæ demẽtia

argumentum 337
Opalus gemma 145
Opera humana ſenio labuntur 149
Opes accendunt deſiderium 203
Opes quę quærendæ 400
Opes quo abeãt 712.713
Opes relinquens 714
Opes præreptæ 398
Opes, anceps felicitas 201.299
Opes falſæ 417
Opinio virtutis 64. ambiguæ rei nomen 66
Opinio quantum poſſit 597
Opinione quædam maiora quàm re 671
Oppida maiora non iuuant plus quàm minora 79
Opulentia nutrix vitiorum 304
Orator verus 60
Orator, & eius proprium 182
Oratorum ſtilus 449
Oreſtes matrẽ interfecit 297
Originis vilitas 611
Originis fędę remedium 291
Origo vna omnium 83
inter Os & offam multa accidunt 330

P

Palestræ genus honeſtiſſimum 124
Paleſtrica gloria qualis olim 123
Paleſtricorum ludorum delectatio 122
Paraſiti 95
Parentes obſcuri 390. obſcuris nati ib.
Parentes ſępe amareſcũt in filios 297
Parentibus inhoneſtis natus 389
Parentibus orti obſcuris ruſticis 391
Parentum claritas ſola non nobilitat 81
Pater bonus 260
Pater durus 484.486
Pater amiſſus 490
Pater quidam & filius damnati, & decoqui iuſſi 599
Patres in filios ſæuierũt 297
Patris nomen congruit principibus 292
Paternus affectus 501
Patientia in aduerſis remedium 592
Patientia dolorem opprimit 657.661.664
Patria obſeſſa 536. euerſa

ſa 539.ibid.
Patrię ignobilis 378.379
Patria ſola non nobilitat 78.76
Patrię magni viri erepti 302
Patrię nobilitas 75. gloria ibid.
Patria viri fortis 534
Patria quæ 702
extra Patriam moriens 701.ibid.& 302
Patrimonij diuiſio detegit bonos fratres 263. coniugium proles ibid.
Patrimoniū duplex 400
de Patrimonio relinquēdo ſolicitus 712
Paula Catonis Cenſorij vxor 435
Paulinus Nolanus præſul 394
Paulus Æmilius inops fuit 161
Pauones quales aues 116. carnium nobilitas 217. quis primus pauonem Romæ occiderit ibid.
Pauper, liberior, expeditior 404
Pauper natus 408
Pauper ſecurus viuit 667.
Paupertate preſſus 396. tutior diuitiis paupertas ibid.& 397
Paupertas remediū aduerſus podagram 583
Paupertas creſcit cupiendo 143
Pax 465
Pax bonū bellū ingens ſi perpetua & ſincera 316 bello quandoque funeſtior ibid. 317
Pacis ſpes 314. Pacis hoſtes ibid.
Pacis comites 317
Pax tutior quàm ſperata victoria 309
Pax animi ſperata 354. bellum potius 355
in Peccata quod ius De' habeat 711
Peccatum alterius pœna 457. in Peccatis moriēs 708. Peccatorum poſt mortem ſtatus 708. 709
Pecunia in fænore poſita 204
Pecunia magnum pondus & graue 420
Pecuniæ cōtemptus 419
Pecunia amiſſa 413
Pecunia in ſummis neceſſitatib. opem ferre non poteſt 415. multis peſtifera ibid.
Pedes iter faciēs 513.514

Digitized by Google

Pernicitas 54
Pertinax 290
Peſtis ſæuiens 606. peſtis metus ibid.& 607
Phidias vultum ſuum in Mineruę ſtatua expreſſit 588
Philomelæ cantus 596
Philoſophia vera 35
Philoſophus quis 180
Philoſophi quos naturę mechanicos fecerat 177
Philoſophica à philoſophis petenda 670
Philoſophorum inter ſe prælia 367
Phænix 224
Pica loquax 223. diſcendi ſtudioſa 223
Pietas cuſtodia religionis 72
Phraates rex Parthorum 297
Pictarum tabularum delectatio 160. ars, varietas 161
Pilæ ludus 113
Pindarus 78
Piſces in piſcinis incluſi 219
Piſces tangi muſicæ dulcedine 106
Piſcinarum ſtudium 218
Pium eſſe aliquādo crudele 488
Placere hominibus 66
Plantius vnguenti odore proditus 104
Plautus inops 302
Plato Olympionices fuit 123
Plato de ſuis amoribus ſcripſit 238
Plato in ſeruitium delatus 395
Plato cœlibem vitā diu tenuit 455
Plato Socrate maior 257 gratias agens quòd natus Athenis 77. iratus noluit ſeruum punire 644
Podagra laborans 582. remedium 583
Poëtarum ſtilus metuendus 449
Poëtica laurea 181
Polycratis Samiorum tyranni gemma & caſus 150
Pompa matura, non quęruntur 580
Pompeius Magnus margaritis diffluit 147. eiuſdem triumphus 148
Pontificatū ambire Chriſtiano non licet 228
Pontificatum adeptus 318. 319

Pontificatū Cæſar emit 321
Pontifices primi ad martyrium, nunc ad delicias vocantur 320
Populi amor 284
Potētia magna 276. quæ vera & firma 277
Potentia regum 291
Præceptor indoctus 479
Præceptoris excellentia 256. quomodo vtilis diſcipulo 257
à Prędonib. ſpolia 520
Cęſar ab illis captus 521
Prælium infauſtum 545. prælio victus 544
Prę̨ſes prouinciæ 186
Principis aduentus expectatio 345. 346
Priuignus bonus rarus 256
Procurator regis 184
Proditi à ſuis 762
Proditor ſibi plus nocet 563. nil ſceleſtius 563. ab amicis 562
Prolis ſarcina 409. cura pro victu reſtitut⁹ 410
Promiſſores magni 473
Promiſſorū tarditas 472
Promittendi nullus modus 329
Proſperitas fallax 274
Prouidentia diuina 430
Pſittacus 223 [170
Ptolomæi bibliotheca
Publicola domum ſuam depoſuit 141
Pudicitia vxorem 430. pudicitię & formę rara concordia 437
Pudor gradus ad reſipiſcentiam 452
Pulchritudo animæ 43
Pulchritudo animi 372
à Pulicibus agitatus 595
Punctum terra, homo pūctum puncti 297
Purpura non facit regē 289
Pyrgoteles 159
Pyrrhi achates gēma 150

Q

Queruli homines in aduerſis 583
Quies varia 98
Quintus Metellus felix habitus 289

R

Radix omnes obſcuræ 393
Ranarum ſtrepitus 597
Regia ſceptra & diademata ponderoſæ res 560
Regni ſalus 288. felicitas 289
Regis ſalus in quo poſita

Digitized by Google

288.officium ibid. 465
Regni pulchrum nomē, difficile officium 296
Regnum amiſſum 319. vl tro dimittendum 559
Religio 71.72
Remedia aduerſus amorem 239
Remiſſio peccatorū 710
Repētina morte moriēs 699. cōmodiſſima ibid.
Repulſam, paſſus 473. 474. 475
Reſp. dominum iniuſtū patiens 476. 477
Rex factus 288. officium ibid. & 289. 291
Rex iuſtus rarum bonū 267
Rex apud Taprobanēſes eligi ſolitus 557
Rex apū ſine aculeo 296
Reges ex ſeruis oriūdi 83
Regū ſucceſſor ſemper optatur 289
Regum aut imperatorū plerunq. exitus 287. 290
Robur optabile 375
Rochus auis 365
Roma de domina gentium, ſerua 76
Romani pauperes, victores 304
Romani bellis occupati 465
Romani ludorum nimis amantes 125
Romani tādiu boni quādiu pauperes 402
Romanorum animi 545
Romulus 378
Roſcius hiſtrio 128
Rugę corporis ſenilis 574
Rumores incerti 338
Ruſticis parētib. orti 392
Rutilij exilium 533

S

Sabinarū pudicitia circumuenta 128
Sabinus ſeruorū ſciētia gloriatus 173
Samnitis ſenis patientia 662
Sanguinis claritas 81
Sapiens vere, qualis 67. eius proprium 68
Sapiens ſolus liber, ſolus diues 397
Sapiens ſeptem 69
Sapientia cæleſte donū 68. eius cupiditas bona ibid.
Sapientiæ opinio gradus ad ſtultitiam 67
Sapientiæ cognoſcendæ modus 69
Sapientiā veram qui ament 180. clara 181

Sapiētum greges hodierni 72
Sardonix gemma inſignis Polycratis 150
Scabie laborans 584
Scænici ludi 126
Scaur⁹ princeps inſaniæ amphiteatrorum 127
Sceptrum & Diadema, clara miſeria 289
Schola ſola non nobilitat 78
Scipio tripudiare ſolitus 112
Scribendi officium omnes ſibi vſurpant 176
Scribere non datum omnibus 175
Scriptoribus claris quæ habenda gratia 35
Scriptorum inſcitia & inertia 171
Securitatis via 567
Senectus 677
Senectus inſidioſa 44
Senectus 210. 211. ſuas habet voluptates. ib.
Senectus non deflenda 578.579
Senex eſſe nemo vult 577
Senex annum ſe putat viuere 699
Senes adoleſcentiam reuocant 575.577
Senis pulchrum de ſenectute reſponſum 578
Senis cuiuſdam hiſtoria 537
Septimij Seueri podagrici dictum 583
Sepulti de publico 401
Serapion eremicola 394
Sereni Sammonici bibliotheca 170
Serenitas aetis 267
Serenitas vtilis 268
Sergius Orata 218
Sermo intimus in dolore quid 662
Seruitutis remediū 392. 395.396
Serui mali 458.459. remedium ibid.459.460
Serui fugitiui 461.462
Seruus natus 391
Seruos parere dominis vt oporteat 339
Seruorum multitudo 136.137
Seruum honeſtis artibus operam dare nihil impedit 395
Seruius Tullius, ſerua matre natus 393
Signa gēmis expreſſa 159
Simiæ delectatio 215
Simia latrūculis luſit 115
Simulachra fugiēda 165
Sirenum cantus 106
Smaragdus 147

Socrates ſapiens dictus oraculo 79
Socrates 78
Socrates innocens damnatus 531
Socrates mundanum ſe profeſſus 334
Socrates defugienda inuidia 470
Socrates fidibus operam dedit 107
Solomon ſapiens habitus 69
Solon 112
Solon quotidie diſcens ſeneſcebat 631
Somniorum fallacia 338
Somnijs inquietari melius quam mulceri 587
Sõniorũ inquietudo 587 remedium 588
Somnolẽtia vitioſa 100
Somnus, mors dictus ib.
Somnus & mors 586
Somnus mortis imago 669
Somnus amiſſus 585. remedium 586
Sopor materia vitij 99
Sorores bonæ 264. difficilis cuſtodia ib.
Sors alternares humanas variat 490
Spartana quædam de filio 492
Spectaculis delectari 125 128
Spectacula 126. fructus eorum 126. 128
Spectacula viros dedecent 129
Sperni & ſpernere 470 remedium 472
Sperni quã Metui tutius 471
Spes bona 322. non ſine metu ib. quæ ſit 326
Spes rerum fallaciſſima 322
Spes multiplex 352. 353 vitæ æternæ 355
Spes & abſentis boni, & malis aliquid patitur 325
Sponſa erepta iudiciali ſententia 428
Spreti ab alijs multi 471
Statua regis Aſſyrij 164
Statuarũ delectatio 262 vetus erroribus & 163
Statura breuis 373
Stephanus Columnenſis 142
Sterilis plaga 518
Sterilitas vxorum 442
Sterilitas annua 515
Stultus collega 542. remedium 543
Sturnus ſermonis docilis 224

Sue-

Succeſſores plerũq. à maiorũ calle diſcedũt 557
Summum bonum 454
Sumptus immẽſi Rom. Imp. 922
Superbia nũquam quieſcit 257
Superbia elatus 674
Superflua plura quàm neceſſaria 274
Suppellex pondus inuti le 143
Syderum vis in homines 387

T.

TÆdium vitæ vt propellẽdũ 626
Tædium rerum varium 594
Tædia ab ipſis hominib. 598
Tædia delicatorum ac diuitum 159. 160
Tædia variarum rerum vtilia 596. ad pag. 303
Talorum volubilitas 117
Taprobano inſula Britãniæ. 557
Tarquinius in regia percuſſus. 140
Tarquinius patre negotiatore natus. 393
Tartarcus inuentor taxillorum. 119
Taxillorum ludus. 116
Taxillorum ludus aduerſus 428
Tempeſtatibus turbatus 601
Tempus volubile 46
Tempus fugit 52
Tempus nullũ ſtat. 343
Tempus inſtabile 246
Tempus omnia imminuit 82
ante Tempus nemo moritur 690
Tẽporis amiſſio 425. tẽpus non eripitur inuito. ibid. & 426
Temporũ meliorum expectatio 344
Terẽtius ſeruus fuit 395
Terra omnis punctus 58
Terræ infertilitas à peccato hominis 206
Terrę non minora pericula quàm pelagi 243
Terræ motus 603
Terræmotum timẽs 603
nullum remediũ 604
Terræmotus prædictus 603
Terræmotus variis locis 604
Teſtamenta lenibus cauſis mutantur 329
Themiſtocles 32. 49 & 80
Theologia 180
Theſauri Regũ nõ ſunt.

in impĕſus inanes 295
Theſaurus in bella repoſitus 303. metum poſſidenti affert, audaciam hoſti 304
Theſſalia Martis ſeminarium Viſa 133
Tuſcus adoleſcens vultū deformauit 372
Tiberius Cæſar non meminit quid fuerit 297
Tiberij vox ferox 308
Tibiarum ægritudo 617
Timor peſſim' augur 541
Timor parit odium 570
Tituli multi ac varij 180 183
Tornitrua 601.683
Tormēta patiēs 527.528
Torpor animi 645. remedium ibid.
Tortus tormentis 527
Tranquillus ſtatus 273 volubilis. ibid.
Tripudio abſtinendum 111.112
Triſtis 607
Triſtitia varia ex variis cauſis 608
Tuberionis vaſa fictilia 167
Tullus Hoſtilius ictus fulmine in regia 140
Tullus Hoſtilius in adoleſcentia paſtor 393
Turdus ſermones humanos imitatus 163 287
Tyrannis occupata 285.
Tyrānides multę propter vxorum iniurias perierunt. 565
Tyrannis amiſſa aut depoſita 563.564.568
Tyrannus 477. tyranni Romani, Aſſyrij ibid. & alij 487
Tyrannorum plerunque exitus 287
Tyrānorum crudelitas, ſuperbia auaritia 566
Tyreſias vates cęcus 621 622
Tyro Ciceronis ſeru' 395.

V

Vadimonio addictus 423
Valeri' Publicola de publico ſepult' 401
Valerianus à prædonib. captus 522
Valetudo 51
Vatinius Catonis prælatus 418.
Valetudo aduerſa 377 infirma 378
Vaſa fictilia vtiliora Corinthiis 167
Velocitas 54
venationiſtudium 135
Venenum timens 666

reme-

remedium 667
Ventidius Baſſus 385
Verba doctorum prægnātia ſunt 663
Verba corporibus non medentur 664
Veſpaſianus vnguentis delibutum reiicit 104
Veſpaſianus non clara ſtirpe ortus 386
Veſtales virgines 440
Veſtitus mundus 96
Veſtitus Cæſaris 96
Veſtitus ſuperbia 97
Vicini importuni 462 ibid.
Victoriæ ſpes in bello, fallax 309. triſtis 310
Victoriæ comites cauēdi 311. Victoria ſæpe magno conſtat 312. Victoria plena ibid.
Victus tenuis 90
Victus tenuis à multis quæſitus 405 laudatus 407
Victus tenuitas, quàm vtilis 406
Vigilia 100
Vilitas originis 611
Villicus inſolens 518
Vindicta 304
Vindicta vide vltio
Vindictæ facultas præerepta 466
Vinum 662
Vino abſtinendum 112
Viperæ 366
Vires corporis 52
Vires corporis ſeneſcūt. 375. vera vis nominis in animo 376
Vireta conſita manu Medorum regum 211
Virginia 244
Viri boni nomen vt obſeruandum 66
Viridaria 210. vireta non beatos faciunt ſed animus 189. multis infelicia.
Virtus 62. eius fundamentum 63
Virtus nihil ſibi arrogat. 63. plena non eſt 64. Virtus quæ. ibid.
Virtus à nanda 450
Virtus vnum bonum 351
Virtus ſola glorioſa 373 libera 374
Virtutem nulla mors inquinat 698
nulla Virtus non inuenit vituperatores 455
Virtus vera 455
Virtutis illecebræ 465
Virtutis ſpecies, mirum ſui amorē paritura 645
Virtutis inopia deſiderium 638. ſtudio ſummo

incumbendũ 640. Dei donum ibid.
Virtuti modicũ ſufficit. 598. nihil negat ibid.
Virtus animi cum forma corporis 50
Virtus vna contra fortunam 399
Virtus non metuit ſeniũ 55
Virtutes quidã vitio cõtrario occultant 416
Virtutis calle ad ſummos gradus peruenitur 351
Vita hominum nihil fragilius 7
Vitæ vigilia 72
Vitæ breuitas 18
Vita omnis ſapientibus iucunda 655
Vita non ſemper beneficium 642. miſeriarum officina 426
Vita non abrumpẽda iniuſſu Dei 586. 636. 638
Vita mari ſimillima 241
Vita humana inſtar nauis 343
Vitæ metam quis figat 18
Vitæ ſpacia incerta 649
Vitæ limen initium mortis 626
Vitæ tædium 586. remedium ibid.
Vitæ tempus quale 17
Vitę omnis hominum lis quædã à p. 323. ad p. 338
Vitę ſpes diuturnioris omnibus innata 295
Vitium ſolum contemptibile 378
Vitia vitiis vincuntur 153
Vitia aliena facile cernuntur 463
Vitia quidam occultant 452
Viuariorum primus inſtitutor 219
Vlciſci an liceat 304
Vltio non eſt regum 292 & 295
Vltio. 306. illicita. ibid.
Vnguenta externa Romæ prohibita 103
Vnguenta quibuſdam periculo fuerunt 135
Volucrib. delectari 133
Voluptas alata ibid.
Voluptates 646
Voluptatum animi & corporis cõparatio 573
Vrbes è liberis factę ſeruæ 74
Vrbis regimẽ difficile 185
Vrbes magnæ paruos habent ciues 378
Vrbes quid amplificet. ibid.
Vrbib. ſua ſunt fata 536. 539

Vul-

Vtendum non fruēdum rebus 98
Vtilitas non æſtimanda impēdio dedecoris 330
Vulgus loquax 166
Vulgi contentiones, ſtrepitus 594
Vulgi prædicatio 64
Vulgi ſermo 449. 459
Vulnus vnicum mortale 554
Vulneribus cruciatus 553
Vulneribus deformatus 556
Vulpina fallacia 356
Vxor nobilis. 225. formoſa. ibid. & 228. coniugem amans 227. vxor fidelis rara 228. fœcunda 229. facunda. ibid.
Vxor qualis non quanta dos, quærendum 232
Vxor importuna 433. remedium 434
Vxor rapta. 436. impudica 437. ibid. remedium aduerſus adulteram 441
Vxor ſterilis 442. de Vxore moriens ſollicitus 714
Vxorem amiſſam lugēs. 430. Vxor bona rarum animal 431. amiſſa lucrum 432
Vxorem verberat qui nō habet. 433. Vxor quo amantior coniugis, eò magis ſuſpicioſa 219. 450
Vxori & ſapientiæ ſtudio dare operam nemo poteſt 432
Vxores viuente marito alteri nuptæ 715

X

Xantippe Socratis vxor 531

Z

Zenobia dentium nitore celebris. 616

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google